

DEPREM VE TURİZM

(Maraş Depremi Sonrası
Turizm Sektörü Değerlendirmeleri)

Editörler

Prof. Dr. Çağatay Ünüsan

Prof. Dr. Mete Sezgin

Öğr. Gör. Abdullah Köseoğlu

DEPREM VE TURİZM

(Maraş Depremi Sonrası Turizm Sektörü Değerlendirmeleri)

Editörler

Prof. Dr. Çağatay Ünüsan

Prof. Dr. Mete Sezgin

Öğr. Gör. Abdullah Köseoğlu

EĞİTİM
yayınevi

DEPREM VE TURİZM

(MARAŞ DEPREMİ SONRASI TURİZM SEKTÖRÜ DEĞERLENDİRMELERİ)

Editörler: Prof. Dr. Çağatay Ünüsan, Prof. Dr. Mete Sezgin, Öğr. Gör. Abdullah Köseoğlu

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğın (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 47830

E-ISBN: 978-625-6489-91-2

1. Baskı, Temmuz 2023

Kütüphane Kimlik Kartı

DEPREM VE TURİZM

(MARAŞ DEPREMİ SONRASI TURİZM SEKTÖRÜ DEĞERLENDİRMELERİ)

Editörler: Prof. Dr. Çağatay Ünüsan, Prof. Dr. Mete Sezgin, Öğr. Gör. Abdullah Köseoğlu
364 s., 160x240 mm

Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-6489-91-2

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mechanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

© Bu kitapta yer alan yazıların akademik ve yasal sorumluluğu tamamıyla yazarlara aittir.

EĞİTİM
yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah.
Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok,
No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah.
10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

 kitapmatik
İnternetki Kitapçınız

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
TURİZM İŞLETMELERİNİN DEPREM YÖNETMELİĞİNE GÖRE YAPILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	7
Abdullah KARAMAN, Saeid FOROUGHİ	
KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLERİN TÜRKİYE’NİN TURİZM EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	21
Gizem KARA, Mete SEZGİN	
TURİZM SEKTÖRÜNDE DEPREM HABERLERİNİN SOSYAL MEDYADA YANSIMASI	37
Betül KORKMAZ ORHAN, Seda ÖZDEMİR AKGÜL, Ayşe CABİ BİLGE	
HAVAYOLU İŞLETMELERİNİN DEPREM SONRASI HİZMETLERİ	53
Kadir YALINIZ	
MARAŞ DEPREMİ SONRASI YİYECEK İÇECEK İŞLETMELERİ VE DERNEKLERİNİN DEPREM BÖLGELERİNE YARDIMI	65
Osman ÜNÜVAR, Mukaddes Nur EL	
DEPREMLERİN KÜLTÜR VARLIKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	75
Ahmet DUMAN, S. Gül GÜNEŞ	
KAHRAMANMARAŞ DEPREMİNİN KONAKLAMA İŞLETMELERİNE ETKİSİ VE FAY TEHDİDİ	105
Mete SEZGİN, Bengü Su KARAGÖZ	
YABANCI BASINDA DEPREM HABERLERİ YANSIMALARI VE TURİZME ETKİLERİ	119
Yücel AYGÜN, Şafak ÜNÜVAR	
SEYAHAT AÇENTALARI VE DEPREM	129
Cüneyt TOKTAŞ	
6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİNİN HÜZÜN TURİZMİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	147
Mehmet Ali ÇOLAKOĞLU, Gamze TEMİZEL, Metehan TEMİZEL	
DEPREM SONRASINDA BÖLGEDE BULUNAN MÜZELERİN DURUMU: 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ, GAZİANTEP ve KAHRAMANMARAŞ DEĞERLENDİRMESİ	163
Bilge ARICAN	

DEPREM SONRASI TURİZM SEKTÖRÜ VE SUNULAN OLANAKLAR183

Alpaslan Berat OKŞAR, Tolga GÖK

DEPREM VE AFETLERDE GASTRONOMİ MUTFAKLARININ ROLÜ199

Kadriye Alev AKMEŞE

BUTİK OTELLERİN DEPREM HAZIRLIĞI213

Murat ZENĞER

DEPREM SONRASI ÇEVRE VE ATIKLAR223

Ayşegül TAŞKIRAN

**KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLER SONRASI
ŞEFLERİN BÖLGEYE KATKILARI.....239**

Abdullah KÖSEOĞLU, Nurhan ÜNÜSAN, Çağatay ÜNÜSAN

AKILLI ŞEHİRLER VE DEPREM253

Tuba NAZLI, Tolga GÖK

**DEPREMLERDE BESLENME VE SONRASINDA
OLUŞAN BESLENME ALIŞKANLIKLARI.....273**

Erkan AKGÖZ, Saliha ÇIKI, Kartal Doğukan ÇIKI

DEPREM SONRASI TÜRKİYE TURİZMİNİN GELECEĞİ287

Seda ÖZDEMİR AKGÜL, Necdet HAZNEDAR

**TURİZM İŞLETMELERİNDE KALAN MİSAFİRLERE
YÖNELİK DEPREM TATBİKATLARI VE ALINAN ÖNLEMLER303**

Filiz Özlem ÇETİNKAYA

**TURİZM İŞLETMELERİ AÇISINDAN DEPREM ÖNCESİ
VE SONRASI İMAJ YÖNETİMİ.....325**

Mehmet SAĞIR, Ayşegül GÜDÜL, İzel Yıldız AKYOL

**TURİZM İŞLETMELERİNİN DOĞAL AFET KRİZLERİNDEN
SONRAKİ SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ: DEPREM
ÖZELİNDE İNCELEME343**

Mehmet SAĞIR, Aslı Uğur AYDIN TAŞTEKİN, Levent Selman GÖKTAŞ

ÖNSÖZ

Turizm sektörü, gelişmekte olan ülkeler için önemli bir konumdadır. Özellikle gelir ve istihdam etkilerinden dolayı bölgelerin gelişmesine yardımcı olmakta ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle bir bölgede yaşanan çeşitli doğa olayları ülke turizminin tamamını hızlı ve kolay bir biçimde olumsuz etkileyebilmektedir.

Nitekim 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve 11 ilde yıkıcı hasara yol açan Kahramanmaraş merkezli depremler sonucunda turizm sektörü üzerinde oluşan baskı ve kayıp, sektörü diğer sektörlere göre riskli duruma getirmiştir. Bunun nedeni, ekonomideki diğer ürünlere göre turizm ürününün üretimi ve tüketiminde duraksamalar yaşanmasıdır.

Kahramanmaraş merkezli depremler ile turizm sektörünün ilişkisi ve etkileşimi düşünüldüğünde, turizm sektörünün yapısı gereği öncelikle ekonomik bakımdan incelenmesi gerektiği düşünülebilir. Ancak mevcut durumun kapsamlı bir biçimde ortaya konması için söz konusu ilişki ve etkileşimin sosyal ve kültürel bakımdan da incelenmesi gerekmektedir.

Bu nedenle turizm sektöründe yer alan turizm işletmelerine yönelik yönetmelikler, fay tehdidi bulunan turizm işletmelerinin depremlerin öncesinde ve sonrasında depremlerle ilgili hazırlıkları, depremlerden etkilenen turizm ile ilgili yükseköğretim bölümlerinin durumları, öğrencilerin deprem sonrası yardım çalışmaları, depremlerin meydana geldikleri bölgedeki ören yerlerine verdiği zararlar, depremlerin basında yer alma durumları gibi pek çok konunun ortaya konması gerekli olmuştur.

Deprem ve Turizm isimli toplam 22 bölümden oluşan kitabımızda yukarıda sözü edilen konulara ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir. Kitabımızın çıkarılması sürecinde alanında uzman akademisyenlerimiz ve lisansüstü öğrencilerimize kıymetli katkıları ve özverili çalışmaları için samimi teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Konya, Ağustos 2023

TURİZM İŞLETMELERİNİN DEPREM YÖNETMELİĞİNE GÖRE YAPILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah KARAMAN¹, Saeid FOROUGHİ²

GİRİŞ

Nüfusun artması, endüstriyel ve teknolojik gelişmelerle birlikte doğal kaynaklı afetler insanlar için daha riskli ve zararlı olmaya başlamıştır. Bu durum insanları afetlere karşı daha duyarlı olmaya bununla birlikte afetlerden oluşan felaketlerin etkisini azaltarak önüne geçmek için afet yönetim sistemleri kurmaya yönlendirmektedir. (Altınsoy ve Aksakal, 2019). Yeni yüzyılın başlamasıyla birlikte, afet ve afet mağdurlarının sayısı ve afete bağlı ekonomik kayıpların şiddeti dünya çapında önemli ölçüde artmış ve afet krizleri sürdürülebilir kalkınmanın önünde bir engel haline gelmiştir (Ellingwood ve Wen, 2005; Nian vd., 2019). Doğal afetler ve beklenmedik olaylar, bireyler ve toplum üzerinde derin etkilere sahip olmaları ve bunun sonucunda turizm akımlarını önemli ölçüde etkileme potansiyeline sahip olmaları nedeniyle bu tür belirleyici faktörlerin başlıca örnekleridir (Rossell vd., 2020).

Kentlerde oluşan hızlı ve sağlıksız büyüme, kentlerin doğal afetlere karşı direncini kırmaktadır. Böylelikle, kentlerde oluşabilecek doğal afetler sonucunda büyük can ve mal kayıpları meydana gelmektedir (Kaya ve Karadeniz, 2020). Meydana gelen orta şiddetli depremin kent yerleşim bölgelerinde mevcut yapı stoklarında oldukça büyük oranda hasar oluşturabileceği bilinen bir gerçektir. Meydana gelen bulunan bölge, uygun olmayan yer seçimi, eski bina stoğu, kusurlu yapı tasarımı, kusurlu yapı üretimi, yapı denetim eksikliği vb. faktörler kent yerleşim bölgelerinde oluşacak hasarlara neden olabilmektedir. Depreme maruz kalan yapılarda oluşan hasarın hızlı ve doğru olarak belirlenmesi ve

1 Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği, Orcid: 0000-0001-7934-0451, E-Posta: akaraman@selcuk.edu.tr
2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0002-7556-2118, E-Posta: saeid.foroughi@yahoo.com

binaların kullanılabilirliğinin incelenmesi, sorumlu ve yetkili kuruluşlar ve ilgili uzmanlar tarafından acilen yapılması gerekmektedir (Yüksel, 2008).

Türkiye bulunduğu coğrafya sebebiyle ani gelişen doğal afetlerden olan deprem tehlikesi yüksek ülkeler arasında yer almaktadır. Dünya üzerindeki son yıllarda meydana gelen afetleri dikkate aldığımızda sayıca bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Afet, hayatımız boyunca olumsuz sonuçlar oluşturabilecek, nerede, ne zaman ve nasıl oluşacağını daha önceden kesin bilgilerle doğrulayamadığımız, insanlar için maddi ve manevi zararlara uğratan, gündelik yaşamımızı kesintiye veya durduran doğal nedenlerle oluşan olaylardır (Kadioğlu, 2008).

Deprem, dünyanın birçok yerinde çok fazla yıkıma neden olan büyük bir doğal afettir. Kahramanmaraş merkezli 06 Şubat 2023 depreminden sonra en çok zarar görecektir sektör ekonomi ile direk bağlantılı olduğu için turizmin olduğu açıkça görülmektedir. Depremde kültür turları olarak iç turizmde ve depremden sonra yurt dışı rezervasyonların durması sonucunda tatil turizminin bu alanda çok etkileneceği açıkça görülmektedir. Turizm işletmelerinin de diğer yapılarda olduğu gibi deprem yönetmeliklerine uygun olarak tasarımı, inşası, denetimi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Oluşan depremlerde oteller diğer konaklama tesisler gibi kapılarını depremzedelere açmıştır. Buna göre depremlerde otellerin ve diğer konaklama tesislerin ayakta kalmaları depremler sonrası çok önemlidir. Deprem yönetmeliklerinde konutlar, işyerleri, oteller, bina türü endüstri yapılar vb. binaların tasarımında ve değerlendirilmesinde aynı bina kullanım sınıfına ve bina önem katsayısı dikkate alınmaktadır. Depremler sonrası yaşananlara ve yapılan tespitlere göre ve en önemlisi turizm işletmelerinin depremde yıkılmaması ve depremden sonra hizmet verebilmesi için deprem yönetmeliklerinde tanımlanan deprem sonrasında hemen kullanılması gerekli binalar (okullar, haberleşme tesisleri, sağlık ocakları, dağıtım tesisleri, ilk yardım, okullar, haberleşme tesisleri vb.) ile aynı kullanım sınıfı ve bina önem katsayısına sahip olmalıdır. Örneğin en az otel binasını mimarisine göre okul, hastane veya sağlık ocağı olarak depremzedelere hizmet verebilecek tesis olarak kullanılabilir.

Deprem bölgesinde ve etkisinde tasarlanacak ve inşa edilecek yeni yapılar için deprem yönetmeliklerinde tanımlanan koşul ve esaslar çerçevesinde yapılmalıdır. Yeni inşa edilecek veya mevcut yapıların deprem güvenliği için yapılacak değerlendirilmelerde deprem yönetmeliklere göre esas alınacak bina performans hedefleri dikkate alınarak kontrol edilmelidir. Deprem yönetmeliğine göre turizm işletmelerinde, 50 yılda aşılma olasılığı %10 (tekrarlanma periyodu 475 yıl) olan bir deprem için can güvenliği durumu sağlanması öngörülmektedir. Bu koşul hem yeni yapılacak turizm yapıları için ve mevcut turizm yapılarının deprem güvenliği ile performans değerlendirilmesinde sağlanmalıdır.

Doğal afet olarak oluşan depremler sonrası deprem etkisine maruz kalan yapılarda hasar tespiti ve özellikle kullanılabilirlik değerlendirmeleri depremden hemen sonra genellikle acil ve kısa bir sürede yapılarak incelenmesi gereken bir iş olarak tanımlanmaktadır. Bu işlemlerin hızlı ve doğru bir şekilde uzmanlar tarafından elde edilen bilgileri değerlendirilerek sonuçların yorumlanması gerekmektedir. İncelemeye konu olan binaların depremler sonrası oluşan hasarın tespit ve bilinçli bir şekilde değerlendirmeleri yapılarak uygun kararın verilmesi hasar tespiti yapan yapı mühendisinin bilgi, beceri ve deneyimi ile doğru orantılıdır. Kahramanmaraş merkezli depremine maruz kalan mevcut ve yeni inşa edilen yapıların hasar durumunu açıklayan bazı fotoğraflar Şekil 1 ve Şekil 2’de verilmiştir.

Depreme dayanıklı sadece mevcut veya yeni inşa edilecek yapıların riskleri ve güvenliği değil, aynı zamanda yapıların bulunduğu bölgeleri için deprem risk analizleri ve hesaplamaları yapılarak elde edilen verilerin hem yerleşim bölgelerinin planlanmasında hem de tasarımında dikkate alınması gerekmektedir. Bu hedef doğrultusunda deprem yönetmeliklerine göre mevcut yapı stoğunun performans değerlendirme ilkelerine göre kontrolü ve yeni yapılacak yapıların tasarım ilkelerine göre tasarlanması gereklidir. Mevcut veya yeni tasarlanıp inşa edilecek turizm yapıların deprem güvenliği ile performans değerlendirmesinde, taşıyıcı elemanların yapısal davranışlarının doğru hesaplanması, deprem etkileri altında yapıların dayanım ve kapasitesinin güvenilir bir tahminini sağladığı için önemli çalışma konusu olmuştur. Bu çalışmada Kahramanmaraş merkezli oluşan şiddetli depremlerin turizm işletmelerine etkisi, mevcut veya yeni inşa edilecek yapıların deprem yönetmeliğine göre tasarımı, kontrolü ve denetimi ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Deprem yönetmeliği olarak 2018 yılında yürürlüğe giren Türkiye Bina Deprem Yönetmeliğinde (TBDY, 2018) yeni inşa edilecek betonarme yapıların tasarımında, mevcut yapıların değerlendirilmesinde, onarım ve güçlendirilmesi ile ilgili tanımlanan koşullar açıklanmıştır.

Görsel 1. Deprem Yönetmeliğine Uygun Olarak Yeni İnşa Edilen Betonarme Yapının Genel Görünümü

Kaynak: (Kahramanmaraş'ta hasar tespit çalışmalarında çekilmiştir).

Görsel 2. Eski Deprem Yönetmeliğine Göre Mevcut Betonarme Binanın Deprem Sonrası Hasar Durumunun Genel Görünümü

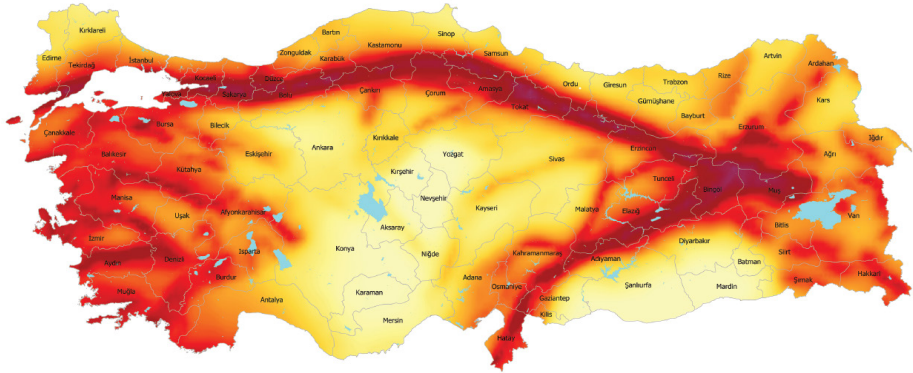

Kaynak: (Kahramanmaraş'ta hasar tespit çalışmalarında çekilmiştir).

Türkiye'de Deprem

Türkiye iklim özellikleri, jeolojik, topografik ve coğrafi yapısı ile doğal afetlerin odak noktası olmuştur. Depremlerin kesin olarak ne zaman, nerede ve nasıl meydana geleceği öngörülemez olsa da ülkemizin herhangi bir kentinde orta veya büyük şiddete bir deprem olma olasılığı yüksektir. Son depremlerden sonra yeni fay hatlarının oluşması sonucunda deprem riski az olsa bile artık ülkemizde depremsiz bir bölge kalmadı. Buna göre araştırmalara dayalı depreme dayanıklı kentlerin tasarımı, uygun olmayan yerleşim yerlerinden kaçınılmalı gerekli durumlarda geoteknik uygulamalara göre uygun zeminin elde edilmesi, daha az tehlikeli bölgelerin belirlenerek bu alanlarda uygun yapıların inşaatı yapılarak deprem hasarı ve riskini en aza indirgeyecektir.

Türkiye, dünyanın en aktif deprem kuşakları üzerinde yer aldığı bölgedir. Türkiye'de büyük depremlerin ortalama meydana gelme süresi yaklaşık 10 yıldır. Türkiye'de Kuzey Anadolu fay hattı ile Doğu Anadolu fay hattı olmak üzere başlıca iki büyük fay hattı bulunmaktadır. Türkiye deprem tehlike haritasından (Şekil 3) görüldüğü gibi Hatay'dan başlayan Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman, Elâzığ, Tunceli, Bingöl, Muş, Erzincan, Tokat, Çorum, Bolu, Düzce, Sakarya ve Kocaeli'ye doğru devam eden fay hattı yüksek deprem riski olan bölgeleri göstermektedir.

Görsel 3. Türkiye Deprem Tehlike Haritası (AFAD)

Kaynak: (URL-1).

Yeni inşa edilecek betonarme yapıların tasarımında, mevcut yapıların değerlendirilmesi, onarım ve güçlendirilmesi için güncel deprem yönetmeliği olarak TBDY (2018) kullanılmaktadır. TBDY (2018), mevcut yapıların deprem güvenliği ve performansının değerlendirmesi amacıyla kullanılmasının yanı sıra yeni inşa edilecek yapıların tasarımının deprem güvenliği açısından yeterli seviyede olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca mevcut ve yeni yapıların kullanım amacına göre performans esasları da belirtilmiştir. Bir yapının deprem güvenliğinin belirlenmesi için ilk olarak her bir yapısal taşıyıcı elemanın deprem yönetmeliğe göre kesit hasar sınırı ve hasar düzeyinin hesaplanması gereklidir. Deprem etkisi altındaki yapıların performans değerlendirmesinde dikkate alınan hesap ve değerlendirme yöntemleri esas alınarak yapısal elemanlarında beklenen performans hedefinin sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilmektedir. Depreme maruz kalan bir yapının taşıyıcı elemanlarında meydana gelene hasar seviyelerine göre yapının hasar durumu belirlenmektedir. Taşıyıcı elemanların ağır hasar aldıkları sonucunda yapılar ağır hasar almakta veya yıkılmaktadır. Bu durum Türkiye’de meydana gelen depremler sonrası incelemelerde açıkça görülmektedir. 6 Şubat 2023 depremine maruz kalan yapıların taşıyıcı elemanlarında oluşan hasarlar görsel olarak Şekil 4’te verilmiştir. Şekil 4’te verilen hasar fotoğrafları Kahramanmaraş merkezi depreminde yapılan hasar tespit çalışmasında çekilmiştir.

Görsel 4. Depreme Maruz Kalan Yapıların Taşıyıcı Sistemlerinde Oluşan Hasarlar

Kaynak: (Kahramanmaraş'ta hasar tespit çalışmalarında çekilmiştir).

Depremler, erken uyarı alınabilecek bazı afetler (tayfun, salgın hastalık gibi) gibi değildir. Bu nedenle, sigorta ve önleme odaklı olarak turizm endüstrisi için deprem afet risk değerlendirmesi için pratik bir mekanizma sağlaması gerekmektedir. Öncelikli, ilgili yer bilimlari, mühendislik ve sigortacılık verilerinin, depreme bağlı risklerin özellikleri ve kaynakları dikkate alınarak, afet risk yönetimi kavramlarıyla bütünleştirilmesidir. Kısacası turizm sektöründe risk yönetimine uygulanacak bir deprem afet değerlendirme yöntemi geliştirmelidir. Türkiye'deki risklerin değerlendirilmesinde ilerleme kaydedilmesine rağmen, Türkiye turizm işletmeleri için bir deprem risk değerlendirmesinin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Hasar değerlendirmesi için genellikle sigorta sektörü tarafından benimsenen geleneksel pratik yöntemler normal koşullarda yeterli olabilse de bu yöntem, hakkında çok az referans ve materyal bulunan deprem hasarları için mümkün değildir.

Türkiye’de Turizm

Turizm sektörü dünya ülkeleri için gelir kaynağı olarak gelişme potansiyeline sahip bir sektördür (Wulandari ve Afriyanni, 2021). Hizmet sektöründe işletmeler arasında faaliyet gösteren ve önemli bir yere sahip turizm işletmeleri; istihdam yaratılması, dış ticaret hacminin genişletilmesi ve önemli seviyede döviz girişinin sağlanmasında ülke ekonomileri için büyük katkılar sunmaktadır. Turizm işletmeleri; seyahat acenteliği, konaklama işletmeciliği ve yiyecek içecek işletmeciliği gibi çok geniş bir alanda hizmet vermektedir (Keleş, 2021). Turizm sektörünün ekonomik etkinliğindeki artış, turizm hizmetlerinin kapsamlı bir şekilde gelişmesinde kendini gösterir, yani turizmin ülkenin diğer sosyo-ekonomik sektörleriyle paralel ve iş birliği içinde gelişmesi sonucunda sağlanır (Ismatilloevich, 2023).

Türkiye’de de dünyada olduğu gibi zorlu rekabetlerin yaşandığı ve ağırlaşan ekonomik şartlarının günümüzde önemli rol teşkil ettiği için turizm sektörü büyük bir hızla gelişmektedir. Akdeniz kentinin doğusunda yer alan Kahramanmaraş ili, tarih boyunca sürekli el değiştiren, uygarlıkların izlerini bugünüme taşıyan, muazzam doğal kaynakları ve zengin mirası ile farklı turizm çeşitlerine ev sahipliği yapmıştır. Doğu Akdeniz’de yer alan Kahramanmaraş, çok uzun tarihi geçmişi, zengin kültürü ve birçok medeniyete ev sahipliği yapan, emsalsiz iklimi ve doğası, dağları, mağaraları, yaylaları, akarsuları, baraj gölleri, kaleleri, tarihi çarşıları ve camileri, Parkı, Eshab-ı Kehf Külliyesi, Germanicia Mozaikleri, el sanatları, dondurması, yöresel mutfağı vb. ile alternatif turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir.

6 Şubat 2023 depremi sonrası Kültür ve Turizm Bakanlığının açıkladığı raporlara göre, deprem bölgesinde bulunan 1.030 otel tesislerinden 188 otelin ağır hasar gördüğü ve yıldığı açıklanmıştır. Doğal afetlerin oluş sıklıkları ve oluşturduğu kayıp ve zararlar dünya genelinde devam etmektedir. Doğal afetlerin çevre, insan ve mal üzerinde olan büyük yıkıcı etkilerinin bedeli oldukça yüksek olmaktadır. Ülkemizde yaşanan depremlerin etkilerinden gerek maddi gerekse manevi olarak büyük zarar ve kayıplar görmüştür.

KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLER

2014 yılında Büyükşehir statüsü kazanan, Dulkadiroğlu ve Onikişubat iki merkez ilçelerinin sınırları içinde kalan Kahramanmaraş kenti, Akdeniz Bölgesinin doğusunda Adana Bölümünde yer almaktadır. Kent, Maraş ovasının kuzeyini ve Güneydoğu Torosların devamı olan Ahır Dağı’nı içine almaktadır. Kent Arabistan Levhası ile Anadolu Levhasının çarpışma alanı üzerinde bulunmakta, dolayısıyla birinci derecede deprem kuşağı ve bölgesinde yer almaktadır. Kuzeyinde Oligosen ve Eosen yaşlı birimlerden oluşan Ahır dağı güneyinde ise Kuaterner yaşlı kolüviyal ve alüviyal birimler vardır.

Depremler seyrek tekrarlandıkları için sürekli gündemde olmayan, ancak meydana geldiklerinde toplumları derinden etkileyen doğa olaylarıdır. Türkiye’de her 10 yılda ağır hasar gücüne sahip en az bir deprem oluşmaktadır. Geçmiş yıllarda meydana gelen yıkıcı depremler özellikle kentsel yerleşim bölgelerini şiddetle etkileyerek ağır hasarlar, yıkımlar ve toplumda derin izler bırakmışlardır. 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş Pazarcık’ta ve sonra ise Elbistan’da yüzyılım doğal felaketi olarak tarihe geçen 2 büyük deprem, 11 ilde ciddi hasara ve yıkıma neden olarak fazla insanın vefat etmesine ve yaralanmasına sebep olmuştur. Kahramanmaraş merkezli asrın felaketinin ardından çoğu turizm işletmelerinde de hasarlar ve yıkım meydana gelmişti. Meydana gelen hasarlar ve yıkımlar arasında otel binaları da yer almaktadır. Hem merkez üssü Kahramanmaraş’ta hem de diğer illerdeki turizm işletmelerinin hasarı ve yıkımı gibi durumları merak konusu olmuştur.

6 Şubat 2023 depremi sonrası Kültür ve Turizm Bakanlığının açıkladığı verilere göre bölgede 1.030 otelin bulunduğu, bölgede 21’i Bakanlık, 26’sı da belediye belgeli olmak üzere toplamda 47 turizm tesisin çökmüştür. Bakanlığa bağlı 81 turizm tesislerinin de depreme maruz çeşitli seviyelerde hasar görürken, belediye belgeli tesislerden 31’i ağır, 29’u da orta seviyede hasar aldıkları belirtiliyor. Turizm tesislerinin hasar durumu ve hasar seviyelerinin incelenmesinde Kahramanmaraş’ta 7 tesis, Adıyaman’da 7 tesis, Hatay’da 4 tesis ve Malatya’da 3 tesis olmak üzere toplamda 21 otelin tesislerinin yıkıldığı tespit edilmiştir. Basit konaklama turizm işletme belgeli tesislerde toplam 26 otelin ağır hasara maruz kalarak yıkıldığı tespit edilmiştir (URL-2).

Doğal bir sonuç olarak gerek mevcut otel yapılarının gerekse yeni inşa edilecek otel binalarının depreme karşı güvenliği ve dayanıklılığı ülke ekonomisi, toplumumuzun can ve mal kaybı açısından büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla, ülkemizin deprem bölgelerinde ağır hasar gören veya yıkılan otel binalarının kentsel dönüşümü veya yerinde yeni inşa edilecek yapıların ulusal veya uluslararası güncel deprem yönetmeliklere göre tasarlanarak inşa edilmesi, mevcut yapıların hasar durumu tespit edilerek statik projesinin kontrol edilmesi, deprem güvenliği açısından performans analizlerine göre yapıların muhtemel bir depreme karşı dayanıklılığının değerlendirilmesi ve gerekli durumlarda onarımı ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

Güncel ulusal ve uluslararası deprem yönetmeliklerine göre mevcut otel yapıların deprem performansının belirlenmesinin yanı sıra yeni inşa edilecek otel yapıların tasarımının yeterli düzeyde olup olmadığını ve bir yapının deprem güvenliği değerlendirilmelidir. Çünkü depremler sonrası otel binalarının depremedelere kapılarının açması ve diğer işlemler için kullanılması söz konusu olabilir. Mevcut veya yeni tasarlanacak otel binalarının deprem yönetmeliğinde tanımlanan koşullara göre yapısal taşıyıcı elemanların yapısal davranışları

tahmin edilerek deprem güvenliği ile bina hedef performans değerlendirmesi çok önemlidir. Bu konu depremler sonrası gerek hasarlı binaların onarımında gerekse ağır hasarlı binaları yıkıp yeniden inşasında çok önemlidir.

Kahramanmaraş merkezli oluşan deprem sonrası yapıları hasar incelemelerine göre deprem yönetmeliğine uygun ve kontrollü yapılan otel binaları neredeyse hasarsız olarak tespit edildiği raporlanmıştır. Dünyada ve Türkiye’de oluşan şiddetli depremlerden sonra yapıların son yıllarda muhtemel bir depreme karşı dayanıklılığının tespiti ve güçlendirme yöntemleri üzerine incelemeler ve araştırmalar hız kazanmıştır. Bu incelemeler sonucunda en az eski veya dayanım ve kullanılabilirlik açısından yetersiz binalar tespit edilerek gerekli kontrol ve değerlendirmeler yapılarak depremlerin meydana geldiğinde çok büyük hasar ve kayıplardan kaçınılabılır.

DEPREM YÖNETMELİĞE GÖRE TURİZM İŞLETMELERİNİN YAPIMI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Turizm işletmelerinin mühendislik hizmeti almadan inşa edilmesi, hatalı projelendirilmesi, güncel deprem yönetmeliğine uygun olarak inşa edilmemesi durumunda ilgili binaların güncel deprem yönetmeliğine göre kontrolünün yapılması, onarım ve güçlendirme metotlarına başvurulması gerekmektedir. Oluşan depremler sonucu hasar gören bu tür yapılarda da aynı işlem yapılarak yapı depreme dayanıklı durumuna getirilmelidir. Bu ise deprem etkisi altında yapıların sismik davranışı ile güvenliğinin araştırarak değerlendirilmesinin önemine işaret etmektedir. Buna göre mevcut yapıların deprem sonrası acil hasar değerlendirme ilkeleri bir yapı için sadece performans değerlendirme yöntemlerinden oldukça farklıdır.

Deprem yönetmeliğine göre hasar tespiti ve özellikle yapıların kullanılabilirlik analizler, oluşan depremler sonrası kısa sürede ve genellikle acil bir durumda araştırılması gereken bir iş paketi olarak nitelendirilir. Bu incelemeler hızlı bir şekilde elde edilen bilgi ve verilerin deprem yönetmeliği ve ilgili standartlara göre değerlendirilerek sonuçlandırılması gerekir. Deprem sonrası ilk hasar tespit ve incelemelerin detaylı bir şekilde yapılması ve incelenen yapı ile ilgili verilen kararın uygunluğu söz konusu hasar tespiti yapan inşaat mühendisinin bilgi, beceri ve deneyimi ile doğru orantılıdır. Mevcut yapılarla ilgili deprem güvenliği ile performans değerlendirmelerin doğru yapılabilmesi için inşaat mühendislerin yapı davranış bilgisine sahip olması gerekmektedir. Deprem sonrası yapılarda tespit edilen hasarın doğru olarak değerlendirilmesi, yapı deprem güvenliği ve performansının daha iyi anlaşılmasına ve uygun maliyetli bir onarım ve güçlendirme proje yapılmasına da kolaylık sağlayacaktır.

Deprem etkisi altında binaların değerlendirilmesi ve tasarımı güncel deprem yönetmeliklerde ve ilgili standartlarda verilen genel esaslar dikkate alınmalıdır. Yapıların kullanım amaçlarına ve kullanım sınıflarına bağlı olarak (konutlar,

işyerleri, oteller, bina türü endüstri yapıları, vb.) yapı önem katsayısı deprem yönetmeliğinden (TBDY, 2018) hesaplanmalıdır. Yapı kullanım sınıflarına göre deprem tasarım sınıfı belirlenmektedir. Yapı önem katsayısı ve 50 yılda aşılma olasılığı %10 (tekrarlanma periyodu 475 yıl) olan deprem yer hareketi düzeyi için TBDY (2018)'de verilen kısa periyot tasarım spektral ivme katsayısına göre deprem etkisindeki yapıların tasarımında dikkat edilecek deprem tasarım sınıfları belirlenmektedir. Yapı yükseklik sınıfları ve deprem tasarım sınıflarına göre tanımlanan yapı yükseklik aralıkları hesaplanmaktadır.

TBDY (2018)'de, yapı performans hedeflerinin belirlenmesinde esas olmak üzere, deprem etkisi altında yapısal taşıyıcı sistemleri için kesintisiz kullanım performans düzeyi, sınırlı hasar performans düzeyi, kontrollü hasar performans düzeyi ve göçmenin önlenmesi performans düzeyleri tanımlanmıştır. Kesintisiz kullanım performans düzeyi, yapısal taşıyıcı elemanlarında yapısal hasarların oluşmadığı veya hasarın ihmal edilebilir derecede olduğu duruma karşı gelmektedir. Sınırlı hasar performans düzeyi, yapısal taşıyıcı elemanlarında sınırlı düzeyde hasarın oluşmadığı ve doğrusal olmayan davranışın sınırlı kaldığı hasar seviyesine karşı gelmektedir. Kontrollü hasar performans düzeyi, can güvenliğini sağlamak üzere yapısal taşıyıcı elemanlarında çok ağır olmayan, genellikle onarılması ve güçlendirilmesi mümkün olan hasar seviyesine karşı gelmektedir. Göçmenin önlenmesi performans düzeyi, yapısal taşıyıcı elemanlarında ileri düzeyde ağır hasarın oluştuğu göçme öncesi duruma karşı gelmektedir.

TBDY (2018)'e göre deprem etkisindeki yapıların performans hedefleri, tanımlanan deprem yer hareketi düzeyleri etkisinde hedeflenen ve tanımlanan bina performans düzeylerini tanımlamaktadır. Deprem yer hareketi düzeyleri için deprem tasarım sınıflarına göre yeni yapılacak veya mevcut yapılar için performans hedefleri ve uygulanacak tasarım/değerlendirme ilkeleri belirlenmektedir. Yeni yapılacak yapılarda 50 yılda aşılma olasılığı %10 olan deprem yer hareketi etkisinde dayanıma göre tasarım yapılarak kontrollü hasar performans hedefini sağlanmalıdır. Mevcut yapılarda 50 yılda aşılma olasılığı %10 olan deprem yer hareketi etkisinde şekil değiştirmeye göre tasarım ve değerlendirme yapılarak kontrollü hasar performans hedefini sağlanmalıdır.

Deprem yönetmeliğine göre yapıların tasarımından depreme karşı davranışlarındaki olumsuzluklara göre düzensiz yapıların tasarımı ve inşasından kaçınılmalıdır. Burulma düzensizliği, planda çıkıntılar bulunması, döşeme süreksizlikleri, komşu katlar arası dayanım düzensizliği (zayıf kat) ve komşu katlar arası rijitlik düzensizliği (yumuşak kat) olarak yapıların planda ve düşey doğrultuda düzensizlik oluşturan durumlarıdır. Kahramanmaraş depreminde yumuşak kat düzensizliği tespit edilen yapıların tamamen yıkıldığı raporlanmıştır. Düzensizliği bulunan binalar için deprem yönetmeliğinde

tanımlanan koşullar dikkate alınmalıdır (deprem yönetmeliğe göre bazı düzensizliği hiçbir zaman izin verilmemektedir).

Deprem etkisi altında uygun tasarım için yapıların taşıyıcı elemanlarının düzenli, simetrik, basitliği, fazla-bağlılık özelliğinin sağlanması, yeterli dayanım, rijitlik ve süneklik, katlarda ve geçiş katlarında yeterli döşeme rijitliği ve dayanıma sahip düzenlenmelidir. Tasarım deprem yer hareketi altında yapıda oluşacak deprem etkilerinin yapısal taşıyıcı elemanın sünek davranışı ile azaltılması için deprem yönetmeliğinde verilen sünek tasarım ve kapasite tasarımı koşullarına dikkatlice uyulmalıdır.

TBDY (2018)'de deprem etkisi altında bina taşıyıcı elemanlarının tasarımı için dayanıma göre tasarım ve şekil değiştirmeye göre tasarımı ve değerlendirme olarak iki ana yöntem tanımlanmaktadır. Dayanıma göre tasarım yönteminde yapılar için doğrusal deprem hesabı yapılmaktadır. Yapılar için öngörülen belirli bir performans hedefi için taşıyıcı elemanların süneklik kapasitesine karşı gelen azaltılmış deprem yükleri, dayanım talepleri, dayanım kapasiteleri ve görelî kat ötelemeleri belirlenir. Şekil değiştirmeye göre değerlendirme ve tasarım yönteminde mevcut veya daha önce ön tasarlanmış taşıyıcı elemanlarının doğrusal olmayan hesabı yapılmaktadır. Yapılar için öngörülen performans hedefleri için iç kuvvet-şekil değiştirme ilişkileri, doğrusal olmayan sünek davranışa ilişkin şekil değiştirme talepleri ile gevrek davranışa ilişkin dayanım talepleri ve dayanım kapasiteleri hesaplanmaktadır. Mevcut veya yeni inşa edilecek yapıların kontrolü, deprem güvenliği ile performans analizleri için bilgi ve detaylar inşaat mühendisliği alanı kapsamında olduğu için bu çalışmada detaylı olarak açıklanmamıştır.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Kahramanmaraş merkezli oluşan şiddetli depremler, bölge ekonomisini ve sosyal yaşamını derinden etkilemiştir. Bu bölge Türkiye deprem bölgeleri haritasında birinci derece deprem kuşağı ve bölgesinde yer almaktadır. Mühendislik hizmeti alan ve deprem yönetmeliğine uygun inşa edilen otel binaların depreme dayanıklı binalar olabileceği söylenebilir. Yapıların mühendislik hizmeti almadan ve proje uygulama hatası veya eksik uygulanması neticesinde hasar görerek yıkıldığını ifade edilebilir.

Yüzyılın afeti sonrasında farklı illerde yaşayan vatandaşlarımız, özellikle diğer turistik bölgelerde ikamet eden veya turizm sezonunda Türkiye'ye gelmeyi planlayan milyonlarca insan oturdukları veya tercih edecekleri otellerin güvenli olup olmadığını merak etmeye başlamışlardır. Diğer yapılarda olduğu gibi turizm sektöründe de mevcut otellerin deprem güvenliği ile performans değerlendirmesi sonucunda yapıların nasıl güçlendirerek depreme dayanıklı hale oluşturulması, çok ağır hasar gören veya yıkılan otellerin yerine daha güvenli yapıların nasıl inşa edilebileceğini merak söz konusudur.

Mevcut otel yapılarının deprem güvenliğinin incelenmesi, deprem yönetmeliğine uygun yapıp yapılmadığı, depreme dayanıklı hale getirilmesi ve yeni yapılacak yapıların deprem yönetmeliğine göre tasarlanması ve kontrol edilmesi sonucunda dayanıklı ve güvenli yapılar inşa edilebilir. Mevcut veya eski otel yapılar için yapılacak tespitler, deprem performans analizleri sonucunda hazırlanacak güçlendirme veya yerinde dönüşüm yapılması gerektiren raporları uzman mühendisler veya üniversite onaylı inşaat mühendisi uzmanları tarafından hazırlanması uygun olacaktır.

Deprem yönetmeliğine göre birinci derece depremlerin 0.4g olduğunu ancak Kahramanmaraş merkezli oluşan depremin 0.6g olarak gerçekleşmiştir (binalar 1.5 kat bir ivme değerine maruz kalmışlar). Otel yapıları farklı kat sayılarına ve farklı dinamik özelliklerine göre deprem sırasında farklı boyutlarda etkilenmiştir. Yüksek katlı yapılarda az ivme olduğu için az etki olmasına rağmen daha fazla deplasman yaparak büyük deformasyonlara maruz kaldıklarına göre daha sünek tasarlanmalı ve inşa edilmelidir. Bölgede oluşan depremler sonucunda yapılarda oluşan büyük deformasyonlar sonucu ağır hasar ve yıkımlar gerçekleşmiştir.

Yeni inşa edilen yapılar deprem yönetmeliğine göre inşa edildiği için hasarsız veya az hasarlı olarak tespit edilmiştir. Hasar gören yeni yapılar da teknik hata veya yönetmelikte eksiklik nedeni ile hasar görmüş veya yıkılmıştır.

Mevcut eski yapılar beton ile diğer malzemelerin kalitesine bağlı olarak maalesef dayanıklı olmadığı için ağır hasarlar görerek çoğu yıkılmıştır. Mevcut eski otel yapılarının durumunun böyle olduğunu daha önceden bilmekte ya yapılarını deprem güvenliği ile performans değerlendirilmesi yapılarak güçlendirmeli veya kentsel dönüşüm kapsamında yeniden inşa edilmelidir.

Yapılarda gözlenen hasarın doğru değerlendirilmesi, yapı performansının doğru analizine ve uygun maliyetli bir onarım ve güçlendirme proje tasarımına da yardım edecektir. Şimdilik depreme dayanıklı ve güvenilir yapı yapmakla depremlerde mal ve can kaybının azaltılması için tek yöntemdir. Yerleşim bölgelerinde hasarsız/az hasarlı güvenilir otel binaları denetimli olarak inşa edilen yapılar olduğu açıkça raporlardan ispatlanabilir.

Doğru bir imar planına dayanmayan, bunu belgeleyen bir imar durumu belgesi olmayan, teknik denetimi tam bir projesi bulunmayan, projeye uygun inşası yapılmayan otel yapıları, ruhsatlı bile olsalar depreme dayanıklı ve güvenilir değildir. Yaşanan depremler sonrasında incelenen hasar örneklerine göre güncel deprem yönetmeliğine göre inşa edilmemesi ve zemin – yapı etkileşimiyle ortaya çıkan uyumsuzluğun önemli bir hasar kaynağı olduğu saptanmıştır.

KAYNAKÇA

- Altınsoy, U. ve Aksakal, E. (2019). Türkiye’de Meydana Gelebilecek Depremlere Karşı Afet Yönetim Sistemi Performansının Veri Zarflama Analizi ile Değerlendirilmesi. *DÜMF Mühendislik Dergisi*, 11(1), 341-352.
- Ellingwood, B.R. & Wen, Y. (2005). Risk-Benefit-Based Design Decisions for Low-Probability/ High Consequence Earthquake Events İn Mid-America. *Prog. Structure Engineering Material*, 7, 56–70.
- Ismatillovevich, D. O. (2023). Basic Principles and Factors for Improving the Economic Efficiency of Regional Tourism. *European Journal of Business Startups and Open Society*, 3(3), 53-62.
- Keleş, D. (2021). Turizm İşletmelerinde Rasyo Yöntemi ile Finansal Performans Analizi: Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(4), 1485-1496.
- Kaya, A.Y. ve Karadeniz, E. (2020). Afet Sonrası Kent Ve Planlama: Elazığ Örneği. Sünbül Güner, A.B. *Depremler, Kent Planlama Ve Geoteknik Zemin Uygulamaları*, (65-96). Ankara: İksad Yayınevi.
- Kadıoğlu, M. (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. Kadıoğlu, M. ve Özdamar, E. *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*, (1-34), Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayınları.
- Nian, S., Zhang, J., Zhang, H., Zhang, J., Li, D., Wu, Ke. & Chen, X. (2019). Two Sides of a Coin: A Crisis Response Perspective on Tourist Community Participation in a Post-Disaster Environment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16 (2023), 1-19.
- Rossell, J., Becken, S. & Santana-Gallego, M. (2020). The Effects of Natural Disasters on International Tourism: A Global Analysis. *Tourism Management*, 79(2020) 104080.
- TBDY, 2018, Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği, T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Ankara.
- Wulandari, S. N. & Afriyanni, A. (2021). Tourism Development Policy and Their Impact on the Regional Economy in the Riau Islands Province. *Jurnal Bina Praja*, 13(2), 293–305.
- Yüksel, İ. (2008). Betonarme Binaların Deprem Sonrası Acil Hasar Değerlendirmeleri. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 24 (1-2), 260 – 276.
- URL-1: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/39499/xfiles/deprem_haritasi.pdf (E.T.: 18.03.2018).
- URL-2: <https://www.turizmuncel.com/> (E.T.: 21.03.2023).

KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLERİN TÜRKİYE'NİN TURİZM EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Gizem KARA¹, Mete SEZGİN²

GİRİŞ

Depremler, meydana geldikleri bölgelerde can ve mal kaybı çeşitli olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bunun da ötesinde bölgelerin doğal kaynakları, fiziksel altyapı sistemleri ve üstyapı yatırımları üzerinde yıkıcı etkiler yaratırken bölgede üretim ve istihdam gibi ekonomik etkinlikler üzerinde duraksamalara yol açmaktadır. Meydana gelen depremler sonrasında bölgede bu etkilerin neden olduğu felaketin onarılması, kayıpların ve eksikliklerin giderilmesi için kamu harcamaları artmakta, aynı zamanda ülke halkının katkı sağlamaları hem vergi yoluyla sağlanmakta hem de gönüllü olarak özendirilmektedir. Bu süreç devamında şüphesiz iktisadi büyümede gerilemeler, ödemeler dengesindeki bozulmalar, fiyat genel düzeyinde artışlar ve bütçe açıkları gibi makroekonomik sorunları beraberinde getirmektedir. Ayrıca depremler, can kayıpları ve fiziksel hasarların büyüklüğü bakımından bu bölgelerin nüfusunun buldukları ülkenin toplam nüfusunun ne kadarına etki ettiği de önemli bir konudur ki, bu nüfusun GSYH'nın ne kadarlık bir bölümünü yarattığı ve nihayetinde yıllık büyüme oranına katkısının büyüklüğü makroekonomik sorunların başında gelmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde söz konusu makroekonomik sorunların aşılmasında turizm sektörü önemli bir yer tutmaktadır. Turizm faaliyetleri sonucunda elde edilen uluslararası döviz gelirleri görünmez bir ihracat kalemi olarak ödemeler dengesine doğrudan olumlu etki yapmakta ve bütçe açıklarını finanse etmeye yardımcı olmaktadır. Ancak depremler sonrasında fiyat genel düzeyinde bir artış olması durumunda yaşanacak fiyat istikrarsızlıkları turizm

1 Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0003-1668-9343, E-posta: gizem.kara@email.com

2 Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, Orcid: 0000-0001-9079-2520, E-Posta: metesezgin@hotmail.com

taleplerinin düşmesine neden olmaktadır. Öte yandan meydana gelen depremler sonrasında yabancı ziyaretçilerin bu ülkelerin güvenli olup olmadıkları konusunda endişeye kapılmaları da turizm taleplerinin düşmesine yol açmakta ve turizm ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu bölümde, öncelikle 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremlerin ülke ekonomisi üzerindeki genel etkileri açıklanmıştır. Ardından depremlerin yaşandığı bölgenin turizm arzı ve turizm talebi belirlenmeye çalışılarak ve ülkeye gelen ziyaretçi sayıları ve turizm gelirlerinin önceki dönemlere göre istatistiksel olarak karşılaştırılması yapılarak mevcut durumun ortaya koyulması amaçlanmıştır ve turizm sektöründe yer alan işletmeler ile kurum ve kuruluşlardaki yetkililerin konu ile ilgili değerlendirme ve görüşlerine yer verilerek söz konusu depremlerin Türkiye'nin turizm ekonomisi üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Kahramanmaraş merkezli depremlerin ülkemizin turizm ekonomisi üzerinde önemli bir baskı ve kayıp oluşturmayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

DEPREMLERİN ÜLKE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Türkiye'de yaşanan doğal afetler, etkilenen insan sayıları bakımından incelendiğinde depremler ilk sırada gelmektedir (Altun, 2018: 4). Meydana geldikleri bölgelerde can kaybı ve maddi hasar bakımından depremlerden etkilenen nüfusun toplam ülke nüfusu içerisindeki payının ne kadar olduğu ve bölgenin nüfusunun GSYH'nın içindeki payının ve büyüme oranına katkısının hangi seviyede olduğu depremlerin ekonomik etkisini ortaya koymaktadır.

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen 11 ilde yıkıcı hasara yol açan Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen nüfusun 13,4 milyon kişi olduğu, bu nüfusun ülke nüfusunun yüzde 15,7'lik kısmını oluşturduğu ve GSYH'nın içindeki payının yüzde 9,8'lik kısmını kapsadığı açıklanmıştır (Şen, 2023: 39). Bununla birlikte deprem bölgesinin başlıca ekonomik faaliyetlerinin sırasıyla tarım, imalat sanayi, sanayi, inşaat ve hizmetler sektörleri olduğu ve bu üretim faaliyetlerinin GSYH içindeki paylarının tarımda yüzde 15,1; imalat sanayi yüzde 11,5; sanayi yüzde 11,4, inşaat yüzde 10,0 ve hizmetler yüzde 7,4 seviyelerinde oldukları belirtilmiştir (Türkan, 2023: 2).

Bölgede ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinde rol oynayan hayvan, arazi, orman, makine-teçhizat, madde-hammadde, bina ve tesisler gibi varlıklar üzerinde oluşan hasarın bölgenin katma değer yaratma kapasitesini ne kadarını etkilediği, GSYH içindeki payını ne kadar etkileyeceği ve toplam maliyetin ne kadarını kamunun yükleneceği bölgenin ülke büyüme oranına katkısı bakımından önemli bir konudur (Özatay, 2023). Depremlerin fiziksel hasar maliyetinin 34,2 milyar dolar olduğu ve bu tutarın GSYH'nın yüzde 4,0'üne karşılık geldiği; ekonomideki aksamalar doğrultusunda GSYH kayıplarının

depremlerin maliyetinin iki katına ulaşarak daha da artabileceği belirtilmektedir (Dünya Bankası, 2023).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023: 130), bölgenin ekonomik faaliyetlerinin deprem öncesi durumunun, depremlerin varlıklar üzerinde yol açtığı hasarın, ihtiyaçların analizinin, uzun dönemli iyileştirmede atılan/atılacak adımların ve kısa, orta ve uzun vadedeki uygulanabilecek politikaların neler olduğuna ilişkin “2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu” isimli deprem sonrası değerlendirme raporu yayımlamış, bu ayrıntılı raporda söz konusu depremlerin ülke ekonomisi üzerindeki toplam yükün içerisinde en önemli hasar kaleminin 56,9 milyar dolarla konut hasarı olduğunu ifade etmiştir. İkinci ağırlıklı hasar kalemi olarak 12,9 milyar dolarla kamu altyapısı ve hizmet binaları ile diğer bir ağırlıklı hasar kalemi olarak 11,8 milyar dolarla özel kesim hasar kalemi olduğunu belirlemiştir. İmalat sanayi, enerji, hizmetler gibi sektörler özel kesim hasar kalemi içerisinde yer almaktadır. Ancak gelir kayıpları gibi makroekonomik etkiler dikkate alındığında, depremlerin ülke ekonomisi üzerindeki toplam yükünün yaklaşık 103,6 milyar dolar olacağı ve 2023 yılı milli gelirin yaklaşık yüzde 9,0’una ulaşabileceği öngörülmüştür. Ayrıca iyileştirme ve yeniden inşa etme çalışmalarında yapılacak olan kamu harcamaları da düşünüldüğünde ülkede enflasyon, ödemeler dengesinde bozulmalar ve bütçe açıkları gibi makroekonomik sorunlar da gündeme gelecektir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sözü edilen makroekonomik sorunların ve darboğazların aşılmasında turizm sektörü önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizde Türk turizm pazarının sürdürülebilir gelişimini sağlamak için Beş Yıllık Kalkınma Planları kapsamında temel politika ve stratejiler ortaya konmaktadır. Ancak depremler gibi ani gelişen olaylar sonucu hem depremlerin meydana geldiği bölgede turizm alt ve üstyapısı olumsuz etkilenerek bölgenin turizm faaliyetleri durma noktasına gelmekte hem de depremlerin meydana geldiği ülkede turizm talepleri olumsuz etkilenmekte ve acil olarak yeni politika ve stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda Kahramanmaraş merkezli depremlerin Türkiye’nin turizm ekonomisine olan etkisini ortaya koymak için öncelikle depremlerin bölgedeki turizm işletmeleri üzerindeki yıkıcı etkisinin tespit edilmesi; bununla birlikte depremlerin meydana geldiği dönemde ülkemize gelen ziyaretçilerin ve turizm gelirlerinin önceki döneme göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi ve konu ile ilgili turizm yetkililerinin görüşlerine dikkat çekerek mevcut durumun ortaya konması gerekmektedir.

DEPREMLERİN TURİZM EKONOMİSİNE ETKİSİ

Turizm sektörü, başta depremler olmak üzere sel, heyelan, kaya düşmesi, çığ, orman yangınları, kuraklık, yanardağ patlamaları vb. gibi doğal afetlerden

hızla ve kolaylıkla etkilenen bir sektördür. Bu tür doğa olayları karşısında ekonomideki diğer mal ve hizmetlerin üretimi, tüketimi veya ihracatı devam ederken, bu olaylar turizm ürününün diğer ürünlere göre daha olumsuz biçimde etkilenmesine ve turizm ekonomisi üzerinde negatif dışsallık üretilmesine yol açmaktadır (Bahar, 2013: 10). Bu nedenle, turizm ekonomisi üzerinde oluşan baskı ve kayıp turizm sektörünü diğer sektörlerle göre daha riskli bir sektör konumuna getirmektedir.

Kahramanmaraş merkezli depremlerin neden olduğu hasarlar arasında özel kesim hasar kalemi içinde yer alan hizmetler sektörünün alt sektörlerinden biri olan turizm sektörü kapsamında faaliyet gösteren konaklama işletmeleri üzerinde depremlerin oluşturduğu yıkıcı etkiler bölgenin gelişmişlik düzeyini olumsuz etkileyerek gerilemesine neden olabilmekte ve bölgenin ülkemizin turizm gelirlerine olan katkısını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle turizm sektöründe faaliyet gösteren Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli konaklama işletmelerinin hasar durumlarının tespit edilerek ortaya konması depremlerin yıkıcı etkilerinin büyüklüğünü ve bölgenin turizm arzının ne kadarının etkilendiğini belirleyecektir. Ayrıca bölgenin konaklama istatistikleri bölgenin turizm talebini ortaya koyarken, ülkemize gelen ziyaretçi sayılarının önceki yılın aynı dönemine göre değişim oranının ortaya koyulması söz konusu depremlerin ülkemizin turizm talebi üzerindeki etkisini belirleyecek ve nihayetinde turizm gelirinin önceki yılın aynı dönemine göre değişim oranının ortaya koyulması depremlerin ülkenin turizm ekonomisine olan etkisini ortaya koyacaktır.

Bölgenin Turizm Arzı

Kahramanmaraş merkezli 11 ilde meydana gelen depremlerde illerde bulunan konaklama tesisleri, bölgenin turizm arzını oluşturan önemli bileşenlerdir (TÜRSAB, 2023: 3). Hasarların ülke ekonomisine olan maliyetinin belirlenmesi için bölgede Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından saha çalışmaları yapılmış ve bölgede bulunan tesisler hasar durumlarına göre tespit edilmiştir. Bu veriler hem söz konusu bölge hem de ülke bakımından mevcut durumu ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Tablo 1. Deprem Bölgesindeki Tesis, Oda ve Yatak Sayıları

İl	İşletme Belgeli		
	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Adana	43	3.634	7.275
Adıyaman	17	1.064	2.123
Diyarbakır	34	2.465	4.952
Elazığ	26	1.240	2.503
Gaziantep	55	4.479	9.011
Hatay	58	2.866	5.782
Kahramanmaraş	53	2.196	4.377
Kilis	1	46	86
Malatya	19	1.339	2.667
Osmaniye	4	258	513
Şanlıurfa	22	1.220	2.458
Bölge Toplamı	332	20.807	41.747
Ülke Geneli	4.830	520.249	1.089.267
Yüzde Payı	6,9	4	3,4
İl	Basit Konaklama İşletme Belgeli		
	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Adana	115	2.737	5.474
Adıyaman	15	363	726
Diyarbakır	64	1.494	2.979
Elazığ	23	633	1.270
Gaziantep	40	908	1.816
Hatay	166	4.145	8.621
Kahramanmaraş	129	1.944	3.888
Kilis	3	86	180
Malatya	25	656	1.312
Osmaniye	9	241	482
Şanlıurfa	63	1.420	3.517
Bölge Toplamı	652	14.627	30.265

Tablo 1 devam...

Ülke Geneli	15.136	327.245	654.568
Yüzde Payı	4,3	4,5	4,6
Yatırım Belgeli			
İl	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Adana	4	540	1.128
Adıyaman	1	48	80
Diyarbakır	5	358	633
Elazığ	1	142	284
Gaziantep	8	897	1.799
Hatay	8	1.270	2.764
Kahramanmaraş	4	181	3.140
Kilis	-	-	-
Malatya	-	-	-
Osmaniye	-	-	-
Şanlıurfa	8	371	858
Bölge Toplamı	39	3.807	10.686
Ülke Geneli	646	70.404	155.013
Yüzde Payı	6,0	5,4	6,9

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022a.

Depremlerin meydana geldiği 11 ilde, 72.012 yatak kapasiteli 984 işletme belgeli ve basit işletme belgeli tesis ve yapım aşamasında olan yatırım belgeli 10.686 yatak kapasiteli 646 tesis bulunmaktadır. Bölgede bulunan işletme belgeli tesisler ülkemizin genelinde bulunan işletme belgeli tesislerin yüzde 6,9'unu ve basit konaklama işletme belgeli tesisler ülkemizin genelinde bulunan basit konaklama işletme belgeli tesislerin yüzde 4,3'ünü oluşturmaktadır. Bölgede bulunan yatırım belgeli tesisler ise ülkemizin genelinde bulunan yatırım belgeli tesislerin yüzde 6'sını oluşturmaktadır.

Tablo 2. Deprem Bölgesindeki Tesislerin Hasar Durumu

İl	İşletme Belgeli (332 Tesis)				
	Yıkılan	Ağır Hasarlı	Orta Hasarlı	Az Hasarlı	Hasarsız
Adana	-	-	-	1	42
Adıyaman	7	-	1	5	4
Diyarbakır	-	-	-	4	28
Elazığ	-	-	-	1	25
Gaziantep	-	-	-	13	26
Hatay	4	5	8	2	17

Tablo 2 devam...

Kahramanmaraş	7	-	1	19	15
Kilis	-	-	-	-	1
Malatya	3	2	2	7	5
Osmaniye	-	-	1	4	-
Şanlıurfa	-	-	-	5	10
Bölge Toplamı	21	7	13	61	173
Basit Konaklama İşletme Belgeli (652 Tesis)					
İl	Yıkılan	Ağır Hasarlı	Orta Hasarlı	Az Hasarlı	Hasarsız
Adana	-	-	-	2	97
Adıyaman	5	1	-	4	5
Diyarbakır	-	4	-	13	46
Elazığ	-	1	-	4	18
Gaziantep	-	-	-	7	7
Hatay	13	10	23	25	69
Kahramanmaraş	4	6	-	15	11
Kilis	-	-	-	1	2
Malatya	3	8	4	8	3
Osmaniye	1	-	-	5	1
Şanlıurfa	-	1	2	9	28
Bölge Toplamı	26	31	29	93	287

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023.

Depremlerin meydana geldiği bölgede yapılan hasar durumu tespit çalışmalarında bölgede bulunan toplam 332 işletme belgeli tesislerin 21'inin yıkılmış olduğu, 7'sinin ağır hasarlı, 13'ünün orta hasarlı ve 61'inin az hasarlı olduğu; 652 basit konaklama işletme belgeli işletmelerin ise 26'sının yıkılmış olduğu, 31'inin ağır hasarlı, 29'unun orta hasarlı, 93'ünün az hasarlı olduğu tespit edilmiştir.

Bölgede yıkılmış, ağır hasarlı, orta hasarlı ve az hasarlı işletme belgeli tesisler bölgenin turizm arzının yüzde 28,6'lık kısmını oluşturmakta ise de, turizm arzı, genellikle konaklama işletmelerinin yatak sayısı ile ifade edilmektedir (TÜRSAB, 2023: 2). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023: 102), bölgede depremden etkilenen toplam yatak sayısının 17.122 olarak tespit edildiğini belirtmektedir. Buna göre, bölgenin turizm arzının yüzde 23,8'lik kısmında, ülkemizin toplam turizm arzının ise yüzde 1'lik kısmında kayıp yaşanmıştır. Bölgenin turizm arzının konaklama bileşenine ülkemiz açısından bakıldığında çok küçük bir bölümünün; bölge açısından bakıldığında ise neredeyse dörtte birinin zarar görmüş olduğu görülmektedir.

Bölgenin Turizm Talebi

Kahramanmaraş merkezli 11 ilde meydana gelen depremlerde illerde bulunan konaklama tesislerine 2022 yılında yabancı ve yerli ziyaretçilerin gelişleri ve bu tesislerde geceleme ve ortalama kalış süreleri bölgeye olan turizm talebini ortaya koymaktadır. Bu talebin ülkemizin turizm ekonomisi içerisindeki önemin belirlenebilmesi için bölgeye yönelik turizm talebinin ülkemizin toplam turizm talebinin ne kadarını oluşturduğunun tespit edilmesi gerekmektedir.

Tablo 3. Bölgedeki Tesislere Yönelik Konaklama İstatistikleri

İl	Tesis Geliş Sayısı		
	Yabancı	Yerli	Toplam
Adana	106.165	800.200	906.365
Adıyaman	9.632	175.087	184.719
Diyarbakır	51.909	479.344	531.253
Elazığ	4.276	187.845	192.121
Gaziantep	168.079	862.663	1,030.742
Hatay	49.433	560.033	609.466
Kahramanmaraş	8.094	290.566	298.660
Kilis	3.720	13.642	17.362
Malatya	7.535	253.069	260.604
Osmaniye	2.425	48.134	50.559
Şanlıurfa	18.807	297.036	315.843
Bölge Toplamı	430.075	3.967.619	4.397.694
Ülke Geneli	37.566.092	32.676.318	70.242.410
Yüzde Payı	1,1	12,1	6,3
İl	Geceleme		
	Yabancı	Yerli	Toplam
Adana	223.504	1.250.127	1.473.631
Adıyaman	16.019	260.134	276.153
Diyarbakır	79.070	748.816	827.886
Elazığ	8.398	317.811	326.209
Gaziantep	304.872	1.344.099	1.648.971
Hatay	108.118	1.050.464	1.158.582
Kahramanmaraş	16.210	491.177	507.387
Kilis	5.553	26.759	32.312
Malatya	13.882	370.030	383.912
Osmaniye	6.981	63.100	70.081
Şanlıurfa	32.190	448.500	480.690

Tablo 3 devam...

Bölge Toplamı	814.797	6.371.017	7.185.814
Ülke Geneli	123.308.334	62.593.776	185.902.110
Yüzde Payı	0,7	10,2	3,9
Ortalama Kalış Süresi			
İl	Yabancı	Yerli	Toplam
Adana	2,11	1,56	1,63
Adıyaman	1,66	1,49	1,49
Diyarbakır	1,52	1,56	1,56
Elazığ	1,96	1,69	1,70
Gaziantep	1,81	1,56	1,60
Hatay	2,19	1,88	1,90
Kahramanmaraş	2,00	1,69	1,70
Kilis	1,49	1,96	1,86
Malatya	1,84	1,46	1,47
Osmaniye	2,88	1,31	1,39
Şanlıurfa	1,71	1,51	1,52
Ülke Geneli	3,28	1,92	2,65

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022b.

2022 yılının Aralık ayı verilerine göre, depremlerin meydana geldiği 11 ilde yer alan tesislere 430.035 yabancı ziyaretçi ve 3.967.619 yerli ziyaretçi olmak üzere toplam 4.397.694 ziyaretçi gelmiştir. Bölgedeki tesislere gelen yabancı ziyaretçiler, ülke genelinin yüzde 1,1'ini oluştururken, yerli ziyaretçiler yüzde 12,1'ini oluşturmaktadır. Bölgedeki tesislere geliş sayısının toplamına bakıldığında ise bu oranın ülke genelinin yüzde 6,3'ünü oluşturduğu görülmektedir.

Bölgedeki tesislerde 2022 yılında toplam 7.185.814 geceleme yapılmıştır. Bu oran ülkemize gelen ziyaretçilerin yaptığı geceleminin yüzde 3,9'udur. Bölgedeki tesislere gelen yabancı ziyaretçilerin gecelemleri ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin toplam gecelemlerinin yüzde 0,7'sine, yerli ziyaretçilerin gecelemleri ülke genelinde yerli ziyaretçilerin toplam gecelemlerinin yüzde 10,2'sine denk gelmektedir. Bölgedeki tesislere gelen ziyaretçilerin ortalama kalış sürelerine bakıldığında ise, yabancı ziyaretçilerin kalış süreleri yerli ziyaretçilerin kalış sürelerinden daha uzun olduğu görülmektedir.

Ülkemizin Yabancı Ziyaretçi Sayıları ve Turizm Gelirleri

Kahramanmaraş merkezli 11 ilde meydana gelen depremlerin Türkiye'ye yönelik turizm talebine olan etkisinin anlaşılabilmesi için öncelikle 2023 yılının ilk çeyreği olan Ocak, Şubat ve Mart aylarında ülkemize gelen yabancı ziyaretçi sayılarının geçmiş yılların aynı dönemine göre istatistiksel olarak karşılaştırmasının ortaya konması gerekmektedir.

Tablo 4. Ülkemize Gelen Yabancı Ziyaretçiler (I.Çeyrek)

Aylar	Yıllar			Değişim Oranı (%)	
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022
OCAK	509.787	1.281.666	2.005.967	151.41	56.51
ŞUBAT	537.976	1.541.393	1.870.414	186.52	21.35
MART	905.323	2.079.565	2.335.728	129.70	12,32
TOPLAM	1.953.086	4.902.624	6.212.109	151.02	26.71

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023a.

Kahramanmaraş merkezli depremlerin meydana geldiği Şubat ayında ülkemize gelen ziyaretçi sayısı bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 21,35 artarak 1.870.414 kişi olmuştur. Bir sonraki ay olan Mart ayında ülkemize gelen ziyaretçi sayısı bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 12,32 artarak 2.335.728 kişi olmuştur. 2023 yılının Ocak, Şubat ve Mart aylarını kapsayan I. çeyreğine bakıldığında ise, ülkemize gelen ziyaretçi sayısı bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 26,71 artarak 6.212.109 kişi olmuştur.

Gelen ziyaretçi sayılarının yanı sıra 2023 yılının ilk çeyreğinde elde edilen turizm geliri ile geçmiş yılların aynı döneminde elde edilen turizm gelirleri arasındaki değişim oranları da söz konusu depremlerin turizm ekonomisi üzerindeki etkisinin belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Tablo 5. Turizm Gelirleri (I.Çeyrek)

Aylar	Yıllar (\$)			Değişim Oranı (%)	
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022
OCAK	854.475	2.255.632	3.300.552	164.0	46.3
ŞUBAT	722.424	1.875.432	2.483.195	159.6	32.4
MART	1.059.071	2.439.132	2.906.758	130.3	19.2
TOPLAM	2.635.969	6.570.196	8.690.505	149.3	32.3

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023b.

Kahramanmaraş merkezli depremlerin meydana geldiği Şubat ayında elde edilen turizm geliri bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 32,4 artarak 2.483.195 dolar olmuştur. Bir sonraki ay olan Mart ayında ise turizm geliri bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 19,2 artarak 2.906.758 dolar olmuştur. 2023 yılının Ocak, Şubat ve Mart aylarını kapsayan I. çeyreğine bakıldığında, turizm gelirinin bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 32,3 artarak 8.690.505 dolar olduğu görülmektedir.

TÜİK (2023) verilerine göre, turizm gelirinin yüzde 20,8'i ülkemizi ziyaret eden yurt dışında ikamet eden vatandaşlardan elde edilmiştir. Buna ek olarak, aynı verilere göre ziyaretçilerin seyahatlerini kişisel veya paket tur ile organize etmekte olduğu saptanmış ve turizm gelirinin 7.503.255 dolarının kişisel harcamalar, 1.187.250 dolarının ise paket tur harcamaları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

DEPREMLERİN TURİZM SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE YÖNELİK MEDYA ARAÇLARINDA YER ALAN DEĞERLENDİRMELER

6 Şubat 2023 tarihinde 11 ilde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler ülke genelinde günlerce hem yazılı hem sözlü basında yer almıştır. Depremlerin yaşandığı ilk günler genellikle can ve mal kaybına yönelik haberler gündemde olmuşsa da, zamanla söz konusu depremlerin ülke ekonomisine olan etkileri ele alınmaya ve çeşitli sektörler ve iş kollarının geleceği ile ilgili yetkililerce değerlendirmeler yapılmaya başlamıştır.

Turizm sektörü doğal afetler gibi ani gelişen olaylardan çok çabuk etkilenen ve diğer sektörlerle göre daha riskli bir sektör konumunda olduğundan turizm ekonomisi ile ilgili değerlendirmeler de uzun süre gündemde kalmıştır. Özellikle turizm sektöründe yer alan kurum, kuruluş ve işletme yetkililerinin Kahramanmaraş merkezli depremlerin Türkiye'nin turizm ekonomisini nasıl etkilediği ve yakın gelecekte nasıl etkileyeceği konularına yönelik olan yorum ve görüşlerine çeşitli televizyon ve radyo programlarında, gazetelerde ve sosyal medya araçlarında sık sık yer verilmiştir.

Televizyon ve radyo programları, gazeteler ve sosyal medya araçları incelendiğinde yetkililerin Kahramanmaraş merkezli depremlerin Türkiye'nin turizm sektörüne olan etkileri ile ilgili yorum, görüş ve değerlendirmeleri genel olarak şu şekilde olmuştur:

- Depremler meydana geldikten sonra ziyaretçilerin Türkiye'ye yönelik ilgisi devam etmektedir. Ancak Rus ziyaretçilerin yaz sezonu için yaptığı rezervasyonlarda depremlerin meydana geldiği tarihten bir önceki haftaya kıyasla üçte bir oranında düşüş yaşanmıştır (URL-1).
- Turistik talepte yüzde 25'lik azalma yaşanmış ve söz konusu talep Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır ve Tayland gibi ülkelere kaymıştır (URL-2).
- Gerek deprem bölgesi olsun gerekse ülkemizin tamamına yönelik olsun, ziyaretçilerin konaklama işletmelerinin güvenliği ile ilgili endişeleri bulunmaktadır. Bu da turistik talebi olumsuz yönde etkilemektedir (URL-3).
- Depremlerin meydana geldiği illerde bulunan konaklama işletmeleri ve ören yerlerinin gerekli mercilerce inceleme ve denetimi yapılarak rapor ve sertifika hazırlanması durumunda bölgeye olan turizm talebi artacaktır (URL-4).
- İstanbul, Antalya, Muğla, İzmir, Kapadokya ve Konya gibi önemli turizm destinasyonları deprem bölgesi dışında olduğu için turizm taleplerinde büyük bir düşüş yaşanmayacaktır (URL-5).

- Kahramanmaraş merkezli 11 ilde yıkıcı hasar meydana getiren depremler İstanbul'da yaşanacak olası bir depremi gündeme getirmiş ve yerli ve yabancı ziyaretçilerde oluşan panik nedeniyle konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinde rezervasyon iptalleri yaşanmıştır. Böyle devam etmesi durumunda turizm gelirlerinde ciddi bir düşüş yaşanacaktır (URL-6).

Yetkililerin konu ile ilgili yorum, görüş ve değerlendirmeleri göz önüne alındığında güvenlik endişesi nedeniyle depremlerin meydana geldiği bölgeye yönelik turistik talep düşecek ve turizm gelirleri olumsuz yönde etkilenecekse de, ülke genelinde önemli turizm destinasyonlarının bulunması bu olumsuz ekonomik etkileri ortadan kaldıracığı anlaşılmaktadır.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen 11 ilde yıkıcı hasara neden olan Kahramanmaraş merkezli depremler 13,4 milyon kişiyi olumsuz etkilemiştir. Ülke nüfusunun yüzde 15,7'lik kısmını oluşturan bu nüfus GSYH'nın yüzde 9,8'ine denk gelmektedir. Dünya Bankası (2023), söz konusu depremlerin fiziksel hasar maliyetinin 34,2 milyar dolar olduğunu ve bu tutarın GSYH'nın yüzde 4,0'üne denk geldiğini, ekonomideki aksamalar doğrultusunda GSYH kayıplarının depremlerin maliyetinin iki katına ulaşarak daha da artabileceğini belirtmiştir. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023), depremler sonrasında yaşanacak olan gelir kayıpları gibi olumsuz makroekonomik etkiler nedeniyle depremlerin ülke ekonomisi üzerinde toplam yükünün 103,6 milyar dolar olabileceğini öngörmüştür.

Depremlerin yaşandığı illerde iyileştirme ve yeniden inşa etme çalışmalarında kamu tarafından yapılan harcamalar, ülkede enflasyon, ödemeler dengesinde bozulmalar ve bütçe açıkları gibi makroekonomik sorunlara neden olabilmekte, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sözü edilen makroekonomik sorunların ve darboğazların aşılmasında turizm sektörü önemli bir yer tutmaktadır. Ancak turizm sektörü, başta depremler olmak üzere sel, heyelan, kaya düşmesi, çığ, orman yangınları, kuraklık, yanardağ patlamaları vb. gibi doğal afetlerden çok çabuk etkilenen bir sektör olması nedeniyle söz konusu depremlerin sektör üzerindeki etkisi önem arz etmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2022 yılı Aralık verilerine ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın depremler sonrası raporuna göre, bölgenin turizm arzının yüzde 23,8'lik kısmında, ülkemizin toplam turizm arzının ise yüzde 1'lik kısmında kayıp yaşanmıştır. Bölgenin turizm arzının konaklama bileşenine ülkemiz açısından bakıldığında çok küçük bir bölümü; bölge açısından bakıldığında ise neredeyse dörtte birinin zarar görmüş olduğu görülmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2022 yılının bölgedeki tesislerde konaklama verilerine göre, tesise geliş ve geceleme sayıları yerli ziyaretçilerde daha fazladır. Bölgedeki tesislere gelen yabancı ziyaretçiler ülkemiz genelindeki tesislere gelen toplam yabancı ziyaretçilerin yüzde 1,1'ine, yerli ziyaretçiler ülkemiz genelindeki tesislere gelen toplam yerli ziyaretçilerin yüzde 12,1'ine denk gelmektedir. Bölgedeki tesislerde geceleme sayılarına bakıldığında yabancı ziyaretçilerin geceleme sayılarının ülkemiz genelindeki tesislere gelen yabancı ziyaretçilerin toplam geceleme sayılarının yüzde 0,7'sine, yerli ziyaretçilerin geceleme sayılarının ise ülkemiz genelindeki tesislerde toplam geceleme sayılarının yüzde 10,2'sine denk geldiği görülmektedir. Ancak yabancı ziyaretçilerin ortalama kalış süreleri yerli ziyaretçilerin ortalama kalış sürelerine göre daha uzundur. Neticede bölgenin depremlerden etkilenmesiyle bölgenin turizm ekonomisi olumsuz etkilenirken, bölgeye gelen ziyaretçilerin çoğunluğunun yerli ziyaretçiler olması, turizmin döviz getirisi sağlaması bakımından ülkemizin turizm ekonomisinin küçük bir payını etkileyeceği yorumunun yapılması mümkündür.

2023 yılının ilk çeyreği olan Ocak, Şubat ve Mart aylarında ülkemize gelen yabancı ziyaretçi sayılarının ve turizm gelirinin geçen yılın aynı dönemine göre artışı veya azalışı da Kahramanmaraş merkezli 11 ilde meydana gelen depremlerin Türkiye'ye yönelik turizm talebine ve elde edilen turizm gelirine etkisini ortaya koyması bakımından önemlidir. Ülkemize gelen ziyaretçi sayılarında depremlerin meydana geldiği Şubat ayında ve bir sonraki ay olan Mart ayında bir önceki yılın aynı aylarına göre artış yaşanmıştır. Şubat ve Mart aylarında geçen yılın aynı aylarına göre turizm gelirlerinde de artış yaşanmıştır.

11 ilde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler ülke genelinde günlerce hem yazılı hem sözlü basında yer almış, turizm ekonomisi ile ilgili değerlendirmeler de uzun süre gündemde kalmıştır. Değerlendirmelere genel olarak bakıldığında güvenlik endişesi nedeniyle depremlerin meydana geldiği bölgeye yönelik turistik talep düşeceği ve turizm gelirlerinin olumsuz yönde etkileneceği, ancak ülke genelinde önemli turizm destinasyonlarının bulunması bu olumsuz ekonomik etkileri ortadan kaldıracığı görülmektedir.

Sonuç olarak 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli depremler, meydana geldiği bölgenin turizm arzını olumsuz etkilemiştir. Bölgeye yönelik güvenlik endişesi ve turizm arzında yaşanan kayıp, bölgenin turizm talebini de şüphesiz olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle ülkemizde faaliyet gösteren konaklama işletmeleri ve yiyecek-içecek işletmelerinin deprem testi yaptırıp depreme dayanıklılık/sağlamlık raporu olarak bu raporu hem işletmelerine ait internet sitelerinde yayımlamaları hem de seyahat acenteleri ile tur operatörlerinin internet sitelerinde yer verilmesini sağlamaları ziyaretçilerin güvenlik endişelerinin önüne geçerek turizm talebinin artmasına yol açabilecektir. Esasen

bölgenin turizm talebi ve olumsuz etkilenen turizm arzının ülkemizin turizm talebi ve arzının küçük bir bölümüne denk gelmesi depremlerin ülkemizin turizm ekonomisi üzerinde önemli bir baskı ve kayıp oluşturmayacağı; ayrıca bölgenin turizm talebinin çoğunluğunun yerli ziyaretçilerden oluşması turizmin ülkemize döviz getirisi özelliğini etkilemeyeceği düşünülmektedir. Nitekim 2023 yılının ilk çeyreği olan Ocak, Şubat ve Mart aylarında geçen yılın aynı çeyreğine göre ülkemizin turizm talebinde ve turizm gelirlerinde artış yaşanmıştır. Bu durum da turizm sektöründeki yetkililerin ülkemizde önemli turizm destinasyonlarının bulunmasının söz konusu depremlerin turizm ekonomisi üzerinde olumsuz bir etkisi olmayacağı yönündeki değerlendirmelerini destekler nitelik oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Bahar, O. (2013). Turizm Sektörü-Ekonomi İlişkisi. M. Kozak (Editör), *Turizm Ekonomisi* (2-26). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dünya Bankası (2023). Afet Değerlendirme Raporu, <https://www.worldbank.org/tr/news/press-release/2023/02/27/earthquake-damage-in-turkiye-estimated-to-exceed-34-billion-world-bank-disaster-assessment-report>. (E.T.: 30.04.2023).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022a). Bakanlık Belgeli Konaklama Tesisleri İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/111860,aralik2022bakanlikbelgelixls.xls?0>. (E.T.: 30.04.2023).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022b). Bakanlık Belgeli Tesis Konaklama İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/112551,2022-yili-isletme-ve-basit-belgeli-konaklama-istatistikleri-bultenirar.rar?0>. (E.T.: 30.04.2023).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023a). Sınır İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/113569,mart-2023-haber-bultenixls.xls?0>. (E.T.: 30.04.2023).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023b). Turizm Gelirleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/113580,turizm-geliri-2019-2023xls.xls?0>. (E.T.: 30.04.2023).
- Özatat, F. (2023). Deprem GSYH'yi Nasıl Etkileyebilir? *Nasıl Bir Ekonomi Gazetesi*, 23.02.2023.
- Şen, S. (2023). Kahramanmaraş depremlerinin ekonomiye etkisi. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, 4(1), 1-55.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>. (E.T.: 30.04.2023).
- TÜİK (2023). Turizm İstatistikleri, I. Çeyrek: Ocak-Mart, 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-I.-Ceyrek:-Ocak---Mart,-2023-49602>. (E.T.: 30.04.2023).
- Türkan, E. (2023). Kahramanmaraş Depremi Maliyet Tahmini, https://www.researchgate.net/publication/368691194_KAHRAMANMARAS_DEPREMI_MALIYET_TAHMINI_Ercan_Turkan_22_Subat_2023. (E.T.: 30.04.2023).
- TÜRSAB (2023). Turizm Arzı ve Turizm Talebi. Anadolu Üniversitesi Yayınları. <https://www.tursab.org.tr/assets/pdf/tursab-akademi/e-egitim/konu-ozetleri/unite-09.pdf>. (E.T.: 30.04.2023).
- URL-1: <https://www.turkishnews.com/tr/content/2023/02/16/deprem-turizmi-etkileyecek-mi/>. (E.T.: 30.04.2023).
- URL-2: <https://www.turizmprojedergisi.com/haber-detay/deprem-turizmde-de-etkisini-gosterdi/1893>. (E.T.: 30.04.2023).
- URL-3: <https://www.turkishnews.com/tr/content/2023/03/29/depremler-turizmimizi-etkiledi-mi/>. (E.T.: 30.04.2023).
- URL-4: <https://www.turizmgunlugu.com/2023/03/28/deprem-bolgesinde-turizm-sektoru/>. (E.T.: 30.04.2023).
- URL-5: <https://www.turkishnews.com/tr/content/2023/03/01/deprem-ve-turizm/>. (E.T.: 30.04.2023).
- URL-6: <https://www.turizmuncel.com/haber/deprem-korkusu-istanbula-gelen-turist-sayisi-8-milyona-dusebilir>. (E.T.: 30.04.2023).

TURİZM SEKTÖRÜNDE DEPREM HABERLERİNİN SOSYAL MEDYADA YANSIMASI

Betül KORKMAZ ORHAN¹, Seda ÖZDEMİR AKGÜL², Ayşe CABI BİLGE³

GİRİŞ

Sosyal medya, kullanıcıların içerik oluşturmaya, paylaşmaya, fikir alışverişi yapmaya ve sosyal ağlara katılmasına olanak tanıyan web siteleri, uygulamalar veya platformları ifade eder. Sosyal medya sayesinde insanlar birbirlerinin belirli bir konudaki ya da genel kapsamdaki görüşlerini, düşüncelerini ve deneyimlerini öğrenebilmekte hatta birbirlerinden ideolojik olarak etkilenebilmektedir. Günümüzde toplumu ilgilendiren olaylar karşısında insanların sosyal medya üzerinden verdikleri tepkiler neticesinde birtakım yaptırımlar dahi getirilebilmekte ve otoritelerin verdiği ya da vereceği kararlarda değişiklikler olabilmektedir. Sosyal medya üzerinde ünlü olmuş kişiler toplum için kanaat lideri konumuna gelerek insanların tepkilerini, davranışlarını ve algılamalarını şekillendirebilmektedir.

Teknolojik ilerlemeyle birlikte sosyal medya tanıtım amaçlı kullanılmakta ve ön plana çıkmaktadır. Turizmde iyi bir turistik ürüne sahip olmanın yanı sıra bu ürünleri deneyimleyen turistlerin önerileri de önem arz etmektedir. Turizm endüstrisinde broşür, billboard gibi yöntemler eskide kalırken; sosyal medya, turizm sektöründe turistlerin seyahat deneyimlerini paylaşabilecekleri, seyahat kararı vermeden önce araştırma yapabileceği, kullanıcı yorumlarını değerlendirebileceği bir platform haline gelmiştir. Karar verme aşamasında olan bir turist; deneyimlerini, fotoğraflarını, videolarını, yorumlarını sosyal medya platformlarında paylaşmaktadır. Bu

- 1 Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, Orcid: 0000-0001-9907-2298, E-Posta: betulkorhan@selcuk.edu.tr
- 2 Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, Orcid: 0000-0003-4482-4119, E-Posta: sedaozdemir8@gmail.com
- 3 Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri, Orcid: 0000-0003-1380-0501, E-Posta: cabi@selcuk.edu.tr

bilgiler ışığında diğer kullanıcılar paylaşılan içeriklerden yola çıkarak bilgi sahibi olmakta ve etkilenmektedirler.

Yaşanılan doğal afetler sonrasında insanlar ne olup bittiğini, afetin nerede gerçekleştiğini, nelere ihtiyaç olduğu gibi bilgileri sosyal medya aracılığıyla öğrenebilmektedir. Bunun yanı sıra sosyal medya platformları aracılığıyla göçük altında kalanları, yardım bekleyenleri, insanların çevresinde olup bitenleri, hasar durumu gibi bilgilere ulaşılabilir. Yardım birimlerinin doğru yere doğru zamanda müdahalesi için bu platformlar önem arz etmektedir. Konu ile ilgili paylaşımlar içerisinde kurtarma noktasında acil ulaştırılması gerekli yerler, malzeme ihtiyacı, ihtiyaca yönelik malzeme dağıtımlarının nereden yapıldığı, hasar büyüklüğü gibi kritik öneme sahip konular yer almaktadır. Bu bilgiler dışında olayla ilgili üzüntü, panik gibi duyguları içeren paylaşımlarda bulunmaktadır. Bu noktada sosyal medya araçlarının doğru kullanılarak insanlara güven vermesi ve korku yaratmaması son derece önemlidir.

SOSYAL MEDYA

İnternet insanların günlük yaşantılarında sıklıkla kullandıkları dolayısıyla hayatlarının önemli bir parçasını oluşturan bir iletişim ağıdır. İnsanlar, 1990'lardan önce internette sadece bilgi ararken günümüzde bilgi, görüş, video veya fotoğraf gibi birçok paylaşım yapmaktadırlar. Bu nedenle sosyal medya, internet evriminin bir parçası olarak görülmektedir. Jue vd. (2009) sosyal medyayı, ortak bir amaç doğrultusunda bilgi paylaşımına, bilgi erişimine, iş birliğine, iş ortaklıklarına, yeni arkadaşlık ilişkilerine olanak tanıyan, nispeten ucuz ve kolay erişilebilir olan elektronik ortamlar olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda sosyal medyanın insanların iş ve kariyer yaşantılarındaki önemi vurgulanmaktadır. İnsanların kendilerini sosyal medya üzerinden bir marka haline getirmesini ya da iş başvurusunda bulunan insanların bilgilerine sosyal medya üzerinden erişim sağlanmasını örnek olarak vermek mümkündür (Van Looy, 2016: 2).

Sosyal medya kısaca insanların birbirleriyle internet ortamında iletişim ve etkileşim halinde olduğu yapılardır (Borges, 2009: 31). Kaplan ve Haenlein (2012) sosyal medyayı, web 2.0'in ideolojik ve teknolojik temelleri üzerine inşa edilen, kullanıcı tarafından içeriklerin oluşturulmasına ve değiştirilmesine izin veren internet tabanlı uygulamalar olarak tanımlamaktadır. Bu noktada, statik siteler üzerinden kullanıcılara sadece içerik sunan web 1.0'dan sonra geliştirilen web 2.0'in, sosyal medyanın oluşumunda teknolojik taban oluşturduğunu söylemek mümkündür. Harris ve Rea (2009)'un web 2.0 kategori sınıflandırmalarından biri olan sosyal ağ, insanların kendi belirledikleri kişilerle iletişim ve etkileşimde bulunduğu sosyal yapılar olarak açıklanmaktadır.

Boyd ve Ellison (2007), sosyal ağı insanların kendi profillerini oluşturmalarını sağlayan, yaptıkları paylaşımları takip eden kullanıcıların

listesini oluşturan, kendi paylaşımlarının ve sistem içerisindeki diğer kullanıcıların paylaşımlarını eşleştiren web tabanlı hizmetler olarak açıklamaktadır. Bu bağlamda sosyal medyayı, insanların çevrim içi olarak kolayca iletişim kurmalarını, bilgi paylaşımlarını ve yeni gruplar oluşturmalarını sağlayan sosyal ağın (Assaad ve Gomez, 2011: 13) bir kullanım biçimi olarak görmek mümkündür. Web 2.0'ın kullanım amacında benzerlik gösteren sosyal medya (Van Looy, 2016) ve sosyal ağ kavramlarının birtakım farklılıkları mevcuttur. En temel farklılık, sosyal medyanın bilgi yaymaya yönelik bir platform olması sosyal ağın daha çok iletişim üzerine odaklanmasıdır. Bu bağlamda sosyal medyanın bir sosyal ağ kullanım şekli olduğunu söylemek mümkündür.

Sulaiman ve Naqshbandi (2014), sosyal medyanın bireysel ve kurumsal olmak üzere iki türlü kullanım alanı olduğunu açıklamaktadır. Bireysel kullanım, insanların arkadaşları, aileleri veya ortak düşüncede oldukları diğer sosyal medya kullanıcıları ile karşılıklı iletişimlerine dayanmaktadır. Kurumsal anlamda ise işletmeler, müşterileriyle etkileşimde bulunarak geliştirdikleri ürün ve hizmetleri sunmak için sosyal medyayı düzenli olarak kullanmaktadır. Sosyal medya aracılığıyla işletmeler, kuruluşlarının misyon, hedef ve değerlerini daha iyi gerçekleştirebilmek için paylaşımlar yaparak daha çok insana ulaşabilmektedir.

Sosyal Medyanın Özellikleri

Sosyal medya açıklanırken tek yönlü iletişim sağlayan geleneksel medya ile olan farklılıkları göz önünde bulundurulmaktadır. Geleneksel medyada paylaşılacak veya yayımlanacak bilgilere gönderici karar verirken sosyal medyada iki taraflı bir fikir alışverişi vardır. Bu bağlamda sosyal medyayı geleneksel medyadan ayıran en önemli özelliğin etkileşim olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal medyanın diğer medya platformlarından farklılıklarının anlaşılması için sosyal medyanın özelliklerinin bilinmesi önemlidir. Mayfield (2008) sosyal medyanın özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- **Katılım:** Sosyal medya, katılımcıların paylaşım yapmasında ve geribildirimlerde bulunmasında teşvik eder. Böylece medya ve izleyiciler arasındaki mesafe azalır.
- **Açıklık:** Sosyal medya platformundaki hizmetlerin çoğu geribildirime ve katılıma açıktır. Kullanıcıları oylamaya, yorumlamaya ve bilgi paylaşımına teşvik eden sosyal medyada genellikle içeriğin erişimi ve kullanımında herhangi bir engel bulunmaz.
- **Diyalog:** Genellikle tek yönlü iletişimi içeren geleneksel medyadan farklı olarak sosyal medya, iki yönlü iletişime ve etkileşime olanak tanır.

- **Topluluk:** Sosyal medya, çeşitli konularda ortak ilgi alanları olan insanları bir araya getirir, birbiriyle iletişim halinde olan toplulukların oluşmasını sağlar.
- **Bağlantısallık:** Sosyal medya platformlarında yer alan sitelerin çoğu birbirlerinin paylaşımlarına link vererek bağlantı kurarlar.

Bu özelliklere ek olarak sosyal medyanın diğer özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır (Vural ve Bat, 2010: 3352):

- **Erişim:** Sosyal medya kullanıcıların geniş bir kitleye erişmesine olanak tanır.
- **Erişilebilirlik:** Sosyal medya araçları herkes tarafından genellikle maliyetsiz olarak kullanılabilir.
- **Kullanılabilirlik:** Sosyal medya araçlarının kullanımı için özel bir uzmanlık veya yetenek gerekmemektedir. Bu sebeple çoğunluk tarafından kullanılabilir.
- **Yenilik:** Sosyal medyada iletişimindeki zaman farkına kullanıcılar karar vermektedir. Genelde kullanıcılar anında tepki verdikleri için zaman aralığı kısa olmaktadır.
- **Kalıcılık:** Geleneksel medyanın aksine sosyal medyada oluşturulan içerikler, yorumlar veya tepkiler yeniden düzenlenerek değiştirilebilir.
- **Özgürlük:** Sosyal medya, geleneksel medyaya göre nispeten daha özgür bir kullanım alanı sağlamaktadır. Küresel bir platform olan sosyal medyada insanlar düşüncelerini özgür bir şekilde gösterebilmektedir.

Sosyal Medya Platformları

Sosyal medya platformları sadece insanların birbirleriyle iletişim ve etkileşim halinde olmalarını sağlamayı aynı zamanda oyun oynama, bilgi edinme, video izleme, gündemi takip etme gibi insanların tüm ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Günümüzde farklı hizmetler sunan, farklı kullanıcı profiline sahip birçok sosyal medya platformu bulunmaktadır.

- **Blog:** Web günlüğünün kısaltılmış bir hali olan blog, insanların yazılarını paylaşmak için tasarlanan aynı zamanda bireyler arası iletişimi destekleyen web siteleridir (Meraz, 2009: 682). Blog, kullanıcılarına kısa mesajlardan oluşan içerikler oluşturmasına olanak sağlayan ve diğer sosyal medya araçları ile bütünleşebilen bir çeşit içerik yönetim sistemidir (Zarella, 2009: 9). Kullanıcıların kişisel düşüncelerinden oluşan blog mesajları ya da blog girişleri genellikle günlük tarzında yazılır ve ters kronolojik sırayla (yeniden eskiye) görüntülenir (Murugesan, 2007: 35). Blog yazarlarının birbirlerini takip edebilmesi güncel konular hakkında da bilgi sahibi olabilmelerine olanak tanımaktadır. Aynı zamanda

yazarlar, birbirlerinin düşüncelerinden etkilenebilmekte hatta toplumu ilgilendiren gelişmeler hakkında topluluk haline gelebilmektedir. Bu bağlamda blogların savaş, salgın, doğal afet gibi insan hayatını etkileyen olayların toplumda algılanma biçimini göstermede önemli bir güç olduğunu söylemek mümkündür.

- **Youtube:** 2005 yılında kurulan ve bir yıl sonra Amerikan teknoloji şirketi Google tarafından satın alınan Youtube, çoğunlukla amatör videolardan oluşan, dünyanın en büyük çevrimiçi video platformudur (statista.com, 2023b). Çevrimiçi video izleme ve paylaşma sitesi olan Youtube, kullanıcıların profil sayfaları oluşturmalarını, video yayınlamalarını, diğer kullanıcıların videoları hakkında yorum yazmalarını sağlamaktadır. Günümüzde insanların çoğu bir-profil hesapları olmamasına rağmen merak ettikleri bir konu hakkında bilgi sahibi olmak için Youtube üzerinden video izlemektedir. Youtube, bir video paylaşım sitesi olması ve görselliğin ön plana çıkması nedeniyle abone sayısı fazla olan kullanıcılarının da ünlü olmalarını sağlamakta, popüler kültürde radikal değişimlerin yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Bunun yanı sıra Youtube, birçok televizyon ve haber kanalıyla da bütünleşik bir yapısının olması sayesinde insanların gelişmeleri takip etmesini, istedikleri habere hızlı bir şekilde ulaşmalarını mümkün kılmaktadır.
- **Facebook:** Facebook, kullanıcıların birbirleriyle fotoğraf, video ve kişisel bilgilerini paylaşabildiği, arkadaş gruplarıyla sohbet edebildikleri bir çevrimiçi sosyal medya sitesidir. İlk çıktığı zamanlar sadece belirli üniversite öğrenci topluluklarının kullanması için geliştirilen site (Hew, 2011: 663) günümüzde yaygın olarak kullanılan sosyal medya araçlarından biri konumundadır. Facebook, her kullanıcının kendine ait bir profil sayfasının olması ve profil içeriklerini istedikleri gibi düzenleyebilmeleri gibi özelliklere sahiptir. 2022'nin dördüncü çeyreği itibariyle aylık yaklaşık 2,96 milyar aktif kullanıcıya sahip olan Facebook, dünya çapında en çok kullanılan sosyal medya platformudur (statista.com, 2023a). Kişisel hesapların yanı sıra kurumsal hesapların da yer aldığı Facebook, insanların bilgi sahibi olmalarına ve yorumda bulunmalarına da olanak tanımaktadır.
- **Twitter:** Twitter, kullanıcıların "tweet" olarak adlandırılan kısa (en fazla 400 karakter) iletilerden oluşan, video, fotoğraf ya da herhangi bir bağlantı da içerebilen gönderiler yayınladıkları bir sosyal medya platformudur. Twitter'ın 2023 yılı itibariyle aylık aktif kullanıcı sayısı yaklaşık 450 milyon olup 2028 yılında bu sayının yaklaşık 658 milyon olacağı tahmin edilmektedir (demandsage.com). Twitter'ın diğer sosyal medya araçlarından en önemli farklılığı, kullanıcıların en çok kullandıkları

kelimelerden ve hashtaglerden (etiket) oluşan, “trend topic” olarak adlandırılan listedir. Bu sayede insanlar, herhangi bir haber sitesine ya da kanalına gerek duymadan toplumsal gelişmeler hakkında bilgi sahibi olabilmekte ve gündemi takip edebilmektedirler. Trend topic listesi insanları belirli konulara yönlendirmekte başka bir ifadeyle kullanıcıların gündemdeki konularla ilgili paylaşım yapmalarına teşvik etmektedir. Bu bağlamda Twitter’ın yerel ve küresel gündemi belirleyerek insanların bir ideoloji doğrultusunda hareket ettirilmesinde etki gücü yüksek bir sosyal medya aracı olduğunu söylemek mümkündür.

- **Instagram:** İnsanların fotoğraf ve video paylaşımı yapmalarını sağlayan bir sosyal medya platformu olan Instagram’ın popüler kullanıcı tabanı neredeyse tamamen görsel paylaşımlar üzerine kuruludur. Küçük ve yerel işletmelerden büyük kurumlara, haber kuruluşlarından sanatçılara kadar çok geniş bir kullanıcı kitlesi bulunan Instagram, diğer sosyal medya araçları gibi bir ideolojiyi savunmak ya da toplumsal olaylara bakış açısı sunmak yerine daha çok kullanıcılarına görsel zenginlikler sunmayı amaçlamaktadır. Instagram’ın diğer sosyal medya araçlarından en önemli farkı ise firmaların reklam kampanyalarını sürdürmelerinde önemli bir mecra olmasıdır. Takipçi sayısı fazla olan kullanıcılara sponsor olan işletmelerin, Instagram’ı dijital reklamcılığın önemli bir aracı olarak gördükleri söylenebilir.

SOSYAL MEDYANIN TURİZM SEKTÖRÜNDE ÖNEMİ

Son yıllarda rekabetçi seyahat pazarında destinasyonlar ziyaretçi çekmek için dijital araçlar kullanmaktadır. Bu dijital araçlardan biri olan sosyal medya, küresel erişime sahip, güçlü ve düşük maliyetli bir pazarlama aracı olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal medya platformları turizm endüstrisinde etkili araçlarından biri haline gelmiştir (Kheiri ve Nasihatkon, 2015; Xiang ve Gretzel, 2010; Buhalis ve Law, 2008). Tüketiciler yapacakları seyahatleri araştırarak bilinçli karar vermek için planlarını artık çevrimiçi platformlar aracılığıyla gerçekleştirirken sadece bununla kalmayıp insanların yaşadığı deneyimleri öğrenmek için de sosyal medyaya yönelmektedir. Schmallegger ve Carson (2008)’a göre tüketiciler sosyal medya aracılığıyla seyahat ettikleri destinasyonun sahip olduğu çekicilikler, bölgede yapılacak aktiviteler, görülmeye değer yerler, konaklama yerleri, restoranlar, hizmet kalitesi gibi farklı konularda kendi seyahat deneyimlerini paylaşmakta ve diğer kullanıcılar ile iletişim sağlayabilmektedir.

Teknolojik yenilikler sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda etkisini devam ettirirken, bireysel ve toplumsal açıdan büyük değişimlere yol açan dijitalleşmeyle birlikte dünyanın tamamı sosyal medyanın etkisi altına girmiştir (Kocamaz Adaş vd., 2020). Teknolojik yeniliklerin bir getirisi olan

mobil cihazların yaygınlaşmasıyla birlikte tüketiciler, her yerden ve her an sosyal medya üzerinden istedikleri bilgiye kolaylıkla erişmeye başlamışlardır (Çetinkaya ve Şahbaz, 2020). Daha çok ağızdan ağıza iletişime imkân veren sosyal medya sayesinde (Litvin vd., 2008; Vaynerchuk, 2011), tatil planı yapan bireylerin tatil öncesi, esnası ve sonrasında tanıtımı yapılan destinasyon hakkında bilgi sahibi olmaları mümkün hale gelmiştir (Çetinkaya, 2019; Çetinkaya ve Şahbaz, 2019). Geleneksel tanıtım araçlarından ziyade tatil planı için bilgi toplayan bireylerin internetten daha fazla arayışa geçmesi (Heung, 2003), destinasyon tanıtımı yapmak isteyen işletmelerin de sosyal medyada daha fazla yer almalarına ön ayak olmuştur (Çetinkaya vd., 2021).

İnternet ağı teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak sosyal ağlara erişimin, gelişen teknolojik araçlar ile kolaylaşması sayesinde kullanım yaygınlığı her geçen gün artan sosyal medyanın; bilgi arama, zaman geçirme, eğlence, rahatlama/gevşeme, görüş ve düşünce paylaşımı, teşhircilik, hileyle yönlendirme (manipülasyon), etik, ideolojik ve siyasal tartışma ve propaganda amaçlı kullanımı ve algı yönetimi olarak da kullanılabilirdiği görülmektedir (Çetiner ve Özdemir, 2022: 203). Turizm sektöründe faaliyet gösteren örgütlerin, yaşanan bu gelişmelere kayıtsız kalmayarak, hedef kitlelerine, onların yaygın olarak kullandıkları sosyal ağlar aracılığıyla ulaşma, gelişmelere ayak uydurabilmek (Öneren vd., 2019: 576) amacıyla söz konusu teknolojileri örgüt bünyelerine dâhil etme ve işlerini geleneksel olmayan yöntemlerle idame etme çabası içerisine girdikleri görülmektedir (Özdemir ve Çetiner, 2021: 1680; Çetiner, 2023: 2). Sosyal medyanın kullanım amaçları içinde yer alan algı yönetimi ile özellikle turizmin tanıtım ve pazarlama aşamasında, tatil satın almak isteyen hedef kitlelerine sosyal medya uygulamalarını kullanarak, daha önce hizmet vermiş oldukları müşterilerinin yorumları aracılığıyla potansiyel müşterilerinin görüşlerini evirebilmeyi hedefledikleri görülmektedir.

Turizmde sosyal medya; ürün tanıtımı ve hedef kitleyi tanıma (Harrigan vd., 2017), resmi kuruluşlarca bir tanıtım aracı olarak kullanma (Stojanovic ve Kurtic, 2019), ziyaretçi sayısını artırma (Amalia ve Hanika, 2021; Mkwizu, 2019), potansiyel turistlere güven sağlama (Miguens vd., 2008) gibi birçok amaçla kullanılmaktadır. Doğan ve Aydın (2018)'a göre de sosyal medya; kuruluşların tanıtılması, kamuoyuna bilgi paylaşmak, hedef kitlenin düşüncelerini anlamak, imaj ve itibar sağlamak gibi sebeplerle aktif olarak kullanılmaktadır. Seyahat kararı vermeden önce turistler ise, sosyal medyayı kullanarak konaklama seçimleri, ulaşım, aktiviteler hakkında planlarını yapmakta, çeşitli turistik ürünlerle ilgili konularda kullanıcılarla bilgi alışverişinde bulunma, paylaşım yapma imkanları bulabilmektedir (Hyde, 2008; Pabel ve Prideaux, 2016). Tüketicilerin sosyal medya üzerinden yaptıkları bu farklı görüş ve öneriler, seyahat kararı verecek turistler için önemli birer referans teşkil etmektedir (Ye vd., 2011).

DEPREM HABERLERİNİN SOSYAL MEDYADA YANSIMASININ OLUMLU ETKİLERİ

Doğal afetler, yeryüzünün hiçbir zaman bağımsızlık kazanamayacağı bir durumdur. Kasırgalar, depremler, heyelanlar, seller, orman yangınları, volkanik patlamalar gibi doğal afetler ile aşırı kuraklık ve muson yağmurları gibi hava olayları yıllardır insan uygarlığını vurmuştur (Satija ve Kar, 2020). Çoğu zaman öngörülemeyen bu durum karşısında turizm sektörü ciddi şekilde etkilenmektedir. Doğal afetler turizm sektöründe önemli role sahip olan destinasyonların yaşam ömrünü etkilemekte; insan faaliyetlerinden kaynaklanan iklim değişikliği, küresel ısınma ve doğal afetler gibi etkenler bazı turistik ürünlerin tamamen yok olmasına sebep olabilmektedir (Vatan ve Demir, 2019: 423; Satija ve Kar, 2020: 96).

Yapılan bir çalışmada destinasyonda yaşanan afet olayları sonrasında turistlerin bu destinasyondan haber almak için bilgi kaynağı olarak sosyal medyayı tercih ettikleri görülmüştür (Pennington-Gray ve Schroeder, 2013: 16). Özellikle deprem gibi büyük yıkıcı etkileri olan afetlerde sosyal medyada yer alan haberlerin turistleri genel olarak olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Sosyal medya aracılığıyla depremin izlerinin silinmesine ve turistik ürünlerin onarılmasına yönelik hızlı adımların etkili ve süreklilik arz edecek şekilde ulusal ve uluslararası kamuoyuna ulaştırılması, afetin etkisini olumlu tarafa çevirebilmektedir (Önal, 2023) Abe ve Potroz (2021) yaptıkları çalışmada, afet bölgesindeki iyileştirmeye yönelik atılan adımların sosyal medyaya yansımalarının, tüketicilerin destinasyona yönelik algılarını iyileştirebileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Deprem gibi yıkıcı etkileri çok fazla olan bir afetin sosyal medyada yer alması ilginç bir şekilde destinasyon açısından bir fırsata dönüşebilmektedir. İklim değişikliğinin yol açtığı çevresel bozulma riski ve diğer faktörlere bağlı çevresel sorunlar oldukça tartışmalı bir şekilde yeni bir seyahat akımını tetiklemiştir (Küçükergin ve Gürlek, 2020: 1). İnsanlar, destinasyonlarda yer alan turistik ürünlerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olması nedeniyle ürünleri son kez görme isteği duymakta ve bu motivasyonla seyahat etmektedir (Orhun ve Meriç, 2020: 7). Deprem haberlerinin sosyal medyada yansımaları, son zamanlarda literatürde sıklıkla geçen ve ‘son şans’ veya ‘kıyamet’ turizmi olarak adlandırılan, turistlerin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan turistik ürünlere tanık olma arzusu (Lemelin vd., 2010: 477) nedeniyle deprem felaketini turizm açısından olumlu bir bakış açısına dönüştürmektedir.

Deprem felaketinin ardından destinasyona ait bilgilerin sosyal medyada yer almasının turizm açısından olumlu sayılabilecek bir diğer etkisi, turistlerin afetten etkilenen bölgenin yeniden inşasına yardım etmek için bölgeye gitme isteğidir (Fukui ve Ohe, 2019). Psikoloji literatüründe yer alan ve insanlarda

yardım etme isteği gibi olumlu bir sosyal davranışı içeren ‘özgecilik’ kavramı (avuş, 2023), doğal afetlerde insanların yardım amaçlı bölgeye gitme isteklerini açıklamaktadır. Bu nedenle sosyal medya depremden sonra kurtarma çabalarını desteklemeye de yardımcı olabilmektedir. Sosyal medyadaki iyileştirme, toplum desteği ve yeniden inşa çabalarına ilişkin görüntüler, turistleri bölgeyi ziyaret etmeye ve toparlanmaya katkıda bulunmaya teşvik edebilmektedir. Nitekim yapılan bir araştırmada, sosyal medyanın depremden etkilenen insanlara yardım toplamak ve insanları depreme karşı uyarmak için afet iletişiminde önemli olduğu, turistlerin sosyal medyada yer alan bu haberler doğrultusunda harekete geçtiği belirtilmektedir (Möller vd., 2018).

DEPREM HABERLERİNİN SOSYAL MEDYADA YANSIMASININ OLUMSUZ ETKİLERİ

Turizm endüstrisi, turistlerin refahını etkileyen herhangi bir duruma karşı oldukça savunmasızdır (Faraj ve Chible, 2020: 82). Buna bağlı olarak turizm terörizmden finansal krizlere ve doğal afetlere kadar çeşitli dış kontrol edilemeyen faktörlerden kaçınılmaz olarak etkilenmektedir (Möller vd., 2018: 273). Özellikle yapısı itibariyle doğal afetlerle yakın ilişki içerisinde bulunan turizm sektörü bu durumlarda çoğu zaman savunmasız kalmaktadır. Bu bağlamda bir destinasyonda yaşanan doğal afetin sosyal medyada yer alması turizm endüstrisi üzerinde ciddi olumsuz etkilere sahip olabilmektedir (Abe ve Potroz, 2021: 1). Günümüzde sosyal medyada yer alan bilgilerin tüketici tercihlerini ciddi şekilde etkilediği bilinmektedir. Nitekim turistler herhangi bir destinasyonu ziyaret etmeyi düşündüklerinde sosyal medya paylaşımlarını dikkate almakta ve sosyal medya bu anlamda karar verme sürecinde doğrudan bir etkiye sahip olmaktadır (Faraj ve Chible, 2020: 82).

Herhangi bir riskin olmadığı durumlarda bile turistler farklı bir ortamda bulunması nedeniyle aile ve arkadaşlarından uzak olma gibi sebeplerle destinasyonda kendilerini savunmasız hissetmektedir (Burby ve Wagner, 1996; WTO, 1998; Phillips ve Morrow, 2007). Deprem gibi bir doğal afetin yaşandığı destinasyonlarda söz konusu tedirginlik artabilmekte ve bu durum potansiyel turistler tarafından bir güvenlik endişesi olarak algılanabilmektedir. Sosyal medya, deprem haberlerini ve görüntülerini geniş bir kitleye yayarak bu algıyı güçlendirmektedir. Bu da potansiyel turistleri bölgeyi ziyaret etmekten caydırabilmekte ve turizmin azalmasına neden olabilmektedir.

Diğer taraftan doğal afetlerin meydana gelmesi turizm operasyonlarını ve gelişimini ciddi şekilde etkileyebilmekte, turistik cazibe merkezlerinde, hatta tüm destinasyonda kalıcı yıkıma ve turizm endüstrisinde geçici rahatsızlıklara neden olabilmektedir (Tourismembassy, 2014). Depremler; yollar, binalar ve turistik yerler gibi pek çok altyapıya zarar verebilir. Bu hasarın sosyal medyada haber olarak yer alması, kısa vadede turistleri bölgeyi ziyaret etmekten

caydırabilmektedir. Dahası oluşan hasar ciddi ve uzun süreli ise, gelecekte de turistlerin bölgeyi ziyaret etmesini de engelleyebilmektedir.

Deprem haberlerinin sosyal medyada yer bulmasıyla turizmin olumsuz etkilendiği bir diğer husus, imaj konusudur. Özellikle turistlerin can ve mal güvenliğini tehdit eden deprem felaketi gibi doğal afetlerde destinasyonun imajı oldukça hassas bir yapıdadır (Sezen Doğançılı, 2022: 1173). Sosyal medyada yer alan deprem haberleri, destinasyonun imajını olumsuz etkileyerek turizmin gerilemesine neden olabilmektedir. Yıkım ve kaos görüntülerinin sosyal medyada geniş çapta paylaşılması bölgenin güvensiz veya istikrarsız olduğu konusunda kalıcı bir izlenim yaratmaktadır. Bütün bunlara bağlı olarak sosyal medyada yer alan deprem haberlerinin turistlerin karar verme sürecini olumsuz etkilediği ve turistlerin destinasyona yönelik planlarının hızlı bir şekilde değiştiği görülmektedir (Faraş ve Chible, 2020: 91).

DEPREMİN TURİZM SEKTÖRÜNE ETKİSİ

Türkiye’de sahip olduğu coğrafya ve farklı iklim tiplerinden kaynaklı çeşitli afetler gerçekleşmektedir. Türkiye’de ve dünyada meydana gelen deprem, yangın, sel, kuraklık gibi doğal afetler önemli ölçüde can ve mal kaybına sebep olan yıkıcı olaylardır. Doğal afetler ülkeler için yıkıcı olaylar olmakla birlikte insanların bu durum karşısında yapabilecekleri sınırlıdır. Bu afetler ülkelere ekonomik kayıp, can kaybı ve normal hayata dönüşün zorlaşması gibi birçok olumsuz koşul yaratmaktadır. Dalleryan (2006)’a göre bu doğal afetler, salgın hastalıklar, ekonomik krizler, terör ve güvenlik sorunları turizm sektörünün yapısından kaynaklı talepte düşüşe neden olmakta ve turizm sektöründe kriz yaratan etmenler olarak görülmektedir. Toplumun derinden etkilenmesine neden olan bu olaylar haberleşme, ulaşım, altyapıya da olumsuz etki yaratmaktadır (Tüz, 2008: 5).

Krizler turizmden bağımsız (doğal afetler, siyasi durumlar, ekolojik durumlar, salgın) ya da turizme bağımlı (terör olayları, ekonomik krizler) olarak meydana gelebilmektedir (Küçükaltan vd., 2015: 42). Yaşanan bu krizlerin tekrar etme olasılığının yüksek olması ve turizm sektörünün kırılğan bir yapıya sahip olması krizlerin turizm üzerindeki etkisini güçlendirmektedir. Dünyanın birçok yerinde savaş, terör ve doğal afetler vb. tekrar meydana gelebilmektedir. Turizm sektörü çarpan etkisinden dolayı diğer alt sektörlerle göre daha az etkilenmektedir (Göçen vd., 2011; Dalleryan, 2006).

Doğal afetlerden biri olan depremler ülke ekonomisine kısa, orta ve uzun vadede olumsuz etkiler yaratmaktadır. Kısa vade de can ve mal kaybı, ulaşım, altyapı, haberleşme hizmetlerinde aksamalar meydana gelirken; orta vadede iş gücü ve kira gelirlerinde azalmalar meydana gelmektedir. Uzun vadede ise enflasyonun yükselmesi, ithalat-ihracat kapasitesinde azalmalar yaşanmaktadır (Middle East Technical University [METU], 2011). Depremın olumsuz

etkilerinden biri de bina hasarları olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmeler ticari faaliyetlerini yürütememekte, eski düzeye gelebilmek için çeşitli imar ve inşaa faaliyetlerine yönelmektedir. Bu durumlar neticesinde turizmden gelen turist sayısında da düşüşler yaşanmaktadır (Tüik, 2012).

Depremın olumsuz etkilerinde olduğu gibi geçmişte ülkemizde yaşanan bazı salgın ve terör olayları da turizm açısından benzer sonuçlar doğurmuştur. 2019 yılında yaşanan Covid 19 salgınında seyahat kısıtlamalarının gelmesi, vaka sayılarının artmasıyla rezervasyon ve seyahat planlamalarının iptali, sokağa çıkma yasakları gibi birçok tedbir alınmıştır. Bu noktada turizm faaliyetleri gerçekleştirilemediğinden turizm işletmeleri, çalışanlar ve alt sektörler bu durumdan olumsuz etkilenmiştir (Meninno ve Wolff, 2020). Benzer şekilde 2003 yılında yaşanan Sars virüsü de turizmi olumsuz etkilemiştir. Hong Kong, Singapur gibi uzak doğu turları iptal edilirken havayolu şirketlerinin satışlarında da düşüşe sebep olmuştur. Örneğın Endonezya'da bir ay içerisinde havayolu firmalarında bilet satışlarında %20 düşüş yaşanmıştır (Dallaryan, 2006: 33). Ülkede yaşanan terör olaylarının yansımada da özellikle turizmi hedef seçen olaylar turizm sektörü üzerinde yıkıcı etkiler meydana getirmektedir. Meydana gelen bu hareketlilik o bölgeye gerçekleşecek turizm talebini azaltmakta, ülke turizminde onarılması zor hasarlar ortaya çıkarmaktadır. Ülkede terör ve şiddet kaynaklı risk varsa turist kendini güvende hissetmeyeceği için kaygı duymakta ve ülkeye gitmekten vazgeçmektedir (Neumayer, 2004: 261-278). 2001 yılında 11 Eylül saldırıları sonrasında turizm faaliyetlerinin azaldığı ve uluslararası ekonominin giderek zayıfladığı görülmüştür.

2016 yılında Türkiye'de yaşanan terör olayları, darbe girişimleri, komşu ülkelerin politikaları gibi pek çok nedenden dolayı kriz yaşanması ziyaretçi sayılarında düşüşe sebep olmuş ve sektörel boyutta büyük çaplı hasarlar meydana getirmiştir. Hızla değışen ve gelişen dünyada bu tarz krizler diğeri ülkeleri etkileyebilmektedir (Köşker, 2017). Bunun yanı sıra ülkede yaşanan krizler turizm sektörüne yarattığı etkiler açısından değerlendirildiğinde yeni ürün geliştirme, yeni pazarlara yönelme, hizmet kalitesini koruma ve geliştirme, tanıtım ve pazarlamaya daha ağırlık verme gibi uzun dönemde olumlu etkiler olarak görülmektedir. Yapılacak yatırımların durdurulması, sektörün hükümetten beklentisinin artması, ucuz destinasyon ve tatil imajının oluşması, iç turizm talebinin düşmesi gibi uzun vadede olumsuz etkileri olarak görülürken maliyet artışı, hizmet aksaması, kalite düşmesi ise kısa vadede olumsuz etkiler şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Okumuş ve Çiçek, 2002).

İnsanlar afet olaylarında zor süreçler yaşarken çok sayıda can ve mal kaybı da görülmektedir. Temelinde çevreye uyumlu olmadan inşa edilen yapılar canlılara zarar verebilecek düzeydedir. Doğal çevrenin yapısına uygun olmadan gerçekleşen plansız kentleşme, artan nüfus gibi senaryolardan kaynaklı ortaya

çıkan afetlere karşın sürdürülebilir ve güvenli kentler inşa etmek için mevcut durumları doğru tespit etmek ve bu doğrultuda önlem almak gerekmektedir. Bu sebeple yatırımlar gerçekleştirilirken çevreye olan zarar dikkate alınarak en az risk ve en fazla verimlilikle küresel, bölgesel ve yerel düzeyde afet bilinci oluşturulmalıdır (Coşandal ve Partigöç, 2022). Yatırımların yanı sıra turizm sektöründe de çalışan personele düzenli aralıklarla afet bilinci ve farkındalık eğitimleri düzenlenmelidir. Kurtarma ekipleri bölgeye ulaşınca kadar bu konuda eğitim almış kişilerin insani yardım faaliyetlerine katılması ilk müdahale açısından önem arz etmektedir. Bu noktada Kültür ve Turizm Bakanlığı afetler için Acil Durum Yönetim birimi oluşturarak tüm turizm işletmelerine afet bilinci konusunda eğitimi bu birim aracılığıyla düzenli aralıklarla verebilir.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Deprem, sel, tsunami, orman yangınları gibi doğal krizler ile saldırılar, terör olayları, endüstriyel kazalar gibi insan kaynaklı krizler turizm sektörünü derinden etkilemektedir. Yaşanılan afetler sonucunda sürecin kararlılık çerçevesinde yönetilmesinde her bir safhanın anlaşılması, özelliklerinin bilinmesi stratejilerin geliştirilmesinde önem arz etmektedir. Bu noktada işletmeler kriz öncesinde krizi beklemek yerine olası bir krizin etkilerini azaltmaya veya ortadan kaldırmaya yönelik planları hazırlamalıdır. Bu dönemler turizm sektöründe yer alan işletmeler açısından tutundurmaya yönelik pazarlama ve satış faaliyetlerinin geliştirilmesinde verimli bir dönemdir. İşletmeler azalan talebi dengelemek ve gelirlerini korumak için stratejik hamleler yapmaktadır. Durgunluk dönemlerinde işletmelerin yaptığı reklam ve tanıtım faaliyetleri bir pazarlama fırsatı olarak görülürken işletme hem daha ekonomik hem de tüketici güvenini kazanma noktasında şans yakalayabilir. Olası dönemlerde fazla yatırım yapmadan çeşitli tutundurma stratejileri geliştirmek işletmeler açısından önemlidir. Bu tutundurma stratejileri ile hedef kitleye en etkili şekilde ulaşılabilecek mecraların seçimi yapılmalı, yazılı ve görsel medyada yer alan unsurların sosyal medya platformları ile uyum içerisinde olmalarına dikkat edilmelidir.

Sosyal medya platformları, geniş kitlelerin iletişim ve etkileşim kurabilmelerinde tercih edilen hızlı ve ekonomik bir yoldur. İnsanlar, arkadaşlarıyla ve aileleriyle iletişim kurmak, yeni bilgiler öğrenmek, ilgi alanlarını geliştirmek ve eğlenmek gibi bireysel sebeplerle sosyal medyayı kullanmakla birlikte ülke ve dünya gündeminden haber almak gibi sebeplerle de sosyal medyayı tercih etmektedirler. Son yıllarda insanların sosyal medya üzerinden haber alması ve bilgi paylaşması, mobil cihazların da gelişmesiyle oldukça yaygınlaşmaktadır. Elbette sosyal medyanın sunduğu imkanların elverişliliği aynı zamanda kullanıcılar açısından bir takım kafa karışıklıklarına sebep olabilmektedir. Özellikle yaşanan doğal afetler ya da terör saldırıları gibi

yerel ve küresel ölçekte etki alanı geniş olan olumsuz olaylarda sosyal medya, dezenformasyona açık duruma gelebilmektedir.

Sosyal medya ve turizmin ortak noktası, ikisinin de deneyimleri paylaşmaya odaklanmasıdır. İnsanların, özellikle genç neslin, turizm deneyimlerini çevrimiçi olarak anlatmayı ve paylaşmayı sevdikleri düşünüldüğünde sosyal medyanın turizm üzerindeki etkisi net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal medya, destinasyonların tanıtımında da önemli bir araç haline gelmektedir. Özellikle bölgeye olan farkındalığı arttırmak ve daha fazla ziyaretçi çekmek için kritik öneme sahip olan sosyal medyanın doğru yönetilmesi de oldukça önemlidir.

Deprem gibi doğal afet haberlerinin sosyal medyaya yansması turizme hem olumlu hem de olumsuz etkiler yapabilmektedir. Sosyal medyada yer alan deprem haberleri bir taraftan potansiyel turistleri etkilenen bölgeyi ziyaret etmekten caydırabilmekte, diğer taraftan turistleri bölgedeki kurtarma çabalarına katkıda bulunmaya teşvik edebilmektedir. Bu doğrultuda özellikle yerel turizm kuruluşları, deprem haberlerinin olumsuz etkilerini azaltmak için kurtarma çabalarının olumlu yönlerini tanıtmak ve güvenlik endişelerini ele almak için sosyal medyayı kullanmalıdır. Turizm sektöründe yer alan paydaşlar pazarlama ve tanıtımda izleyeceği taktikleri ürün grubu ve satın alma davranışına göre yeniden düzenlemeli ve yapacakları farklı faaliyetlere sosyal medya platformlarında daha fazla yer vermelidir.

KAYNAKÇA

- Abe, M. ve Potroz, M. (2021). *Managing Tourism Consumer Perceptions for Supporting Economic Recovery from Natural Disaster: A Case Study of the Great East Japan Earthquake*. Yeni Zelanda: Pacific International Hotel Management School.
- Amalia, J. ve Hanika, I. (2021). Tourism in Digital Era: The Influence of Digital Marketing on the Intention to Visit Museum. *Malaysian Journal of Communication*, 37(3), 274-287.
- Assaad, W. ve Gomez, J.M., (2011). Social Networking in Marketing (Social Media Marketing) Opportunities and Risks, *International Journal of Managing Public Sector Information and Communication Technologies*, 2(1), 13-22.
- Borges, B. (2009). *Marketing 2.0 Bridging the Gap Between Seller and Buyer Through Social Media Marketing*. Tucson: Wheatmark.
- Boyd, D. M. ve Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Buhalis, D. ve Law, R. (2008). Progress in information technology and tourism management: 20 years on and 10 years after the internet. The State of eTourism Research, *Tourism Management*, 29 (4), 611.
- Coşandal, M. ve Partigöç, N. S. (2022). Afetlerin Turizm Sektörüne Etkisi: Orman Yangınları Örneği Muğla-Marmaris İlçesi. *Resilience*, 6(2), 257-267.
- Çavuş, M. *Özgeçmiş*. Rasyonel Pozitif Psikoloji Derneği: <http://www.rasyonelpozitifdernek.org/ozgecikelik/> (E.T.: 03.03.2023).
- Çetiner, N. (2023). Talent Management via Metaverse. İçinde Ç. Demir (Editör), *HR Transform into the Metaverse* (s. 81-95). Konya: Çizgi Kitabevi. ISBN: 978-625-396-008-7.
- Çetiner, N. ve Özdemir, M. (2022). Sosyal Medyada Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Personel Güçlendirme ve İş Tatmini Arasındaki İlişki Üzerinde Düzenleyici Etkisi, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 14(26), 201-227, <https://doi.org/10.20990/kilisiibfakademik.1072113>.
- Çetinkaya, F. Ö. ve Şahbaz, R. P. (2019). Sosyal medyada gelişmeleri kaçırma korkusunun kişinin tatil satın alma niyetine etkisi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 383-402.
- Çetinkaya, F. Ö. ve Şahbaz, R. P. (2020). Gelişmeleri Kaçırma Korkusunun Kuşaklar Üzerindeki Tatil Satın Alma Niyetlerine Etkisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 152-167.
- Çetinkaya, F. Ö., Atar, A. ve Özdemir Akgül, S. (2021). Fethiye'nin Destinasyon Pazarlaması Kapsamında Sosyal Medyanın Tekne Turu Satışlarına Etkisi: Özel Tur Kaptanları Bakış Açısı. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 228-245.
- Çetinkaya, F.Ö. (2019). Sosyal Medya ve Turizm 4.0. İçinde M. Sezgin, S. Özdemir Akgül ve A. Atar (Editör), *Turizm 4.0-Dijital Dönüşüm* (s.173-184). Ankara: Detay Yayıncılık
- Dallaryan, S. (2006). Turizmde Kriz Yönetimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Kriz Yönetiminin Ülke Turizminin Gelişimine Etkileri. Yayınlanmamış, Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Duğan, Ö. ve Aydın, B. O. (2018). Sosyal medyanın turizmde tanıtım amaçlı kullanımı: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-13.
- Faraj, R. ve Chible, H. (2020). Effect of Social Media on Tourism during Lebanese Political Crisis. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 8(1), 82-92.
- Fukui, M. ve Ohe, Y. (2019). Assessing the role of social media in tourism recovery in tsunami-hit coastal areas in Tohoku, Japan. *Tourism Economics*, 26(5), 776-791.
- Göçen, S., Yirik, Ş., Yılmaz, Y. (2011). Türkiye'de Krizler ve Krizlerin Turizm Sektörüne Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 16(2), 497-499.
- Harrigan, P., Evers, U., Miles, M. ve Daly, T. (2017). Customer engagement with tourism social media brands. *Tourism management*, 59, 597-609.
- Harris, A. L. ve Rea, A. (2009). Web 2.0 and Virtual World Technologies: A Growing Impact on IS Education. *Journal of Information Systems Education*, 20(2), 137-144.

- Heung, V. C. S. (2003). Internet Usage By International Travellers: Reasons and Barriers. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 15(7), 370-378.
- Hew, K. F. (2011). Students' and Teachers' use of Facebook. *Computers in Human Behavior*, 27(2), 662-676.
- Hyde, K. F. (2008). Information Processing and Touring Planning Theory. *Annals of Tourism Research* 35(3), 712-731.
- Jue, A. L., Marr, J. A. ve Kassotakis, M. E. (2009). *Social Media at Work: How Networking Tools Propel Organizational Performance*. New York: John Wiley & Sons.
- Kaplan, A. M. ve Haenlein, M. (2012). Social Media: Back to The Roots and Back to The Future. *Journal of Systems and Information Technology*, 14(2), 101-104.
- Kheiri, J. ve Nasihatkon, B. (2015). Evaluating the effects of social media usage on tourist's behavior based on different phases of travel process. *SIT Journal of Management*, 5(2), 21-40.
- Kocamaz Adaş, S., Çimen, Z. ve Dursun, M. (2020). Amatör Spor Kulüplerinin Çevrimiçi Pazarlama Arası Olarak Sosyal Medya Kullanımı. *Sportif Bakış Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 136-150.
- Köşker, H. (2017). Krizlerin Turizm Sektörüne Etkileri Üzerine Bir Araştırma: 2016 Yılı Türkiye Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 216- 230.
- Küçükaltan, D., Tükel Türk, Ş. ve Çiftçi, G. (2015). *Otel İşletmeleri Kriz Yönetimi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Küçükergin, K. ve Gürlek, M. (2020). 'What if this is my last chance?': Developing a last-chance tourism motivation model. *Journal of Destination Marketing & Management*, 18, 1-10.
- Lemelin, H., Dawson, J., Stewart, E., Maher, P. ve Lueck, M. (2010). Last-chance tourism: the boom, doom, and gloom of visiting vanishing destinations. *Current Issues in Tourism*, 13(5), 477-493.
- Litvin, S. W., Goldsmith, R. E. ve Pan, B. (2008). Electronic word-of-mouth in hospitality and tourism management. *Tourism Management*, 29, 458-468.
- Mayfield, A. (2008). What is Social Media, http://crmexchange.com/uploadedFiles/White_Papers/PDF/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf (E.T.: 10.02.2023).
- Meninno, R. ve Wolff, G. (2020). As coronavirus spreads, can the EU afford to close its borders. *Economics in the Time of COVID-19*, 87.
- Meraz, S. (2009). Is There an Elite Hold? Traditional Media to Social Media Agenda Setting Influence in Blog Networks. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14(3), 682-707.
- Middle East Technical University (2011). Tabanlı-Van (23 Ekim 2011) ve Edremit-Van (9 Kasım 2011) depremleri, https://www.metu.edu.tr/system/files/ODTUAYMVAN_rev3.pdf (E.T.: 05.03.2023).
- Miguéns, J., Baggio, R. ve Costa, C. (2008). Social media and tourism destinations: TripAdvisor case study. *Advances in tourism research*, 26(28), 1-6.
- Mkwizu, K. H. (2019). Digital marketing and tourism: opportunities for Africa. *International Hospitality Review*, 34(1), 5-12.
- Möller, C., Wang, J. ve Nguyen, H. (2018). #Strongerthanwinston: Tourism and crisis communication through Facebook T following tropical cyclones in Fiji. *Tourism Management*, 69, 272-284.
- Murugesan, S. (2007). Understanding Web 2.0. *IT Professional*, 9(4), 34-41.
- Neumayer, E. (2004). The Impact of Political Violence on Tourism: Dynamic Cross National Estimation. *Journal of Conflictresolution*, 48 (2), 259-281.
- Okumuş, F. ve Çiçek, E. (2002). 2001 Yılında Ortaya Çıkan Ekonomik Krizin Bodrum'daki Konaklama İşletmeleri Üzerine Uzun Vadeli Etkileri ve Otelcilerin Krizden Öğrenceleri Üzerine Bir Araştırma. First Tourism Congress of Mediterranean Countries (ss. 636-648). Antalya: 17-21 Nisan 2020.
- Orhun, B. ve Meriç, S. (2020). Son Şans Turizminin Medyadaki Yansıması: Hasankeyf Örneği. *Journal of Academic Tourism Studies*, 1(1), 6-18.

- Önal, İ. (2023, Mart 9). Doğal Afetler ve Turizm Üzerine Düşünceler. *turizm gazetesi.com*: <https://www.turizm gazetesi.com/yazi/dogal-afetler-ve-turizm-uzerine-dusunceler/3859> (E.T.: 20.03.2023)
- Öneren, M., Çetiner, N., Arar, T., ve Yurdakul, G. (2019). The Effect of Proactive Personality on the Relationship Between Emotional Intelligence and Burnout Syndrome: A Case Study on Academic Staff Working in Public Universities of Aegean and Central Anatolia Regions. *Journal of Business Research-Turk*, 11 (1), 575-586.
- Özdemir, M. ve Çetiner, N. (2021). Akıllı Telefon Bağımlılığının Çalışanların İş Tatminleri Üzerine Etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 1679-1694.
- Pabel, A. ve Prideaux, B. (2016). Social media use in pre-trip planning by tourists visiting a small regional leisure destination. *Journal of Vacation Marketing*, 22 (4), 335-348. doi.10.1177/1356766715618998
- Ruby, D. (2023). 58+ Twitter Statistics For Marketers in 2023 (Users & Trends). *www.demandsage.com/twitter-statistics/#:~:text=Twitter%20has%20around%20450%20million,daily%20active%20users%20(mDAU)_* (E.T.: 11.03.2023).
- Sarı, D. (2010). Konaklama İşletmelerinde Kriz Yönetimi: 2009 Küresel Ekonomik Krizine Yönelik Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Satiya, T. ve Kar, N. (2020). Analysing Social Media Responses in Natural Disaster. Trends in Computational Intelligence, Security and Internet of Things: Third International Conference (s. 96-107). Ağartala: 29-30 Aralık 2020.
- Schmallegger, D. ve Carson, D. (2008). Blogs in Tourism: Changing Approaches to Information Exchange. *Journal of Vacation Marketing*, 14(2), 99-110.
- Sezen Doğançılı, O. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşının Türk Turizmüne Yansımaları. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(9), 1171-1186.
- statista.com (2023a). *www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/#:~:text=How%20many%20users%20does%20Facebook,years%20to%20reach%20this%20milestone,* (E.T.: 10.03.2023).
- statista.com (2023b). *www.statista.com/topics/2019/youtube/#topicHeader__wrapper* (E.T.: 08.03.2023).
- Stojanović, Z. ve Kurtić, S. (2019). Using social media as a channel of digital marketing in tourism sector in Bosnia and Herzegovina. *Journal of Sustainable Development*, 9(23), 81-92.
- Sulaiman, A. ve Naqshbandi, M. M. (2014). *Social Media: Dynamism, Issues, and Challenges*. Singapore: Partridge Publishing.
- Tourismembassy. (2014, Şubat 1). *Impact of Natural Disasters on the Tourism Industry*. *www.tourismembassy.com*: <https://tourismembassy.com/en/news/tourismology-by-tourismembassy/impact-of-natural-disasters-on-the-tourism-industry> (E.T.: 31.03.2023).
- Türkiye İstatistik Kurumu (2012). Seçilmiş Göstergelerle Van 2012, *www.vantso.org.tr/u/files/VAN(1).pdf*, (E.T.: 05.03.2023).
- Tüz, M. (2001). *Kriz ve İşletme Yönetimi*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Van Looy, A. (2016). *Social Media Management: Technologies and Strategies For Creating Business Value*. Switzerland: Springer.
- Vatan, A. ve Demir, Ö. (2019). İstanbul'daki Kuş Sarayları: Son Şans. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 421-435.
- Vaynerchuk, G. (2011). *Teşekkür Ekonomisi*. (çev. Z. Kökkaya Chalar). İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Vural, Z. B. A. ve M. Bat (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Yaşar University*, 20(5), 3348-3382.
- Xiang, Z. ve Gretzel, U. (2010). Role of social media in online travel information search. *Tourism Management*, 31(2), 179-188.
- Ye, Q., Law, R., Gu, B. ve Chen, W. (2011). The Influence of User-Generated Content on Traveler Behavior: An Empirical Investigation on The Effects of E-Word-of-Mouth to Hotel Online Bookings. *Computers in Human Behavior*, 27(2), 634-639.
- Zarrella, D. (2009). *The Social Media Marketing Book*. Sebastopol: O'Reilly Media, Inc.

HAVAYOLU İŞLETMELERİNİN DEPREM SONRASI HİZMETLERİ

Kadir YALINIZ¹

GİRİŞ

Ulaşım, insanlar için önemli bir ihtiyaç olup gerek toplum içerisinde hareket edilmesi gerekse de mal ve hizmetlerin taşınması gibi konularda önemli bir yere sahiptir. Yalnızca sayılı ihtiyaçlar değil aynı zamanda farklı kültürlerin birbirleri ile etkileşim kurmalarını ve iletişimini sağlamaktadır. Günümüzde, gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda ekonomik, ticari ve kültürel alanlarda da önemli bir role sahip olan ulaşım aynı zamanda olağanüstü durumlarda da hayati bir role sahiptir. Örneğin doğal afetler, yangın ya da deprem gibi acil durumlar sırasında insanların afet alanlarından güvenli bir biçimde tahliye edilmesi, afet alanlarına ihtiyaç duyulan araç/gereçlerin taşınması açısından etkili ve yeterli ulaşım sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. (Şahin vd, 2021).

Ülkemizde, 6 Şubat 2023 tarihinde yaklaşık 9 saat arayla meydana gelen, merkez üsleri Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan depremler, hem merkez üssü olan Kahramanmaraş ilinde hem de çevre illerde (11 afet ili) yıkıcı etkilere neden olmuştur. Resmi makamlar tarafından açıklanan rakamlara göre en az 50.783 kişinin yaşamını kaybettiği, toplamda 130 binden fazla insanın yaralandığı bu iki depremin ekonomik ve sosyal açıdan yarattığı etkiyle birlikte bir milyondan fazla insanın göç ettiği değerlendirilmektedir.

Resmi kaynaklarda yayınlanan verilerde ülkemizde meydana gelen deprem sonrasında 72 ayrı ülkeden aktif arama – kurtarma ekiplerinin depremden etkilenen illerde görev aldığı, toplamda 10 binden fazla yabancı arama kurtarma görevlisinin deprem bölgesinde bulunduğu görülmüştür. Bununla birlikte müdahale ekipleri, yanı sıra ülke içi ve ülke dışından çok sayıda ihtiyaç duyulan malzemenin hava ulaşım yolu ile deprem bölgelerine aktarıldığı da geçen süreç içerisinde net bir şekilde görülmüştür. (URL-3).

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0009-0008-4076-1636, E-posta: kadiryaliniz42@gmail.com

HAVAYOLU VE DEPREM

Havayolu İşletmelerinin Deprem Sonrasında Sağladığı Hizmetler ve Etkileri

Deprem sonrasında sivil havacılık ve havayolu işletmeleri afet alanlarına ve bu alanlarda bulunan insanlara ve görev alan personellere etkili ve hızlı bir şekilde yardım sağlama açısından büyük bir rol oynamıştır. Deprem sonrasında havayolu işletmelerinin sağladığı hizmetleri bazı alt başlıklar halinde incelenebilir.

Acil Durum ve Kurtarma Hizmetleri

Havayolu işletmeleri deprem sonrasında acil durum ve kurtarma hizmetleri sağlayarak gerek afetzedelerin afet alanlarından tahliye edilmesine gerekse de ihtiyaç duyulan araç ve gereçlerin transferine katkı sağlamaktadır. Acil durum hizmetleri kapsamında arama – kurtarma ekipleri, acil yardım ekipleri ve görevlilerin afet alanlarına ulaştırılması açısından yararlı olmaktadır.

Tahliye Hizmetleri

Havayolu işletmeleri deprem sonrasında afet bölgelerinde bulunan insanların tahliye edilebilmesi için gerek hızlı gerekse kapsamlı bir tahliye programı uygulamaktadır. Bu tahliye uçuşları özellikle yaralanan ve hayati tehlikesi bulunan insanların daha kapsamlı hizmet sunabilen illere transferinde hayat kurtarıcı bir etki yaratmaktadır.

Tıbbi Yardım Hizmetlerinin Aktarımı

Deprem sonrasında havayolu işletmeleri, tıbbi yardımların ihtiyaç duyulan alanlara ulaştırılmasını sağlayarak afetzedelere yardımcı olmaktadır. Bu hizmetler kapsamında yaralıların tahliyesi, tıbbi malzemelerin ve bölgede ihtiyaç duyulan personelin taşınması gibi hususlar, sağlık hizmetlerinin ulaşımında zorluk çekilen alanlara çok daha etkili ve hızlı ulaşımı sağlayabilir.

Lojistik Desteğin Aktarımı

Havayolu işletmeleri, diğer ulaşım araçları ile nispeten daha yavaş ulaşım sağlanabilen alanlara ve bu alanlarda bulunan afetzedelere gıda, su, ilaç ve diğer ihtiyaç duyulan temel ihtiyaç malzemelerinin aktarılması hususunda yardımcı olmaktadır. Sağlanan bu lojistik destek hem çok daha fazla afetzedenin hayatına etki etmekte hem de yaralı olan afetzedelere müdahale edilebilmesi açısından zaman kazandırmaktadır.

İletişim Hizmeti Aktarımı

Ülkemizde meydana gelen depremde de yaşanan en önemli sorunlardan birisi hiç kuşkusuz iletişim hizmetlerinde yaşanan aksaklıklar olmuştur. Deprem sonrasında havayolu işletmeleri aracılığıyla afetzedelerin ve ailelerinin

birbirleri ile iletişim kurabilmesi, afetzedelerin nerede olduğunun belirlenmesi ve alınan kayıtlar ile önemli bir veri tabanı oluşturulması noktasında havayolu işletmelerinin önemli bir etkisi olmuştur.

Havayolu işletmeleri, deprem sonrasında özellikle kamu kaynaklarının daha hızlı ve etkin bir biçimde kullanılması noktasında da etkili bir rol alabilmektedir. Deprem bölgesinde bakıldığında toplamda 9 havalimanının bulunduğu, bu havalimanları içerisinde Hatay Havalimanı'nın depremde hasar gördüğü resmi makamlar tarafından açıklanmıştır. Kamu tarafından sağlanan araçlar yanı sıra sivil havacılıkta kullanılan uçaklar ve sivil havayolu ulaşım işletmeleri, bu bölgelere etkin bir hizmetin ulaştırılması ve bu bölgelerden sağlanan çıkışların daha hızlı gerçekleştirilmesini sağlamıştır. (Madak vd.,2022).

Ulusal ve uluslararası alanda kriz sürecinin yönetiminde kriz tecrübesi ve kriz koordinasyon yeteneğinin önemi büyüktür. Havacılık sektöründe tüm ulaşım işletmelerinin acil durumlara yönelik önceden hazırlanmış senaryoları hayata geçirmesi ve güçlü bir iletişim ağı oluşturması hızlı bir biçimde hareket edilmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda IGA (İstanbul Grand Airport) Kriz Merkezi örneğinde olduğu gibi, İstanbul Havalimanı'ndan deprem bölgelerine gerek tahliye uçuşları gerekse de temel ihtiyaç malzemelerinin ulaştırılması noktasında öncelikli ihtiyaçların karşılanmasını açısından önemli bir örnek olmuştur

IGA tarafından Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında yayınlanan verilere göre yalnızca İstanbul Havalimanında görevli 94 personelin ilk gün afet bölgesine ulaşımının sağlandığı ayrıca 50 ton su ve gıda desteği ile bölgenin ihtiyaçlarının karşılanmaya çalışıldığı belirtilmiştir. IGA Kriz Merkezi ile Kurumsal İletişim Merkezinin bu kapsamda kriz yönetimini tüm paydaşları ile birlikte yürüttüğü anlaşılmaktadır (URL-4).

Türk Hava Yolları Kurumsal İletişim Merkezi'nin 2021 yılında yayınladığı çalışmalarda kriz geçmişi açısından tecrübe sahibi olan kurumun, afet ve kriz öncesi hazırlıklarına değinilmiş, sürekli faal halde bulunan paydaş iletişim ağından söz edilmiştir. 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen deprem sonrasında başta Türk Hava Yolları olmak üzere ülkemizde faal olan ve yurt dışı merkezli bulunan havayolu işletmelerinin koordinasyon merkezi aracılığıyla tahliye ve ihtiyaç malzemelerinin karşılanmasına katkı sağladığı görülmüştür (URL-5).

Hava taşımacılığına ilişkin yapılan düzenlemeler ekonomik, ticari ya da siyasi açıdan etkilerine göre değerlendirilmektedir. Hava taşımacılığı ile taşımacılık faaliyetlerinin emniyetli ve güvenli bir biçimde sağlanarak kamu ihtiyacının karşılanması, sosyal ve ulusal açıdan gelişmişlik düzeyinin artırılması, geri kalmış bölgelerde sosyo-kültürel gelişmişlik seviyesinin artırılması ve özellikle doğal afet anlarında ortaya çıkan taşımacılık ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmaktadır (Gerde, 2015). Bu kapsamda 6 Şubat 2023 tarihinde

meydana gelen depremler sonrası havayolu işletmelerinin deprem sonrası sağladığı hizmetlerin, temel hava taşımacılığı ilkeleri ile doğrudan ilgili olduğu da anlaşılmıştır.

Havayolu İşletmeleri açısından yapılan değerlendirmede yalnızca havayolu ulaşımı sağlayan firmaların değil aynı zamanda koordinasyon hizmeti sunan işletmeler ve yer hizmetleri sağlayan firmaların da bu süreçte önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu kapsamda hizmet sunan Çelebi Aviation Holding'in hizmetleri incelendiğinde Köprü Operasyonları, Genel Havacılık Hizmetleri, Kargo / Antrepo ve Yer Hizmetleri gibi çalışmaları olduğu görülmektedir. Havayolu ulaşımı bir bütün olarak değerlendirildiğinde uçuş öncesi, uçuş sırası ve sonrasında tüm hizmetleri bir bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir (URL-6).

Deprem Sonrası Havayolu İşletmelerinin Yardım Uçuşları ve Sağlanan Hizmetler

06.02.2023 – 28.02.2023 tarihleri arasında yapılan Yardım Uçuşlarına ilişkin bilgiler Tablo-1'de verilmiştir. Tabloda 06.02.2023 – 28.02.2023 tarihleri arasında 6 ayrı havalimanı kaynaklı gelen ve giden yolcu bilgileri, bu alanlara indirilen kargo yükleri, yine afet alanlarında bulunan havaalanlarından alınan yük ile toplam uçuş sayıları yer almaktadır.

Tablo 1. Yardım Uçuşları

06-28.02.2023 YARDIM UÇUŞLARI					
HAVAALAANI	Gelen Yolcu	Giden Yolcu	İndirilen Kargo (Kg)	Yüklenen Kargo (Kg)	US
HATAY	13462	37118	277848	7312	287,5
MALATYA	13120	37313	212710	0	232
MARAŞ	9858	35011	116768	14.990	250
ADANA	1857	674	1273910	51.349	66
DİYARBAKIR	12836	82665	27842	18.672	329
TOPLAM	51133	192781	1909078	92323	1165

Kaynak: URL-1

Tablo 1'de yer alan verilere göre Hatay, Malatya, Maraş, Adana ve Diyarbakır illerinde bulunan havaalanlarına toplamda 51133 yolcunun geldiği, toplamda 192781 kişinin afet alanlarından tahliye edildiği, yine sayılı havaalanlarına 1909078 kg indirilen kargo yükü olduğu görülmektedir. Tabloda US (uçuş sayısı) olarak belirtilen bölümde ilgili havalimanları kaynaklı toplam 1165 seferin gerçekleştirildiği görülmektedir. (URL-1) Bu sayı, günlük ortalama 53'e yakın seferin düzenlendiğini göstermektedir. Yine havalimanlarına gelen ve ayrılan kargo yükleri karşılaştırıldığında önemli oranda faydalı yükün hava

ulaşımı ile taşınabildiği görülmektedir. 01 – 31.03.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen toplam sefer sayısı, havalimanları ve taşınan yük niteliğine göre aşağıda yer alan Tablo 2’de listelenmiştir.

Tablo 2. Yardım Uçuşları

01-31.03.2023 YARDIM UÇUŞLARI					
HAVAALAANI	Gelen Yolcu	Giden Yolcu	İndirilen Kargo (Kg)	Yüklenen Kargo (Kg)	US
HATAY	197	380	1923	0	212
MALATYA	417	487	3411	0	343,5
MARAŞ	2486	1143	10598	0	168
ADANA	11	686	264319	0	32,5
DİYARBAKIR	0	890	0	0	513,5
TOPLAM	3111	3586	280251	0	1269,5

Kaynak: URL-1

Tablo 1 ile Tablo 2 kıyaslandığında, havalimanı bazında uçuş sayılarında 1164.5’den 1269.5’a artış olduğu, ilgili alanlara gelen toplam yolcu sayısında önemli bir oranda azalma yaşandığı (51133 – 3111), ilgili havalimanlarından ayrılan yolcu sayısında, depremin yaşandığı tarih ve sonraki 20 günlük sürece göre azalma olduğu (192781 – 3586), indirilen kargo yükünde azalma olmasına karşın kargo hizmetinin uçuş hizmetleri ile birlikte devam ettiği görülmektedir. (URL-1)

Tablo 3. Yardım Uçuşları

01-02.04.2023 YARDIM UÇUŞLARI					
HAVAALAANI	Gelen Yolcu	Giden Yolcu	İndirilen Kargo (Kg)	Yüklenen Kargo (Kg)	US
HATAY	0	0	0	0	9
MALATYA	0	0	0	0	16,5
MARAŞ	0	0	0	0	9,5
ADANA	0	0	0	0	1
DİYARBAKIR	0	0	0	0	30
TOPLAM	0	0	0	0	66

Kaynak: URL-1

Yukarıda yer alan ve 01-02.04.2023 tarihleri arasını gösterir Yardım Uçuşları kapsamlı Tablo 3’de, yalnızca uçuş verilerine yer verilmiş, iki günlük toplam uçuş sayısının ortalama bazında ilk iki tabloya göre azaldığı görülmüştür (URL-1).

Aşağıda yer alan 06.02 – 02.04.2023 tarihleri arasını içerir toplam Yardım Uçuşları içerikli Tablo 4’te ile depremin gerçekleştiği gün ile 02.04.2023 tarihine kadar gerçekleştirilen toplam sefer bilgileri yer almaktadır.

Tablo 4. Yardım Uçuşları

06.02-02.04.2023 YARDIM UÇUŞLARI					
HAVAALAANI	Gelen Yolcu	Giden Yolcu	İndirilen Kargo (Kg)	Yüklenen Kargo (Kg)	US
HATAY	13659	37498	279771	7312	508,5
MALATYA	13537	37800	216121	0	592
MARAŞ	12344	36154	127366	14990	427,5
ADANA	1868	1360	1538229	51349	99,5
DİYARBAKIR	12836	83555	27842	18672	872,5
TOPLAM	54244	196367	2189329	92323	2500

Kaynak: URL-1

Hatay, Malatya, Maraş, Adana ve Diyarbakır illerinde yer alan havalimanları kaynaklı, gelen, giden yolcu bilgileri, indirilen ve bu alanlardan yüklenen kargo bilgileri ile toplam sefer sayıları yukarıda yer alan tablo içeriğinde görülmektedir. (URL-1)

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü tarafından 2008 yılından günümüze değin aylık olarak yayınlanan Havalimanları Karşılaştırmalı İstatistikleri², ilgili alanlar bakımından incelendiğinde;

Tablo 5. Uçak Trafığı

Havalimanları	2022 Ocak Sonu (Kesin Olmayan)			2023 Ocak Sonu (Kesin Olmayan)			2023/2022 (%)		
	İç Hat	Dış Hat	Toplam	İç Hat	Dış Hat	Toplam	İç Hat	Dış Hat	Toplam
Hatay	592	71	663	617	101	718	4	42	8
Malatya	377	1	378	459	7	466	22	600	23
Kahramanmaraş	92	2	94	135	5	140	47	150	49
Adana	2.318	399	2.717	3.125	403	3.528	35	1	30
Diyarbakır	715	28	743	927	65	992	30	132	34

Kaynak: URL-1

Yukarıda yer alan tabloda, deprem öncesi havayolu işletmeleri ile yine referans alınan 5 havalimanının 2022 yılı Ocak Sonu ve 2023 yılı Ocak sonu Tüm Uçak Trafığı bilgileri yer almaktadır. Tablo, dış hat verilerini içermesi ve referans alınan Yardım Uçuşlarının iç – dış hat ayrımı olmaksızın listelenmesi nedeniyle net bir değerlendirme yapılamamakla birlikte, iç hat uçuşları bakımından incelendiğinde 2022 yılı ocak sonunda 5 Havalimanında 4094 iç hat uçuşu gerçekleştirildiği, 2023 yılı Ocak sonunda ise bu rakamın 5263 olduğu görülmüştür. (URL-1)

Deprem sonrasında 06.02.2023 – 02.04.2023 tarihleri arasında toplam 2500 uçuş sayısı olduğu yukarıda yer alan tablolardan anlaşılmaktadır. Ay bazında bir değerlendirme yapıldığında ise referans alınan 5 havalimanının deprem sonrasında yalnızca tahliye ve afet uçuşlarına ev sahipliği yapmış olabileceği, bu alanlara iç ve dış hatlarda deprem kaynaklı sorunlar nedeniyle sivil kaynaklı uçuşların azalmış olabileceği ve bu nedenle Tüm Uçuş sayılarında azalma olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

Tablo 6. Uçak Trafığı

Havalimanları	2022 Ocak Sonu (Kesin Olmayan)			2023 Ocak Sonu (Kesin Olmayan)			2023/2022 (%)		
	İç Hat	Dış Hat	Toplam	İç Hat	Dış Hat	Toplam	İç Hat	Dış Hat	Toplam
Hatay	67.966	7.437	75.403	85.279	11.338	96.617	25	52	28
Malatya	46.224	0	46.224	62.220	563	62.783	35	0	36
Kahramanmaraş	8.925	0	8.925	14.543	253	14.796	63	0	66
Adana	246.790	34.036	280.826	287.725	46.082	333.807	17	35	19
Diyarbakır	108.70	2.430	111.131	151.217	8.501	159.718	39	250	44

Kaynak: URL-1

Yukarıda yer alan Tablo 5’te, referans alınan 5 havalimanının (Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü) tüm yolcu trafiği bilgisi yer almaktadır. Tablo 4’te iç ve dış hat ayrımı olmaksızın yayınlanan veriler olması nedeniyle net bir değerlendirme yapılamamakla birlikte, Tablo 5 ile Tablo 6 kıyaslandığında;

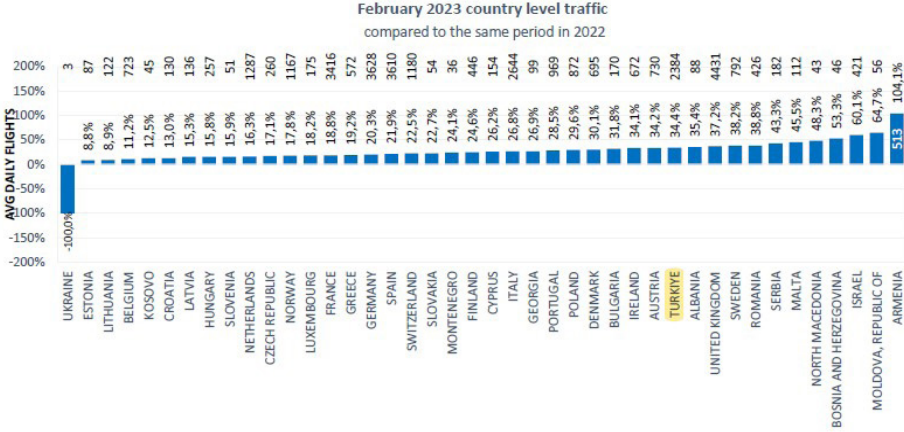
5 havalimanında İç Hat uçuşlarında 2022 Ocak sonu verilerine göre toplam 478.606 yolcu trafiği olduğu, 2023 Ocak sonu verilerine göre ise bu rakamın 600.984 olduğu görülmektedir³. Yardım uçuşları kapsamında 06.02 – 02.04.2023 tarihleri arası toplam Gelen – Giden yolcu sayısının 250.611 olduğu görülmüş olup, bu süreçte yaşanan yolcu sayısı azalışında depremin yarattığı etkilerle birlikte, farklı ulaşım araçları ile ayrılan yolcuların olabileceği, yine afet illerine yakın diğer illerde bulunan havalimanlarının da kullanılmış olabileceği, afet kaynaklı zarar gören pist vb. alanların etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

³ <https://www.eurocontrol.int/>

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan 6 Şubat – 10 Mart tarihleri arasını kapsar bilgilendirmede;

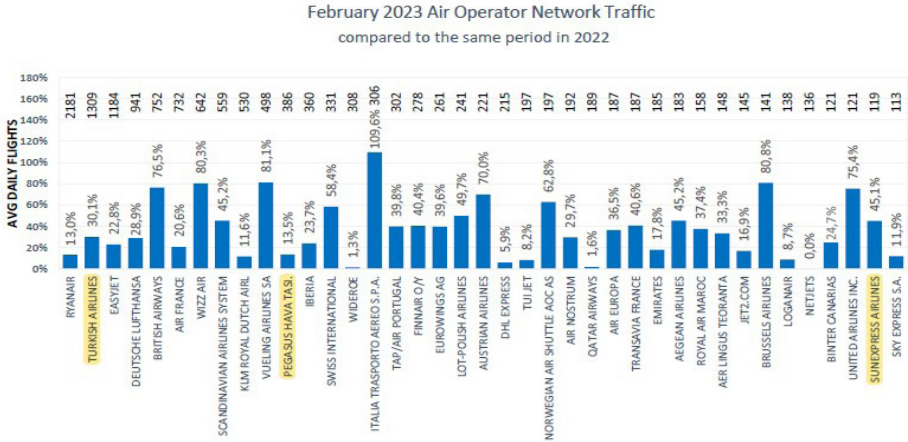
- Arama–Kurtarma faaliyetlerinde bulunmak üzere 527 ARFF personelinin bölgede depremin ilk anından itibaren görevlendirildiği,
- Kahramanmaraş, Gaziantep, Adana, Şanlıurfa GAP, Adıyaman, Malatya, Diyarbakır, Hatay ve Elazığ havalimanlarından 13.013'ü iç hat, 1.704 dış hat olmak üzere toplamda 14.753 sivil ve askeri hava araçları ile uçuş trafiği gerçekleştirildiği,
- Sivil havayolu işletmeleri aracılığıyla 549.069 gelen ve 745.651 giden olmak üzere toplamda 1.294.720 yolcu ile toplam 16.341,6 ton insani yardım malzemesinin afet alanlarında bulunan havalimanlarına ulaştırıldığı belirtilmiştir.

Şekil 1. Şubat Ayı Günlük Ortalama Uçuş

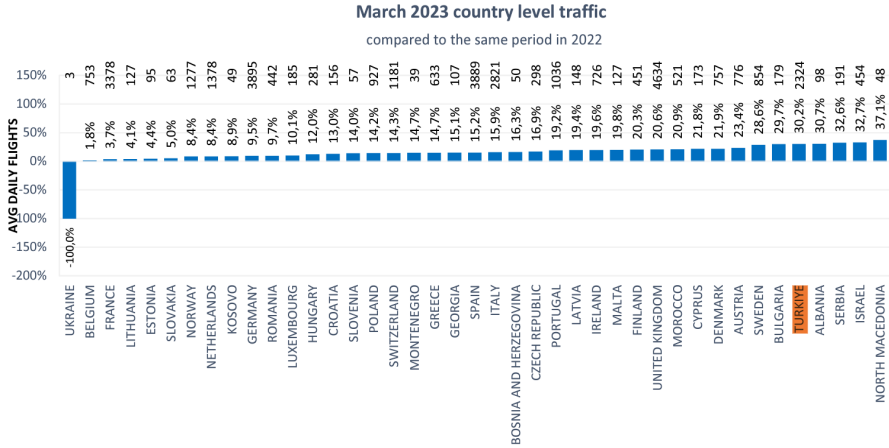
Kaynak: Eurocontrol, 2023

Eurocontrol tarafından her ay yayınlanan Hava Trafik Operasyonları Raporuna göre⁴ ülkemizde Şubat ve Mart aylarına ilişkin veriler dikkat çekicidir. Bu verilere göre Türkiye, Şubat ayında günlük ortalama 2384 adet uçuş ile Avrupa'da en yoğun trafik hacmine sahip 6. ülke olmuştur. (URL-2)

Şekil 2. Türk Uçuş Firmaları Günlük Ortalama Uçuş Rakamları

Kaynak: Eurocontrol, 2023

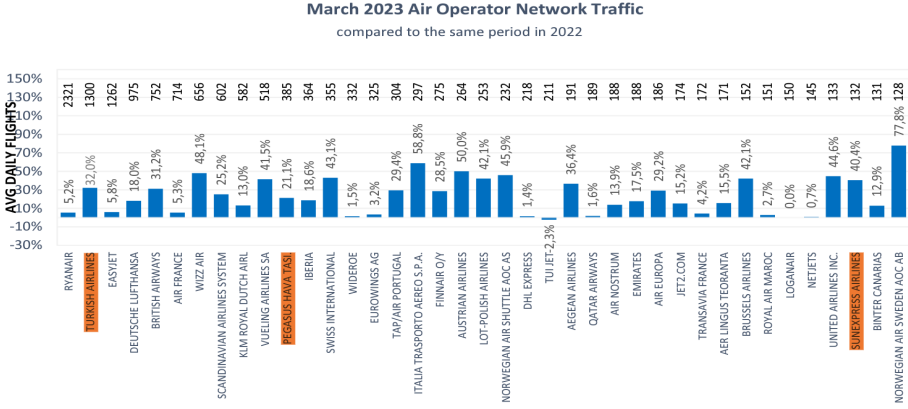
Yine Şubat ayını içerir yayınlanan rapora göre THY A.O günlük ortalama 1309 uçuş ile 2. sırada yer alırken, Pegasus Hava Taşımacılığı A.Ş ise günlük ortalama 386 uçuş gerçekleştirerek 11. sırada yer almıştır. (URL-2).

Şekil 3. Mart Ayı Günlük Ortalama Uçuş

Kaynak: Eurocontrol, 2023

Eurocontrol tarafından 2023 yılı Mart ayına ilişkin yayınlanan Hava Trafik Operasyonları Raporuna göre; Türkiye 2023 yılı Mart ayında günlük ortalama 2324 uçuş ile Avrupa'nın en yoğun hava trafiğine sahip 6. ülkesi olmuştur.⁵ (URL-2)

Şekil 4. Türk Uçuş Firmaları Günlük Ortalama Uçuş Rakamları

Kaynak: Eurocontrol, 2023

Yine mart ayı verilerinde en fazla uçuş trafik hacmine sahip şirket olarak THY A.O günlük ortalama 1300 uçuş ile ikinci sırada yer alırken, Pegasus Hava Taşımacılığı günlük ortalama 385 uçuş ile 11. sırada, Sunexpress Havacılık A.Ş ise günlük ortalama 132 uçuş ile 40. sırada yer almıştır.⁶ Eurocontrol tarafından yayınlanan yukarıda tablo halinde bulunan veriler dikkate alındığında;

- Ülkemiz Şubat ve Mart aylarında deprem sonrası gerçekleşen aksaklıklara karşın Avrupa'nın en yüksek hava trafik hacmine sahip ilk on ülkesi arasında yer almıştır.
- Havayolu işletmeleri açısından değerlendirme yapıldığında ise THY A.O en yüksek hava trafik hacmi ile uçuş sayısı bakımından ilk beş şirket arasında yer almış, Pegasus Hava Taşımacılığı ve Sunexpress Havacılık A.Ş unvanlı firmalar ise 40 şirket arasında yer almışlardır.

Yukarıda yer alan veriler doğrultusunda ülkemiz havayolu işletmelerinin deprem sonrası yurtiçi ihtiyaçların karşılanması yanı sıra, aktif operasyonlarına da devam ettikleri görülmektedir.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan, ülkemizde faaliyet gösteren Havayolu İşletmeleri raporunda THY A.O, Güneş Ekspres Havacılık A.Ş, Pegasus Hava Taşımacılığı A.Ş. Onur Air Taşımacılık A.Ş, MNG Havayolları ve Taşımacılık A.Ş. Hürkuş Havayolu Taşımacılık ve Ticaret A.Ş, Atlasjet Havacılık A.Ş, ULS Hava Yolları Kargo Taşımacılık A.Ş, Turistik Hava Taşımacılık A.Ş, ACT Hava Yolları A.Ş, İHY İzmir Havayolları A.Ş, Tailwind Havayolları A.Ş ve Borajet Havacılık Taşımacılık Uçak Bakım Onarım ve Ticaret A.Ş olmak üzere 13 ayrı havayolu işletmesinin ruhsat numarası ile lisans sahibi olduğu görülmektedir.

6 <https://www.dhmi.gov.tr/sayfalar/istatistikler.aspx>

Hava ulaşımı ve havayolu işletmeleri, bir bölgenin ya da birden fazla alanın başta sosyal, ekonomik ve kültürel olmak üzere pek çok açıdan kalkınması, mal ve hizmetlerin ulaştırılması, aynı zamanda insan hareketliliğinin daha hızlı ve güvenli bir biçimde sağlanması açısından önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan özellikle kriz anlarına yönelik ilgili işletmelerin bir kriz planına sahip olması, sürecin daha sağlıklı sürdürülebilmesi açısından önemlidir. Gerek kamu gerekse de özel sektör kaynaklı paydaşların koordineli bir biçimde hareket edebilmesi rekabet yanı sıra hizmet aktarımını da sürekli ve kesintisiz hale getirecektir.

Ülkemizde 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremler ve devam eden süreçte yaşanan sorunlar nedeniyle, başta iletişim ağları olmak üzere kara ve demir yolları ile hava ulaşımı da süreçten etkilenmiştir. Deprem yaşanan bölgeler ile afet alanlarına başta insani yardım malzemeleri olmak üzere arama – kurtarma ekiplerinin gerek yurtiçi gerekse de yurtdışı kaynaklı hızlı bir biçimde ulaştırılmasında hava ulaşım araçları ile havayolu işletmelerinin önemli bir etkisi olmuştur. Resmi olarak yayınlanan verilere göre, deprem sonrasında yalnızca Yardım Uçuşları başlığı altında 4 Nisan 2023 tarihine kadar 2500’den fazla uçuş gerçekleştirilmiştir. Bu uçuş hareketliliği içerisinde yurtdışı kaynaklı toplam 72 ayrı ülkenin sağladığı insani yardım ve arama – kurtarma desteği de havayolu işletmelerinin deprem sonrası önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

2023 yılı Ocak, Şubat ve Mart ayları arasında, Eurocontrol tarafından yayınlanan verilere göre, hava ulaşım hareketliliği ile hava trafiği, depremin yarattığı olumsuzluklara karşın önemli bir oranda devam etmiştir. Ancak 2019 yılında başlayan ve 2020 yılında devam eden yurtiçi yolcu hareketliliği, 2023 yılı Mart ayında da gerilemeye devam etmiştir. Bu süreçte, depremin yarattığı etkiler yanı sıra ekonomik ve sosyal açıdan yaşanan sorunlarında etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Tüm bu faktörler bir arada değerlendirildiğinde Havayolu İşletmelerinin 6 Şubat 2023 tarihi ve sonrasında etkin bir şekilde süreçte yer alması sayesinde 1 milyondan fazla insanın afet alanlarından hızlı bir biçimde ayrılması sağlanmış, ilgili alanlara önemli oranda insani yardımını ve insan ile araç gücü desteğinin ulaştırılması imkânına ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- EUROCONTROL – Avrupa Hava Seyrüsefer Güvenliği Örgütü – <https://www.eurocontrol.int> (E.T.:03.05.2023).
- Gerede, E.(2015), *Havayolu Taşımacılığı ve Ekonomik Düzenlemeler Teori ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü.
- Madak, S.(2022) ve Genel, Z.(2022) Havayolu Taşımacılığı Sektöründe Kriz ve Paydaş İletişimi: *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 40(196), 214.
- Şahin, B. (2021) ve Tektaş N.(2021) - Havacılıkta SWOT Analizi: Türkiye için Durum Değerlendirmesi: *Dergi Park Akademik*, 4(1), 90.
- URL-1 <https://www.dhmi.gov.tr/sayfalar/istatistikler.aspx> (E.T.: 01.05.2023).
- URL-2 <https://www.eurocontrol.int> (E.T.: 02.05.2023).
- URL-3 https://tr.wikipedia.org/wiki/2023_Kahramanmaraş_depremleri (E.T.:04.05.2023).
- URL-4 <https://www.igairport.aero> (E.T.: 03.05.2023).
- URL-5 <https://www.investor.turkishairlines.com/tr/mali-ve-operasyonel-veriler/faaliyet-raporlari-2> (E.T.: 03.05.2023).
- URL-6 <https://www.celebiaviation.com/media/news> (E.T.: 04.05.2023)

MARAŞ DEPREMİ SONRASI YİYECEK İÇECEK İŞLETMELERİ VE DERNEKLERİNİN DEPREM BÖLGELERİNE YARDIMI

Osman ÜNÜVAR¹, Mukaddes Nur EL²

GİRİŞ

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde meydana gelen 7,7 ile 7,6 büyüklüklerindeki iki deprem yaklaşık 10 ilde büyük çapta yıkım ve can kaybına sebep olmuştur. Bazı diğer ülkelerden de hissedilen Maraş depremi, 1939 Erzincan depreminden sonra Türkiye'de yaşanan en büyük afet olarak kayıtlara geçerek 4. seviye deprem ilan edilmiştir (URL-1). Yaşanan depremin sonuçlarıyla başa çıkarken ilgilenilmesi ve odaklanılması gereken en temel ihtiyaçlardan biri yiyecek içecek ihtiyacıdır. Hayatta kalan afetzedelerin yiyecek içecek ihtiyaçlarının uygun şekilde giderilmesi gerekmektedir. (Prastia vd. 2023:93). Özellikle deprem hazırlığı olmayan ülkelerde, hasar verici deprem sonrası evleri yıkılan ve enkazdan kurtulan bireylerin gıdaya erişimi zorlaşmaktadır (Araç ve Duru, 2021:338). Gıdaya erişim zorluğu, ekonominin hasar alması, silahlı güçler tarafından gıda kaynaklarına erişimin kısıtlanması ve pazarlama lojistik ağlarının sekteye uğraması gibi sebeplerle ortaya çıkmaktadır (Güden ve Borlu, 2023: 62). İnsanlığın hayatını devam ettirebilmek adına en temel gereksinimlerinden biri yeme içme ihtiyacıdır. İnsanların söz konusu gereksinimini karşılamak için yiyecek ve içecekleri sistem dahilinde hazırlayıp sunan ve günden güne gelişim kaydeden işletmeler yiyecek içecek endüstrisini oluşturmaktadır. Yiyecek içecek işletmeleri bünyesinde bulundurduğu donanımları ve sunmuş olduğu hizmet kalitesiyle bireylerin dinlenme imkânı ile birlikte yeme içme ihtiyacını karşılayan işletmelerdir (Karadeniz ve Beyaz, 2018: 640). Deprem

1 Dr. Öğr. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Seydişehir Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon, Orcid: 0000-0003-1399-0640 E-Posta: osmanunuvar1@gmail.com
2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Orcid: 0000-0001-9253-5560 E-posta: mukaddes.nur.1999@gmail.com

gibi afet durumlarında tüm Türkiye’de seferber olduğu gibi yiyecek içecek işletmeleri ve dernekleri de bu seferberliğe katılarak büyük ölçüde yardımlarda bulunmuşlardır. Yardımlarda bulunan Fast Food işletmeleri, yemek çeşitlerinin sınırlı olduğu, önceden porsiyonlanmış yiyeceklerin pratik ve hızlı biçimde hazırlanıp müşterilere sunulmasını sağlamaktadır. (Karpuz vd., 2012:2). Gastronomi ve Turizm dernekleri, bireylerin istek ya da ihtiyaçlarına cevap vermek suretiyle bireylerin özgürlük ve haklarının korunmasını amaçlayan gönüllü bir sosyal örgütlenmedir (Yıldırım, 2020: 497). Yiyecek içecek işletmelerine uzman ve kaliteli mezunlar vermeyi hedefleyen Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünü bünyesinde barındıran üniversiteler, yiyecek içecek kültürlerinin sanat ve bilimle harmanlanmış halidir. Bilimsel derslerin yanı sıra yemek kültürü eğitimi tamamlayarak Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünden mezun olan öğrenciler üst düzey mutfak yöneticisi, aşçılık, restoran, bar ve kafe işletmeciliği veya otel, yolcu gemisi gibi yiyecek içecek hizmeti veren işletmelerde çalışma imkanına sahip olmaktadır (Sarıoğlan vd., 2021:689; URL-2). 2022-2023 eğitim öğretim yılı itibariyle Türkiye’de toplam 71 üniversitede Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü bulunmaktadır. Bu bölümlerin 41’i devlet üniversitelerinde, 27’si vakıf üniversitelerinde ve 3’ü yurtdışında bulunmaktadır (URL-3). Bu bağlamda Maraş depremi sonrası yiyecek içecek işletmeleri ve derneklerinin deprem bölgesine yardımları ele alınmıştır. Bu bölümde yer verilen işletmelerin görevleri, hangi yardımları ne şekilde yaptığı ve deprem sonrası hizmetlerine değinilmiştir.

DEPREM BÖLGESİNE YAPILAN GIDA YARDIMI

Deprem sonrası gıda yardımı ve ihtiyacı iki şekilde düşünülebilir. Birincisi, ilk anda depremin etkilerinin yoğun olduğu ilk 3 gün içerisinde gerçekleştirilen kısa periyodlu gıda yardımı ve ikincisi, daha sonra gerçekleştirilen depremle birlikte yaraların sarıldığı, sistemin yavaş yavaş oturmaya başladığı andan itibaren insanların beslenme sorunlarının önlenmesi amacıyla yapılan uzun periyodlu gıda yardımlarını kapsamaktadır. Deprem ve afet durumlarında Türkiye’de afetzedelerin barınma ihtiyaçlarından AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), yiyecek, içecek ve giyecek ihtiyaçlarından Kızılay sorumludur. Afet Müdahale Planı doğrultusunda AFAD tarafından tüm şehirler için farklı afet senaryoları hazırlanmıştır. Bu senaryolar çerçevesinde afetzedelerin beslenme planından gıda dağıtımına kadar tüm aşamalarından Kızılay sorumludur. Gıda dağıtım kanallarının ve tedarik zincirinin sağlanması, beslenme tesislerinin kurulması, içilebilir temiz su, yiyecek, içecek temininin sağlanmasından sorumludur. Aynı zamanda beslenme hizmetinin sağlanabilmesi için kullanılan araç ve ekipmanların belirli kontrollerinin yapılmasını, eksiksiz her an kullanıma hazır olmasını sağlamakla yükümlüdür (Öney, Akman, 2022: 240). Bu bilgiler doğrultusunda Maraş depreminin ardından AFAD ve Kızılay

hayati önem taşıyan kısa periyotlu gıda yardımlarında bulunmuşlardır. Kızılay 10.02.2023 tarihinde saat 12.00 itibariyle dernek, kurum ve kuruluşların kapasiteleri dahilinde 5 aşevi, 5 mobil fırın, 21 sahra mutfak, 199 mobil mutfak, 86 ikram aracı ile yaklaşık 18 bin gönüllü ve personeli ile destek sağlamıştır. Kızılay koordinesinde bulunan Afet Beslenme Grubu yaklaşık 5,6 milyon kap sıcak yemek, 1,2 milyon kap çorba, 6,1 milyon adet ekmek, 6 milyon litre su, 3,5 milyon ikram malzemesi ile beslenme hizmetinde bulunmuştur. Beslenme hizmetinde buldukları noktaları Kızılay'ın sosyal medya hesaplarından ve sitesinden duyurmuşlardır (URL-4). 09.02.2023 tarihinde AFAD'ın resmî web sitesinden yaptığı açıklamaya göre AFAD öncülüğünde MSB (Milli Savunma Bakanlığı), Jandarma ve Sivil Toplum Kuruluşları (İHH, Hayrat, Beşir, İnisiyatif Dernekleri vb.) tarafından toplamda 95 mobil mutfak, 1 mobil aşevi, 39 sahra mutfak, 1 konteynır mutfak, 4 mobil fırın, 79 ikram ve 86 hizmet aracı deprem bölgesine sevk edilmiştir. Deprem bölgesinde 3.307,982 kap sıcak yemek, 3,249,536 adet ekmek, 807.662 kap çorba, 4.619,937 lt. içilebilir temiz su, 395.782 adet içecek ve 2.694,543 adet ikramlık malzeme dağıtımı yapılmıştır (URL-5).

Deprem geride bıraktığı ağır hasarın daha görünür hale geldiği ve depremin sonuçlarıyla başa çıkarken yapılan uzun periyotlu gıda yardımları, afetzedelerin deprem sonucu ortaya çıkan beslenme sorunlarının önlenmesi adına doğru beslenme çalışmalarını amaçlamaktadır (Prastia vd. 2023:93). Deprem sonrası afetzedelerde ortaya çıkan iştahsızlık, aşırı yemek yeme gibi davranış bozuklukları strese karşı gösterilen tepkilerden bazılarıdır. Bu koşullar altında gıda yardımının doğru ve etkili bir şekilde sürdürülmesi, yetersiz beslenen ya da yetersiz beslenme riski yüksek olan gruplara (bebekler, çocuklar, hamileler ve yaşlılar) gıda yardımlarında öncelik sağlanması önemlidir. (Şanlıer ve Yabancı, 2007:327). Deprem sırasında savunmasız oldukları için yüksek öncelikli grup olan bebekler, çocuklar, hamile kadınlar, hastalar ve yaşlılara nispeten erken bir aşamada gıda ve beslenme yardımı gerçekleştirilmelidir. Gıda ve beslenme sürecini yönetmek ve desteklemek için, yardım stokunun yönetimi gibi temel faaliyetler dahil olmak üzere, gerekli gıdaların güvence altına alınması ve afetzedelere teslim edilmesi adına bir sistem oluşturmak hayati derecede önemlidir (Kasaoka ve Purba, 2014). Bu sistemi Maraş depreminin ardından 1 aylık süreçte oluşturan ve sürdüren Kızılay ve öncülüğündeki Afet Beslenme Platformu üyeleri Ramazan ayı dahil olmak üzere günde 3 öğün yaklaşık 264 milyon kişiye sıcak yemek ulaştırmıştır (URL-6). Aynı zamanda depremzedelerin ücretsiz şekilde yararlanabileceği 12 sosyal marketin açılmasını sağlamıştır. Açılan sosyal marketlerden 1 aylık sürede yaklaşık 139 bin depremzede ihtiyacını karşılamıştır (URL-7).

FAST FOOD ŞİRKETLERİNİN DEPREM BÖLGELERİNE YARDIMI

Fast Food işletmelerinin ürettiği ürünlerin pratik şekilde hazırlanması, deprem bölgelerine yapılan yardımlarda avantaj sağlamaktadır. Her an depolarında hazır yiyecek bulunması, tüm Türkiye’de işletme, eleman sayısının fazla olması, bünyelerinde bulundukları hazır mutfaklar ve lojistik ağlarının geniş olması sebebiyle hızlı hareket edebilme imkanlarına sahiptirler. Bu imkanlar dahilinde deprem bölgelerine daha hızlı hareket ederek yardımları daha kısa sürede ulaştırdıkları görülmüştür. Bu bağlamda adını duyurmuş birçok Fastfood şirketleri AFAD ve AHBAP’A acil ihtiyaçlar için bağış yapıldığını ve deprem bölgelerine ücretsiz gıda yardımı sağlandığını duyurmuşlardır. Bunlardan bazı örnekler şunlardır:

- Trendyol Go; e-ticaret platformu, bölge yerel yönetimlerle koordine olarak yemek dağıtımlarının yapıldığını ve Trendyol Express depolarının ihtiyaç malzemelerinin dağıtımına hazır duruma getirildiğini bildirmiştir. Trendyol, AHBAP ve Türk Kızılay’ı için dijital destekli yardım kartlarını tüm ülkelerin vatandaşların kullanımına açmıştır (URL-8).
- McDonalds; Kahramanmaraş, Hatay, İskenderun, Gaziantep ve Malatya’da 50.000 adet menüsünü ücretsiz olarak ulaştıracakları bilgisini vermiştir.
- Burger King ve Arby’s Türkiye 20 milyon TL değerinde destek fonu oluşturduklarını ve kendi marka ürünlerinden ve temel gıda ihtiyaçlarından oluşan ürünleri tırlar ile bölgeye ulaştırmayı hedeflediklerini duyurmuşlardır.
- KFC Türkiye Afetzedeler adına 10 milyon TL’lik bir fon oluşturduklarını, gıda ve su yardımı için ilgili kamu ve sivil yardım kuruluşları ile irtibat halinde olduklarını aktarmışlardır.
- Domino’s depremden etkilenen tüm illere AFAD ve Kızılay koordinasyonu ile belirlenen ihtiyaçlara göre hazırlanan yardım tırlarını ulaştırmayı hedeflemişlerdir (URL-9).
- Kahve Dünyası deprem bölgesine gıda, sıcak içecek ve çeşitli yardımlarda bulunduğunu duyurmuştur.
- Starbucks firması 19 milyon tl nakdi yardım ve 40 mağazasından 500 kişilik çalışanı ile arama kurtarma ekiplerine içecek servisinde bulduklarını ve yerel toplulukları desteklediklerini duyurmuştur (URL-10).

TURİZM VE GASTRONOMİ DERNEKLERİNİN DEPREM BÖLGELERİNE YARDIMI

Türkiye’de yardımlaşma ve dayanışma bilincinin en yüksek olduğu yerlerden biri olan dernekler böylesi büyük bir afette üye sayılarının fazla olması ve hızlı faaliyete geçebilmeleri açısından deprem bölgelerine hızlı şekilde yardımlarda bulunmuşlardır. Deprem sonrası gastronomi dernekleri, afetzedelere sıcak yemek, gıda, erzak ve temel yaşam ihtiyaçları yardımında bulunmuştur. Bu kapsamda yardım yapan derneklerden bazı örnekler şu şekilde sıralanabilir:

- Zeki Açıköz öncülüğünde Türkiye Aşçılar Federasyonu (TAFED),
- Ahmet Karaman öncülüğünde Avrasya Gastronomi ve Aşçılar Federasyonu (AGAFED),
- Ramazan Bingöl öncülüğünde Tüm Restoranlar ve Turizmciler Derneği (TURES),
- Yönetim kurulu üyesi Nuri Develi öncülüğünde Turizm Restoran Yatırımcıları ve Gastronomi İşletmeleri Derneği (TURYİD),
- Hüseyin Bozdağ öncülüğünde Yemek Sanayicileri Dernekleri Federasyonu (YESİDEF),
- Ufuk Güngör öncülüğünde Gastronomi Turizm Medya Derneği (GATUMDER),
- Ramazan Başan öncülüğünde Gastronomi Kültür ve Seyahat Derneği (GASTRODER),
- Mutfak Sanatları Akademisi (MSA), deprem bölgelerinde ihtiyaç halinde gönüllü şef ve vatandaşların bölgeye temini adına kampanya düzenlemişlerdir.
- Gökmen Sözen Gastro İnisiyatif çatısı altında Turizm Restoran Yatırımcıları ve Gastronomi İşletmeleri Derneği (TURYİD),
- Türkiye Otelciler Birliği (TUROB),
- Endüstriyel Mutfak, Çamaşırhane, Servis ve İkram Ekipmanları Sanayicileri ve İş adamları Derneği (TUSİD),
- Gıda Perakendecileri Derneği (GPD),
- Zincir Mağazalar Derneği (ZMD),
- Türkiye Alışveriş Merkezleri ve Perakendeciler Federasyonu (TAMPF),
- Yemek Sanayicileri Dernekleri Federasyonu (YESİDEF),
- İstanbul Sigorta Acenteleri Derneği (İSAD) ve Sivil Toplum Kuruluşların ortaklığı ile sosyal dayanışma platformu kurulmuştur.
- Hüseyin Kocabey öncülüğünde İstanbul Turizm Aşçılar Derneği (TURASDER),

- Eyüp Kemal Sevinç öncülüğünde EKS Mutfak gibi birçok dernek, şefleri ve gönüllü üyelerinin yardımları ile mutfaklar kurulmasına, yemek pişirilmesine ve sosyal medya hesaplarından destek çağrılarında bulunulmasına önderlik etmişlerdir (URL-11). Bu yardımların yanı sıra
- Türkiye Gastronomi Turizmi Derneği, Kızılay ve Afad ile entegre olarak deprem bölgesindeki yerel üreticilerin ürünlerini satın almıştır. Alınan paketlenmiş ürünleri İstanbul ve farklı illerde “GT Anadolu markası” adı altında Migros, Makro center, Hepsiburada, Trendyol ve PTTAvm aracılığı ile satışa çıkarmıştır. Bilhassa Hatay, Gaziantep, Adana, Malatya gibi depremde hasar gören yerel üreticilerin ve Belediyelerin kadın kooperatiflerinde istenilen kalite standartlarında paketlenmiş ürünlerin hem yurtiçi hem yurtdışı marketlere ulaştırılması için çalışmalar başlatmıştır (URL-12).

Yukarıda sıralanan turizm, gastronomi ve çeşitli dernekler depremin ardından ilk etapta aynı ve nakdi yardımlarda bulunmuş, daha sonrasında düzenli şekilde yardım yapılması adına kampanyalar başlatmışlardır.

ÜNİVERSİTELERDEKİ GASTRONOMİ VE MUTFAK SANATLARI BÖLÜMLERİNİN DEPREM BÖLGELERİNE YARDIMLARI

Deprem bölgelerine fast food şirketlerinin, Gastronomi ve turizm derneklerinin yardımlarının yanı sıra üniversitelerdeki gastronomi bölümleri de yardım için ellerinden geleni yapmışlardır. Bu bağlamda bazı örnekler aşağıdaki gibidir. Belirtilen yardımlar depremin ardından başlayarak genel çerçevede 1 ay boyunca devam etmiştir.

- Konya Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi öğrencileri, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Uygulama Mutfağında her gün ortalama 4000 adet simit, poğaç ve kurabiye gibi unlu mamuller üreterek afetzedelere ulaştırılmasını hedeflemişlerdir (URL-13).
- Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölüm Başkanı Doç. Dr. Alev Sökmen, Dr. Öğr. Üyesi Elif Zeynep Özer, Dr. Öğr. Üyesi Serkan Çalışkan ve öğretim elemanları önderliğinde bölüm öğrencileri ile Gastronomi ve Mutfak Sanatları Uygulama Mutfağında afetzedelere gönderilmek üzere kuru tarhana, bazlama ve köy ekmeği, elma reçeli, galeta ve kraker gibi farklı hava koşullarına ve zamana karşı dayanıklı ürünlerin üretildiğini duyurmuşlardır. Üretime 2 hafta devam etmeyi hedeflediklerini ancak ihtiyaç halinde uzatılacağı açıklamalarında bulunmuşlardır (URL-14)
- İstanbul Arel Üniversitesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Aşçılık Programı Bölüm Başkanı Öğr. Gör. Vildan Özhan koordinasyonunda, Gastronomi Bölümü uygulama atölyesinde Aşçılık Programı öğrenci ve mezunlarının uygulama atölyesinde ürettiği 5 bin ekme Adalet,

Optisyonluk ve Bilgisayar Destekli Animasyon öğrencilerinin destekleri ile paketlenerek Kızılay aracılığı ile deprem bölgesine gönderdiklerini duyurmuşlardır (URL-15)

- İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü Uygulama Mutfağında gönüllü öğretim elemanları ve öğrencileri ile birlikte deprem bölgelerine gönderilmek üzere gıda yardımı ve raf ömrü uzun “Beypazarı kurusu” ve “Antep kahkesi” ürünleri hazırlanmaktadır. Gönüllü hocalar ve öğrencilerle günlük 500 kişilik ürün üretilmekte ve kolilenerek Kızılay aracılığıyla deprem bölgesindeki ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır (URL-16).
- İzmir Ekonomi Üniversitesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü’nün Eğitim Şefleri Erinç Mert Çelik ve Aypar Satı önderliğinde 25 öğrenci Hatay’a gönderilmek üzere uzun süre saklanmaya dayanıklı, tok tutacak ve besleyici değerleri yüksek, ekşi mayalı, çavdarlı, nohut unlu ve yulaf ezmeli gıdaların hazırlandığını belirtmişlerdir (URL-17).
- İstanbul Gelişim Üniversitesi öğrencileri, personelleri ve akademisyenleri yardımı ile 3 ayrı mutfakta her gün 100 kişi olacak şekilde 300 gastronomi öğrencisi ile günlük 10 bin sandviç hazırlandığını ve hazırlanan kumanyaların Kızılay aracılığı ile afetzedelere ulaştırıldığını açıklamışlardır (URL-18).
- Giresun Üniversitesi Turizm Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü öğrencileri Gaziantep’te yardım mutfağı kurduklarını, ekibin 24 saat aralıksız çalışma ile günlük 3 bin kişilik sıcak yemek ve çorba hazırladıklarını ve afetzedelere ikramda bulduklarını ifade etmişlerdir (URL-19).
- Afyon Kocatepe Üniversitesi, Hatay ili Kırıkhan ilçesinde günlük 5 bin kişiye sıcak yemek sunacak kapasitesi olan bir aşevi kurduklarını ve 9 Şubat 2023 Perşembe gecesi 1 tır mutfak malzemesi ve gıdanın yanı sıra aşevinde hizmet verecek Turizm Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü öğretim elemanları ve öğrencileri ile İslami İlimler Fakültesinden gönüllü akademik ve idari personel ile öğrencilerinden oluşan ekibi Kırıkhan’a ulaştırdıklarını açıklamışlardır (URL-20).
- Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesinden (SUBÜ), Turizm Fakültesi ve Sapanca Turizm Meslek Yüksekokulu’nda depremden etkilenen vatandaşlar için ekmeğin üretimi başlatıldığı duyurmuştur (URL-21).
- Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Valiliği koordinasyonunda yardım masası oluşturduklarını açıklamışlardır. Bu kapsamda Üniversiteden 6 kişilik aşçı ekibi, seyyar mutfak ve temel gıda malzemelerinin ulaşımının sağlandığını, ekibin her gün belirlenen farklı noktalarda Gastronomi Kulübü öğrencilerinden oluşan bir aşçı ekibi de bölgede yemek servisi sağladıklarını açıklamışlardır (URL-22).

- Okan Üniversitesi Gastronomi Topluluğu öğrencileri depremzedelere ulaştırılması amacıyla ekmek hazırlanmasını ve ayrı ayrı paketlenerek bölgeye ulaştırmıştır.
- ByChef Akademi'nin kurucusu Şef İbrahim Arslanoğlu ve ekibi deprem bölgelerine ulaştırılması için farklı boyutlarda ekmekler üretmişlerdir.
- Didar Yanar Akademi'nin kurucusu Pasta Şefi Didar Yanar, ekip arkadaşları ve öğrencilerle birlikte günlük 400 kg kurabiye yapımını hedeflemişlerdir. Şef ve ekibi hazırladıkları kurabiyelerin paketlenip deprem bölgelerine ulaştırılmasını sağlamışlardır. (URL-23).

Üniversiteler özellikle gastronomi bölümlerinin imkân ve ürünleri dahilinde öğrencilerin katılımıyla yardım kampanyaları ile destek olmuşlardır.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Ülkemizde yaşanan depremden sonra insanoğlunun ihtiyaçlarından biri olan beslenme ihtiyacı ve en önemli sorunlarından beslenme sorunu ortaya çıkmıştır. Bu sorun diğer zamanlardan daha önemli ve dikkat çekicidir. Özellikle hem enkaz altında kalan hem de enkazdan kurtulan kişilerin beslenme açısından durumunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme iki şekilde yapılmalıdır. Birincisi depremin olduğu andan itibaren ilk günü hayati önem taşıyan 3 günlük süreç içerisinde acil beslenme ihtiyacının karşılanması çok önemlidir. İkincisi daha uzun vadede beslenmenin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi ve insanların normal hayat düzenine geri dönmeleriyle başlayan gıda yardımdır. Bu bağlamda deprem olur olmaz fast food işletmeleri, yiyecek içecek işletmeleri ve üniversitelerin Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümleri canla başla deprem bölgesine yardımda bulunmuşlardır. Bu yardımlar depremin ilk oluşundan itibaren insani, lojistik, acil su ve gıda ihtiyaçları dahil olmak üzere çok geniş bir perspektifte görülmektedir. Bu bağlamda lojistik ağları kurma, depremzedelere ulaşma ve yerinde kullanılabilir gıdaların, suların, yiyecek içeceklerin ulaştırılması son derece önem arz etmektedir. Türk insanı bu yardımları yaparken karşılıksız ve içinden gelerek yapmıştır. Bu çerçevede de yukarıda sayılan bölümlerin birçok faaliyeti olmuştur. Bu faaliyetlerin içerisinde en dikkat çekici olanı özellikle yiyecek içecek işletmelerinin faaliyetidir. Yardımların ulaştırılmasında gastronomi departmanları ve yiyecek içecek işletmelerinin koordine sorunları ortaya çıkmıştır. Süreç içerisinde koordine olmak için genellikle sosyal medya araçları kullanılmış ancak yetersiz kalmıştır. Gastronomi departmanlarının, şeflerin ve işletmelerin koordine edilmesini sağlayan harita destekli bir ağ oluşturulabilir. Deprem ve afet anında afetzedelere sıcak yemek pişirilmesi ve servisinin yapılabilmesi için gönüllü şefler, konteynır mutfaklar, gerekli malzeme ve teçhizatlar hazır bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Araç Özcan, Ö. F. ve Duru A. Ö. (2021). Doğal Afetlerde Gıda İhtiyaç Durumunun Değerlendirilmesi ve Beslenme Müdahaleleri: Deprem Örnekleri Açısından İncelenmesi. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 8 (4), 337-341. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sagakaderg/issue/66017/882296>.
- Güden A. R. ve Borlu A. (2023). Afetlerde Toplum Beslenmesi ve Hassas Gruplara Yönelik Beslenme Planı. Food And Health, 9 (1), 61-68. DOI: <https://doi.org/10.3153/FH23006>.
- Karadeniz E. ve Beyaz S. F. (2018). Yiyecek İçecek Endüstrisinin Finansal Performansının Analizi: Türkiye Ve Avrupa Ülkeleri Karşılaştırması. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 15 (3): 639-656. DOI: <https://doi.org/10.24010/soid.490799>.
- Karpuz U., Testik C.M. ve Pakdil F. (2012). Fast Food İşletmelerinde Mal ve Hizmet Kalitesinin Artırılması İçin Kalite Fonksiyon Yayılımı Uygulaması. Journal of Productivity, 2. 87-104. <https://dergipark.org.tr/en/pub/verimlilik/issue/21761/233922>.
- Öney B. ve Akman K. (2022). Afet durumlarında beslenme hizmetleri, Journal of Disaster and Risk, 5 (1). 239-246. DOI: <https://doi.org/10.35341/afet.1058795>.
- Prastia N. T., Pertiwi D. F. ve Nasution A. (2023). Assistance For Disaster Nutrition Intervention Through Food Supply Management Activities, Nutrition Counseling And Education. Abdi Dosen Jurnal Pengabdian Pada Masyarakat, 7 (1). 92 - 100. DOI: <https://doi.org/10.32832/abdidos.v7i1.1674>.
- Sarıoğlan M., Deveci B. ve Avcıkurt C. (2021). A Study On The Applicability Of İn-Service Hybrid Education İn Food And Beverage Businesses (The Example Of Culinary Trends). Journal Of Educational Technology & Online Learning, 4 (4). 688-701. DOI: <https://doi.org/10.31681/jetol.1015981>.
- Şanlıer N. ve Yabancı N. (2007). The Effects Of Two Earthquakes İn The Marmara Region Of Turkey On The Nutritional Status Of Adults. Pakistan Journal Of Nutrition, 6 (4). 327-331. DOI: 10.3923/pjn.2007.327.331
- Yıldırım, M. (2020). Samsun'daki kültür, sanat ve turizm derneklerinin faaliyet analizi, sorunları ve şehre katkısı. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(2), 496-519. DOI: <https://doi.org/10.17218/hitsosbil.796097>
- URL1: <https://www.evrensel.net/haber/481342/marasta-meydana-gelen-7-7-ve-7-6-buyuklugundeki-2-deprem-10-ili-vurdu> (E.T.: 01.06.2023).
- URL2: <https://www.mynet.com/gastronomi-ve-mutfak-sanatleri-mezunlari-ne-is-yapar-gastronomi-ve-mutfak-sanatleri-bolumu-mezunlari-is-imkanlari-nelerdir-nereler-170100276638>. (E.T.: 14.05.2023).
- URL3: <https://Yokatlas.Yok.Gov.Tr/Lisans-Bolum.Php?B=19024> (E.T.: 14.05.2023).
- URL-4: <https://www.dha.com.tr/gundem/kizilay-deprem-bolgesindeki-gida-ve-yardim-dagitim-noktalarini-acikladi-2203576>. (E.T.: 01.06.2023).
- URL-5: <https://Www.Afad.Gov.Tr/Kahramanmarasta-Meydana-Gelen-Depremler-Hk-Basin-Bulteni19> (E.T.: 31. 03. 2023).
- URL-6: <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/turk-kizilayin-deprem-bolgesindeki-yardimlari-suruyor/2873575#:~:text=T%C3%BCrk%20K%C4%B1z%C4%B1lay%C4%B1n%2C%20Kahramanmara%C5%9F%20merkezli%20depremlerin,milyon%20yard%C4%B1m%20malzemesi%20da%C4%9F%C4%B1tt%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20bildirildi>. (E.T.: 01.06.2023).
- URL-7: <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/7276> (E.T.: 01.06.2023).
- URL-8: <https://Www.Dunya.Com/Gundem/Deprem-Bolgesine-Yardim-Seferberligi-Tek-Yurek-Haberi-685257> (E.T.: 31.03.2023).
- URL-9: <https://Www.Gazeteduvar.Com.Tr/Fast-Food-Sirketleri-Deprem-Bolgesinde-Ucretsiz-Yemek-Dagitacak-Galeri-1602663?P=7> (E.T.: 31.03.2023).
- URL-10: <https://www.webtekno.com/turkiye-deprem-yardimi-yapan-sirketler-h132001.html>. (E.T.: 31.03.2023).

- URL-11: <https://www.ittifakgazetesi.com/turk-gastronomi-neferleri-depremezdelere-icin-seferber> (E.T.: 30.03.2023).
- URL-12: <https://eventnews.online/2023/02/20/turkiye-gastronomi-turizmi-dernegi-deprem-bolgelerine-yardim-kampanyasi-baslatti/> (E.T.: 02.04.2023).
- URL-13: https://webadmin.selcuk.edu.tr/contents/kurumsal_iletisim/duyurug/10949/dep-rem_sonras%C4%B1_faaliyetler_638127659980940026.pdf (E.T.: 30.03.2023).
- URL-14: <https://www.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/bilgi/gundem-tr/4687-universitemiz-depremezdelere-yardimlarini-surduruyor> (31.03.2023).
- URL-15: <https://www.istanbularel.edu.tr/depremezdelere-yaninda-olmaya-devam-ediyoruz/> (E.T.: 31.03.2023).
- URL-16: <https://www.medeniyet.edu.tr/tr/haberler/turizm-fakultemiz-deprem-bolgesine-gonderilmek-uzere-dayanikli-gida-malzemeleri-uretiyor> (E.T.: 31.03.2023).
- URL-17: <https://www.ieu.edu.tr/tr/news/type/read/id/8561> (E.T.: 31.03.2023).
- URL-18: <https://gelisim.edu.tr/haber/igulu-ogrencilerden-depremezdelere-kumanya-destegi> (E.T.: 31.03.2023).
- URL-19: <https://turizm.giresun.edu.tr/tr/announcement-detail/universitemizden-deprem-bolgesine-uzanan-yardim-eli/5243> (E.T.: 31.03.2023).
- URL-20: <https://haber.aku.edu.tr/2023/02/10/aku-10-ili-etkileyen-deprem-icin-seferber-oldu/> (E.T.: 31.03.2023).
- URL-21: <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/asrin-felaketinden-etkilenen-bolgele-re-yardimlar-suruyor/2814903> (E.T.: 02.04.2023).
- URL-22: <http://egazete.anadolu.edu.tr/kampus/41400/anadolu-universitesi-deprem-yardimlari-faaliyeti-raporu-hazirladi> (E.T.: 02.04.2023).
- URL-23: <https://www.lezzet.com.tr/lezzetten-haberler/gastronomi-ogrencileri-deprem-bolgeleri-icin-ekmek-yapiyor> (E.T.: 02.04.2023).

DEPREMLERİN KÜLTÜR VARLIKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ahmet DUMAN¹, S. Gül GÜNEŞ²

GİRİŞ

Binlerce yıllık uygarlık tarihinde “doğal ve kültürel miras” olarak tanımlanan insanın kendisinin veya doğa ile yarattığı değerlerin korunarak gelecek nesillere aktarması tüm insanlığın ortak sorumluluğu olarak kabul görmektedir. Bu değerlerin korunması ve değerlendirilmesi için çalışmalar sürmekte, bunun için çeşit meslek grupları oluşturularak ortak koruma kriterleri geliştirilmekte, yasal düzenlemeler yapılmakta ve kurumlar oluşturulmaktadır (Uçkan ve Baykal, 2011: 75). Doğal ve kültürel miras bir toplumun geçmişinden izler sunan önemli kalıntılardır. Başta doğal afetler ve savaşlar olmak üzere çeşitli etkenlerin yıpratıcı etkisine maruz kalan tarihi yapılar yıkılma ve yok olma riski taşımaktadır.

Kültürel miras sadece yer aldığı toplumun değil, evrensel tarih ve kültür değerleri bakımından önemlidir. Dünya kültürel mirası doğal kaynaklı afetler ve insan kaynaklı afetler gibi pek çok etkenler nedeniyle zarar görebilmektedir. Doğal nedenlerden kaynaklı zararlar da birincil kaynaklı zararlar ve ikincil kaynaklı zararlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kültürel mirasa zarar veren birincil doğal kaynaklı nedenler; depremler, seller, tsunami, kasırga/hortum, yangın ve yanardağ patlamalarından oluşmaktadır. Doğal nedenlerden kaynaklı ikincil zararlar ise; küflenme, tozlanma, aşınma, su hasarı gibi nedenlerden kaynaklı olarak sınıflandırılabilir. İnsan kaynaklı nedenler ise; saldırılar, savaşlar, barbarlıklar gibi etkenlerden oluşmaktadır (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property [ICCROM], 2018: 57). Bu nedenler arasında kültürel miraslara en fazla zarar

1 Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Orcid: 0000-0002-7722-8340 E-posta: ahmetduman07@gmail.com

2 Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi, Orcid: 0000-0002-5004-6504 E-posta: rosegunes@gmail.com

veren etkenler doğal afetlerdir. Doğal afetlerin yaşandığı toplumlara ve çevreye farklı şekillerde etkileri görülmektedir. Bu etkiler can ve mal kaybı, sosyolojik, psikolojik, ekonomik sorunlar gibi kültür varlıkları için de ciddi sorunlara neden olmaktadır. Bu tehditleri ortadan kaldırmak amacıyla afet yönetimi uygulanır. Yaşanan doğa kaynaklı ve insan kaynaklı etkenler sonucu kültürel mirasların zarar görmesi bütün dünyada miras alanlarında oluşan risklerin yönetimini zorunlu kılmıştır.

Kültürel miras alanlarına en ciddi hasarı veren doğa olaylarından birisi hiç şüphesiz depremlerdir. Depremler insan hayatında telafisi mümkün olmayan kayıplar ve yaralanmalar ile birlikte kültürel farklılıkları ile harmanlanmış kentlerimizde kültür varlıkları ve kültürel hayat üzerindeki yıkıcı etkileri görülebilmektedir. Enkaz altında kalan canlıları kurtarmanın ve hayatlarını sürdürülebilmelerinin sağlanmasının her şeyin önünde geldiği bilinmelidir. Bu kapsamda, toplumsal ve bireysel aidiyeti ve hayatı tekrardan onarmak için, yaraların sarılması aşamasında somut ve somut olmayan kültür varlıklarını yeniden insanlığa kazandırmak büyük önem taşımaktadır. Zengin bir kültürel çeşitlilik barındıran, kadim uygarlıkların mirasını taşıyan ve “*afet bölgesi*” olarak bilinen coğrafyanın, insanları ve geçmişten gelen değerleriyle birlikte yeniden canlandırılması vazgeçilmez bir gerekliliktir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde tarihsel süreç içinde kültürel mirasın korunmasına yönelik Dünya’daki ve Türkiye’deki politika örneklerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise kültürel mirasın korunmasını amaçlayan uluslararası ve ulusal örgütlere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, kültürel miras alanlarında afet yönetimine ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Dördüncü bölümde Kahramanmaraş merkezli depremlerde zarar gören ören yerleri, anıtlar, ibadethaneler gibi kültürel miras alanlarının afet sonrası durumlarına yönelik bilgilerin paylaşılması amaçlanmıştır. Sonuç bölümünde ise zarar gören yapılardaki teknik detaylara ve deprem sonrası atılması gereken adımlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI

Dünya’da Kültürel Miras Alanlarına Yönelik Koruma Politikaları

Uluslararası anlamda kültür varlıklarını koruma yaklaşımları ilk olarak 1931’de Atina’da düzenlenen “*Mimar ve Teknisyenler Konferansı*”nda atılmıştır. Atina’da düzenlenen konferansta bazı tarihi ve kültürel yapıların korunması teklif edilmiştir. Konferansta alınan kararlardan oluşan ilkeler 1932 yılında İtalya’da “*Carta del Restauro*” olarak yasal bir kimlik haline gelmiştir (Akkuş ve Efe, 2014: 316). Amerikan Devletler Örgütü tarafından 1935 yılında Washington’da yapılan toplantıda, kültür varlıklarının savaş zamanlarında korunmasına yönelik ilk çok taraflı sözleşme olan “*Sanatsal ve Bilimsel Kurumların ve Tarihi*

Anıtların Korunmasına Dair Sözleşme” yürürlüğe girmiştir (Kuran ve Türkay Kahraman, 2017: 112). İkinci Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında dünyada güvenlik ve barışı tesis etmek üzere 1945 yılında “*Birleşmiş Milletler (BM)*” kurulmuştur. 1946 yılında Paris’te ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi) kurulmuş ve ilk kongrede Paris’te düzenlenmiştir. Bu kongrede kültürel mirasın müzeler aracılığıyla korunması ve paylaşımı üzerinde durulmuştur (Demirel Gökalp, 2019: 113). 1954 yılında Lahey’de “*Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*” imzalanmıştır. Bu sözleşme silahlı çatışma dönemlerinde kültür varlıklarının korunmasına yönelik uluslararası alandaki ilk sözleşme olarak kayıtlara geçmiştir (Kuran ve Türkay Kahraman, 2017). 1964 yılında imzalanan “*Venedik Tüzüğü*” kültür varlıklarının korunması ve restorasyonu hakkında uluslararası kapsamı olan ilk antlaşmalardan biridir. Modern restorasyon tekniklerinin geliştirilmesi açısından büyük önemli olan Venedik Tüzüğü, özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra kentlerin tarihi dokularının korunması ve yenilenmesi konuları ile önemi daha da artmıştır (Özgönül, 2018: 27). 1964’te düzenlenen Venedik Kongresi’nin ardından 1965 yılında Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) kurulmuştur (Demirel Gökalp, 2019: 113). 1972’de BM çatısı altında kültürel mirasın korunması açısından da önemli bir küresel kuruluş olan Birleşmiş Milletler Eğitim-Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO) kurulmuştur.

1975 yılında imzalanan Amsterdam bildirgesinde ve Granada’da imzalanan “*Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi*”nde tarihi yerleşim alanlarının çevresiyle birlikte korunması gerektiğine işaret edilmiş, tarihi yerlerin bütüncül olarak korunması kavramı ön plana çıkmıştır. 2000 yılında da Floransa’da Avrupa Peyzaj sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşmede Peyzajın korunması, yönetilmesi ve planlanması amaçlanmıştır (Demirel Gökalp, 2019: 113). Avrupa peyzaj sözleşmesinin uygulanmasının uygun bulunduğu dair kanun TBMM’de 10.06.2003 tarihinde kabul edilmiştir (URL-1). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2005 yılında Japonya’nın Kobe-Hyogo şehrinde “*Afetlerin Azaltılması Dünya Konferansı*”nın (World Conference on Disaster Reduction) gerçekleştirmesi yönünde çağrıda bulunmuştur. 168 hükümet, dünyada doğal afetlerden kaynaklanan risklerin azaltılması ve dünyanın daha yaşanabilir bir yer haline gelmesi maksadıyla on yıllık bir planı kabul etmiştir. 2005-2015 yılları arasında gerçekleştirilen afetler kaynaklı zararların azaltılması çalışmalarının küresel planı olan Hyogo 2005-2015 Çerçeve Planı’nın amacı, 2015 yılına kadar doğal afetlerdeki can kaybı ile toplumların ve ülkelerin sosyal, ekonomik ve çevresel kaynaklı kayıplarının ciddi düzeyde azaltılmasıdır (Gündoğdu, 2014: 58; Ertürk, 2019: 32).

Dünya mirası statüsündeki varlıklara yönelik risk azaltma stratejisi (Strategy for Risk Reduction at World Heritage Properties) 2007 yılında UNESCO

Dünya Mirası Komitesi'nin 31. Oturumu'nda sunulmuş ve komite tarafından onaylanmıştır. Bu strateji'nin öncelikli eylem planları Hyogo Çerçeve Planı tarafından tanımlanan beş ana hedef çevresinde yapılandırılmıştır. Bunlar (Ertürk, 2019: 32; URL-2):

- Dünya Mirası statüsündeki varlıklara yönelik riskleri azaltmak amacıyla bölgesel, küresel, yerel ve ulusal kurumların konuyla ilgili desteklerini güçlendirmek,
- Dünya Mirası statüsündeki varlıkları afetten koruma kültürünü oluşturmak için enformasyon, inovasyon ve eğitimden yararlanmak,
- Dünya Mirası statüsündeki varlıkların afet risklerini tespit etmek, değerlendirmek ve izlemek,
- Dünya Mirası statüsündeki varlıkların öncelikli risk faktörlerini azaltmak,
- Dünya Mirası statüsündeki varlıklara her düzeyde etkin bir müdahale için afete hazırlık çalışmalarını güçlendirmek.

Türkiye'de Kültürel Miras Alanlarına Yönelik Koruma Politikaları

Asırlar boyunca farklı kültür ve medeniyetlerin bulunduğu bir noktada yer alan ve günümüzde de bu özelliğini muhafaza eden Anadolu, üzerinde birçok medeniyetin günümüze bıraktığı çeşitli kültürel miras unsurlarını barındırmaktadır. Türkiye sınırları içinde yer alan bu çok katmanlı kültür mirasının geçmişinde Frigler, Karyalılar, Likyalılar ve Hititler gibi eski Anadolu kültürleri, Arap, Orta Asya ve İran etkileri ile Osmanlı ve Selçuklu kaynakları yer almaktadır. İlk belediye kurumu olan “*Şehremaneti*”nin 1855'te kurulmasından sonra, 1864 yılında imar kurullarını belirleyen Turuk ve Ebniye tüzüğü uygulamaları devreye girmiş (Basmacı, 2017: 78) ve 1869, 1874, 1884 ve 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnameleri (Eski Eserler Tüzükleri) ile yasal düzenlemeler yapılmıştır (Uçkan ve Baykal, 2011: 75). Bu nizamnamelerin yürütülmesinden sorumlu olan Müzeyi Hümayun dışında kültür varlıkları ile bağı olan diğer bir kurum ise Evkaf-ı Hümayun Nezareti'dir (Karakoç ve Utkuluer Yıldırım, 2020: 2015). 1881'de Osman Hamdi bey'in göreve gelmesiyle birlikte 1884 yılında eski eserlerin mülki haklarının tamamen devlete ait olduğu ve yurtdışına çıkarılmasının kesin olarak yasaklandığı ile ilgili bir nizamname hazırlanmıştır (Özkan, 2019: 65). 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi 1973 yılında çıkan 1710 sayılı Eski Eserler Kanununa kadar geçerliliğini korumuştur. 1916'da güncellenen Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi 1936'ya kadar yürürlükte kalmıştır (Karakoç ve Utkuluer Yıldırım, 2020: 2015). 1922 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Hars Dairesi tarafından “*Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkında Talimat*” yayınlanmış ve müzeler ve kazılarla ilgili hükümler belirlenmiştir. Bu kurum gelecek yıllarda bu görevi yürütecek olan Kültür ve Turizm Bakanlığının Merkez ve Taşra teşkilatları düzeninin ilk örnekleri olarak gösterilebilir (Özkan, 2019: 66).

29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra kentsel koruma adına yeni ve modern görüşler ortaya atılmıştır. Topkapı Sarayı'nın müze olarak 1924 yılında kısmen ziyarete açılması, 1925'te yapımına başlanan Ankara Etnografya Müzesi'nin 1928'de ziyarete açılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması sonucu buralardaki değerli eşya ve eserlerin Ankara'da bulunan çeşitli müzelerde toplanması ve sonrasında farklı illerde yeni müzeler kurulması gibi faaliyetler bulunmaktadır (Özkan, 2019: 66). 1930'lu yıllardan itibaren Türkiye'de koruma anlayışı daha da gelişmiştir. Tarihi ve kültürel açıdan değer taşıyan kültür varlıklarını koruma faaliyetleri açısından önemli olan bir adım Hermann Jansen tarafından hazırlanan “Ankara İmar Planı” projesiyle gerçekleşmiştir. 23 Temmuz 1932'de onaylanan bu proje, şehirde bulunan kaleyi ulusal bir simge olarak kabul etmiş ve korunması amacıyla çalışmalar yürütmüştür. 1937 yılında Kale ve çevresi koruması gereken alan olarak belirlenmiştir (Basmacı, 2017: 78). 1951 yılında “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu” kurulmuştur. Kurumun amacı koruma ile ilgili ilkeleri ve müdahale biçimlerini belirlemek, rölöve, restorasyon, restitüsyon projeleri hakkında karar vermek gibi görevleri üstlenmiştir (Demirel Gökalp, 2019: 115). 1965'te Venedik Sözleşmesine taraf olunmuş, 1971 yılında ise Kültür Bakanlığı kurulmuştur. 1972'de Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme imzalanmıştır (İstanbul Valiliği, 2014). 1973'te de Eski Eserler Yasası yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile ilk kez “Sit” ve “Koruma Alanı” gibi tanımlara yer verilmiştir (Demirel Gökalp, 2019: 115). 1983 yılında 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” kabul edilmiştir. Aşağıda kanunun amacına, kapsamına, kültür varlıkları ve tabiat varlıklarına yönelik tanımlara yer verilmiştir (URL-3):

Amaç: Madde 1 – “Bu Kanunun amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir”.

Kapsam: Madde 2 – “Bu Kanun; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hususları ve bunlarla ilgili gerçek ve tüzelkişilerin görev ve sorumluluklarını kapsar”.

Kültür varlıkları: “Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır”.

Tabiat varlıkları: “Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir”.

Sit: “Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır”.

Ören yeri: “Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, topoğrafik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlardır”.

Koruma mevzuatını genel olarak iki temel başlıkta incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi doğrudan koruma amaçlı çıkarılan mevzuattır. 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası”, “2863 Sayılı Kanunda Bazı Değişikliklerin Yapılmasına İlişkin 5226 Sayılı Yasa” ve “5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” kültür varlıklarının korunması amacıyla hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. Ayrıca bu yasalara ek olarak çok sayıda yönetmelik ve yönergenin de koruma politikalarını düzenlediği bilinmektedir (Madran, 2018:79).

KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINA KATKILAR SUNAN ULUSAL VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR

Ulusal Kuruluşlar

Kültür ve Turizm Bakanlığı: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye’de kültür varlıklarının belirlenmesi, envanter yapılması ve kültürel mirasın korunmasından birinci dereceden sorumlu olan bir kamu kurumudur. Kültür ve Turizm Bakanlığı, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlayarak gerekli önlemleri almakla görevli olan bir kurumdur. Bakanlığın yapmış olduğu arkeolojik kazılar, araştırmalar, müzecilik çalışmaları ve dünya kültür mirası listesinde ülkemizin temsili konusunda çalışmaları somut kültürel miras kapsamındaki çalışmalar arasındadır (Uca, 2019: 168).

Vakıflar Genel Müdürlüğü: Selçukludan itibaren Anadolu’da yaygınlaşan ve Türk İslam dönemine ait sayısız eserler meydana getiren vakıf kurumunun devamı olarak ülkemizin en köklü kurumları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü gelmektedir. Vakıf kurumları 19. yüzyıla kadar bireysel girişim olarak özerk bir yapıya sahip iken, 1826’da Evkaf Nezareti’nin kurulmasından sonra merkezi bir yapı halini almıştır. 1920’de Şer’iye ve Evkaf Vekaleti adı altında ayrı bir bakanlık olarak faaliyet göstermekte iken Evkaf Kurumu, 1924 yılında Evkaf Umum Müdürlüğü adı altında Başbakanlığa bağlanmıştır. Kurum bugün de Vakıflar Genel Müdürlüğü adıyla hizmet vermektedir (Akar, 2011: 2-4).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları tarafından kültür varlıklarının korunmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye’de, Türkiye Büyük Millet Meclisinin (TBMM) yönetim ve kontrolünde bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunması görevi, TBMM Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Millî Savunma Bakanlığının denetiminde ve yasak bölgelerde yer alan kültür varlıklarının korunması görevi, Millî Savunma Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır (Uca, 2019: 168). Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı, Milli Emlak Genel Müdürlüğü, Yerel yönetimler ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının da rolleri bulunmaktadır. Türkiye’de kültür varlıklarının korunmasına yönelik olarak; Çevre ve Kültür değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ), Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD), Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, Türk Tarih Vakfı, Tarihi Kentler Birliği gibi sivil oluşumları da geniş kapsamlı faaliyetlerde bulunmaktadır (Demirel Gökcalp, 2019: 115).

Uluslararası Kuruluşlar

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO): UNESCO, insanlığın ortak mirası olarak kabul gören, evrensel öneme sahip kültür varlıklarının dünyaya tanıtılması, yerel halk tarafından söz konusu evrensel kültür varlıklarına sahip çıkılmasını sağlayacak bilincin oluşturulması ve farklı nedenlerle zarar gören veya yok olan kültür varlıklarının yaşatılması için gerekli iş birliğini sağlamak amacıyla kurulan uluslararası bir kuruluştur (Göksu, 2011: 96). UNESCO Sözleşmesini Türkiye, 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onaylamıştır. 25 Ağustos 1949 tarihinde UNESCO Kuruluş Sözleşmesinin 7. maddesi uyarınca UNESCO Genel Direktörlüğünün ülkemizdeki tek ve yasal temsilcisi niteliğini taşıyan UNESCO Türkiye Millî Komisyonu kurulmuştur. Türkiye, UNESCO tarafından 1972’de kabul “*Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme*”yi 1983 yılında imzalamıştır.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS): ICOMOS, 1965 yılında Varşova’da kurulmuştur. ICOMOS’un amaçları arasında, tarihi anıtlar ve sitlerin korunmasının yanı sıra koruma politikalarının geliştirmesi ve ilgili araştırmaların desteklenmesi ve yönlendirmesi yer almaktadır. ICOMOS’un kuruluşunun arka planında 1964 yılında Venedik’te yapılan “*2.Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi*”nin sonuç bildirgesi olan “*Venedik Tüzüğü*”nün, anıt ve yerleşim alanlarının korunması konusunda çalışacak uluslararası bir konseyin kurulması yatmaktadır. Bu kongrenin devamı niteliğinde olarak 1965’te Varşova’da toplanan ICOMOS’un birinci genel kurulunda hem Venedik Tüzüğü uluslararası ölçekte kabul edilmiş hem de ICOMOS’un kuruluş kararını

alınmıştır. 22 Mayıs 1978’de Moskova’da yapılan genel kurulda son halini alarak yürürlüğe giren ICOMOS tüzüğü ünümüzde de uluslararası geçerliliğini korumaktadır. Bu tüzüğe göre ICOMOS’un uluslararası organları; *Sekreteryaya, Uluslararası Bilimsel Komiteler, Ulusal Komiteler, Danışma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Kurul*’dan oluşur. ICOMOS’un sekreteryası Paris’tedir (URL-4).

Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi (COE): COE, Avrupa Konseyine üye ülkeler tarafından 1985 yılında Granada’da kabul edilmiştir. Kültürel mirasın korunması için yasal önlemler almayı ve bu önlemler kapsamında her ülkeye ve bölgeye özgü yöntemlerle, anıtları, binaları ve sit alanlarını korumayı üstlenen COE 13.4.1989 gün ve 3534 sayılı yasayla yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin ortaya koyduğu bir diğer evrensel amaç ise, “*Mimari mirasın korunması, bunun teşviki ve yaygınlaştırılmasını, kültürel ve çevresel planlama politikalarının başlıca unsuru olarak kabul etmek*”tir (Özgönül, 2018: 29-30).

Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarımı Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM): ICCROM, kültür varlıklarının korunması amacına yönelik kurulmuş olan, koruma uygulamalarının kalitesini iyileştirmeyi ve kültür varlıklarının yaşatılması konusunda farkındalık yaratmayı hedefleyen hükümetler arası bir kuruluştur. 1959’da İtalya’da kurulan bu örgüte Türkiye 1969 yılında üye olmuştur. ICCROM’un kuruluş ilkeleri arasında eğitim, araştırma ve kültür varlıklarının korunması ile ilgili projelere destek verme faaliyetleri bulunmaktadır (Özkan, 2019: 71).

KÜLTÜR VARLIKLARI VE TARİHİ ÇEVRELERDE AFET RİSKİ YÖNETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

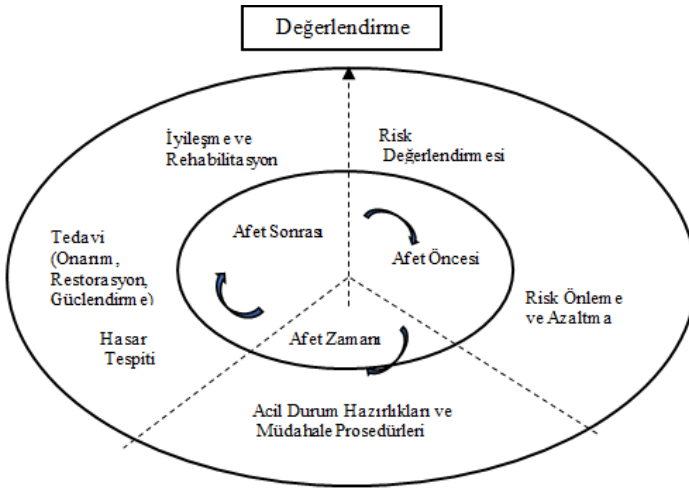
Kültürel miras alanlarına yönelik afet yönetimi kavramının Dünya Miras Listesinde yer alan varlıkların korunmasına yönelik olarak şekillendiği görülebilmektedir. Dünya Miras Sözleşmesi’nin önemli ilkelerinden birisi listede yer alan varlıkların korunmasından sorumlu kurumların yeterli kanuni, idari ve teknik alt yapıyı oluşturmasını bir görev haline getirerek devletlerin ulusal kültür varlıkları için de benzer gelişmeleri yakalamasını sağlamaktır. Bu amaçla Quebec Deklarasyonunda, Kobe/Tokyo Deklarasyonunda, UNESCO Dünya Miras Alanları için “*Afet Risk Yönetimi Rehberi*” lerinde genel olarak aşağıdaki ilkeler belirlenmiştir (Zıvrallı ve Cabbar, 2015: 160; Oktay vd., 2020: 313-314):

- Gelişmiş bir planlama ve hazırlık yapılması,
- Planlama yapılırken somut ve somut olmayan kültür varlıkları olarak bütüncül bir yaklaşım sergilenmesi,
- Kültür varlıklarının özelliklerine en az etkide bulunacak önlemler alınması,

- Kültür varlıklarına yönelik risk yönetiminin geçmişte yaşanan risklere yönelik performanslarının dikkate alınarak yapılması,
- Risk altındaki varlıkların öncelikli olarak bakım ve onarım programlarında yer alması,
- Kullanıcıların acil önlem planlarında doğrudan yer alması
- Acil durumlarda kültür varlıklarının öncelikli olarak korunmasına yönelik çabalar olması,
- Afet sonrası süreçte kültür varlığının onarılması ve iyileştirilmesine yönelik tedbirin alınması,

Yukarıdaki prensipler göz önünde bulundurularak “*Kültürel Miras Alanları İçin Afet Risk Yönetimi Döngüsü*” hazırlık (afet öncesi), müdahale (afet zamanı) ve iyileştirme (afet sonrası) olmak üzere 3 aşamadan oluşturulmaktadır (ICCROM, 2013: 34; Zıvralı ve Cabbar, 2015: 160):

Şekil 1. Kültürel Miras Alanları İçin Afet Risk Yönetimi Döngüsü

Kaynak: ICCROM, 2013

Hazırlık (Afet Öncesi)

- Riski haritalamak ve tanımlamak,
- Risk kaynaklarını minimize etmek,
- Risk altında bulunan kültür mirası varlıklar öncelikli olarak tüm kültürel eserlerin belgelenerek afetin tahmin edilen sonuçlarına karşı yapının güçlendirilmesi,
- Sigorta sistemlerinde yenilikler yapmak,
- Erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi,
- Acil durumlar için tatbikatlar yapılması.

Afet öncesindeki tespit çalışmaları kritik önem taşımaktadır. Afet öncesinde belgeleme çalışmaları; olası bir afet sırasında hazırlıklı olma ve zarar azaltma çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Miras yapıları, kaybedilemez ve bir ulusun kültürel kimliğini ve değerlerini şekillendiren yapılar olduğu için olası bir afet durumunda, yapısal tespitlerinin yapılarak risk düzeyleri belirlenmiş ve buna uygun bir şekilde risk yönetimi planı yapılmış olmalıdır. Afet öncesinde yapılan bu hazırlık çalışması, risk düzeyine göre yapıların öncelik sırasının belirlenmesi ve müdahale kararları için uzman ve bütçe planlaması yapılmasında oldukça önemlidir. Yapısal tespit çalışmaları ve risk değerlendirmede ilk adım olan görsel verilere dayalı tespit, tespit formu kullanılarak yapılmaktadır. Tespit yapılacak yapı türüne ve buldukları alana göre formlar özel olarak geliştirilmektedir (Vatan Kaptan, 2019: 79).

Müdahale (Afet Zamanı)

- Acil durum planlarını uygulamaya koymak,
- Koruma uzmanlarını koordine etmek.

Afet sırasındaki çalışmaların en önemlisi arama – kurtarma ve insani yardım çalışmalarıdır. Afet olduktan hemen sonra, alanın güvenliği sağlanmadan, binaların yapısal güvenliğin tespiti için ekipler hemen alana intikal edemez. Bu nedenle, arama kurtarma ekiplerinin, miras yapılarının önemi ve değeri ile korunmaları gerektiği konusunu kavramış ve bu bilinçle alana gidiyor olması, kültür mirasının korunmasında kritik önem taşımaktadır. Genellikle (alana ve duruma bağlı olarak değişiklikler olmakla birlikte) afetin hemen arkasındaki ilk 72 saatin ardından bina yapısal durum ve kullanılabilirlik değerlendirmesi için uzman ekipler alana intikal etmektedir. Afet sırasındaki bina tespitlerinin, afet öncesi yapılan tespitlerden en önemli farkı binaların kullanılabilirlik düzeyinin tespitine yönelik olmasıdır. Bu nedenle öncelikle, yapısal olmayan elemanlardan kaynaklanabilecek hasarların önlenmesi ve kullanılabilirlik durumuna göre miras yapılarında tıpkı insani yardımda olduğu gibi tarihi yapı tirajının yapılması oldukça önemlidir. Bu aşamada yapılan tespitler, alanın durumunda göre, alanı yaya olarak dolaşarak ya da araç ile belirli mesafeden alanın taranması ve yapılara ilişkin bilgilerin toplanması veya havadan kuş bakışı ile alanın taranması ve binaların kitlesel durumuna ilişkin tespitlerin yapılması biçiminde gerçekleştirilmektedir. Alana ulaşmak mümkün ise, kolay anlaşılması ve alanda çalışan çeşitli ekiplerin bilgilendirilmesi için renkli işaretlemelerle yapıların kullanılabilirlik durumu işaretlenmektedir (Vatan Kaptan, 2019: 81). Tablo 1’de deprem anında oluşan hasarların derecelerine yönelik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1: Yapı Hasarına Göre Kullanım Sınıflandırması

Kullanım Sınıfı	Kullanılabilirlik	Hasar Durumu
Kullanılabilir (Yeşil İşaret)	Olası kısıtlamalarla kullanılabilir	1-2= Yok-az
Kullanım için güvensiz (Sarı İşaret)	Kullanılamaz, güçlendirme gereklidir	2-3=Orta-Ağır
Kullanımı tehlikeli (Kırmızı İşaret)	Kullanılamaz	3-4= Çok ağır -Göçme

Kaynak: Vatan Kaptan, 2019; Anagnostopoulos ve Moretti, 2008

“Az hasarlı” yapılar hemen kullanılabilirken, “Orta” hasarlı yapılarda taşıma gücündeki azalma onarılmadan veya güçlendirilmeden yapıların kullanılmaması gerekir. “Ağır” hasarlı yapılar ise onarılması mümkün olmayan ve taşıma gücü kaybı yaşayan hasar türü olarak algılanmaktadır (Türkiye Mimar Mühendis Odaları Birliği [TMMOB], 2016). Yapıların bazıları daha sonradan onarım ve güçlendirmeye tabi tutularak “güvenlikle kullanılabilir” hale getirilebilir. Yıkılmış haldeki yapıların ise arama ve kurtarma çalışmalarının sonunda enkaz kaldırılır (Yüksel, 2008: 261).

İyileştirme (Afet Sonrası)

- Afetin olumsuz etkilerini yok etmek (taşkın sularını uzaklaştırmak, hareketli bölümleri sabitlemek gibi)
- Sosyal ve fiziki tüm bileşenleri yeniden oluşturmak amacıyla gerekli tüm çalışmaları yapmak,
- Hazırlık ve müdahale sürecindeki çalışmaları gözden geçirerek risk yönetim sürecini geliştirmek

Afet sonrası süreç tespit çalışmaları enkaz kaldırması, güçlendirme, psikolojik destekler ve yeniden yapılandırılmalarının uygulandığı süreçtir. Afet sonrası tespit çalışmaları öncelikle alandaki ihtiyaçların analizi ile başlamaktadır. Afet sırasında yapılan tespitler afet öncesi tespitler ile karşılaştırılarak genel durum değerlendirilir ve yapılacak müdahalelere karar vermek üzere ihtiyaçlar belirlenir. Afet sonrası yapısal durum tespiti, temelde hasar tespitine dayanmaktadır. Yapım teknolojisi ve yapısal malzemeye göre hasar türlerine ilişkin çok sayıda bilimsel araştırma mevcut olup hasar tespiti formları bu çalışmalara dayanarak üretilmektedir. İtalya ve Amerika gibi bazı ülkelerde bakanlıklar düzeyinde standart olarak geliştirilen formlar da kullanılmaktadır (Vatan Kaptan, 2019: 82).

Afet risk yönetimi anlayışında esas olarak vurgulanan husus afet öncesinde, afet zamanında ve afet sonrasında yapılması gerekenlerdir. Her afetin veya kurtarma girişiminin sonucunda yaşanan deneyimlerden dersler çıkarılması, planlamaların kontrol edilmesi gerekmektedir. Afet yönetiminde dikkat çekilen diğer iki husus ise planlarda herkesin anlayabileceği dilin kullanılması ve

hazırlanan planların dijital ortamda erişilebilir şekilde bulundurulmasıdır (Dinçer, 2012). Afet yönetim sürecine 25 Nisan 2015 tarihinde yaşanan Nepal-Katmandu depremi sonrasında yapılan çalışmalar örnek olarak gösterilebilir. Depremden yaklaşık bir ay sonra, Katmandu'nun tarihi Durbar Meydanı'ndaki yıkıntılar arasında, çiçek satanlar ve ibadet edenler görülmeye başlanmıştır. Depremde yerel halk artçı depremlere rağmen çekinmeden, günlük ibadetlerini yerine getirerek moral bulmuş ve rutin yaşantılarına devam etmişlerdir. Bu durumdan çıkarılması gereken en önemli ders, yerel halkın deprem hassasiyetlerini azaltmak isteyen yetkililer öncelikli olarak manevi değeri yüksek olan simgesel alanların güçlendirilmesinden başlamalıdır (ICCROM, 2018: 6).

KAHRAMANMARAŞ VE HATAY DEPREMLERİ SONRASI KÜLTÜR VARLIKLARININ DURUMU

Tarihi yapılarda deprem etkileri, zemin oturmaları, kullanım biçimindeki değişiklikler ve kullanım amacının değiştirilmesi gibi nedenlerden dolayı hasarlar meydana gelebilir. Meydana gelen hasarlara karşı tarihi yapıların tekrardan eski haline getirilmesi ve geleceğe güvenle aktarılması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında tarihi yapılarda görülen hasar türleri genel itibariyle; zeminden kaynaklanan hasarlar, taşıyıcı duvarlarda oluşan hasarlar, kubbe kemer ve tonozlarda oluşan hasarlar ve iklim koşulları gibi birçok parametreden oluşmaktadır (Döndüren vd., 2017). Nitekim Kahramanmaraş depremleri sonrası ODTÜ'nün (Ortadoğu Teknik Üniversitesi) deprem bölgesinde yapmış olduğu araştırmalar sonucu hazırlanan raporda "*Tarihi yapılarda oluşan hasar düzeyinin, merkez üssüne olan uzaklık dışında birçok parametreye bağlı olduğu*" belirtilmiştir. Rapora göre bu parametrelerden bazıları şunlardır (Türer, 2023: 83):

- Zeminin zayıf olması, temel tipi ve özellikleri, yapı temelinde önceden yaşanan göreceli oturmalar, duvarlarda ve kolonlarda düşey bozulmalar ve bir yöne eğilme,
- Duvar dönüşlerinde ve duvar içlerinde ahşap lentolar ve kubbe etrafındaki gergi halkaları gibi çekme-kesme elemanlarının varlığı,
- Süreksiz tonoz ve kemerler,
- Duvar ile bütünleşik olmayan payandalar,
- Zayıflamış, kötü malzeme ve işçilik kalitesi, yapının bakım aralıkları, su hasarı ve aşırı nem,
- Birbirine dik duvarların birleşimdeki örgüsü ve desteksiz aralıkları,
- Yapının geçmişte geçirdiği savaş, depremler; restorasyon ve güçlendirmelerin kalitesi; duvarlar, bölümler arası çıkarılma ve eklemeler,
- Yapının simetriği,

- Minarenin binadan bağımsız ve duvar içinde olması,
- Çan kulelerinin minarelerinin oldukça hassas olması ve çan-şerefe için kırbaçlama etkisi,
- Tonoz ve kubbelerde gergilerin bulunup bulunmaması ve gergilerin kolon-duvarlara bağlantı özellikleri,
- Duvarların ve kolonların hassaslığı,
- Moloz dolgu kalitesi ve kesme taş boyutları,
- Yapının doğal alım frekanslarının uyumu ve deprem tepki spektrumu,
- Deprem büyüklüğü, depremin merkezine olan mesafe, fayın hareket tarzı, yapının yakın çevresinde yansıma yapacak dağların bulunması,
- Metal kenet ve zıvana bulunması ve bunların özellikleri (paslanma ve genleşme),
- Minarede merdiven bindirme sayısı ve bindirme oranları,
- Taş duvarda düşey derzlerin şaşırtmalı olmaması,
- Barbarca saldırılar, define avcılığı yapılması gibi daha birçok etkene bağlı olduğu da belirtilebilir.

Kahramanmaraş depremlerinin etkilediği deprem bölgesinde yaklaşık 8.500 eser bulunmaktadır. Bunlardan 84'ü Vakıflar Genel Müdürlüğü sorumluluğundaki vakıf eserleri olup çoğu dini yapılardır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bölgede 6 hizmet binası bulunmaktadır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı 28 müze ve 22 ören yeri mevcuttur (Cumhurbaşkanlığı, 2023). Yıkılan ve hasar gören yapılar arasında 4'ü UNESCO Dünya mirası listesinde, 10'u da UNESCO geçici miras listesinde olan eser, 3.715 sit alanı ve 7987 tescilli taşınmaz kültür varlığı yer almaktadır. Bu resmi sayıların dışında, tescilli olmadığı halde korunması gereken kültür varlığı niteliği taşıyan çok sayıda yapı, arkeolojik, kırsal ve kentsel doku, kültürel peyzaj alanı ve somut olmayan kültür varlığı da depremlerden etkilenmiş durumdadır. Anıtsal yapı ve sivil mimarlık örneklerinden ağır hasar görenlerin bazıları kısmen, bazıları ise tamamen yıkılmış durumdadır. Ayrıca kentsel alanlar ve kırsal dokular gibi yerleşim alanları ile kültürel peyzaj alanlarında önemli kayıplar yaşanmıştır. Kültür varlıkları ve yerleşim alanlarının bulunduğu bölgelerde zemin koşulları değişmiştir (URL-5). Aşağıdaki tabloda depremden etkilenen 11 ildeki kültür varlıklarının son durumlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2: Depremlerden Etkilenen İllerdeki Kültür Varlıkları

İl	Korunmaya Alınan Sokaklar	Anıt ve Abideler	İdari Yapılar	Kültürel Yapılar	Şehitlikler	Askeri Yapılar	Endüstriyel ve Ticari Yapılar	Dinsel Yapılar	Mezarlıklar	Sivil Miraslık Örneği	Kalınlar	İl Toplamı
Adana	3	1	54	143	5	39	85	75	56	320	95	876
Adıyaman	-	2	2	46	-	6	7	54	14	8	25	164
Diyarbakır	-	-	70	261	3	11	4	153	90	606	22	1.220
Elazığ	-	1	36	89	1	5	-	72	22	80	9	315
Gaziantep	-	4	36	95	-	6	22	77	36	797	8	1.081
Hatay	2	3	50	144	3	16	53	114	85	576	62	1.108
Kahramanmaraş	-	9	5	58	1	25	41	46	32	327	17	561
Kilis	-	2	5	28	-	5	13	35	4	356	4	452
Malatya	-	4	23	119	2	5	14	99	35	454	10	765
Osmaniye	-	1	13	24	3	8	1	19	25	45	26	165
Şanlıurfa	14	1	26	155	2	7	13	120	74	1301	24	1.737
Bölge Toplamı	19	28	320	1.162	20	133	253	864	473	4.870	302	8.444

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı, 2023

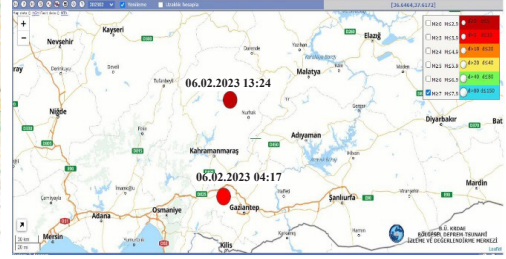
Cumhurbaşkanlığı Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu'na göre depremden etkilenen 11 ilde rölöve ve Anıtlar Müdürlükleri koordinasyonunda yüzden fazla personelle hasar tespit çalışmaları yapılmıştır. 25.02.2023 tarihi itibarıyla kültür mirası kategorisindeki 8.444 eserin 2.863'ünün incelemesi tamamlanmıştır. Bu yapıların 169'unun yıkıldığı, 535'inin ağır hasarlı, 390'ının orta hasarlı, 721'inin az hasarlı ve 1.048'inin hasarsız olduğu belirlenmiştir (Cumhurbaşkanlığı, 2023: 50).

Antik kentlerde ve ören yerlerinde önemli bir hasar görülmemiştir. UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer alan Malatya Arslantepe Höyüğü ören yerinde yapılan koruma ve çevre düzenleme çalışmalarının olduğu alanlarda ağır hasar mevcuttur. Kültür ve Turizm Bakanlığının sorumluluğunda olan kültür varlıklarında ve müzelerde meydana gelen zararın yaklaşık 1 milyar TL tutarında olduğu düşünülmektedir. Vakıf eseri kapsamındaki eserlerden cami ve benzeri yapılarda çok sayıda yıkım gerçekleşmiştir. Adıyaman Ulu Camii, Malatya Yeni Camii, Hatay Habibi Neccar Camii, Nurdağı Ökkeşiye makamındaki yeni yapılan cami gibi tarihsel ve sembolik değeri yüksek yapılar tamamen yıkılmıştır. Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep ve Malatya'daki tarihi camilerden yıkılmayanların çoğu ağır ve orta hasarlı olup kapsamlı onarım-restorasyon olmaksızın hizmet verebilecek durumda olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca gerek kültür mirası gerekse yeni yapı camilerden, ana yapısı zarar görmemiş veya az hasarlı olanların da çoğunun minaresi yıkılmış durumdadır. Vakıf eserlerinin toplam onarım-restorasyon maliyeti 8,2 milyar TL olarak öngörülmektedir (Cumhurbaşkanlığı, 2023: 50). Aşağıda yer alan şekil 2'de 06.02.2023 tarihinde Kahramanmaraş ve Gaziantep çevresinde yaşanan

depremlerin etkilediği alanlara ilişkin görsel, şekil 3'te ise Kahramanmaraş Ekinözü depremine ilişkin lokasyon haritası yer almaktadır.

Görsel 1. Depremin Etkilediği Alan
Kaynak: Türer, 2023

Görsel 2. Ekinözü Kahramanmaraş Depremi
Lokasyon Haritası
Kaynak: URL-6

Adana: Akdeniz Bölgesinin en büyük, Türkiye'nin ise beşinci büyük şehri olan Adana depremden kısmi olarak etkilenmiştir. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre bölgede korunmaya alınan 3 sokak, 1 anıt ve abide, 54 idari yapı, 143 kültürel yapı, 5 şehitlik, 39 askeri yapı, 85 endüstriyel ve ticari yapı, 75 dinsel yapı, 56 mezarlık, 320 sivil mimarlık örneği ve son olarak 95 adet de tarihi kalıntı olmak üzere 876 kültür varlığı bulunmaktadır. UNESCO Dünya mirası geçici listesinde yer alan Anavarza Antik Kenti başta olmak üzere Şar Ören Yeri, Atatürk Evi Müzesi, Adana Kuruköprü Anıt Müzesi ve Geleneksel Adana Evleri ile Adana Yeni Arkeoloji Müzesi Adana'nın kültürel miras unsurları arasında yer almaktadır. Ayrıca Adana 2021 yılında Gastronomi konusunda UNESCO yaratıcı şehir ulusal lisesine dahil olmuştur. Araştırmalarımız sonucu Kozan ilçesinde yer alan Anavarza Antik Kenti'nin Adana'da hasar alan kültür varlıkları arasında olduğu tespit edilmiştir. Zafer takı kapısında bir takım hasarlar olduğu görülmüştür. Kale surları ve tarihi yapılar ise yıkılmamıştır (URL-7).

Adıyaman: Adıyaman depremden oldukça fazla etkilenen şehirlerimiz arasındadır. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre bölgede korunmaya alınan 2 adet anıt ve abide, 2 idari yapı, 46 kültürel yapı, 6 askeri yapı, 7 endüstriyel ve ticari yapı, 54 dinsel yapı, 14 mezarlık, 8 sivil mimari örneği ve 25'de tarihi kalıntı olmak üzere toplam 164 tarihi yapı bulunmaktadır. Bölgede bulunan Nemrut dağı UNESCO Dünya mirası listesinde yer almaktadır. Yaşanan deprem sonrası Nemrut Dağı'ndaki anıtsal heykellerde herhangi bir hasar tespit edilmemiştir (URL-8). Şehrin simge yapılarından olan Ulu Cami'nin sadece kuzey ve batı duvarının ayakta kalabildiği tespit edilmiştir (URL-9). Arsemia Antik Kenti'nde bazı kaya yapıların düşmesi sonucu bozulmalar görülmüştür (URL-10). Kahta Yeni Kale üzerinde yer alan taşlarda dökülmeler görülmüştür (URL-11). Karakuş Tümülüsündeki tokalaşma sütunu tamamen yıkılmıştır

(URL-12). Perre Antik Kenti'nin girişindeki yolcu karşılama merkezinin çatı bölümü kısmen hasara uğramıştır (URL-13).

Görsel 3. Adıyaman Ulu Camii Deprem Öncesi

Kaynak: URL-14

Görsel 4. Adıyaman Ulu Camii Deprem Sonrası

Kaynak: URL-14

Görsel 4. Karakuş Tümülüsü Deprem Öncesi

Kaynak: URL-12

Görsel 5. Karakuş Tümülüsü Deprem Sonrası

Kaynak: URL-12

Elazığ: Güneydoğu Anadolu bölgesinin bir diğer kadim kentleri arasında yer alan Elazığ depremden kısmi olarak etkilenmiştir. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre bölgede 1 anıt ve abide, 36 idari yapı, 89 kültürel yapı, 1 şehitlik, 5 askeri yapı, 72 dini yapı, 22 mezarlık, 80 sivil mimarlık örneği ve 9 adet de tarihi kalıntı olmak üzere toplam 315 yapı bulunmaktadır. Harput antik kenti Elazığ'ın UNESCO Dünya mirası geçici listesinde yer alan eserleri arasındadır. Bölgedeki diğer kültürel yapılar arasında ise; Harput Kalesi, Harput Ulu Camii, İzzetpaşa Camii, Hükümet Konağı, Kapalı Çarşı, Palu Köprüsü gelmektedir. Araştırmalarımız sonucunda Harput Kalesi ve diğer tarihi han, hamam ile konaklarında herhangi bir zarar tespit edilmemiştir. Harput Ulu Camii de herhangi bir hasar gözlemlenmemiş, Cami'nin eğri minaresinde herhangi bir çatlak tespit edilmemiştir (URL-15). İzzet Paşa Camiinde de herhangi bir hasar tespit edilmemiş, camide bulunan denge sütunlarının dönmeye devam ettiği belirlenmiştir (URL-16).

Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin hazırlamış olduğu raporda da Elazığ bölgesindeki kültürel yapıların almış olduğu hasarın Malatya'dakilere oranla görece az olduğunun belirlenmesi bulgularımızı doğrular niteliktedir. Rapora

göre, Elazığ bölgesindeki tarihi yapılar depremlerde nispeten daha az hasar görmüştür. Tarihi yığma yapılar arasında yer alan cami, türbe ve hamam gibi yapılardaki küçük çatlaklar, binaların lineer elastik aralıkta olduğunu göstermektedir. Deprem yapıya olan uzaklığı, yapının genel büyüklüğü ile duvar kalınlığının oranı, yapıda hatıl kullanılması, duvarların kendilerine dik duvarlara olan mesafeleri, işçilik ve malzeme kalitesi, geçmişte yaşanan deprem ve restorasyonlar, zemin şartları gibi pek çok etkenin neden olduğu da söylenebilir. Bazı küçük camilerde kemer hizasında gergi çubukları eklendiği görülmüştür. Genel olarak kalın duvarları ve küçük odaları ile yığma binaların genel deprem performansının daha iyi olduğu görülmüştür (Türer, 2023: 78-79).

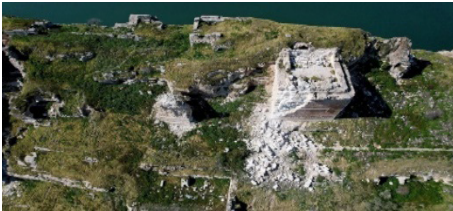
Diyarbakır: Diyarbakır, depremden kısmi olarak etkilenmiştir. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre bölgede 70 idari yapı, 261 kültürel yapı, 3 şehitlik, 11 askeri yapı, 4 endüstriyel ve ticari yapı, 153 dini yapı, 90 mezarlık, 606 sivil mimarlık örneği ve 22 adet de tarihi kalıntı olmak üzere toplam 1.220 yapı bulunmaktadır. Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı UNESCO Dünya mirası listesinde, Malabadi Köprüsü, Zerzevan Kalesi ve Mithraeum da UNESCO Dünya mirası geçici listesinde yer almaktadır. Ayrıca Diyarbakır gastronomi alanında UNESCO yaratıcı şehirler ulusal listesinde yer almaktadır. Bölgedeki diğer kültürel yapılar arasında ise; Diyarbakır Kalesi ve surları, Hasan Paşa Hanı, Kervansaray, Sülüklü Han, Ulu Camii, Asur Kalesi, Meryem Ana Kilisesi, Dört ayaklı Minare, Safa (Parlı) Parlı Cami Minaresi, Behram Paşa Cami, Mesudiye Medresesi, St George Kilisesi yer almaktadır.

Yapılan araştırmalar sonucunda; Diyarbakır Kalesi Surlarının bazı bölümlerinde dökülmeler olduğu görülmüştür. Surların özellikle kuzey tarafında taşların yerlerinden oynayarak düştüğü tespit edilmiştir. Ek olarak surların batı bölümünde Keçi Burcu'nun olduğu alanda da düşen taşların olduğu belirlenmiştir. Dört Ayaklı Minare'nin kuzey cephe sütun üstünde ki yeckpare kirişin ortasında daha önce var olan dikey uzanan çatlak var. Kirişin üzerinde yukarı doğru uzanan derzlerde de yeni ayrışmalar oluşmuştur. Parlı Camii minare gövdesinin kaideye yakın bölümlerinden yukarı doğru uzanan yer yer derin çatlaklar, ayrışmalar ve dökülmeler oluşmuştur. Cami sokağında yaşayan sakinler çatlaklarda ayrışmaların giderek büyüdüğünü gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Behram Paşa Caminin kuzey batı köşesinde, yapıya bitişik konumlanan minare ile son cemaat yeri birleşme noktasında ayrışmalar olduğu görülmüştür (Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Derneği [DKVD], 2023). St. George Kilisesi'nin de girişinde ufak çaplı dökülmelerin olduğu belirlenmiştir (URL-17). UNESCO Dünya mirası geçici listesinde yer alan Malabadi Köprüsü, Zerzevan Kalesi ve Mithraeum da herhangi bir hasar

tespit edilmemiştir. Ayrıca tarihi Mesudiye Medresesi'nde de ciddi bir hasar tespit edilmemiştir. Yapının tarihi sütunları dönmeye devam etmektedir (URL-18).

Gaziantep: Gaziantep ilimiz ne yazık ki depremden en fazla etkilenen şehirlerimiz arasında yer almaktadır. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre afetin yaşandığı esnada bölgede; 4 adet anıt ve abide, 36 idari yapı, 95 kültürel yapı, 6 askeri yapı, 22 endüstriyel ve ticari yapı, 77 dini yapı, 36 mezarlık, 797 sivil mimarlık örneği ve 8 tarihi kalıntı olmak üzere toplam 1.081 yapı bulunmaktadır. Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi, Zeugma Arkeolojik Alanı, Gaziantep Yeraltı Suyu Yapıları: Livas ve Kasteller Gaziantep'te bulunan UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesinde yer alan eserler arasındadır. Ayrıca Gaziantep Gastronomi alanında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'nda yer alan şehirlerimiz arasındadır. Gaziantep Kalesi, Rum Kale, Ş, Bakırcılar Çarşısı, Tarihi Gümrük Hanı, Karkamış Antik Kenti, Yesemek Açık Hava Müzesi Gaziantep'in diğer kültür abideleri arasında yer almaktadır.

Gaziantep Kalesi depremde en fazla hasar alan yapılar arasında göze çarpmaktadır. Yaşanan ilk deprem Gaziantep'e 32 km, ikinci deprem ise yaklaşık 115 km uzaklıkta olup depremlerde Gaziantep kalesinin güney ve güneydoğu kale duvarlarının ve burçların ağır hasar aldığı tespit edilmiştir. Kale duvarlarının depremin merkez üssüne uzaklığı incelendiğinde, kuzey ve kuzeybatı istikametindeki duvarların içe doğru, güney ve güneydoğu istikametindeki duvarların ise dışa doğru yıkılarak dağıldığı fotoğraftan görülmektedir (Türer, 2023: 79). Kalenin hemen yanında bulunan ve 17. yüzyılda inşa edildiği bilinen tarihi Şirvan Camisi'nin minaresi depremin etkisi ile tamamen çökmüştür (URL-19). Rum Kale ören yerinde de ağır hasarlar mevcuttur. Ören yerinde bulunan Aziz Nerses Kilisesi hasar görmüştür. Kale surlarında çatlaklar tespit edilmiştir. Bazı evlerin duvarlarının yıkıldığı belirlenmiştir. Ulaşım amaçlı kullanılan yollarda ayrışmalar gözlenmiştir (URL-20). Zeugma Antik Kenti (URL-21) ile Yesemek Açık Hava Müzelerindeki (URL-22) eserlerde ise herhangi bir zarar meydana gelmemiş, herhangi bir eserin yerinden oynamadığı tespit edilmiştir.

Görsel 6. Gaziantep Kalesinin Deprem Sonrası Görünümü

Kaynak: Türer, 2023

Görsel 7. Rum Kale'nin Deprem Sonrası Görünümü

Kaynak: URL-20

Hatay: Asırlardır birçok medeniyete ev sahipliği yapan, gerek farklı inançlara sahip insanların bir arada huzur içinde yaşadığı, gerekse de zengin mutfak kültürü özelliğini günümüze kadar koruyan illerimizin başında gelen Hatay, ne yazık ki Kahramanmaraş ile birlikte depremin en şiddetli hissedildiği şehirlerimizden birisi olmuştur. 06 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen depremin ardından 20 Şubat tarihinde de Hatay Samandağ merkezli bir deprem daha meydana gelmiştir. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre afetin yaşandığı esnada bölgede; 2 adet korumaya alınan sokak, 3 adet anıt ve abide, 50 idari yapı, 144 kültürel yapı, 3 şehitlik, 16 askeri yapı, 53 endüstriyel ve ticari yapı, 114 dini yapı, 85 mezarlık, 576 sivil mimarlık örneği ve 62 tarihi kalıntı olmak üzere toplam 1.108 yapı bulunmaktadır. St. Pierre Kilisesi ve Vespasianus Titus Tüneli UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır. Habib-i Neccar Camii, St. Simon Manastırı, Hatay Valilik Binası, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi, Antakya Rum Protestan Kilisesi, İtalyan Latin Katolik Kilisesi, Aziz Nikola Kilisesi, Antakya Sinagoğu, Ulu Camii, Mahremiye Camiileri Hatay'ın kültür mirası eserleri arasındadır. Ayrıca Hatay ilimiz sahip olduğu zengin mutfak kültürü ile gastronomi alanında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'nda yer almaktadır.

Görsel 8. 20 Şubat 2023 Samandağ-Hatay (M=6.4)
Depreminin İlkölçüm Lokasyon Konumu

Kaynak: Boğaziçi Üniversitesi, 2023

Deprem sonrası yıkılan tarihi yapılar arasında yer alan Antakya Protestan Kilisesi ve Antakya Rum Ortodoks Kilisesi 150 metrelik mesafede birbirine yakın konumlanan yapılardır. Kaynaklardan elde edilen fotoğraflar incelendiğinde her iki yapıda da büyük hasar meydana geldiği görülmektedir. Antakya Rum Ortodoks Kilisesi'nin deprem sonrası sadece kısmi güney silindirik duvarları ve batı duvarı ayakta kalır iken çatısının tamamen çöktüğü görülmektedir. Antakya Rum Protestan Kilisesi de tamamen çökmüş durumdadır (Türer, 2023: 83). Bir diğer kilise olan İtalyan Latin Katolik Kilisesinde ayin ve cenaze törenlerinin gerçekleştirildiği alanın büyük bölümü yıkılmıştır. Meryem Ana Heykeli ise ayakta kalmıştır (URL-23). Hatay'da bulunan İslam medeniyeti

eserleri arasında önemli bir yeri olan ve Anadolu’da yapılan ilk Cami olarak bilinen Habib-i Neccar Camii kubbesi tamamen çökmüş, kenar duvarlarından birisinin de yıkıldığı görülmektedir. Yakın bölgedeki tarihi yeni hamamın da hasar gördüğü belirlenmiştir (URL-24). Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne katılma kararının oy birliği ile alındığı ve günümüzde de Hatay Valiliğince Valilik Binası olarak kullanılan yapının tavanında ve yan duvarlarında çökme meydana gelmiştir (URL-25). Çok kültürlü bir şehir olan Hatay’ın bir diğer tarihi yapılarından olan Antakya Sinagogu da depremden hasar gören yapılar arasındadır. Sinagogun duvarlarında çatlaklar ve zemininde çukurlar oluştuğu belirlenmiştir (URL-26). Ayrıca İsraili kurtarma ekibi ZAKA tarafından kurtarılan ve önce İsrail’e götürülen “*Ester Kitabı*” parşömeni daha sonra Türkiye’ye iade edilmiştir (URL-27). Hatay’ın UNESCO Dünya Mirası Geçici listesinde yer alan yapılarından olan St. Pierre Kilisesi depremi az hasar ile atlattır. Kilisenin istinat duvarı yıkılmıştır. Yürüyüş yollarında ise deprem nedeniyle tahribatın olmadığı görülmüştür (URL-28). Unesco Dünya Mirası Geçici Listesinde yer alan bir diğer yapı olan Vespasianus Titus Tüneli (URL-29) ile tarihi St. Simon Manastırındaki (URL-30) yapı ve eserlerde herhangi bir zarar meydana gelmemiştir.

Görsel 9. Antakya Rum Ortodoks Kilisesi
Kaynak: URL-31

Görsel 10. Antakya Protestan Kilisesi
Kaynak: URL-32

Görsel 11. Habib-i Neccar Camii
Kaynak: URL- 24

Görsel 12. Hatay Valilik Binası
Kaynak: URL- 25

Kahramanmaraş: Birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapan ve tarihi 16 bin yıl öncesine uzanan Kahramanmaraş depremden en fazla etkilenen şehirlerimiz arasında yer almaktadır. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre afetin yaşandığı esnada bölgede; 9 anıt ve abide, 5 idari yapı, 58 kültürel yapı, 1 şehitlik, 25 askeri yapı, 41 endüstriyel ve ticari yapı, 46 dini yapı, 32 mezarlık, 317 sivil mimarlık örneği ve 17 adet de tarihi kalıntı bulunmaktadır. Eshab-ı Kehf Külliyesi Kahramanmaraş'ın UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesinde yer alan tarihi yapıları arasındadır. Kahramanmaraş kalesi, Ulu Camii, Arasa Camii, Germanicia Antik Kenti Kahramanmaraş'ın diğer tarihi ve kültürel eserlerini oluşturmaktadır. Kahramanmaraş ilimiz ayrıca Edebiyat alanında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ulusal Listesinde yer almaktadır.

Kahramanmaraş kalesi depremde hasar alan yapılar arasındadır. Kalenin iç ve dış çevre duvarları kısmen yıkılmıştır. Kalenin bazı bölümlerinde de çökmeler görülmüştür (URL-33). Depremden zarar gören bir diğer Cami ise Ulu Camidir. Cami minaresi tamamen yıkılmış ve yıkılan minareden kopan parçaların yapıya zarar verdiği görülmüştür. Dumlupınar mahallesinde yer alan Arasa Camii'ne ait olan iki minare de yıkılmıştır. Yıkılan minarelerin yapıya zarar verdiği görülmüştür (URL-34). Kahramanmaraş'ın UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bulunan eserleri arasında yer alan Eshab-ı Kehf Külliyesi depremi hasarsız atlattır (URL-35). Bölgenin bir diğer kültürel yapılarından olan Germanicia Antik kentinin genelinde ve taban mozaiklerinde herhangi bir hasar tespit edilmemiştir. Ayrıca Arkeoloji müzesinde yer alan fil fosilinde bir hasar görülmemiştir (URL-36).

Görsel 13. Kahramanmaraş Kalesinin Durumu

Kaynak: URL-33

Görsel 14. Kahramanmaraş Ulu Cami

Kaynak: URL-34

Malatya: Ülkemizde farklı medeniyetleri buluşturan önemli kavşak noktalarından birisi olan Malatya ilimiz depremden etkilenen bir diğer şehrimizdir. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre afetin yaşandığı esnada bölgede; 4 anıt ve abide, 23 idari yapı, 119 kültürel yapı, 2 şehitlik, 5 askeri yapı, 14 endüstriyel ve ticari yapı, 99 dini yapı, 35 mezarlık, 454 sivil mimarlık

örneği ve 10 da tarihi kalıntı bulunmaktadır. Arslantepe Höyüğü Malatya'nın UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesinde yer alan eserleri arasındadır. Malatya ilinde bulunan diğer tarihi ve kültürel yapılar arasında ise; Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı, Battalgazi Ulu Camii ve Yeni Camii öne çıkmaktadır.

Malatya'daki en yıkıcı hasar yığma yapı olarak inşa edilen Yeni Cami'de meydana gelmiştir (Türer, 2023: 77). Resimde görüldüğü gibi yapının kubbesinin tamamen çöktüğü görülmektedir. 24 Ocak 2020'de yaşanan Sivrice merkezli depremden sonra yine hasar gören caminin yakın dönemde yeniden yapıldığı bilinmektedir (URL-37). ODTÜ'nün deprem sonrası yerinde yapmış olduğu ilk incelemeye göre yeni eklenen payandalardan bazılarının yıkılması, mevcut duvarlara yetersiz ankraj yapılması sebebiyle yıkımın olduğu izlenimi uyandırmaktadır (Türer, 2023: 78). Bir diğer dini yapılardan olan Battalgazi Ulu Caminin bir bölümünün duvarlarında yıkıntılar oluşmuştur. Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayının da dış revaklar ile kışık olarak tarif edilen bölümlerinde çatlaklar ve kısmen de yıkıntılar oluşmuştur. Ayrıca kervansarayın dış duvar kısmındaki tavanda bulunan bacalardan da devrilenler olduğu görülmüştür (URL-38). Arslantepe Höyüğünde önemli ölçüde bir hasar tespit edilmemiştir. Freskler deprem dolayısıyla herhangi bir hasar görmemiştir. Küçük çaplı kerpiç duvarlarda kaymalar görülmüştür (URL-39).

Görsel 15. Malatya Yeni Cami

Kaynak: URL-37

Görsel 16. Arslantepe Höyüğünde Kayan Duvarlar

Kaynak: URL-39

Kilis: Ülkemizin kadim Güneydoğu Anadolu şehirlerinden olan Kilis ilimiz depremi az hasarla atlatan şehirlerimizden birisidir. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre afetin yaşandığı esnada bölgede; 2 anıt ve abide, 5 idari yapı, 28 kültürel yapı, 5 askeri yapı, 13 endüstriyel ve ticari yapı, 35 dini yapı, 4 mezarlık, 356 sivil mimarlık örneği ve tarihi kalıntı olmak üzere toplam 452 yapı bulunmaktadır. Ravanda Kalesi, Olum Höyük, Pirlioğlu Camii, Ulu Camii, Şeyh Mansur Türbesi, Şeyh Muhammed Bedevi Türbesi ve Akçurun Camii Kilis'in tarihi ve kültürel yapılarını oluşturmaktadır. Araştırmalarımız sonucu bölgenin tarihi ve kültürel yapılarından olan Akçurun Camii'nin istinat

duvarının ve bir bölüm tavanının çöktüğü belirlenmiştir (URL-40). Akcurun Camii dışında herhangi bir yapıda hasar ve yıkım bilgisine ulaşılamamıştır.

Osmaniye: Amanos Dağlarının orta kesimlerinde, Gavur dağlarının kuzey yamacında Karaçay kıyısı yakınlarında kurulmuş olan Osmaniye ilimiz depremi az hasarla atlatan şehirlerimiz arasında yer almaktadır. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre afetin yaşandığı esnada bölgede; 1 anıt ve abide, 13 idari yapı, 24 kültürel yapı, 3 şehitlik, 8 askeri yapı, 1 endüstriyel ve ticari yapı, 19 dini yapı, 25 mezarlık, 45 sivil mimarlık örneği, 26 kalıntı olmak üzere toplam 165 yapı bulunmaktadır. Kastabala Antik Kenti, Osmaniye Kent Müzesi, Toprakkale Kalesi, Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, Ala Cami, Envar-ül Hamit Camii, Gafarlı Taş Köprü, Savranda Kalesi, Amouda, Flaviopolis Antik Kenti Osmaniye'nin tarihi ve kültürel yapıları arasındadır. Yaptığımız araştırma sonucunda Envar-ül Hamid Cami minaresinin yıkıldığı belirlenmiştir. Yapının duvarlarında da derin çatlaklar ve sıva dökülmeleri görülmüştür (URL-41).

Şanlıurfa: Şanlıurfa depremi az hasarla atlatan şehirlerimiz arasındadır. Cumhurbaşkanlığı deprem raporuna göre afetin yaşandığı esnada bölgede; 14 korunmaya alınan sokak, 1 anıt ve abide, 26 idari yapı, 155 kültürel yapı, 2 şehitlik, 7 askeri yapı, 13 endüstriyel ve ticari yapı, 120 dini yapı, 74 mezarlık, 1301 sivil mimarlık örneği ve 24 kalıntı olmak üzere toplam 1.737 tarihi yapı bulunmaktadır. Şanlıurfa denince akıllara hiç şüphesiz “*tarihin sıfır noktası*” olarak adlandırılan ve UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer alan Göbeklitepe gelmektedir. Yine Şanlıurfa’da yer alan Harran Ören Yeri ise UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi’nde yer alan eserlerimiz arasındadır. Karahantepe, Şanlıurfa Kalesi, Şanlıurfa Arkeoloji ve Mozaik Müzesi, Balıklıgöl, Kızılkoyun Nekropolü, Gümrükhanı, On İki Havari Kilisesi, Hayat Bin Kays El Harrani Türbe ve Camisi, Siverek Kalesi Şanlıurfa’nın diğer tarihi ve kültürel yapıları arasında yer almaktadır. Ayrıca Şanlıurfa “*müzik*” alanında “UNESCO Yaratıcı Şehirler Ulusal Ağı” içinde bulunmaktadır.

Tarihi Rızvaniye Camii'nin minaresi hasar görmüştür. Halep hükümdarı Nureddin Zengi tarafından yaptırılan, bin yıllık Ulu Cami'nin minaresinin üstünde bulunan şehrin tek saat kulesi de depremde yıkılmıştır. Şanlıurfa’da bulunan 2 bin 154 camiden en az 100’ü depremden hasar görmüştür (URL-42). Asurlar dönemine yapıldığı bilinen Urfa’daki Siverek Kalesi'nin surları da depremlerden sonra yıkılmıştır (URL-43). Göbeklitepe’de yapısal ve fiziki olarak herhangi bir hasar tespit edilmemiştir. T biçimindeki taşların açılarında herhangi bir kayma görülmemiştir (URL-44). Şanlıurfa Arkeoloji müzesinde de herhangi bir hasar tespit edilmemiştir. Elde edilen ilk bilgilere göre, salonda, vitrin içerisindeki eserlerde ve depolarda yapılan kontrollerde çok büyük bir sıkıntıya rastlanmadığı bildirilmiştir. Sadece vitrinlerde bulunan pişmiş toprak eserlerden çatlayanların olduğu öğrenilmiştir (URL-45). Bölgenin inanç turizmi

açısında önem taşıyan yapılarından olan Balıklıgöl’de ise deprem sonrası su renginde değişim gözlenmiştir. Deprem nedeniyle yer altı sularında yaşanan hareketlilik nedeniyle suyun bulandığı tahmin edilmektedir (URL-46).

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Kültür varlıklarının doğal afetlere karşı korunmasına ilişkin çok yönlü bir yaklaşım ortaya konulması gerekmektedir. Tarihi yerleşim alanlarında, ilgili paydaşların bir araya getirilerek afete duyarlı bütünlük bir yönetim yaklaşımı ortaya konulması, kaynakların doğru kullanılarak kentlerdeki kültür varlıklarına yönelik risklerin etkin bir biçimde azalmasını sağlamada önemli bir araç olacaktır. Tarihi yapılar, kültürü, mimarisi, çevre dokusu, sivil mimarlık ögesi, mühendislik özellikleri gibi birçok açıdan araştırmacıların ilgi duyduğu bir konu haline gelmesinin yanı sıra son dönemlerde bu alanda çok sayıda çalışma yapılmıştır. Tarihi yapılar geçen uzun yıllar içinde atmosferin yıpratıcı etkisi, deprem etkileri, kullanım tarzındaki değişiklikler, zemin problemleri gibi farklı nedenlerden dolayı hasara görebilmektedirler (Değirmenci ve Sarıbiyık, 2015:339). Bu hasarlar içerisinde hiç şüphesiz en fazla yıkıcı olanı doğal kaynaklı afetler arasında olan depremlerdir. 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremlerde 4’ü UNESCO Dünya mirası listesinde, 10’u da UNESCO geçici miras listesinde olan eser, 3.715 sit alanı ve 7987 tescilli taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır.

Deprem etkilediği şehirler arasında yer alan Hatay, Kahramanmaraş ve Gaziantep çok yönlü sosyo-kültürel mirasa sahiptir. Hatay, Türkiye’nin en eski yerleşimin olduğu şehirlerden birisidir. Yapılan arkeolojik araştırmalarda milattan önce şehirde 100.000 ile 40.000 yılları arasına tarihlenen bulgulara ulaşılmıştır. Kahramanmaraş, “*Şehr-i Azim*”, ve çevresi tarih öncesi dönemlerden bugüne kadar uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Son yıllarda yapılan arkeolojik kazılar sonucunda 14 - 16 bin yıllık bir geçmişe kadar uzandığı bilgisine ulaşılmaktadır. Bu döneme ait Tekir Vadisi, Döngel Köyündeki mağaralarda edinilen bilgilerin yanı sıra; Türkoğlu, Pazarcık, Elbistan ilçesi çevresinde antik çağlara ait çok sayıda yerleşim yerlerine ait izlere rastlanılmıştır. Gaziantep ise, konumu, İpekyolu ve Halep ile olan bağlantısı, ticaret duraklarından biri olması nedeniyle önemli bir merkez olmuştur. Gaziantep bölgesinde M.Ö. 1800’de Hititler ile başlayan tarihi devirleri, Asurlular, Medler ve Persler, Bizanslılar ve Osmanlı dönemi olarak devam etmiştir (Oyguç, 2023).

ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, Kahramanmaraş depremleri sonrası, deprem bölgesindeki kültür varlıklarının korunması ve muhafaza edilmesine yönelik politika önerileri geliştirmiştir. Bu kapsamda acil koruma önlemleri, mevcut durumun belgelenmesi, hasar tespitleri ve belge derleme amacıyla kısa vadede, afet bölgesinde yaşamın yeniden kurgulanması amacıyla orta vadede ve afete dirençli kültürel miras koruma ve yönetimi sağlamak amacıyla uzun

vadede çeşitli politika önerileri sunulmuştur. Bu politika önerileri kapsamında sunulan yol haritası şu şekildedir (ICOMOS, 2023):

Acil koruma önlemleri:

- Kültür katmanlarını barındıran izlerin yıkıntılar arasında kurtarılarak koruma altına alınması, kültür varlıklarının yıkıntıların kendi alanları içinde korumaya alınması,
- İskele, payandalama, destekleme gibi geçici önlemlerle tarihi yapıların sağlam kalan bölümlerinin direncinin artırılması,
- Yıkıntıların kaldırılması aşamasında enkazın altında ortaya çıkan veya çıkması muhtemel tarihi kalıntıların tespitinin yapılabilmesi, envanter kaydının tutulması ve olası tahribatlara karşı gereken önlemlerin alınması.

Kısa vadede (Mevcut durumun belgelenmesi ve hasar tespitlerinin ortaya konulması):

- Kültür varlıklarını korumaya yönelik mevcut araştırmaların, projelerin, belgelerin, tescil edilen kayıtların derlenip toparlanması, bu çalışmalarını ortaya koyan uzmanlarla sürekli olarak iletişiminin sağlanabilmesi,
- Sivillere ait yapıların belgelenmesi amacıyla depremden önceki duruma arşivlerdeki fotoğraf vb. belgelerin toplatılmasına yönelik çağrılar yapılması ve dijital ortamda bir arşiv oluşturularak herkesin erişebilmesinin sağlanması,
- Depremden sonra ayakta kalan bölümlerin tespit edilerek yıkıntılar arasında bulunan yapıya ait özgün parçaların korumaya alınması,
- Olabildiğinde tutarlı veri toplanması amacıyla ICORP, ICCROM ve diğer kurumlar mevcut hasar tespit tutanaklarının birleştirilmesi,
- Afet ve Risk Yönetimine yönelik olarak mevcut kullanımda olan kılavuzların güncellenmesi,
- Yapıya tarihi boyunca yapıldığı tespit edilen çeşitli restorasyon müdahalelerinin depreme karşı dayanımının saptanması,
- Afet sonucunda ulaşılabilir hale gelen katmanların koruma süreçlerinin başlatılması, arşivlenmesi. Yerleşim yerlerinin altında kalan çeşitli kültür bileşenleri ve arkeolojik katmanlar ortaya çıkabilir.

Orta vadede (Afet bölgesinde hayatın tekrar kurgulanması):

- Bölgeye kapsayıcı bir stratejik eylem planı yapılarak disiplinler arası onarım önceliklerinin ortaya konması (mevzuatta yer alan kültürel miras alan yönetimi yaklaşımlarından faydalanılabilir),

- Yeni kentlerin kurulması aşamasında tarihi yerleşim alanlarının ve kırsal bölgelerin terk edilmeden ve müzeler oluşturulmadan tarihin izlerinin silinmemesi,
- Yerleşim alanlarının yeniden yapılanması aşamasında yerleşim yerlerinin planlama aşamasında çok katmanlı yapının gözetilmesi,
- Kültür varlıklarına yönelik olarak gerçekleştirilecek restorasyon ve onarım için mevcut yöntem ve mevzuatın değerlendirilmesi. Afetlere dirençli koruma önlemlerinin alınması,
- Deprem bölgesine yönelik olarak yapılacak kapsayıcı planlar çerçevesince, öncelikli olarak yapımı tespit edilen kültür varlıklarının belirlenen kriterler doğrultusunda bilimsel yöntem ve tekniklerle restorasyonunun gerçekleştirilmesi,

Uzun vadede (Afete dirençli kültür varlıklarının korunması ve yönetilmesi):

- Sağlıklı ve dirençli kentlerin inşası için gerekli olan bölgesel ve ulusal plan ve projeler geliştirilmesi,
- Başka yerleşimler alanlarına da uyarlanması koşulu ile geleceğe yönelik afet hazırlık risk planlamalarının yapılması,
- Kültür varlıklarında afet riskini azaltmak amacıyla hem deprem bölgesi, hem de ülkemizin diğer bölgeleri için, kurumsal anlamda kapasitenin geliştirilmesi, dünya çapında ve ulusal düzeyde uzman kuruluşlarla iş birliği projeleri geliştirilerek bu alanda eğitimler verilmesi,
- Afet nedeniyle oluşan iş birliklerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması.

Kültür varlıkları, doğal afetlerde yıkıldıkları veya ağır hasar aldıkları durumlarda, uzun süre ihmal edilebilmekte ve tekrardan restore edilme olanağı zorlaşabilmektedir. Dolayısıyla telafisi mümkün olmayan kayıplar yaşanabilmektedir. Kültür varlıklarının bir diğer özel bir durumu da, molozlarının yönetilmesi ve tekrar değerlendirilmesi konusudur. Molozlar, restorasyon çalışmaları için gerekli bilgiler sunabilmelerinin yanı sıra benzer diğer yapılar hakkında da bilgiler veren birer belge niteliği taşımaktadır. Fakat bu unsurların tespitinin yapılamaması durumunda ise afetin yarattığı psikolojik ve fiziksel etkilerin ortadan kaldırılması için molozların temizlenmesi gibi süreçlerde bu değerli varlıkların kaybedilebilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle afet sonrası acil koruma önlemlerinde, mevcut durumun belgelenmesinde, hasar tespitlerinde ve belge derleme süreçlerinde dikkatli ve sürdürülebilir kararlar alınması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akar, T. (2011). Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Vakıf Kültür Varlıklarının Korunması, *Erdem İman ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 59, 1-36.
- Akkuş, Z. Ve Efe, T. (2014). Tarihsel ve Kültürel Çevrenin Korunması Bakımından Türkiye ve İtalya'daki Kolluğun Görev ve Yetkileri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 313-366.
- Anagnostopoulos, S. ve Moretti, M. (2008). Post-Earthquake Emergency Assessment of Building Damage, Safety and Usability – Part 1: *Technical issues, Soil Dynamics and Earthquake Engineering*, 28(3), 223- 232.
- Basmacı, D. (2018). Kültürel Mirasın Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Beyoğlu Belediyesi Örneği. *AURUM Journal of Engineering Systems and Architecture*, 1(2),77-90.
- Boğaziçi Üniversitesi (2023). 06 Şubat 2023 Sofalaca-Şehitkamil-Gaziantep;Ekinözü-Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 Hatay Depremi Ön Değerlendirme Raporu <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/06-subat-20-subat-2023-depremlerine-ait-on-degerlendirme-raporu/> (E.T.:20.03.2023).
- Cumhurbaşkanlığı, 2023. Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu. (2023). <https://www.sbb.gov.tr/2023-kahramanmaraş-ve-hatay-depremleri-raporu/> (E.T.: 25.03.2023).
- Değirmenci, I. ve Sarıbyık, M. (2015). Tarihi Yapıların Güçlendirilmesinde Yenilikçi Yaklaşımlar ve FRP Malzemelerin Kullanımı, ISITES2015, Valencia, Spain.<https://www.isites.info/PastConferences/ISITES2015/ISITES2015/papers/A1-ISITES2015ID49.pdf> (E.T.: 25.03.2023).
- Demirel Gökalp, Z. (2019). Kültürel Miras Yönetimi ve Müzecilik. İçinde B.Y. Uçkan (Editör), *Kültürel Miras Yönetimi* (s. 107-121). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- DKVD, Diyarbakır Kalesi ve Bazı Kültür Varlıklarının Deprem Sonrası Hasar Tespit Çalışması, (2023). [https://www.dkvd.org/public/uploads/files/D%04%B0YARBAKIR_KALES%04%B0_VE_D%04%B0%04%9EER_K%03%9CLT%03%9CR_VARLIKLARI%20_DEPREM_SONRASI_HASAR_TESP%04%B0T%04%B0_compressed\(1\).pdf](https://www.dkvd.org/public/uploads/files/D%04%B0YARBAKIR_KALES%04%B0_VE_D%04%B0%04%9EER_K%03%9CLT%03%9CR_VARLIKLARI%20_DEPREM_SONRASI_HASAR_TESP%04%B0T%04%B0_compressed(1).pdf) (E.T.: 20.03.2023).
- Diñer, İ. (2012). Kültür Mirasının Korunmasında “Risklere Hazırlık” Kavramının Gelişimi, *Mimarlık Dergisi*, Sayı: 364.
- Döndüren, M, S., Şişik, Ö. ve Demiröz, A. (2017). Tarihi Yapılarda Görülen Hasar Türleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (13), 45-58.
- Ertürk, N. (2019). Dünya Miras Alanlarında Afet Risklerinin Yönetimi: UNESCO'nun Çalışmaları, Kültür Varlıklarına Yönelik Afet Risklerinin Yönetimi, <https://icorpturkiye.org/Makaleler/K%03%BClt%03%BCr%20Var%04%B1klar%04%B1na%20-Y%03%B6nelik%20Afet%20Risklerinin%20Y%03%B6netimi.pdf> (E.T.: Erişim 26.03.2023).
- Göksu, A, F. (2011). Kültürel Miras ve Kentsel Dönüşüm. İçinde M. Çakır (Editör), *Kültürel Miras Yönetimi* (s. 94-116). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gündoğdu, D. (2014). Tarihi Çevrelerde Afet Risk Yönetimi için Bir Model Önerisi. Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- ICCROM, Disaster Risk Management of Cultural Heritage in Urban Areas (2013). https://www.preventionweb.net/files/44208_trainingguide1.pdf (E.T.: 25.03.2023).
- ICCROM, Kriz Zamanlarında Kültürel Miras İçin İlk Yardım (2018). https://www.icrom.org/sites/default/files/publications/2020-06/fac_handbook_turkish.pdf (E.T.: 25.03.2023).
- ICOMOS, Kültür Varlıkları ve Deprem: Görüş, Değerlendirme ve Öneriler (2023). http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0515254001678046175.pdf (E.T.: 25.04.2023).
- İstanbul Valiliği, Kültürel Mirasın Korunması, (2014). <https://www.guvenliyasam.org/wp-content/uploads/2016/02/KULTUREL.pdf> (E.T.: 25.03.2023).

- Karakoç, E. ve Utkuluer Yıldırım, H. (2020). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunması Meselesinde Kurumlar Arası İlişkilerin Rolü. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7 (4), 2011-2031.
- Kuran, S. ve Türkay Kahraman, F, Ş. (2017). Silahlı Çatışmalarda Kültürel Varlıkların Korunması Hukuki Rejiminde Bir İstisna Olarak "Askeri Gereklilik": Antlaşmalarla Getirilen Düzenlemeler. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 89-15.
- Madran, E. (2018). Uluslararası Koruma Mevzuatı. İçinde M.S. Akpolat (Editör), *Kültürel Miras Mevzuatı* (s. 78-105). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Oyguç, R.A. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depreminin Tarihi ve Kültürel Mirasa Etkilerinin Araştırılması, https://depem.tubitak.gov.tr/assets/pdf/05_Sabah%20Oturumlar%C4%B1/SabahSalonG/-OzetKontrolSabahG/G9-1002C-Re%C5%9FatAtakayOygu%C3%A7.pdf (E.T.: 25.04.2023).
- Oktay, S., Taş, N. ve Taş, M. (2020). Kültürel Miras Alanlarının Korunması ve Afet Yönetimi İlişkisi. *Dirençlilik Dergisi*, 4(2), 305-321.
- Özgönül, N. (2018). Uluslararası Koruma Mevzuatı. İçinde M.S. Akpolat (Editör), *Kültürel Miras Mevzuatı* (s. 26-51). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özkan, Z, D. (2019). Kültürel Miras Mevzuatı. İçinde B.Y. Uçkan (Editör), *Kültürel Miras Yönetimi* (s. 63-95). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- TMMOB, Depremin Etkilediği Betonarme ve Yiğma Binalarda Hasar Tespiti. (2016). https://eski.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/17215_13_50.pdf (E.T.: 25.03.2023).
- Türer, A. (2023). Tarihi Yapıların Ön Yapısal Performans Özeti, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Pazarcık ve Elbistan Depremleri Ön Değerlendirme Raporu*, https://eerc.metu.edu.tr/tr/system/files/documents/DMAM_2023_KahramanmaraşPazarcık_ve_Elbistan_Depremleri_Raporu_TR_final.pdf (E.T.: 25.03.2023).
- Uca, S. (2019). Türkiye'de Kültürel Miras. İçinde B.Y. Uçkan (Editör), *Kültürel Miras Yönetimi* (s.159-174). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Uçkan, E. ve Baykal, B. (2011). Kültürel Miras Mevzuatı. İçinde M. Çakır (Editör), *Kültürel Miras Yönetimi* (s. 74-88). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- URL-1: <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4881.html> (E.T.: 01.04.2023).
- URL-2: <https://whc.unesco.org/en/disaster-risk-reduction/> (E.T.: 25.03.2023).
- URL-3: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863.pdf> (E.T.: 25.03.2023).
- URL-4: <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr> (E.T.: 25.03.2023).
- URL-5: <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Duyuru&sira=111&dil=tr> (E.T.: 25.03.2023).
- URL-6: www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/06-subat-2023-ml7-5-ekinozu-kahramanmaraş-depremi/ (E.T.: 25.03.2023).
- URL-7: www.trthaber.com/haber/turkiye/7-bin-500-yillik-anavarza-antik-kenti-depremi-az-hasarla-atlatti-749220.html (E.T.: 20.03.2023).
- URL-8: www.aa.com.tr/tr/kultur/nemrut-daginin-anitsal-heykelleri-depremlerde-zarar-gormedi/2838991 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-9: www.yenicaggazetesi.com.tr/adiyaman-tarihi-ulu-camii-deprem-nedeniyle-yikildi-626696h.htm (E.T.: 20.03.2023).
- URL-10: www.turizmakuel.com/haber/deprem-arsemia-oren-yeri-ni-de-vurdu (E.T.: 20.03.2023).
- URL-11: www.haberturk.com/kahta-kalesi-depremdede-hasar-gordu-3565954 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-12: www.kahtahaber.com/kultur-sanat-9/deprem-karakus-tumulusu-ve-laodike-sutunun-yikilmesi-7987 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-13: www.arkeolojikhaber.com/haber-perre-antik-kenti-depremi-hasarsiz-atlatti-karsilama-merkezi-catisi-hric-36408/ (E.T.: 20.03.2023).
- URL-14: www.yenicaggazetesi.com.tr/adiyaman-tarihi-ulu-camii-deprem-nedeniyle-yikildi-626696h.htm (E.T.: 20.03.2023).

- URL-15: www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/3-buyuk-deprem-goren-5-bin-yillik-tarihi-mahallede-tek-tas-bile-dusmedi,h0l71GDX4U2_0q6iIsbT7AA/ulQYxtP8jkuhYwF7U-udXA (E.T.: 20.03.2023).
- URL-16: www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/3-buyuk-deprem-atlatti-tarihi-camideki-denge-sutunlari-kusursuz-dondu-950975 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-17: www.haberturk.com/depremin-etkisiyle-kiliseseler-de-yikildi-3564466 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-18: www.dha.com.tr/foto-galeri/diyarbakirdaki-tarihi-yapilarin-cogu-hasarsiz-simdiki-gibi-2-yilda-koca-binalar-dikmiyorla-rdi-2212883/15 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-19: www.milliyet.com.tr/gundem/tarihi-eserler-de-depreme-yenildi-6906147 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-20: www.saglikdunyasi.dergisi.com/haber/buyuk-depremin-yikici-etkisi-rumkaledede-gorulmektedir-14763.html (E.T.: 20.03.2023).
- URL-21: www.cnnturk.com/turkiye/depremde-zeugma-mozaik-muzesi-hasar-gormedi (E.T.:20.03.2023).
- URL-22: www.sozcu.com.tr/hayatim/kultur-sanat-haberleri/uc-bin-yillik-heykeller-depreme-ragmen-sapasaglam/ (E.T.:20.03.2023).
- URL-23: www.trthaber.com/foto-galeri/depremde-yikilan-latin-katolik-kilisesine-ispanyadan-yardim-geldi/53905/sayfa-2.html (E.T.:20.03.2023).
- URL-24: www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/hatayda-deprem-tarihi-yerleri-de-vurdu-14-asirlik-cami-yikildi-2050261 (E.T.:20.03.2023).
- URL-25: www.dha.com.tr/foto-galeri/tarihi-hatay-valilik-binasinin-bir-bolumu-6-4luk-depremde-coktu-2209686/6 (E.T.:20.03.20 23).
- URL-26: www.salom.com.tr/haber/124569/antakya-yahudi-cemaati-de-depremler-yikildi (E.T.:20.03.2023).
- URL-27: www.salom.com.tr/haber/125691/turizm-bakanligi-ester-parsomeni-hahambasilik-rafindan-muhafaza-ediliyor (E.T.:20.03.2023).
- URL-28: www.hurriyet.com.tr/gundem/saint-pierre-kilisesinin-istinat-duvari-yikildi-42222564 (E.T.:20.03.2023).
- URL-29: www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/hataydaki-2-bin-yillik-tarihi-yapi-depremde-zarar-gormedi,Y7w1TkwwkIZ6-hpLYakhQ (E.T.:20.03.2023),.
- URL-30: www.ntv.com.tr/n-life/gezi/depremede-simonun-6nci-yuzyilda-yaptigi-manastir-depremi-hasarsiz-atlatti,LBpIH8QW_eEG2LAv7jFMbrw (E.T.: 20.03.2023).
- URL-31: www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/-antakyadaki-rum-ortodoks-kilisesi-de-depremlerde-yikildi/0 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-32: <https://www.dha.com.tr/yerel-haberler/hatay/antakyadaki-tarihi-kiliseseler-depremde-yikildi-2206049> (E.T.: 20.03.2023).
- URL-33: www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/depremde-tarihi-kahramanmaras-kalesi-de-hasar-gordu,3v2UPhHu8U6tlwazMiy6Q/WI_YT_wN2qU2dSyIEuc0Omg (E.T.: 20.03.2023).
- URL-34: www.hurriyet.com.tr/gundem/kahramanmarastaki-tarihi-camiler-depremde-hasar-gordu-42221199 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-35: www.haberturk.com/eshab-i-kehf-kulliyesi-depremi-hasarsiz-atlatti-3569901 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-36: www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremde-zarar-gormeyen-3-bin-500-yillik-maras-filili-korumaya-alindi/2838377
- URL-37: www.ntv.com.tr/n-life/gezi/malatyadaki-haci-yusuf-tas-cami-depremlerde-tamamen-yikildi,d9DgCzh7Uy_HV934jPGc_GA (E.T.: 20.03.2023).
- URL-38: www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/malatyada-tarihi-yapilar-da-depremden-etkilen-di/2823842 (E.T.: 20.03.2023).
- URL-39: www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/arslantepe-hoyugu-depremde-kismen-hasar-gordu/2829259 (E.T.: 20.03.2023).

- URL-40: www.trthaber.com/haber/turkiye/kiliste-agir-hasarli-tarihi-cami-kendiliginden-coktu-754749.html (E.T.: 20.03.2023).
- URL-41: www.dha.com.tr/foto-galeri/osmaniyyede-115-cami-depremde-yikildi-2204637 (E.T.:20.03.2023).
- URL-42: www.gazeteipekyol.com/haber/14087094/sanliurfada-depremde-camiler-de-hasargordu (E.T.:20.03.2023).
- URL-43: www.trthaber.com/haber/turkiye/depremde-siverek-kalesi-de-hasargordu-749820.html (E.T.:20.03.2023).
- URL-44: www.milliyet.com.tr/gundem/12-bin-yillik-gobeklitepe-iki-depremde-de-hasargormedi-6905648
- URL-45: www.ntv.com.tr/n-life/kultur-ve-sanat/sanliurfa-muzesindeki-12-bin-yillik-eserler-depremi-hasarsiz-atlatti,-ip9Cf5GqkKZKEh48N7Mjw (E.T.:20.03.2023).
- URL-46: https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/deprem-sonrasi-balikligolde-suyun-rengi-degisti,9119SE_SCESZ6LJOO1JMuA/PcnvnoSAAUKJl3ybSdp0Nw (E.T.:20.03.2023).
- Vatan Kaptan, M. (2019). Miras Alanlarında Risklerin Yönetimi: Afet Öncesi- Sırası - Sonrası Yapısal Durum Tespiti, <https://icorpturkiye.org/Makaleler/K%C3%BClt%C3%BCr%20Varl%C4%B1klar%C4%B1na%20Y%C3%B6nelik%20Afet%20Risklerinin%20Y%C3%B6netimi.pdf> (E.T.: Erişim 26.03.2023).
- Yüksel, İ. (2008). Betonarme Binaların Deprem Sonrası Acil Hasar Değerlendirmeleri. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 260 – 276.
- Zıvraklı, İ. ve Cabbar, N. Ü. (2015). Kültür Varlıklarında Risk Yönetimi; Gelişimi, Güncel Durum ve Öneriler. 5.Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, 155-169. Erzurum: 1-3 Ekim 2015.

KAHRAMANMARAŞ DEPREMİNİN KONAKLAMA İŞLETMELERİNE ETKİSİ VE FAY TEHDİDİ

Mete SEZGİN¹, Bengü Su KARAGÖZ²

GİRİŞ

Yer kabuğunu meydana getiren levhaların hareket etmesiyle oluşan gerilme ve sıkışmalar yer kabuğunun bazı kısımlarında enerji biriktirmekte ve bazen bu biriken enerjiler bazen ortaya çıkmaktadır. Yer kabuğundaki bu hareketli kısımlara “fay” denmektedir. Birbirlerinin hareketlerini engelleyen levhalarda sürtünme gerçekleşmesi durumunda büyük kayaların arasında kalan zayıf yerler, diğer bir ifadeyle fay, zorlanarak gerilme enerjisi biriktirmekte ve ardından kısa süre içinde oldukça şiddetli bir kırılma ve hareket oluşturmaktadır. Bu ilk harekete deprem (ana şok), daha sonra o bölgedeki yer kabuğunun zayıf kısımlarında gerçekleşen kırılmalara ise artçı depremler (artçı şoklar) denmektedir (URL-1).

Türkiye’de depreme sebep olan 3 büyük fay hattı bulunmaktadır. Bunlar; Kuzey Anadolu Fay Hattı, Doğu Anadolu Fay Hattı ve Batı Anadolu Fay Hattı’dır. 1100 km uzunluğunda olan Kuzey Anadolu Fay Hattı, yaklaşık olarak Van Gölü’nden Saros Körfezi’ne kadar uzanmakta ve pek çok parçadan oluşmaktadır. Doğu Anadolu Fay Hattı, Ölü Deniz Çatlağı’nın kuzey sonunda Maraş Üçlü Bitişme’sinden başlayarak kuzeydoğu istikametinde işlemekte ve Karlıova Üçlü Bitişme’sinde sonlanmaktadır. Batı Anadolu Fay Hattı, Anadolu’nun batısında doğu-batı uzanışlı, kuzeyden güneye doğru sıralanan pek çok faydan oluşmaktadır (URL-2). Dolayısıyla coğrafi konum açısından Türkiye, dünyanın en önemli deprem kuşaklarından birinin üzerinde bulunmaktadır. Türkiye ve diğer deprem kuşakları üzerinde bulunan ülkelerde deprem sebebiyle

1 Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, Orcid: 0000-0001-9079-2520, E-posta: metesezgin@hotmail.com
2 Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0003-3259-8070, E-posta: karagozbengusu@gmail.com

yaşanan can ve mal kaybı konusunda karşılaştırma yapıldığında, Türkiye'nin ön sıralarda olduğu görülmektedir (Kayabalı, 1999: 466). Doğal felaketlerin (deprem, sel ve yangın gibi) sebep olduğu krizler işletmelerin öngöremediği durumlardandır. Tahmin edilemeyen bu felaketler ve doğal çevre (su, hava, toprak) ile ilgili birçok unsur, işletmelerin kriz ile karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır. 1999 yılında Türkiye'de meydana gelen Marmara depremi de bu krizlerden biri olup, birçok işletmenin yıkılarak hizmet sağlayamamasına yol açmıştır (Türedi, 2020: 32). 2023 yılında Kahramanmaraş ilinde yaşanan depremler de bu felaketlerden biridir. 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş-Pazarcık merkezli 7.7 ve Kahramanmaraş-Elbistan merkezli 7.6 büyüklüğündeki büyük depremler sonrası Şubat ayı içerisinde 9 binden fazla artçı deprem yaşanmıştır. Yaşanan bu depremler sonucunda Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerinde toplam 44 binden fazla kişi hayatını kaybetmiştir (URL-3). Depremlerin etkilediği illerdeki konaklama işletmelerinde de yıkımlar olmuş ve birçok kişi enkaz altında kalarak hayatını kaybetmiştir.

KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ SONRASI BÖLGEDEKİ KONAKLAMA İŞLETMELERİNİN DURUMU

Konaklama işletmelerinde karşılaşılan krizler sadece işletme kaynaklı olmayıp, dışsal faktörlerden de kaynaklanabilmektedir. Dışsal faktörler; doğal çevre, uluslararası çevre, siyasi ve ekonomik koşullar, yasal ve hukuki düzenlemeler, teknoloji, terör ve çatışma ortamı, araçlardan kaynaklı sorunlar olarak ifade edilebilmektedir (Taşdelen, 2019: 62).

Doğal çevre sorunlarından biri olan jeolojik faktörler turizm yatırım projelerinde yatırım yerinin belirlenmesi açısından önemlidir. Jeolojik faktörlerden deprem bölgesi, arazinin yapısı ve toprak kayması gibi faktörler işletmenin kuruluş yeri seçiminde belirleyici olmaktadır. Yatırımın yapılacağı arazide düzenleme yapılması da ek maliyetlere yol açmaktadır. Gerekli düzenlemelerin yapılması arazi kaymasını kesin olarak engellemeyebilmekte, bu da hem tesis ve yapılan düzenleme için harcanan paranın boşa gitmesine hem de sonrasında yıkım ve can kaybına sebep olabilmektedir. Ayrıca arazinin engebeli olması ulaşım için de sorun olabilmektedir. Deprem bölgesine inşa edilecek tesisin depreme karşı dayanıklı olması ve çok yüksek olmaması gerekmektedir (Tekeli, 2021: 32). Aksi takdirde deprem bölgesine inşa edilen konaklama işletmelerinin şiddetli bir depremde yıkılması ya da ağır hasar alması ve kayıpların ya da yaralanmaların yaşanması kaçınılmaz olacaktır. 2023 yılında Kahramanmaraş'ta yaşanan depremlerdeki konaklama işletmeleri de dışsal kaynaklı krizlerden biri olan doğal çevre faktörü ile karşı karşıya kalmıştır.

Tablo 1. Kahramanmaraş Depremi Sonrası Yıkılan Bazı Oteller

İl	Otel Adı
Adıyaman	Arsames Otel, Bozdoğan Otel, Grand İsias Otel, Grand İskender Otel, Ünal Otel, Yolaç Otel
Gaziantep	Nurdağı Otel
Hatay	Alice Otel, Arsuz Otel, Divan Otel, Güney Otel, Özhan Otel, Savon Otel
Kahramanmaraş	Arıkan Otel, Burcu Otel, Kazancı Otel, Saffron Otel
Malatya	Avşar Otel, Büyük Otel, Kırçuval Otel, Özlem Otel, Palancı Otel, Trend Garden Residence

Kaynak: URL-4

Tablo 1’de Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya illerinde yıkılan bazı oteller görülmektedir. Yaşanan deprem felaketi sebebi ile yıkılan oteller hakkındaki bilgiler aşağıdaki gibidir;

- **Arsames Otel:** 3 yıldızlı, 46 odalı, 92 yatak kapasitesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan İşletme Belgesi bulunmaktaydı (URL-5).

Görsel 1. Arsames Hotel

Kaynak: URL-6

- **Bozdoğan Otel:** 4 yıldızlı, 78 odalı, 157 yatak kapasiteli, Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan İşletme Belgesi Bozdoğan Otel’in (URL-5) 31 yıllık geçmişi olduğu belirtilerek tanıtımı yapılmaktaydı (URL-7).

Görsel 2. Bozdoğan Otel**Kaynak:** URL-6

- **Grand İsis Otel:** 4 yıldızlı, 66 odalı, 132 yatak kapasiteli, 10 katlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan İşletme Belgesi Grand İsis Otel'in (URL-5) 1990'lı yıllarda temeli atılmış, 2001 yılına kadar atıl vaziyette beklemiş ve sonra 2001 yılında aile oteline dönüştürülmüş, belediyeden otel ruhsatı alınmıştır (URL-8). Depremde otelde konaklayan 43 kişilik turist rehberi kafilesinin 31'i ve 35 kişilik Kuzey Kıbrıslı ortaokul voleybol takımının ise tamamı hayatını kaybetmiştir (URL-9).

Görsel 3. Grand İsis Otel**Kaynak:** URL-10

- **Grand İskender Otel:** 65 odalı, 104 yatak kapasitesi ve Belediye Belgesi bulunmaktaydı (URL-5).
- **Ünal Otel:** 3 yıldızlı, 21 odalı, 33 yatak kapasiteli, 5 katlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan İşletme Belgeli Ünal Otel (URL-5), 2013 yılında odalarının yenilendiğini belirterek işletmenin tanıtımını yapmıştı. Fakat bina çürüktü. Ayrıca İstanbul ilindeki 100 odalı Grand Ünal Hotel'in de sahibi olan Ünal Holding'in inşaat, madencilik, turizm ve akaryakıt şirketlerinin de olduğu bilinmektedir (URL-11).

Görsel 4. Ünal Otel

Kaynak: URL-6

- **Yolaç Otel:** 45 odalı, 100 yatak kapasitesi ve Belediye Belgesi bulunmaktaydı (URL-5).
- **Nurdağı Otel:** Enkazda çok sayıda kişinin hayatını kaybettiği belirtilmiştir (URL-11).
- **Alice Otel:** 6 katlı Alice Otelin enkazında hayatını kaybedenlerin sayısı bilinmemektedir (URL-7).
- **Arsuz Otel:** 3 yıldızlı, 68 odalı, 144 yatak kapasiteli Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan İşletme Belgeli Arsuz Otel (URL-12) depremin yaşandığı tarihte kış sezonu olduğu için kapalıydı. Yıkılan otelin kapalı olmasının büyük can kaybını önlediği belirtilmektedir (URL-11).

Görsel 5. Arsuz Otel

Kaynak: URL-6

- **Divan Otel:** 32 odalı, 1963 yılında hizmete başlayan Divan Otel, restorasyonu yeni yapılan fakat depreme dayanıklı olmayan ve güçlendirilemeyen bir binaydı. Enkazında çok sayıda kişinin hayatını kaybettiği belirtilmektedir (URL-11).

Görsel 6. Divan Otel

Kaynak: URL-6

- **Güney Otel:** Enkazda çok sayıda kişinin olduğu belirtilmiştir (URL-11).
- **Özhan Otel:** Enkazda kalan kişilerin olduğu belirtilmiştir (URL-7).
- **Savon Otel:** 43 odalı, 86 yatak kapasiteli, özel konaklama tesisi Savon Otel (URL-12), 1860 yılında yapılan tarihi bir binaydı, zeytin ve sabun imalathanesi olarak kullanılan bina daha sonra otele dönüştürülmüştür (URL-11).

Görsel 7. Savon Otel

Kaynak: URL-6

- **Arıkan Otel:** Basit Konaklama Turizm İşletme Belgeli Arıkan Otel'in enkazında endüstri ekipman şirketi çalışanlarının da olduğu, 21 kişinin hayatını kaybettiği düşünülmektedir (URL-11). Çevredeki eski binalarla bitişik olan otelin dış cephesinin sonradan camekâna dönüştürüldüğü ve binanın eski bir yapı olduğu belirtilmiştir (URL-7).
- **Burcu Otel:** Basit Konaklama Turizm İşletme Belgeli Burcu Otel'in enkazından 3 kişi sağ çıkarılmıştır, hayatını kaybedenlerin sayısı ise bilinmemektedir. Otelin eski bir yapı olduğu belirtilmiştir (URL-7).
- **Kazancı Otel:** Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan İşletme Belgeli Kazancı Otel'de bir çimento fabrikasına bakım çalışması için gelen yaklaşık 80 kişilik ekibin enkaz altında kaldığı, 47 kişinin ise hayatını kaybettiği belirtilmiştir. Otelin taşıyıcı kolonlarında yapılan bazı değişiklikler sebebi ile kolonun tahrip edildiği belirtilmiştir (URL-13).

- **Saffron Otel:** Yimpaş Holding'in kurucusu da olan Dursun Uyar'ın sahibi olduğu Saffron Otel'de onlarca kişinin hayatını kaybettiği belirtilmiştir. Ayrıca 2019 yılında Kahramanmaraş deprem tatbikatı bu otelde yapılmıştır (URL-7).

Fotoğraf 8. Saffron Otel

Kaynak: URL-6

- **Avşar Otel:** 4 yıldızlı, 65 odalı, 135 yatak kapasiteli, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan İşletme Belgesi Avşar Otel'in (URL-14) sahibi Osman Avşar, Elazığ-Sivrice depremi sonrası binanın incelendiğini, sağlam raporunun alındığını ve deprem günü otelde on odanın dolu olduğunu belirtmiştir (URL-15).
- **Büyük Otel:** 2 yıldızlı, 52 odalı, 107 yatak kapasiteli, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan İşletme Belgesi Büyük Otel'de (URL-14) onlarca kişi enkaz altında kaldığı belirtilmiştir. Ardından yapılan arama kurtarma çalışmaları sırasında yaşanan ikinci depremde bir çökme daha yaşanmış ve kurtarma ekiplerinden de enkaz altında kalan kişiler olmuştur (URL-15).
- **Kırçoval Otel:** 3 yıldızlı, 52 odalı, 104 yatak kapasiteli, 8 katlı, 1997 yılında inşası yapılan, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan İşletme Belgesi Kırçoval Otel'in (URL-14) enkazında kalan 4'ü ampute 15 voleybolcunun hayatını kaybettiği belirtilmiştir (URL-16).

Fotoğraf 9. Kırçuval Otel**Kaynak:** URL-6

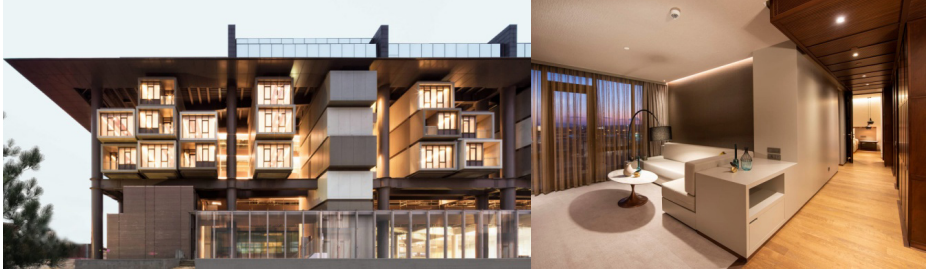
- **Özlem Otel:** Basit Konaklama Turizm İşletme Belgesi Özlem Otel’de (URL-14) bulunan 6 kişiden 5’i hayatını kaybetmiş, 1 kişi sağ olarak çıkarılmıştır (URL-15).
- **Palancı Otel:** Enkaz altında kalan kişilerin olduğu belirtilmiştir (URL-7).
- **Trend Garden Residence:** Üç yıl önce açıldığı ileri sürülen Trend Garden Residence Otel’in 2001 yılında yapıldığı fakat sonradan bina cephesinde değişiklikler yapılarak rezidansa dönüştürüldüğü ortaya çıkmıştır (URL-15).

Kahramanmaraş depremi sebebiyle yıkılan oteller hakkındaki bilgiler incelendiğinde, eski yapıların hizmet vermeye devam ettiği, uzun zaman atıl vaziyette kalmış inşaatın tamamlanarak hizmete açıldığı, otel olarak inşa edilmeyen ve sonradan otele dönüştürülen binaların olduğu ve bazı otellerde sonradan değişiklikler yapılarak yapıya zarar verildiği görülmektedir. Yıkılan otellerde denetim eksikliği, yönetmeliğe aykırılık, binaya hasar veren düzenlemelerin yapılması gibi sebeplerden dolayı ilgili soruşturmalar açılmış, gerekli incelemeler başlatılmıştır. Bu durum diğer işletme sahiplerinin gerekli düzenlemeleri yapması gerekliliğini açıkça göstermektedir.

Yıkılan otellerin yanı sıra depremlerden sonra ayakta kalan oteller de olmuştur. Bu otellerden biri de depremden fazlasıyla etkilenen Hatay-Antakya’da bulunan The Museum Hotel Antakya’dır. Binanın inşasından önce yapının 400 odalı bir otel olması planlanırken alanda arkeolojik kalıntılara rastlanılmış ve 10 yıl sürecek kazı çalışmaları başlamıştır. Daha sonra müze otele dönüştürülen yapı %90’ı çelik konstrüksiyon olarak dizayn edilmiş, projede yaklaşık 20 bin ton yapısal çelik ve 3 ton inşaat demiri kullanılmıştır. Otelin mimarı Emre Arolat, otelin ciddi hasar almamış olması konusunda mimari olduğu kadar

statik projesinin de nitelikli olması, zemin etütlerinin doğru yapılmış ve dikkate alınmış olmasının etkili olduğunu, otelin yapım aşamasının da kontrol aşaması kadar önemli olduğunu belirtmiştir (URL-17).

Fotoğraf 10. The Museum Hotel Antakya

Kaynak: URL-10

Otel binalarının hizmet vereceği coğrafi bölgede karşılaşılabilecek risklerin tespit edilerek buna göre gerekli tedbirlerin alınması ve gerekli planlamaların yapılarak oluşabilecek zararların minimum düzeye indirilmesi önemlidir. Deniz ya da nehre yakın inşa edilecek otellerin sel ve tsunami gibi karşılaşılabileceği riskler (Eker, 2018: 75), fay hattında ya da deprem riski taşıyan bölgeye yakın inşa edilecek otellerin yıkım ve ağır hasar gibi karşılaşılabileceği riskler göz önünde bulundurularak gerekli planlamalar yapılmalıdır.

Tablo 2. Deprem Riski Taşıyan İl ve İlçeler

İl	İlçe	İl	İlçe
Adıyaman	Gölbaşı	Kahramanmaraş	Nurhak-Türkoğlu
Afyonkarahisar	Çay-Dinar-Kızılören-Sandıklı	Kayseri	Talas-Yeşilhisar
Ankara	Şereflikoçhisar	Kırıkkale	Keskin
Antalya	Demre	Kırşehir	Akpınar-Mucur
Aydın	Bozdoğan-Germencik-İncirliova-Koçarlı-Köşk-Kuşadası-Nazilli-Söke-Sultanhisar-Yenipazar	Kocaeli	Başıskele-Derince-Gölcük-Kartepe
Balıkesir	Gönen-Manyas	Konya	Akşehir-Altınekin-Doğanhisar-İlgin
Batman	Kozluk	Kütahya	Gediz-Sımav
Bingöl	Karlıova,Yedisu	Malatya	Akçadağ
Bolu	Gerede,Yeniçağa	Manisa	Ahmetli-Alaşehir-Gölmarmara-Kırkağaç-Salihli-Sarıgöl-Soma-Turgutlu

Bursa	Kestel-Gemlik- Mustafakemalpaşa	Mersin	Çamlıyayla-Mut
Çanakkale	Çan-Yenice	Muğla	Menteşe-Milas
Çorum	Laçın	Muş	Korkut-Varto
Denizli	Babadağ-Çameli- Çardak-Honaz	Niğde	Altınhisar-Bor
Diyarbakır	Lice	Osmaniye	Düziçi-Toprakkale
Düzce	Çilimli-Cumayeri- Gölyaka-Gümüşova- Kaynaşlı	Sakarya	Akyazı-Arifîye-Ferizli- Hendek-Karapürçek- Sapanca
Elazığ	Palu-Sivrice	Şanlıurfa	Bozova
Erzincan	Üzümlü	Siirt	Eruh
Eskişehir	İnönü	Şırnak	Beytüşşebap
Gaziantep	İslahiye	Sivas	Altınayla-Yıldızeli
Hakkari	Şemdinli	Tokat	Niksar-Reşadiye-Pazar
Hatay	Erzin-Hassa-Kırıkhan- Payas	Van	Çaldıran-Özalp
Isparta	Eğirdir-Senirkent- Uluborlu	Yalova	Altınova-Çınarcık
İzmir	Kemalpaşa-Seferihisar- Tire		

Kaynak: URL-18

Tablo 2’de MTA (Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü) tarafından yayımlanan Türkiye Diri Fay Haritası verilerine göre diri fayların üzerindeki il ve ilçeler yer almaktadır. Buna göre toplam 45 il ve 110 ilçenin deprem riski taşıdığı görülmektedir. Türkiye’nin deprem afetine hazırlıklı olması ve bu kapsamda turizm sektörü için önem arz eden konaklama işletmelerinin de gerekli tedbirleri alarak yönetmeliğe uygun hareket etmeleri gerekmektedir.

Termal su kaynakları bakımından zengin bir ülke olan Türkiye’de fay hatlarına bağlı olarak ortaya çıkan termal suların diri fay hatları üzerinde olduğu dikkate alındığında, özellikle termal tesislerin deprem felaketine karşı dayanıklı ve tedbirli olması gerekliliği önemlidir. Mevcut termal tesis binaları bu çerçevede analiz edilmeli, gerekli görülen yapılara müdahale edilerek düzenlemeler yapılmalı ve yeni inşa edilecek binalar da standartlara uygun yapılmalıdır (Erdoğan ve Akdoğan, 2007: 90-91).

Tablo 3. Deprem Riski Taşıyan İllerdeki Tesislere İlişkin Bilgiler

İl	İşletme Belgeli Tesis	Yatırım Belgeli Tesis	Belediye Belgeli Tesis	İl	İşletme Belgeli Tesis	Yatırım Belgeli Tesis	Belediye Belgeli Tesis
Adıyaman	32	1	14	Kahramanmaraş	182	4	13
Afyonkarahisar	134	7	29	Kayseri	110	9	38
Ankara	362	20	65	Kırıkkale	6	1	4
Antalya	2.483	82	705	Kırşehir	115	-	5
Aydın	467	14	56	Kocaeli	251	4	56
Balıkesir	1.095	13	647	Konya	144	3	82
Batman	23	2	12	Kütahya	111	7	40
Bingöl	18	-	4	Malatya	44	-	20
Bolu	150	8	71	Manisa	105	1	29
Bursa	307	20	123	Mersin	567	29	281
Çanakkale	863	20	494	Muğla	2.595	71	1.261
Çorum	43	-	16	Muş	48	1	15
Denizli	154	7	12	Niğde	36	2	26
Diyarbakır	98	5	32	Osmaniye	13	-	9
Düzce	90	3	41	Sakarya	473	5	204
Elazığ	49	1	18	Şanlıurfa	27	8	48
Erzincan	56	-	27	Siirt	64	-	1
Eskişehir	94	-	58	Şırnak	59	1	6
Gaziantep	95	8	6	Sivas	112	1	22
Hakkari	14	1	9	Tokat	56	2	84
Hatay	224	8	59	Van	69	6	48
Isparta	76	-	30	Yalova	156	6	37
İzmir	1.655	66	227	TOPLAM	13.925	447	5.084

Kaynak: URL-19

Tablo 3'te deprem riski taşıyan illerdeki 2022 yılına ait verilere göre işletme belgeli, yatırım belgeli ve belediye belgeli tesis sayılarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Tablo 3'e göre deprem riski taşıyan illerde işletme belgeli 13.925 tesis, yatırım belgeli 447 ve belediye belgeli 5.084, toplam 19.456 tesis bulunmaktadır. Dolayısıyla deprem riski taşıyan illerde bulunan tesislerin deprem yönetmeliğine göre gerekli düzenlemeleri ve önlemleri yerine getirmesi, kaybın yaşanmaması ya da en aza indirilmesi ve ülkenin turizm imajının zarar görmemesi için önemlidir. Türkiye'nin coğrafi konumu hem turizm için ciddi bir potansiyel sağlamakta hem de deprem gerçeği sebebiyle ciddi bir risk durumunu ortaya koymaktadır. Ancak alınacak tedbirler hasar ve kayıpların yaşanmamasını ya da azaltılmasını sağlayabilecektir.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Türkiye'nin coğrafi konumu turizm sektörü açısından oldukça avantaj sağlamaktadır. Türkiye'de turizmin tüm yıla yayılmasını sağlayabilecek imkânların bulunması, ülkenin turizm potansiyelini arttırmakta, rekabet edilebilirliğine katkı sağlamaktadır. Fakat bir ülkede yaşanan iç ya da dış faktörlerden kaynaklanabilen krizler ise turizm sektörü başta olmak üzere tüm sektörleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir.

Ülkelerin ekonomik girdilerine ciddi etkisi olan turizm sektörü, terör, siyaset ve doğal afet gibi dışsal faktörlerden kaynaklanan krizlerle sarsılmakta ve baş etmesi oldukça zaman almakta ve maliyetli olmaktadır. Bu gibi krizler ülkenin turizm imajına zarar vermekte ve potansiyel turistlerin kararlarını etkileyebilmektedir. Türkiye de krizlerden etkilenen ülkelerden biridir. Ülkenin coğrafi yapısı deprem ülkesi olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Üç büyük fay hattının bulunduğu Türkiye'de diri fay hatları 45 ilin 110 ilçesinden geçmektedir. Fay hattı özellikle termal turizm tesisleri için doğal kaynak sağlamakta bu durum da termal tesislerin fay hatlarına yakın konumlandırılmasına sebep olmaktadır. Fakat bu, özellikle fay hattına yakın inşa edilen yapıların depreme dayanıklı olması ve gerekli önlemlerin alınmış olmasını daha da önemli hale getirmektedir. İstatistikler, geçmiş yıllarda yaşanan büyük depremlerin ülkeye gelen turist sayısına ve ülke ekonomisine etkisi olduğunu göstermektedir. Depremi engellenemez ve kısa süre öncesinde öngörülemez oluşu sebebiyle yaşanabilecek can kaybı ve hasarın en aza indirilmesi için depreme karşı alınabilecek önlemlerin uygulanması zorunlu hale gelmektedir. Bu konuda turizm sektörü için en önemli temel işletmelerden biri olan konaklama işletmelerinde olası bir deprem için hazırlıkların ve denetimlerin yapılması önem arz etmektedir.

2023 yılı, Şubat ayında Türkiye'de yaşanan ve çevre illeri de etkileyen Kahramanmaraş merkezli iki büyük depremde yıkılan konaklama işletmelerinin bazılarının da deprem yönetmeliğine uygun inşa edilmeyen ya da sonradan değiştirilen yapılar olduğu ve bunun sonucunda birçok can kaybı ve ağır hasarların olduğu görülmektedir. Dolayısıyla konaklama işletmelerinin deprem yönetmeliğine uygun yapılması, denetimlerin eksiksiz yapılması, yapının sonradan değiştirilmemesi ya da yapılacak değişikliklerin uygunluğunun tespit edilmesi gibi önlemler büyük depremlerde yıkımı engellemek için yapılması gereken en önemli faktörlerdir. Covid-19 pandemisi sebebiyle uygun hijyen şartlarını sağladığı tespit edilen konaklama işletmelerine verilen "Güvenli Turizm Sertifikası" bireylerin tercihlerini etkilemiştir. Türkiye ve Türkiye gibi deprem kuşağında olan ülkelerde deprem yönetmeliğine uygunluğu tespit edilen konaklama işletmelerine depreme karşı güvenilirlik sertifikası da verilebilir, dayanıklı olduğu deprem şiddetine göre kategorilendirme yapılabilir. Böylece işletmelerin deprem konusunda daha dikkatli davranmaları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Eker, M. (2018). 4 ve 5 Yıldızlı Otel İşletmelerinde Afet Yönetimi: Yöneticilerin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Erdoğan, E. ve Aklanoğlu, F. (2007). Termal Turizm ve Afyon-Gazlıgöl Örneği. *E-Journal of New World Sciences Academy Natural and Applied Sciences*, 3(1), 83-92.
- Kayabalı, K. (1999). Deprem Gerçeği ve Türkiye. *Türk Kütüphaneciliği*, 13(4), 466-470.
- Taşdelen, B. (2019). Krizler ve Krizlerin Konaklama İşletmeleri Üzerine Etkisi: Konya İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Tekeli, H. N. (2021). Turizm Yatırım Projelerinde, Yatırım Kararını ve Yatırım Yeri Seçimini Etkileyen Faktörler. İçinde Ş. Karabulut (Editör), *İşletmecilik Pazarlama ve Kültür Perspektifinden Turizm* (s. 29-38). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türedi, S. (2020). Konaklama İşletmelerinde Kriz Dönemlerinin Yapısal Analizi. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(25), 27-45.
- URL-1: <https://www.afad.gov.tr/fay-nedir-> (E.T.: 28.02.2023).
- URL-2: <https://www.yenisafak.com/fay-nedir-turkiye-fay-hatti-nasil-sorgulanir-e-devlet-illere-gore-aktifdiri-fay-hatti-ogrenme-h-3724427> (E.T.: 28.02.2023).
- URL-3: <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-basimbulteni-35> (E.T.: 28.02.2023).
- URL-4: <https://www.turizmguzel.com/haber/depremdede-hangi-oteller-yikildi> (E.T.: 28.02.2023).
- URL-5: <https://adiyaman.ktb.gov.tr/TR-61380/konaklama.html> (28.02.2023).
- URL-6: <https://www.tripadvisor.com.tr/> (E. T.: 15.04.2023).
- URL-7: <https://www.gazeteduvar.com.tr/ilk-sarsintida-yikilan-oteller-hasarsiz-raporunu-nasil-aldi-haber-1605000> (E.T.: 28.02.2023).
- URL-8: <https://www.cnnturk.com/turkiye/adiyamadaki-otel-faciyasi-boyle-geldi?page=1> (E.T.: 28.02.2023).
- URL-9: <https://www.turizmguzel.com/haber/60tan-fazla-kisiye-mezar-olan-isiyas-hotel-neden-yikildi> (E.T.: 28.02.2023).
- URL-10: <https://www.trivago.com.tr/> (E. T.: 15.04.2023).
- URL-11: <https://www.birgun.net/haber/otel-siyaset-ve-olum-422313> (E.T.: 28.02.2023).
- URL 12: <http://hatay.gov.tr/hatayda-nerede-konaklayabilirim> (E.T.: 28.02.2023).
- URL-13: <https://www.turizmguzel.com/haber/vahim-iddia-kahramanmarastaki-kazanci-otel-neden-yikildi> (E.T.: 28.02.2023).
- URL-14: http://malatya.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/IM/58/okulsporlari/Malatya_Konaklama_Listesi.pdf (E.T.: 28.02.2023).
- URL-15: <https://www.turizmguzel.com/haber/korkunc-malatyadaki-depremdede-4-otel-ve-bir-rezidans-coktu> (E.T.: 28.02.2023).
- URL-16: <https://www.birgun.net/haber/tabutluk-otellerin-hesabi-sorulsun-422188> (29.02.2023).
- URL-17: <https://www.posta.com.tr/ekonomi/the-museum-hotel-depremlere-nasil-dayandi-2613108> (29.02.2023).
- URL-18: <https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiye-fay-hatti-haritasi-2023-mta-dirli-fay-hatlari-hangi-illerden-geciyor-afad-turkiye-deprem-tehlike-haritasi#:~:text=Eski%C5%9Fehir%2C%20Antalya%2C%20Tekirda%C4%9F%2C%20Edirne,%2C%20Konya%2C%20Mersin%20ve%20Nev%C5%9Fehir.> (29.02.2023).
- URL-19: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201120/konaklama-istatistikleri.html> (29.02.2023).

YABANCI BASINDA DEPREM HABERLERİ YANSIMALARI VE TURİZME ETKİLERİ

Yücel AYGÜN¹, Şafak ÜNÜVAR²

GİRİŞ

Türkiye, Asya ve Avrupa'da yer alan eski tarihi, zengin turistik kaynakları ve çok kültürlü yapısı ile dünyadaki en önemli turizm destinasyonlarından birisidir. Batıda Yunanistan ve Bulgaristan; doğuda Ermenistan, Gürcistan, İran ve Nahçıvan; güneyde ise Irak ve Suriye gibi birçok ülke ile sınır komşusudur. Azınlıklarla beraber yaklaşık olarak 16 dilin konuşulduğu; kültürler, gelenekler, etnik gruplar, dinler ve lehçeler açısından oldukça zengin bir medeniyet ve irfan topluluğudur. Bu kültürel ve doğal zenginlikler ile turizm, son zamanlarda yerli/yabancı ziyaretçilerin eğilimleri ile artan alternatif turizm çeşitleriyle beraber rekreasyon faaliyetleri, kültürel miras potansiyeli ve kıyı turizmi popülerliği vesilesiyle milli gelire, istihdama, ekonomik balanslara, ithalata ve ihracata önemli katkılarda bulunmaktadır.

Büyük bir önem ve ihtimam ile korunması gereken sahip olduğu doğal, kültürel, tarihi ve turizm değerlerine rağmen Türkiye, özellikle geçtiğimiz yüzyılda çok sayıda şiddetli depreme maruz kalmıştır. Başta deprem felaketi olmak üzere afet riski taşıyan ülkeler arasında dünyada 6. sırada yer almakta ve depremlerdeki ölümlü sayısında da 3. sırada bulunmaktadır. Bu durum günlük yaşamı, iktisadi gelişmeleri ve politik düzenlemeleri olumsuz etkilediği gibi diğer birçok sektörle beraber turizm sektörü için de etkili olmuştur.

6 Şubat 2023 Türkiye-Suriye depremi, özellikle 11 ilde etkisini büyük çapta göstermiştir. Dünya Bankasının açıkladığı verilere göre ulaşım (karayolları, havaalanları, köprüler) ve konaklama sektörleri (oteller, pansiyonlar, moteller,

1 Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0002-3115-7241, E-posta: 224160021001@lisansustu.selcuk.edu.tr

2 Prof.Dr., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, Orcid: 0000-0001-9177-8704, E-posta: safakunuvar@gmail.com

yiyecek-içecek işletmeleri) dâhil olmak üzere turizm destek tesislerinin de hasar görmesi nedeniyle yaklaşık 34,2 milyar dolarlık doğrudan fiziksel hasar ortaya çıkmıştır. Sismolojik analizler yaşanan depremin 580 km uzunluğundaki Doğu Anadolu Fay Kuşağı'nın güneyinde bulunan bir bölümünün kırıldığını göstermektedir. Jeodezi, jeofizik ve sismoloji uzmanlarının ağların tasarlanıp uyarlanması, ölçülmesi, alıntılanması ve haritalara işlenmesi ile derlediği veriler aracılığıyla oluşturduğu deprem mehas modeline göre 3 farklı kırık ile Kahramanmaraş ve Gaziantep arasından başlayarak Mw:7.8 büyüklüğünde gerçekleşmiştir (URL-1).

Yaşandığı bölgelerde ağır ve kritik can, mal ve ekonomik kayıplara yol açan deprem gibi doğal felaketler bu gibi olağan dışı süreçlerde turistik bakımdan da öneme sahip olan şehirleri farklı açılardan birçok muhtelif boyutta ciddi kayıplara uğratmaktadır. Yaşanan depremin etki ettiği şehirler Türkiye'de gastronomi turizmi kapsamında önemli turizm destinasyonlarına sahiptir. Bununla beraber bahsi geçen coğrafya popüler bir turistik cazibe merkezi ve Güneydoğu Anadolu'yu da Akdeniz'e bağlayan bir yol üstü güzergâhıdır. Bu sebeple iç turizm kapsamında da yoğun bir seyahat rotası görevi görmektedir.

Meydana gelen afetten en çok etkilenen illerde süreç sonrasında yapılması gereken barınma, bakım-onarım ve yeniden inşa giderlerinin ekonomik etkinlik, istihdam ve yapılacak girişimlerin işletilebilmesi için ihtiyaç duyulan maddi kaynaklar ülke ekonomisi üzerinde olumsuz etkilere sebep olmuştur. Ülke ekonomisi üzerinde önemli bir etkisi olan turizm endüstrisi de bu süreçten etkilenmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığında alınan verilere göre, 2022'de 51 milyon ziyaretçi sayısı ile dünya turizm sıralamasında 3. sırada yer alan Türkiye'de, 2023 yılının birinci çeyreğinde bir önceki yıla göre ziyaretçi sayısını %26,8 artırmaya rağmen depremin yaşandığı şubat ayı boyunca ziyaretçi sayısında ve turizm gelirlerinde göz ardı edilemeyecek bir düşüş gözlemlenmektedir. Bunun sebepleri birçok mefhum ile açıklanabileceği gibi bunlara; güvenlik gerekçeleri, iç ve dış politikalar, reklam/ tanıtım çalışmaları ve yerli/ yabancı basındaki yansımalar örnek gösterilebilir (Kültür ve Turizm Bakanlığı [KTB], 2023).

Değindiğimiz araştırma sorularından çalışmanın konusu olan yabancı basında deprem haberleri yansımaları ve bunun turizme olan etkilerinin ülke turizmi kapsamında turizm gelirleri, ziyaretçi sayıları ve bu verilerden oluşturulan istatistikler üzerinde önemli etkileri olduğu düşünüldükçe konuya karar verilmiştir. Bununla beraber yaşanan olumsuzlukların yabancı basında nasıl yer aldığı, haber kaynaklarındaki aktarım dili biçiminin şekli, turizm istatistikleri üzerindeki etkilerinin ne düzeyde ve ne kadar kalıcı olacağı soruları da yabancı basında Türkiye-Suriye depreminin yansımalarının anlaşılabilmesi için bu çalışmada ele alınmıştır.

ÖZGÜR BASIN-YAYIN ORGANLARINDAKİ İÇERİKLERİN TURİZME YANSIMASI

Akademik bir araştırma alanı olarak, ziyaretçilerin afet, terör ve suç ile ilgili çekimsiz tavırlarına ilişkin medya haberleri ile turizm rekabeti, talebi ve gelişimi arasındaki ampirik ilişki literatürde yeterince ilgi görmemiştir. Ziyaretçilerin karşı karşıya kalabileceği olası afet durumlarının ve geniş çapta duyurulan bir şiddet suçunun ardından krize verilen tepkiyi inceleyen literatür ise oldukça geniştir. Bu alandaki mevcut araştırmalar öncelikle afet, terörizm ve sivil huzursuzluklara odaklanmaktadır. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda, yabancı basında deprem yansımaları, gündem oluşturma ve bu hususların turizme olan etkilerini inceleyen kapsamlı ve ölçütlü bir literatür taraması araştırmanın gidişatı ve daha iyi anlaşılabilmesi bakımından faydalı görülmektedir.

Deprem, heyelan, sel, tayfun ve kasırga gibi doğal afetler ekonomilere ciddi zararlar vermekte, binaları ve alt yapıyı tahrip etmekte, yaşamları ve üretimi sekteye uğratabilmektedir (Aksoy vd., 2023: 1). 17 Aralık 1939 yılında Erzincan'da gerçekleşen 7,8 büyüklüğündeki deprem ve 6 Şubat 2023'de 7.8 büyüklüğündeki Türkiye-Suriye depremi, Türkiye yakın tarihinde yaşanan en büyük depremler olarak kayıtlara geçmiş (URL-2) ve ülke ekonomisinde önemli bir paya sahip olan turizm endüstrisine de olumsuz etkileri olmuştur. Deprem sonrasında gerçekleştirilen kurtarma operasyonları ve bu faaliyetlerin gidişatı, birçok potansiyel ziyaretçinin afet dönemi boyunca seyahat etme isteğini azaltmıştır. Buna sebep olarak da yerli ve yabancı basında deprem haberleri yansımaları örnek olarak gösterilebilir.

Huang ve Min (2002) 1999 yılında Tayvan'da yaşanan depremin etkilerinin tüm adayı sardığına dair medya spekülasyonları ve yanıltıcı haberlerin birçok potansiyel ziyaretçiyi korkuttuğunu belirtmiş ve seyahat planlarını iptal etmek zorunda kaldıklarına değinmiştir.

Skuras (2006) Yunanistan'ın iki kırsal bölgesindeki 465 turistin harcama davranışlarını kaydeden bir ampirik çalışma turizm deneyiminin kalitesinin, seyahatle ilgili bilgilerin alındığı kaynaktan (internet, gazeteler, genel basın, özel seyahat basını vd.) ve tüketicinin seyahat öncesi edindiği bilgi miktarından önemli bir şekilde etkilendiğini göstermektedir.

Yapılan diğer bir çalışmada ise Alam ve Shah (2013) yerli ve yabancı basın özgürlüğü ile bu konuyu açıklamış ve basında geçen haberlerin turizm gelişimine ne düzeyde etkileri olabileceğini iki boyutta ele almıştır. Bunlardan birincisi; kurumsal kalite etkisi (basın özgürlüğü, hukukun üstünlüğü ve şeffaflık) ve ikincisi ise; asimetrik bilgi etkisi (iki taraftan birinin öbürüne kıyasla daha kaliteli bilgiyi sunması) şeklinde belirtilmiştir. Bu iki husus ele

alınarak ve halkın genel çıkarları gözetilerek işleyen bir basın mekanizmasının ülkelerin turizm gelişimine yararı olacağına değinmiştir.

Turizm gelişimi ve basın yayın organları ile ilgili, üst sınırlarda bir basın özgürlüğü seviyesinin hükümet politikalarında etkinlik sağlayabileceği ve bunun yardımı ile çeşitli kanallar vasıtasıyla turizm gelişimini teşvik edebileceği de Demir ve Gozgor (2019) tarafından ileri sürülmüştür. Aynı çalışmada basın özgürlüğü endeksinin küresel medyada da yer aldığı ve dolayısıyla potansiyel ziyaretçiler de dâhil olmak üzere geniş bir turist kitlesinin de dikkatini çektiği belirtilmiştir. Ek olarak basın kaynaklarının kısıtlanması sonucunda turizm sektöründeki yabancı yatırımların azalabileceğine ve bunun da turizm arzını sınırlayabileceğine değinilmiştir. Bunun sonucu olarak da sosyal bazda küreselleşmenin getirdiği faydaları ve turistik cazibe kapasitesini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu etkiler hükümetler ve yardımcı kuruluşlar tarafından oluşturulmaya çalışılan küresel kanıdaki turizm izlenimi ve gelişimi üzerindeki olumlu etkileri de engelleyebilmektedir.

Turizmin ülke ekonomisindeki önemli payından yola çıkarak yöneticiler ve paydaşlar, turizm gelişimini desteklemek ve dünya turizmindeki konumlarını güçlendirmek için stratejiler planlamaktadır. Yürürlüğe koymak için hazırlanan planların sektöre uğramaması için çeşitli tedbirler alınmalıdır. Konumuz olan basın yansımaları ve etkileri de bu bakımdan önem arz etmektedir. Gerçekleşen bir afet, suç veya cinayetin ardından ortaya çıkan uzun süreli medya haberleri, en etkili ekonomik itici güç olarak turizm ülkeleri için yıkıcı olabilmektedir. Bu husus özellikle ülke ekonomisi turizm sektörüne dayalı olan ülkeler için daha büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Yapılan bir çalışmada uzun süre devam eden olumsuz basın içeriklerinin, potansiyel ziyaretçi sayısındaki düşüşe sebep olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca bu çalışmada, risk algısının (afet, terör ve suç) ziyaretçilerin seyahat planlama aşamasında karar rolü oynadığına da dikkat çekilmiştir (Brown, 2015: 267).

Farklı bir bakış açısıyla basın-yayın organlarının özgürce ve uzun süreli etkiler yaratabilecek içerikleri üzerine Das ve Dirienzo (2009) basın-yayın organlarının özgürlüğünün turizm gelişimi üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Çalışmada, kısıtlanmayan haber kaynaklarının turizm rekabetçiliği üzerinde doğrusal olmayan bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmayı kıstas edinen ve ekonometrik tekniklerle ele alan Demir ve Gozgor (2019: 2554) daha önce basın özgürlüğü anlamında değindiğimiz çalışmaları destekleyerek güncel özgür basın yansımalarının, turizm gelişimi ve işleyişi üzerinde potansiyel itici gücü olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca basın özgürlüğünün ve yansımalarının iç ve dış turizm istatistikleri üzerindeki etkilerine dair akademik yayın eksikliğinin olduğuna da değinmiştir.

Güçlü paydaşlara sahip olan turizm sektöründe rekabet piyasası açısından bakıldığında, kısıtlanmamış özgür yayıncılığın avantajları ortadadır. Basın-yayın organlarındaki yaygın erişim ve bağımsız özgür basın genellikle daha fazla idari verimlilik, daha sağlıklı sosyal ve ekonomik koşullar ve daha az yolsuzluk yaşayan uluslarla ilişkilendirilmektedir (Norris ve Zinnbauer, 2002: 269). Bu çalışmayı destekleyen bir başka çalışmada ise ifade özgürlüğü ve özgür bir basının çoğunlukla insan hakları ve hükümetin suistimallerine karşı güçlü birer kontrol mekanizması olduğu kabul edilmektedir. Bağımsız bir basın, hükümet yetkililerinin suistimallerini ortaya çıkarmak için etkili araç olarak görülmektedir. Dolayısıyla özgür basına sahip ülkelerde, basının kontrol edildiği ve sansürlendiği ülkelere kıyasla daha az yolsuzluk olması beklenmektedir. Çalışmada yolsuzluk ve özgür basın hususları üzerinde sıkça durulmasının sebebi ise yüksek yolsuzluğun ekonomik performansa ve kalkınma politikalarına zarar verdiğini gösteren konuların genel kabul görmesi olarak belirtilmiştir (Brunetti ve Weder, 2003: 1802).

Turizm, teknolojik devrim ve özgür basın-yayın organlarındaki gelişmelerle birlikte iş süreçlerinin yeniden yapılandırılmasından kaçınılmaz olarak etkilenmektedir. Bilgi, turizm sektörü için önemli bir mefhum olduğundan, bilgi teknolojilerinin güncel habercilikte etkin kullanımı önem arz etmektedir. Trendlerle beraber gelişen ve değişen turizm sektöründe potansiyel ziyaretçiler tarafından satın alım aşamasında online bilgi kaynaklarının önemi de büyüktür (Buhalis, 1998: 411).

Bu bölümde, yabancı basında deprem haberleri yansımaları ve ilgili alanyazın incelenerek araştırma boşluğu doldurulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, ilk olarak yapılan literatür taraması ile araştırmanın daha iyi algılanabilmesi, devamında ise güncel basın içeriklerine ulaşılarak yabancı basında deprem haberleri incelenerek araştırmanın bu bölümünün tam olarak kavranması amaçlanmıştır. Bununla beraber yaşanan deprem felaketindeki olumsuzlukların yabancı basında nasıl yer aldığı ve ifade ediliş biçimi arasındaki birleşik ve ilımlı etkiler ele alınarak araştırma sürdürülmüştür.

YABANCI BASINDA TÜRKİYE-SURİYE DEPREMİ YANSIMALARI

Bu bölümde üzerine yoğunlaştığımız konu, yabancı basında Türkiye-Suriye depremi yansımalarının güncel çevrimiçi haber kaynaklarından edinilerek ele alınmasıdır. Bir üst başlıkta da bahsedildiği üzere daha yüksek düzeyde basın özgürlüğüne sahip olan ülkelerin daha sağlıklı sosyal ve ekonomik koşullar ve endüstri bazında ele alındığında da yükselen turizm gelişimine sahip olacağına değinilmiştir. sahip olacağına değinilmiştir. Potansiyel ziyaretçilerin kişisel özgürlükleri veya güven duyguları basında yer alan haberlerden dolayı turizm faaliyetlerine katılımlarını etkileyebilmektedir.

Basılı rehber kitaplar, e-kitaplar ve dijital platformlarda turizm ve seyahat üzerine içerikler üreten “Fodors Travel”da oluşturulan bir habere göre; depremden etkilenen 10 ile yapılacak olan seyahatlerin ilgili bakanlıklarca engellendiği ve bölgeye turist girişlerinin kapatıldığı yazılmıştır. Aynı haberde Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı’nın depremden etkilenen bölgelere seyahat edilmemesi konusundaki uyarısı da not olarak düşülmüştür. Haberin devamında ise Türkiye’nin ana aktarma merkezi İstanbul Havalimanı’nın normal bir şekilde çalıştığı ve bu bölgenin güney kısımdan yüzlerce km. uzakta olduğuna değinilmiştir. Ek olarak da batı bölgelerinde gerçekleştirilecek olan turizm faaliyetlerinin veya havalimanından aktarmalı uçuşların sorun teşkil etmeyeceği belirtilmiştir. Ziyaretçilerin, Türkiye’nin Anadolu tektonik levhası üzerinde yer aldığı için depremlere eğilimli bir yer olduğu bilgisi de eklenmiştir. Türkiye ve Suriye’ye yapılabilecek yardımlara yol gösterici bir açıklama da haber başlığı altında bulunmaktadır. Suriye’de devam eden iç savaş nedeniyle turist radarının dışında kaldığı ve ziyaret edilmesinin tavsiye edilmediği de haber detaylarında yer almaktadır (URL-3).

Yaklaşık 40 yıla yakın bir basın hayatı olan “Independent” kuruluşunda oluşturulan bir haber içeriğinde ise; Paskalya ve yaz tatilinde bölgeyi ziyaret etmek isteyenlerin sismik faaliyetler ve olası risklerden dolayı endişeli olduklarına ve çekimser yaklaştıklarına değinilmiştir. Güncel istatistiklerde desteklenen haberin devamında, başta Akdeniz olmak üzere popüler kıyı turizmi destinasyonlarının depremden etkilenmediği de yazmaktadır. Depremden etkilenen bölgelerden kaçınılması durumunda tekrarlanan depremlerden endişe edilmemesi gerektiği de vurgulanmıştır. Türkiye’ye yapılacak olan seyahatlerin arama kurtarma çalışmalarına ve dışarıdan gelen yardımlara engel olmayacağına, aksine ülke ekonomisine katkıda bulunacağına da değinilmiştir. Bu hususta deprem bölgesi dışına yapılacak olan seyahatlerin kastedildiği de belirtilmiştir. Deprem bölgesi haricindeki uçuşların iptal edilmediği ve seyahat planlarının aksamadığı belirtilerek seyahat sigortalarının da devam edeceği haberde yer almaktadır (URL-4).

Kuruluşlarını bağımsız bir seyahat haber kaynağı olarak tanımlayan “TravelOffPath” içerik ekibini gurbetçilerden, dijital göçebelerden ve gezginlerden oluşturmaktadır. “Depremlerin Ardından Türkiye’yi Ziyaret Eden Gezginlerin Bilmesi Gerekenler” başlıklı haberde, dünyanın dört bir yanından ülkeye yapılan yardımlar ile içeriğe giriş yapılmıştır. Türk hükümetinin en yüksek olağanüstü hâl seviyesini ilan ettiği, potansiyel ziyaretçilerin Türkiye’ye seyahat etmekten kaçınmaları gerektiği ve olası seyahatlerde havaalanlarında uzun bekleme sürelerine karşın karayolu veya tren alternatiflerini değerlendirmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Önemli tarihi yapılara ev sahipliği yapan Hatay ve Şanlıurfa’nın depremden etkilenerek

harap olduğu da eklenmiştir. Türkiye-Suriye sınırında dünyanın en eski şehirlerinden biri ve ülkenin en büyük ikinci şehri olan Suriye'nin Halep şehrinin de depremlerden etkilendiği belirtilmiştir. Haberin sonu ise geçmiş turizm istatistikleri ile desteklenmiş ve deprem bölgesine yapılabilecek yardımlar için ilgili kuruluşlara işaret edilmiştir (URL-5).

Dünyanın her köşesinden yaklaşık 4.000 gazeteci desteği ile haberler sunduğu belirtilen "CNN Digital"da ise; Türk hükümetinin üç aylık bir olağanüstü hâl durumu açıkladığı belirtilmiştir. Depremle ilgili özet bilgiler verilen haberde yerel bir seyahat acentası yöneticisi ile yapılan röportaja da yer verilmiştir. Röportajda, gerçekleşen depremin yaz sezonunu etkilemesi beklenmediği ve ülke iç turizminin devam ettiği belirtilmiştir. Uluslararası gezginler için verilen tavsiyelerde depremden etkilenen belirli bölgelerden uzak durulması gerektiği ve diğer turizm destinasyonlarına seyahat edebileceklerini yazmıştır. Haber her iki ülkedeki yardım çabalarına yardımcı olabilmek için aktif olarak çalışan kuruluşlara değinilerek sonlandırılmıştır (URL-6).

"The Times" ve "The Sunday Times"ın alt kuruluşu olan "Times Travel"da yer alan haberde, Türkiye'yi ziyaret edecek olan turistler için çok az şeyin değiştiği ve deprem bölgesinin popüler turizm destinasyonlarından yüzlerce kilometre uzakta olduğu yazılmıştır. Sadece yardım ve kurtarma çalışmaları için kullanılan Gaziantep ve Kahramanmaraş havalimanları ile ağır hasar gören Hatay havaalanının popüler turizm güzergahları üzerinde olmadığına da değinilmiştir. Bunlara ek olarak ülkenin büyük bir bölümünün yasta olduğu fakat diğer bölgelerde herhangi bir seyahat kısıtlamasının olmadığı da belirtilmiştir. Ülke genelinde hırsızlık ve yankesicilik dışındaki suçların düşük olduğu, olası protestolar ve uyarı yapılmadan gerçekleşebilecek terör saldırıları ile ilgili de potansiyel ziyaretçilere not düşülmüştür (URL-7).

Londra merkezli olan "City A.M." haber kuruluşunda "Türkiye Depremi Neden Afet Bölgesinde Tatil Rezervasyonu Yapmanızı Engellememeli?" başlıklı bir içerikte; İstanbul, Antalya, Dalaman ve Bodrum gibi destinasyonların depremden etkilenmediği ve güvende olmak kaidesi ile seyahat edilebileceği yazılmıştır. Bir trajedinin vurduğu bölgenin toparlanması için ülkeye yapılacak olan seyahatlerin önemli olduğu vurgulanmış ve hükümet yetkililerince yapılan tavsiyelerin dikkate alınması gerektiği de eklenmiştir (URL-8).

1821 yılından beri yayın hayatına devam eden "The Guardian"da yer alan ilgili haberde, ülkenin güneydoğusu ve komşusu Suriye'yi etkileyen iki depremin ardından potansiyel ziyaretçilerin Türkiye'ye seyahat ederken dikkatli olmaları konusunda çağrı yapılmıştır. Türk lirasının değer kaybetmesi ile İngiliz tatilcilerinin popüler destinasyonlarından olan Türkiye kıyılarına yapılacak seyahatlerde yerel makamların tavsiyelerine uyulması gerektiği de vurgulanmıştır. Afet bölgesi olarak ilan edilen şehirlere dikkat çekerek, arama

kurtarma çalışmalarına da yer verilen haberde, artçıların endişe oluşturduğuna da değinilmiştir. Mimari yapıların hasar gördüğü gerçeği de eklenerek, kalabalık bir sezon olmayacağı için kış turizminin değerlendirilebileceği yazılmıştır (URL-9).

Kanada menşeli bir yayın kuruluşu olan “CBC”de olası İstanbul depremi ile ilgili uyarılara yer verilerek Türk akademisyenlerine de atıflar yapılmıştır. Türkiye-Suriye depreminin ardından 4 ay geçmesine rağmen büyük ölçüde dokunulmamış olan eski kiliseler, camiler, restoranlar ve otellerin moloz yığınları halinde durduğuna dikkat çekilmiştir. Yerel halk ile yapılan röportajlarla desteklenen haberde, harabelerin arasında hasar görmemiş işletmelerin hala çalıştığına da değinilmiştir (URL-10).

“ReliefWeb” Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA-United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs) tarafından sağlanan bir insani bilgi hizmeti olarak bilinmektedir. Türkiye-Suriye depremi ile ilgili sayısal verilere dayanarak önemli ve detaylı bilgiler içeren haberinde, belli miktarda insani yardım almasına rağmen, ailelerin hala iyileştirilmiş barınaklara, su ve sanitasyon hizmetlerine ve temel ev eşyalarına ihtiyacı olduğuna değinmiştir. Su şebekelerinde yaşanan aksaklıklar nedeniyle içme suyu temel ihtiyaçlardan ve sıkıntılardan biri olarak ele alınmıştır. Bu aksaklıkların gıda güvenliği, tarım ve hayvancılık için de önemli bir risk oluşturduğuna işaret edilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı açıklamalarına da yer verilen haberde, depremlerden etkilenen 10 ilin tamamında eğitime yeniden başladığı yazılmıştır (URL-11).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Deprem gibi doğal afetlerin ekonomik sonuçları, meydana getirdikleri tahribatın derecesine, etkilenen bölgelerde hüküm süren önceden var olan ekonomik koşullara ve ekonominin zorlu yeniden yapılanma görevine yönelik kaynakları etkin bir şekilde yeniden tahsis etme kapasitesine bağlıdır. Sınırlı devlet harcamaları ve daha zayıf kurumsal yapılarla karakterize edilen daha düşük gelişme düzeyine sahip ekonomilerin, sismik olayların ardından büyüme üzerinde daha belirgin olumsuz etkilere dayanma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ülkeler içindeki depremlerin sonuçlarının genellikle heterojen olması, sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı kesimler, özellikle yoksullar arasında orantısız şekilde daha yüksek kırılma ve sonrasında maruz kalma ile dikkat çekicidir (Aksoy vd., 2023: 2).

Doğru bilgi, yayın ve reklam-tanıtım çalışmalarının özel ya da kamu şirketleri tarafından üstlenildiği özgür, bağımsız bir basın-yayın organının turizm endüstrisi ile ilgili genel rekabet gücünü olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Özgür basın ilkelerini teşvik etmeyi ve korumayı amaçlayan sağlam bir politika çerçevesinin uygulanması, ziyaretçi sayılarının artışı için çok

önemli bir araç olarak tanımlanabilir. Bu süreçte atılabilecek bir adım olarak da, tek odak noktası ulusal kimlik ve imajı güçlendirmek olan kontrollü basın da bir ülkenin turizm rekabet gücünü olumlu yönde etkileyebileceği fikri öne sürülebilir ve desteklenebilir. Bu nedenle, “turizm markalaşmasının ve gelişiminin” bir ülkenin turizm rekabet gücünü artırabileceği ve markalaşmanın sürdürülebilir olabilmesi için devlet kurumları tarafından kamuya açık bir şekilde yani ilk ağızdan duyurulması da sağlıklı bilgi kapsamında önem arz etmektedir.

Yabancı basındaki haber yansımaları ele alındığında deprem bölgesinde yer alan destinasyonların çekici faktörler açısından, güvenlik ve erişilebilirlik ile turizm altyapısının iyileştirilmesi öne çıkan hususlardandır. Dolayısıyla incelenen haberlerden elde edilebilecek çıkarımlar, güvenlik algısını aşıl原因an etkili iletişim stratejilerine öncelik vermenin, geleneksel hedef ürün tekliflerini canlandırma sürecinde önemli bir değere sahip olduğu yönündeki hâkim görüşü doğrulamaktadır. Turizm paydaşları artık karanlık (hüzün) turizm literatüründe yer alacak bu destinasyonların medya ve pazarlamadaki imajlarıyla ilgili çekici faktörlerini yeniden ele almalıdır. Bir trend kapsamında karanlık turizm olguları ve nitelikleri, niş bir pazar sunarak potansiyel ziyaretçileri motive etmekte ve yeni tür turistik deneyimlere talep yaratabilmektedir. Bundan yola çıkarak, trajik olaylar veya yıkıcı afetler gerçekleşmiş bölgelerde turizmi daha da canlandırmak için bir felaketin ardından destinasyonun ürün ve pazarının çeşitlendirilmesine yönelik aksiyonlar alınabilir ve bu sayede ilgili bölgelere destek sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, G. A., M. Chupilkin, R. Kelly, Z. Koczan ve A. Plekhanov (2023). *The Impact of the 2023 Earthquakes on Türkiye's Economy: First Estimates*. CEPR. Mimeo.
- Alam, A., ve Ali Shah, S. Z. (2013). *The Role of Press Freedom in Economic Development: A Global Perspective*. Journal of Media Economics, 26(1), 4-20.
- Brown, C. B. (2015). *Tourism, Crime and Risk Perception: An Examination of Broadcast Media's Framing of Negative Aruban Sentiment in the Natalee Holloway Case and Its Impact on Tourism Demand*. Tourism Management Perspectives, 16, 266-277.
- Brunetti, A., ve Weder, B. (2003). *A Free Press Is Bad News For Corruption*. Journal of Public Economics, 87(7-8), 1801-1824.
- Buhalis, D. (1998). *Strategic Use of Information Technologies in the Tourism Industry*. Tourism Management, 19(5), 409-421.
- Das, J., ve DiRienzo, C. E. (2009). *Global Tourism Competitiveness and Freedom of the Press: A Nonlinear Relationship*. Journal of Travel Research, 47(4), 470-479.
- Demir, E., ve Gozgor, G. (2019). *Does Freedom of the Press Enhance Inbound Tourism?*. Current Issues in Tourism, 22(20), 2550-2565.
- Huang, J. H., ve Min, J. C. (2002). *Earthquake Devastation and Recovery in Tourism: The Taiwan Case*. Tourism Management, 23(2), 145-154.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023). Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı, Sınır İstatistikleri Aylık Bülteni: Nisan-2023.
- Norris, P., ve Zinnbauer, D. (2002). *Giving Voice to the Voiceless: Poverty Eradication and Democracy in The Developing World*. Human Development Report Office, Occasional Paper, Background Paper for HDR.
- Skuras, D., Petrou, A., ve Clark, G. (2006). *Demand For Rural Tourism: The Effects of Quality and Information*. Agricultural Economics, 35(2), 183-192.
- URL-1: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/02/27/earthquake-damage-in-turkiye-estimated-to-exceed-34-billion-world-bank-disaster-assessment-report> (E.T.: 15.06.2023).
- URL-2: <https://www.usgs.gov> (E.T.: 28.04.2023).
- URL-3: <https://www.fodors.com/world/europe/turkey/experiences/news/should-you-travel-to-turkey-after-the-2023-earthquake> (E.T.: 28.04.2023).
- URL-4: <https://www.independent.co.uk/travel/europe/turkey/turkey-safe-earthquake-tourist-holidays-b2292732.html> (E.T.: 20.04.2023).
- URL-5: <https://www.traveloffpath.com/what-travelers-need-to-know-about-visiting-turkey-following-the-earthquakes> (E.T.: 19.05.2023).
- URL-6: <https://edition.cnn.com/travel/article/turkey-travel-need-to-know> (E.T.: 29.04.2023).
- URL-7: <https://www.thetimes.co.uk/travel/advice/turkey-travel-restrictions-entry-requirements> (E.T.: 29.04.2023).
- URL-8: <https://www.cityam.com/why-the-turkey-earthquake-shouldnt-stop-you-booking-a-turkey-holiday> (E.T.: 01.05.2023).
- URL-9: <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/10/holidaymakers-visit-turkey-earthquake-travel-caution> (E.T.: 01.05.2023).
- URL-10: <https://www.cbc.ca/news/world/turkey-earthquake-hatay-antakya-risk-prepared-istanbul-1.6857401> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-11: <https://reliefweb.int/disaster/eq-2023-000015-tur> (E.T.: 30.05.2023).

SEYAHAT ACENTALARI VE DEPREM

Cüneyt TOKTAŞ¹

GİRİŞ

Seyahat acentaları, dünya genelinde ve Türkiye’de oldukça yaygın bir sektördür. Bu acentaların tarihçesi 19. yüzyıla kadar dayanır. İlk olarak İngiltere’de başlamış ve zamanla diğer ülkelere de yayılmıştır. Ancak seyahat acentaları doğal afetler gibi kriz durumlarında etkilenmektedir. Deprem gibi doğal afetler seyahat acentaları için ciddi zorluklar oluşturabilir. Ancak afetlerin seyahat acentaları üzerindeki etkileri yalnızca afetin şiddetine ve bölgenin turistik değerlerine bağlıdır. Örneğin, büyük bir turistik merkezde meydana gelen bir deprem, seyahat acentaları için çok ciddi sonuçlar doğurabilir. Bu durumda turistik talepte düşüş ve maliyetlerdeki artış seyahat acentalarının faaliyetlerini devam ettirmesini zorlaştırabilir. Ayrıca afetler sonrasında turizm faaliyetlerine yeniden başlanması da zaman alabilir. Buna karşılık, turistik açıdan az gelişmiş bir bölgede meydana gelen bir deprem seyahat acentaları için daha az ciddi sonuçlar doğurabilir. Bu tür durumlarda turizm faaliyetlerine yeniden başlanması daha hızlı olabilir ve turistik talep de düşmeyebilir.

Seyahat acentalarının deprem gibi doğal afetlere karşı hazırlıklı olması depremin olası etkilerini azaltabilir. Bu anlamda seyahat acentalarının alacağı önlemler büyük bir öneme sahiptir. Bu önlemler arasında acil durum planlarının hazırlanması, risk analizleri yapılması, personelin afet yönetimi konusunda eğitilmesi, turistlerin güvenliği için tedbirler alınması gibi konular yer alır. Ayrıca deprem anı yönetim planlamaları, hasarın minimize edilmesi konusunda ciddi bir rol oynarken deprem sonrası toparlanma sürecinde seyahat acentaları ve turizm sektörü için fırsatlar da ortaya çıkabilir. Bölgenin yeniden yapılandırılması, turizm faaliyetleri için yeni fırsatlar sunabilir ve turistlerin

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0002-6638-3150
E-posta: toktascuneyt281@gmail.com

ilgisini çekebilir. Bu durumda, turizm sektörünün önemli bileşenlerinden olan seyahat acentaları bölgenin turizm potansiyelini yeniden keşfetmek ve bölgeye ilgiyi artırmak için çalışabilirler. Bu anlamda deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası yönetim planlamalarının doğru şekilde yapılması depremin seyahat acentaları üzerindeki olumsuz etkilerinin yanında olumlu etkilerin de ortaya çıkmasına yardımcı olur. Olumlu etkiler turistlerin yerel topluluklara yardım etmek istemesi ve yeni turistik faaliyetlerin oluşması olarak söylenebilirken olumsuz etkilerin daha ağır bastığını söylemek kaçınılmazdır. Bu etkiler arasında; turistik talepte azalma, yüksek maliyetler, işletme zorlukları, güvenlik endişeleri ve imaj kaybı yer alır. Tüm bu etkiler göz önüne alındığında seyahat acentalarının deprem gibi doğal afetlere karşı hazırlıklı olmasının ve yönetim planlarının oluşturulmasının ne kadar önem arz ettiği bir kez daha anlaşılmaktadır. Ancak bu sayede sektörün ayakta kalması ve turizm sektörünün sürdürülmesi mümkün olabilir.

SEYAHAT ACENTALARININ TARİHÇESİ

Acenta kavramı, Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK), "Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimse" olarak tanımlanmıştır (Türk Ticaret Kanunu, 2011). Seyahat acentası ise; 1618 sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu'na göre "Kâr amacı ile turistlere turizm ile ilgili bilgiler vermeye, paket turları ve turları oluşturmaya, turizm amaçlı konaklama, ulaştırma, gezi, spor ve eğlence hizmetlerini görmeye yetkili olan, oluşturduğu ürünü kendi veya diğer seyahat acentaları vasıtası ile pazarlayabilen ticari kuruluş" olarak tanımlanmıştır (Seyahat Acentaları Birliği Yönetmeliği, 2018).

Seyahat acentaları; turizm endüstrisinde faaliyet gösteren, kişiler ya da gruplar halindeki müşterilerinin seyahatleri için gerekli olan ulaşım, konaklama, tur programları gibi detayları düzenleyerek planlı bir seyahat sunmayı hedefleyen kuruluşlar olarak adlandırılabilir. Bireysel ve kurumsal müşteriler için farklı hizmet sunan seyahat acentaları, bireysel müşteriler için tatil, hafta sonu gezisi gibi çeşitli seyahatler düzenleyebilirken; kurumsal müşteriler için düzenlenen seyahatler genellikle toplantılar, seminerler ya da iş seyahatleri gibi özel organizasyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda seyahat acentaları, satın alınan hizmetin türüne ve kapsamına göre değişebilen bir ücret karşılığında hizmet verirler.

Seyahat acentaları, turizm endüstrisinde en yaygın olarak kullanılan ve turistlerin tatil planlarını kolaylaştırmak için tasarlanmış bir araçtır. Tatil planlarına bağlı olarak seyahat acentaları uçuş biletleri, konaklama

rezervasyonları, tur programları, araç kiralama, vize işlemleri ve daha birçok hizmet sunar. Bununla birlikte yerel ekonomiler üzerindeki olumlu etkisini artırmak için de önemli bir rol oynar. Turistlerin ziyaret ettiği yerlerde, seyahat acentaları aracılığıyla yerel işletmeler için yeni iş fırsatları oluşur. Ayrıca, turizm faaliyetlerinin çeşitliliği de artar.

Seyahat acentalarının faaliyetleri sadece turizm endüstrisi ile sınırlı kalmaz, aynı zamanda birçok farklı işletme, seyahat acentaları aracılığıyla müşteri portföylerini genişletir. Seyahat acentalarının etkin bir şekilde çalışması turizm endüstrisindeki diğer işletmelerin de büyümesine katkıda bulunur.

Dünyada Seyahat Acentalarının Tarihi

Seyahat acentacılığı, tarihte eskiye dayanan turizm hareketleriyle birlikte gelişmiştir. Eski çağlardaki turizm örnekleri arasında Müslümanların Mekke'ye, Hristiyanların Kudüs'e ziyaretleri gibi dini amaçlı seyahatler yer almaktadır. Bunun yanı sıra ticari seyahatler de o dönemde oldukça yaygındı. 18. Yüzyılın ortalarında ise; gezip görme ve öğrenme amacını güden ilk turizm hareketi olan Büyük Tur (Grand Tour) ortaya çıkmıştır. Bu tur, özellikle İtalya'yı kapsayan Akdeniz kıyıları boyunca gerçekleştirilmiştir. Özellikle Floransa, Roma ve Venedik gibi şehirlerdeki tarihsel ve kültürel mekanları ziyaret etmek, sanat ve edebiyat gibi alanlarda eğitim almak amacıyla yapılan bu seyahatler 18. yüzyılın sonuna kadar atlı arabalarla gerçekleştirilmiştir. Seyahat boyunca genellikle acentaların ve tur rehberlerinin kullanılması turizm sektöründe yepyeni bir pazar yaratarak turizm endüstrisinin gelişmesine olanak sağlamıştır (Buzkıran, 2010:5).

Sanayi devrimi ile birlikte ulaşım teknolojisindeki gelişmeler insanların daha hızlı, daha konforlu ve daha ucuz şekilde seyahat etmelerine olanak sağlamıştır. Bu durum, kitlesel seyahat hareketlerinin başlamasına neden olmuş ve seyahat acentalarının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Dünyadaki ilk seyahat acentası 1841 yılında Thomas Cook tarafından İngiltere'de kurulmuştur. Thomas Cook, asıl mesleği marangozluk ve din adamlığı olan bir girişimciydi. 1841 yılında kendisinin de üye olduğu Temperance Society adındaki yerel bir kurum tarafından düzenlenen bir kongre için Leicester'dan Loughborough'a seyahat eden 500 kişilik bir grup için tren bileti, yemek, konaklama ve rehberlik hizmeti sağlayarak ilk paket turu organize etmiştir. Cook, daha sonra toplu turlar düzenlemeye devam ederek seyahat acentası hizmetini sunmaya başlamıştır. Cook'un seyahat acentası turizm endüstrisinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (İçöz, 2011:10-11'den akt. Güleryüz, 2020:1436).

Thomas Cook'un kurduğu seyahat acentası, seyahat olanaklarının artması ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle dünya genelinde birçok yeni seyahat

acentasının açılmasına neden olmuştur. 1872 yılında Belçika'da Wagon-Lits, İsviçre'de Kuoni ve Kuzey Amerika'da American-Express seyahat şirketleri kurulurken; 1873 yılında Fransa'da Alphonse Lubin ve 1878 yılında İtalya'da Massimiliano Chiari'nin yabancı turistleri karşılamak ve kendi ülkelerine getirmek için seyahat acentaları kurdukları görülmüştür. Bu şekilde, seyahat acentaları dünya genelinde yaygınlaşarak turizm sektörünün gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Gurbanov, 2006:84'ten akt. Mammadov, 2009:68).

I. Dünya Savaşı sonrası otomobilin icadı ile kişisel seyahatlerin yaygınlaşmasıyla birlikte deniz ve demiryollarının önemi azalmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı sonrasında seyahatlerde yeni bir araç devreye girmiştir. Kullanılmayan savaş uçakları, tarifeli hatlar dışında yolcu taşımacılığına başlamış ve böylece Charter (Tarifesiz Uçak) olayı doğmuştur. Başlarda bu işi seyahat acentaları yaparken, daha sonra Charter ulaşımı önem kazanarak günümüz tur operatörlerinin oluşmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler seyahat sektöründe önemli bir değişim yaratmış ve turizm endüstrisinin bugünkü halini almasına katkı sağlamıştır (Buzkıran, 2010:7).

Türkiye'de Seyahat Acentalarının Tarihçesi

Türkiye'de seyahat acentalarının tarihi, ülkenin turizm sektöründeki gelişimine paralel olarak şekillenmiştir. 1950'lerden önce turizm sektörü oldukça sınırlıydı ve yalnızca bazı oteller ve turizm işletmeleri faaliyet gösteriyordu. Ancak 1950'lerde Türkiye, turizm sektörünün gelişmesi için bazı adımlar atmaya başladı.

1960'lardan itibaren Türkiye'nin turizm sektörü hızla büyüdü ve bu dönemde seyahat acentaları da ortaya çıkmaya başladı. İlk seyahat acentaları genellikle yabancı tur operatörleri tarafından yönetiliyordu ve yurt dışından gelen turistlere Türkiye'de hizmet veriyorlardı. 1970'lerde ise Türk tur operatörleri ve seyahat acentaları kurulmaya başlandı.

1980'lerde Türkiye'nin turizm sektörü hızla büyümeye devam etti ve bu dönemde seyahat acentalarının sayısı arttı. Yurt içi turizmin de önem kazanmaya başlamasıyla seyahat acentaları yurt içinde turizm faaliyetleri düzenlemeye başladı. 1990'larda ise turizm sektörü daha da gelişerek Türkiye'nin önde gelen sektörlerinden biri haline geldi. Bu dönemde seyahat acentaları yurt içi ve yurt dışı turlar düzenlemeye, otel rezervasyonları yapmaya, vize işlemlerine yardımcı olmaya başladı.

Bugün Türkiye'de seyahat acentaları, turizm sektörünün önemli bir parçası olarak faaliyet göstermektedir. Yurt içi ve yurt dışı turizm faaliyetleri düzenlemekte, otel rezervasyonları yapmakta, uçak bileti satışı yapmakta ve vize işlemleri gibi turizmle ilgili diğer hizmetleri sunmaktadır. Türkiye'deki seyahat acentaları, turizm sektörünün gelişmesinde ve ülkenin turizm potansiyelinin artmasında önemli bir rol oynamaktadır.

SEYAHAT ACENTALARI VE DEPREM

Seyahat acentaları, farklı destinasyonları ziyaretçilere gözlemlene, hizmet ve yardım sağlayan turizm endüstrisini önemli bir bölgesidir. Turistlerin güvenliği konusu da seyahat acentaları için oldukça önem arz eden bir konudur. Doğal afetler ise insan hayatını ve ekonomiyi olumsuz etkileyen ciddi bir tehdittir. Depremler, bu doğal afetlerin en yıkıcı olanlarından biridir. Dünyanın her yerinde, özellikle turistlerin sıklıkla seyahat ettikleri bölgelerde de meydana gelme ihtimali oldukça yüksek olan depremler seyahat acentaları faaliyetini büyük ölçüde etkilemektedir.

Depremler, beklenmedik şekilde gerçekleşebilen doğal afetlerdir ve etkilenen alanlarda önemli zararlar verebilirler. Depremlerin yıkıcı etkileri, insan hayatını ve ekonomiyi ciddi şekilde etkileyebilir. Turistlerin seyahat ettiği bölgelerdeki turizm tesisleri, altyapı ve diğer yapılar deprem hasarı alabilir. Bu nedenle, seyahat acentalarının tahmini potansiyel depremlere karşı hazırlıkları ve bu şekilde güvenliklerini sağlamak için önem almaları önemlidir. Ayrıca deprem durumunda acil durumu yürütme ve tahliye planları hakkında bilgi verme gibi sorumlulukları da bulunan seyahat acentaları deprem sonrasında da bazı görevleri üstlenmektedir.

Sonuç olarak, depremler seyahat edenlerin karşılaşabilecekleri bir risk olup seyahat acentalarının hazırlıklarını ve güvenliklerini sağlamak için önemleri almaları önemlidir. Bilgi sağlama, konaklama sağlayıcıları ile çalışma ve sigorta ve acil destek gibi hizmetler sunarak seyahat acentaları beklenmeyen depremlerle karşılaşan tüm turistlere güvenli ve keyifli bir seyahat imkânı sunabilir.

Depremler, doğal afetler arasında turizm sektörünü en çok etkileyenlerden biridir. Bu nedenle, seyahat acentalarının deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası kriz yönetimine ilişkin planları ve uygulamaları olması oldukça önemlidir.

Deprem Öncesi Yönetim Planlamaları

Seyahat acentaları, müşterilerine güvenli ve keyifli bir seyahat deneyimi sunmakla sorumludur. Seyahat acentaları, müşterilerinin seyahat ettikleri bölgelerdeki doğal afetlerden etkilenmelerini önlemek için gerekli önemleri almalıdır. Depremler, turistlerin seyahat ettiği bölgelerde meydana gelebilecek en büyük doğal afetlerden biridir. Bu nedenle, seyahat acentaları müşterilerini deprem riski taşıyan bölgelere gönderirken çok dikkatli olmalıdır.

Seyahat acentaları, seyahat eden müşterilerinin güvenliği için deprem risklerine karşı çeşitli önlemler alabilirler. Örneğin, seyahat acentaları müşterilerini deprem riski taşıyan bir bölgeye göndermeden önce bölgedeki deprem riskleri hakkında müşterilerini bilgilendirebilir. Bu risklere karşı

hazırlıklı olmak ve gerekli önemleri almak önemlidir. Seyahat acentaları, müşterilerini bilgilendirmek, eğitmek ve hazırlamak için birçok farklı yöntem kullanabilir. Bu bilgilendirmelerin ana amacı ise deprem riskinin azaltılması, turistlerin güvende kalması ve seyahat programlarının minimum düzeyde etkilenmesi olarak gösterilebilir.

Seyahat acentaları, müşterilerinin seyahat ettiği bölgelerdeki yerel hükümet ve uzmanlardan deprem riski hakkında bilgi alarak daha doğru bir bilgilendirme yaparak müşterilerin güvenliğini sağlayabilir. Turizm sektörü ile yapılan iş birliği sayesinde deprem öncesi yönetim planları turizm sektörüne uygun şekilde oluşturulup uygulanabilir. Bu anlamda yerel yetkililerle iş birliği halinde olmak sürecin doğru yönetilmesinde kilit rol oynamaktadır.

Seyahat acentaları, deprem öncesi yönetim planlaması yaparken öncelikle turisti bölgelerdeki deprem risk analizlerini yapmalıdırlar. Bu analizler, turistik bölgelerin deprem risk seviyelerinin belirlenmesine yardımcı olur ve bu bölgelerdeki turistlerin güvenliği için alınacak önlemleri belirler. Bu önemler arasında turistik tesislerin depreme dayanıklı olması, acil durum planlarının hazırlanması, turistlerin deprem sırasında güvende kalabilecekleri yerlerin belirlenmesi ve turistlerin deprem öncesinde eğitim almaları yer almaktadır.

Seyahat acentaları, deprem öncesi yönetim planlamaları yaparken aynı zamanda seyahat programlarındaki olası değişiklikler için de hazırlıklı olmalıdır. Bu değişiklikler, deprem sırasında turistik tesislerin kapatılması, yolların hasar görmesi veya seyahat programının tamamen iptal edilmesi gibi durumları içerebilir. Seyahat acentaları, bu gibi durumlarda turistlerin alternatif seyahat programlarına yönlendirilmesi veya geri ödeme gibi kolaylıklar sağlamalıdır. Bu anlamda, seyahat acentalarının deprem ve iptallerle ilgili politikaları konusunda şeffaf olmaları oldukça önemlidir. Müşteriler, deprem durumunda geri ödeme veya erteleme gibi politikalar hakkında bilgilendirilmesi ve seyahat acentaları bu gibi durumlarla hızlı ve etkili bir şekilde başa çıkabilecek şekilde hazırlanmalıdır.

Seyahat acentaları, deprem öncesi yönetim planlarını oluştururken turistlerin güvenliği kadar kendi iş süreklilikleri için de önemler almalıdır. Bu nedenle, acil durum planlaması ve iletişim gibi bileşenler de deprem öncesi yönetim planlarında yer almalıdır. Acil durum planlaması, seyahat acentalarının deprem sonrası faaliyetlerini sürdürmelerini sağlarken; iletişim, turistlerin ve personelin güvenliği konusunda bilgi akışını sağlamaktadır.

Sonuç olarak, seyahat acentalarının deprem öncesi yönetim planlamaları turizm sektörünün ve turistlerin güvenliği için son derece önemlidir. Deprem öncesi yönetim planlarına acil durum planlaması, iletişim, personel eğitimi, farkındalık ve iş birliği gibi bileşenleri dahil etmek seyahat acentalarının hem turistlerin güvenliğini hem de iş sürekliliğini korumasına yardımcı olur.

Deprem Anı Yönetim Planlamaları

Deprem anı yönetim planlamaları, bir deprem sırasında alınacak acil önlemleri kapsar. Seyahat acentaları, turistlerin deprem sırasında güvende kalmasını sağlamak için deprem anı yönetim planlamaları yapmalıdır. Bu planlar; turistlerin deprem sırasında güvende kalabilecekleri yerlerin belirlenmesini, acil durum ekiplerinin oluşturulmasını, turistlerin tahliye edilmesi için gerekli yolların belirlenmesini ve iletişim kurulabilecek yöntemlerin sağlanmasını içermelidir.

Deprem anında seyahat acentalarının yapması gereken en önemli şey, turistlerin güvenliğini sağlamaktır. Bu nedenle, seyahat acentaları turistlerin deprem anında güvende kalabilecekleri yerlerin belirlenmesi ve turistlerin bu yerlere yönlendirilmesi için gerekli önlemleri almalıdır. Bu önlemler arasında otellerde deprem tatbikatları yapılması ve turistlerin deprem sonrası güvende kalabilmesi için gerekli malzemelerin temin edilmesi yer almaktadır. Ayrıca seyahat acentaları, müşterilerin afet durumunda ne yapacaklarını bilmeleri ve kendilerini güvende tutmaları için acil durum planları sunmalıdır. Bu planlar, turistlerin güvenliğini sağlamak ve gerekli yardımın hızla ulaştırılması için hazırlanmalıdır.

Seyahat acentalarının deprem anı yönetim planlamalarından bir diğeri ise turistlerin yakınlarıyla iletişim kurabilmesi için gerekli yöntemleri sağlamaktır. Deprem anında turistlerin cep telefonları çalışmayabilir veya internet bağlantıları kesintiye uğrayabilir. Bu nedenle, seyahat acentaları turistlerin yakınlarıyla iletişim kurabilmesi için alternatif yöntemler sağlamalıdır. Bu yöntemler arasında turistlerin yakınlarına bir telefon numarası veya e-posta adresi verilmesi, turistlerin acil kurumlarda kullanabilecekleri bir iletişim aracı sağlanması, turistlerin konsolosluk veya büyükelçilik gibi resmi makamlarla iletişim kurmalarına yardımcı olunması yer alabilir.

Bunun yanı sıra, seyahat acentaları deprem anında turistlerin sakin kalmasını ve panik yapmamasını sağlamak için de önemli bir rol oynar. Bu anlamda seyahat acentalarının müşterilerine seyahatlerinde depremle ilgili sorunlarla alakalı yardım sağlamak için 7/24 bir acil destek hattı sunmaları da önerilir. Bu hizmet müşterilerin deprem durumunda acenta ile iletişim kurmalarını ve acil bir durumda yardım almalarını sağlayabilir.

Seyahat acentaları, müşterilerinin doğal afetlerin etkilerine karşı finansal olarak korunmalarına yardımcı olmak için seyahat sigortası sunabilir. Bu sigorta müşterilerin seyahat sırasında oluşabilecek herhangi bir doğal afet nedeniyle finansal kayıplarını karşılamalarına yardımcı olur. Seyahat acentaları, müşterilerin seyahat sigortasının ne tür doğal afetlerin kapsam dahilinde olduğunu ve ne kadar miktarda bir koruma sağladığını öğrenmelerine yardımcı olur.

Son olarak, deprem sonrası yönetim planlamaları da seyahat acentaları için önemlidir. Deprem sebebiyle turistik tesislerde hasar oluşabilir ve turistlerin seyahat planları olumsuz yönde etkilenebilir. Seyahat acentaları, turistlere alternatif konaklama seçenekleri sunarak seyahat planlarında değişiklik yaparak ve turistlere gerekli destekleri sağlayarak deprem sonrası yönetim planlamaları yapabilir.

Deprem Sonrası Yönetim Planlamaları

Deprem sonrası yönetim planlamaları, deprem sonrasında acil durum hizmetlerinin etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamak için önemlidir. Bu planlamalar, seyahat acentalarının deprem sonrası müşterilerinin güvenliği ve refahı için bir dizi önlem almasını gerektirir. Söz konusu önlemler ise; turistlerin barınacak yerlere yönlendirilmesini, turistlere gerekli sağlık hizmetlerinin sağlanmasını, turistlerin iletişim kurabilecekleri yöntemlerin sağlanmasını ve turistlerin geri dönüşlerinin planlanmasını içermelidir.

Seyahat acentaları, deprem sonrası müşterilerinin güvenliğini sağlamak için acil durum planlarına da sahip olmalıdır. Bu planlar; müşterilerin can güvenliği, tıbbi yardım, gıda, su, barınma ve iletişim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli adımları içermelidir. Ayrıca seyahat acentaları, müşterilerinin güvenliğini sağlamak için gerektiğinde bölgeden tahliye edilmesi veya güvenli bölgelere nakledilmesi konusunda yetkililerle iş birliği yapmalıdır. Bu anlamda, müşterilerin güvenliğini ve iletişim kurmalarını sağlamak için uygun ekipmanların hazırlanması da ciddi önem arz etmektedir.

Deprem sonrası, seyahat acentalarının müşterileri ile iletişim kurmaları son derece önemlidir. Bu, müşterilerin güvenliğini ve refahını sağlamak ve endişelerini azaltmak için gereklidir. Seyahat acentaları, müşterilerinin güvenliğini sağlamak için müşteri iletişim planları hazırlamalıdır. Bu planlar, müşterilerinin durumlarını kontrol etmeleri, güvenli bir şekilde ayrılmaları, yaralanmaları durumunda tıbbi yardım almaları, kayıp eşyalarını bulmaları ve seyahat planlarını değiştirmeleri için gereken bilgileri içermelidir.

Turistlerin geri dönüşleri sırasında güvenliğin sağlanması da önemlidir. Bu nedenle seyahat acentaları, turistlerin güvenli bir şekilde geri dönüşleri için gerekli olan güvenlik önlemlerini almalıdırlar. Bu önlemler; güvenlik görevlileri ve polislerin turistlerin güvenliğini sağlanması, turistlerin güvenli bir şekilde ulaşım araçlarına yönlendirilmesi, turistlerin güvenli bir şekilde seyahat etmelerini sağlamak için diğer önemler olabilir. Turistlerin geri dönüşleri için gerekli olan izinlerin alınması da seyahat acentalarının bir görevi olarak sayılabilir. Deprem sonrası bölgede çeşitli yasaklamalar ve sınırlamalar olabileceğinden seyahat acentaları turistlerin geri dönüşleri için gerekli izinleri önceden almalı ve bu izinlerin güncel olup olmadığını düzenli olarak kontrol

etmelidir. Ayrıca, deprem sonrasında ulaşımın kesintiye uğraması durumunda gerekli ulaşım araçlarının da önceden planlanmış olması gerekmektedir.

Seyahat acentaları deprem sonrası turistlere destek olmak için psikolojik yardım hizmetleri de sunabilir. Deprem sonrası stres ve endişe, turistlerde psikolojik rahatsızlıklara yol açabilir. Bu nedenle seyahat acentaları, turistlerin psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için uzman psikologlar ve danışmanlarla iş birliği yapabilirler.

Bunların yanı sıra; seyahat acentaları, müşterileri deprem sonrası hasarın tamir edilmesine yardımcı olmaları için bölgedeki yerel yardım kuruluşlarına bağış yapmaları konusunda teşvik etmelidir. Bu sayede, turistler deprem sonrası zarar gören yerel toplulukların iyileşmesine yardımcı olabilirler.

Sonuç olarak; seyahat acentalarının deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası kriz yönetimi için yapmaları gereken birçok önemli çalışma vardır. Bu çalışmaların doğru şekilde planlanması ve uygulanması turistlerin güvenliği ve seyahat deneyimleri için hayati önem taşımakla birlikte seyahat acentalarının faaliyetlerini de etkilemektedir.

DEPREMLERİN SEYAHAT ACENTALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Depremler, seyahat acentalarının faaliyetlerini çeşitli şekillerde etkileyebilir. Bu etkiler, depremin şiddetine, turistik bölgenin konumuna ve seyahat acentalarının deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası yönetim planlarına göre değişebilir.

Öncelikle, deprem turistik bölgedeki turist sayısında azalmaya neden olabilir. Deprem sonrası turistlerin o bölgeye gelmekten çekinebilecekleri veya rezervasyonlarını iptal edebilecekleri düşünülebilir. Bu durum, seyahat acentalarının iş hacimlerini azaltabilir ve ekonomik kayıplar yaşamalarına neden olabilir. Bununla birlikte, deprem sonrası hızlı bir toparlanma süreci yaşanması durumunda turistik talep yeniden artabilir.

Deprem turistik tesislerin hasar görmesi veya kullanılamaz hale gelmesi durumunda seyahat acentalarının müşterilerine alternatif konaklama seçenekleri sunması gerekebilir. Bu durum, seyahat acentalarının ek kaynaklara ihtiyaç duymalarına ve müşterilerini memnun etmek için çaba göstermelerine neden olabilir. Ayrıca, deprem sonrası, seyahat acentalarının turistik bölgedeki hasarın boyutunu ve turistik tesislerin tekrar kullanıma açılıp açılmayacağını değerlendirmeleri gerekebilir. Bu durumda, seyahat acentaları turistik bölgeye tekrar turist götürmeden önce güvenlik önemleri almak ve turistik tesislerin depreme karşı dayanıklılıklarını artırmak için çalışmalar yapmak zorunda kalabilir. Bu anlamda, depremlerin seyahat acentalarının işleyiş şekillerinde de değişikliklere neden olabileceğini söylemek mümkündür.

Deprem ayrıca seyahat programlarının değişmesine veya iptal edilmesine de neden olabilir. Seyahat acentaları, turistik tesislerin kapatılması, yolların hasar görmesi veya turistlerin güvenliği için seyahat programlarını değiştirmek veya iptal etmek zorunda kalabilirler. Bu durum, seyahat acentalarının müşterilerine alternatif seyahat programları sunması veya müşterilerine geri ödeme yapması gerekebilir. Seyahat acentaları ayrıca, turistlerin güvenliğini sağlamak için seyahat programlarına deprem risklerini dahil etmek ve müşterilerini depreme karşı bilgilendirmek zorundadır.

Sonuç olarak, depremler seyahat acentalarının işletme faaliyetlerini önemli ölçüde etkileyebilir. Ancak seyahat acentalarının deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası yönetim planları oluşturarak turistlerin güvenliğini sağlamak, müşteri memnuniyetini artırmak ve turizm faaliyetlerini yeniden canlandırmak için çaba göstermeleri ve fırsatları değerlendirmeleri gerekmektedir.

Depremlerin Seyahat Acentaları Üzerindeki Olumlu Etkileri

Depremlerin seyahat endüstrisine olumlu etkileri olabilir çünkü deprem sonrasında bölgeye olan ilgi artabilir ve turizm canlanabilir. Bu etkilerin detayları aşağıdaki şekillerde olabilir.

Yerel Topluluklara Yardım Etmek İsteyen Turistler

Depremin etkilerini görmek ve yardım etmek isteyen turistler bölgeye seyahat edebilir. Bu turistler, bölgedeki topluluklara yardım edebilir, bağışlar yapabilir ve ekonomik olarak bölgeye katkıda bulunabilirler. Bölgedeki depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan yardımlar seyahat acentalarının bölgede faaliyet göstermesine ve ekonomik canlılığı sürdürmesine yardımcı olabilir.

Turistler, depremzedelere gıda, giyim, barınma gibi temel ihtiyaçları sağlamak için bölgeye seyahat edebilirler. Bu tür yardımlar, bölgedeki ticari faaliyetleri ve turizm sektörünü destekleyebilir. Turistlerin yaptığı bağışlar ve satın almalar, yerel ekonomiyi canlandırmaya ve bölgedeki işletmelerin yeniden inşa edilmesi sürecini hızlandırmaya da yardımcı olabilir.

Ayrıca turistlerin bölgede konaklamaları ve turistik etkinliklere katılmaları, yerel işletmelerin gelirlerinin artmasına ve bölgedeki ekonomik faaliyetlerin canlanmasına katkı sağlayabilir. Turistler, bölgenin turistik cazibe merkezlerini ziyaret ederek yerel halkın yararına olan aktivitelerde bulunarak ve yerel kültürleri tanıyarak depremzedelere katkı sağlayabilir.

Bunun yanı sıra, turistlerin bölgedeki deprem sonrası toparlanma sürecine olan ilgisi ve desteği, bölgedeki seyahat acentalarının yararına olabilir. Turistlerin olumlu geri bildirimleri ve bölgedeki seyahat deneyimlerinin yayılması, bölgenin turist çekiciliğini artırarak turistlerin bölgeye gelmelerini teşvik eder.

Medya İlgisi

Medya ilgisi, bir deprem durumunda seyahat acentalarının faaliyetlerine olumlu etkiler sağlayabilir. Öncelikle, medya raporları turistik bölgenin güvenli olduğunu vurgulayarak deprem sonrası turistlerin bu bölgelere seyahat etmelerini teşvik edebilir. Bu da seyahat acentalarının turistlerin ilgisini çekmelerine ve iş hacimlerinin artmasına yardımcı olabilir.

Ayrıca medya, deprem sonrası gerçekleştirilen yardım çalışmalarına da odaklanabilir. Yerel topluluklara yardım etmek isteyen turistlere yardımcı olan seyahat acentaları medya tarafından fark edilerek seyahat acentalarının toplum nezdinde olumlu bir imaj oluşturmasını sağlayabilir.

Medya, seyahat acentalarının deprem sonrası yaptığı çalışmaları ve turistik bölgelerin yeniden inşasını takip edebilir. Bu durum turistlerin güvenlik endişelerini azaltabilir ve turistik bölgenin yeniden canlanmasına yardımcı olabilir. Bu da seyahat acentaları için ekonomik açıdan olumlu bir etki yaratabilir. Ayrıca seyahat acentaları bölgedeki turistik yerleri ve faaliyetleri tanıtmak için medya ile iletişim kurabilir ve bu şekilde tanıtım fırsatları yaratabilirler.

Yeni Turistik Faaliyetlerin Oluşması

Depremlerin, turistik bölgede yeni turistik faaliyetlerin oluşmasına neden olabileceği durumlar da mevcuttur. Örneğin, deprem sonrası yapılan restorasyon çalışmaları veya bölgenin yeniden yapılandırılması turistlerin ilgisini çekebilir. Bu da turizm endüstrisi için yeni fırsatlar yaratabilir ve seyahat acentalarına ek iş imkanları sağlayabilir.

Deprem sonrası, turistik bölgede yeni doğal cazibe merkezleri de ortaya çıkabilir. Örneğin, deprem sonrası oluşan bir kanyon veya şelale turistlerin ilgisini çekebilir. Bu yeni turistik faaliyetler, seyahat acentalarına yeni tur paketleri oluşturma fırsatı verebilir ve böylece iş hacimlerini artırabilir.

Ayrıca deprem sonrası bölgedeki turistik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi de mümkündür. Örneğin, bölgedeki turistik tesisler, müze, sanat galerileri, el sanatları atölyeleri gibi alternatif turistik faaliyetlere ev sahipliği yapabilir. Bu da turistlerin bölgede daha fazla zaman geçirmelerine ve seyahat acentalarının tur paketlerine daha fazla turistik faaliyet eklemesine yardımcı olabilir.

Genel olarak, depremlerin seyahat acentaları üzerinde olumlu etkilerinin olduğu söylenebilir. Örneğin, turistlerin yerel topluluklara yardım etmek için bölgeye gelmeleri, seyahat acentaları tarafından organize edilen yardım faaliyetleri sayesinde bölgenin daha hızlı toparlanmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, medyanın ilgisi sayesinde bölgeye olan turist ilgisini artması, bölgedeki seyahat acentalarına ve turistik işletmelere gelir getirebilir. Yeni turistik faaliyetlerin oluşması da bölgenin turizm potansiyelini artırarak seyahat acentalarının iş hacmini artırabilir.

Depremlerin Seyahat Acentaları Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Depremler seyahat acentaları üzerinde olumsuz etkilere de neden olabilir.

Turistik Talepte Azalma

Depremler, turistlerin bir bölgeye seyahat etme isteğinde azalmaya neden olabilir. Özellikle turistik bölgedeki depremler veya yakın çevresindeki depremler, turistlerin o bölgeye gelmekten çekinmelerine veya seyahat planlarını iptal etmelerine neden olabilir. Turistlerin bu şekilde davranması, seyahat acentalarının iş hacimlerini azaltabilir ve ekonomik kayıplara yol açabilir. Ayrıca, deprem sonrası turistlerin deprem hasarının boyutu hakkında endişeleri olabilir ve bu durum seyahat talebinde azalmaya neden olabilir.

Ek olarak, birçok turist seyahat sigortası satın alır ve deprem gibi doğal afetlerin sigorta kapsamı altında olup olmadığını öğrenmek isteyebilir. Eğer sigorta kapsamı dışındaysa turistler seyahatlerini iptal etmek veya başka bir destinasyona yönelmek gibi kararlar alabilir. Bu durum da seyahat acentalarının iş hacimlerini olumsuz etkileyerek turizm sektöründeki genel ekonomik faaliyetleri azaltabilir.

Yüksek Maliyetler

Yüksek maliyetler, depremlerin seyahat acentaları üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir. Öncelikle, turistlerin bütçelerindeki kısıtlamalar seyahat planlarını ertelemelerine veya iptal etmelerine neden olabilir. Depremin ardından bölgedeki turistik faaliyetlerin yeniden başlatılması için gerekli olan restorasyon, yeniden inşa ve diğer masraflar seyahat acentalarının fiyatlarını artırabilir. Bu da turistlerin alternatif destinasyonlara yönelmesine neden olabilir. Ayrıca, yüksek maliyetler turistik işletmelerin ayakta kalması için daha fazla müşteriye ihtiyaç duymasına neden olabilir. Ancak, deprem sonrası turistik talebin azalması nedeniyle işletmeler müşteri bulmakta zorlanabilir ve hatta iflas edebilir.

Depremin yol açtığı yıkımın onarılması ve turistik faaliyetlerin yeniden başlatılması için yüksek maliyetler gerektiğinden seyahat acentaları ve turistik işletmeler de maliyetleri düşürmek için çaba gösterebilir. Örneğin, enerji tasarrufu sağlayacak önlemler alabilir, turistik faaliyetlerin yeniden başlatılmasına yönelik yerel hükümetlerle iş birliği yapabilir veya daha düşük maliyetli alternatifler sunabilirler. Ayrıca, seyahat acentaları ve turistik işletmeler, turistlerin deprem sonrası bölgeye gelmesi için teşvik edici fiyatlar sunarak turistlerin ilgisini çekebilir. Ancak buna rağmen yüksek maliyetlerin turistik talepte azalmaya neden olması kaçınılmazdır.

İşletme Zorlukları

Deprem sonrası bölgede ulaşım zorlukları yaşanması seyahat acentaları için büyük bir işletme zorluğu olabilir. Deprem, bölgedeki yolların hasar görmesine

ve yol kapanmalarına neden olabilir. Bu durum, turistlerin bölgeye ulaşımını engelleyebilir ve seyahat acentalarının bölgede turist taşıma faaliyetlerinde zorluklar yaşamasına neden olabilir. Ayrıca, yolların hasar görmesi nedeniyle seyahat acentaları daha uzun rotalar kullanma zorunda kalabilirler. Bu durum hem zaman kaybına neden olabilir hem de daha yüksek yakıt maliyetlerine sebebiyet verebilir.

Bununla birlikte, deprem sonrası bölgede konaklama imkanlarının azalması da seyahat acentalarının işletme zorluklarına neden olabilir. Deprem sonrası otellerin bir kısmı hizmet veremeyecek duruma gelebilir ve bu durum bölgedeki konaklama kapasitesinin azalmasına neden olabilir. Bu durumda seyahat acentaları müşterileri için yeterli sayıda ve uygun fiyatlı konaklama yerleri bulmakta zorluk yaşayabilirler. Ayrıca, bölgede konaklama fiyatlarının yükselmesi de seyahat acentalarının maliyetlerini artırabilir. Bu durum işletme karlılığına olumsuz etki yapabilir ve seyahat acentalarının işletme sürekliliğini tehdit edebilir.

Güvenlik Endişeleri

Deprem sonrasında bölgedeki güvenlik endişeleri turizm sektörüne ciddi bir darbe vurabilir. Deprem etkileriyle başa çıkmaya çalışan yerel halk arasında artan işsizlik, yoksulluk ve sosyal huzursuzluk, çete faaliyetlerinde artışa neden olabilir. Bu tür aktiviteler turistlerin bölgede bulunma isteklerini azaltabilir ve seyahat acentalarının işlerini olumsuz etkileyebilir. Turistlerin güvenliğine yönelik endişeler seyahat acentalarının turistlere sunduğu turların çekiciliğini azaltabilir ve sonuçta işletmelerin mali durumunu etkileyebilir.

Ayrıca, güvenlik endişeleri seyahat acentalarının turistlere sağladığı hizmetlerde kısıtlamalara neden olabilir. Örneğin, güvenliği sağlamak için bölgede daha fazla personel istihdam etmek veya bölgede gerçekleştirilen turistik aktiviteleri sınırlamak gerekebilir. Bu durum seyahat acentalarının işletme maliyetlerini artırabilir ve turistlere sunduğu turların fiyatlarının artmasına neden olabilir. Tüm bunlar seyahat acentalarının işlerini zorlaştırabilir ve turistlerin bölgeye olan ilgisini azaltabilir.

İmaj Kaybı

Deprem sonrası bölgedeki yıkılmış binalar, hasarlı altyapı ve yıkım alanları seyahat acentalarının imajını olumsuz etkileyebilir. Bölgedeki görüntüler, turistlerin zihnindeki olumsuz imajı pekiştirebilir ve turistlerin bölgeye olan ilgisini azaltabilir. Ayrıca, turistlerin güvenliği konusundaki endişeleri de artırabilir. Bu durumda, seyahat acentaları bölgeyi turistler için çekici hale getirmek ve olumsuz imajı değiştirmek için ek çaba sarf etmek zorunda kalabilir. Bölgedeki yapılanma ve yenileme çalışmaları, turistlerin bölgeye olan ilgisini artırabilir ve seyahat acentalarının imajını iyileştirebilir.

Bununla birlikte, seyahat acentalarının bölgedeki imajını olumsuz etkileyebilecek diğer faktörler de bulunmaktadır. Örneğin, depremin neden olduğu kaos ve hükümetin yavaş tepkisi, turistlerin bölgeye olan güvenini kaybetmelerine neden olabilir. Bu durumda seyahat acentaları, turistlere yönelik sağlam ve güvenilir bir seyahat deneyimi sunmak için ek tedbirler almak zorunda kalabilir. Ayrıca, bölgedeki yerel halkın tutumu da seyahat acentalarının imajını etkileyebilir. Olumsuz bir tutum, seyahat acentalarının bölgeye yönelik turizm faaliyetlerini sınırlandırabilir ve seyahat acentalarının imajını olumsuz etkileyebilir.

Sonuç olarak; depremlerin seyahat acentaları üzerindeki olumsuz etkileri genellikle daha ağır basar. Özellikle, depremin turist sayısını azaltması, turistik tesislerin hasar görmesi veya kullanılmaz hale gelmesi, seyahat programlarının değişmesi veya iptal edilmesi, müşterilerin memnuniyetsizliği ve ekonomik kayıplar seyahat acentalarını olumsuz etkiler. Bu nedenle, seyahat acentalarının deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası yönetim planları oluşturarak turistlerin güvenliğini sağlamak, müşteri memnuniyetini artırmak ve bölgenin turizm potansiyelini artırmak için çalışmalar yapmaları önemlidir.

DEPREM ÜLKESİ OLARAK TÜRKİYE VE KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ

Türkiye, dünyanın önemli deprem kuşaklarından biri olan Alp-Himalaya kuşağı üzerinde yer almaktadır. Bu kuşak, Kuzeyde Avrupa-Asya (Avrasya) ve güneyde Afrika-Arabistan levhaları arasında yer alır. Türkiye ve çevresinde meydana gelen deprem etkinliği, Avrasya, Afrika ve Arabistan levhaları arasında gerçekleşen karmaşık levha tektonik olaylarıyla ilişkilidir. Türkiye, tarihi boyunca büyük depremlerin yaşandığı yüksek sismik aktiviteye sahip Anadolu plakası üzerinde bulunmaktadır. Kayıtlara geçen en eski deprem M.Ö. 411 yılında gerçekleşmiştir. 1900'den günümüze kadar 6 büyüklüğünün üzerinde 40'tan fazla deprem meydana gelmiştir. Bu durum Türkiye'yi depremlerden zarar gören ülkeler arasında en üst sıralara taşımaktadır.

Tablo 1. Türkiye Deprem Tarihçesi

YER	TARİH	MS	MW	ŞİDDET
Pütürge-Malatya	4.12.1905	6,8		IX
Şarköy-Tekirdağ	9.08.1912	7,4		X
Burdur	3.10.1914	7		IX
Tokat	24.01.1916	7,1		
Ayvalık-Balıkesir	18.11.1919	7		IX
Köprükoy-Erzurum	13.09.1924	6,8		IX
Kaş Açıkları	18.03.1926	6,8		X
Datça Açıkları	26.06.1926	7,7		IX
Kaman-Kırşehir	19.04.1938	6,6		

Dikili-İzmir	22.09.1939	6,6		
Çayırılı-Erzincan	26.12.1939	7,9		
Erbaa-Tokat	20.12.1942	7		
Adapazarı-Sakarya	20.06.1943	6,6		
İlgaz-Çankırı	26.11.1943	7,2		
Gerede-Bolu	1.02.1944	7,3		
Edremit Açıkları	16.10.1944	6,8		
İzmir Açıkları	23.07.1949	6,6		
Tercan-Erzincan/Yedisu-Bingöl	17.08.1949	6,7		
Çerkeş-Çankırı	13.08.1951	6,9		
Yenice-Gönen-Çanakkale	18.03.1953	7,2		
Söke-Aydın	16.07.1955	6,8		
Akdeniz	25.04.1957	7,1		
Abant-Bolu	26.05.1957	7,1		
Karacabey-Bursa	6.10.1964	7		
Varto-Muş	19.08.1966	6,9		
Adapazarı-Sakarya	22.07.1967	6,8		
Bartın Açıkları	3.09.1968	6,5		
Alaşehir-Manisa	28.03.1969	6,5		
Çavdarhisar-Kütahya	28.03.1970	7,2		
Bingöl	22.05.1971	6,8		
Lice-Diyarbakır	6.09.1975	6,6		
Çaldıran-Van	24.11.1976		7	
Narman-Erzurum	30.10.1983		6,6	
Erzincan	13.03.1992		6,6	
Gölcük-Kocaeli	17.08.1999		7,6	
Düzce-Bolu	12.11.1999		7,1	
Sultandağı-Afyon	3.02.2002		6,5	
Merkez-Van	23.10.2011		7,1	IX
Bodrum Açıkları (Gökova Körfezi)	21.07.2017		6,5	VII
Elazığ-Sivrice	24.01.2020		6,8	IX
İzmir Seferihisar Açıkları	30.10.2020		6,6	VIII
Kahramanmaraş Pazarcık	6.02.2023		7,7	XI
Kahramanmaraş Elbistan	6.02.2023		7,6	X
Hatay Defne	20.02.2023		6,4	IX

Kaynak: URL-1

Türkiye, büyük depremlerin yaşandığı yüksek sismik aktiviteye sahip Anadolu plakası üzerinde bulunmaktadır. Kayıtlara geçen en eski deprem M.Ö. 411 yılında gerçekleşmiştir. 1900'den günümüze kadar 6 büyüklüğünün üzerinde 40'tan fazla deprem meydana gelmiştir. Bu durum Türkiye'yi depremlerden zarar gören ülkeler arasında en üst sıralara taşımaktadır.

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş Pazarcık merkezli bir deprem meydana geldi ve bu deprem, çevre illeri de etkiledi. Depremi şiddeti ve olumsuz etkileri nedeniyle Hatay Havalimanı sivil uçuşlara kapatıldı. Benzer şekilde, Kahramanmaraş ve Gaziantep Havalimanları da sivil uçuşlara kapatıldı.

Depremden etkilenen yolcuların mağduriyetlerini en aza indirmek için Türk Hava Yolları ve Pegasus Hava Yolları önlemler aldı. Türk Hava Yolları, 6 Şubat 2023 tarihinden önce düzenlenmiş biletler için 6 Şubat 2023-21 Şubat 2023 tarihleri arasında Kahramanmaraş ve çevre illerden kalkışlı, varışlı ve aktarmalı tüm seferlerde kayıtlı olan yolcularına ücretsiz değişim ve iade imkanı sağladı. Pegasus Hava Yolları da benzer bir şekilde, Kahramanmaraş ve etkilenen çevre iller için seyahat planlarında değişiklik yapmak isteyen yolcularına ücretsiz olarak bilet değişikliği, açığa alma ve iptal imkanı sundu. Ayrıca, bölgeye ve bölgeden ulaşımı sağlamak için ilave seferler planlandığı bildirildi.

Depremden etkilenen diğer illerdeki yolcular da haklar elde ettiler. Bu haklar, belirli bir seyahat tarihi aralığında geçerli olacak ve rezervasyon değişikliklerinin ücretsiz yapılmasını, bilet iadelerini ve bilet sürelerinin uzatılmasını içerecektir.

TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği), depremzedelere yardım etmek amacıyla bir kriz masası oluşturdu ve yardıma ihtiyaç duyanların bu kriz masasına ulaşabilecekleri iletişim bilgilerini paylaştı. Ayrıca, TÜRSAB tarafından düzenlenen EMITT Fuarı'nın deprem nedeniyle iptal edildiği duyuruldu.

Depremzedelere yardım sağlamak amacıyla malzeme yardımı kampanyaları düzenlendi. Uzun süre dayanıklı gıda ürünleri, kıyafetler, hijyen malzemeleri, ilk yardım çantası, bebek bezi, mama, ısıtıcılar ve çadırlar gibi ihtiyaç duyulan malzemelerin toplanması için çalışmalar yapıldı. Yardımların hızlı bir şekilde deprem bölgelerine ulaştırılması için adresler paylaşıldı.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan afet yardım kampanyasıyla vatandaşlar, depremzedelere yardım sağlamak üzere toplanan yardımları bölgeye gönderdi.

Son olarak, Lefkoşe İçişleri Müşavirliği tarafından yapılan bir duyuruda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne seyahat edecek olanların kimlik kartı uygulamasının geçici olarak askıya alındığı belirtildi.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Seyahat acentaları, turistik seyahatlerin düzenlenmesi, organizasyonu ve satışı için hizmet veren işletmelerdir. Seyahat acentalarının kökeni ise 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. İlk seyahat acentaları özellikle İngiltere'deki büyük şehirlerde ortaya çıkmıştır ve seyahat edenlere yeme, içme, konaklama ve ulaşım gibi hizmetler sağlamıştır.

Seyahat acentaları, turizmin gelişmesiyle birlikte dünya çapında yaygınlaşmış ve farklı türleri ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında tur operatörleri, havayolu acentaları, online seyahat acentaları ve etkinlik organizasyon şirketleri yer almaktadır. Seyahat acentaları turistlerin farklı ihtiyaçlarına göre tatil paketleri, gezi turları, konaklama hizmetleri ve diğer turistik faaliyetler gibi seçenekler sunar.

Seyahat acentaları, turizm endüstrisinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Seyahat acentaları, turistlerin tatil planlarını kolaylaştırmak, yerel ekonomileri desteklemek ve turizm faaliyetlerinin çeşitliliğini artırmak gibi önemli işlevleri yerine getirir.

Seyahat acentaları ve deprem konusu oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır ve birçok farklı açıdan ele alınabilir. Seyahat acentaları deprem gibi doğal afetlerin turizm endüstrisine olan etkilerini deneyimlemiştir. Bu anlamda, seyahat acentaları deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası dönemlerde farklı sorumluluklar üstlenmektedir. Deprem öncesi seyahat acentalarının sorumlulukları arasında turistlerin güvenli bir şekilde seyahat etmelerini sağlamak ve acil durum planlamalarını hazırlamak yer alırken; deprem anında seyahat acentalarının görevi turistlerin güvenli bir şekilde tahliye edilmesini sağlamak ve yardım etmek olacaktır. Deprem sonrasında ise seyahat acentalarının en önemli görevlerinden biri deprem sonrası turistik faaliyetlerin organize edilmesinde yer almak olacaktır. Ayrıca depremlerin seyahat acentaları üzerindeki etkileri olumlu ve olumsuz olabilir. Olumlu etkiler arasında yerel topluluklara yardım etmek isteyen turistlerin artması, medyanın ilgisinin artması ve yeni turistik faaliyetlerin oluşması yer alırken; olumsuz etkiler arasında turistik talepte azalma, yüksek maliyetler, işletme zorlukları, güvenlik endişeleri ve imaj kaybı yer alır.

Seyahat acentalarının depremle ilgili işlevleri ve sorumlulukları turizm endüstrisi için son derece önemlidir. Başka bir ifadeyle; seyahat acentalarının deprem gibi doğal afetlerde yaptıkları hazırlıklar ve oluşturdukları yönetim planları turizm sektörü için hayati önem taşımaktadır. Çünkü doğal afetler turistik faaliyetlerin durmasına yol açabilir. Böyle durumlarda seyahat acentalarının hazırlıklı olmaları ve hızlı müdahale etmeleri, turizm endüstrisinin ayakta kalması ve sürdürülebilmesi açısından son derece önemlidir. Eğer sektör ayakta kalabilirse, turistler yeniden güvenli bir şekilde seyahat edebilir ve yerel ekonomiler de turizm faaliyetlerinden fayda sağlayabilir. Bu nedenle seyahat acentaları deprem gibi doğal afetler karşısında gerekli önemleri almalı ve yönetim planlarını oluşturmalıdır. Bu sayede turizm sektörünü depremin etkilerini en aza indirgeyerek ayakta kalabilir ve hatta olumlu etkilere sahip olabilir.

KAYNAKÇA

- Alkaya, B. (1986). Uluslararası Seyahat Acentaları İşletmeciliği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Berksoy, F. (2022). Sağlık Turizminin Gelişmesinde Sağlık Turizmi Seyahat Acentalarının Rolü ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Buzkıran, L. (2010) Alternatif Bir Finansman Aracı Olarak Finansal Kiralama ve Seyahat Acentaları Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Çallı, D. S. (2015). Uluslararası Seyahatlerin Gelişimi ve Son Seyahat Trendleri Doğrultusunda Türkiye'nin Konumu. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 4(1), 4-28.
- Durgun, A. (2010). Ekonomik Krizlerin Turizm Sektörüne Etkileri 2008 Küresel Krizinin Antalya Konaklama İşletmelerine Etkilerinin Analizi. Doktora Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Güleryüz, U. (2020). Thomas Cook Şirketi'nin Tarihçesi ve Batışı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(3), 1433-1445.
- Kılıçdere, S. (2017). Seyahat Acentalarında Kriz Yönetimi Kapsamında 2016 Turizm Sezonunun Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Koroğlu, A. (2004). Turizmde Kriz Yönetimi (Otel İşletmelerinde ve Seyahat Acentalarında Bir Uygulama). Doktora Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Mammadov, R. (2009). Seyahat Acentalarında E-Ticaret ve İnternet Kullanımı: Azerbaycan Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Sarı, D. (2010). Konaklama İşletmelerinde Kriz Yönetimi: 2009 Küresel Ekonomik Krize Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Sarıaltun, P. ve Ünlüönen, K. (2019). Seyahat Acentası Yöneticilerinin Kriz Yönetimi Uygulamaları Üzerine Ankara'da Bir Araştırma. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 6(3), 238-254.
- Seyahat Acentaları Birliği Yönetmeliği. *Resmî Gazete* 30440 (3 Haziran 2018). Eşirim 2 Nisan 2023. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü (resmigazete.gov.tr)
- Tanrısevdi, A. (2002). Krizlerin Seyahat Acentaları Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Çözümüne Yönelik Stratejiler. Doktora Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Tanrısevdi, A. ve Haçer, M. (2003). Krizlere Yönelik Stratejiler ve Bu Stratejilerin Uygulanması: Türkiye Seyahat Acentaları Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 119-131.
- Topuz, Ç. (2009). Kriz Yönetimi ve Turizm Sektörüne Etkileri (Belek Bölgesindeki Otel İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama). Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Türk Ticaret Kanunu, (2011). Ticari İşletme, Ticaret Şirketleri Kıymetli Evrak Hükümleri. *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği*.
- Yıldırım, G. ve Çalışkan G. (2011). Seyahat Acentalarının Kriz Deneyimlerine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(73), 2268-2285.
- URL-1: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf#page19>
- URL-2: Duyurular | TÜRSAB (tursab.org.tr) (Erişim Tarihi: 20.05.2023)

6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİNİN HÜZÜN TURİZMİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet Ali ÇOLAKOĞLU¹, Gamze TEMİZEL², Metehan TEMİZEL³

GİRİŞ

Geçmişten bugüne turizm dinamik yapısıyla hızla büyümekte ve gelişmekte olan bir sektördür. Turizm aynı zamanda ülkeler için önemli bir ekonomik kaynaktır. Bu sebeple gelişen ve büyük bir ekonomik kaynak oluşturan turizm sektörü ülkelerin yeni yatırımlar yapmak istediği bir alandır. Bu doğrultuda yapılacak yeni yatırımlar ve geliştirilecek yenilikçi politikalar hem ülkeler açısından hem de turistler açısından olumlu sonuçlar ortaya koyacaktır.

Turizmin ekonomik büyümesinin yanı sıra kitle turizmin sunduğu standart ürün ve hizmetlerden farklı ve çeşitli talepleri olan turist sayısında da artış gözlemlenmektedir. Bu bağlamda turizm sektörü de yeni modeller ortaya koymakta, yeni pazar ihtiyaçları ile yeni yatırımlara yönelmektedir. Turistlerin her geçen gün artan arzuları ile yeni seyahat talepleri alternatif turizm kaynaklarının önemini ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda turistlerin artan arzuları, seyahat motivasyonları ve ülkelerin bu doğrultuda yaptığı turizm yatırımları ile alternatif turizm kaynaklarının değerlendirilmesi bu destinasyonlara olan ilgiyi artırmıştır. Her geçen gün yeni bir alternatif turizm çeşidi turistik talebe göre şekil almakta ve ülkelerin turizm arzını çeşitlendirmektedir. Bu alternatif turizm türlerinde biri de hüzün turizmidir. Hüzün turizmi genel bir ifadeyle savaşlar ve doğal afetlerin yaşandığı bölgeleri görmek ve bu bölgelerde yaşanan acılara tanıklık etmek motivasyonu ile seyahat eden turistlerin dahil olduğu bir alternatif turizm türüdür.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Orcid: 0000-0002-6269-3813, E-posta: colakmali0942@gmail.com.

² Dr. Öğretim Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, Orcid: 0000-0001-6576-1634, E-posta: gamzetemizel@selcuk.edu.tr.

³ Öğr. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Yönetim ve Organizasyon, Orcid: 0000-0003-3843-7809, E-posta: mtemizel@selcuk.edu.tr.

Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Ekinözü ilçelerinde 9 saat ara ile meydana gelen 7,8 ve 7,5 büyüklüğünde iki deprem 11 ili (Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elâzığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa) etkileyerek binlerce can kaybına ve maddi hasara neden olmuştur. 110 bin kilometrekarelik alanı etkileyen bu depremlerde aynı zamanda binlerce insan yaralanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 3. seviye uluslararası acil durum ilan edilmiş, yine depremin şiddeti nedeniyle 8 Şubat 2023 tarihi itibarıyla ağır bir şekilde etkilenen bölgelerde 3 ay süreyle OHAL ilan edilmiştir (URL-1). Yaşanılan elim olayın hem dünyada hem de Türkiye'de uzun süre unutulamayacak bir olay olarak hafızalarda yer edineceği görülebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinin etkilediği bölgelerde hüznün turizmi potansiyeline ilişkin bir çerçeve çizebilmektir. Çalışmanın bir diğer amacı ise depremlerden etkilenen bölgelerin hüznün turizmi potansiyeline dikkat çekilerek doğal afetlere karşı farkındalık yaratılması ve toplum bilincinin diri tutulmasına katkı sağlanmasıdır.

HÜZÜN TURİZMİ KAVRAMI

İnsanların boş zaman kavramı bilincinin artması ile dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçlarını gerçekleştirebilmesi gelişen teknolojik gelişmelerle önem kazanmaya başlamıştır. Yaşanılan gelişmelerle turizmin dinamik yapısı insanları farklı alanlarda turizm arayışına sürüklemiştir. Farklı ve özel ilgi alanına giren alternatif turizm çeşitlerinden olan hüznün turizmi medyanın gücünün artmasıyla savaş, soykırım, ölüm, doğal afet, yoksulluk gibi olayları kapsayan seyahatlere insanların merakını daha da geliştirerek yönlendirmiştir (Alili, 2017: 41).

Hüznün turizmi literatürde farklı kavramlarda ifade edilmiş olup ilk olarak 1966 yılında Lennon ve Folley tarafından "*Dark Turizm*" olarak belirtilmiştir. Literatüre kazandırılan Dark Turizm farklı tanımlarla nitelendirilmiş ve kültürel miras turizmi içerisinde yer almıştır. Uluslararası çalışmalarda *Dark Turizm* olarak adlandırılan turizm türü ulusal çalışmalarda sıklıkla hüznün turizmi olarak kullanılmaktadır (Çelik, 2017: 43). Hüznün turizminin temel motivasyonları Seaton (1999)'a göre beş madde şeklinde sıralanmıştır. Bunlar:

- Ölüm anını izlemek amacıyla yapılan ziyaretler (infazlar, gladyatör savaşları vb.),
- Bireysel ya da toplu ölümlerin gerçekleştiği alanlara yapılan ziyaretler (ölüm kampları, felaket alanları, ünlülerin ölüm veya suikast alanları vb.),
- Mezarlıklara veya anıtlara yapılan ziyaretler (savaş alanları vb.),
- Ölüm ile ilgili olayların yaşandığı yerleri anlatan alanlara yapılan ziyaretler (müzeler),

- Ölümün yeniden canlandırılacağı veya gözlemlenebileceği temsili ölüm alanlarına yapılan ziyaretler (131).

Genel anlamı ile hüznün turizmi savaş, işkence gibi olayların yaşandığı, can kayıpları ile sonuçlanan doğal afet bölgelerine ve çeşitli felaketlerin meydana geldiği alanlara yapılan seyahatler ve bu olayların anısına inşa edilmiş şehitlik, toplu mezar ve anıtlara gerçekleştirilen ziyaretler şeklinde bilinmektedir (Ergun & Oktay, 2022: 16). Ölümün etkilerinin gözlenebildiği ya da üzüntü verici olayların izlerini taşıyan alanlara yapılan ziyaretler, ziyaret eden turistlerin kendilerini kahramanın yerine koyarak, bir anlık da olsa onunla beraber o acıyı yaşaması ve yaşanan olaydan ders çıkartılması amacıyla da yapılmaktadır (Köleoğlu, 2018: 145).

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE HÜZÜN TURİZMİ ÇEKİM NOKTALARI

Hem dünyada hem Türkiye'de hüznün turizmi ile ilgili destinasyonlar incelendiğinde bu destinasyonların temel olarak iki türe ayrıldığı görülmektedir. İlk olarak doğal afetlerin neden olduğu felaketler sonucunda oluşturulmuş destinasyonları kapsayan doğaya dayalı hüznün turizmi, ikinci olarak da insanların neden olduğu felaketler sonucunda ortaya çıkan destinasyonları kapsayan insana dayalı hüznün turizmi şeklinde incelenmektedir (Ergun ve Oktay, 2022; Çimen, 2020: 392). Kaynaklarda daha çok insana dayalı hüznün turizmi çekim noktalarından örnekler yer almaktadır. Bunlardan dünyada en bilinen ve tanınanları Auschwitz-Birkenau Toplama Kampı, Alcatraz Hapishanesi, Çernobil, Hiroşima olarak örneklendirilebilir. Türkiye'de ise Anıtkabir, Sarıkamış, Sinop Cezaevi, Ulucanlar Cezaevi ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı önemli hüznün turizmi ziyaret noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Güzel ve Atabeyoğlu, 2021: 482).

Doğaya dayalı hüznün turizmi kapsamında en eski hüznün turizmi çekim noktalarından biri Pompei (Alili, 2017: 44) olarak belirtilmiştir. Napoli Yakınlarında yer alan ve eski bir Roma şehri olan Pompei M.S 79 yılında Vezüv Yanardağının patlaması ile tamamen yok olmuş ve şehirde yaşayan insanlar tonlarca külün altında kalarak can vermişlerdir (Fonseca, Seabra & Silva, 2016: 4). Yaşanılan bu doğal afet sonrası yok olmuş bu şehirde günümüzde halen arkeolojik kazı çalışmaları devam etmektedir. Pompei 1997 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası olarak ilan edilmiş ve yıllık ziyaretçi sayısı 2,5 milyon olan İtalya'nın en çok ziyaret edilen turistik yerlerinden biri haline gelmiştir (URL-2). Pompei dışında doğal afetlerin neden olduğu yıkımı gözlemlemeye gelen turistler için bir diğer hüznün turizmi çekim noktası 2005 yılında Katrina Kasırgası'nın izlerini taşıyan New Orleans'tır. Kasırga şehri harabeye çevirmiştir. Bununla birlikte 2011 yılında Japonya'da gerçekleşen Tohoku depremi ve sonrasında yaşanan tsunami Fukushima'yı önemli hüznün turizmi merkezlerinden birisi haline getirmiştir (Yıldız, Yıldız & Aytemiz, 2015: 395).

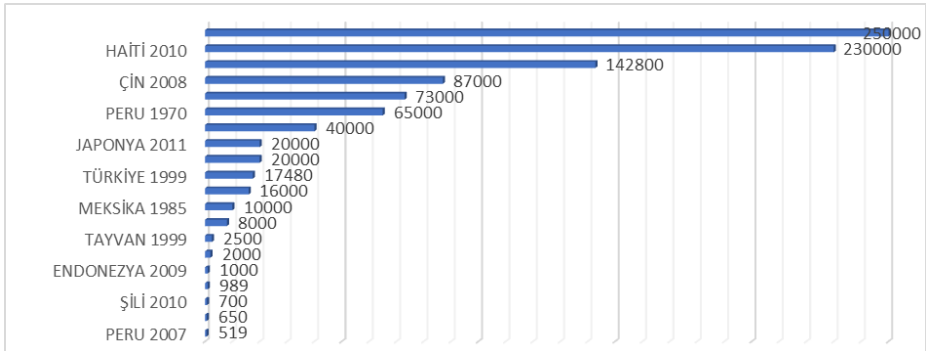
Benzer şekilde İngiltere'nin Soham kasabasında meydana gelen sel felaketi ve Endonezya'nın Sumatra Adasında gerçekleşen tsunami (Ongun, Çuhadar & Kervankıran, 2021: 206) ise günümüze daha yakın tarihlerde yaşanan ve meydana geldikleri coğrafyaları hüzün turizmi kapsamında ziyaret edilen destinasyonlar haline getiren doğal afetlerdendir.

HÜZÜN TURİZMİ VE 6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de Kahramanmaraş ili merkezli yaşanan 2 büyük deprem yüzlerce insanın can ve mal kaybına neden olmuş, ülke genelinde 11 şehri etkilemiş ve dünyanın gündemini oluşturmuştur. Yaşanılan büyük felaket sonrasında dünya genelinde pek çok ülke arama kurtarma ekipleri ile afet bölgelerinde çalışmalara destek vermiştir.

Aşağıda Grafik 1 ile son yüz yılda dünya genelinde yaşanan depremlerde mevcut can kaybına yer verilmektedir. Kahramanmaraş depremlerinde can kaybının 50 bin kişinin üzerinde olması sebebiyle Grafik 1'de paylaşılan bilgiler ışığında Türkiye'nin bu sıralamada İran 1990 depreminin üzerinde yer alarak ne yazık ki 7. sıraya yükseleceğini söylemek mümkündür.

Grafik 1: Son Yüz Yılda Gerçekleşen Dünyadaki En Ölümcül 20 Deprem

Kaynak: URL-3

İnsanların başkalarının acılarına yönelik ilgisinin arkasındaki nedenler hüzün turizminin en çarpıcı yönlerinden birini oluşturmaktadır (Korstanje, 2020: 193). Hüzün turizmi seyahatlerine savaş alanları, cezaevleri, soykırım bölgeleri, doğal felaketlerin yaşandığı destinasyonlar, yoksul topraklara ziyaret gibi turistlerde acı, keder ve ölüm duygularını yaşatan destinasyonlara yapılan ziyaretlerin dâhil edilmesi mümkündür (Kurnaz & Kılıç, 2016: 141). Dünya genelinde hüzün turizmine yönelik bireysel farkındalık artarken Türkiye hüzün turizmi açısından zengin bir potansiyele ev sahipliği yapmasına rağmen bu turizm türüne yönelik ilgi ve alaka tatmin edici seviyede değildir (Bilge & Küçükkaraca, 2022: 2). Bununla birlikte Türkiye'de yaşanan 6 Şubat

Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen 11 ilin, birçok trajedinin yaşandığı, maddi manevi kayıpların verildiği doğal afetler kaynaklı hüznün turizmi destinasyonu olabilecek potansiyele sahip olduğunu söylemek mümkündür.

6 Şubat depremlerinden etkilenen şehirler olan Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa coğrafi açıdan pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış, aynı zamanda farklı etkin grupları içinde barındıran şehirlerdir. Kıtalar kavşağında yer alan Türkiye, farklı zamanlarda meydana gelen savaşların, katliamların, depremlerin ve beşeri felaketlerin mekânı olmuştur (Aliagaoglu & Çiltepe, 2020: 132). Yaşanılan ve asrın felaketi olarak nitelendirilen bu olay sonucunda da afet bölgelerinde deprem mezarlıkları gibi toplu ölümler sonrası açılan ve depremde ölen insanların gömülü olduğu alanlar oluşturulmuştur. Bu mezarlıklardan görüntülere aşağıda Fotoğraf 1 ve Fotoğraf 2 ile yer verilmektedir. Mevcut deprem mezarlıkları Maraş depremlerinin yıkıcılığını gözler önüne sererek hüznün turizmi açısından bir ziyaret noktası olma potansiyeline sahiptir.

Görsel 1. Gaziantep ve Malatya Deprem Mezarlığı

Kaynak: URL-4, URL-5

6 Şubat depremlerinden etkilenen şehirler içerisinde can ve mal kaybının yanı sıra camiiler, kiliseler, kaleler gibi tarihi ve kültürel yapılar ile birlikte müzeler ve rekreasyon alanları gibi sosyal alanlar da zarar görmüştür. Tarihi ve kültürel mekânları ziyaret son zamanlarda en popüler turistik aktivitelerden birisi haline gelmiştir. Hüznün turizmi kapsamında kültürel miras alanlarına yapılan ziyaretler söz konusu olduğu için hüznün turizmi, kültürel miras turizminin bir çeşididir (Kılıç & Akyurt, 2011: 213). İlerleyen zamanlarda Türkiye'nin bu bölgelerde yapacağı iyileştirmeler sonrasında hem dünyada hem de Türkiye'de deprem sonrası hüznün turizmi potansiyeline sahip alanları olarak örnek bir bölge olacaktır.

Depremlerden etkilenen şehirlerde pek çok tarihi yapı hasar görmüştür. Bu yapılar hem kültürel miras turizmi hem de hüznün turizmi kapsamında birer çekim noktası olma potansiyeline sahiptir. Aşağıda fotoğraflar ile bu yapıların depremlerden önceki ve sonraki durumları görülebilmektedir. Hatay depremler esnasında tarihi yapıların ciddi hasarlar aldığı şehirlerin başında

gelmektedir. Anadolu'nun bilinen ilk camilerinden Antakya'da yer alan Habib-i Neccar Camii 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali ile aşağıda Fotoğraf 3'te görüntülenmektedir.

Görsel 2. Habib-i Neccar Camii- Antakya

Kaynak: URL-6

Depremlerde zarar gören bir diğer yapı da Antakya Rum Ortodoks Kilisesi'dir. Kilise aşağıda (Fotoğraf 4) 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali ile görüntülenmektedir.

Görsel 3. Rum Ortodoks Kilisesi- Antakya

Kaynak: URL-6

Hatay'ın Antakya ilçesinde yer alan tarihi taş evler depremlerde zarar görmüştür. Aşağıda Fotoğraf 5'te bu evlerin 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası haline ilişkin bir kesite yer verilmektedir.

Görsel 4. Tarihi Taş Evler – Antakya**Kaynak:** URL-6

Hatay'ın Antakya ilçesinde yer alan 16'ncı yüzyılda inşa edilen Sarımiye Camii de depremlerde hasar almıştır. Aşağıda Fotoğraf 6'da yapının 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali görüntülenmektedir.

Görsel 5. Hatay Sarımiye Camii – Antakya**Kaynak:** URL-6

Hatay'ın Kırıkhan ilçesi Alabeyli Köyü'nde yer alan Bayezid-i Bestami Türbesi depremlerde ciddi şekilde hasar almıştır. Aşağıda Fotoğraf 7'de türbe 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali ile görüntülenmektedir.

Görsel 6. Bayezid-i Bestami Türbesi – Kırıkhan**Kaynak:** URL-6

Hatay'ın bir diğer ilçesi olan İskenderun'da yer alan İtalyan Latin Katolik Kilisesi depremlerde hasar alan yapılar arasındadır. Kilisenin aşağıda Fotoğraf 8 ile 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali görüntülenmektedir.

Görsel 7. İtalyan Latin Katolik Kilisesi – İskenderun

Kaynak: URL-6

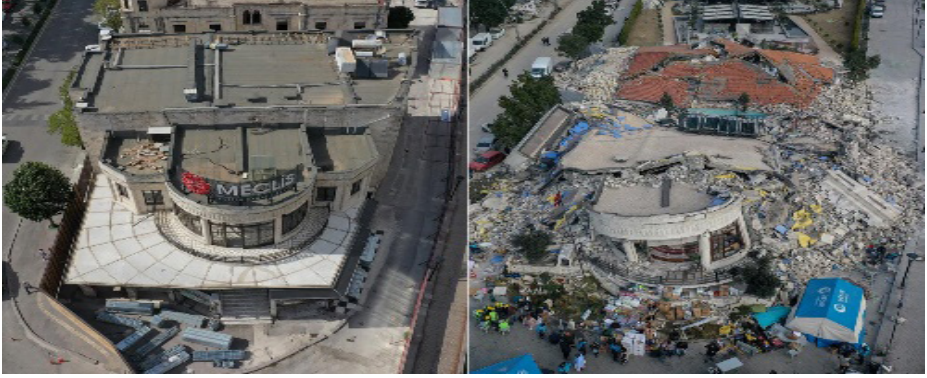
Memlükler tarafından 16'ncı yüzyılda inşa edilen Hatay'ın en eski ve en büyük camisi Hatay Ulu Camii yine depremler esnasında ciddi şekilde hasar alan yapılardandır. Fotoğraf 9'da camiinin 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali görüntülenmektedir.

Görsel 8. Hatay Ulu Camii – Hatay

Kaynak: URL-6

Hatay tarihinde önemli bir yere sahip olan Hatay Meclisi de aşağıda Fotoğraf 10 ile görüntülediği üzere depremlerden ciddi şekilde hasar almıştır.

Görsel 9. Hatay Meclisi- Hatay

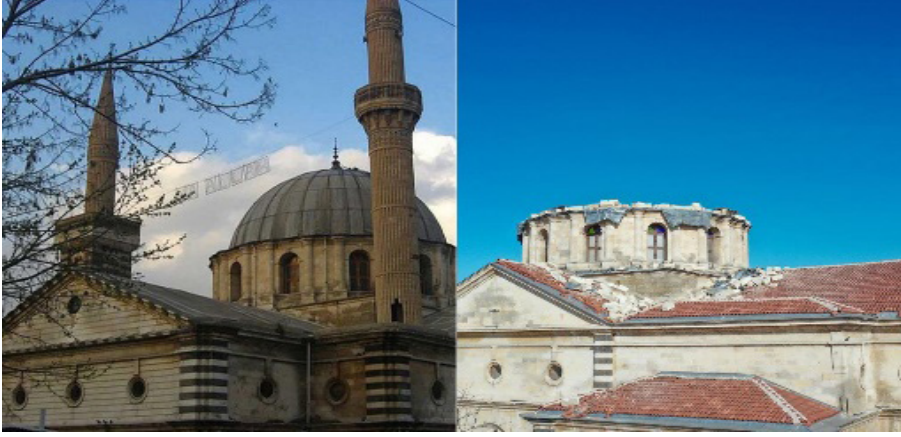
Kaynak: URL-6

Depremler Gaziantep ilinde de tarihi yapılara ciddi hasarlar vermiştir. Bu yapılar arasında Roma döneminde gözetleme kulesi olarak inşa edilen Gaziantep Kalesi de hasar almış olup aşağıda Fotoğraf 11’de 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali ile görüntülenmektedir.

Görsel 10. Gaziantep Kalesi – Gaziantep

Kaynak: URL-6

Gaziantep’te yer alan Kurtuluş Camii kubbe ve minaresi depremlerde hasar almış olup aşağıda Fotoğraf 12’de yapının 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali görüntülenmektedir.

Görsel 11. Kurtuluş Camii – Gaziantep**Kaynak:** URL-6

Gaziantep’te yer alan bir diğer camii de geçmişi 1600’lü yıllara kadar uzanan Şirvani Camii’dir. Yapı depremler esnasında hasar almış olup aşağıda (Fotoğraf 13) 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali ile görüntülenmektedir.

Görsel 12. Şirvani Camii – Gaziantep**Kaynak:** URL-6

Depremlerde hasar alan şehirlerden bir diğeri de Diyarbakır’dır. Şehirde bulunan ve tarihi 5 bin yıl öncesine dek uzanan ayrıca UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde yer alan Diyarbakır Surları hafif şekilde hasar almış olup aşağıda Fotoğraf 14’te yapınının 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali görüntülenmektedir.

Görsel 13. Diyarbakır Surları – Diyarbakır**Kaynak:** URL-6

Depremlerin maddi ve manevi yıkıma uğrattığı illerden biri de Malatya'dır. Şehrin önemli tarihi yapılarından olan Hacı Yusuf Taş Camii depremlerde hasar almış olup aşağıda Fotoğraf 15'te yapının 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali görüntülenmektedir.

Görsel 14. Hacı Yusuf Taş Camii – Malatya**Kaynak:** URL-6

Adıyaman depremlerde hasarın görüldüğü illerendir. Adıyaman'ın Kahta ilçesinden yer alan Nemrut Dağı eteklerinde bulunan 2 bin yıllık geçmişe sahip Karakuş Tümülüsü de sarsıntılarda ciddi şekilde hasar almıştır. Aşağıda Fotoğraf 16 ile yapının 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali görüntülenmektedir. Tarihi günümüzden 2 bin yıl öncesine dayanan bir kalıntının 6 Şubat depremleri ile yıkıma uğramış olması sarsıntıların büyüklüğünü gözler önüne sermektedir.

Görsel 15. Karakuş Tümülüsü – Adıyaman**Kaynak:** URL-6

Adıyaman'da depremlerden etkilenen tarihi yapılardan bir diğeri de Dulkadiroğluları Beyliği zamanında inşa edilen Adıyaman Ulu Camii'dir. Yapı aşağıda (Fotoğraf 17) 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali ile görüntülenmektedir.

Görsel 16. Ulu Camii – Adıyaman**Kaynak:** URL-6

6 Şubat depremlerinin merkez üssü Kahramanmaraş'ta yer alan 350 yıllık bir geçmişe sahip Şeyh Camii de depremlerden ciddi şekilde hasar almıştır. Aşağıda Fotoğraf 18'de caminin 6 Şubat 2023 öncesi ve sonrası hali görüntülenmektedir.

Görsel 17. Şeyh Camii- Kahramanmaraş

Kaynak: URL-6

Yukarda belirtilen Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay merkez ve ilçelerinde yer alan tarihi kültürel mirasların 6 Şubat Kahramanmaraş depremi öncesi ve sonrasında ki halleri verilmiştir. Bu alanlar deprem öncesinde turizm altyapısına sahip buldukları bölgelerde turizm potansiyelleri barındıran alanlardır. Deprem sonrasında yıkılan ve zarar gören bu alanlar bölgede turizm çeşitlendirmesinde birer örnek teşkil edecek hüzün turizmi potansiyeline sahip tarihi kültürel alanlar olarak yer almaktadır.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Ulusal ve uluslararası literatürde hüzün turizmi ile ilgili pek çok çalışmanın olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar arasında dünyada hüzün turizminin örnekleri açısından Seaton (1999), Fonseca vd. (2016), Korstanje ve Gümüş (2020), Alili (2017) ve Çelik (2017)'in çalışmaları incelenmiştir. Türkiye’de hüzün turizmi kapsamında ise Bilge ve Karacan (2022), Aliağaoğlu ve Çiltepe (2020), Ergun ve Oktay (2022), Kılıç (2021), Şimşek (2021), Çakar (2017), Ongun vd. (2021) ve Köseoğlu (2019)'nun çalışmaları yer almaktadır. Mevcut çalışmaların teorik çerçevede konuyu ele alıp uygulamaya yönelik çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Hüzün turizmi alanında yapılacak teorik ve uygulamalı çalışmalar ile bu alanda potansiyele sahip destinasyonlara dikkat çekilerek, bölgelerin turizme kazandırılması ve bu sayede ekonomik getiri sağlanması mümkün olacaktır. Ayrıca alternatif turizm kaynakları arayışı içerisinde olan turistlere, hüzün turizminin amaçlarından biri olan farkındalık bilincinin oluşturulması sayesinde doğal afetlere ilişkin toplumsal hafızanın canlı tutulması sağlanacaktır.

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen depremler ülke genelinde 110 bin kilometrekarelik bir alanı ve 11 ili etkilemiştir. Depremlerin etkilediği iller coğrafi ve sosyo-kültürel yapıları ile özellikle kültürel miras turizmi potansiyeli zengin bölgelerdir. Bu bölgelerde yaşanan

deprem felaketinin hem zihinlerdeki yerinin taze kalması hem de ekonomik anlamda zarar görmüş bu merkezlerde, turizm faaliyetlerinin arttırılabilmesi için depremlerden etkilenen illerin mevcut turizm potansiyeline ek olarak bu bölgelerin hüzün turizmi destinasyonu olarak ziyaretlerde değerlendirilmesi uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akyurt Kurnaz, H. & Kılıç, B. (2016). İtici ve Çekici Faktörlerin Hüzün Turizmi Destinasyonlarında Memnuniyet ve Sadakate Etkisi: Çanakkale Örneği. *ÇAKÜ SBED*, 7(2), 139-164.
- Aliağaoğlu, A. & Çiltepe, F. (2020). Kömür ve Ölümün Buluştuğu Yer: Hüzün Turizmi Açısından Soma Maden Faciası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 24 Özel Sayı, 131-150.
- Alili, M. (2017). Avrupa'daki Ve Türkiye'deki Hüzün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırması Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 37-50.
- Bilge, F. A. & Küçükkaraca, T. (2022). Anıtkabir'i Ziyaret Eden Yerli Turistlerin İç Turizm Talebine Etkisinin Hüzün Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (9), 1-16.
- Çakar, K. (2017). Tokat Kalesinin Hüzün Turizmi Potansiyeli.18. *Ulusal Turizm Kongresi*, 974-979.
- Çelik, A. (2017). Hüzün Turizmi Üzerine Bir Derleme, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt.1, Sayı.3, ss.41-55.
- Çimen, H. (2020). Hüzün Turizminin Temel Motivasyonları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1 (47), 386-393
- Ergun, C. & Oktay, K. (2022). Türkiye'de Mevcut ve Potansiyel Hüzün Turizmi Alanları Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 15-24.
- Fonseca AP, Seabra C, Silva C (2016). *Dark Tourism: Concepts, Typologies and Sites. Journal of Tourism Research & Hospitality*, S2-002, 0-6.
- Güzel, M. & Atabeyoğlu, Ö. (2021). Peyzaj Mimarlığı Açısından Mekânsal Bellek Kavramı Olarak Hüzün Turizmi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 477-492.
- Kılıç, B. & Akyurt, H. (2011). Grief Tourism on Destination Image Formation: Afyonkarahisar and Başkomutan National Historical Park. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 10 (1),209-232.
- Korstanje, M. E. & Gümüş, Ç. E. (2020). Detaching the Elementary Forms of Dark-Tourism / Hüzün Turizminin Temel Formlarına Ayrılması (E. Gümüş, Çev.). *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31 (2), 193-196.
- Köleoğlu, N. (2018). Hüzün Turizmi ve Gelibolu Tarihi Alan Bölgesinde Yaşayan Yerel Halk Üzerindeki Etkisinin Kümeleme Analizi ile Modellenmesi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (13), 144 153.
- Köseoğlu, A. (2019). *Hüzün Turizmi Kapsamında Çanakkale Savaşlarının Turizm Ekonomisine Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Ongun, U., Çuhadar, M. & Kervankıran, İ. (2021). Süleyman Demirel Demokrasi-Kalkınma Müzesi ve Anıt Mezarının, Hüzün Turizmi ve Yöre Ekonomisi Kapsamında Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 4 (2), 201-217.
- Seaton, A. V. (1999). "War and Thanatourism: Waterloo 1815-1914". *Annals of Tourism Research*, 26 (1), 130-158.
- Yıldız, Z., Yıldız, S. & Aytemiz, L. (2015). Kara Turizm, Terör Turizmi ve Türkiye Potansiyeli. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 390-407.
- URL-1: <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=be132ba5-1c52-40b7-ae07-0186360b0083>.
- URL-2: <https://www.unescodunyamiraslari.com/italya/pompei-antik-kenti/>.
- URL-3: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41336887>.
- URL-4: <https://www.milliyet.com.tr/milliyet-tv/yarim-kalan-hikayeler-depremden-olenlerin-mezarlari-yurekleri-burktu-video-6906245>
- URL-5: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/depremden-olenlerin-mezarliginda-yurek-yakan-manzaralar-mezar-taslarina-son-giydikleri-asiliyor-6903933>
- URL-6: <https://www.trthaber.com/foto-galeri/depremlerle-zarar-goren-tarihi-yapilar/54591/sayfa-1.html>.

DEPREM SONRASINDA BÖLGEDE BULUNAN MÜZELERİN DURUMU: 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ, GAZİANTEP ve KAHRAMANMARAŞ DEĞERLENDİRMESİ

Bilge ARICAN¹

GİRİŞ

Dünyanın en gözde sektörlerinden biri olarak görülen turizm sektörü gün geçtikçe artan oranla ilerlemektedir. Bu sektörün ana kaynağını kültürel varlıklar oluşturmaktadır (Boniface ve Fowler 1993). Kültürel varlıklar, insanların oluşturdukları ve sonraki nesillere bıraktıkları yapısal ve manevi değeri olan kültür unsurlarıdır (Diker ve Deniz 2016: 5). Bu açıdan geçmişte yaşam sürmüş toplumların oluşturduğu evrensel olarak öneme sahip yapı ve kalıntılar kültürel mirası meydana getirmektedir. Bu nedenle kültürel miras turizm sektörü bakımından; geçmişteki toplulukların sosyal, politik ve ekonomik özelliklerini, turistlere tarihi değerler şeklinde göstermek anlamına gelmektedir. Kültürel miras turizminde en önemli unsur, şehirdeki tarihi yapıları korumak ve bu değerleri turistlere sunup, bu sayede finansal gelirler sağlamaktır. Aynı zamanda; kültür, miras ve turizm sektörünün yakından bağlantılı olmaları, yerleşik halk ve ekonomisi için önemli gelir kaynaklarının oluşması anlamına gelmektedir (Lusetyowatai 2014: 402-406).

Turizm; kültürel varlıkların bakımı ve korunması açısından farkındalık oluşturmaktadır. Düzenli ve sistematik olarak bakım ve koruma görevini üstlenmektedir. Ayrıca kent ve çevresindeki sosyal hayatın gelişim göstermesini de tetikleyebilmektedir (Prentice 2005: 178-180). Çağımızda kitle iletişim araçlarından daha aktif faydalanılması, insanların finansal açıdan kazançlarının artış göstermesi ve bunların sonucu olarak seyahat fırsatlarının artması; kültürel miras turizminin gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca Dünya Turizm Örgütü

¹ Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0002-4195-1369, E-posta: azracigdem10@gmail.com

bildirilerinde kültürel turizmin başkaca turizm türlerinden hızlıca ilerlediği açıklanmaktadır. Eğitim durumu ve kültürel deneyimin artmasıyla insanların çeşitli kültürleri bilme ve anlama arzusunun olumlu yönde değişmesi bu gelişimin etkenlerindedir (Timothy ve Nyaupane 2009: 3-5). Kültür turizmi; kültürel ve ekonomik gelişmelerin, kültür endüstrilerinin, ülkesel ve evrensel bazda sürdürülebilir ekonomik gelişimlerin sonucu olarak kalkınmanın gerçekleşebilmesi için bir tetikleyici unsur niteliğindedir (Özdemir, 2012: 240-244).

Kültürel turizmde bireylerin; daha fazla öğrenmek ve deneyim edinmek, kültür düzeylerini geliştirmek, farklı kültürleri deneyimlemek, kültürel bazlı faaliyetlere iştirak etmek, kültürel yapıları gözlemlemek için yaptıkları bir kentten diğerine yer değiştirme hareketidir (Doğaner, 2013: 19-20). Kültür turizmi birçok faaliyeti içermektedir. Tarihi yapılar ve kalıntılar, mimari unsurlar, müzeler, saraylar, kaleler, tema parklar, türbeler gibi kültürel unsurları içine almaktadır. Turistler; mimari yapıları, arkeolojik sit alanlarını, kültürel kalıntıları ve geçmiş kültürlere ışık tutan kültürel kalıntıların sergilendiği müzeleri ziyaret etmek istemektedirler (Prentice, 2001: 23-24). Bu tür turistler; araştırmayı seven, eğitim düzeyi yüksek, meraklı, sorgulayıcı, yerel kültürel değerlere önem ve değer veren, turistik değerleri koruma içgüdüğü olan (Çetin, 2010), farklı deneyimler edinme arzusu içinde olan turistlerdir (Altunel ve Kahraman, 2012). Kültürel miras ve kalıntıların korunmasını sağlayan en önemli yapılar müzelerdir. Müzeler, aynı zamanda turistlerin kültürel ve tarihi değerleri rahatça ve uzun soluklu gezebilecekleri kurumlardır. Ülkemiz deprem gibi doğal olayların yaşanabileceği fay hatları üzerinde bulunan bir ülkedir. Bu nedenle bu eserlerin tamamen yok olmaması adına bu yapıların depreme dayanıklı inşa edilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada deprem bölgesinde yer alan bazı illerdeki seçilen müzeler incelemeye alınmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Depremler, genellikle yer kabuğundaki tektonik hareketler sonucunda iki levhanın birbirine sürtünmesi, kayması veya ayrılması sonucunda gerçekleşebilir. Farklı şiddetlerde olan depremlerin etkisi binaya veya mekana göre değişiklik gösterebilir. Bu çalışmanın temel konusu olan ise sanat eserleri, tarihi nesnelere, arkeolojik buluntular, doğal tarih örnekleri ve diğer kültürel mirasın sergilendiği müzelerdir. Bilindiği gibi müzeler, insanlara tarih, kültür, sanat ve bilim hakkında bilgi vermek, eğitim sağlamak ve kültürel değerleri koruma hizmeti sunarlar.

Şiddetli depremler, müzelerde ciddi yıkımlara ve hasarlara neden olabilir. Yapısal hasarın yanı sıra sergi salonları, depolar, arşivler ve diğer alanları da olumsuz etkileyebilir. Duvarların çatlaması, tavanın hatta binanın çökmesi müzeler ve müzede bulunan koleksiyonlarına zarar verebilir. Sanat eserleri,

tarihi varlıklar, cam eşyalar ve diğer hassas objeler deprem sırasında düşebilir, kırılabilir veya zarar görebilir. Bu nedenle, deprem bölgeler İN deki müzelerde sergilenen önemli eserler İ, deprem riskine karşı korumak için özel önlemler alınmalıdır.

Ayrıca depremler müze güvenlik sistemlerinde açıklara da neden olabilir. Alarm, yangın söndürme sistemleri, hırsızlık gibi önlemler deprem sırasında etkisiz hale gelebilir. Bu durum müzedeki eserlerin güvende olmasını riske atabilir.

Deprem sonrası hasarlı müze binalarının onarımı ve restorasyonu ile koleksiyonlardaki zararlı etkileri gidermek hem maliyetleri artırabilir hem de ziyaretçi sayısını ve gelirlerini düşürebilir. Bunun yanı sıra restorasyon süreci özel beceri ve uzmanlık gerektirebilir. Tüm bu olumsuzlukların göz ardı edilmemesi ve sürdürülebilir önlemlerin alınması büyük önem arz etmektedir. Bundan dolayı bu araştırmada; deprem ve turizm ilişkisi irdelenerek 2023 Kahramanmaraş depremi özelinde Gaziantep ve Kahramanmaraş'ta yer alan bazı müzeler hem yapısal anlamda hem de içerisinde barındırdığı tarihi envanterlerin uğradığı zararlar bakımından irdelenecektir.

Turizm ve Deprem

Çağımızda ekonomik ve kültürel açıdan oluşan gelişmeler, turizm sektörü uygulamalarının taleplerini ve gereksinimlerini kısa sürede değişime uğratmıştır. Bu değişimin bir getirisi olarak farklı türlerdeki turizm faaliyetlerinin meydana gelmesine vesile olmuştur (Alaeddinoğlu ve Aliagaoglu, 2005: 89). Ayrıca evrenselleşmeyle bağlantılı olarak insanoğlu farklı yönelimler içerisine girmiş ve talep ettikleri durumlar çeşitlenmiştir. Böylece turizm uygulamaları öncesinden daha çok rağbet görmeye ve turizm, eskisinden daha çok dikkat çeken bir sektör halini almaya başlamıştır (Claveria vd. 2015: 117).

Turizm çeşitleri kapsamında önemli bir yere sahip kültür turizmi gün geçtikçe gelişim sürecini hızlandırmaktadır. Kültürel, tarihi ve doğal mirası oldukça zengin olan Türkiye'nin UNESCO tarafından birçok değerinin koruma altına alınması küresel anlamda önemsendiğinin de bir işaretidir. UNESCO, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'yi 1972'de kabul etmiştir (UNESCO, 2023). Böylece bugüne kadar oluşan medeniyetlerin izleri olan tüm sit alanları, tarihi yapılar ve doğal varlıklar; kültürel ve doğal mirasın korunması kapsamına alınmıştır.

Türkiye Sözleşmeye 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla taraf olmuştur. Gerekli belgelerin UNESCO Genel Merkezi'ne sunulmasıyla Türkiye Sözleşmeye 16.03.1983 tarihinde resmen taraf olmuştur. Dolayısıyla bugüne kadar kültür turizmine olan rağbet artış göstermiştir. Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde 19 kültürel değeri yer almaktadır. Bunun yanında

Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesindeki Alanları içerisinde 84 alan yer almaktadır. Bunların 4 tanesi Karma (Doğal ve Kültürel) Miraslar, 3 tanesi ise Doğal Miraslar kategorisinde bulunmaktadır (UNESCO, 2023). Müze ve tarihi alanlar, kültürel, doğal ve tarihi değerlere sahip alanlar; hem Dünya kuruluşları tarafından hem de devlet eli ile korunarak ülke turizmine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Gaziantep ve Kahramanmaraş illerinde UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan kültürel miras bulunmamaktadır. Fakat Gaziantep ili için UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bulunan toplam 4 alan geçici listede yer almaktadır. Bunlar; bulunduğu il ve geçici listeye alınma tarihleri ile birlikte; Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi (Gaziantep-2012), Zeugma Arkeolojik Alanı (Gaziantep-2012), Gaziantep Yeraltı Suyu Yapıları: Livas ve Kasteller (Gaziantep-2018) şeklinde listelenmektedir. Kahramanmaraş ili için UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bulunan yalnızca 1 alan geçici listede yer almaktadır. Bu alan, bulunduğu il ve geçici listeye alınma tarihi ile birlikte Eshab-ı Kehf Külliyesi (İslami-Osmanlı Sosyal Kompleksi) (Kahramanmaraş-2015)'dir.

Dünya'nın en büyük endüstri türlerinden biri olan turizm gün geçtikçe hızlı gelişim süreçleri içerisinde geçmektedir. Turizm endüstrisinin ana faktörlerini kültürel değerler meydana getirmektedir (Boniface ve Fowler 1993). Miras kavramı; geçmişte nesillerin oluşturdukları ve şimdiki nesillere ilettikleri maddi ve manevi kültür unsurlarıdır (Diker ve Deniz 2016). Bu açıdan önceki dönemlerde yaşamış medeniyetlerin oluşturdukları evrensel öneme sahip eserler ve yapılar kültürel mirası oluşturmaktadır. Kültürel miras değerleri, alan ve mekân bakımından çok boyutlu dinamikler aracılığıyla beslenmektedir (Timothy ve Nyaupane 2009: 3).

Kültür ve turizm ortaklığının getirisi olan kültür turizmi, kültürel ve finansal anlamda kentsel, bölgesel ve ulusal ölçekte sürdürülebilir ekonomik ilerlemenin gerçekleşmesi için bir çekim gücü oluşturmaktadır (Özdemir 2012: 242). İnsanların, bilgi ve deneyim elde etmek, kültür seviyelerini geliştirmek ve farklı kültürleri öğrenmek, kültürel faaliyetlere katılmak ve kültürel yapıları görmek amacıyla bir yerden diğerine hareket etme eylemi, kültür turizmi kavramını oluştur (Doğaner 2013: 19). Kültür turizmi pek çok faaliyeti içine almaktadır. Tarihi ve mimari unsurlar, müzeler, milli saraylar, kiliseler, kaleler, tema parklar, türbeler, sanat eserleri, folklor, gastronomi olmak üzere çeşitli kültür unsurları, kültür turizmi kapsamındadır. Kültür turizmi uygulamalarına dahil olan turistler; arkeolojik alanlar ve müzeleri ziyaret, festivallere katılmak gibi yönelimlerde bulunmaktadırlar (Prentice 2005: 63).

Kadim Anadolu Toprakları üzerine kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti Devleti, büyük depremler yaşamış ve deprem kuşağı üzerinde olduğu için sürekli

deprem yaşama riski altında olan bir ülke konumundadır. Bu depremlerin ülke ekonomisine doğrudan ya da dolaylı olarak etkileri depremlerin büyüklüğü ve şiddetine göre değişkenlik göstermektedir. Ekonomi, tarım, yapı sektörü, ithalat-ihracat, turizm, eğitim ve sağlık gibi birçok sektör depremlerden ve oluşacak deprem risklerinden etkilenmektedir.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi öncesinde yaşanan en ciddi depremlerden birisi de 17 Ağustos 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi'dir. Marmara Bölgesi'nde gerçekleşen bu depremden en çok etkilenen sektörlerden biri de turizm sektörüdür. O dönemde turizm sektörünün deprem sebebiyle uğradığı kayıp yaklaşık 173 milyon dolara ulaşmıştır. İptal edilen kongreler, deprem nedeniyle Türkiye'ye gelmekten vazgeçen turistler, yine deprem nedeni ile iptal edilen veya ertelenen Anadolu Turları, aynı nedenle tatilini yarıda bırakarak ülkelerine dönen yabancılar; deprem sonrası turizmden kaynaklanan ekonomik kayıpların nedenleri olarak sıralanabilir (Aktürk ve Albeni, 2002: 8). Türkiye'de Marmara Bölgesi'nde yaşanan depremle özellikle bu bölgede turizmin merkezi İstanbul ilinin yer alması, nüfusunun diğer illere nazaran çok daha fazla olması, ülke turizmini; diğer illerde yaşanan depremlerden çok daha fazla etkilemiştir. Ayrıca Kongre turizminin de gözde ili olması, uluslararası büyük kongreler ve organizasyonların da İstanbul'da yapılıyor olması; birçok kongre katılımcısının deprem sonrasında planlanan kongrelere depremin oluşturduğu korku nedeni ile katılım sağlamamasına, planlanan katılımlarının da iptal edilmesine sebep olmuştur.

Doğal afetler; olağanüstü doğa olaylarının sebep olduğu, insan hayatı ve maddi varlıkları üzerinde ciddi tehditler oluşturan, verdiği zararların etkilerinin de uzun vadeli olduğu katastrofik olaylardır. Yakın geçmişte 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen asrın felaketi olarak ifade edilen, merkezi Kahramanmaraş olan depremler ve ardından yaşanan artçı depremler; Türkiye'de 11 şehri çok yüksek yıkıcı hasarlar bırakarak etkilemiştir (Güneş, 2023: 73). Depremin meydana getirdiği olağanüstü can ve mal kayıplarıyla birlikte şehirlerde kültürel yapılarımızın korumasını üstlenen kurumlar da yıkıcı etkilere maruz kalmışlardır. Depremler gibi afetler; müzeler, kütüphaneler, tarihi yapılar ve ören yerleri gibi kültürel varlıklarımızın bulunduğu kurumlarda da tahrip edici ya da yok edici etkiler bırakabilmektedir. Bu yapıların içerisinde sergilenen tarihi ve kültürel kalıntılar da depremlerden zarar görüp yok olabilecek hassas tarihi ve kültürel değerler arasında yer almaktadır.

Kültürel kurumlarda; yaşanması muhtemel afetlere karşı planlamaların yapılması, acil durum tedbirlerinin ve afet eğitimlerinin alınması önem arz etmektedir. 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş ve çevresinde gerçekleşen deprem ve sonrasında yaşanan fay hattında devam eden artçı depremler nedeniyle birçok

kültür varlığı tahrip olmuş veya yok olmuştur. Depremden etkilenen 11 ilde tarihin farklı dönemlerinde eski çağlardan günümüze ulaşmış Roma, Bizans, Hitit, Kommagene, Memlük, Pers, Artuklu, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait medeniyetlerin bıraktığı pek çok iz yok olma tehlikesi ile başbaşa kalmıştır.

Müzeler

Müze oluşturma düşüncesi ve yapımının başlaması; küresel anlamda bilinen en erken dönemleri Rönesans ve Aydınlanma Dönemleri arasında tarihlenmektedir (Sezgin ve Karaman, 2009: 5). Müzeler, medeniyetlerin eski çağlardan günümüze ulaştırdıkları, onları var eden tarihsel ve kültürel değerlerini gözler önüne sermektedir. Müzeler, medeniyetlerin tarihsel süreçleri ile ilgili bilgi edinme, tarih bilincini canlı tutma ve milletleri ortak değerler çerçevesinde bütünleştirme maksatlarına hizmet etmektedirler (Arıcan ve Özdemir Akgül, 2022: 63). Bu bağlamda müzeler; insanlığın varoluşundan getirdiği temellerinde bulunan maddi ve manevi değerlerini gelecek kuşaklara aktarma ve koruma vazifesini üstlenmektedirler. Bu misyonu gerçekleştirebilmek amacıyla bir eğitim kurumu gibi duyarlılıkla görevlerini icra etmektedirler ve bu yönde faaliyetlerde bulunmaktadır (Büyükşalvarcı, Yetiş ve Arıcan, 2021: 186-188).

Müzeler; turizm alanında diplomasiye yarar sağlayan tarihi ve kültürü bütün halinde bir yapı içinde hizmete sunan itibari ve imajı kuvvetlendiren turizm unsurlarıdır. Müzeler; ağırlıklı olarak yabancı ziyaretçi kitlesinin rahatça gezebileceği, bilgi, broşür ve rehberlik hizmeti alabileceği kurumlardır. Bunun yanında tarihi ve kültürel faktörleri detaylı bir şekilde ziyaretçilerine ileten bazen yapısal olarak da tarihi değeri olan özel ya da devlete bağlı kurumlardır (Büyükşalvarcı, Yetiş ve Arıcan, 2020: 41-44). “Müze; sanatsal, bilimsel, geleneğe ait, tarihi, teknoloji ve doğaya ait alanlarda, geçmişin, bugünün izlerini içinde barındıran, görerek, işiterek, uygulama yaparak, hatta yaşayarak öğrenmenin gerçekleştiği, halka açık, heyecan verici öğrenme mekânlarıdır” (Buyurgan, Buyurgan, 2018: 68). Müzeler, milletlerin kültür ve tarihini yaşatarak öğreten çok amaçlı ziyaret mekanlarıdır.

Devletlerin, toplulukların tarihi ve kültürel değerlerini canlı tutmaya hizmet eden ve turistik açıdan Türkiye’de çok büyük öneme sahip Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan çoğu müzenin 06 Şubat 2023’te Kahramanmaraş merkezli depremde yıkıcı tahribatlar aldığı bilinmektedir. Bu bölgenin 11 ilinde büyük yıkımlara sebep olan deprem nedeniyle birçok müze ve içinde barındırdığı oldukça fazla tarihi ve kültürel kalıntılar ya hasar almış ya da geri dönüşü olmayan bir şekilde yok olmuştur. Gaziantep ve Kahramanmaraş illerinde yer alan bazı önemli müzeler bu kapsamda araştırmaya konu edilmiştir. Ülkenin farklı medeniyetlere beşiklik ettiği ve farklı kültür çeşitliliğini içinde barındırdığı bu bölge her anlamada kültürel tahribata uğramış ve bu zararların

mümkün olduğunca hızlı bir şekilde geri kazanımları için envanter ve zarar tespiti araştırmaları yapılmaya başlanmıştır. Bölgenin ivedilikle kalkınması yeniden eski günlerine dönebilmesi, ülke ve toplum değerleri için de önem taşımaktadır.

Gaziantep Müzeleri

Gaziantep; tarihin geçmiş dönemlerinden bugüne Anadolu'da kurulan ve Anadolu'da hüküm süren tüm devletler için önemli bir merkez konumunda olmuştur. Gaziantep, Roma İmparatorluğu döneminde bir sınır şehri, İslamiyet'in yayılmaya başlamasından sonra da, İslam ordularının akınına uğrayan bir şehir olmuştur. Ardından Bizans'ın uç şehirlerinden biri olarak stratejik bir duruma gelmiştir. Şehrin hakimiyeti, Araplarla Bizanslılar arasında değişiklik göstermiştir. Sonrasında Anadolu Selçuklu Devleti hakimiyetine giren Gaziantep, Osmanlı Dönemi'nde ise sancak merkezi haline gelmiştir. Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında ciddi bir savunma veren Antep, Gazi unvanını almış ve Antep'e Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda il statüsü verilmiştir.

Tarih boyunca Bereketli Hilal (Mezopotamya)'ın önemli şehirlerinden olan Gaziantep, tarihi ve kültürel bakımdan oldukça zengin varlıklara ev sahipliği yapmıştır. Bu varlıkların günümüze ulaşmasını, korunmasını ve sergilenmesini sağlayan Gaziantep'te bulunan müzeler, bu önemli görevi üstlenmektedirler. Araştırma kapsamında, Gaziantep'te yer alan 3 müze seçilmiştir. Bunlar; Gaziantep Arkeoloji Müzesi, Zeugma Mozaik Müzesi ve Gaziantep Savunması ve Kahramanlık Panoraması Müzesi'dir.

Gaziantep Arkeoloji Müzesi

Gaziantep Arkeoloji Müzesi, dikkat çeken zengin koleksiyonlara ev sahipliği yapmaktadır. Erken Paleolitik Dönem'den bugüne aralıksız yerleşimin olduğu Gaziantep'te yer alan Arkeoloji Müzesi'nin teşhir ve tanzimi yapılarak 1969 yılında ziyarete açılmıştır. Erken Paleolitik Dönem ve Cumhuriyet Dönemi arasındaki dönemlere tarihlenen buluntuların sergilendiği bölümleriyle ziyaretçilerini geçmişten bugüne tarihi ve kültürel bir yolculuğa çıkarmaktadır. Zemin kattan başlayarak kronolojik olarak yukarı katlara çıkıldıkça yakın tarihe doğru ilerlemektedir. Zemin katta duvarlarda Gaziantep'in yaşadığı tarihsel süreçler ve Gaziantep'in tarih boyunca aldığı isimler görsellerle sergilenmektedir (Kültür Portalı, 2023a).

Gaziantep ve civarının Jeolojik Dönem'e ait fosil ve kayaçları, nesli tükenmiş olan Maraş Fili'nin kalan iskeletleri, Paleolitik Dönem buluntuları, Neolitik Dönem'e tarihlenen taş heykel, Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı'na ait bölümde; Şaraga, Sakçagözü, Gedikli, Tilmen, Zincirli ve Sam kalıntıları teşhir edilmektedir. Eski Tunç Dönemi'nden bir mezar canlandırması yapılarak

buluntuları ile birlikte sergilenmektedir. Karkamış Antik Kenti kalıntıları ve Geç Hitit Dönemi kalıntıları dönemin belirgin özellikleriyle sunulmaktadır. Kil mühür baskıları, sikkeler, Gaziantep İslam Dönemi ve Osmanlı Dönemi kalıntıları da müzede sergilenmektedir. Müzenin bahçesinde ise kabartma steller, mezar taşları, lâhitler ve mimari parçalar yer almaktadır (Kültür Portalı, 2023a).

Görsel 1. Gaziantep Arkeoloji Müzesi Giriş

Kaynak: (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023a)

Görsel 2. Sergi Alanı ve Buluntular

Kaynak: (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023a)

Zeugma Mozaik Müzesi

Zeugma Mozaik Müzesi, tarih-kültür meraklıları için önemli ve dikkat çekici bir müzedir ve resmi olarak 9 Eylül 2011 tarihinde açılışı yapılmıştır. Müze, her yaşta turistlerin ziyaret edebilmesi için içerisinde sanatsal zenginlikleri ve çeşitlilikleri barındırmaktadır. Hem bina büyüklüğü hem de teşhir edilen mozaiklerin yerleştirildiği alan açısından, Dünya'nın en büyük mozaik müzelerinden biridir. Müzeye yerleştirilen mozaiklerin eşsiz bir sanat zevkini

aktarması, Geç Antik Dönem, Erken Süryani ve Hristiyan ikonografisine ait örneklerle sahip olması; müzeye anlam katarak benzersiz duruma yüceltmektedir. Tüm zamanların en önemli arkeolojik bulgularından olan Zeugma Antik Kenti kalıntıları, toplam 2 bin 500 metrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Bu çağda sanatın uzandığı en yüksek noktanın çıktıklarını oluşturan mozaikler, Roma Dönemi'nden kalan heykeller, sütunlar ve çeşmeler müzede sergilenmektedir (Kültür Portalı, 2023b).

Müzedeyi; şehirde hayatlarını devam ettiren halkın inanç sistemleri, kültürleri ve günlük yaşam tarzları; orijinal mimari yapısına uygun bir şekilde verilmiştir. Şehir ortamı; sokağı, çeşmesi, duvarı ve tüm yapı tarzıyla gerçeğine yakın oranda turistler için sergilenmektedir. Fırat Nehri'nin en yakınında yer alan mozaikler müzenin giriş kısmında bulunmaktadır. Müzede; en alt kattan başlayarak, Zeugma'daki teraslara doğru yükselerek ziyaret tamamlanabilmektedir. Zeugma ile ilgili diğer kültür varlıkları, Zeugma Ören Yeri'nde bulunan Korugan Müze'nde görülebilmektedir. Müzede, her kattan kolaylıkla görülebilen savaş ve baharın tanrısı Mars Heykeli yer almaktadır. Mars Heykeli, Zeugma'nın koruyucusu olarak sembolize edilir ve müzenin en önemli kültür varlıklarından biridir. İkinci katta Çingene Kızı silüeti yer almaktadır. Ayrıca müzede; Roma ve geç antik döneme tarihlenen 2.448 metrekare mozaik, 140 metrekare duvar resmi, 4 Roma Dönemi çeşmesi, 20 sütun, 4 kireç taşından yapılmış heykel, tunçtan yapılmış Mars Heykeli, lahitler ve mimari parçalar sergilenmektedir (Gaziantep Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2023b).

Görsel 3. Zeugma Mozaik Müzesi Çingene Kızı

Kaynak: (Kültürportalı, 2023b).

Görsel 4. Sergi Alanı ve Buluntular

Kaynak: (Kültürportali, 2023b).

Gaziantep Savunma ve Kahramanlık Panoraması Müzesi

Müze; Gaziantep ilinin düşman işgalinden kurtuluşunun yıl dönüm gününde, 25 Aralık 2018 tarihinde ziyaretçilerine kapılarını açmıştır. Müzede; Antep halkının işgal için şehre giren düşman askerlerini şehirden uzaklaştırma sahnesi, İstiklal Harbi'nin zaferle nihayete ulaşmasındaki etkileri ve bunun sonucunda “Gazi” unvanıyla ödüllendirilmeleri aktarılmaktadır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından şehre hediye edilen müzenin yağlı boya ile ortaya konan görseli, Rus ressam Aleksander Samsonov ve ekibi tarafından yapılmıştır (Büyükşalvarcı, Yetiş ve Arıcan, 2020: 38-39).

Müze; toplam alan bakımından 12 dönümlük bir alana yerleştirilmiştir. Giriş bölümünde, Gaziantep'in İstiklal Harbi'nde kurtarıcı bir rolünün bir örneği olarak mağara ve suyuolları yer almaktadır. Ana bölüme geçerken, görsel ve işitsel anlatım teknikleri kullanılarak ziyaretçilerin ana görsele hazırlanması amaçlanmıştır. Gaziantep panoramasını Türkiye'deki diğer panoramalardan farklı kılan en önemli özelliği, yağlı boya resim çalışması ile yapılmış olmasıdır. Türkiye'de yer alan diğer panoramalar da, dijital ortamda değişik tekniklerle hazırlanmış görsellerin birleştirilmesi ile oluşturulmuşlardır (Şahinbey Belediyesi, 2023).

Gaziantep Kalesi kapalı alanında bulunan müze galerisi, İstiklal Savaşı yıllarında cesurca verilen savaş mücadelesi anlatılmaktadır. Galeride; 10 ay 9 gün devam eden savaşta, cesurca vatanını savunan Gaziantep halkı canlandırılmıştır. Kahramanlık zaferi anlatımı, görkemli Gaziantep Kalesi'nin gizemli galerisinde bulunmaktadır. Antep mücadelesinin teşkilat yapısı, cepheler ve kahramanca mücadele eden şahsiyetler; tarihsel sıralamayla resimler, rölyefler, heykeller, sunumlar ve maketlerle anlatılmaktadır. Galeride; 79 pano, 41 rölyef, 52 heykel, 13 büst, 125 portre rölyefi ile Kurtuluş Savaşı Mücadelesi detaylı bir şekilde sergilenmektedir (Gaziantep Belediyesi, 2023).

Görsel 5. Gaziantep Panorama Müzesi Girişi

Kaynak: (Gaziantep Belediyesi, 2023).

Görsel 6. Panorama Bölümü

Kaynak: (Gaziantep Belediyesi, 2023).

Kahramanmaraş Müzeleri

Kahramanmaraş ili, farklı coğrafyaların birleşim noktasında yer aldığından çeşitli kültürlerle etkileşim içerisinde bulunmuştur (Konyar, 2008:130). Kahramanmaraş'ın kuzeybatısında Kültepe-Kaniş, batısında Kadirli-Karatepe, güneybatısında İslahiye-Yesemek, güneydoğusunda Gaziantep-Zeugma, Kargamış, Adıyaman-Samsat, Nemrut ve doğusunda Malatya-Aslantepe gibi önemi büyük arkeolojik yerleşimler bulunmaktadır. Önemli arkeolojik alanlarla çevrilmiş olan şehir bahsedilen yerleşimlerin merkezinde ticari ve askeri güzergahların geçtiği kavşaktadır. Bu yerleşimlerin kendi aralarında ve Mezopotamya medeniyetlerini kapsayan devletlerin Anadolu ile olan iletişimleri Maraş üzerinden yapılmıştır. Kahramanmaraş'ın bahsedilen coğrafi özellikleri sayesinde kültürel donanımının şekil almasında da önemli bir görev üstlenmiştir (Koç, 2009: 311). Kahramanmaraş'ın kuzeyinde İlk Tunç Çağı

Karaz çanak çömleği ve Hitit çanak çömleği bulunmuş, fakat güneyinde bu döneme ait kalıntılara rastlanmamıştır. Bu sebeple bu bölgede Mezopotamya kültürünün yaygın olduğu görülmekte ve bu bilgiyi onaylamaktadır. Binlerce yıllık tarihi geçmişe sahip Kahramanmaraş, milattan önce ve sonrasında yakın tarihe kadar önemli bir bölge olmuştur. Bu kentte, tarih öncesi çağlara ait olan kültür kalıntılarının bulunduğu birçok mağara ve höyüğe rastlanmaktadır (Eker, 2013: 28).

Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadele Dönemi'nde büyük bir çaba gösteren Maraş, Kahraman unvanını almış ve Maraş'a Cumhuriyet'in ilanından sonraki yıllarda il statüsü verilmiştir. Geçmişten günümüze Bereketli Hilal (Mezopotamya)'ın önemli şehirlerinden olan Kahramanmaraş, tarihi ve kültürel bakımdan oldukça zengin varlıkları topraklarında barındırmıştır. Bu varlıkların günümüze ulaşmasına, korunmasına ve sergilenmesine imkan sunan Kahramanmaraş'ta bulunan müzeler, bu önemli vazifeyi devir almışlardır. Araştırma kapsamına, Kahramanmaraş'ta bulunan 3 müze dahil edilmiştir. Bunlar; Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi, Elbistan Şehir Müzesi ve Kurtuluş Destanı Panoraması Müzesi'dir.

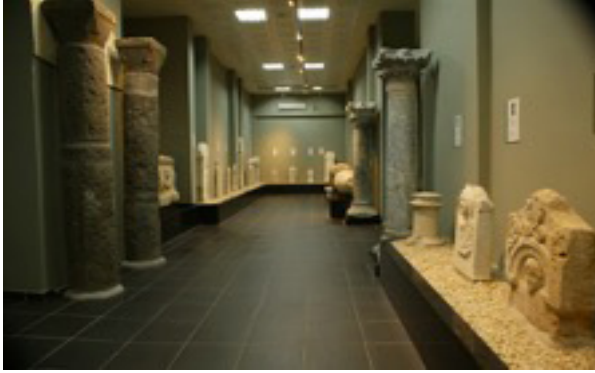
Kahramanmaraş Müzesi

Kahramanmaraş ilinin ilk müzesi 1947 yılında Taş Medrese'de kurulmuştur. Müze, 1961 yılında Kahramanmaraş Kalesi'ne aktarılmıştır. 1975 yılında ise Azerbaycan Bulvarı'nda yer alan günümüzde kullanılan binaya taşınmıştır. 1977 yılında temeli atılan Kahramanmaraş Müzesi ek binası tamamlanmış ve Kahramanmaraş Müzesi olarak 2012 yılında kapıları ziyaretçilere açılmıştır. Envanter bilgilerinde 30.000 eser kayıt altına alınmıştır. Müzede, yedi adet teşhir salonu, birer adet çocuk eğitim ve çok amaçlı toplantı salonu bulunmaktadır. Antik Fil Sergi Salonu, Direkli Mağara Kazısı Canlandırma ve Sergi Salonu, Domuztepe Höyük Kazısı Canlandırma ve Sergi Salonu, Maraş Aslanı ve Hitit Eserleri Sergi Salonu, Mozaik Sergi Salonu, Taş Eserler ve Steller Sergi Salonu, Kronolojik Arkeolojik Eserler Sergi Salonu, Sikke Teşhir Bölümü ve Bahçe Teşhir Kompleksi ile Kahramanmaraş tarihine ışık tutmaktadır (Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023a).

Antik Fil Sergi Salonu'nda Kahramanmaraş-Türkoğlu İlçesi, Gâvur Gölü Bataklığı'nda bulunan ve M.Ö. 1400'lere tarihlenen 2 tane antik fil iskeleti yer almaktadır. Direkli Mağarası Kazı ve Canlandırma Salonu'nda, Merkez, Tekir Kasabası, Yukarı Döngel Köyü'nde bulunan ve 2007'den bu yana kazısı yapılan Direkli Mağarası ve kazı alanının birebir canlandırması bulunmaktadır. Domuztepe Höyük Canlandırma ve Kazı Sergi Salonu'nda, Kahramanmaraş-Pazarcık İlçesi, Emirler Köyünde yer alan ve M.Ö. 7000-5000'li yıllara tarihlenen Domuztepe Höyüğü ve Kazı Alanının canlandırması teşhir salonunda yerini almaktadır. Hitit ve Geç Hitit Eserleri Sergi Salonu'nda, Maraş Kalesi

ve çevresinden çıkartılan Maraş Aslanı, Tanrı heykelleri, Merkez Mağralı ve Yörükselim Mahallerinde keşfedilen ziyafet sahnelerini aktaran steller, Türkoğlu Minehöyük, Pazarcık, Doğanlıkarahasan Köyü, Afşin Yazıbelen (Hurman) Köyü ve Arıtış Höyüğü'nden elde edilen ve Gurgum Krallığı'na ait stel-heykeller, Hitit ve Geç Hitit Eserleri sergilenmektedir. Mozaik Sergi Salonu'nda, Germanicia Antik Kenti'ne ait Roma Dönemi taban (koridor) mozaiği ve Kahramanmaraş Çağlayancerit ilçesinden getirilen taban mozaiği bulunmaktadır. Taş Eserler Sergi Salonu'nda, mezar stelleri, lahit ve pişmiş toprak mezar tipleri sergilenmektedir. Kronolojik Arkeolojik Eser Sergi Salonu'nda; Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik, Tunç, Demir, Grek, Roma ve Bizans Dönemlerine ait kronolojik sıralama ile günlük hayatta tercih edilen ve yaşamın bir parçası olarak kabul edilen araç-gereçler yer almaktadır (Kültür Portalı, 2023c).

Görsel 7. Taş Eserler ve Steller Sergi Salonu

Kaynak: (Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023a).

Görsel 8. Antik Fil Sergi Salonu

Kaynak: (Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023a).

Elbistan Şehir Müzesi

Kahramanmaraş; Milattan öncesi dönemlerde Suriye ve Mezopotamya'yı, Kapodokya ile Anadolu'nun diğer bölgeleriyle bağlantı sağlayan gözde kervan yollarının birleşim noktasında bulunmaktadır. Hititler, Asurlar, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar, Dulkadiroğulları, Osmanlı İmparatorluğu gibi medeniyetlerin kültürel zenginliğini geçmişten bugüne aktarmıştır. Kahramanmaraş'a 130 km. mesafede yer alan Elbistan; tarihi ve kültürel bakımdan öne çıkan ilçelerden biridir. Karahöyük, Ceyhanhöyük, Keçe Mağarası, Kurucaova antik kentleri, Ulu Cami gibi kültürel değerler Elbistan sınırları içerisinde bulunmaktadır. Afşin Eshab-ı Kehf külliyesine ise 33 km. mesafede yer almaktadır (Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023b).

Yapımına 1926 yılında karar verilen ve 1930 yılında yapımı tamamlanan Hükümet Konağı binası, Elbistan'ın tarihi ihtişamını aktaran yansıtan varlıklardandır. Müze şeklinde değerlendirilmesi maksadıyla restorasyon başlatılmıştır. Müzenin teşhirinde binanın mimari dokusu korunmuştur. Antik Çağ ve İslam medeniyetlerine tarihlenen kalıntılara ek olarak Elbistan'ın coğrafi nitelikleri, ekonomisi, sanayisi, mutfak kültürü, etnografik kalıntıları, yetiştirdiği sanatçılar gibi temalar değerlendirilmiştir (Kültür Varlıkları, 2023).

Elbistan ve civarında yer alan tarihi değerlerin yerinde sunulması amacıyla müze kurulması düşünülmüştür. Kültür ve Turizm Bakanlığı aracılığıyla Eski Hükümet Konağı onarılmış ve Elbistan Şehir Müzesi şeklinde projelendirilmiştir. 2016 yılında müze binasının restorasyonu başlatılmıştır. Eser seçimleri, teşhir ve tanzim düşünceleri 2020 yılında tamamlanmıştır ve 2021 yılında kapılarını ziyaretçilerine açmıştır. Elbistan Şehir Müzesi'nde; Elbistan ve civarının tarihi ve kültürel varlıklarını aktaran 17 teşhir salonu yer almaktadır. Müze; bölgenin kültürel değerlerinin korunmasına ve sergilenmesine ve turizm bakımından gelişimine katkı sağlamaktadır (Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023b).

Görsel 9. Elbistan Şehir Müzesi Girişi

Kaynak: (Kahramanmaraş Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2023b).

Görsel 10. Sergi Alanı

Kaynak: (Kahramanmaraş Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2023b).

Kurtuluş Destanı Panorama Müzesi

Anadolu'nun işgal döneminde kurtuluş mücadelesini başlatan Maraş halkının gösterdiği milli mücadeleyi aktaran panoramik bir müze olarak inşa edilmiştir. Kahramanmaraş'ın işgal altından kurtuluşunun 98. yıl dönümünde, 10 Şubat 2018 tarihinde ziyarete açılmıştır. Mücadele döneminde yaşanan zorlu ve tarihi açıdan öneme sahip olayların anlatıldığı 13 sahne; panoramik resimlerle, ışık ve ses efektleriyle aktarılmaktadır. Bunlardan bazıları; İngilizlerin Maraş'a gelişi, Ali Sezai Efendi'nin İngiliz Kumandanı ile görüşmesi, Sütçü İmam Olayı, kaleye hücum ve bayrağın çekilmesi, şehirde yaşamış önemli kişilerin tutuklanması ve protesto edilmesi, savaş ve çatışma sahneleri, Kahramanmaraş'ta Kurtuluş Savaşı esnasında gerçekleşen önemli vakalar görsellerle anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Kahramanmaraş'ın istiklal madalyasını alış hikâyesi, kiosklar ve sesli anlatımlarla zenginleştirilerek sunulmuştur (Büyükşalvarcı, Yetiş ve Arıcan, 2020: 37).

Kurtuluş Destanı Panorama Müzesi, Kültür Park içinde şehir merkezinde bulunmaktadır. 1.Dünya Savaşı'nın ardından işgal altına alınan Anadolu ve civarında kurtuluş çağrısını başlatan kahraman Maraş halkının gösterdiği Milli Mücadele; 2D ve 3D animasyon gösterimleri ile sunulmaktadır. Ziyaretçilerine o dönemden yansıtılan zamansal kesitler sunan tarih ve kültür temalı bir müze mahiyetindedir. Müzede oluşturulan sahneler; mücadelenin ileri gelen önemli kahramanlarının yağlı boya portrelerini, savaş zamanında kullanılmış silahlarını ve 12 Şubat 1920 tarihinde yapılan kutlamaların canlandırmalarını aktarmaktadır. Ayrıca Maraş tarihi detaylı olarak dokunmatik ekranda anlatılmaktadır. Ek olarak 15 Temmuz Milli Birlik ve Kahramanlık Destanı, ülkede ve Kahramanmaraş'ta yaşanan olaylar özel olarak resmedilmiş görseller ve maketlerin, ses ve ışık efektleriyle sunulmaktadır

(Kahramanmaraş Belediyesi, 2023). Panorama müzelerinin özellikle tarihi olayları aktarmada kullanılması; olayları anlama ve aktarmada kolaylık sağlamaktadır. Özellikle genç nesilde tarih bilinci oluşturmak maksadı ile ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Olayları bizzat dönemine gidip yaşanmışlık hissi veren panorama müzeleri arasında Kurtuluş Destanı Panorama Müzesi, Anadolu insanının Milli Mücadele dönemini yansıtan anlamlı bir müze olarak şehre kazandırılmıştır.

Görsel 11. Müze Girişi

Kaynak: (Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023c).

Görsel 12. Savaş ve Çatışma Sahneleri

Kaynak: (Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023c)

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Müzeler, insanlık tarihi için büyük önem arz eden tarihi ve kültürel eserlerin korunmasında etkin role sahiptir. Farklı medeniyetlere ait zengin mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması tarihi bir sorumluluktur. Kültür ve tarih bilincine sahip araştırmacıların deprem vb. olaylardan olumsuz etkilenen geçmiş dönemlere ait eserlerin korunması ve arşivlenmesi ile ilgili çalışmalar yapması, sadece ilgili eserin ait olduğu medeniyet için değil tüm insanlık açısından önemlidir.

Çağımızda sanayi ve teknoloji devrimlerinin getirmiş olduğu avantajlarla şehirler, kendi hikayelerini aktaran ve yaşayan kültürel mekânlar topluluğuna dönüşmeye başlamışlardır. (Özdemir, 2018: 17). Araştırmaya seçilmiş Gaziantep ve Kahramanmaraş şehirleri; yer aldıkları coğrafi konum sebebiyle uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan kadim kentlerdendir. Bu kentlerde kültürel miras unsurlarını içinde barındıran, sergilenmesini sağlayan müzeler ayakta durmaya çalışmaktadır. Tarihi kalıntıların ve yapıların işlevselleştirilmesi oldukça önemlidir. Kültür turizminin sonuçları ilgili kentlerin yapısını farklı yönlerden etkileyebilmektedir. Turizm kavramı; kültür kavramı ile birleşince yaratıcı bir alana evrilmektedir. Kültür turizmi, turizme yaratıcı özellikler katmaktadır. Dolayısıyla turizm kültürle birleşince; anlam, çekicilik ve özgünlük özelliklerine bürünmektedir (Özdemir 2012: 221- 240).

Gaziantep Valiliği, Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerine göre, Gaziantep'te bakanlığa bağlı ve belediyelere bağlı toplam 19 müze yer almaktadır. Araştırma kapsamına, Gaziantep'te yer alan 3 müze alınmıştır. Bunlar; Gaziantep Arkeoloji Müzesi, Zeugma Mozaik Müzesi ve Gaziantep Savunması ve Kahramanlık Panoraması Müzesi'dir. Bu müzelerden ilk ikisi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müze statüsünde, sonuncusu ise Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı özel müze statüsündedir. Seçilen müzelerle ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Koruma Uygulama ve Denetim Büroları(KUDEB)'ndan alınan verilere göre 2023 Kahramanmaraş merkezli depremde, bu müzeler içerisindeki tarihi ve kültürel envanterlere zarar gelmemiş, tahrip olmamıştır. Ayrıca müze binalarında ufak çaplı hasarlar olsa da genel anlamda ciddi bir hasar bulunmamaktadır bilgisi verilmiştir.

Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerine göre, Kahramanmaraş'ta bakanlığa bağlı ve belediyelere bağlı toplam 10 müze yer almaktadır. Araştırma kapsamına, Kahramanmaraş'ta yer alan 3 müze alınmıştır. Bunlar; Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi, Elbistan Şehir Müzesi ve Kurtuluş Destanı Panoraması Müzesi'dir. Bu müzelerden ilk ikisi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müze statüsünde, sonuncusu ise Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı özel müze statüsündedir. Seçilen müzelerle ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Koruma Uygulama ve Denetim Büroları(KUDEB)'ndan alınan verilere göre 2023 Kahramanmaraş merkezli depremde, bu müzeler içerisindeki tarihi ve kültürel envanterlere zarar gelmemiş, tahrip olmamıştır. Ayrıca müze binalarında ufak çaplı hasarlar olsa da genel anlamda ciddi bir hasar bulunmamaktadır bilgisi verilmiştir.

Bu müzeler depremden yaklaşık bir ay sonra tekrar ziyarete açılmıştır. İncelemeler halen devam ettiğinden genel bilgiler dışında detay bilgiler

yetkililer tarafından yasal olmadığı için araştırmaya dahil edilmek üzere paylaşılmamıştır. Aynı şekilde araştırmaya depremin üzerinden bir ay sonra başlanması ve hasarın devlet kurumlarında ve çalışanların barındıkları evlerinde büyük hasar ve can kaybına neden olduğundan ilgili kişilere ulaşmak ve bilgi almak konusunda zorluklar yaşanmış bu da araştırmının sınırlılıklarını oluşturmuştur. Hem kültürel değerlerin korunması, bu değerlerden ekonomik girdi sağlanması hem de bölgelerin biran evvel kalkınmaları bakımından bu müzeler önem arz etmektedir. Bu çeşit kültür turizmi unsurlarından daha sonraki dönemlerde finansal olarak üst düzeyde kazanç sağlanabilmesi için bölgenin kentlerinin tüm kamu kurum ve kuruluşlarının deprem ve turizm açısından çok ciddi hassasiyetler göstermesi ve önlemler alması gerekmektedir.

Bir kültür turizm unsuru olan müzelerin Gaziantep ve Kahramanmaraş'ta kent kimliği ve kent markası yaratılması ve kentlerin değerini arttırabilmesi kapasitesine sahiptir. Bu konuda kentlerin çekiciliği artacak ve kente daha fazla turist çekimine etki edecektir. Bu nedenle kentte turizm uygulamalarının artış göstermesi ve yerel halkın finansal açıdan daha çok gelir elde etmesinde önemli bir rol almış olacaktır. Depremden sonra yıpranan şehirlerin yeniden ayaklanması ve hareketlenmesi için turizmin hareketlenmesi elzemdir. Turizmin kentlerde en çekici öğeleri olan müzeler bu kalkınmanın en hızlandırıcı etkeni konumundadır. Müzeler içerisinde sergilenen kültürel öğeler milletlerin ortak tarihlerini gün yüzüne çıkaran Dünya'nın da ortak mirası durumundadır.

Eski çağlarda ve yakın çağlara kadar varlığını sürdürmüş medeniyetlerin dönemlerinde yaşananların yansıtılması bakımından müzeler değerlidir. Genç nesiller bu müzeler sayesinde geçmişte bu topraklarda yaşamış atalarına ait olan sosyo-kültürel değerlerin yapısını kavrayabilecek, geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağlantı sağlayabileceklerdir. Eski tarihi yapıları, kalıntıları yeni kimlikleriyle ayakta kalmalarını ve korunmalarını sağlayacak düzenlemeler, turizm sayesinde gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple bu müzelerin değerleri bilinmeli depremde aldıkları hasarların onarılarak eski görünümüne kavuşmaları sağlanmalıdır. Ayrıca bu şehirler için turizm strateji planları yapılarak turizmin gelişmesi ve kentlerin deprem sonrasında yeniden kalkınmaları maksadıyla alt ve üst yapı yatırımları yapılmalıdır. Şehirlerin eski görünümüne ve yaşanılabilirliklerine dönebilmeleri için kültürel öğelerin ve müzelerin korunup turizme kazandırılması maksadıyla yerel olarak belediyeler, ulusal olarak da kamu kurum ve kuruluşları ile yerleşik halk, ivedi kalkınma için yapılan onarımlara paydaş olarak katılım sağlamalıdır. Ek olarak yaşanan bu asrın felaketi depremin unutulmaması ve yeniden yaşanılmaması için önlemler alınması gerekliliğini vurgulamak amacı ile depremin konu edildiği müzelerin yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alaeddinoğlu, F. ve Aliğaçoğlu, A. (2005). Turizmde Planlama ve Türkiye’de Turizm Planlaması: Turizm Planlarının Etkinliği ve Başarılarına İlişkin Bir Değerlendirme, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, 15 (43), s. 87-118.
- Altunel, M. C. ve Kahraman, N. (2012). Kültür Turisti Tipolojilerinin Belirlenmesi: İstanbul Örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23 (1), s. 7-18.
- Arıcan B. ve Özdemir Akgül, S. (2022). Turizm Diplomasisi Aracı Olarak Müzeler: Panorama Konya Müzesi Örneği, *Çatalhöyük International Journal of Tourism and Social Research*, Issue: 8.
- Boniface, P. & Fowler, P. J. (1993). *Heritage and Tourism in ‘The Global Village’*, London: Routledge.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2018). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi Eğitimin Her Kademesine Yönelik Yöntem ve Tekniklerle*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüksalvarcı, A., Yetiş, Z. & Arıcan, Ç. (2021). Panorama Konya Museum From The Tourist Guides’ Point of View. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 8 (2), 185-209.
- Büyüksalvarcı, A., Yetiş, Z. ve Arıcan, Ç. (2020). Turizmde Akademik Yaklaşımlar, içinde: *Turist Rehberlerinin Panorama Müzeleri Hakkındaki Görüşleri ve Ziyaretçiler Üzerindeki Gözlemleri* (ED: Bilgi, C., Şapçılar, M. C., Uslu, S. ve Yetiş, Z.), (s: 33-56), Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya.
- Çetin, T. (2010). Cumalıkızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı. *Milli Folklor*, 22 (87), s. 181- 190.
- Diker, O. ve Deniz, T. (2016). *Coğrafya ve Tarih Perspektifinden Somut Kültürel Miras ve Türkiye* (2.Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, ISBN:978-605-318-756-1.
- Doğaner, S. (2013). *Türkiye Kültür Turizm*. İstanbul: Doğu Kitapevi, 2. Baskı.
- Eker, F. (2013). Kahramanmaraş’ın Tarihi Coğrafyasına Bir Bakış, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi / KSU Journal of Social Sciences* 10 (2), ss: 25-38.
- Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023a). *Gaziantep Arkeoloji Müzesi*, <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-174048/gaziantep-arkeoloji-muzesi.html>, E. Tarihi: 26.04.2023.
- Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2023b), *Zeugma Mozaik Müzesi*, <https://gaziantep.ktb.gov.tr/TR-174046/zeugma-mozaiik-muzesi.html>, E. Tarihi: 26.04.2023.
- Gaziantep Belediyesi (2023). *Gaziantep Savunması ve Kahramanlık Panorama Müzesi*, <https://www.gaziantep.bel.tr/tr/tarihi-ve-kulturel-eserler/gaziantep-savunmasi-ve-kahramanlik-panorama-muzesi>, E. Tarihi: 26.04.2023.
- Güneş, G. (2023). Kahramanmaraş Depremi’nin Kültürel Kurumlar Üzerine Etkisi, içinde: *Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrası İçin Akademik Öneriler* (Ed: Öztürk, M. ve Kırca, M.), s: 73-82, Gaziantep: Özgür Yayınları.
- Kahramanmaraş Belediyesi (2023). *Kurtuluş Destanı Panorama Müzesi*, <https://kahramanmaras.ktb.gov.tr/TR-233512/kurtulus-destani-panorama-muzesi.html>, E. Tarihi: 11.05.2023.
- Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (2023a). *Kahramanmaraş Müzesi*, <https://kahramanmaras.ktb.gov.tr/TR-151934/kahramanmaras-muzesi.html>, E. Tarihi: 10.05.2023.
- Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (2023b). Elbistan Şehir Müzesi. <https://kahramanmaras.ktb.gov.tr/TR-289237/elbistan-sehir-muzesi.html>, E. Tarihi: 10.05.2023.
- Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü (2023c). Kurtuluş Destanı Panorama Müzesi, <https://kahramanmaras.ktb.gov.tr/TR-233512/kurtulus-destani-panorama-muzesi.html>, E. Tarihi: 10.05.2023.
- Kahramanmaraş Valiliği (2023). Elbistan Şehir Müzesi. <https://kahramanmaras.ktb.gov.tr/TR-289237/elbistan-sehir-muzesi.html>, E. Tarihi: 10.05.2023.
- Koç, K. (2009). *Tarih Boyunca Maraş Şehri’nin Gelişmesini Etkileyen Faktörler*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı.21, ss. 311-326.

- Konyar, E. (2008). Kahramanmaraş Yüzeý Arařtırması 2007, *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri*, ss. 130-138.
- Kültür Portalı (2023a). *Gaziantep Arkeoloji Müzesi*, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/gaziantep-arkeoloji-muzesi>, E. Tarihi: 26.04.2023.
- Kültür Portalı (2023b). *Zeugma Mozaik Müzesi*, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/zeugma-mozaik-muzesi>, E. Tarihi: 26.04.2023.
- Kültür Portalı (2023c). *Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesi*, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kahramanmaras/gezilecekyer/kahramanmaras-arkeoloji-muzesi>, E. Tarihi: 26.04.2023.
- Kültür Varlıkları (2023). *Elbistan Şehir Müzesi Müdürlüğü*, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/yazdir?6DEBA6637ED9373C2B33AFE472D3EFA>, E. Tarihi: 10.05.2023.
- Lussetyowati, T. (2015). Preservation and Conservation through Cultural Heritage Tourism Casse Study: Musi Rivereaside Palembang, *Procedia-Social and Behavioural Sciences*, 184, 401-406.
- Özdemir, N. (2018). Geleneksel Bilgi ve Kültür Ekonomisi, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies* 18/1,s. 1-28.
- Özdemir, N. (2012). *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi*, Ankara: Grafiker Yay.
- Prentice, R. (2005) Heritage: a Key Sector in the “New” Tourism. In G. Corsane (ed.), *Heritage, Museums and Galleries: An Introductory Reader*, New York: Routledge, s. 243–56.
- Sezgin, M. ve Karaman, A. (2009). *Müze Yönetimi ve Pazarlaması*. Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.
- Şahinbey Belediyesi (2023). *Gaziantep Savunması ve Kahramanlık Panoraması Müzesi*, <https://www.sahinbey.bel.tr/idet/320/111/gaziantep-savunmasi-ve-kahramanlik-panoramasi-muz>, E. Tarihi:27.04.2023.
- Timothy, D. J. & Nyaupane, G. P. (2009). *Cultural Heritage and Tourism in Developing World: A Regional Perspective*, Routledge, New York.
- UNESCO (2023). *UNESCO Türkiye Milli Komisyonu*; <https://www.unesco.org.tr/Pages/158/177/S%C3%B6zle%C5%9Fmeler>, , <https://www.unesco.org.tr> E. Tarihi: 10.04.2023.

DEPREM SONRASI TURİZM SEKTÖRÜ VE SUNULAN OLANAKLAR

Alpaslan Berat OKŞAR¹, Tolga GÖK²

GİRİŞ

Türkiye coğrafi konumu itibariyle sık sık depremlerin yaşandığı bir ülkedir. Tarih boyunca birçok büyük depremler meydana gelmiş ve ülke çapında önemli kayıplara ve yıkımlara yol açmıştır. Bu sebeple, Türkiye’de deprem riskini azaltmaya yönelik çabalar her zaman ülke gündeminde yerini almıştır. Son zamanlarda “2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri” olarak ifade edilen 6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş’ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan 7.7 ve 7.6 büyüklüklerinde iki büyük deprem meydana gelmiştir. Ardından 20 Şubat 2023 tarihinde de Hatay’ın Yayladağı ilçesi merkez üssü olan 6.4 büyüklüğünde bir deprem daha meydana gelmiştir. Bu depremler 11 ilde yaklaşık ülke nüfusunun %16’sını oluşturan 14 milyon kişiyi doğrudan etkilemiş ve büyük bir yıkıma yol açmıştır. Bunun sonucunda deprem bölgesinde yıkılan binalarda yaşayan birçok kişinin vefatı ve yaralanması ile karşı karşıya kalmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı [SBB], 2023: 6).

Yaşanan depremler sonrasında hayatta kalan depremzedelerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik devlet kurumları, STK’lar ve özel birçok kuruluş harekete geçmiştir. Barınma ve gıda ihtiyacına yönelik olarak depremzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması üzerine çalışmalar öncelikli olarak yürütülmüştür. Deprem bölgesinde barınmaya yönelik ihtiyaçlar bir an önce karşılanmaya çalışılırken diğer taraftan birçok depremzede deprem bölgesinden ayrılıp şehir dışındaki güvenli yerlere sığınmak zorunda kalmışlardır.

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0001-8147-0941, E-posta: alpaslanberatoksar@gmail.com

2 Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Silifke Taşucu Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri, Orcid: 0000-0002-9252-9504, E-posta: toлга@selcuk.edu.tr

Deprem bölgesinin dışına güvenli bölgelere akın eden depremzedelerin vardıkları yerlerde onlara kucak açan yerlerin başında konaklama işletmeleri gelmiştir. Özellikle Mersin, Antalya, Konya, Kayseri gibi yakın iller başta olmak üzere deprem bölgesi dışındaki neredeyse tüm illere yoğun bir göç yaşanmıştır. Şehir dışına çıkan depremzedeler yakın ve güvenli şehirleri öncelikli tercih ederlerken buralardaki konaklama işletmelerinin yanı sıra T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı yükseköğrenim öğrenci yurtları, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı öğrenci yurtları, devlet ve STK'lara ait sosyal tesisler depremzedelerin barınmasına açılmış ve yeme içme olanakları sunulmuştur.

Bu bölümde, *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri* sonrasında barınma olanakları açısından önemli rol oynayan konaklama işletmelerindeki depremzedelerin durumunun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede depremzedelerin bu işletmelerde karşılaştıkları zorluklar, sağlanan hizmetlerin etkinliği, yerel topluluklarla olan etkileşimleri ve uzun vadeli çözümler üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, turizm sektörünün acil durumlarda nasıl bir rol oynadığını ve depremlerin ardından toparlanma sürecine nasıl katkıda bulunduğu da incelenecektir.

KAHRAMANMARAŞ-HATAY DEPREMLERİ VE SONRASI

Türkiye deprem kuşağında yer alan ve aktif fay hatlarına sahip bir ülkedir. Kahramanmaraş ve Hatay depremlerinin merkez üssü olan yerlerin Doğu Anadolu Fay Hattı üzerinde yer almaktadır. Kahramanmaraş merkezli depremlerin 7.0 üzeri ve büyük depremlerin hemen ardından Hatay'da meydana gelen depremin 6 üzeri bir şiddette yaşanması sonucunda büyük kayıplar oluşmuştur. Sabah saat 04.17'de meydana gelen Pazarcık merkez üssü olan depremin büyüklüğü ilk evrede 7,4 olarak verilmiştir fakat ilerleyen süreçte yapılan güncelleme ile birlikte AFAD depremin büyüklüğünü 7.7 (odak derinlik=8.6km) olarak açıklamıştır. 13:24'te Elbistan merkez üssü olan ikinci bir deprem daha gerçekleşmiş ve depremin büyüklüğü 7,6 (odak derinlik=7km) olarak ölçülmüştür (SBB, 2023: 25). Depremlerin etkilediği 11 ilde 2022 verilerine göre Türkiye nüfusunun (85.279.553) yaklaşık %16,4'ünü oluşturan yaklaşık 14 milyon insan yaşamaktadır. Deprem bölgesinde yer alan illerin nüfus dağılımları Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Depremden Etkilenen İllerin Nüfusu (2022)

İller	Nüfus
Adana	2.274.106
Adıyaman	635.169
Diyarbakır	1.804.880
Elazığ	591.497
Gaziantep	2.154.051
Hatay	1.686.043
Malatya	812.580
Kahramanmaraş	1.177.436
Şanlıurfa	2.170.110
Kilis	147.919
Osmaniye	559.405
TOPLAM	14.013.196

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2022

Kahramanmaraş ve Hatay depremleri sonrasında 11 ilde ciddi boyutlarda can kaybı, binalarda ve şehirlerin altyapılarında önemli düzeyde tahribatlar meydana gelmiştir. Kahramanmaraş depremi sonrasında ilk yedi gün içinde bölgede 31.643 kişinin hayatını kaybettiği, 80.278 kişinin yaralandığı ve 6.444 binanın yıkıldığı tespit edilmiştir (Yılmaz vd., 2023). AFAD tarafından yayınlanan 24.02.2023 tarihli basın bültenine göre, deprem bölgesinde 44.218 kişinin yaşamını yitirdiği, bölgeden 528.146 kişinin tahliye edildiği, Kamu, özel ve uluslararası 11.424 arama kurtarma personelinin görev yaptığı, saha personeli olarak 239.977 kişinin görev yaptığı ve 13.224 iş makinasının görev yaptığı bilgisi kamuoyu ile paylaşılmıştır (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2023a).

AFAD tarafından açıklanan 01.03.2023 tarihli resmi verilere göre hayatını kaybedenlerin sayısı 45.089, bölgede meydana gelen artçı deprem sayısı 11.020, deprem bölgesindeki illerden ayrılıp diğer il ve ilçe kaymakamlıklarına başvurarak kayıt yaptıran depremzedesayısının 1.971.589 olduğu anlaşılmaktadır (AFAD, 2023b). 22.04.2023 tarihinde CNN Türk canlı yayınına katılan İçişleri Bakanı Süleyman SOYLU Kahramanmaraş merkezli depremlerde hayatını kaybedenlerin sayısını 50.783 olarak açıklamıştır (TRTHaber, 2023).

Tablo 2. AFAD Tarafından İlan Edilen Depremde Vefat ve Yaralı Bilgileri
(02.03.2023 tarihine kadar)

Tarih	Vefat Sayısı	Yaralı Sayısı
06.02.2023	1.651	440
07.02.2023	4.544	11.119
08.02.2023	8.574	26.721
09.02.2023	17.134	49.133
10.02.2023	19.875	73.347
11.02.2023	22.327	79.717
13.02.2023	31.643	80.278
14.02.2023	31.974	Basın Bülteninde Mevcut Değil.
16.02.2023	36.187	108.068
19.02.2023	41.020	Basın Bülteninde Mevcut Değil.
20.02.2023	41.156	Basın Bülteninde Mevcut Değil.
21.02.2023	42.310	Basın Bülteninde Mevcut Değil.
24.02.2023	44.218	Basın Bülteninde Mevcut Değil.
26.02.2023	44.374	Basın Bülteninde Mevcut Değil.
01.03.2023	45.089	Basın Bülteninde Mevcut Değil.

Kaynak: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2023c

AFAD tarafından 02.03.2023 tarihine kadar düzenli olarak yayınlanan “Kahramanmaraş Merkezli Yürütülen Çalışmalar Hakkında -Basın Bülteni” duyurularına istinaden depremde hayatını kaybeden ve yaralananların sayısına ilişkin bilgiler derlenmiş ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Deprem sonrası artçılar da şiddetli bir şekilde devam etmiştir. Bölgede yaşanan durumlar sonrasında hayatta kalanlar için ise çadırlar ve konteynerler tahsis edilmiştir. Birçok ülkeden Türkiye’ye enkaz altındaki depremezdeleri kurtarmak adına kurtarma ekipleri gönderilmiştir. Türkiye’nin diğer bölgelerinden deprem bölgesine yiyecek – içecek, kıyafet ve temel ihtiyaç malzemeleri gönderilmiştir.

AFAD tarafından deprem sonrası 02.03.2023 tarihinde yayınlanan 37. basın bültenine göre, depremden etkilenen bölgede toplam 360.167 çadır ve 332 çadır kent kurulmuştur. 1.440.668 kişinin çadırlarda barınması sağlanmıştır. Bölgede 189 konteyner kentin inşası, 90.914 konteynerin kurulumu ve altyapı geliştirme çalışmaları devam etmektedir. 34.120 kişi konteynerlerde barınma hizmeti almaktadır. Barınma alanlarında ayrıca 2.284 mobil duş ve 5.058 tuvalet konteyneri kullanılmıştır. Depremden etkilenen bölgede toplam 1.593.808 kişiye barınma hizmeti verilmiştir. Afetten etkilenen 329.960 kişi komşu illerde barınma yardımı almaktadır. Depremin ardından bölgeye 35.250 arama kurtarma çalışanı gönderilmiş olup, bunların 4.667’si halen sahada çalışmaktadır. Felakette ihtiyaç duyulan tüm hizmetlerin sunulabilmesi için bölgede toplam 271.060 kişi görevlendirilmiştir. Bölgede toplam 228.591 personel görev ve 18.048 adet iş makinesi görev yapmaktadır. Çalışmalarda 108 helikopter ve 75 uçak kullanılmıştır. Felaketten etkilenen bireylerin beslenme ihtiyaçlarına yardımcı olmak için Türk Kızılay’ı, AFAD, Milli Savunma

Bakanlığı, Jandarma ve STK'lar 369 mobil mutfak sağlamıştır. Bölgeye bugüne kadar toplam 97.451.326 öğün sıcak yemek ulaştırılmıştır. Paketlenmiş yemeğin yanı sıra 13.011.882 çorba ve 15.083.689 kumanya sağlanmıştır. Depremden etkilenen yapıları tespit etmek amacıyla 1.538.009 bina ve 4.765.345 bağımsız bölümde hasar tespit çalışması sonuçlandırılmıştır (AFAD, 2023d).

DEPREM SONRASI BARINMA VE TURİZM İŞLETMELERİ

Deprem Sonrası Barınma Sorunu ve Çözümüne Yönelik Çalışmalar

Deprem kuşağında yer alan Türkiye, geçmişten günümüze pek çok depremlerin yaşandığı ve sonucunda çok büyük bedellerin ödendiği bir ülkedir. Doğal afetlerin hepsinde olduğu gibi depremlerin de ilk etkilediği konu barınma sorunu ile ilgilidir. Doğal afetler sonrasında yıkılan veya ağır hasar alan binaların olması nedeniyle afetzedede olan insanlara barınma alanlarının sağlanması zorunluluktur. Türkiye'de afet sonrası barınma sorununu çözmeye yönelik yaklaşımlar üç aşamalıdır (Limoncu ve Bayülgen, 2005);

- **Acil yardım aşaması:** Bu aşamada, afet sonrası evleri yıkılan veya hasarlı olan insanlar için acil yardım barınma alanlarının (çadır, sosyal tesislerde barınma, gemilerde barınma vb.) oluşturulması gerekmektedir.
- **Rehabilitasyon aşaması:** Bu aşama, afet sonrası ile kalıcı konutların yapılmasına kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Bu aşamada, afet bölgesi dışındaki bölgelere geçici yerleşim, afet bölgesinde toplu bir şekilde barınma ve geçici konutlar sayesinde barınma sorununa çözüm bulunmaktadır.
- **Yeniden yapım aşaması:** Bu aşamada ise, rehabilitasyon aşaması sonrası afetzedeler için kalıcı ve nitelikli konutların sağlanması amaçlanmaktadır.

Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında devletin kurumları, STK'lar ve özel sektör kuruluşları hızlı bir şekilde depremzedeler için gıda ve barınma ihtiyaçlarını gidermek için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Acil yardım aşaması çerçevesinde, 2 Mart 2023 tarihi itibarıyla depremden etkilenen bölgelerde AFAD ve Türk Kızılay'ı öncülüğünde ve diğer yardım kuruluşlarının da katkılarıyla 322 çadır kent ve 360.167 çadır kurulmuştur. Bu kurulan çadırlarda barınma hizmeti alan kişi sayısı resmi verilere göre 1.440.668'dir.

Deprem bölgesinde barınma sorunlarının çözümüne yönelik rehabilitasyon aşaması depremin başlangıcından itibaren çok fazla zaman geçmeden başlatılmıştır. Rehabilitasyon aşaması kapsamında, 2 Mart 2023 tarihi itibarıyla 189 konteyner kent oluşturulmuş ve 90.914 konteyner altyapı ve kurulum faaliyetlerinin devam ettiği duyurulmuştur. Belirtilen tarihte 34.120 kişinin geçici konut olarak inşa edilen konteynerlerde barınma hizmeti aldığı bilinmektedir. Barınma sorununa yönelik, deprem sonrası yaklaşık bir ay içerisinde depremden etkilenen bölgede toplam 1.593.808 vatandaşı barınma

hizmeti almaktadır. Deprem bölgesi dışındaki diğer illerde ise 329.960 vatandaşa barınma hizmeti sağlanmıştır (AFAD, 2023d).

Yeniden yapım aşaması çerçevesinde, depremden etkilenen 11 ile yönelik, kalıcı ve nitelikli konutların inşasını gerçekleştirmek için T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı çalışmalarına deprem sonrasında hızla başlamıştır. Bakan Murat Kurum paylaşımında, “Afet risk durumu, zemin kalitesi çalışmalarıyla sosyolojik, demografik, kültürel yapıyı koruyarak, il yöneticileri, STK, akademisyenlerle istişare ederek, vatandaşımızı mağdur etmeden yeni yerleşim yerlerimizi belirliyoruz. İhya ve inşa sürecinde yol haritamız netleşiyor.” ifadesini kullandı (Kurum, 2023). Deprem bölgesinin yeniden ihya ve inşa sürecinde yapılacak çalışmalar Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Deprem Bölgesinin Yeniden İhya ve İnşa Sürecinde Yapılacak Çalışmalar

Kaynak: Kurum, 2023

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TOKİ ve İştiraklerinin iş birliği ile deprem bölgesinde yer alan 11 ilde toplamda 650.000 konut ve köy evi inşası planlanmıştır. Bir yıl içerisinde de 319.000 konut ve köy evinin teslim edilmesi planlanmaktadır. Bu plan doğrultusunda 21 Şubat 2023 tarihinde 55.000 konutun temeli atılmıştır (Varank, 2023). 10 Mayıs 2023 tarihli Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yayınlanan haberlerde Bakan Murat Kurum, hali hazırda depremden etkilenen bölgelerde inşası devam eden konut sayısının 144.000'e ulaştığını ifade etmiştir (URL-1).

Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında 11 ildeki pek çok depremzede kara, hava ve deniz yolu ile Türkiye'nin farklı illerine yönlendirilirken kendi imkânları ile bölgeden ayrılan birçok depremzede ise vardıkları illerde konaklama işletmeleri, kamu ve STK'lara ait sosyal tesisler, Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı öğrenci yurtlarında veya gönüllü ailelerin yanına yerleşmek zorunda kalmıştır. Bazı depremzedeler ise deprem bölgesindeki dağlık bölgelerde ikamet eden akrabalarının yanına yerleşmiş ve bir kısmı da deprem bölgesi dışında çevre illerdeki ikinci konutlarında ikamet etmek zorunda kalmışlardır.

Jandarma Genel Komutanlığı verilerine göre deprem bölgesinden ayrılarak başka illere tahliye edilen veya kendi olanakları ile bölgeden ayrılıp gittikleri illerde valilik ve kaymakamlıklarda kayıt yaptıran kişi sayısı 01.03.2023 tarihi itibarıyla 1.971.589'dur (SBB, 2023: 107). Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre deprem sonrasında yaklaşık 1,5 milyon kişi evsiz kalmış ve bu durum göç hareketliliğini beraberinde getirmiştir. Cumhurbaşkanlığı raporlarına göre, depremin ilk haftasında yaklaşık 2 milyon kişi bölge dışına göç ederken, Mart ayında bu sayı 3,3 milyon seviyesine yükselmiştir. Deprem bölgesinde ayrılan vatandaşların yoğun olarak komşu illere ve konaklama olanakları sunulan diğer illere yönelindikleri görülmektedir (Özgenç, 2023).

Turizm İşletmelerinin Depremzedelere Sağladığı Olanaklar

Anadolu Ajansı'nın (AA) il valiliklerinden aldığı bilgilere göre, 3 Mart 2023 tarihi itibarıyla 1.327.915 depremzede depremden etkilenen bölgeden ayrılarak yurdun çeşitli illerine gitmek zorunda kalmışlardır. En fazla depremzede Ankara'da (232.742) yaşamaktadır. Ankara'yı takip eden ikinci il 155.000 kişi ile Antalya olmuştur. Antalya'daki depremzedelerin 72.500'ü konaklama işletmelerinde misafir edilirken, yurtlarda 12.100 kişi, kamuya ait misafirhanelerde 4.251 kişi ve tanıdıkları yanında ve kiraladıkları evlerde kalan insan sayısı ise 66.149 kişidir. Mersin'de 62.184, Elazığ'da 50.000 depremzede barınmaktadır (Bostancı, 2023). AA'nın haberine istinaden çeşitli illerde misafir edilen depremzede sayılarına Tablo 3'te yer verilmiştir. Kayıtlı depremzedeler dışında resmi verilere dahil olmayan pek çok depremzede farklı illerde yaşamaktadırlar. Bu durum gerçek depremzede sayısının resmi verilerin çok üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Çeşitli İllerde Misafir Edilen Depremzede Sayıları (03.03.2023 tarihi itibariyle)

İl	Kişi Sayısı	İl	Kişi Sayısı	İl	Kişi Sayısı
İzmir	70.000	Afyonkarahisar	12.944	Düzce	4.840
Konya	53.877	Sakarya	12.873	Rize	4.704
Kayseri	44.050	Isparta	12.606	Karabük	4.054
Muğla	43.663	Karaman	11.500	Erzincan	3.948
Kocaeli	33.520	Kırşehir	11.482	Kastamonu	3.910
Mardin	32.700	Kırıkkale	10.065	Kırklareli	3.760
Bursa	31.765	Çorum	8.105	İstanbul	3.701
Aydın	27.790	Amasya	7.800	Bilecik	3.699
Eskişehir	23.309	Ordu	7.734	Ağrı	3.549
Sivas	22.062	Burdur	7.577	Çankırı	3.321
Samsun	22.052	Uşak	7.190	Sinop	2.819
Nevşehir	19.985	Kütahya	7.163	Kars	2.520
Van	18.651	Giresun	6.843	Bartın	2.282
Balıkesir	17.945	Yalova	6.735	Tunceli	2.014
Denizli	12.345	Erzurum	6.629	Iğdır	1.908
Aksaray	17.500	Siirt	6.555	Artvin	1.762
Denizli	16.500	Bitlis	6.109	Hakkâri	1.742
Trabzon	16.193	Çanakkale	6.030	Gümüşhane	1.716
Manisa	14.362	Bolu	6.005	Bayburt	1.200
Tokat	13.833	Muş	5.912	Ardahan	768
Tekirdağ	13.420	Zonguldak	5.850	Batman	670
Niğde	13.315	Bingöl	5.614	Şırnak	513
Yozgat	13.273	Edirne	5.030		

Kaynak: Bostancı, 2023

Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin yoğun olarak yer aldığı Antalya başta olmak üzere Muğla, Mersin gibi turistik destinasyonların elindeki olanaklar ilk günden itibaren depremzedelerin kullanımına sunulmuştur. Deprem sonrası turizm işletmelerinin depremzedelere yönelik sağladığı olanaklar haber siteleri üzerinden derlenerek aşağıda ifade edilmiştir.

Depremi hemen akabinde barınma sorununa destek olmak isteyen farklı illerdeki birçok konaklama işletmesi depremzedeler için kapılarını açmıştır. İlk etapta İzmir ili konak ilçesinde 60 depremzede oteller yerleştirildiği Konak Belediye Başkanı Abdül BATUR tarafından kamuoyu ile paylaşılmıştır. Edirne’de Duvan Otellerinin sahibi Güven DUVAN Edirne’deki tüm otellerin depremzedelere destek olduklarını ifade etmiştir. İzmir’in Çeşme ilçesinde 200 kişi otellere yerleştirilmiştir. Ayrıca, Çeşme Belediye Başkanı Ekrem ORAN ilk

etapta 500 odada 1000 kişiyi ağırlayacaklarını belirtmiştir. Muğla ili Marmaris ilçesi Kaymakamı Ertuğ Şevket AKSOY depremzedelerin ağırlanmasına ilişkin “İlçemizdeki 46 otel ve apartta 2 bin 86 depremzede konuk ediyoruz. Bin 431 afetzede de yakınlarının yanında ağırlıyoruz. An itibariyle Marmaris’te 3 bin 517 misafirimiz var. Fedakar Marmaris halkı bu milli meselede elinden geleni yapmaya devam ediyor. Tesislerini açan değerli turizmcilere şükranlarımı sunuyorum” şeklinde beyanda bulunmuştur. Antalya ili Kemer bölgesindeki oteller valilik koordinasyonu ile havaalanına gelen depremzedeleri karşılayarak otellerde ağırlamışlardır. Ankara’da Bilkent Holding bünyesindeki Bilkent Otel 150 kişinin barınma ve tüm ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Afyonkarahisar’da buluna termal otel işletmeleri de depremde etkilene 500 vatandaşın ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Konya, Burdur, Isparta, Denizli, Diyarbakır, Siirt, Muğla ili Fethiye ilçesi, Erzurum ili Palandöken kayak merkezi, Giresun ve Türkiye’nin hemen her bölgesinde faaliyet gösteren konaklama işletmeleri depremzedelere kucak açarak onların ihtiyaçlarını karşılama yarışına girmişlerdir (URL-2).

Antalya’daki toplam 200 konaklama işletmesi tarafından 85.000 depremzede barınma, kıyafet, yeme-içme hizmetleri sağlanmıştır. Özellikle Alanya, Manavgat ve Kemer bölgelerinde konaklama işletmeleri depremzedelerin barınma ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği (AKTOB) Başkanı Kaan Kavaloğlu deprem sonrası turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin attığı adımlar kısaca şöyle ifade etmiştir (URL-3):

“Antalya’da 1 yıldızdan 5 yıldıza, pansiyondan aparta kadar herkes depremzedeleri ağırladı. Ağırladığımız afetzede sayısı bir ara 85 bine kadar ulaştı. Turizm sezonu öncesi yapılan düzenlemeyle bu sayı 10 binin altına indi. Bu zor süreci hiçbir sorun yaşamadan devam ettiriyoruz.”

Sektör yetkilileri afetzedelerin konaklamasının (geceleme sayılarına bakılarak) Antalya genelinde yaklaşık 30 milyon Euro’luk (622 milyon 200 bin TL) bir maliyeti olduğunu söylemektedirler. Alanya’nın depremde hemen sonra ciddi bir göç dalgası ile karşı karşıya kaldığını anlatan Alanya Turistik İşletmeciler Derneği (ALTİD) Başkanı Burhan Sili’nin vermiş olduğu bilgiler ise şu şekildedir (URL-4):

“33 binin üzerinde afetzede ağırladık. Bu akını sorunsuz atlatmak kolay olmadı. Koordinasyon merkezi oluşturduk. Lojmanlar dahil tüm kapasiteler kullanıldı. Pansiyon, apart gibi tesislerimiz için yemek fabrikaları ile anlaşık ve günlük 1500 kişiye yemek çıkarmaya başladık. Antalya dışındaki kentlere gitmek isteyenler için de bütçeler oluşturduk. TÜRSAB ile anlaşma yapıp ulaşımını sağladık. Şu an otellerimizde 3 bin 52 afetzede vatandaşımız var.”

Kahramanmaraş merkezli depremlerin sonrasında Muğla ili Bodrum ilçesine gelen 8.500 depremzedenin 2.800'ünün 66 farklı konaklama işletmesinde toplam 1002 odada misafir edildiğini söyleyen Bodrum Otelciler Derneği (BODER) Başkanı Ömer Faruk Dengiz süreç hakkında şu bilgileri vermiştir (Akay, 2023):

“Deprem bölgesinden gelen ve mağdur olan depremzedelerimiz eğer Bodrum’da çalışmak isterlerse kapımız her zaman açık. Depremzedelerimize, İŞKUR koordinasyonunda yapmak istediği işe göre istihdam sağlanabilir. Bu süreçte biz oteller de istihdam için hazırız.

İlk etapta depremzede yurttaşlarımızın barınma ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştık. 2 bin 800’e yakın depremzede otellerde konaklıyor. 66 otel toplamda bini aşkın oda tahsis etti. Büyük depremin olduğu 6 Şubat’tan itibaren depremzedelerin öncelikle barınma ihtiyaçları karşılandı. Sonrasında depremzedelerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için de Bodrum Kaymakamlığı koordinasyonunda çalışmalarımızı sürdürüyoruz.”

Akdeniz, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki 11 ilde meydana gelen depremlerin ardından Antalya’ya gelen afetzedelere oteller, pansiyonlar, kamu misafirhaneleri ve Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü’ne bağlı KYK yurtları konaklama imkanı sağlamaktadır. Depremzedelerin tüm ihtiyaçlarının karşılanması için AFAD ve Antalya Valiliği’nin desteğiyle çalışmalar yapılmıştır. Travma geçirmiş depremzedeler için konaklama işletmelerinde psikolojik destek hizmetleri sunulmuş ve çocuklar için etkinlikler planlanmıştır. Antalya’da 140.000’in üzerinde depremzedenin olduğunu belirten Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdür Yardımcısı Halil Atik, *“Ekiplerimizle sahada alan taraması, ihtiyaç analizi yapıyoruz. Depremzedelerin kıyafet, bebek bezi, kişisel hijyen set ihtiyaçları başta olmak üzere neye ihtiyacı varsa otel otel belirledik. Personelimiz ve gönüllülerimizle hazırlanan yardımları otellere götürüyoruz.”* şeklinde açıklamada bulunmuştur. Şanlıurfa’dan gelen ve uyurken depreme yakalandıklarını ifade eden 77 yaşındaki Adile ÇELİK adlı depremzede, *“Evimizden zor çıktık, bir daha dönmedik. Antalya’da konaklıyoruz. Giysimiz, torunumuzun bezi, hiçbir şeyimiz yoktu. Sağ olsunlar buradan hepsi karşılanıyor.”* dedi (Yıldız, 2023).

Kahramanmaraş’ta yaşanan depremler sonrasında yiyecek-içecek ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik Resmî Gazete’de, kamu kurum ve kuruluşları tarafından sunulan belirli ürün ve hizmetlerden kimlerin ücretsiz veya indirimli yararlanacağını belirleyen Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayımlandı. Düzenlemeye göre, merkez üssü Kahramanmaraş olan depremler nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarına ait misafirhane ve sosyal tesislerde geçici olarak barındırılan afetzedelerden konaklama ve yemek ücreti alınmayacağı belirtilmiştir. Karar, 6 Şubat tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır (Tosun, 2023).

Depremi ilk günlerinde Otel rezervasyon platformu OtelZ, Türkiye'nin çeşitli illerindeki 238 otel işletmesinden 1190 odanın depremzedelere tahsis edildiğini ifade etmişler ve bu otellerin listesini <https://www.otelz.com/tr/gecmisolsunturkiyem> websitesi üzerinden kamuoyu ile paylaşmışlardır (URL-5).

Deprem Bölgesinde Turizm Sektörü ve İyileştirmeye Yönelik Atılan Adımlar

Yaşanan depremler bölge ve ülke ekonomisine olumsuz yönde etki etmiştir. Etkilenen sektörlerin başında ise turizm sektörü gelmektedir. Depremden etkilenen 11 ildeki turistik faaliyetler dikkate alındığında Türkiye'deki toplam gecelemlerin yaklaşık %4'üne tekabül eden bir potansiyele sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bölgede 63 turizm işletme belgesi ve 179 basit konaklama turizm işletme belgesi olmak üzere 242 işletmenin hasar tespit çalışmaları devam etmektedir. 2022 yılında 11 ildeki konaklama tesislerinde 7 milyon 185 bin 814 geceleme, yani yabancı turistlerin tüm gecelemlerinin %3,9'unun kaydedildiği tahmin edilmektedir. 2022'de yurtdışından gelen ziyaretçilerin %1,1'inin depremden etkilenen illerde gecelediği tespit edilmiştir. Mart ayı başına kadar tamamlanan hasar tespitlerine göre, yıkılmış ve ağır hasarlı turistik tesislerin tahmini toplam maliyeti 1.413.285.418 TL, orta hasarlı tesislerin toplam maliyeti 199.082.617 TL, az hasarlı tesislerin toplam maliyeti ise 544.622.448 TL olmak üzere toplam 2.156.990.483 TL olarak belirtilmiştir (Böcüoğlu Bodur, 2023; SBB, 2023).

Depremler sonrasında turizm sektörünü iyileştirmek adına öneriler de sunulmuş ve gerekli görülen adımlar atılmıştır. Deprem bölgesinde 1 Ocak 2024 tarihine kadar turizm yatırım belgesi ve turizm işletmesi belgesi ile ilgili belge ve plaketlerin yenilenmesi de dahil olmak üzere her türlü işlemde başvuru ücreti, belge ve plaket ücreti alınmamasına karar verilmiştir. Ayrıca daha önceki işlemlere istinaden verilen her türlü sürenin ertelenmesi, seyahat ile ilgili belgelerin yenilenmesi de dahil olmak üzere her türlü işlemde başvuru ücreti ve belge ücreti alınmaması kararlaştırılmıştır. Bölgedeki işletmelere verilen yatırım belgelerinin süresi 1 yıl olarak uzatılmıştır. Depremden etkilenen 11 ildeki konaklama tesisleri için Türkiye'nin sürdürülebilir turizm programının 1. Aşama sertifikasyonunun uygulanması 31 Aralık 2023 tarihine ertelenmiştir. Öneriler ile ilgili raporda, seyahat acenteleri ve konaklama tesislerinin ödemesi gereken harç ve vergilerle ilgili planlamalar yapılması, kredi ödemelerinin ertelenmesi ve depremde hasar gören turistik tesislerin hasar tespitlerinin tamamlanarak kademeli olarak tekrar faaliyete geçirilmesi önerilmektedir. Turizm master planının oluşturulması, altyapının önceliklendirilmesi (çevre düzenlemeleri, otoparklar, yürüyüş yolları, servis yolları, yaya yolları, günübirlik hizmet birimleri), mevcut turizm güzergahlarının gözden geçirilmesi,

güzergahlar üzerindeki turistik mekanların durumuna göre güzergahların yeniden tasarlanması, başta konaklama tesisleri olmak üzere gerekli turizm tesislerinin belirlenmesi ve özel sektörün yönlendirilmesi orta vadede yapılması gerekenlerdir (SBB, 2023; URL-6).

Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında diğer bölgelerde bulunan konaklama işletmeleri depremzedelerin hizmetine açılmıştır. Birçok konaklama işletmesi kar amaçlı olarak kurulmuştur. Fakat söz konusu büyük bir yıkıma sebep olan afet olduğundan konaklama işletmeleri de kapılarını depremzedelere açmışlardır. Bu durum ile birlikte konaklama işletmeleri ile ilgili vergi açısından kolaylıklar sağlanacağı belirtilmiştir. Turizm tesisleri, tesis sahiplerinin ailelerine ücretsiz hizmet sunsa da vergi kanunları gereğince lojman vergisi ve KDV'nin düşülmesi gerekmektedir. Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, depremzedelere ücretsiz konaklama hizmeti verilirken lojman vergisi ve KDV kesintisi yapılmayacağını açıklamıştır. Vergi İdaresi, depremzedelere ücretsiz konaklama sağlanmasının vergisel sonuçlarına ilişkin durumları açıklığa kavuşturmak üzere bir sirküler yayınlamıştır. Sirkülerin içeriğinde ise, mükelleflere genel olarak, işletme sahipleri ile bunların yakınlarına, personeline veya üçüncü şahıslara ücretsiz olarak sağlanan konaklama hizmetleri için emsal bedel üzerinden konaklama vergisi ve katma değer vergisi tahsil edilmesi gerektiği yer almaktadır. Vergi Mükelleflerinin satmış oldukları her türlü mal ve hizmet için fatura hazırlamalarının kanunen zorunlu olduğu belirtilmiştir. Genelgede, il AFAD müdürlükleri koordinasyonunda uygun konaklama tesisleri tarafından depremzedelere verilecek ücretsiz konaklama hizmetlerinin, depremin getirdiği olağanüstü koşullar nedeniyle bir zorunluluktan dolayı ücretsiz olarak verileceği ve bu hizmetlerde emsal bedelin sıfır olarak değerlendirileceği ifade edilmiştir. Sonuç olarak, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremden etkilenen kişilere sağlanacak ücretsiz barınma hizmetleri için düzenlenecek faturaların açıklama kısmına “6/2/2023 tarihinde meydana gelen depremden etkilenen 10 ildeki vatandaşlara sağlanan ücretsiz barınma hizmetleri” ibaresi yazılacaktır. Bu hizmetler için konaklama vergisi veya katma değer vergisi hesaplanmayacaktır. Depremzedelere barınma hizmeti veren işletmeler, yaptıkları harcamaları kurumlar vergisi matrahlarını hesaplarken gelirlerinden düşebileceklerdir (URL-7).

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Türkiye’de meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler nedeniyle başka şehirlerde konaklayan depremzedelerin durumlarının ve onlara turizm işletmeleri tarafından sağlanan olanakların araştırıldığı bu çalışmada, literatür taraması modeli çerçevesinde doküman incelemesi yapılmıştır. Yakın zamanda meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerin dünyada benzeri görülmemiş bir şekilde çok geniş bir coğrafyada etkileri gözlemlenmiştir.

Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği (AKTOB) Başkanı Kaan Kavaloğlu'nun da söylediği gibi deprem sonrası 23 Şubat 2023 itibariyle Antalya'ya yaklaşık 155.000 depremzede gitmiş ve buradaki konaklama işletmelerinde misafir edilmişlerdir. 15 Mart'ta konaklayan depremzede sayısı 83.000 civarına düşmüş ve 21 Mart 2023 itibariyle de 10.000 altına gerilemiştir. Gönüllülük esasına göre depremzedelerin her türlü ihtiyaçlarını konaklama işletmeleri karşılamıştır. Turizm sezonu yaklaşırken depremzedeler az hasarlı veya hasarsız olan evlerine dönme başlamış veya akrabalarının yanına yerleşmişlerdir. Böylece turizm sezonuna hazırlanan konaklama işletmelerinin yatak kapasitelerinde de herhangi bir düşüş olmamıştır. Diğer bir ifadeyle depremzedelere kucak açan konaklama işletmeleri hem depremzedelere ilk etap ciddi anlamda destek olmuşlar hem de ticari faaliyetlerinde önemli bir aksama meydana gelmemiştir. Kalan depremzedelerin kalıcı konutlara devlet tarafından hızlı bir şekilde yerleştirilmeleri ve istihdamlarının sağlanması büyük önem arz etmektedir. Bu yönde çalışmalarındaki aksamalar devam ettiği takdirde hem depremzedeleri ağırlayan mevcut konaklama işletmeleri hem de depremzedeler mağdur olabilirler (Deniz, 2023).

Bölge turizmin canlanması için, yerli ve yabancı turistlerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak hizmetlerin yeniden sağlanabilmesi gerekmektedir. Tarihi, kültürel ve doğal turizm arz kaynaklarında oluşan hasar durumunun bütüncül bir yaklaşım ile tespit edilip tekrar ayağa kaldırılması sağlanmalıdır. Bölgedeki turizm işletmelerinin zarar görmeleri ve işgücü kaybı gibi sorunların normale dönüş süresinin uzamasına sebep olabileceği düşünülmektedir. Bölge turizmi açısından tahrip olan altyapının yenilenmesi, kültürel miraslara ilişkin zararların acilen telafi edilmesi ve yöre halkının ekonomik açıdan yeniden kalkınmasında önemli bir yşresel üretimlerin desteklenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2023a). “Kahramanmaraş’ta Meydana Gelen Depremler Hk Basın Bülteni-35”, <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-basin-bulteni-35> (E.T.:14.03.2023).
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2023b). “Kahramanmaraş’ta Meydana Gelen Depremler Hk Basın Bülteni-36”, <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-36> (E.T.:14.03.2023).
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2023c). “Kahramanmaraş’ta Meydana Gelen Depremler Hk. 1-36”, (E.T.:14.03.2023).
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2023d). “Kahramanmaraş’ta Meydana Gelen Depremler Hk Basın Bülteni-37”, <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaras-merkezli-yurutulen-calismalar-hakinda--basin-bulteni--37>, (E.T.:14.03.2023).
- Akay, F. (2023). “Bodrum’da oteller depremzedeler için istihdam sağlayacak”, <https://www.dha.com.tr/foto-galeri/bodrumda-oteller-depremzedeler-icin-istihdam-saglayacak-2210573/3>, (E.T.: 15.05.2023).
- Bostancı, S. (2023). “Depremzedeler yurdun dört bir yanında misafir ediliyor” <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremzedeler-yurdun-dort-bir-yaninda-misafir-ediliyor/2836477> (E.T.: 10.05.2023).
- Böcüoğlu Bodur, A. (2023). “Depremden etkilenen turizm tesisleri için finansmana erişimin kolaylaştırılması önerildi”, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremden-etkilenen-turizm-tesisleri-icin-finansmana-erisimin-kolaylastirilmasi-onerildi/2853602>, (E.T.: 15.06.2023).
- Deniz, C. (2023). “Turizmci sezon, depremzede kalacak yer derdinde”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/turizmci-sezon-depremdede-kalacak-yer-derdinde-haber-1611726>, (E.T.: 15.06.2023).
- Kurum, M. (Mart 2023a). Afet Sonrası İhya ve Yeni Şehircilik Çalışmaları. *Kriter*, 7 (77). <https://kriterdergi.com/dosya-deprem-ve-afet-yonetimi/afet-sonrasi-ihya-ve-yeni-sehircilik-calismalari> (E.T.: 14.06.2023).
- Limoncu, S., ve Bayülgen, C. (2005). Türkiye’de Afet Sonrası Yaşanan Barınma Sorunları. *Megaron*, 1(1), 18-27.
- Özgenç, O. (2023). “3 milyonu aşkın insan yer değiştirdi: Hangi ile kaç depremzede yerleşti? Göç kalıcı olacak mı?” <https://artigercek.com/guncel/3-milyonu-askin-insan-yer-degistirdi-hangi-ile-kac-depremdede-yerlesti-goc-243119h> (E.T.: 13.05.2023).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). “2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu”, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> (E.T.: 10.06.2023).
- Tosun, M. (2023). “Depremzedeler, kamu kurum ve kuruluşlarının konaklama ve yemek hizmetlerinden ücretsiz yararlanacak”, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremzedeler-kamu-kurum-ve-kuruluslarinin-konaklama-ve-yemek-hizmetlerinden-uzcretsiz-yararlanacak/2828775>, (E.T.: 15.05.2023).
- TRTHaber (2023). “Depremde can kaybı 50 bin 783”. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremdede-can-kaybi-50-bin-783-762132.html>, (E.T.:11.06.2023).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685> (E.T.:10.06.2023)
- URL-1: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2023). “Bakan Kurum: Deprem Bölgesinde 144 Bin Konutun Yapımı Başlamış Durumda!” <https://csb.gov.tr/bakan-kurum-deprem-bolgesinde-144-bin-konutun-yapimi-baslamis-durumda-bakanlik-faaliyetleri-38619>, (E.T.: 10.05.2023).
- URL-2: “Büyük dayanışma: Oteller kapılarını bu kez depremzedeler için açtı” (2023, 17 Şubat). Dünya Gazetesi, <https://www.dunya.com/sectorler/turizm/buyuk-dayanisma-oteller-kapilarini-bu-kez-depremzedeler-icin-acti-haberi-685931>, (E.T.: 10.05.2023).

- URL-3: “Otellerden depremzedelere: “Her şey dahil insanlık”. (2023, 24 Mart). Turizm Gazetesi, <https://www.turizm gazetesi.com/haber/otellerden-depremzedelere-her-sey-dahil-insanlik/84548>, (E.T.: 10.05.2023).
- URL-4: “Antalya’daki 200 otelde kalan depremzede sayısını açıkladı” (2023, 24 Mart). Turizm Ajansı. <https://www.turizmajansi.com/haber/antalya-daki-200-otelde-kalan-depremzede-sayisini-acikladi-h59754> (E.T.: 10.05.2023).
- URL-5: “Yüzlerce otel depremzedeler için kapılarını açtı” (2023, 7 Şubat). Turizm Güncel, <https://www.turizmguccel.com/haber/yuzlerce-otel-depremzedeler-icin-kapilarini-acti>, (E.T.: 15.05.2023).
- URL-6: “Deprem bölgesinde turizm sektörü için hangi adımlar atılacak?” (2023, 28 Mart). Turizm Günlüğü, <https://www.turizmgunlugu.com/2023/03/28/deprem-bolgesinde-turizm-sektoru/>, (E.T.: 15.06.2023).
- URL-7: “Depremzede otellerine konaklama vergisi ve KDV kesilmeyecek” (2023, 14 Şubat). HaberTürk. <https://www.haberturk.com/depremzede-otellerine-konaklama-vergisi-ve-kdv-kesilmeyecek-3565521-ekonomi>, (E.T.:24.04.2023).
- Varank, F. (2023). Afet Sonrası Yeniden İhya ve İnşa Süreci. *Kriter*, 7 (78). <https://kriterdergi.com/dosya-deprem-sonrasi/afet-sonrasi-yeniden-ihya-ve-insa-sureci> (E.T.: 14.06.2023).
- Yıldız, A. (2023). “Antalya’da konaklayan depremzedelerin ihtiyaçları titizlikle gideriliyor”, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/antalyada-konaklayan-depremzedelerin- ihtiyaclari-titizlikle-gideriliyor/2824033>, (E.T.: 15.05.2023).
- Yılmaz, S., Karakayali, O., Yılmaz, S., Çetin, M., Eroglu, S. E., Dikme, O., Özhasenekler, A., Orak, M., Yavaş, Ö., Akarca, F. K., Eneyli, M. G., Erbil, B., & Akoğlu, H. (2023). Emergency Medicine Association of Turkey Disaster Committee Summary of Field Observations of February 6th Kahramanmaraş Earthquakes. *Prehospital and Disaster Medicine*, 1-4. <https://doi.org/10.1017/S1049023X23000523>.

DEPREM VE AFETLERDE GASTRONOMİ MUTFAKLARININ ROLÜ

Kadriye Alev AKMEŞE¹

GİRİŞ

Gastronomi, seyahat algısı ile bütünleşmiş, keyifli ve duyuşsal deneyime dayalı bir turizm türüdür. Gastronomik unsurlar, destinasyonlara yerel kültürel değerler açısından turizm arzı oluşturan ve geçmişten geleceğe köprü görevi üstlenen önemli değerlerdir.

Gastronomi alanında özellikle 2000'li yıllar itibariyle sosyal medyanın da etkisi ile önemli bir farkındalık ortaya çıkmaya başlamıştır. Ekonomik, teknolojik, toplumsal, sosyal pek çok gelişmenin etkisi ile kültürlerarası etkileşimde önemli bir artış olduğu söylenebilir. Sosyal medya imkânları ile dünyanın farklı bir bölgesinde yerel olarak tanınan bir lezzeti keşfetmek olanaklı hale gelmiştir. İnsanların deneyimleri hakkında sosyal platformlarda paylaşımlar yapmaları, pek çok kültürel detayın uluslararası çerçevede tanınır hale gelmesini sağlamıştır. Gastronomik unsurlar da bu kültürel detaylar arasında yer almaktadır ve toplum tarafından ilgi ile takip edilmektedir.

Destinasyonların turizm ekonomisinden pay almaları noktasında önemli argümanlardan birisi olan gastronomi, yerel ve kırsal kalkınma için de önem taşımaktadır. Gastronomik değerlerde, yemeğin ait olduğu bölgenin önemi büyüktür. Çünkü bir yemeği hazırlarken kullanılan hammadde ve malzemelerin temin edildiği ortam, yemeğin lezzeti ile doğrudan ilişkilidir. Aynı yemeği, aynı malzemeler ile farklı bir bölgede yapmak istediğinizde aynı sonuca ulaşamama ihtimaliniz vardır. Bunun nedeni yemek için kullanılan ürünlerin temin edildiği bölgenin o ürünlere verdiği karakteristik özelliklerdir. Bir bölgede yetişen sebze, üretilen ve kullanılan yağ, etinden yararlanmak için beslenen hayvanın eti, sütü ve kullanılan ürünlerinin lezzeti, o bölgenin doğal koşulları

¹ Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, Orcid: 0000-0002-3826-9684, E-posta: alev.akmese@selcuk.edu.tr

ile şekillenen bir lezzet karakteristiği taşımaktadır. Başka bir bölge ya da ülkede aynı malzemeler ile aynı yemeği yapmak istediğinizde sonuçlarda meydana gelen lezzet farklılıklarının nedeni, ürünlerin üretim yerlerine yani yerelliğe bağlı olan özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle gastronomi, yerel ve kırsal kalkınma ve üretim sürdürülebilirliği için önemli bir etkidir.

Depremler ve doğal afetler, sosyal, ekonomik, toplumsal, psikolojik ve kültürel açıdan bireyleri doğrudan etkileyen olağandışı durumlardır. Bu afetlerin insanı ilgilendiren her konuda olduğu gibi gastronomi üzerinde de etkileri mevcuttur. Depremlerin gastronomi üzerindeki etkileri, tek yönlü ele alınabilecek bir konu değildir. Aksine çok yönlü etkileri mevcuttur. Gerçekleşen deprem ile yaşanan yıkımlar, tarımsal alanlara da zarar vererek bölge üretimini etkileyip yönlendirmektedir. Bu durum bölgenin gastronomik değerlerine doğrudan etki edebilmektedir. Benzer şekilde, deprem sonrası gerçekleşen göç hareketleri ile bir bölgedeki gastronomik kültürün başka bölgelere taşınması söz konusudur. Bu durum, hem afete konu bölgeyi, hem de göç alan bölge gastronomisini etkileyecek bir konudur. Gastronomik değerler, geçmişten günümüze pek çok kültürün izini taşıyarak ve dönüşümler geçirerek ortaya çıkmaktadır. Depremler sonrası gerçekleşen göçler de yeni bir gastronomik kültürel oluşuma zemin hazırlamaktadır.

Depremlerin gastronomi üzerindeki bu sosyo-kültürel etkilerinin yanı sıra, son yıllarda ciddi şekilde artan gastronomi eğitim mutfaklarının afet sonrası kullanımı açısından da etkileri mevcuttur. Eğitim mutfağı olarak tasarlanan bu mutfakların deprem sonrası kullanımlarında da değişiklikler meydana gelebilmektedir.

Bu bölüm kapsamında gastronomi ve deprem ilişkisi, gastronomi mutfaklarının deprem sonrası kullanımı ve süreçten etkilenme düzeyleri ile ilgili detaylandırılmış bilgiler ve uygulama örnekleri yer almaktadır.

Gastronomi ve Gastronomi Mutfakları

Gastronomi en temel hali ile iyi ve kaliteli yemek hazırlama, sunma bilimi, bölgesel yemek pişirme tarzı, yemeğin tadını çıkarma sanatı olarak ifade edilmektedir (Soeroso ve Susilo, 2014:48). Kültürel bir birikime dayanan gastronomi, disiplinler arası yapısı ile günümüzde üretim sürdürülebilirliği ve turizm başta olmak üzere pek çok alanda dikkat çeken bir bilim dalı olarak ifade edilmektedir.

Gastronomi ve gastronomiye konu olan ürünlerin reçeteleri, tarihsel süreçte geçmişten günümüze aktarılan kaynaklar ve kolektif yaratılmış unsurlar olarak nitelendirilebilir (Barrère, 2012: 129).

Gastronomi, özellikle turizm ile birlikte 2000'li yıllar itibarıyla popüleritesi artan önemli bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Bölgelerin kültürel

değerlerinin sürdürülebilirlikleri açısından önemli olan gastronomik unsurlar, turistlerin dikkatlerini çekmektedir. Gastronomi, pek çok turizm türü için turistlerin motivasyonunu artıran ve talebine etki eden önemli bir unsurdur (Hussin, 2018:2). Aynı zamanda yerel destinasyonların turizm çerçevesinde sağlayabilecekleri rekabet üstünlükleri açısından da büyük önem taşımaktadır (López-Guzmán ve Sánchez-Cañizares, 2011: 63).

Mutfak kavramı, soyut ve somut unsurları birlikte niteleyen, insan hayatı için önemli bir yapıyı ifade etmektedir. İnsanların birincil ihtiyaçlarını karşılamak için hazırlık mekanı olarak kullanılan mutfaklar, aynı zamanda kültürel bir yapıyı da ifade etmektedir. Çünkü mutfaklarda kullanılan ekipmanları da içeren fiziksel yapıda ve hazırlanan yemeklerde, bölge kültürel dokusunun etkisi büyüktür (Arman, 2019:8-10). Gastronomik farklılıkların da temeli olan kültürel köken farklılıkları, fiziksel mutfak tasarımına da etki edebilmektedir.

Mutfak tasarımı kültürel yapıdan daha fazla etkilenirken mutfak mimarisi ve kullanılan ekipmanlar mutfakların kullanım amaçları doğrultusunda şekillenmektedir. Özellikle profesyonel üretim mutfakları ve eğitim mutfaklarında bu durum daha net görülebilmektedir.

Görsel 1. Endüstriyel Üretim Mutfakları

Kaynak: URL-1

Mimari açıdan bir mutfak planlaması ve tasarımı yaparken organizasyon yapısı öncelikli konudur. Eğitim ya da üretim mutfağı olmasının yanı sıra, kuruluşun büyüklüğü de önemli noktalardan biridir. Mutfakta hizmet üretilecek kişi sayısı, mutfakta çalışacak kişi sayısını etkilemektedir. Bu nedenle kuruluşun büyüklüğünde kurulacak olan mutfağın çalışma düzeni doğrudan etkili olacaktır. Mutfağı eş zamanlı ve aktif kullanacak kişi sayısını bilmek,

mutfağın ölçeğine etki etmektedir. Bunun yanı sıra mutfağın kullanım alanı ve amacı da diğer önemli hususu olarak ortaya çıkmaktadır. Mutfak eğitim mutfağı olarak tasarlanıyor ise kullanılacak ekipmanlar, verilecek eğitimin alanına göre şekillenmektedir. Örneğin yalnızca pastane üzerine eğitim veren bir mutfakta pastacılık ekipmanlarının eksiksiz olması önem taşımaktadır. Sıcak ya da soğuk mutfak üzerine bir eğitim planlaması mevcutsa, bu alanda gerekli olan ekipmanlar öncelikli temin edilmelidir. Benzer şekilde üretim mutfaklarında da aynı durum söz konusudur. Üretim alanı diyet mutfaklar üzerine kurulu ise ekipmanlar bu doğrultuda tercih edilmektedir. Ancak beş yıldızlı bir otel mutfağı olarak planlanmış ise bulunması gereken ekipmanlar daha fazla ve kapsamlı olmalıdır (BHM-101T: 2).

Görsel 2. Profesyonel Eğitim Mutfakları

Kaynak: URL-2

Görsel 2 endüstriyel bir üretim mutfağına örnek oluşturmaktadır. Bu planlama dahilinde hazırlanan mutfaklarda üretim şekli ve ölçeğe bağlı olarak büyüklük ve ekipmanlar belirlenir. Büyük ölçekli üretimin söz konusu olduğu endüstriyel mutfaklarda kullanılan ekipmanlar, daha çok kişiye eş zamanlı üretim sağlayacak büyüklükte tercih edilmektedir. Tek seferde daha fazla ürün pişirebilecek büyük fırınlar, daha fazla miktarda hamur yoğuracak makineler gibi ekipmanlar bu mutfakların tercih ettiği ürünlere örnektir.

Eğitim mutfakları, mutfak alanında çalışacak bireylere ürün hazırlamaya yönelik temel becerilerin kazandırıldığı fiziki yapılar olarak ifade edilmektedir. Üretim odağından ziyade öğretme amacı ile kullanılmaktadır. Öğrencilerin teorik olarak öğrendikleri mutfak bilgilerini uygulamalara dönüştürerek deneyimledikleri fiziksel alanlardır (Sever ve Temizkan, 2021: 390). Endüstriyel mutfaklarda çalışacak kişilerin ilk eğitim alanı olan eğitim mutfakları biraz daha farklı tasarlanmaktadır. Fotoğraf 2, gastronomi ve mutfak sanatları eğitimi veren Bahçeşehir Üniversitesi'nin eğitim mutfağına ait bir görseldir.

Eğitim mutfaklarında öncelik, üniteler bazında ayrılmış birimlerde eğitim alan öğrencilerin güven içerisinde çalışmalarını sağlamaktır. Bu yapıda birden fazla birbirinin aynısı olan ünite mevcuttur. Her ünite bir ya da iki öğrencinin ortak çalışmasına olanak verecek şekilde planlanmaktadır. Ortak kullanım alanları ise genellikle büyük ölçekli tercih edilebilir. Pastane mutfağı ve fırınlar bu duruma örnek verilebilir. Öğrencilerin eş zamanlı hazırladıkları ürünleri birlikte pişirecekleri fırınların tek seferde birden fazla tepsiyi pişirecek ölçekte olması, kaynakların iktisadi kullanımını açısından önemlidir.

Profesyonel mutfaklarda çalışan bireylerin temel amaç ve görevleri, belirlenen ölçek ve menü doğrultusunda yemek üretmektir (Öney, 2018:3). Eğitim mutfaklarında ise profesyonel mutfaklarda yemek üretebilmek için gerekli araç-gereçlerin doğru ve etkili kullanımına yönelik uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Eğitim ve üretim mutfakları arasında bazı farklılıklar söz konusu olsa da her ikisinde de kullanılan ekipmanlar genellikle benzerdir. Süreç bir bütün olarak ele alındığında, ekipmanlar açısından profesyonel üretim mutfakları ve eğitim mutfaklarının birbirlerinden fark olmaksızın tasarlanması büyük önem taşımaktadır (Bucak ve Yiğit, 2018: 819). Bu sayede eğitim mutfağında bir ekipmanın kullanımını öğrenen öğrenci, mezun olduktan sonra profesyonel bir üretim mutfağında görev aldığı zaman zorlanmadan üretime devam edebilecektir.

Depremlerin Beslenme ve Gastronomik Üretim Üzerindeki Etkileri

Depremler, yıkıcı etkisi ile doğa ve insanlar üzerinde büyük olumsuz etkiler bırakan doğal afetlerden biridir. Depremlerin toplumsal düzen üzerindeki etkileri oldukça büyük bir çerçevede ele alınabilmektedir. Bu bölüm kapsamında gastronomi ve insanların deprem sonrası yiyecek ihtiyaçlarının giderilmesi hususları ele alınmıştır.

Depremlerin insanların yaşamlarını sürdürmeleri için temel ihtiyacı olan yeme-içme üzerindeki etkileri incelendiğinde öncelikle hijyen sorunu üzerinde durulduğu gözlenmiştir. Deprem nedeniyle gıda hijyeni noktasında problemler yaşanmakta, bu durum da sağlıklı beslenmenin önüne geçmektedir. Aynı zamanda bireylerde deprem kaynaklı psikolojik nedenlerle iştahsızlık ve yeme bozuklukları görülebilmektedir. Deprem bölgelerinde temizlik ve uygun saklama koşulları açısından imkânlar kısıtlı hale geldiği için zehirlenmeler, salgın hastalıklar ortaya çıkabilmektedir. Aynı zamanda süt, et ve bunları içeren ürünlerin sağlıklı koşullarda saklanması mümkün olmadığından tüketimleri de risk oluşturabilmektedir. Yemek planında bu ürünlerin kullanılmasının zorlaşmaya başlaması ile birlikte bireylerin beslenme düzenleri ve sağlıkları da olumsuz etkilenmeye başlamaktadır (Özcan Araç ve Ateş Duru; 2021: 338).

Deprem ve doğal afetler, gıda ve temiz suya erişimi kısıtlayan yıkıcı olağanüstü hallerdir. Deprem sonrasında öncelikle bireylerin temiz suya erişimini sağlamak ve bunu sürekli hale getirmek, başta salgın hastalıklar olmak üzere pek çok sorunun ortaya çıkışını engellemeye yardımcı olacaktır. Ayrıca deprem gibi bir afet sonrasında ilk aşamada afetten etkilenen bireylerin psikolojik ve fizyolojik olarak kendilerini iyi hissetmeleri için sıcak çorba ve çay gibi ürünlere erişimi sağlanmalıdır. Sıcak ve sindirimi kolay ürünler, şok etkisi altındaki bireylerin rahatlamalarını kolaylaştıracaktır. Beslenmelerinde erişimi kolay ve dayanıklı ürünler tercih edilmelidir (Öney ve Akman, 2022: 241).

Afet sonrası ilk 72 saat en kritik saatler olarak değerlendirilmektedir. Afet bölgesindeki insanların kısa ve orta vadede besin maddelerine erişimi kısıtlanacağından beslenme sorunları ortaya çıkabilmektedir. Ancak ilk saatler hem psikolojik hem de fizyolojik açıdan önem taşımaktadır. Bu nedenle ilk saatlerde daha kolay ulaşılabilen, geç bozulan, besin değeri yüksek ürünlerin afetzedelere dağıtılması sağlanmalıdır. Beslenme açısından dezavantajlı gruplar göz önüne alınarak tedbirler alınmalıdır. İlerleyen zamanlarda ise kalori açısından yüksek gıdalar mobil mutfak alternatifleri ile hazırlanarak sunulmalıdır (Güden ve Borlu, 2022: 62-63).

Deprem ve doğal afetler sonrasında bireylerin beslenme ihtiyaçları konusunda gastronomik açıdan dikkat edilebilecek ve önceden önlem alınabilecek hususlar mevcuttur. Ancak afetlerin gastronomik etkileri yalnızca o süreçteki beslenme düzeni ile sınırlı kalmamaktadır. Gastronomi, yerel lezzetlerin o bölgelerde yetişen ve üretilen ürünler ile hazırlanması sonucu ortaya çıkan bir değerdir. Yemeklerde kullanılan ürünlerin üretimi, gastronomik ürünlerin ve yemeklere coğrafi işaret veren lezzetlerinin önemli bir bileşenidir. Doğal afetlere maruz kalmış bölgelerde tarımsal faaliyetleri gerçekleştirmek zorlaşmakta ya da mümkün olmamaktadır. Hem toprakların afet nedeniyle tarıma elverişsiz duruma gelmesi, hem de bölge halkının tarım yapacak birikim ve gücünün bulunmaması, bölgede tarımsal faaliyetleri durma noktasına getirmektedir. Bu durum, gastronomi açısından hem afetzede bölgeyi, hem de bu bölgede üretilen ürünleri kullanan diğer bölgeleri doğrudan olumsuz etkilemektedir.

Afetlerin büyüklüklerine göre gastronomik etkileri de değişkenlik göstermektedir. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli Türkiye’de yer alan 10 ilde yıkıcı etkileri olan büyük deprem sonrası oldukça geniş bir coğrafyada tarımsal üretim olumsuz etkilenmiştir. Bölge halkının tamamına yakını başka şehirlere geçici ya da kalıcı göç etmek zorunda olduğundan, aynı zamanda deprem nedeniyle tarım alanlarında da oldukça büyük hasarlar meydana geldiğinden, bölgede tarımsal üretimin durma noktasına geldiği söylenebilir. Bu durum, kısa ve orta vadede bölge gastronomisini olumsuz etkilemektedir.

Ancak bölgeden farklı bölgelere göç etmek zorunda kalan halk, beraberlerinde mutfak kültürlerini de götürmüşlerdir. Yani gittikleri yerin lezzetleri ile kendi mutfak kültürlerini birleştirerek yeni oluşumlara imza atacakları da öngörülebilir. Bu durum, kültürel miras olan gastronomik değerlerin tarihsel süreçte ne gibi durumlara maruz kalarak geliştiğini anlamak için önemli bir gözlemi yaşama imkanını da beraberinde getirmiştir. Yaşanan deprem felaketi tüm yıkıcı etkilerine rağmen gastronomi açısından yeni oluşumlara da kaynaklık etmektedir.

Deprem Sonrası Süreçte Gastronomi Mutfaklarının Rolü

Depremler, başta insan sağlığı üzerinde olmak üzere toplumda pek çok yıkıcı etki bırakan felaketlerdir. Depremlerin afetzedeler üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak için öncelikle bireylerin sağlıklarına kavuşması sağlanmalıdır. Bunun için de öncelik beslenme ve hijyen konularına verilmelidir.

Deprem sonrası süreçlerde bireylere ve özellikle çocuklara beslenme bozukluklarını, gelişme geriliğini ve sağlık sorunlarını önlemek için özel hazırlanmış beslenme plan ve paketleri ile destekler sunulmalıdır. Bu sayede vücudun ihtiyacı olan temel yapı taşlarına ve beslenme unsurlarına erişim sağlanmalıdır. Vitamin ve mineral açısından desteklenen çocukların kısa sürede beslenmeye bağlı problemleri aştıkları gözlenmiştir (Özcan Araç ve Ateş Duru, 2021: 339).

Deprem sonrası beslenme bozuklukları beraberinde bağışıklık düşmesini ve enfeksiyona duyarlı bir metabolizmayı getirecektir. Bu nedenle hastalıklarda artış görülecektir. Bunun önüne geçmek için öncelikle temiz ve hijyenik besin kaynaklarına, temiz suya ulaşım sağlanmalı ve üretimlerin hijyen koşullarına dikkat edilerek sürdürülmesi sağlanmalıdır. Gıda üretiminde de bireylere enerji verecek ürünler tercih edilerek bağışıklıklarının güçlü olması sağlanmalıdır (Güden ve Borlu, 2022: 63).

Deprem sonrası beslenme ile ilgili yapılacaklar genellikle hijyen ve planlanmış beslenme paketleri çerçevesinde şekillenmektedir. Ancak burada önemli bir konu da bu ürünlerin üretilecekleri mutfaklardır. Deprem ile birlikte pek çok imkana erişim kısıtlanmakta ya da imkansız hale gelmektedir. Böyle bir ortamda mutfak kurmak ve üretim yapmak oldukça zorlu bir süreçtir. Özellikle ilk saatlerin hayati önem taşıdığı bir felaket ortamında beslenme ihtiyacını geciktirmeden sağlamak için farklı mutfak alternatifleri değerlendirilerek kullanılmaktadır.

Görsel 3. Sahra-Mobil Mutfaklar**Kaynak: URL-4**

Normal endüstriyel mutfak imkânına erişimin zor olduğu alanlarda ve deprem gibi felaketler sonrasında sıcak yemek üretiminin devam edebilmesi için kurulan mobil mutfaklara sahra mutfakları denilmektedir. Askeri bir araç türü olan bu mobil mutfaklar, olağanüstü hallerde binlerce kişiye sıcak yemek sunmayı olanaklı hale getirecek şekilde tasarlanmıştır (URL-3).

Deprem sonrasında bölgedeki mutfak ekipmanlarına erişim olanaksız hale gelmektedir. Bu durumda güvenli alanlarda kurulan mobil mutfak araçları ve sahra mutfakları sıcak yemek üretim ve dağıtımı için kullanılmaktadır. İlk aşamada endüstriyel imkânlar ile donatılmış ve toplu üretime imkân sunan bu mutfakların kullanımı, birincil ihtiyaç olan yiyecek-içeceklerin kesintisiz sağlanmasını mümkün hale getirmektedir. Bu mutfaklar aracılığı ile afetzedelere ve yardıma giden kişilere sürekli sıcak yemek üretimi sağlanabilmektedir.

Sahra mutfakları afet bölgesinde ilk aşamada hayati önem taşımakta ve fayda sağlamaktadır. Ancak orta ve uzun vadede yeterli gelmeyecektir. Mobil mutfakların imkânlarının bölgelere yakın yerlerde olan endüstriyel mutfaklarda hazırlanan yemek ve ekmek, poğaç, simit gibi ürünlerle desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle fırın ürünlerinin sahra mutfaklarında üretimi zordur. Sıcak yemek için elverişli bir donanımı olan bu mutfaklar, ekmek, poğaç, simit gibi destekleyici ürünleri üretme konusunda kısıtlı kalmaktadır. Bu ürünlerin endüstriyel ya da profesyonel eğitim mutfaklarında üretilerek afet bölgelerine ulaştırılmaları, deprem sonrası gıda temini konusunda büyük kolaylık sağlayacaktır.

Eğitim mutfakları ve endüstriyel mutfaklar, toplu üretime olanak sunacak ekipmanlarla donatılarak hazırlanmaktadır. Bu nedenle afet sonrasında gerekli olan toplu yiyecek ihtiyaçlarının karşılanmasında da önemli bir rol oynamaktadırlar. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi sonrasında barınmak için yakın şehirlere yerleştirilen afetzedelerin beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasında da endüstriyel ve eğitim mutfakları kullanılmıştır. Buralarda hazırlanan yiyecekler afetzedelere dağıtılarak beslenme sürecinin sağlıklı bir

şekilde aksamadan sürdürülmesi sağlanmıştır. Aynı zamanda bu mutfaklarda hazırlanan poğaç, simit, ekmek ve kuru pasta gibi dayanıklı ürünler deprem bölgelerine gönderilerek sahra mutfaklarına destek sağlanmıştır.

Afet sonrası süreç, profesyonel ve planlı bir çalışmayı gerektirmektedir. Bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması için aksamadan devam eden bir üretim süreci oluşturulmalıdır. Bu süreç, profesyonel ekipman desteği ve olanaklar ile mümkün olabilmektedir. Beslenme konusunda bu süreçte anahtar rol oynayan birimler ise profesyonel gastronomi mutfaklarıdır. Bu mutfaklarda üretim yapan ve eğitim alan kişiler, afet sonrası süreçte üretimin aksamadan devam etmesi için şartlara kolaylıkla adapte olarak üretimi sürdürebilmektedirler. Ancak daha önce toplu yemek konusunda deneyim sahibi olmayan ya da profesyonel mutfak ekipmanları kullanmamış olan kişiler, her ne kadar gönüllü olarak görev almak isteseler de, gerekli üretimi gerçekleştirmede zorlanabilmektedirler. Bu durum, profesyonel gastronomi mutfaklarının ve bu mutfakları kullanma konusunda eğitim alan kişilerin önemini gözler önüne sermektedir.

Deprem ve Doğal Afetlerde Gastronomi Mutfakları ve Personellerinin Çalışmalarına İlişkin Örnekler

Deprem ve afet dönemleri, toplumsal açıdan olağanüstü süreçlerin yaşandığı ve pek çok alanda kısıtlı kaynaklarla üretimlerin sürdüğü zamanlardır. Böyle zaman dilimlerinde gönüllü ve uzmanlardan oluşan birimler, afetlerden etkilenen kişiler başta olmak üzere toplumsal düzenin sağlanması konusunda görev alarak çalışmalar gerçekleştirmektedirler.

Deprem gibi doğal afet durumlarında birincil ihtiyaç olan beslenme sürecinin aksamadan devam edebilmesi için de alanında uzman aşçılar ve gönüllüler ile kurulan mobil ve sahra mutfaklarında yemek üretimleri sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Türkiye’de yaşana 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli yaklaşık on ili etkisine alan yıkıcı deprem sonrasında pek çok şehir ve ilçede sahra mutfakları kurulmuş, usta aşçılar, öğreticiler ve gönüllülerden oluşan ekipler afetten etkilenen vatandaşlara ve yardım ekiplerine yiyecek-içecek temini sağlamak için çalışmışlardır.

Görsel 4-5. Hatay Sahra Mutfağında Görev Alan Gönüllüler ve Çalışma Süreci

Kaynak: KK-1, KK-2, KK-3, KK-4

6 Şubat depreminden en çok etkilenen illerden biri olan Hatay'da gönüllü olarak sahra ve mobil mutfaklarda çalışan usta öğretici Fatma Özdengülsün, usta öğretici ve işletmeci Nazife Hasret Gebitekin, usta şef ve işletmeci Hakan Öz, usta şef ve işletmeci Kadir Karabaş ve teknoloji firması genel müdürü Ali İhsan Tuğ ve müdür yardımcısı Özgen Kart ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Deprem bölgesine gönüllü destek için giden kaynak kişiler ile gerçekleştirilen görüşmelerde bölgede karşılaşılan sorunlar, hazırlanan yemeklere ilişkin detaylar, süreçler ve gerek olması durumunda gelecek zamanlarda karşılaşılan olağanüstü haller için yapılabilecek ön hazırlıkların nasıl olabileceğine yönelik bilgiler edinilmiştir.

Görsel 6-7-8. Hatay Sahra Mutfağında Görev Alan Gönüllüler ve Çalışma Süreci

Kaynak: KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-5, KK-6

Gönüllü katılım gösteren şefler, bölgede yemek hazırlama konusunda karşılaştıkları en önemli problemin hijyen ve temiz suya erişim sorunu olduğunu belirtmişlerdir. Ancak afetzedelere ve deprem bölgesinde arama kurtarma

sürecinde çalışan kişilere hazırlanan yemeklerde herhangi bir sağlık problemine zemin hazırlamamak için hijyen noktasında azami özen gösterildiğine de dikkat çekmişlerdir. Su kaynaklarının yemek hazırlama ve ekipmanların temizliği noktasında kullanıldığını belirtmişlerdir.

Hazırlanan yemekler ile ilgili olarak olağanüstü koşulların etkisi ile tercih noktasında alternatiflerinin çok olmadığını ancak protein ve karbonhidrat açısından zengin yiyecekleri özellikle tercih ettiklerini ve hazırladıklarını belirtmişlerdir. Burada amaç, hem afet nedeniyle yaralı ya da hasta olan depremzedelere sağlıklı ve besleyici yiyecekler hazırlamak, hem de arama kurtarma ekibinde çalışanların enerji ihtiyaçlarını hazırlanan yiyecekler ile karşılamak ve desteklemektir.

Yaşanan deprem felaketinde bölgelere yiyecek ulaştırma konusunda aksama ve gecikmelerin yaşanmaması için çaba sarf edildiği, en hızlı şekilde protein ve karbonhidrat içeren besin maddelerinin ulaştırılmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Kurulan sahra ve mobil mutfaklar ve gönüllü aşçılar ile en kısa sürede ocaklar kaynamaya başlamıştır. Aynı zamanda temiz su konusunda da sürekli olarak bölgelere destekler sağlanmaya çalışılmıştır. Afetzedelerin ve arama kurtarma konusunda destek olan gönüllülerin ihtiyaçları ön planda tutularak erzak siparişleri verilmiş ve teminler sağlanmaya çalışılmıştır.

Usta şef ya da aşçı olmayan gönüllüler ise 24 saat aralıksız şekilde ve büyük ölçekli yemekler hazırlayan şeflere hazırlık ve dağıtım aşamasında yardım ettiklerini belirtmişlerdir. Olağanüstü durumlarda kurulan bu mutfaklarda her öğünde yaklaşık 6 bin kişiye yemek hazırlandığı bilgisi verilmiştir. Bu miktarlarda pişecek yemeklerin ön hazırlıklarının da meşakkatli bir süreç gerektirdiği de bir hakikattir. Ön hazırlık, pişirme, dağıtım ve sonrasında ekipman hijyeninin sağlanması noktasında şeflerin yanı sıra gönüllü görev alan kişilerin varlığı da büyük önem taşımaktadır. Hazırlanan yemeklerin süreklilik arz etmesi nedeniyle her mutfak biriminde şeflerin dönüşümlü çalışmasını sağlamak üzere sayılar belirlendiği ve yardımcı gönüllü sayısının da hazırlanan yemek ölçüğüne göre değişkenlik gösterebildiği belirtilmiştir.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Deprem ve doğal afetler, insanoğlunun kısıtlı imkanlar ile karşı karşıya kaldığı olağanüstü hallerdir. Yaşanan felaketler ile birlikte eksiklerin görülerek önlemlerin alınması, gelecek dönemlerde yaşanabilecek olası felaketler için büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’de yaşanan 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli deprem ile çok yönlü büyük bir yıkım gerçekleşmiştir. Yaraların sarılması zaman alsa da afet döneminde gerçekleştirilen çalışmalar, özellikle birincil ihtiyaçlardan yiyecek ve içecek temini noktasında son yıllarda gastronomi alanında gerçekleşen

yeniliklerin ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Endüstriyel mutfakların organize şekilde kullanıma açılması, sahra ve mobil mutfakların hızlı bir şekilde bölgelere ulaştırılması, alanında uzman ve eğitimli meslek mensuplarının ya da öğrencilerin gönüllü olarak bu mutfaklarda görev almaları, felaketin izlerinin daha derinden hissedilmesinin önüne geçen unsurlar arasındadır.

Gönüllü şefler ve mobil mutfaklar, gastronomik unsurların yalnızca turizm ve eğlence sektöründe değil, olağanüstü afet dönemlerinde de birincil ihtiyaçlardan olduğunu göstermektedir. Gastronomi mutfakları, bu mutfaklarda çalışabilecek profesyonel aşçıların yetiştirilmesi ve mutfakların geliştirilmesi, yalnızca hizmet sektörünü canlandıran bir konu olmanın ötesinde ulusal sorumluluklar arasında yer almaktadır. Felaketlerin yaşanmaması en büyük temenni olsa da yaşanabilecek olağanüstü durumlara hazırlıklı olmak için eğitimli, uzman personel ve donanımlı mutfaklar büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Arman, A. (2019). Endüstriyel Mutfak Tasarım Ölçütlerinde İşlevselliğe Bağlı Parametrelerin Değerlendirilmesi ve Tasarıma Yönelik Öneriler. Konya: T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barrère, C., Bonnard, Q., & Chossat, V. (2012). Food, gastronomy and cultural commons. E. Bertacchini, G. Bravo, M. Marrelli, & W. Santagata içinde, *Cultural Commons A New Perspective on the Production and Evolution of Cultures* (s. 129-153). Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing Limited.
- BHM-101T. (tarih yok). PROFESSIONAL KITCHEN AND COOKING. Rudrapur, India: Uttarakhand Open University.
- Bucak, T., & Yiğit, S. (2018). GASTRONOMİ EĞİTİMİNDE PROFESYONEL MUTFAK OKULLARININ ETKİSİ: İSTANBUL MUTFAK SANATLARI AKADEMİSİ (MSA) ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA. E. ÖZKUL, B. BİLGİLİ, & S. UCA içinde, *International Gastronomy Tourism Studies Congress- Kocaeli University* (s. 809-822). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Güden, R. A., & Borlu, A. (2022). Afetlerde toplum beslenmesi ve hassas gruplara yönelik beslenme planı. *Food Health*, 61-68.
- Hussin, H. (2018). Gastronomy, Tourism, and the Soft Power of Malaysia. *SAGE Open*, 1-11.
- López-Guzmán, T., & Sánchez-Cañizares, S. (2011). Gastronomy, Tourism and Destination Differentiation: A Case Study in Spain. *Review of Economics & Finance*, 63-72.
- ÖNEY, B., & AKMAN, K. (2022). Afet Durumlarında Beslenme Hizmetleri. *Afet ve Risk Dergisi*, 239-246.
- Öney, H. (2018). Temel Mutfak Bilgileri. E. ZENCİR içinde, *TEMEL MUTFAK TEKNİKLERİ* (s. 2-29). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özcan Araç, F., & Ateş Duru, Ö. (2021). Doğal afetlerde gıda ihtiyaç durumunun değerlendirilmesi ve beslenme müdahaleleri: Deprem örnekleri açısından incelenmesi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 337-341.
- Sever, Y., & Temizkan, S. (2021). Gastronomi Eğitim Mutfaklarının Temel Mutfak Uygulamaları Kapsamında Planlanması: Gerekçeleştirme. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 388-419.
- Soeroso, A., & Susilo, Y. (2014). TRADITIONAL INDONESIAN GASTRONOMY AS A CULTURAL TOURIST ATTRACTION. *Journal of Applied Economics in Developing Countries*, 45-59.
- URL-1. (2023, 01 12). Nox Professional. Nox Professional: <https://noxprofessional.com/> adresinden alındı
- URL-2. (2023, 01 16). BAU Gastronomi ve Mutfak Sanatları Merkezi. Bahçeşehir Üniversitesi: <https://bau.edu.tr/icerik/14411-gastronomi-bau-culinary-arts> adresinden alındı
- URL-3. (2023). Sahra Mutfağı Nedir, İçinde Hangi Malzemeler Bulunur? Lezzet : <https://www.lezzet.com.tr/lezzetten-haberler/sahra-mutfagi-nedir> adresinden alındı
- URL-4. (2023, 02 15). Afet Durumunda Hizmet Vermek İçin 4 Mobil Mutfak Hizmete Girdi. BELHA Belediye Haber Ajansı: <https://belhabelediye.com.tr/afet-durumunda-hizmet-vermek-icin-4-mobil-mutfak-hizmete-girdi/> adresinden alındı
- KK-1: Fatma Özdengülsün, 38, Konya, Usta Öğretici, Eğitimci, Konya Aşçılar Derneği Kadın Kolları Başkanı
- KK-2: Nazife Hasret Gebitekin, 38, Konya, Usta Öğretici-İşletmeci
- KK-3: Özgen Kart, 28, Konya, Armiya Teknoloji Genel Müdür Yardımcısı
- KK-4: Kadir Karabaş, 35, Konya, Usta Şef-İşletmeci
- KK-5: Hakan Öz, 28, Konya, Usta Şef- İşletmeci
- KK-6: Ali İhsan Tuğ, 40, Armiya Teknoloji Genel Müdür

BUTİK OTELLERİN DEPREM HAZIRLIĞI

Murat ZENĞER¹

GİRİŞ

6 Şubat Tarihinde ülkemizde Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerimizi kapsayan geniş çaplı bir deprem meydana geldi. Toplamda 11 ilimizi etkileyen ve ülkemizin şimdiye kadar yaşadığı en kapsamlı doğal afeti olan Kahramanmaraş merkezli deprem birçok konuda olduğu gibi turizm sektörünü de ağır şekilde etkiledi. Büyük kayıplara neden olan bu depremden sonra akla gelen ilk konu olan deprem hazırlığı ve depreme ne kadar hazırız olduğumuz sorusu olmuştur. Deprem kuşağında bulunan bir ülke olmamız sebebiyle deprem hazırlığı konusunun tüm insanlar, yapılar, şehirler ve hayat bileşenleri açısından ne kadar önemli olduğunu doğa bize bir kez daha hatırlatmıştır. Bu bölümde deprem hazırlığı konusunu butik oteller başlığı altında inceleyecek olup, ilk önce butik otel nedir sorusuyla başlayıp daha sonra butik oteller için alınan, alınmayan ve alınması gerekli olan deprem önlemleri hakkında değerlendirmelere yer verilecektir.

BUTİK OTEL

Son yıllarda otelcilik ve konaklama anlayışı, insanların değişen beklentilerine cevap verebilmek adına yeniden dizayn edilme çabasına girmiş olup farklı tarzlar yaratılmaya çalışılmıştır. Bu tarzlardan bir tanesi de butik oteller olarak karşımıza çıkmaktadır. Butik otel kavramı turizm hareketine katılacak olan insanların artık tek düzen ve sınırlandırılmış otel konseptinden, daha rahat ve kişiselleştirilmiş, kendi ev ortamlarına daha yakın bir konfor sunan başka tesisler bulma arayışından sonra hayatımıza girmeye başlamıştır. Butik oteller misafirlerine gösterdikleri özel ilgi, alaka ve kişisel hizmet seçenekleri ile diğer

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Orcid: 0000-0002-0662-8195 E-posta: muratzenger88@gmail.com

konaklama tesislerinden ayrılmaktadır. Butik otelleri diğer tesislerden ayıran bazı özellikleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Genellikle 10-60 oda kapasitesine sahip olması
- Kişiyeye özel hizmet sunması
- Daha yalın bir organizasyon şekline sahip olması
- Kullanılan malzemelerin diğer tesislere göre çevreye daha duyarlı olması
- Mimari açıdan alışılmışın dışında olması
- Özgün bir mimariye sahip olması
- Kültürel ve tarihsel bir yapıya sahip olması
- Oda tasarımı açısından farklı mimariye sahip olmaları (Dursun, 2016: 163).

Butik otellerin temelini oluşturan ana unsurlar olarak kişiyeye özel hizmet ve sıra dışı tasarım göz önünde alındığında, mimari, turizm, tasarım, verilen hizmet gibi birçok başlık ile birlikte ele alınmalıdır. Bu başlıklardan bir tanesinin eksik olması butik otel kavramının özelliğini yitirmesine sebep olmaktadır. Butik otellerin en önemli özelliği ortaya çıkış amacıyla doğru orantılı olarak konaklayan insanların kendilerini evlerinde gibi hissetmelerini sağlamaktır. Bu durum kimi zaman otel odasına akvaryum koyularak, kimi zaman ise otel çalışanının aileden biri gibi isminizle hitap etmesi ya da tesis içinde her an tesisi sahibiyeye bir masada sohbet edilmesi ile gerçekleşir. Bu durum müşterinin mekâna yönelik aidiyet duygusunu en üst düzeye taşımasını sağlar. Bu sebeple kullanıcılar kendi evleri ve konakladıkları butik otel arasından bir bağ oluşturur (Akyol ve Zengel, 2014: 222).

Turizmin oluşması ve devamlılığın sağlanması için konaklama tesislerinin varlığı, niteliği ve özgünlüğünün yanında tesis tiplerinin çeşitlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda özel tesis statüsündeki butik oteller bu tesis tiplerinin en önemlilerindedir. Özgün mimarinin en önemli örnekleri arasında bulunan butik oteller özellikle kendine has mimarisi ile çevre yapılardan ayrılır. Bunun sebebi birçok butik otel bulunduğu bölgedeki eski tarihi yapılardan dönüştürülmüş olmasıdır. Tarihi konaklar, taş evler gibi yapılarda hizmet vermektedirler. Ülke tarihi olarak birçok medeniyetin himayesinde kalmış geniş bir coğrafyaya sahip ülkemizde bu sebeple çok fazla butik otel bulunmaktadır. Yaklaşık sayıları 500 adet olan butik otellerin en güzel örnekleri İstanbul, Kastamonu, Muğla, Nevşehir, İzmir, Hatay, Mardin gibi illerimizde bulunur. Ancak tarihi özelliği sahip olan bu yapıların butik otellere evrilmesinin önündeki en büyük engel, bu yapıların tarihi özelliklerinin korunması gereksinimidir. Bu yapıların konaklama tesisi olarak verimli bir işletme haline gelebilmesi ve insanların talepleri doğrultusunda konforlu ve daha kapsamlı bir işletme olabilmesi kimi zaman doğal ve tarihi yapısı ile çelişmektedir.

Mimari ve mekânsal anlamda üstesinden gelinmesi gereken bu önemli zorluk çözüldüğünde şehrin ve yapının özgün kimliğini yaşamak isteyen turistlerin kullanabileceği anlamlı bir konaklama tesisine dönüşmüş olacaktır (Yazıcıoğlu, 2020: 43).

DEPREM VE BUTİK OTEL

Deprem, yerkabuğunda bulunan levhaların kırılmalar nedeniyle, ani olarak ortaya çıkan dalgalanmaların yayılarak yer yüzeyini sarsma olayıdır. Ülkemiz yer hareketleri bakımından dünyanın en aktif bölgelerinden birinde bulunmaktadır. Sahip olduğu birçok diri fay ile bugüne kadar birçok büyük depremin yaşandığı bir coğrafyada yer almaktadır. Yersarsıntısı olarak karşımıza çıkan doğal bir afet olan deprem ülkemizde birçok alanda olduğu gibi turizm sektörünü de birçok yönden olumsuz olarak etkilemiştir. Günümüzde depremi önceden tahmin edecek bir teknoloji ve sistem bulunmamaktadır. Fakat deprem öncesinde bazı tedbirler alarak can ve mal kaybını en aza indirmek mümkün. Ülkemizin büyük bir bölümün deprem kuşağında olduğunu düşündüğümüzde bu tedbirler ülkemiz için kaçınılmaz bir hal almaktadır. 6 Şubat tarihinde Kahramanmaraş merkezli oluşan büyük depremden sonra da çok daha fazla önlem alma gereksinimi doğmuştur. Özellikle turizm açısından çok değerli bir coğrafyada bulunmamız bu önlemlerin çok daha fazla şekilde ve ciddiye alınması gereken bir konu olduğunu bize tekrar hatırlatmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz ve butik otellerin önemli bölümünün bulunduğu illerin neredeyse tamamı 1. Derece deprem bölgesinde bulunmaktadır. Bu sebeple alınacak deprem öncesi yapısal, sonrası için kurtarma ve deprem anı için hayatta kalma tedbirleri gerek turizm ekonomisi gerekse tesislerimizin varlığı açısından çok çok önemli hale gelmiştir. Çok büyük yıkıcı etkilere ve can kayıplarına sebep olan deprem, tarihi yapılara verdiği büyük zararlar ile de butik otelleri çok yakından etkilemiş ve etkilemektedir. Butik oteller tarafından bakıldığında tarihi yapılar olarak karşımıza çıkan butik otellerde deprem hazırlığı büyük önem taşımaktadır.

Tarihi yapılar taş, tuğla, kerpiç ve ahşap gibi malzemelerden oluşan yığma yapılardır. Bu yığma yapılar doğal malzemelerin ve taşların harç ile bağlanmasıyla oluşturulan yapılardır. Bu tür yapılara kargir denmektedir. Kargir yapılar yatay deprem yüklerine karşı çok zayıftır. Depreme dayanıklılık kullanılan yapı elemanları ile harç arasındaki mukavemete bağlıdır. Bu sebeple bu tür yapılar aradaki mukavemetin zayıflığından dolayı yapısal olarak bozulmaya uğrar ve yapının yıkılmasına yol açar (Yüksel, 2009:62).

Özellikle yapım zamanı açısından çok eski zamanlara dayanan butik otellerde yapısal bakımdan maalesef çok fazla bir değişim yapmak söz konusu değildir. Tarihi dokunun bozulacak olması yapılacak bu değişimin önündeki en büyük engeldir. Deprem önü hazırlıklardan olan güçlendirme çalışmaları

gibi yapısal çalışmalara uygun değildir. Yapım aşamasına çok fazla müdahale edilemeyen bu yapılar için deprem anında kurtarıcı olması için iç mekânda alınacak önlemler çok daha önemli hale gelmiştir. Bu sebeple günümüzde çok fazla tercih edilen butik otellerin, deprem anında ve sonrasında alınacak önlemler ile insan hayatına ve sağlığına katkı sağlaması ve olası bir deprem de insanların bu yapılardan sağlıklı bir şekilde kurtulmasını amaçlamak daha mantıklı bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

DEPREM ÖNLEMLERİ

Deprem zamanını günümüz teknolojiyle önceden bilmek maalesef mümkün olmadığı için yapılacak en önemli şey depreme karşı yaşam alanlarımızda alacağımız tedbirler olacaktır. Deprem önlemlerini; deprem öncesi, deprem anında ve deprem sonrasında alınacak önlemler olarak 3 ayrı grupta inceleyebiliriz. Deprem önlemleri, yapıların yıkılmaması için ve yıkılan yapıda insanların hayatta kalmaları için daha sonrasında ise yıkılan yapıdan en az hasarla insanların çıkarılması için önemli bir konudur. Deprem öncesi en önemli önlem deprem riski olan bölgelerde yapıların depreme dayanıklı şekilde ve deprem anında arama kurtarma ve yardım yapılmasına imkân tanıyacak şekilde inşa edilmesiyle başlıyor. Deprem bölgelerinde yeni inşa edilecek yapıların yapımından önce deprem olasılığına karşı bazı önlemler alması ve mevcut yapıların deprem olasılığına karşı bazı kurallar çerçevesinde inşa edilmesi ya da dayanıklı hale getirilmesi gerekiyor. Genel anlamıyla deprem öncesi yapısal olarak alınacak önlemleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- Yerleşim bölgeleri titizlikle belirlenmelidir. Kaygan ve ovalık bölgeler iskana açılmamalıdır. Konutlar gevşek toprağa sahip meyilli arazilere yapılmamalıdır.
- Yapılar deprem etkilerine karşı dayanıklı inşa edilmelidir. (Yapı Tekniğine ve İnşaat Yönetmeliğine uygun olarak)
- İmar planında konuta ayrılmış yerler dışındaki yerlere ev ve bina yapılmamalıdır.
- Dik yarıların yakınına, dik boğaz ve vadilerin içine bina yapılmamalıdır.
- Çok kar yağın ve çığ gelen yamaçlarda bina yapılmamalıdır.
- Mevcut binaların dayanıklılıkları artırılmalıdır.
- Konutlara deprem sigortası yaptırılmalıdır (URL-2).

Yukarıda belirtilen önlemler deprem öncesi yapısal alanlar ve yapılar için bağlayıcı ve geçerli başlıklardır. Fakat butik oteller için tarihi ve eski yapılar olması sebebi ile çok fazla bağlayıcı ve geçerli görünmemektedir. Butik oteller için daha çok bağlayıcı olan deprem önlemleri yapısal olmaktan çok yapıların iç mekânında deprem anında hayatta kalmayı sağlayacak ya da en az hasarla depremi atlatacak şekilde alınacak olan önlemlerdir.

BUTİK OTELLERDE DEPREM HAZIRLIĞI

Genel olarak kendi evimiz konforunda bir konaklama sunma vaadiyle yola çıkan butik otellerde evimiz ile doğru orantılı olarak evimizde alacağımız tüm mekân içi önlemler butik oteller için geçerlidir. İşletmenin tarihi dokusuna zarar vermeden uygulanabilir birçok önlem bulunmaktadır. Genel anlamda çok yüksek kata sahip olmaması, az sayıda odaya sahip olması ve dolayısıyla daha az nüfusa sahip olması butik oteller için diğer konaklama tesisleri yanında büyük avantaj sağlamaktadır. Bu nedenle çok fazla maliyet olmadan basit önlemler ile butik otel misafirlerinin ve personelinin olası bir deprem anında hayatta kalması sağlanabilir. Bu basit önlemleri genel hatları ile şu şekilde sıralayabiliriz;

- Dolap üzerine konulan eşya ve büro malzemeleri kayarak düşmelerini önlemek için plastik tutucu malzeme veya yapıştırıcılarla sabitlenmelidir.
- Soba ve diğer ısıtıcılar sağlam malzemelerle duvara veya yere sabitlenmelidir.
- Dolaplar ve devrilebilecek benzeri eşyalar birbirine ve duvara sabitlenmelidir. Eğer sabitlenen eşya ve duvar arasında boşluk kalıyorsa, çarpma etkisini düşürmek için araya bir dolgu malzemesi konulmalıdır.
- Tavan ve duvara asılan avize, klima vb. cihazlar buldukları yere ağırlıklarını taşıyacak şekilde, duvar ve pencerelerden yeterince uzağa ve kanca ile asılmalıdır.
- İçinde ağır eşyalar bulunan dolap kapakları mekanik kilitler takılarak sıkıca kapalı kalmaları sağlanmalı.
- Tezgâh üzerindeki kayabilecek beyaz eşyaların altına metal profil koyarak bunların kayması önlenmelidir.
- Zehirli, patlayıcı, yanıcı maddeler düşmeyecek bir konumda sabitlenmeli ve kırılmayacak bir şekilde depolanmalıdır. Bu maddelerin üzerlerine fosforlu, belirleyici etiketler konulmalıdır.
- Rafların önüne elastik bant ya da tel eklenebilir. Küçük nesnelere ve şişeler, birbirlerine çarpmayacak ve devrilmeyecek şekilde, kutuların içine yerleştirilmelidir.
- Gaz kaçağı ve yangına karşı, gaz vanası ve elektrik sigortaları otomatik hale getirilmelidir.
- Binadan acilen çıkmak için kullanılacak yollardaki tehlikeler ortadan kaldırılmalı, bu yollar işaretlenmeli, çıkışı engelleyebilecek eşyalar çıkış yolu üzerinden kaldırılmalıdır.
- Geniş çıkış yolları oluşturulmalıdır. Dışa doğru açılan kapılar kullanılmalı, acil çıkış kapıları kilitli olmamalıdır. Acil çıkışlar aydınlatılmalıdır.

- Karyolalar pencerenin ve üzerine devrilebilecek ağır dolapların yanına konulmamalı, karyolanın üzerinde ağır eşya olan raf bulundurulmamalıdır.
- Tüm bireylerin (personelin) katılımı ile “Afete hazırlık planları” yapılmalı, her altı ayda bir bu plan gözden geçirilmelidir. Zaman zaman bu plana göre nasıl davranılması gerektiğinin tatbikatları yapılmalıdır.
- Bir afet ve acil durumda iletişimin nasıl sağlanacağı, alternatif buluşma yerleri ve bireylerin ulaşabileceği bölge dışı bağlantı kişisi belirlenmelidir.
- Deprem çantası hazırlanmalıdır.
- Otel yönetiminin önceden belirlenen, mesken veya iş yerinin özelliği ve büyüklüğüne göre uygun yangın söndürme cihazı mutlaka bulundurulmalı ve periyodik bakımları da yaptırılmalıdır. Bu cihazlar;
- Kolayca ulaşılabilir bir yerde tutulmalıdır.
- Yeri herkes tarafından bilinmelidir.
- Duvara sıkıca sabitlenmelidir.
- Her yıl ilgili firma tarafından bakımı yapılmalıdır.
- Bir kez kullanıldıktan sonra mutlaka tekrar doldurulmalıdır.
- Binalarda asansörlerin kapı yanlarına “Deprem Sırasında Kullanılmaz” levhası asılmalıdır (URL-2).

Bu basit olarak bahsettiğimiz önlemler her ne kadar basit olsa da birçok işletmede birçoğunun uygulanmadığını yaşadığımız son deprem olayında maalesef görmüş bulunduk. Her defasında bahsettiğimiz deprem kuşağı ülkesi olmamız ve ortalama 8 ayda 5.5 ve daha büyük şiddette deprem yaşayan bir ülke olarak hala bu basit önlemleri almamış ve alamıyor olmamız düşündürücü ve bir o kadar bilimden uzak yaşadığımız gerçeğini gözler önüne sermiştir.

6 Şubat tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremin etkilediği 10 ilin (Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Osmaniye, Malatya, Gaziantep, Adana, Şanlıurfa, Kilis, Diyarbakır) turizm açısından önemi tartışılmaz. Özellikle butik oteller açısından büyük öneme sahip olan başta Hatay olmak üzere diğer illerimiz bu açıdan büyük zarar görmüş, butik oteller ve birçok yapı kullanılmaz hale gelmiştir. Eski Fransız konaklarına sahip olan özellikle Hatay ilimizde bulunan birçok butik otel kullanılmaz hale gelmesinin yanı sıra birçok hayat kaybına neden olmuştur. Yapılan hasar tespit açıklamalarında depremde yıkılan otellerin sayısı ve toplam maddi kayıp çok büyük olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı yaptığı açıklamada deprem bölgesindeki illerde yıkılan otel sayısı ve maddi kayıpla ilgili rapor hazırladı. Rapora göre 47 otel yıkıldı, 141 tesis ise hasarlı durumda (URL-3).

Tablo 1. Bakanlık Belgeli Tesislerin Oda ve Yatak Sayılarının İllere Göre Dağılımı
– Şubat 2023

BAKANLIK BELGELİ TESİSLERİN ODA VE YATAK SAYILARININ İLLERE GÖRE DAĞILIMI									
ŞUBAT-2023(*)									
	İŞLETME BELGELİ			YATIRIM BELGELİ			BASİT KONAKLAMA BELGELİ		
Şehir	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Adana	43	3630	7267	4	540	1128	115	2737	5474
Adıyaman	17	1064	2123	1	48	80	15	363	726
Diyarbakır	35	2499	5022	7	613	1143	64	1494	2979
Elazığ	26	1240	2503	1	142	284	23	633	1270
Gaziantep	54	4459	8971	8	839	1683	40	908	1816
Hatay	57	2835	5719	7	1260	2744	166	4145	8621
Kahramanmaraş	53	2196	4377	4	161	3081	129	1944	3888
Kilis	1	46	86	-	-	-	3	86	180
Malatya	19	1339	2667	-	-	-	25	656	1312
Osmaniye	5	264	525	-	-	-	9	241	482
Şanlıurfa	22	1220	2458	12	898	1917	62	1402	3489
Toplam	332	20792	41718	44	4501	12060	651	14609	30237

Kaynak: URL-4

Bakanlık kayıtlarına göre yukarıdaki tabloda depremden etkilenen 11 ilimizde bulunan toplam tesis, oda ve yatak kapasitesi rakamlarına bakıldığında bu 11 ilimizde toplam durumun ne kadar ağır olduğunu anlayabiliriz. Bakanlık verilerine göre hasar alan 188 tesiste birçok kişi enkaz altında kalarak hayatını kaybetti. Yukarda belirttiğimiz önlemler tam anlamıyla alınmış ve tesisler kurallara uygun hale getirilmiş olabilseydi birçok insanımız enkaz altından kurtarılabilir ve yaşanan kayıplar bu kadar ağır olmayabilirdi. Arama kurtarma uzmanlarının yaptığı açıklamalarda, enkazda ölen insanların en çok eşyalar altında kalarak öldüğü düşünüldüğünde eşyaların sabitlenmesi olarak yer verdiğimiz basit önlemin ne kadar hayati olduğunu anlamış oluruz. Yaşam üçgeni oluşturacak şekilde tasarlanan iç mekânların hayati önem taşıdığı unutulmamalıdır. Olabildiğince sade iç mekanlar yaratılmalı aynı zamanda kullanılan malzemeler dayanıklı malzemelerden seçilmelidir. Tesis odaları

olası bir depremde insanlara yaşam üçgeni oluşturacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu şekilde tasarlanan odalar tesis çalışanları tarafından misafirlere tanıtılmalı ve olası bir depremde neler yapılması gerektiği anlatılmalı. Gerekli işaretler ile misafirler yönlendirilmelidir.

Diğer hayati önlem taşıyan tedbir ise deprem çantası. Enkazdan sağ kurtulamayıp otopsi yapıldığında birkaç gün sonra öldüğü anlaşılan insanları gördüğümüzde deprem çantasının ne kadar hayati önem taşıdığını anlamaktayız. Bazı insanların sadece susuzluktan ve açlıktan öldüğü görüldüğünde deprem çantasının aslında deprem anı için ne kadar faydalı olduğu anlaşılıyor. İşletmeler her odaya içerisinde düdüğü, el feneri, su, birkaç günlük asgari düzeyde yaşam sağlayacak gıda olacak şekilde deprem çantaları oluşturabilir. Bu sayede enkaz altında kalan ve kurtarılabilecek durumda olan hayatlar için biraz daha zaman kazanmış olabiliriz. Odaların belli yerlerine bu çantalar yerleştirilip yaşam üçgenleriyle kombine şekilde bir önlem alınarak daha az kayıpla deprem atlatabilir. Olası bir enkaz durumunda çok daha fazla yaşam kurtarılabılır.

Bunun yanında günümüz teknolojisiyle sürekli konuşulur hale gelen konutlarda ya da herhangi bir yapıda deprem odaları inşa edilme fikri, butik otellerin yapısını bozmadan hayata geçirilebilir. Biraz daha maliyetli olsa da butik oteller diğer otellere göre deprem odası yapılma şansı çok daha yüksektir. Genel olarak tarihi eski yapılarda faaliyet gösteren butik oteller az katlı ve daha az insan yoğunluğu olması ile belli yerlere deprem odası inşa edilebilir. Büyük konaklama tesislerinde çok fazla oda sayısı ve insan kalabalıklığı sebebiyle bu pek mümkün olmayabilir ama butik oteller ve küçük ölçekli işletmeler olan pansiyon, apart otel gibi yapılarda uygulanması çok daha basit ve ulaşılabilir.

Genellikle tarihi yapılarda faaliyet göstermekte olduğunu belirttiğimiz butik oteller, şehirlerin eski yapılarında bitişik ve dar sokaklarda konumlanmış olmaları deprem anında ulaşılması zor bir yer haline getirecektir. Bu sebeple bahsettiğimiz önlemler özellikle deprem çantası ve eşyaların sabitlenmesi hayati önem taşımaktadır. Enkaza bir yardımın gelmesi süresince hayatta kalma konusunda enkazda kalan insanlara vakit kazandıracak ve nefes olacaktır. Teknolojiyle bağlantılı olarak alınacak bir diğer tedbir ise son dönem depremde en büyük sorun olarak görünen internet ağı olayıdır. Tesislerde deprem anında odalarda kalan insanların dışarıyla bağlantı kurması için teknolojik yatırımlar yapılabilir. Deprem çantasına yerleştirilecek GPS cihazları ile enkaz altından sinyal alınabilir ve bu doğrultuda nokta atış tespitlerle kısa sürede enkaz altında kalan insanlara ulaşılabilir. Deprem öncesi tüm bu konularda insanları yönlendiren ve deprem anında ne yapılması gerektiği yazılı olan uyarı işaretleri ve tanıtım kartları ile insanlar hazır hale getirilmelidir.

Yaşadığımız her depremden sonra unutulmuş önlemler, kayıplarımızı artırarak bize her defasından daha fazla kayıp olarak geri dönmektedir. 6 Şubat

Kahramanmaraş depreminden sonra aynı şekilde önlemler gündemimizden çıkmış normal hayata dönmüş bulunmaktayız. Fakat her gün duyduğumuz ve olması neredeyse kesinleşen, sadece tarihini bilmediğimiz büyük İstanbul depremine en hızlı şekilde toplum olarak hazırlıklı bulunmak zorundayız. Depremi ne zaman olacak diye beklemektense, yaşadığımız coğrafya gereği depreme hazır olmak ve depremle yaşamak fikrini sürekli hafızamızda tutmak çok daha faydalı olacaktır. Turizm açısından ülkenin lokomotifi konumunda bulunan İstanbul en kısa sürede depreme hazır hale getirilmelidir. Araştırmamız gereği olarak butik otel penceresinden baktığımızda İstanbul'da toplam turizm belgeli butik otel sayısı 30, yatak kapasitesi sayısı 1194 tür. Bunun yanında 1500'e yakın küçük kapasiteli (apart, pansiyon) işletmeye sahip İstanbul'da olası bir depremde kayıp sayısı tahminlerin çok üzerinde olacaktır.

Genel olarak tesisler için depreme hazırlık ve deprem risklerini en aza indirme konusunda eğitim verilmeli ve çalışmalar yapılmalıdır. Devlet ve bakanlık kanalıyla yapım aşamasından açılış aşamasına kadar tesisler için gerekli tüm kontroller yapılarak ve tedbir alınması konusunda sıkı takip yapılarak tüm tesisler depreme hazır hale getirilmelidir. Belgelendirme aşamasında takip edilerek deprem hazırlığı konusu mevzuata eklenerek zorunlu hale getirilmelidir. Standartlar konusunda katı ve kesin kurallar konulmalıdır. Tedbirler konusunda yapısal, iç mekân ve bireyler olarak 3 aşamalı sıkı takipler yapılmalıdır. Çalışan personel gerekli eğitimden geçirilmeli ve her an bir sağlık personeli kadar acil sağlık müdahalesi bilgisine sahip olmalıdır. Aynı zamanda arama kurtarma ve ilkyardım konusunda son depremde ne kadar yetersiz olduğumuz ortaya çıkmıştır. Bu konuda tüm tesis çalışanlarına yeterli eğitimler bakanlıklar aracılığıyla, üniversiteler ya da sivil toplum kuruluşları tarafından verilmelidir.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Ülkemizin her an yüksek şiddetlerde deprem olacağı olasılığı akıllardan çıkmamalı ve bir sonraki adımı düşünerek gerekli tedbirleri acilen yerine getirilmelidir. Toplum olarak afet bilinci oluşturmali ve olası bir afette en hızlı şekilde hayat kurtaran aksiyonlar alınmalıdır. Yıllardır yaşanan deprem olaylarına bakarak belki de dünyada tedbir konusunda en tecrübeli ülke olup bununla ilgili diğer ülkelere ders verme seviyesine gelinebilmelidir. Bu konuda çalışmalar yapıp bu birikimi fırsata çevirip deprem konusunda dünyaya öncü olabiliriz. Bunun için depremle yaşamayı öğrenmeli, depremi hayatımızın bir parçası olarak kabul etmeli ve bu doğrultuda birey ve ülke olarak kendimizi geliştirmeliyiz. Gerekli tekniklerle gerekli araştırmalara önem vererek, akademik çalışmalar ve uzmanlar eşliğinde daha fazla bilgi sahibi olunmalıdır. Hayatı, tarihi değerleri ve yapılarımızı koruyacak bir toplum olma yolunda adımlar atılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aykol, E. ve Zengel, R. (2014). 21. Yüzyılda Yeni Nesil Konaklama Yapıları: Butik Otel Yaklaşımı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25 (2), 211-225.
- Dursun, M. (2016). Butik Otel Sektörü ve Rekabet Analizi: Daphnis Otel Örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6 (2/1), 162-182.
- Yazıcıoğlu, M. L. (2020). İstanbul'da Özgün Konaklama Tesisleri ve Özel Tesis Statüsünde Bir Butik Otel Uygulama Örneği. *Journal of Applied Tourism Research*, 1 (1), 33-44.
- Yüksel, F. A. (2009). Tarihi Yapıların Restorasyonlarında Jeofizik Yöntemlerin Kullanılması Metodolojisi. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 1 (2), 62-67.
- URL-1: <https://sozluk.gov.tr/> (E.T.:25.03.2023).
- URL-2: <https://www.afad.gov.tr/deprem-onesi-ani-ve-sonrasi-alabileceginiz-onlemleri-biliyor-musunuz> (E.T.: 25.03.2023).
- URL-3: <https://www.turizmisletmeyatirim.com/tr/> (E.T.: 20.03.2023).
- URL-4: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201121/isletme-bakanlik-belgeli-tesis-konaklama-istatistikleri.html> (E.T.:19.03.2023).

DEPREM SONRASI ÇEVRE VE ATIKLAR

Ayşegül TAŞKIRAN¹

GİRİŞ

Depremlerden sonra fiziksel, ekonomik, sosyolojik ve çevresel birçok etkiler ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler açısından bu etkilerin biri de uzun vadede karşımıza çıkacak olan çevresel etkilerdir. Toprakların yanlış kullanımının getirdiği ekosistemdeki değişiklikler, tarım alanlarının tahribatı, kentleşme gibi sebepler çevreyi doğrudan etkiler. İnsan faaliyetleriyle ya da doğa olaylarının gerçekleşmesiyle ortaya çıkan atıkların çevredeki ekosistem döngüsünü bozmasına izin verilmemelidir. Bozulan ekolojik denge ülkeler için birçok sorunlar oluşturur. Gerekli eğitimi alan ve çevre bilinci oluşturulan toplumlarda bu sorunlar en aza indirgenmektedir. Büyük afetler sırasında ve sonrasında kamu ve özel sektör kaynakları sınırlı ve esnetilmiş olduğundan, toplum katılımı atık yönetimi için özellikle önemlidir. Genellikle ilk sırayı hayat kurtarmak alır. Felaket olayları sırasında, ilk odak noktası arama ve kurtarma, toplu bakım, insani yardım, barınma ve temel hizmetlerdir (Kawamoto ve Kim, 2016: 256). Bu hizmetlerin karşılanması sonrasında atıkların yönetimi devreye girmektedir. Doğru şekilde planlanan ve yönetilen atık sistemi ülkelere sosyal ve ekonomik faydasının yanında ve çevresel yararlar da sağlayacaktır. Atıkların çevresel yarar sağlayabilmesi için bu atıkların yeniden yapım aşamasına geçmesi sağlanmalıdır. Doğal kaynaklara verilen zarar minimuma indirilerek öngörülen tehlikelerden korunmak için atıkları işlemek ya da dönüşümünü sağlamak ana amaç olmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde, topluluk içinde ve siyasi düzeyde farkındalık hayati önem taşımaktadır ve teknik ve finansal kapasiteler, afet atıklarının başarılı bir şekilde geri kazanılması ve kullanılması için anahtardır (Memon,2015: 143). Çevreye verilecek etkilerin olumsuzluklarını en aza indirmek için kontrol önlemleri alınmalıdır. Etkileri en

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Orcid: 0000-0002-7164-1505 E-posta: karacaysgl@gmail.com

aza indirmek için afet atık arıtımında kontrol önlemleri uygulanmıştır. Deprem atık yönetiminde vatandaşların bilgi ve becerileri, eğitimleri, duyarlılıkları sürecin normalleşmesi ve etkin şekilde yürütülebilmesi ile doğru orantılıdır. Ama afet olmayan zamanlarda etkin atık yönetiminde topluluk davranışının temel bir faktör olmasına rağmen, afetler sırasında ve sonrasında atık yönetimi anlayışının sınırlı olduğunu bulmuşlardır (Kawamoto ve Kim, 2016: 256).

DEPREM VE ÇEVRE

Dünya; Pasifik, Alp ve Atlantik deprem kuşağı bölgelerinden oluşmaktadır. Endonezya'dan Güneydoğu Asya'ya kadar uzanan Alp-Himalaya deprem kuşağında bulunan Türkiye; depremler bakımından Dünya'nın riskli deprem bölgeleri olarak nitelendirilebilecek coğrafyasında bulunmaktadır. Jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri, topografik yapısı ve iklimsel koşulları dikkate alındığında doğal afetlerin sık yaşandığı bir ülkedir (Arca, 2012: 53). Türkiye'de ortalama olarak beş yılda bir geniş çapta can ve mal kaybına yol açan bir deprem yaşanmaktadır. Depremlere ek olarak heyelan, sel/su baskını, kaya düşmesi, çığ gibi afetler de bölgeler/mevsimler bazında sıklıkla yaşanmaktadır. Ülkemizde yaşanan doğal afetler etkileri bakımından yüzdesel olarak sıralanmak istenirse; deprem %35.47, sel-su baskını %19.56, heyelan %11.82, yangın %1.88, çığ %1.22, obruk %0.22 ve diğerleri %29.83'tür (URL-1).

Deprem, yer sarsıntısı, seizma veya zelzele, yerkabuğunda beklenmedik bir anda ortaya çıkan enerji sonucunda meydana gelen sismik dalgalanmalar ve bu dalgaların yeryüzünü sarsması olayıdır (URL-2). Bir başka deyişle depremler; aniden veya belirli bir süreç içinde ortaya çıkan, nerede, ne zaman, hangi büyüklükte, nasıl ve ne türde meydana geleceği bilinmeyen; yerleşim, üretim, altyapı, haberleşme ve ulaşım gibi genel hayatı olumsuz yönde etkileyen jeolojik hareketlerdir (Güler ve Çobanoğlu, 1997: 39). Depremler gibi doğa olayları ardında birçok yıkıma sebebiyet verdiği için doğal afet olarak nitelendirilir ve oluştuğu bölgeyi olumsuz etkiler. Etkilenen ülkeler, çevresel sağlık tehlikelerini kendi başlarına karakterize etmelerine ve azaltmalarına izin verecek bir çevre koruma kurumu veya izleme ağından yoksun olabilir (Davis ve Rappaport, 2014: 23). Bu olumsuz etkilerin ortadan kaldırılabilmesi devletin daha önceden almış olduğu vergilerin o bölgelerin kalkındırılması için harcanması gerekir. Kaynaklarımızın rasyonel kullanılması afet bölgelerinin gelişmesi önemlidir. Stabil dünya düzeninde adil ve dengeli yatırımlar olurken doğal afetler bu durumun seyrini değiştirir. Ekonomik, sosyal ve çevresel yatırımların yapılmasını gerekli kılar.

Çevre, insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamdır. Basit anlatımıyla gözümüzün gördüğü her şeydir. Yaşadığımız ortamdır (URL-3). İnsan faaliyetleriyle zarara uğrayan

çevre bireyler ve toplumların gelişmesi için çok önemlidir. Burada insan doğada canlıların kendi aralarında ve fiziksel çevreleriyle ilişkileri sağlıklı bir gelişmeye izin verirse, etkileşim sağlıklı bir zemine oturtulup doğanın kendini yenileyebilmesine olanak tanınırsa, doğal denge yani bir diğer ifadeyle ekolojik denge sağlanmış demektir. Aksi bir durum, bu dengenin bozulduğunu göstermektedir. Bu denge zincirini oluşturan canlı ve cansız varlıklardan birinin bozulması halkanın kopmasına neden olmaktadır. Depremin yaşandığı bölgelerde bu tür durumların sık yaşandığı görülmektedir. 2023 Şubat Maraş Depremlerinde en çok yıkımın yaşandığı ve en fazla hasar alan Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Malatya başta olmak üzere depremden etkilenen kentlerin ve kırsal yerleşimlerin tamamında enkaz kaldırma çalışmalarının denetimsiz biçimde yeterli donanım ve gerekli makineler sağlanmaksızın sürdürüldüğü görülmüştür (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB, 2023). Bu durum ise o bölge için söz konusu dengeyi bozmakta ve çevresel sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Dünyadaki gelişmişlik düzeyinin ve kalkınma hızının ülkelerde değişkenlik göstermesi yaşam standartları bakımından da farklı kılar. Değişkenlik gösteren bu değerler depremlerin etkisinin de açısından da doğru orantılıdır. ABD, Japonya gibi gelişen ülkeler deprem konusunda bilimsel yöntemler ışığında konut yapmakta, yasal mevzuatlar düzenlenmekte, acil afet yönetim planlarının başarılı şekilde uygulanmaktadır. Böylelikle depremin etkisi azaltılmaya çalışılmaktadır. Diğer yandan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde ise bu durum tersi yönde ilerler. Elinde bulunan kaynakları ekonomiyi iyileştirme amaçlı kullanması doğal afetlere hazırlığın öncelik sıralamasında geri plana atılması sonucunu doğurur. Jeolojik ve jeomorfolojik iklimsel olaylar sonucu ortaya çıkan depremler, dolaylı olarak ise hızlı nüfus artışı, çarpık kentleşme, tedbirsizlik, çevre kirliliği yaratarak doğayı yok etmektedir. Buda uzun vadede karşımıza çıkacak olan çevresel sorunları beraberinde getirecektir.

Su herkes için hayati öneme sahiptir. Küreselleşmesinin ortaya çıkardığı susuzluk sorunu depremden sonra da kalanların hayatını devam ettirmesi için gereklidir. Depremin sebep olduğu altyapı sorunları suya ulaşmamızı zorlaştırır. Kanalizasyon hatlarının zarar görmesiyle içme suyuna karışan kirli sular deprem bölgelerindeki vatandaşlar için risk oluşturur. Salgın hastalıkların önlenmesi ve hijyen koşullarının sağlanması için kontroller bir an önce yapılar yapılar onarılmalıdır. Toplanma alanları olarak belirlenen yerlerde gerekli çevre düzenlemeleri yapılmalıdır. Vatandaşların toplu halde barınmalarını karşılayacak çadırkentler kurulmalıdır. Yaşamlarını sürdürdükleri yer olan bu çadırkentlerde gerekli temizlik yapılmalı, çöpler günlük alınmalı, tuvalet ihtiyaçları için hijyen kitleri oluşturulmalıdır. Beslenme ihtiyaçları için kurulan mobil mutfakların geride bıraktığı atıkların çevreye zarar vermesi için insan

gücüyle beraber makineler yardımıyla bu işler koordinasyonlu bir şekilde yok edilmelidir. Eski düzenlerinin sağlanması için diğer faktörlerin yanında çevreyi de eski haline getirmek gereklidir. Çevrenin bu dengeyi sağlamasında devlet tarafından yapılan plan programlar çerçevesinde insan faaliyeti önemli rol oynar.

ÇEVRE VE ATIK

Afetler küresel ölçekte önemli hasarlara sebep olan doğa olaylarıdır. Bu hasarlar; hayatın normal akışında ilerlemesi, yeniden yapılanma, oluşan genel atıkları toplama ve bu atıkları yok etme süreçlerinde o ülke ya da bölgeye çevresel ve ekonomik bir külfete sebep olmaktadır. Bir afetin büyüklüğü, var olan tehlike ve karşılaşılabilecek kavramlarla ilişkilidir. Karşılaşılabilecek kavramlara etki eden önemli etkenlerden biri de çevre kavramıdır. Hızlı nüfus artışı, plansız şehirleşme, doğal çevreye müdahale, küresel iklim değişiklikleri, öngörülemeyen riskler afetlerin büyüklüğünü etkilemekte ve ülkelerde bu bakımdan önemli mağduriyetler yaşanmaktadır. Ayrıca, meydana gelen afetler; şiddetlerine, derinliklerine, buldukları bölgenin coğrafi yapısına vs. bağlı olarak fazlaca enkaz ve atık oluşturabilirler. Katı atık, üreticisi tarafından atılmak istenen ve toplumun huzuru ile özellikle çevrenin korunması bakımından, düzenli bir şekilde bertaraf edilmesi gereken katı maddeler ve arıtma çamurudur (URL-4). Deprem sonrası atıkları; mevcut atıklar, yıkıntı atıkları, insan ölümleri atıkları olarak sınıflandırmak mümkündür. Yıkıntı atıkları dediğimiz atıkların içinde molozlar, kapılar, camlar, fırın, asbest vs. Yani depremden geriye kalan herhangi bir şekilde artık kullanılmaz duruma gelen tüm maddelere yıkıntı atıklar diyoruz. Yıkılan evlerin neden olduğu inşaat atıkları, kimyasal üretim yapan fabrikaların zarar görmesiyle oluşan sızıntılar, hastanelerin hasar görmesinden oluşan tıbbi atıklar ve hayvan ölümleri ciddi bir çevre kirliliğine sebep olmakta ve geride kalan insanlarında hayatlarını önemli ölçüde tehdit etmektedir. Normal zamanlarda diğer sorunlar gibi katı atık sorunu da giderek artık tüm dünya toplumlarının dikkatini çekmektedir. Sonrasındaki yıkım ve hasarların önemli çevresel etkilerinden kaynaklı katı atık sorunu güncellik kazanmaktadır. Depremler sonucunda büyük miktarlarda ve çok çeşitli atığın oluştuğu bilinmektedir. Öncelikli olarak bu atıkların yok edilmesi nasıl olmalıdır? Örneğin bir afet sonucu değil de normal bir yıkım gerçekleştirmek istediğimizde belli bir sıralama dahilinde bu işlem yapılmaktadır. Fakat bir doğal afet sonrası yıkım gerçekleşirse burada bu sıralamalara uyulmaz. Böyle durumlarda öncelik can kurtarmak sonraki süreç ise bu yıkıntı atıkları bir plan program dahilinde kaldırmaktır.

Toplumun bu kriz sürecinden mümkün olabilecek şekilde en hızlı biçimde kurtulma düşüncesiyle, bu atıkların genellikle düzensiz ve acele ile yok edilmesi, depolanması ya da yakılması durumları bu krizin olumsuz etkilerinin

çözülmesi değil sadece ertelenmesi anlamına gelmektedir. Genelde ulusal ve yerel ölçekte ‘gözden uzak olsun’ düşüncesi yaklaşımı nedeniyle katı atık tüm dünya için bir sorun haline gelmektedir. 1992 Erzincan’da, 2011 Van’da, 2023 Kahramanmaraş’ta meydana gelen depremler sonucu milyarlarca ton atık yol boylarına, rastgele olarak şehirlerin kent merkezlerine yakın yerlere, bazı bölgelerde sulak alanlara, tarımsal alanlara ve çevresine, trafiği engelleyici şekilde ve çevreye zararlı olabilecek nitelikte boşaltılmıştır. Kimya ve petrokimya tesislerindeki kimyasal sızıntılar, çöplerin ve tehlikeli atıkların düzenli yok edilmesinin yapılamayışı büyük tehlikelere yol açmaktadır. Deniz altında kalan yerleşim yerlerinden ve rafineri tesisleri gibi yapılardan denize sızan kimyasallar sonucu ortaya çıkan yangınlar ve buna bağlı hava kirliliği deprem sonrası karşılaşılan bir diğer önemli çevresel sorunlar olarak belirlenmektedir (Çakmakoglu M.T, 2007). Bazı durumlarda enkaz haline gelen hastane, tehlikeli kimyasal madde kullanan fabrikalar ve benzeri kuruluşlardan çevreye zararlı olabilecek maddeler yayılabilmektedir. Böyle enkazların kaldırılmasında, diğer molozlardan ayırıp planlı programlı bir şekilde uzaklaştırılması gerekmektedir. Afet yönetimi sisteminin uygulanmasından kaynaklanan sorunlarından birisi de prefabrik konutlarla ilgili olarak yaşanan sorunlardır. Gerekli şekilde planlanmayan geçici yerleşim alanlarının, konutlar kaldırıldıktan sonra inşaat yerlerinin temizlenip tekrar eski işlevine geri döndürülmesi konusunda bir planlama yapılmaması önemli bir faktördür. Yıkıntı ve atıkların yönetiminde geliştirilecek stratejilerde başta yerel bölgenin ve halkın öncelikleri ve istekleri dikkate alması gerekmektedir. Yararlı maddelerin ayrıştırılması, zararlı atıkların tasniflenerek düzenli bir biçimde bertaraf edilmesi; geri dönüşüm tesisleri kurulması ya da alt yapısının bir an önce oluşturulması gerekli işgücü, işleme gibi faaliyet giderleri belirlenirken çevreye de verilecek zarar azaltılmış olacaktır.

6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş 7.7 Pazarcık ve 7.6 Ekinözü merkezli depremlerde ortaya çıkan enkaz atıklarının toplam 50 milyon ton ile 110 milyon ton aralığında olacağı öngörülmektedir. Depremden en çok etkilenen Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, Adıyaman ve Gaziantep illeri en fazla yıkımın olduğu iller olup deprem atığının en fazla oluşması beklenen illerdir. Bu sebeple en çok bu illerde deprem atıkları için gerekli geçici ve nihai depolama alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan öncelikli olarak mevcut sahaların kapasitesinin tespiti yapılmalı ve bunun üzerine yeni geçici ve nihai depolama alan yerleri belirlenmesi gerekiyor. Oluşan atık miktarına göre bu illeri Osmaniye, Diyarbakır ve Elazığ takip ediyor. Adana, Kayseri, Kilis, Niğde ve Şanlıurfa için diğerlerine oranla düşük deprem atığı miktarı nedeniyle, mevcut sahalarının yeterli olabileceği düşünülmektedir. Ancak yine de bu tespitler yerinde ve zamanında yapılmalı ve mevcut saha kapasiteleri kontrol edilmelidir (İstanbul Teknik Üniversitesi [İTÜ], 2023). Bu bilgiler

karşımıza deprem atıklarının ne olacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Burada deprem atıklarının depolanmasının ve geri kazanılması yaşamın normale dönmesi açısından önem arz etmektedir. Deprem enkazı normal yapılardaki atık türlerine ek olarak içeriğinde mobilya, tekstil, metal eşyalar (Beyaz eşya), plastikler, temizlik malzemeleri, gıda ürünleri gibi atıkları da içermektedir. Enkaz içerisinde bozulabilecek, patlayıcı ve yanıcı atık içerikleri de bulunur. O nedenle geçici ve kalıcı depo alanlarının seçiminde yerleşim yerlerine, içme suyu kaynaklarına, yer altı sularına, tarımsal toprak alanlarına zarar verme potansiyeli olmayan alanların seçimine özen gösterilmelidir.

ATIK YÖNETİMİ

Atık: üretim ve kullanım faaliyetleri sonucu ortaya çıkan, insan ve çevre sağlığına zarar verecek şekilde doğrudan veya dolaylı biçimde alıcı ortama verilmesi sakıncalı olan her türlü maddedir. Atık türleri kağıt, ahşap, plastik, cam, kompozit, metal, bitkisel yağ, organik, elektronik atık ve atık pil olmak üzere 10 çeşittir (URL-5).

Atık Yönetimi: Atığın kaynağında azaltılması, özelliğine göre ayrılması, toplanması, geçici depolanması, ara depolanması, geri kazanılması, taşınması, bertarafı ve bertaraf işlemleri sonrası kontrolü ve benzeri işlemleri içeren bir yönetim biçimidir (URL-6).

Sürdürülebilir bir afet yönetim sistemi tüm olası afetlerin zararlarını azaltabilmek için uygulanmalıdır.

Atık Yönetim Piramidi: Atık Yönetim Piramidi üst basamaktan alt basamaklara doğru değerlendirilir. Yani ilk aşama atığın oluşmasının önlenmesi, eğer bu sağlanamıyorsa atığın minimizasyonu, diğer bir deyişle atığın en aza indirilmesi amaçlanır. Daha sonra atığın Yeniden kullanımı eğer bu da mümkün olmuyorsa önce geri dönüşüm ve sonra enerji geri kazanımı amaçlanır. Bu uygulanan yöntemlerden sonra elimizde kalan atığa ya da bu yöntemleri uygulayamadığımız atığa yapılacak en son işlem bertaraftır. (Düzenli depolama, yakma gibi).

Notifikasyon: Notifikasyon atığın yurtdışına gönderilmesi veya yurtdışından getirilmesi için gereken izin belgesidir. Bu belge atığın ihraç edilmesi sürecinde gerekli olup atığı üreten firma bilgileri, bertaraf edici firma bilgileri, taşıyıcı firma bilgileri, atığın hangi gümrüklerden giriş çıkış yapacağı, ithalatçı ve ihracatçı ülkelerin ve varsa transit geçilecek olan ülkelerin onayları gibi izinleri kapsar. Ayrıca atığın miktarı ve kaç seferde sevk edileceği bu belgede bildirilir. Notifikasyon onayı tek seferlik çıkartılabileceği gibi yıllık olarak da çıkartılabilmektedir (URL-7).

Çevre Yönetimi: İnsanın etraf üzerindeki etkisini asgari düzeye indirmek, doğal dengenin kendini yenilenmesine imkan tanıyabilmek ve doğal dengenin

bozulmasını önleyebilmek sebebiyle sorunları ortaya çıkarmak, toplumun çevre bilincini artırıp çevrenin korunmasına, geliştirilmesine katkıda bulunmasını sağlamak ve bu amaçla çıkartılan kanun yönetmelik ve kararlara sıkı bir biçimde uyulmasını sağlamaktır.

Afet atığı, afet bölgesinden kaynaklanır ve kabaca kaynağında sınıflandırılır ve birincil geçici atık depolama alanına gönderilir. Yeterli sınıflandırma tesisi olmadığında veya birincil depolama sahalarının kapasiteleri sınırlı olduğunda, ikincil depolama sahaları gerekliydi. İkincil depolama alanları genellikle afetin ölçeğine ve etkilenen bölgelerdeki kaynak dolaşımının durumuna göre seçilir (Skai, Poudel, Asari ve Kirikawa, 2019). Atık Yönetiminin verimli bir şekilde planlanıp uygulanması gerekmektedir. Bunun için ilk olarak yetkili belirlememiz gerekir. Atık yönetiminin planı ortaya konulmalı ve bu planı hayata geçirecek bir sorumlu belirlenmelidir. Sorumlu kişi bu işlemleri tek elden koordinasyonlu bir biçimde yeterli sayıda personel ile çevre Birimi oluşturacak şekilde yürütmelidir. Yetkili yönetiminde; atık toplamakla veya ayırtırmakla görevli personel, atık geçici depolama alanı sorumlusu, nihai depolama alanı sorumlusu gibi diğer görev paylaşımlarını da yapmalı her yetkili bulunduğu alan ilen entegre şekilde bu işlemi gerçekleştirmelidir. Ortaya çıkan tüm atıkların öncelikle türü belirlenmeli ve kaynakları tespit edilmelidir. Atığın türünün tanımlamasını yapmak bize zaman ve mekan avantajları sağlamaktadır. İnşaat yıkıntı atıkları, katı atıklar, endüstriyel nitelikli atıklar, tıbbi nitelikli atıklar olarak kategorize edilmeli ve miktarları tespit edilmelidir. Bu atıkların hangi mevzuata tabi olduğu, nasıl toplanması, nerelere taşınması, geçici depolanması gerektiği, maksimum depolama süresi gibi hususlar belirlenmelidir. Tüm atıkların kaynağında ayrı toplanması için bu atıkların taşındığı ya da geçici şekilde depolandığı yerlere yeterli büyüklükte ve sayıda atık türüne ve niteliğine göre konteynırlar konmalıdır. Bunların üzerlerine veya içerisine atılacak atığın türünü belirten bilgi ve uyarı etiketleri yapılandırılmalıdır. Farklı yöntemler kullanılarak örneğin atıkların buldukları yerleri farklı renge boyayarak daha hızlı şekilde sınıflandırılması mümkün olmaktadır. Fakat deprem gibi doğal afetlerin atıkların da bu pek mümkün olmadığı sebebiyle ya da öncelik atıkların tasniflenmesi olmadığı gerekçesiyle bu gibi durumlarda sadece zaman faktörü dikkate alınarak bir an önce kaynaklarında ayrı şekilde toplanmalıdır. En başta belirlenen yetkili ekibe atık yönetimi hakkında eğitim verilmelidir. Burada bir diğer önemli husus da bu kişilerin atık yönetiminin yapılacağı çevre hakkında yeterli bilgiye sahip mi soruları sorulmalıdır. Çünkü çevreye hakim olan ve çevre bilinci ve eğitimi oluşan personeller atıkların nereye, nasıl dökülmesi konusunda yeterli bilgiye sahip olacak ve üzerlerine düşen görevleri hakkaniyetle yapacaklardır. Kaynağında farklı yerlerde ayrı ayrı toplanan atıkların saha içerisinde güvenli ve mevzuata uygun bir şekilde geçici olarak depolanması için 'Geçici Atık Depolama Alanı' yapılmalıdır. Binaların

yıkımı, atıkların taşınması ve yönetimi sürecinde gerekli iş sağlığı ve güvenliği önlemleri alınmalıdır. Deprem enkaz atıklarının geçici depolama alanlarına taşınması sağlanmalıdır. İnşaat atıkları, katı atıklar, tehlikeli atıklar, evsel atıklar için farklı depolama sahaları kurulabilir. Tehlikeli atıkların geçici depolanacağı yer; saha içerisinde, sızdırmaz beton zeminli, üzeri kapalı, sızıntı yapmayan şekilde olmalıdır. Aksi takdirde buradaki tehlikeli atıklar sızıntı yapacak diğer atıkların da geri dönüşümüne zarar verecektir. Farklı atıklar için farklı bölüm oluşturulacak ve mevzuata uygun şekilde depolanacağı bir alan kurulmalıdır. Bu alandaki bölümlerde depolanan atıkları için etiket düzenlenecektir. Bu etiketle atık ismi, atığın kodu, depolama tarihi gibi bilgiler yazılacaktır. Tüm atıkların burada olmasından sebep yetkisiz kişilerin girişleri yasaklanacaktır. Her bir atık deposu için karşılaşılabilecek tehlikelere karşı önlemler alınacak atıkların çevreye zarar vermemesi sağlanacaktır. Atığın türüne miktarına bağlı olarak bazen de geçici olarak değil de nihai olarak depolanması gerekmektedir. Bazı atıkların geri dönüşümü mümkün olmadığı gerekçesiyle çevreye de zarar vermemesi amaçlanır. Bu yüzden şehirlerde belediyelerin belirlediği nihai depolama alanları kurulmalıdır. Atıkların depolanma ve taşınma esnasında daha az yer kaplaması için mümkünse sıkıştırılmalıdır. Bunun yapılması ağırlık ve maliyet açısından firmalara yahut belediyelere önemli ekonomik avantaj sağlamaktadır. Geçici veya nihai depolama alanında bulunan atıkların içerisindeki malzemelerin ayrılarak büyük oranda geri dönüşümü sağlanmalı, geride kalanların ise tehlikelilik durumuna göre yönetmelikler çerçevesinde yok edilmesi gerekmektedir. Bu konuda tecrübeli ve lisanslı tesislerle görüşme yapılarak atığı alacak yetkili tesis belirlenmelidir. Bu işlemler için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 30829 sayılı Sıfır Atık Yönetmeliği esas alınmalı ve kayıtların düzenli olarak tutulması sağlanmalıdır. Bu işlemler bize kısa ya da uzun vadeli Atık Yönetim Planlarının hazırlanmasında fayda sağlayacak yol gösterecektir.

Sürdürülebilir bir afet yönetim sistemi öngörülemeyen afetlerin zararlarını minimum seviyeye indirebilmek için uygulanmalıdır. Bu sistem içerisinde atık yönetimi önemli bir yere sahiptir. Afet atık arıtma yöntemi, maliyetle birlikte çevresel ve mühendislik risklerini de hesaba katmalıdır. Açık yakma durumunda, farklı türde afet atıklarının yakılmasının sağlık ve çevresel etkilerinin ölçülmesi de gereklidir (Brown, Milke ve Seville, 2011). Afetler sonucu oluşan atıklar, bunları yok etme alternatifleri ve uygulanan yöntemler çevre ve halk sağlığı açısından önem arz etmektedir. Afetlerde atık yönetim stratejileri; atık planlama ve kontrolü, atık içeriği ve miktarı, atıkların toplanması, geri kazanılması ya da yok edilmesi çevre ve halk sağlığı yasal mevzuata uygun şekilde değerlendirilmelidir. Bu sürecin sağlıklı planlı veya düzenli şekilde yürütülebilmesi halk sağlığının yanında çevre sağlığını da olumsuz şekilde etkilemektedir.

6 Şubat 2023 tarihli Maraş depremlerinde Deprem enkazının kütlece yüzde 40 ila 50 oranında beton atıklarından oluştuğu tahmin edilmektedir. Atık yönetimi iki temel başlıkta ele alınmalıdır. Bunun ilk aşamasını geçici ve nihai depolama alanlarını atık miktarını kapsayacak şekilde tercih edilmelidir. Üst üste gelecek şekilde istiflenmemeli gerekli güvenlik önlemleri alınmalıdır. İkinci aşamada deprem enkaz atıklarının doğal çevreyi korunmaya yönelik biçimde geri kazanımı sürecine girilmelidir. Bu alanlara kamu, kamu veya özel sektör iş birliği ya da belediyeler tarafından geri dönüşüm tesislerinin zaman faktörü dikkate alınarak ivedi şekilde kurulmalıdır. Türkiye dahil olmak üzere genelde ülkelerde enkazları dökmek için oluşturulan bir alan yoktur. Bunun yerine ‘geri dönüşüm tesisi’ kavramı vardır. Geri dönüştürülmüş malzeme kullanımı hem çevrenin korunması hem de doğal kaynakların ekonomik şekilde kullanılmasını sağlar ve aynı zamanda farklı istihdam alanları da yaratmış olur. Depremden sonra özellikle inşaat atığı olan betonların yeniden kullanımının yaygınlaşması için devlet tarafından yasal düzenlemeler gerekmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi bizim ülkemizde de teşvik edici ve zorlayıcı önlemler alınması çözüme gitmemizde bize yardımcı olacaktır.

Atıkların geri dönüşümü konusunda yasal düzenlemeler ve teşvikler uygulanır. Bu sayede İnşaat Yıkıntı Atıkları (İYA) %100’e varan seviyelerde geri dönüşüme kazandırılabilir. Enkazlar veya İYA, geri dönüşüm tesislerine belli bir meblağ karşılığı kabul edilir. Bu tesislerde ayırma, kırma, temizleme, seçme ve tasnifleme işlemleri yapılarak geri dönüşüme hazır hale getirilir. Bu süreçlerden geçirilerek sınıflandırılan her bir atık için o atık türünün cinsi olan üretim tesisine gönderilerek yeni ürünün üretiminde bu atığın bir girdi haline getirilmesi ve ekonomiye kazandırılması sağlanır (TMMOB, 2023).

Doğru atık yönetiminin ilk adımı atıkların kaynağında ayrı ayrı toplanmasıdır. Atık türleri niteliklerine göre geri dönüşüm veya bertaraf edilme süreçlerinden geçmelidir. Yaşadığımız bu depremler sonucunda yıkılan ya da ağır hasar alan binalarda oluşan inşaat ve yıkıntı atıkları en yoğun olarak karşımıza çıkan atık türü olacaktır. Depremin yaşandığı bölgede kişi başına 8-16 ton kişi arasında inşaat ve yıkıntı atığı (İYA) oluştuğu kabulüyle iyi niyetli bir tahminle deprem neticesinde 104 milyon ton gibi devasa bir İYA oluşumu beklenmektedir.

Depremin yaşanmasından sonra çadırlarda, sokaklarda ve arabalarında konaklamak zorunda kalan sonraki süreçte herkesin elbirliğiyle oluşturduğu çadır kentlerin kurulmasıyla buradaki insanların oluşturduğu evsel nitelikli katı atıklar felaketin getirdiği şartlar göz önüne alınarak düzenli şekilde toplama yapılamamaktadır. Düzenli şekilde toplanamayan bu atıklar ise hem insan sağlığı hem de çevre sağlığı açısından tehdit oluşturmaktadır. Depremlerde yaralı olarak kurtulan depremezdelere; devletin kurduğu sahra hastaneleri, yerel yönetimlerin getirdiği Ağız ve Diş Sağlığı Teşhis ve Tedavi araçlarında

gerçekleştirilen tedaviler sonrasında oluşan tıbbi nitelikteki atıkların inşaat atıkları ya da evsel nitelikteki atıklardan ayrı şekilde toplanması ve geri dönüştürülecek olanların geri dönüşümü sağlanmalı dönüşümü mümkün olmayanların ise çevreye zarar vermeyecek biçimde yok edilmesi gerekmektedir.

Günümüzde işletmelerinin çoğu asbest kullanımının insan sağlığını olumsuz etkilediği düşünerek artık faaliyetlerinde asbest kullanmak istememektedirler. Fakat 2000’li yıllardan önce yapılan konutlarda kullanıldığı için bu da depremden sonra karşımıza çıkacak bir diğer atık türü olan tehlikeli atık şeklinde karşımıza çıkmıştır. Kanserojen bir madde olan asbest gerek yıkılmış binalarda gerekse yıkılacak olan ağır hasarlı binalarda gerekli önlemler alınmazsa havaya karışır. Solunum hastalıkları başta olmak üzere diğer hastalıklarında önünü açar. Bu gibi durumlarda koordinasyonunu üstlenen birimler çokça sulama yaparak bu tozların yükselmesini engellemelidir. Bu sadece çalışmanın başlaması için alınacak bir önlem olurken çalışma sırasında ise atıkların doldurulduğu araçların tekneleri naylon brandalar ile kapatılmalıdır. Belediyelerin daha önceden belirlediği uygun depolama alanlarına götürülene kadar sürekli sulama yapıp asbestin havaya karışmaması sağlamalıdır. Enkaz başlarında gerek herhangi bir sebeple bulunan ya da çadırları ya da konteynırları burada olan insanlar için maskeler dağıtılmalı bu işlemler sırasında takmaları sağlanmalıdır. Depolama alanına götürülen bu atıkların da diğer atıklarda olduğu gibi ayrı şekilde toplanması yapılmalı ve yok edilmelidir.

Deprem bölgesi olarak belirtilen alanlarda atık yönetiminin verimli şekilde gerçekleşmesi gerekli entegrasyonun yapılması yaşamın normalleşmesi adına çalışamaz durumda olan sistemlerin onarımı ve bu sistemlerin tekrar işlerlik kazanması, atıkların miktarlarına bağlı şehirlerde depolama alanları için yerler tespit edilmeli ve kısa zamanda oluşturulmalıdır.

Yıkılan konutların bıraktığı inşaat ya da beton atıkları deprem felaketinde miktar bakımında en fazla olan atık türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki bu atıkların yönetimi nasıl olmalı, ne şekilde yapılmalı, nerelerde depolanmalı veya nasıl yok etme süreci olmalıdır sorularını karşımıza çıkarmaktadır. Tüm bu aşamalar organizasyonlu bir biçimde yetkililerin gözetiminde yapılmalıdır. Türkiye’nin karşılaştığı depremlerde Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Malatya başta olmak üzere diğer illerde de kent merkezlerinde yıkılan binaların olması sebebiyle enkaz kaldırma çalışmalarında güçlük çekilmektedir. Yıkılan konutların enkaz kaldırma çalışmaları sırasında ortaya çıkan toz bulutları tüm canlıların sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bunun yanı sıra ağır hasarlı binaların yıkılması sürecinde de aynı sorun karşımıza çıkacaktır. Önce yıkılan konutlardaki enkazın mı kaldırılacağı yoksa ağır hasarlı binaların da yıkılıp ortaya çıkacak atıkların beraber olarak mı kaldırılacağı düşünülmektedir. Afet Koordinasyon İşlemleri personellerinin bu süreçleri önceden planlı

programlı şekilde yürütmesi buradaki olumsuz şartların en aza indirgenmesini sağlayacaktır.

Yıkılan konutlarda ortaya çıkan atıkların sadece beton atıklarından ibaret olmadığı bunun yanında camlar, kapılar, mobilyalar, fayans, kum, plastik, metal vs. birçok malzeme konutlarda ortaya çıkan atıklardır. Bu atıkları yeryüzünün üstünde bulunur ve üst yapı sorunları olarak adlandırılır. Bu atıkların enkaz alanında tasniflenmesi mümkün değildir. Kısa zamanda ve uygun biçimde bu atıkların daha önceden belirlenen depolama alanlarına götürülmesi gerekmektedir. Gerekli işlemlerin burada yürütülmesi kontrollerinin bu sahalarda sağlanması insan ve çevre sağlığı açısından daha uygun olacaktır. Bu sahaların yerleşim merkezleri, tarım alanları ve ormanlara uzakta olması, su havzalarının dışında yer almasına dikkat edilmelidir. Yerleşim merkezi, tarım alanlarına yahut orman bölgesi olarak adlandırılan yakın yerlere kurulan tesisler insan ve çevre sağlığı açısından tehdit oluşturur. İnsanlarda birçok salgın hastalığa yol açarken; ekosistemin de dengesini bozar. Tarım alanlarının zarar görmesi üretimi düşürür. Üretimi yavaşlayan bir ülkenin ise ekonomisi sekteye uğrar. Ormanların zarar görmesiyle oksijen dolaşımı sağlanamaz tüm canlılar için tehditler ortaya çıkar. Su havzaları içine kurulan tesisler ise ikinci bir felakete davetiye çıkarmakta olur. Sadece atıklar olarak değil yapılacak binalar ya da kurulacak çadır kentler içinde bu alanlardan kaçınılmalıdır. Örneğin 2021 Batı Karadeniz Sel Felaketi bunun bir örneğidir. Kastamonu ve Sinop'ta yerleşim yeri olarak adlandırılan konutların su havzalarına yapılması sonucu 82 vatandaşımızın yaşamını yitirmesine sebep olmuştur (URL-8). Bu durum bize gösteriyor ki bir afet yaşandığında tek o afet için önlem değil karşılaşılabilecek tüm sorunlar örneğin; sel, heyelan, yangın, çığ vs. gibi meteorolojik olayların da yaşanabileceği düşünülerek yerleşim merkezlerinin nerede olacağı, atıkların da nerelere atılmaması gerektiğine karar verilecektir.

Deprem sonucu oluşan İYA'nın niteliği göz önüne alındığında içerisindeki asbestli malzemeler, çeşitli tehlikeli atıklar ve kontamine olmuş evsel atıklar, insan ve evcil hayvan cesetleri, İYA'nın kirletici özelliğini arttırmaktadır. Dolayısıyla bu atıkların geçici/kalıcı olarak depolanacağı alanın yer seçimi de zemin özellikleri de çok önemlidir. Bu bağlamda atık depolama alanı zeminin 26.03.2010 tarih ve 27533 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik hükümlerince inşa edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yağmur suları ile birlikte İYA içerisindeki kirletici yük, toprağı ve yeraltı sularını kirleterek kullanılmaz hale getirecektir. İlgili yönetmelik koşullarına göre temin edilmesi gereken atık depolama alanının özelliklerini elbette atık karakterizasyonu ve tehlikelilik analizi belirleyecektir. Ancak atığın olduğu lokasyon fazlalığı, analiz laboratuvarlarının kapasitesi ve enkazın bir an evvel kaldırılma zorunluluğu gibi etmenler herhangi bir göz önüne

alındığında ilgili atıkların tehlike sınıflarının belirlenmesi için gerekli imkân ve koşulların bulunmadığı aşıkârdır (TMMOB, 2023).

Afetler ve çatışmalar tehlikeli atıklar ve genellikle çok büyük miktarlarda moloz üretir. Kamplardan, evlerden ve yardım programlarından kontrolsüz katı atık boşaltımı sorunu daha da artırıyor. Bu, halk sağlığı için büyük bir tehdit oluşturabilir ve yeniden yapılanma çabalarını ve toparlanmayı engelleyebilir. Felaket Atık Kurtarma Biriminin uzman ekipleri, bir felaketin hemen ardından harekete geçerek, krizden etkilenen insanlara daha sağlıklı ortamlarda yaşayan dayanıklı ve barışçıl toplulukları yeniden inşa etmeleri için güç veriyor (URL-9). Türkiye'nin afet bölgesi olduğunu gerçeğini göz ardı etmeden bu afetlerin önlenmesi yada yıkımlarının azaltılması, zamanında müdahale edilmesi için gerekli planların oluşturulması uygulanması, koordine olunması için tüm kurum ve kuruluşlar işbirliği içinde bu çalışmalarını yürütmelidir. Afetlerle ilgili olarak görev yapan İçişleri Bakanlığı'na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık'a bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılarak 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Başbakanlık'a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurularak yetki ve sorumluluklar tek bir çatı altında toplanmıştır. Başkanlık, 15 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanan 4 Numaralı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı olarak günümüzde de faaliyetlerinin sürdüren kuruma 09.06.2022 tarih ve 31861 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 13 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile son değişiklikler yapılmış görev ve yükümlülükleri belirtilmiştir.

18.03.2004 tarih ve 25406 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'nin Doğal Afet Atıklarının Yönetimi başlıklı 44. Maddesi "Başta deprem olmak üzere doğal afetler sonucunda oluşan yıkıntı atıklarının yönetiminden, mahallin en büyük mülki amirinin başkanlığında oluşturulacak Kriz Merkezi sorumludur. Merkez, olası bir doğal afet durumunda oluşabilecek atık miktarı, bunların kaldırılması ve taşınması için gerekli araç-gereç ve ekipman ile bu atıkların depolanacağı uygun alanları bu Yönetmelikte belirtilen esaslara göre önceden tespit eder ve gereken hazırlıkları yapar." denilmektedir. Ayrıca aynı yönetmeliğin Kriz Merkezinin Görevleri başlıklı 12. Maddesinde "... c) Oluşacak atıkların depolanacağı uygun alanları Yönetmelikte belirtilen esaslara göre önceden tespit etmekle, mevcut depolama ve geri kazanım tesisleri ile koordinasyonu sağlamakla, ..." denilmiştir. Bu hususta bölgedeki Kriz Merkezlerince belirlenen depolama alanlarının konumları ve özellikleri acilen kamuoyuyla paylaşılmalı, bu alanlar dışında hiçbir yere atık dökülmesine izin verilmemelidir (TMMOB, 2023).

Depremden sonra afet bölgesinde geçici yerleşim yeri olarak çadırlara yerleştirilen vatandaşlarımızın hava koşullarından kaynaklı grip, bronşit, zatürre; eski binalardaki asbest kullanımından kaynaklı solunum yolu hastalıkları; yetersiz ve kirli sulardan kaynaklı ishal ve bakteriyel hastalıklara yakalanma oranları yüksektir. Toplu barınma ve beslenmenin fazla olduğu çadırkentlerde bu hastalıklara karşı gerekli su temini sağlayarak, hijyen koşullarına dikkat edilerek, oluşan atıkları her gün uzaklaştırarak dikkat edilmelidir. Felaketin yaşanmasının ardından bir an önce bölgeye ulaşan veya görevlendirilen yetkililer ulusal ya da uluslararası gönderilen yardımlarda gerekli tasnifi yaparak temizlik malzemeleri ve hijyen setlerinin insanlara bir an önce ulaştırmalı vatandaşların sağlığı açısından gerekli tedaviye başlamalıdır.

6 Şubat 2023 merkezli Maraş depremlerinde etkilenen illerin çoğunluğu, depremin şiddetinin etkisi, derinliği gibi birçok etmen bu bölgelerde çok büyük tahribatlara yol açmıştır. Şebeke su dağıtımlarındaki kırılma ya da sızıntı, kanalizasyon borularının kırılması, patlaması gibi depremden sonraki süreçte altyapı sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebepleri kullanılan malzemelerin depreme karşı dayanaksız olması, zemin sıvılaşması, gerekli zemin etütlerinin yapılmamış olması sayılabilir. Şebeke sularındaki sızıntılar o bölgedeki insanların içme suyu bulamamalarına sebep olmaktadır. Temin edilen suların temiz olmaması veya kısıtlı olması ise tam olarak hijyen faaliyetinin gerçekleşmemesine yol açmıştır. İnsan yaşamında hayati bir öneme sahip olan suyun bulunamaması birçok salgın hastalıkla karşılaşmamıza sebep olacaktır. Önleyebilmek adına tüm olanaklar seferber edilmeli afet bölgeleri tekrar eski haline kavuşuncaya dek yatırımlar sürmelidir.

İnşaat atıklarından sonra en fazla miktara sahip olan bir diğer atık türü de evsel nitelikte ki atıklarıdır. Kendi aralarında geri dönüştürülebilir ve geri dönüştürülemez şeklinde 2 gruba ayırabileceğimiz bu atık türü de kaynağında ayrı şekilde toplanmalıdır. Demir, kağıt, mobilya, plastik geri dönüşümü olan atıklar; işlem görmüş kağıt, cam, ayna ve oyuncaklar da geri dönüşümü olmayan evsel nitelikler kategorisine girmektedir. Geri dönüşümü sağlanan atıklar ülke ekonomisine katkı sağlar. Bunun yanında çevrenin dengesini korur, enerji tasarrufu sağlar. İstihdam alanı oluşturur. Felaketin yaşanmasını önlenemez ama zararlarını en aza indirmeye konusunda birtakım tedbirler alınır.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Depremler ülkelerin alışlagelmiş düzenlerini değiştiren doğa olaylarıdır. Öncelikle müdahale edilemez doğa olayı olduğu için yapıları depreme dayanıklı şekilde yapmak birinci kural olmalıdır. Bu bölgelerdeki kayıplar doğru ve şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Bilim adamları ile entegre şekilde kamu yöneticileri, acil afet yönetim planları hazırlamalı ve uygulamaya koymalıdır. Şehirlerin altyapılarındaki oluşan sorunlar için gerekli kontroller yapıp

koordinasyonlu şekilde çalışmalar başlatılmalıdır. Bölgeye ulaşan yol, köprü, havalimanı gibi ulaşım ağları hasar aldıysa acilen onarılmalıdır. Risk ve tehlike değerlemesi yapılmalı, gerekli simülasyon tatbikatları yapılmalıdır. Deprem sonrasında ise can kayıpları için anında müdahale edilmeli, ilkyardım destekleri sağlanmalı, geride kalan insanlar için temel ihtiyaçlar başta olmak üzere eğitim, sosyal, psikolojik destek ihtiyaçları giderilmelidir. Canlılar açısından hayati öneme sahip ekosistem döngüsü tekrar eski haline getirilmelidir. Sürdürülebilir çevre oluşturmak ve çevrenin kendini yenilemesine fırsat vermek gerekir. Bu fırsatın yaratılabilmesi için depremin geride bıraktığı atıklar için atık yönetimleri geliştirilmelidir. Kısa vadeli ve uzun vadeli, yasal zemin üzerinde tasarlanan yönetim planları kısa süre içerisinde uygulamaya konmalıdır. Doğru stratejiler geliştirilerek atık yönetiminin verimli şekilde uygulanması ülkenin kalkınma hedefleri ile doğru orantılı şekilde ilerleyecektir. Atık yönetimindeki başarı ülkenin istihdamını artırır, ekonomisine katkı sağlar, kaynakların rasyonel kullanımını sağlar. Ekosistemin döngüsünü de doğrudan etkileyen bu yönetim için toplumumuzun gerekli çevre bilgisi ve bilinci oluşması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Arca, D. (2012). Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Sistemi ve Uzaktan Algılama. *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi*, 2(2), 53-61.
- Brown, C. Milke, M. Seville, E. (2011). Afet atık yönetimi: Bir gözden geçirme makalesi. *Atık Yönetimi*, 31, 1085–1098.
- Çakmaköğlu, M.T., (2007), “*Depremlerin Çevre Sorunları ve Bir Senaryo Uygulaması*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Davis, M. ve Rappaport, A. (2014). *Gelişmekte Olan Dünya Afet ve Çatışma Bölgelerindeki Hava Kalitesi — Deprem Sonrası Haiti Örneği*, 496,22-25.
- Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z., (1997). *Afetlerde Çevre Sağlığı Önlemleri*, Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınevi.
- İTÜ, “04.17 Mw 7,8 Kahramanmaraş (Pazarcık, Türkoğlu), Hatay ve 13.24 Mw 7,7 Kahramanmaraş (Elbistan/Nurhak-Çardak) Depremleri Ön İnceleme Raporu”. (E.T: 30.03.2023).
https://haberler.itu.edu.tr/docs/default-source/default-document-library/2023_itu_deprem_on_raporu.pdf?sfvrsn=77afe59e_4
- Kahramanmaraş, Pazarcık ve Elbistan Depremleri Gözlem ve Değerlendirme Raporu, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, Şubat 2023 (E.T: 30.03.2023).
<https://api.cmo.org.tr/uploads/contents/2023-18-3-21-54-39-988328.pdf>
- Kahramanmaraş, Pazarcık ve Elbistan Depremleri Gözlem ve Değerlendirme Raporu, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, Şubat 2023 (E.T: 30.03.2023).
<https://api.cmo.org.tr/uploads/contents/2023-18-3-21-54-39-988328.pdf>
- Kahramanmaraş, Pazarcık ve Elbistan Depremleri Gözlem ve Değerlendirme Raporu, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yayını, Şubat 2023 (E.T: 30.03.2023).
<https://api.cmo.org.tr/uploads/contents/2023-18-3-21-54-39-988328.pdf>
- Kawamoto, K. ve Kim, K. (2016). Japonya da Deprem Atık Yönetiminin Sosyal Sermayesi ve Etkinliği. *International Journal Of Disaster Risk Reduction*, 18,256-266.
- Memon, M. (2015). Gelişmekte Olan Ülkelerde Afet Atıklarının Geri Kazanımı ve Kullanımı– Nepal’deki Depremlerden Ders Almak. *Japon Geoteknik Topluluğu Özel Yayını*, 2,143–147.
- Skai, S., Poudel, R. Asari, M. ve Kirikawa, T. (2019). *Waste Management and Research*, 37(3), 247–260.
- TMMOB (Şubat 2023). 6 Şubat 2023 Depremleri Tespit ve Değerlendirme Raporu, <https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/mo06022023depremtespit.pdf> (E.T: 30.03.2023)

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1 <https://www.afad.gov.tr/afet-istatistikleri>, (E.T:30.03.2023).
- URL-2 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Deprem>, (E.T: 30.03.2023).
- URL-3 <https://usak.csb.gov.tr/cevre-nedir-i-1670>, (E.T: 30.03.2023).
- URL-4 <https://csb.gov.tr/sss/kati-atik> (E.T: 30.03.2023).
- URL-5 <https://sifiratik.gov.tr/>, (E.T: 30.03.2023).
- URL-6 https://tr.wikipedia.org/wiki/Atık_yönetimi, (E.T: 30.03.2023).
- URL-7 <https://cygm.csb.gov.tr/sss/sifir-atik-ve-atik-isleme/245>, (E.T: 30.03.2023).
- URL-8 https://tr.wikipedia.org/wiki/2021_Batı_Karadeniz_sel_felaketi, (E.T: 30.03.2023).
- URL-9 <http://www.disasterwaste.org/what-we-do/>, (E.T: 30.03.2023).

KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLER SONRASI ŞEFLERİN BÖLGEYE KATKILARI

Abdullah KÖSEOĞLU¹, Nurhan ÜNÜSAN², Çağatay ÜNÜSAN³

GİRİŞ

Afetler büyük kayıplara yol açan beklenmedik, üzücü ve planlanmamış olaylar şeklinde ifade edilebilir. Son yıllarda Dünya genelinde de Türkiye özelinde de afetlerin meydana gelme sıklık ve sayısı artmıştır. Toplum üzerinde yıkıcı etkiler oluşturan afetler, özellikle ortaya çıkardığı can ve mal kaybı ile yaşamın olağan akışına etki ederek sosyal hayatın dengesini bozar. Meydana gelen afetler sırasında yaşamın sürdürülebilmesi için temiz su ve yeterli besin sağlanması önemlidir. Afet sonrasında oluşabilecek gıda ve besin kıtlığı, başta dezavantajlı bireyler olmak üzere tüm afetzedeler üzerinde enerji ve besin maddelerinin yetersizliğine bağlı sağlık sorunlarının gözlemlenmesine neden olmaktadır. Enerji ve besin yetersizliği sorunun çözümüne ilişkin beslenme ihtiyaçlarının belirlenmesi ve sağlanması amacıyla afetzedelerin ihtiyaçlarının güvenli bir şekilde ulaştırılmasını sağlayan sistemin varlığı da oldukça önemlidir (Doğru ve Ede, 2020; AFAD, 2020; Tsuboyama-Kasaoka ve Purba, 2014; Akar, 2013). Sel, toprak kayması, kasırga, tsunami ve deprem gibi afetler, doğal, sosyal ve fiziksel çevreyi etkilemelerinin yanı sıra bahsedildiği üzere insanların beslenme durumlarını da yıkıcı şekilde etkilerler. Bu bağlamda fiziksel ve ekonomik sorunları doğrudan ortaya çıkaran afetlerden olan depremler ise su kaynaklarının kıtlığı, gıda ürünlerine olan ulaşımın azalması ve sınırlı beslenme gibi nedenlerle felakete maruz kalan savunmasız grupların beslenme durumları üzerinde doğrudan hem zihinsel hem de bedensel olumsuz

-
- 1 Öğr. Gör., KTO Karatay Üniversitesi, Ticaret ve Sanayi Meslek Yüksek Okulu, Ulaştırma Hizmetleri, ORCID: 0000-0002-6885-7225 E-posta: a.koseoglu@msn.com
 - 2 Prof. Dr., KTO Karatay Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Beslenme ve Diyetetik, ORCID: 0000-0002-7445-6903 E-posta: nurhanunusan@gmail.com
 - 3 Prof. Dr., KTO Karatay Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik, Orcid: 0000-0002-2872-9739 E-posta: cagatayunusan@gmail.com

etkiler meydana getirir (Nouri vd., 2021; Khosravi, 2020; Cameron vd., 2018; Gardner, 2013).

Beslenme, kişilerin besin öğelerine olan bedensel gereksinimlerinin karşılanma düzeyinin bir yansımasıdır (Aksu, 2022) ve meydana gelen herhangi bir afet sonrasında bireyler beslenme yoluyla enerji elde etmek zorundadır. Ancak, geçici şekilde oluşturulan barınma alanlarındaki beslenme durumu felaketi yaşayan gruplar için yetersizdir kalmaktadır (Tsuboyama-Kasaoka vd., 2021; Tsuboyama-Kasaoka vd., 2014). Yaşanılan bir depremin sonrasında gıda maddelerinin temini, depolanması ve dağıtımını hem mağdurlar hem de yetkililer için karmaşa vb. sorunların ortaya çıkmasına neden olur. Bu nedenle, en önemli kriz yönetim görevlerinden birisi de bu durumu yaşayan insanların beslenme ihtiyaçlarının karşılanması için kesin adımlar atılmasıdır. Atılacak adımların kesin ve net olması durumu karşılaşılabilecek sorunları en aza indirmesinin yanı sıra felaketi yaşayan kişilerin yeterli düzeyde beslenerek enerji kazanmalarını da sağlamış olur (Nekouie Moghadam vd., 2017). Buna bağlı olarak olası bir afet durumunda insanların yaşamlarını sürdürmeleri ve sağlıklarının korunması için dikkat edilmesi gereken dört temel konu vardır. Bunlar: (1) yeterli miktarda su tüketilmesi, (2) yeterli miktarda besin alması (öncelikli olarak enerji, sonra protein ve suda çözünen vitaminler), (3) su ve besin kaynaklarının güvenli ve temiz olması, (4) mümkün olduğunca fiziksel olarak aktif kalmaları (Tsuboyama-Kasaoka ve Purba, 2014).

Yukarıda da bahsedildiği üzere afetler sonrası koordinasyonun sağlanması ve sağlıklı bir ilerleyiş kaydedilmesi açısından afetzedelerin yeterli düzeyde ve doğru şekilde beslenmeleri oldukça önemlidir. Bu bağlamda çalışmanın giriş kısmında afetlerde beslenme durumundan bahsedilmiştir. Devamında ise afetzedelere beslenme desteği sağlanması, sağlanan besinlerin pişirilmesi ve sunulması konularından bahsedilecektir. Konunun ana odak noktası Kahramanmaraş merkezli depremler olduğundan yakın zamanda yaşanan bu depremler sonrası Türk ve Yabancı şeflerin bölge(ler)de kurmuş oldukları mutfaklar, bu mutfaklarda kaç kişiye ve hangi öğün saatlerinde yemek çıkardıkları gibi konular detaylandırılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın son aşaması olan bölüm değerlendirmesi kısmında ise genel hatlarıyla konu toparlanıp şeflerin sağlamış olduğu katkılar göz önünde bulundurularak öneriler getirilmeye çalışılacaktır.

DOĞAL AFETLER VE BESLENME DESTEĞİ

Yıkıcı etki ile gerçekleşmiş olan bir deprem sonrasında özellikle deprem hazırlığı yetersiz ya da olmayan ülkelerde enkaz altından kurtulan ve evleri yıkılan bireylerin gıdaya olan ulaşımı zorlaşmakta ve yaşanan bu zorlu süreç afet zedelerde doğrudan sağlık problemlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı doğal afetin gerçekleştiği esnada ya da sonrasında

yaşamsal döngünün sağlanması için su ve besin alımının karşılanması önem arz eder. Yeterli besin ve gıdanın sağlanmasında ise özellikle yaşlılar, bebekler, hamileler gibi dayanıklılığı düşük olan grupların öncelikli hale getirilmesi, afet sonrası beslenme yöntemleriyle ilgili önlemler alınması ve özel diyet nitelikli yiyeceklerin depolanması gibi sistemlerin önceden oluşturulması gerekmektedir (Özan Araç ve Ateş Duru, 2021; Ma vd., 2021; Dube vd., 2018; Tsuboyama-Kasaoka ve Purba, 2014). Bahsedildiği üzere beslenme hizmeti afet sırasında ve sonrasında oldukça önemlidir bundan dolayı bir alt başlık olarak yakın zamanda Kahramanmaraş ili merkezli meydana gelen depremler sonrasında afet bölgesinde depremzedelerin beslenme ihtiyaçlarının karşılanması için gönüllü olarak görev alan şefler, şeflerin hangi bölgelerde mutfak kurdukları, kurmuş oldukları mutfaklarda günlük kaç deprem zedenin yeme-içme ihtiyaçlarını karşıladıkları konularından bahsedilecektir.

Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrası Bölge(ler)de Görev Alan Şefler ve Katkıları

Afet durumlarında beslenme müdahaleleri çok disiplinli bir yaklaşımdır bu yaklaşıma bağlı olarak sunulacak beslenme hizmetine ilişkin yöntem ve standartlar belirlemek ise doğrudan yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenme koşullarını amaçlar nitelikte olmalıdır (Türk Kızılayı, 2021). Afetlerde mağdurların beslenme planı, afetin gerçekleşmesinden sonraki altın saatler olarak adlandırılan ilk 72 saat ve sonrasına göre yapılmalıdır. Bölgede ilk 72 saatlik içerisinde gerçekleştirilecek beslenme faaliyetleri erken dönem beslenme hizmetleri olarak ifade edilebilir. Bundan dolayı erken dönem beslenme süreci içerisinde herhangi bir işlem ihtiyacı duyulmayan, tüketimi kolay ve dayanıklılığı yüksek gıda ürünlerin sunulması önem arz etmektedir. İlk saatler içerisinde sıcak yemek hazırlanışına kadar olan süreçte olayın büyüklüğüne bağlı olarak ikram araçları, mobil mutfaklar, mobil fırınlar, seyyar mutfaklar gibi oluşumlar aracılığıyla simit, ekmek, kek, bisküvi, meyve suyu ve sıcak içeceklerin dağıtımının yapılması gerekmektedir (Güden ve Borlu, 2023; Türk Kızılayı, 2021; Oral vd., 2017). Afet durumlarından beslenme hizmetinin sunumu iki şekilde yürütülmektedir. Bunlar:

- Kısa dönemli beslenme hizmeti
- Uzun dönemli hizmeti şeklinde ifade edilebilir.

Kısa dönemli, olayın yaşandığı ilk saatlerden itibaren mağdurların ve sahada görevli kişilerin beslenme ihtiyacının karşılanması amaçlı pratik, hijyenik ve sağlıklı koşullarda beslenme hizmetinin sunulmasıdır. Uzun dönemli ise, olayın mağdurlarına hizmet sunacak aşevlerinin kurulmasından sonra başlayan süreci kapsar. Bu dönemde dengeli beslenme üzerine menüler oluşturulur ve afetzedelere üç öğün sıcak yemek verilir (Türk Kızılayı, 2021). Bu bağlamda konunun içeriğine uygun olacak şekilde Kahramanmaraş'ta meydana gelen

depremler sonrası sahada sıcak yemek pişirme görevi üstlenen şeflerden bahsedilecektir.

1-Çiğdem SEFEROĞLU

Kahraman Maraş merkezli meydana gelen depremler sonrasında Çiğdem SEFEROĞLU ve ekibi Elbistan'da depremzedelere yemek yapmıştır. Deprem sonrası bölgenin tamamını inceleyen ünlü şef, depremzedelere yemek yapmanın yanı sıra yemek yapımından geriye kalan kemik türlerini de bölgedeki hayvanlar için kaynatıp dağıtmıştır. Çiğdem Seferoğlu, bulunduğu bölgede afetten etkilenen insanların yanı sıra hayvanları da düşünmüş yaptığı yemeklerde kullandığı ürünlerden geriye kalanları da yemeğe dönüştürmüştür (URL-1).

Görsel 1. Çiğdem Seferoğlu Depremzedeler Mutfağı

Kaynak: URL-2

2-Ebru BAYBARA DEMİR ve Türev ULUDAĞ

Ünlü şefler Uludağ ve Demir, Gençlik ve Spor Bakanlığıyla iletişime geçerek ilk etapta Osmaniye, Kahramanmaraş ve Adıyaman'daki Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğünün öğrenci yurtlarında hayırseverlerinde destekleriyle binlerce kap yemek yapmışlardır. İlk depremlerin üzerinden 4 gün geçtikten sonra Hatay İskenderun'a giden şefler bir erkek öğrenci yurdunun mutfağında Hatay'da bulunan depremzedelere sabah, öğlen, akşam (Ramazan'da Sahur) öğünlerine vardiyalı şekilde yemek yapmışlardır. 170 gönüllüden oluşan mutfaklarına "Gönül Mutfağı" adını veren şefler günde 200 bin kap yemek

hazırlayarak Gençlik ve Spor Bakanlığı aracılığıyla Hatay bölgesinde bulunan depremzedelere ulaştırmışlardır (URL-3).

Görsel 2. Ebru Baybara Demir ve Türev Uludağ Gönül Mutfağı

Kaynak: URL-3

3-Danilo ZANNA

İtalyan asıllı ünlü şef, depremler sonrası gönüllülerden oluşan ekiple Malatya'da depremzedeler için yemek yapmıştır. İnönü Üniversitesi yemekhanesini kullanan şef depremzedeler için 3 ton makarna ve 2,5 ton sıcak yemek pişirmiştir. Depremzedeler için yemek yapan ve yemek yapımında mutfaktan ayrılmayan şef Malatya'da mutfak kurulumu ve düzenini sağlanmasından sonra orada bulunan şeflere yemek yapımı ve mutfak düzenini emanet ederek mutfak kurulumu ve sıcak yemek yapımının sağlanması için bir başka deprem bölgesi olan Adıyaman'a geçmiştir (URL-4).

Görsel 3. Danilo Zanna Malatya Mutfağı

Kaynak: URL-4

4-Fatih TUTAK

Türkiye'nin ilk Michelin yıldızlı şefi olan ve 2 Michelin yıldızı bulunan şef Fatih Tutak ekibiyle birlikte Hatay'da depremzedeler için mutfak kurmuştur. Konteyner bir mutfak kuran ve ekibiyle birlikte binlerce depremzedeye yemek pişiren Fatih Tutak yemek pişirmenin yanı sıra deprem bölgesi için Rene Redzepi, Jose Andres ve David Chang gibi ünlü şeflere, gastronomi dünyasına ve tüm yemek severlere deprem bölgesi için acil yardım seferberliği çağrısı da yapmıştır (URL-5; URL-6).

Görsel 4. Fatih Tutak ve Ekibi Mutfağı

Kaynak: URL-5

5-Jose ANDRÉS ve Dünya Merkez Mutfağı (WCK)

İspanyol şef Jose Andres tarafından 2010 yılında kurulan ve kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşu Dünya Merkez Mutfağı (World Central Kitchen), 9 şubat itibariyle yerli şefler ve gönüllülerle birlikte kurduğu mutfakta depremzedeler için yemek çıkartmaya başlamıştır. 2010 yılında Haiti'de meydana gelen depremde ve en son Ukrayna'nın işgalinden sonra Polonya sınırına 8 mutfak kurarak mağdurlara yemek pişirmeye başlayan şef ve kuruluşu Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası hızlıca Türkiye'ye gelmiş ilk mutfağı İskenderun'da ikincisini Kahramanmaraş'ta kurmuştur. Şef ve gönüllüler ekibi Antakya ve Adıyaman ilçeleri olan Gölbaşı ve Besni'de de sıcak yemek yapımı ve dağıtımını organize etmiştir. Yaşanılan felaketin ikinci gününde Türkiye'ye gelen şef ve ekibi, 750 noktada 10 milyon öğünden fazla yemek dağıtımı, 14 mutfak kurulumu ve 50 yerel restoranın tüm masraflarını karşılamışlardır (URL-7; URL-8).

Görsel 4. Jose Andres ve World Central Kitchen Mutfağı

Kaynak: URL-8

6-Mehmet YALÇINKAYA ve MasterChef Ekibi

Yaşanılan depremler sonrası Türkiye'nin ünlü şeflerinden olan Yalçinkaya, jürisi olduğu bir yemek yarışması programının yarışmacı şefleri ve ekibiyle birlikte Kahramanmaraş'ta mutfak kurmuş ve depremzedeler için yemek pişirmeye başlamıştır. Kurulan büyük kazanlarda yemek pişiren şef 1 günde 60 bin kişiye yemek servisi yapılmasını sağlamıştır (URL-9). İlk etapta Kahramanmaraş'ta ekibiyle birlikte depremzedelere yemek pişiren şef akabinde ekibiyle birlikte Gaziantep'in İslahiye ilçesine giderek orada bulunan depremzedelerin beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için yemek pişirmiştir (URL-10). Devamında Hatay'ın Defne ilçesine gelip Millî Savunma Bakanlığının mutfaklarında gönüllü ekibi ve görevli askerlerle birlikte depremzedeler için yemek yapmıştır. Askeri mutfaklarda yaklaşık 10 bin kişiye 3 öğün olmak üzere yemeğin yapımını üstlenen şef, depremin ilk 20 gününü kapsayan süreçte bakliyat ağırlıklı yemek pişirdiklerini protein ve dengeli karbonhidrat tüketiminin depremzedeler açısından önemli olduğunu ifade etmiştir (URL-11).

Görsel 5. Mehmet Yalçinkaya Mutfağı

Kaynak: URL-12

7-Ömür AKKOR

Anadolu ve Türk mutfağının ünlü şeflerinden olan Akkor, depremin hemen sonrasında Kahramanmaraş'a gitmiştir ve yaşanan ikinci büyük depremin merkez üssü olan Elbistan'da depo olarak kullanılmakta olan bir mekânı kiralayarak lokantaya çevirmiştir. Deprem bölgesinde açtığı lokantaya “Yeniden Hayat Lokantası” ismini veren ünlü şef Elbistan'da günlük 12 bin kişiye yemek çıkartmıştır. Kurulduğu ilk günlerde 2.500 kişiye yemek çıkartan lokantası devamında 12 bin kişilik yemek çıkartmaya bunun yanı sıra depremzedelere daha fazla katkı sağlamak ve morallerini yerine getirmek için kahve, pasta ve çay gibi ürünleri de katılımcı olan diğer firmalarla birlikte sunmuştur. Yine sunmuş olduğu hizmetlere ek olarak civar illerden dürüm, ciğer, balık gibi ürünleri dağıtmak isteyen işletmelerinde depremzedelere yardımlarında koordinasyonu sağlamıştır (URL-13).

Görsel 6. Ömür Akkor Yeniden Hayat Lokantası

Kaynak: URL-13

Yukarıda ulaşılabilen kaynaklardan elde edilen bilgilere göre deprem bölgesinde katkı sağlayan bazı şefler ve yaptıkları katkılar açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak, yeterli bilginin elde edilemediği deprem bölgesine katkı sağladığına dair isimleri geçmekte olan bazı şeflerde bulunmaktadır. Bunlar:

- Ali Ronay
- Hazer Amani
- Kübra Yüzüncüyıl
- Maksut Aşkar
- Murat Deniz Temel
- Pınar Taşdemir
- Rafet İnce
- Serkan Aksoy
- Umut Karakuş
- Yaren Çarpar
- Yalçın İnam
- Ayaz Geçer (Masterchef Ekibi)
- Barış Demir (Masterchef Ekibi)
- Batuhan Bayır (Masterchef Ekibi)
- Burak Kaya (Masterchef Ekibi)
- Cemre Uyanık (Masterchef Ekibi)
- Eda Karabulut (Masterchef Ekibi)
- Emir Elidemir (Masterchef Ekibi)
- Erkan Kalanyer (Masterchef Ekibi)
- Fatma Polat (Masterchef Ekibi)
- Fatma Nur Uçar (Masterchef Ekibi)
- Görkem Ünal (Masterchef Ekibi)
- Güzide Mertcan (Masterchef Ekibi)
- Özgül Coşar (Masterchef Ekibi)
- Serhat Doğramacı (Masterchef Ekibi)
- Suna Aydın (Masterchef Ekibi)
- Tolga Şener (Masterchef Ekibi) (URL-9).

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Depremlerin yol açtığı sosyal sonuçlar ve kayıplar sadece depremi yaşayanlarla sınırlı kalmayabilir bu sonuçların ortaya çıkması ise bazen onlarca yıl sonra bile olabilmektedir. Özellikle çevre ve insan faktörü depremin

sonuçlarının kapsamını, derinliğini, kararlılığını ve yönünü etkileyebilir bu açıdan afetlerin ortaya çıkardığı sonuçlar kısa vadeli ya da uzun vadeli olabilir. Deprem gibi doğal afetlerin insanlar üzerindeki psikiyatrik bozukluklarının yapılan çalışmalarla %5 ila %40 oranında artırdığı gözlemlenmiştir. İnsanoğlunun sosyal boyutunun bir ifadesi niteliğinde olan ruh sağlığı belirleyicilerinden biri de son yıllarda artış gösteren ve ilgi odağı olan sosyal destektir. Algılanan bu sosyal destek, insanların özellikleri ve içinde yaşadıkları toplumla ilişkileri gibi birçok faktörü içerir. Sosyal desteğin tek bir tanımı bulunmamakla birlikte kısaca, insanlar arası etkileşim, gerçek yardım alma ve ihtiyaç duyduklarında bir gruba dahil edilme şeklinde ifade edilebilir (Rakshani vd., 2017; Ardalan, 2009; Haber, 2007). Bir bölgede böylesine yıkıcı olaylar medyana geldiğinde o bölgenin ekonomisi, altyapısı ve binaları yeniden restore edilmesinin yanı sıra kökleri bölgede bulunan topluluklarda göz ardı edilmemelidir. Bu tür durumlarda insan kaynağına odaklanarak sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek ve etkilenen bölgenin ekonomik-sosyal yaşamını destekleyerek eski haline getirmeye çalışmak olağan yaşam döngüsünü destekleyici olacaktır (Aleffi ve Cavicchi, 2020; Ritchie, 2009).

Yakın zamanda meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası yukarıda da bahsedildiği üzere gastronomi dünyasından şefler mutfaklar kurmuş ve sıcak yemek yapımını gönüllü olarak üstlenmişlerdir. Sosyal desteğin bir gerekliliği olan gerçek yardımlaşmanın önemli olduğu bu süreçte katkı sağlayan şeflerin yapmış oldukları destekler bağlamında sürecin daha sağlık yürütülmesi ve daha fazla afetzedeye ulaşılması için devlet ve diğer paydaşlarla birlikte teşvik edici, koordineli ve kısa süreli den ziyade bölgede yaşam normallerine dönülene kadar özellikle protein ağırlıklı sıcak yemek yapımının sağlandığı kalıcı (belirli uzun süreli) mutfakların oluşumu sağlanabilir. Bahsedilen bu hususa binaen bazı önerilerde getirilebilir. Bunlar:

- Afet durumlarında mutfakların kurulumu ve yönetimine ilişkin prosedürler şeflerden alınan görüşlerle geliştirilebilir,
- Şeflerin görüşleri doğrultusunda afet öncesi ve özellikle afet sonrasında beslenme şekillerine ilişkin bir uygulama prosedürü oluşturulabilir,
- Şeflerin görüşleri doğrultusunda özellikle afet sonrası ilk saatler ve ilerleyen dönemi içerisine alan sıcak-soğuk yemek yapımında kullanılacak standart ürünler ve değerler tablosu oluşturulabilir,
- Türkiye geneli tüm şef/aşçı kurum-kuruluşları, yerli-yabancı şefler/aşçılar ile böylesine yıkıcı şekilde gerçekleşen/gerçekleşecek afetler sonrasında koordinenin hızlı şekilde sağlanması, mutfak kurulumu ve sıcak yemek çıkarılması için bölgelere ve dünya geneline yardıma hazır aşçı/şeflerin sorumlusu olduğu mutfak ekibi birlikleri oluşturulabilir.

Bu kitap bölümü çalışması elde edilen bilgiler doğrultusunda derleme bir çalışma niteliğinde hazırlanmıştır. Ancak, konunun literatürde yer alan diğer deprem sonrası yardım ve beslenme çalışmalarında olduğu üzere raporlara, istatistiki verilere, uzman görüşlerine ve uygulamalara dayanan yeni çalışmalarla geliştirilebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda yapılacak yeni çalışmaların özellikle verilere, uzman görüşlerine ve uygulamalara dayandırılması yemek yardımı, mutfak kurulumu, sıcak yemek çıkarımı ve bu kapsama giren diğer tüm konuları desteklemesinin yanı sıra yaşanan bu zorlu süreçte ortaya çıkan eksiklerinde daha net açıklanmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2020). *Afet Yönetimi Kapsamında 2019 Yılına Bakış ve Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri*. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Kurumsal-Raporlar/Afet_Istatistikleri_2020_web.pdf. (Erişim Tarihi:03.06.2023).
- Akar, S. (2013). Doğal Afetlerin Kamu Maliyesine ve Makro Ekonomiye Etkileri: Türkiye Değerlendirmesi, *Journal of Management and Economics Research*, 11 (21), 185-206.
- Aleffi C. ve Cavicchi, A. (2020). The Role of Food and Culinary Heritage for Postdisaster Recovery: The Case of Earthquake in the Marche Region (Italy). *Journal of Gastronomy and Tourism*, 4(3), 113-128.
- Ardalan A, Masoomi G, Goya M, Ghaffari M, Miadfar J, Sarvar M, Soroush M, Maghsoodi A, Holakouie Naieni K, Kabir M, Khankeh H, Abolshams B ve Aghazadeh M. (2009). Disaster Health Management: Iran's Progress and Challenges. *Iran J Public Health*, 1(38), 93-97.
- Cameron, T., Moore, K., Montgomery, R., ve Stewart, E. J. (2018). Creative Ventures and the Personalities that Activate them in a Post-Disaster Setting, *Creativity and Innovation Management*, 27(3), 335-347.
- Doğru S. ve Ede, G. (2020). Planning Food and Nutrition Support in Disaster Situations. *Curr Percept Health Sci*, 1(1), 25-34.
- Dube, A., Moffatt, M., Davison, C., ve Bartels, S. (2018). Health Outcomes for Children in Haiti Since the 2010 Earthquake: A Systematic Review. *Prehospital and Disaster Medicine*, 33(1), 77-88.
- Gardner, R. O. (2013). The Emergent Organization: Improvisation and Order in Gulf Coast Disaster Relief. *Symbolic Interaction*, 36(3), 237-260.
- Güden, R. A. ve Borlu, A. (2023). Afetlerde Toplum Beslenmesi ve Hassas Gruplara Yönelik Beslenme Planı. *Food and Helath*, 9(1), 61-68.
- Haber M.G., Cohen J. L., Lucas T. ve Baltés B. B. (2007). The relationship between self-reported received and perceived social support: a meta-analytic review. *Am J Community Psychol*, 39(1-2), 133-44. doi: 10.1007/s10464-007-9100-9.
- Khosravi B, Xosravi T, Ziapour A, Fattahi E, Chaboksavar F. ve Yoosefi lebni J. (2020). Challenges and Problems Facing 2017 Kermanshah Earthquake Survivors: a Qualitative Study, *Community Ment Health J.*,57(2), 340-348.
- Ma, E., Ohira, T., Nakano, H., Maeda, M., Yabe, H., Sakai, A., ve Kamiya, K. (2021). Dietary pattern changes in Fukushima residents after the Great East Japan Earthquake: the Fukushima Health Management Survey 2011–2013, *Public Health Nutrition*, 24(8), 1–10.
- Nekouie Moghadam, M., Amiresmaei, M., Hassibi, M., Doostan, F., ve Khosravi, S. (2017). Toward a Better Nutritional Aiding in Disasters: Relying on Lessons Learned during the Bam Earthquake. *Prehospital and Disaster Medicine*, 32(4), 382-386.
- Nouri M., Ostadtaghizadeh A., Hosseinzadeh M.J., Fallah-aliabadi S., Bagheri S., AlJasem M., Avazaghaei H., Barghi-shirazi F. A. (2021). Systematic Review of the Nutritional Consequences of the 2012 East Azerbaijan Earthquake, *Iran. J Nutr Fast Health*, 9(3), 186-195.
- Özcan, F. Ö. ve Ateş Duru, Ö. (2021). Doğal Afetlerde Gıda İhtiyaç Durumunun Değerlendirilmesi ve Beslenme Müdahaleleri: Deprem Örnekleri Açısından İncelenmesi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8 (4), 337-341.
- Oral, İ., Bozbeş, M. M., Özcan, G. G., Özdemir, A., Güler, A., Coşar, A. E., Aslan, S., Soylu, F., ve Hatipoğlu, Ç. (2017). Türk Kızılayı Beslenme Hizmet Modeli. İ. Öztürk ve Ç. Koçak (Eds.), *Türk Kızılayı Beslenme Hizmetleri Klavuzu* (s. 29-54). Ankara.
- Rakhshani, T., Taravatmanesh, S., Khorramdel, K., ve Ebrahimi, M. (2017). Social support for earthquake victims in East Azerbaijan, Iran. *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, 19(4), 66–72.

- Ritchie, B. W. (2009). *Crisis and disaster management for tourism*. UK: Channel View Publications.
- Tsuboyam-Kasaoka, N., Ueda, S. ve Ishikawa-Takat, K. (2021). Food and Nutrition Assistance Activities at Emergency Shelters and Survivors' Homes After the Great East Japan Earthquake, and Longitudinal Changes in Vulnerable Groups Needing Special Assistance. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 66, 1-6.
- Tsuboyama-Kasaoka, N., Hoshi, Y., Onodera K., Mizuno, S., Sako, K. (2014). What factors were important for dietary improvement in emergency shelters after the Great East Japan Earthquake?. *Asia Pac, J. Clin. Nutr.* 23, 159–166.
- Türk Kızılayı, (2021). *Afetlerde Beslenme Akreditasyonu 2021*. https://akreditasyon.afad.gov.tr/upload/Node/41966/files/Afetlerde_Beslenme_Akreditasyonu_2021.pdf (Erişim Tarihi: 19.06.2023)
- URL 1: <https://www.sabah.com.tr/galeri/magazin/sevgi-kazanlari-hep-sicak-unlu-sefler-deprem-bolgesine-kostu/3> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).
- URL 2: <https://www.gazetevatan.com/galeri/unlu-sefler-ekipleriyle-deprem-bolgesine-kostu-2082386> (Erişim Tarihi:19.06.2023).
- URL-3: <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/gonul-mutfaginda-depremedeler-icin-ari-gibi-calisiyorlar/2858165#> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).
- URL-4: <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/italyan-sef-danilo-zanna-depremedeler-icin-mutfaga-girdi-2051107> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).
- URL-5: <https://www.dijitaliyidir.com/2023/02/10/2-michelin-yildizi-almis-sef-hatayda-mutfak-acti/> (Erişim Tarihi:19.06.2023).
- URL-6: <https://www.ahaber.com.tr/galeri/magazin/unlu-sefler-deprem-bolgesine-kostu-binlerce-kisiye-sicak-yemek-dagitildi/5> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).
- URL-7: <https://www.cnnturk.com/turkiye/sicak-yemekleriyle-deprem-bolgesinde> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).
- URL-8: <https://listelist.com/sef-jose-andres-deprem-yardimlari/> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).
- URL-9: <https://9koy.org/deprem-bolgesinde-hayati-yeniden-yeserten-sefler.html> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).
- URL-10: <https://www.mynet.com/gunlerdir-depremedelere-yemek-yapiyordu-mehmet-sef-gaziantep-ten-paylasti-ic-huzurum-yerine-geldi-448697-mymagazin> (Erişim Tarihi:19.06.2023).
- URL-11: [https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/msb-paylasti-sef-mehmet-yalcinkaya-hatayda-askerlerle-yemek-yapti2056592#:~:text=Kahramanmara%C5%9F%20merkezli%20depremlerden%20etkilenen%20Hatay,ve%20ak%C5%9Fam%20yemeklerini%20%C3%B6zenle%20haz%C4%B1rl%C4%B1yor.\(ErişimTarihi:19.06.2023\).](https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/msb-paylasti-sef-mehmet-yalcinkaya-hatayda-askerlerle-yemek-yapti2056592#:~:text=Kahramanmara%C5%9F%20merkezli%20depremlerden%20etkilenen%20Hatay,ve%20ak%C5%9Fam%20yemeklerini%20%C3%B6zenle%20haz%C4%B1rl%C4%B1yor.(ErişimTarihi:19.06.2023).)
- URL-12: <https://www.haberturk.com/unlu-sef-yalcinkaya-ve-ekibi-depremedeler-icin-yemek-yapiyor-3569777> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).
- URL-13: <https://www.sabah.com.tr/yasam/yeniden-hayat-lokantasında-12-bin-depremedeye-yemek-6401631?paging=3> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).

AKILLI ŞEHİRLER VE DEPREM

Tuba NAZLI¹, Tolga GÖK²

GİRİŞ

Akıllı Şehirler, kentsel alanlardaki insanların yaşam kalitelerini teknolojik altyapılarını kullanarak iyileştirmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Hızlı kentleşme ile birlikte yaşanan zorluklar ve Şehirlerin sürdürülebilir bir Şekilde gelişimine olan gereksinim akıllı Şehir kavramının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Akıllı Şehirlerin etkili ve sürdürülebilir bir çevre haline dönüŐmesinde nesnelerin interneti (IoT), yapay zeka (AI) ve büyük veri analitiği teknolojileri uygulanabilir hale gelmiştir (Hashem vd., 2016). Şehirlerin ulaşım, enerji yönetimi, atık yönetimi ve kamu güvenliği dahil olmak üzere kentsel yaşamın çeşitli yönlerinin iyileŐtirilmesinde birbirine bağlı sistemlerin oluşturulması bu teknolojiler sayesinde gerçekteŐmektedir (Reddy vd., 2023). Akıllı Şehirler, gelişen dünyanın öncelikleri arasında yerini almakta ve teknolojiye dayalı uygulamalar sayesinde Türkiye ve tüm dünyada uygulama alanı bulabilmektedir. Hızlı kentleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte akıllı Şehirlerin doğal afetlere, özellikle depremlere karşı dayanıklılığını ve uyarlanabilirliğini değerlendirmek oldukça önemlidir.

Akıllı Şehirler, afet yönetiminde çevresel sensörlerin kullanılması, gerçekte zamanlı veri toplama, analiz ve yönetim sistemleri, afet planlaması, acil durum müdahalesi gibi yöntemlerle depremlerin neden olduğu zararı en aza indirme potansiyeline sahiptir. Özellikle akıllı Şehirlerde kullanılan sensörler, deprem hasarlarının tespit edilmesine yardımcı olabilir ve kurtarma faaliyetleri için doğru bilgiler sağlayabilir. Ayrıca akıllı Şehirde gerçekte zamanlı veri toplama ve analiz sistemleri, sismik risk değerlendirmesi ve afet planlaması için önemli faydalar sağlayabilir (Memiş ve Babaoğlu, 2020).

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0009-0009-1055-5855, E-posta: tbnzl2007@gmail.com

2 Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Silifke Taşucu Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri, Orcid: 0000-0002-9252-9504, E-posta: tolga@selcuk.edu.tr

Deprem gibi doğal afetler, meydana geldiği yerlerde pek çok insanın yaşamı için bir tehdit oluşturduğu gibi şehirlerin altyapısı ile bölge ve ülke ekonomileri üzerinde de ciddi düzeyde yıkıcı sonuçlara yol açabilmektedir. Günümüzde tüm dünyada artan sismik olaylar karşısında etkili afet yönetimi ve etkilerini azaltma stratejilerinin hayata geçirilebilmesi için akıllı şehirler ve deprem ilişkisinin incelenmesi giderek önem kazanmaktadır.

Akıllı şehirler ve deprem ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan bu bölümde, sismik hareketliliğin yoğun olduğu Türkiye’de depreme hazırlanma ve afet operasyonlarının yürütülmesindeki zorluklar karşısında akıllı şehir uygulamalarının rolü incelenmiştir. Bu çerçevede dünyadaki örnek akıllı şehirler ve uyguladıkları afet yönetim stratejileri incelenerek teknoloji ve veri temelli yaklaşımların ülkemizdeki deprem riski olan bölgelere nasıl uyarlanabileceği üzerinde durulmuştur. Akıllı sistemlerin deprem riski yüksek olan kentlere entegre edilmesinin sağladığı faydalar, zorluklar ve fırsatlar ortaya konmuştur. Çalışmanın, vaka incelemeleri ve mevcut literatür incelenerek akıllı şehirler ve deprem ilişkisinin çeşitli yönleriyle ortaya konması ve afet yönetimi alanındaki politika yapıcılar, şehir planlamacıları ve araştırmacılar için katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

GELENEKSEL ŞEHİRCİLİKTE AKILLI ŞEHİRLERE GEÇİŞ

Akıllı şehirler, son yirmi yılda popüler hale gelmiş ve şehirlerin gelecek vizyonları olarak adlandırılabilir. Bu şehirlerin ana özellikleri, yenilik, sorun çözme becerisi ve bilgi iletişim teknolojileridir. Akıllı şehirlerin önemli bileşenlerinden birisi kamudaki problemlerin çözme kabiliyeti olup diğeri ise şehir yaşamı ile teknolojinin entegrasyonu olarak ifade edilebilir. Akıllı şehirler, kolaylaştırılmış inovasyon süreçlerine sahip yerler olup akıllılık düzeyi, iş birliklerine, dijital altyapı olanaklarına ve şehir sakinlerine sağlanan fırsatlarla ilişkilidir. Akıllı şehir uygulamaları ile ulaşılmak istenen hedeflerden birisi vatandaş katılımının dahil edildiği karar alma süreçlerine yer verilmesidir. Bu süreçte, iletişim dijital tabana doğru kaydıkça daha etkili, yaygın ve hızlı hale gelmektedir. Bu nedenle, akıllı şehirlerin gelecekteki kentsel vizyonu için vatandaşlar ve şehir yönetimleri arasındaki etkileşim ve iş birliği büyük önem taşımaktadır. Akıllı şehirler, geleneksel şehirleşme problemlerine çözüm olabilecek bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Bu şehirler, çevresel sürdürülebilirliği artırarak, trafik akışını düzenleyerek, enerji verimliliğini artırarak, toplu taşıma hizmetlerini geliştirerek ve daha pek çok konuda iyileştirme sağlamayı hedeflemektedir. Akıllı şehirlerin sürdürülebilirlik, enerji verimliliği ve trafik akışı gibi konularda geleneksel şehirlerden daha başarılı olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak, akıllı şehirlerin de kendine özgü zorlukları vardır. Veri yönetimi ve güvenliği gibi konular, akıllı şehirlerin karşılaştığı önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, akıllı şehirlerin

sunduğu pek çok teknolojik yenilik sayesinde, vatandaşların yaşam kalitesini artırmak mümkün olmaktadır (Lange, 2013: 1; Örselli ve Akbay, 2019: 229).

Akıllı şehirlerin temel öğelerini Hollands (2008) şöyle ifade etmektedir; (i) şehirlerin kalkınmasına yönelik altyapıyı oluşturmak ve şehirlerin ekonomik ve politik olarak etkinliğini artırmak üzere ağa bağlı altyapı kullanımı; (ii) işbaşında şehirlerin kalkınması ve (iii) sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Akıllı şehirlerin oluşturulması sadece teknolojik yeniliklerle mümkün değildir. Aynı zamanda insan, sosyal ve kurumsal boyutları da içeren kapsamlı bir dönüşüm sürecini gerektirir. Bu süreçte, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda planlama yapılması, yerel toplulukların katılımının sağlanması, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik açısından duyarlılık gösterilmesi gibi unsurlar dikkate alınmalıdır. Akıllı şehirler, teknoloji, inovasyon ve sürdürülebilirliği bir araya getiren kentsel dönüşümün parçasıdır. Bu nedenle, akıllı şehirlerin oluşturulması, sadece kentsel altyapının teknolojik olarak güncellenmesi değil, aynı zamanda insanların yaşamlarını iyileştirmeyi, çevresel sürdürülebilirliği artırmayı ve toplumsal uyumu sağlamayı hedefleyen kapsamlı bir yaklaşımı da içermelidir (Şengül ve Altıntaş, 2020). Bu nedenle akıllı şehirler oluşturulurken inovasyonun insani, sosyal, kurumsal ve teknolojik boyutları göz önünde bulundurulmalıdır. Şehir sakinlerinin ihtiyaç ve beklentilerine göre tasarlanan akıllı şehirler, yalnızca yaşayanların yaşam kalitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik kalkınmaya da katkı sağlar. Ancak, akıllı şehirler geliştirilmesinin zorlukları dikkate alınmalı ve süreç vatandaş katılımını ve geri bildirimini içermelidir.

AKILLI ŞEHİR: YENİ DÜNYA DÜZENİNDE ŞEHİRLERİN GELECEĞİ

Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi, insan hayatının neredeyse her alanında önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle otomotiv sektöründe otonom araçlar, elektrikli araçlar ve akıllı şarj sistemleri gibi yeniliklerin önemi giderek artmaktadır. Yakın bir gelecekte, otonom araçların birbirleriyle iletişim kurarak park alanlarını bulabilecekleri ve mobil cihazlarla kontrol edilebilecekleri öngörülebilir. Elektrikli araçlar, akıllı asfalta entegre edilmiş şarj noktalarından enerji yükleyebilirler ve elektrik direkleri, şarj istasyonları olarak da kullanılabilirler. Toplu taşıma sistemleri de benzer şekilde, akıllı araçlarla çağrı üzerine hizmet veren araçlarla birlikte, daha kişisel bir hizmet sunma yolunda ilerleyebilirler. Sensör teknolojisi, trafik akışını daha akıcı hale getirmek için kullanılabilir ve simülasyonlar, sabit trafik ışıklarının ve boyalı yaya geçitlerinin yerini alabilir. Yüksek hızlı tüp sistemleri gibi gelecekte mümkün olabilecek yenilikler, ulaşımın daha hızlı ve verimli hale getirilmesine yardımcı olabilirler. Ancak, bu teknolojik yeniliklerin sosyal, ekonomik ve çevresel sonuçlarını dikkate almak ve gerektiği şekilde yönetmek, uygulama aşamasında karşılaşılabileceğimiz potansiyel zorlukların azaltılması açısından son derece önemlidir (URL-1, 2016).

Akıllı şehirler, sürdürülebilirlik, etkinlik, yenilikçilik ve yaşam kalitesinin artırılması amacıyla bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımını içeren kentsel bölgelerdir. Bu teknolojiler, şehir altyapısının yönetimi, hizmetlerin sunumu ve vatandaşların yaşam kalitesini artırma gibi birçok fayda sağlar. Akıllı şehirler, akıllı ulaşım sistemleri, akıllı binalar, akıllı enerji yönetimi, akıllı hizmetler ve akıllı teknolojiler gibi alt sistemlerden oluşur. Bu alt sistemler, çevresel sürdürülebilirlik, maliyet tasarrufu ve etkili hizmet sunumu gibi birçok fayda sağlar. Akıllı şehirler, gelecekteki şehirlerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek ve kentsel yaşamı daha sürdürülebilir hale getirmek için önemli bir girişimdir. Ancak, veri gizliliği, siber güvenlik ve sosyal eşitsizlik gibi konularda dikkatli bir planlama ve uygulama gerektirir (Karadağ, 2013: 1).

Akıllı şehir politikaları, mekansal bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Bu politikalar, kentsel yönetim, yerel ekonomik kalkınma ve vatandaş katılımı gibi konuları içermelidir. Ayrıca, akıllı şehirlerin sadece teknolojik altyapıları değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik konularında da ilerleme kaydetmesi gerekmektedir (Köseoğlu ve Demirci, 2018: 2).

Avrupa'da yapılan bir çalışmada, 58 Avrupa şehri akıllı şehir kriterleri açısından değerlendirilmiştir. Bu kriterler yaşam kalitesi, sürdürülebilirlik, yönetim, ekonomik performans, ulaşım ve enerji yönetimi gibi faktörleri içermektedir. Bu çalışma, akıllı şehirlerin kapsamlı bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini ve yalnızca teknolojik faktörlere dayanarak tanımlanmaması gerektiğini ortaya koymaktadır. Akıllı şehirlerin sadece teknolojik faktörlere değil, aynı zamanda şehir yönetimine, ekonomik performansa, sosyal faktörlere ve çevresel sürdürülebilirliğe de odaklanması gerektiği belirtilmektedir. Örneğin, akıllı ulaşım sistemleri, sürdürülebilir ulaşım politikalarının bir parçası olarak ele alınmalıdır. Bu, toplu taşımanın yaygınlaştırılması, bisiklet yollarının inşa edilmesi, araç trafiğinin azaltılması ve yaya yollarının genişletilmesi gibi önlemlerle desteklenmelidir. Akıllı şehirlerin, sadece teknolojik altyapıyı geliştirerek değil, aynı zamanda yerel toplulukların katılımını teşvik ederek ve sürdürülebilir kentsel gelişim stratejileri benimseyerek ilerlemesi gerekmektedir. Bu şekilde, akıllı şehirler, gelecekteki kentsel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmaya yardımcı olabilirler (Giffinger vd., 2007: 7,10).

Sonuç olarak, akıllı şehirler, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan, sürdürülebilir, verimli ve yenilikçi kentsel alanlardır. Ancak bu girişimlerin başarılı olabilmesi için bölgesel bir yaklaşım benimsemeleri, sivil katılımı teşvik etmeleri, mahremiyet ve siber güvenlik gibi konularda bunları dikkatli bir şekilde planlayıp uygulamaları gerekmektedir.

DÜNYADAN VE TÜRKİYE'DEN AKILLI ŞEHİR UYGULAMALARI

Dünyadan Akıllı Şehir Uygulamaları

Dünyanın dört bir yanında pek çok akıllı şehir uygulaması bulunmaktadır. Bu uygulamaların çoğu, teknolojik gelişmelerin sağladığı imkanları kullanarak, şehirlerin daha sürdürülebilir, verimli ve kullanıcı dostu haline getirilmesini hedeflemektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Paris'in akıllı dönüşümü, sadece estetik ve özgünlük hedefleriyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda sürdürülebilirlik amaçlarına da odaklanan bir projedir. Bu yaklaşım, Paris'in gelecekteki nesiller için yaşanabilir ve çevre dostu bir şehir olma hedefini yansıtmaktadır. Proje, çevresel sürdürülebilirlik, yoğunluk sorunlarına çözüm ve yenilikçi teknolojiler gibi birçok alanda örnek oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. Paris'in akıllı şehir modeli, sürdürülebilir, bağlantılı ve açık kentler arasındaki uyumu sağlamayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, şehir planlamasında insan merkezli bir yaklaşımı benimsemekte ve kentsel sürdürülebilirliği sağlamak için akıllı teknolojileri kullanmayı amaçlamaktadır. Paris, akıllı şehir hedeflerine ulaşmak için oldukça önemli ve etkili adım belirlemiştir. Bunlar, güneş enerjisi kullanımını yaygınlaştırmak, dijital laboratuvarları arttırmak, veri toplama için akıllı sensörler kullanmak ve açık verili bir web sitesi oluşturmak gibi sürdürülebilirlik ve dijitalleşme hedeflerini kapsamaktadır. Bunun yanı sıra, belediye meclisince politikalar üretilmesi ve sosyal medyada aktif olunması, kamusal alanlarda ücretsiz WiFi sunulması gibi adımlar da Paris'in akıllı şehir hedefleri doğrultusunda daha kolay erişilebilir hizmetler sunmasını sağlamıştır (Gül ve Atak Çobanoğlu, 2017: 1552).

Londra, dünya çapında önde gelen akıllı şehirlerden biridir ve Akıllı Londra adı verilen kapsamlı bir programı bulunmaktadır. Bu program, teknolojik yeniliklerin kullanımı ve açık veri yönetimi ile şehirdeki yaşam kalitesini artırmayı, çevresel sürdürülebilirliği desteklemeyi ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Londra'daki ulaşım ağı da akıllı şehir teknolojileri ile donatılmaktadır. Örneğin, Londra'da bulunan Oyster adlı bir kart sistemi sayesinde toplu taşıma araçlarına kolayca erişim sağlanabilmektedir. Bunun yanı sıra, trafik sıkışıklığının azaltılması ve daha verimli bir ulaşım sağlanması için akıllı trafik yönetim sistemleri de kullanılmaktadır. Londra'da ayrıca birçok yeşil alan ve park bulunmaktadır. Bu yeşil alanlar ve parklar, kentsel ısı adaların azaltılmasına yardımcı olmak için düzenli olarak yenilenmekte ve akıllı bina teknolojileri ile birleştirilmektedir. Londra akıllı şehir programı ile sadece şehirdeki yaşam kalitesini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliği de desteklemektedir (Çetin ve Çiftçi, 2019: 138-139).

Singapur, bilgi teknolojileri ve açık veri yönetimiyle yaşam kalitesini yükseltmeyi, çevresel sürdürülebilirliği desteklemeyi ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi hedefleyen "Akıllı Ada" programı oluşturulmuştur. Hükümet,

bilgi altyapısının geliştirilmesi, BT bilinirliğinin artırılması ve rekabetçi bir ortam oluşturulması için çeşitli planlar ve stratejiler hazırlamıştır. Bu vizyon, özel sektör, kamu sektörü ve eğitim kurumlarının iş birliğiyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, Singapur, düşük maliyetli üretimden yüksek teknoloji ve bilgi odaklı bir ekonomiye geçiş yaparak rekabetçiliğini artırmayı hedeflemiştir. Bilgi teknolojilerine büyük yatırımlar yapılarak bilgi çağına geçiş sağlanmış ve Singapur'un yaşam kalitesi ve ekonomik rekabet gücü artırılmıştır (Karadağ, 2013: 32-33).

Barselona, 2015 yılında “En Akıllı Şehir” seçilmek için şehir yönetimi tarafından 18 program belirlenmiştir. Bu programlar, “*belediye ağını yenileme, kentsel platform, akıllı veri toplama, 5. nesil kablosuz telefon teknolojisi (5G), kentsel akıllı aydınlatma sistemleri, kendine yeterli enerji üretimi, enerji verimliliği ve tasarrufu, akıllı su-park-ulaşım, sıfır emisyon, planlı kentsel dönüşüm, kentsel dayanıklılık, akıllı vatandaş, e-devlet uygulamalarının yaygınlaştırılması, bulut, cebimde Barselona ve iyileştirilmiş atık toplama modelleri*” gibi çeşitli alanları kapsamaktadır (Ajuntament de Barcelona, 2023).

Moskova Belediyesi'nin akıllı şehir çalışmaları kapsamında birçok hizmet sunulmaktadır. Bu hizmetler arasında ücretsiz Wi-Fi, akıllı trafik kontrol sistemi, hizmetlerin elektronik ortama aktarılması gibi yenilikçi çözümler yer almaktadır. Ayrıca, Birleşik Tıbbi Bilgi Analiz Sistemi gibi sağlık hizmetleri de mevcuttur. Elektronik Okul projesi ise eğitim alanında dijital çözümler sunmaktadır. Moskova'daki 146.000 kamera, kural ihlallerinin ve suçların tespit edilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Bu hizmetler, Moskova'nın akıllı bir şehir olarak gelişmesine katkı sağlamaktadır (Acar, 2019: 34).

NDMC (New Delhi Municipal Council), Delhi için örnek bir vizyonla hareket etmektedir ve bu vizyon teknolojinin şehir yönetimindeki kullanımını kapsamaktadır. Bu hedefe ulaşmak için, NDMC dijital okuryazarlık ve beceri geliştirme programları başlatarak, akıllı şehir planlaması ve eğitim sunan bir merkez olan Pradhan Mantri Kaushal Kendra gibi projeleri hayata geçirmiştir. Ayrıca, NDMC, bir e-portal geliştirerek vatandaşların ve öğrencilerin hayatını kolaylaştırmayı hedeflemiştir. Devlet okulları için bir Okul Yönetim Bilgi Sistemi barındırarak ve 400'den fazla akıllı sınıf lansmanı ve 10 Dijital Kütüphane kurarak çözümler sunmaktadır (Eden Strategy Institute, 2018: 56).

New York, akıllı şehir girişimleri kapsamında ulaşım ve altyapı alanlarında yenilikçi projeler geliştirmektedir. Bu projelerden biri de “Aktif Trafik Yönetimi” adlı proje, trafik yoğunluğunu yönetmek için akıllı teknolojiler kullanılmaktadır. Bu teknolojiler sayesinde trafik akışı daha verimli hale getirilmekte ve sürücülerin seyahat süreleri azaltılmaktadır. Ayrıca, şehirdeki bisiklet kullanımını artırmak amacıyla “Citibike” adı verilen bisiklet kiralama sistemi kurulmuştur. Bu sistem, kullanıcıların mobil uygulama üzerinden

bisiklet kiralamasına ve şehirdeki bisiklet parklarına erişimine olanak tanımaktadır. Bu sayede hem çevreye duyarlı bir ulaşım seçeneği sunulmuş hem de trafik yoğunluğu azaltılmıştır. New York ayrıca “LinkNYC” adlı yeşil altyapı programı ile de yağmur suyunu toplayarak kanalizasyon taşmasını engellemektedir. Bu program sayesinde şehrin sokaklarındaki suyun büyük bir kısmı toplanmakta ve daha sonra tekrar kullanılabilir hale getirilmektedir. Bu sayede hem çevre korunmakta hem de altyapı sorunları önlenmektedir (Çetin ve Çiftçi, 2019: 139).

Los Angeles Belediyesi, akıllı şehir girişimlerini hızlandırmak amacıyla özel sektör oyuncularını ile ortaklıklar kurmuştur. Bu kapsamda, Royal Philips ile birlikte geliştirilen akıllı aydınlatma platformu, şehrin dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. 223.000 sokak lambasının tamamı LED’lerle değiştirilerek, 400’den fazlası elektrikli araç şarj istasyonları ile donatılmıştır ve bu uygulama toplamda 11 milyon USD tasarruf sağlamıştır. Ayrıca, belediye sokak aydınlatmasından yararlanarak Wi-Fi hizmeti sağlamayı ve hava kalitesini izlemeyi planlamaktadır. Sokak lambalarının finansmanı, kablosuz teknoloji kullanarak internet servis sağlayıcılarına kiralanarak sağlanmaktadır. Los Angeles Şehri, kamu-özel ortaklık platformu olan Kentsel Hareket Laboratuvarları başlatmıştır. Bu platform, hareketliliği artırmak için çözümler geliştirmek ve test etmek amacıyla oluşturulmuştur. Şehir, veri toplama ve analizi için teknolojileri kullanarak AT&T, Annenberg Vakfı ve US Geological Survey ile iş birliği yaparak deprem uyarı projesi olan ShakeAlertLA’yı da başlatmıştır. Ayrıca, Google ve Caltech ile bir Ağaçların İnterneti projesi yürüterek şehirdeki ağaçları tanımlama, sayma ve yönetme hedefleri belirlenmiştir. Bu projeler, Los Angeles Belediyesi’nin çevre bilincini artırma planlarının bir parçası olarak hayata geçirilmiştir (Eden Strategy Institute, 2021: 88).

Seul, 1990’lardan bu yana geniş bantlı internet ağına sahip bir kenttir ve Seul Büyükşehir Yönetimi, e-devlet programı aracılığıyla resmi veri tabanları oluşturmak ve internet üzerinden erişim için BİT altyapısını geliştirmek konularına önem vermiştir. Akıllı Şehir Seul’deki girişimlerin çoğunluğu kamu ve hizmetleri yönetimi (%33), turizm, kültür ve dinlenme (%12) alanlarını kapsamaktadır (Lee, 2018). SMG (Seul Büyükşehir Hükümeti), 2013 yılında üç milyar mobil arama kaydını ve beş vaka analiz ettikten sonra Baykuş Gece Otobüsü hizmetlerini başlatmıştır. Daha yakın zamanlarda SMG, 2022’ye kadar 50.000 Nesnelerin İnterneti (IoT) sensörü yüklemeyi taahhüt etmiştir. Bu sensörler, gürültü, ince toz, gece ışığı yoğunluğu ve trafik gibi bir dizi şehir unsuru hakkında bilgi toplamaktadır (Eden Strategy Institute, 2021: 12).

Tokyo Metropol Hükümeti (TMG), “Yeni Tokyo, Yeni Yarın” adlı bir strateji geliştirmiştir ve bu stratejinin amacı, güvenli, çeşitli ve akıllı bir Tokyo oluşturmaktır. Bu amaç doğrultusunda, TMG, doğal afetlere karşı dayanıklılığı

artırmak için 8,1 milyar ABD Doları gibi yüksek bir fon ayırmıştır. Tokyo'nun afet yönetimi yaklaşımı, insan merkezli tasarım ile ileri teknolojilerin birleştiği geçmiş deneyimlerine dayalı en iyi uygulamalar arasında gösterilmektedir. Bu bağlamda, kamu yardımı, kendi kendine yardım ve karşılıklı yardım temelinde şehrin dayanıklılığını güçlendirmek önemli bir vurgu alanıdır. TMG, depreme dayanıklı altyapıyı güçlendirmek için politika araçları ve teknoloji çözümlerini birleştirerek kullanmaktadır. Bu kapsamda, sismik izolasyon sistemleri gibi yapısal güç standartları, inşaat şirketlerinin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu sayede, deprem dalgalarını %52 oranında emerek sarsıntıyı azaltmak mümkündür. Bugün Tokyo'daki binaların yaklaşık dokuzu modern anti-sismik standartlara uygundur. Ayrıca, Rinkai Afeti Önleme Parkı gibi çok işlevli altyapılar geliştirilmiştir. Bu park, doğal afet durumunda bir hayatta kalma sığınağına dönüştürülebilmektedir. Parkta, e-bisikletler, güneş enerjili şarj istasyonları, pişirme ocakları ve menholler gibi cihazlar bulunmaktadır. TMG, Afete Hazırlık Tokyo Uygulaması gibi kullanıcı dostu platformlarla önleme bilgilerine erişimi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, deniz robotları ve dronlar gibi teknolojiler, doğal afet durumlarında hayatta kalanları aramak için kullanılmaktadır. Tokyo, vatandaşlarını her zaman göz önünde bulundurarak, gelişen teknolojileri kullanarak dayanıklılığını artırmaktadır (Eden Strategy Institute, 2021: 52).

Tel Aviv, dünya çapında en yüksek girişim sayısına sahip şehirlerden biri olan "Nonstop City" olarak da bilinir ve 47 milyar dolarlık bir ekosisteme sahiptir. Bu başarının arkasında, yetenekli insanların mevcudiyeti ve eğitilmiş bir iş gücü havuzu gibi faktörler yer almaktadır. Ayrıca, birçok hızlandırıcı program ve girişimcilik girişimlerini destekleyen programlar da mevcuttur. Tel Aviv, yüksek öğrenim kurumları ve STEM kurslarına sahip, dünya genelinde en yüksek mühendis ve akademik yayın sayısına sahip şehirlerden biridir. Belediye tarafından desteklenen araştırma merkezleri ve girişimcilik programları da şehirdeki bilgi üretimine katkı sağlamaktadır. Tel Aviv'de üç farklı hızlandırıcı programı bulunmakta ve genç girişimcilerin yetiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Şehir aynı zamanda birçok küresel firmanın Ar-Ge merkezlerine ev sahipliği yapmakta ve bu da çığır açan araştırmaların yapılmasına ve şehrin girişimcilik ekosistemine katkı sağlamaktadır (Eden Strategy Intitute, 2021: 43).

Toronto, Kopenhag ve Stockholm gibi şehirlerin akıllı çevre ve sürdürülebilirlik konularına odaklanmaları, küresel çevre sorunlarına karşı mücadelede önemli bir adımdır. Bu şehirler, çevre dostu uygulamalar ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda çalışmalar yürüterek, karbon ayak izlerini azaltma hedefine yönelik somut adımlar atmaktadır. Dubai, Berlin gibi şehirler ise akıllı şehir uygulamaları konusunda öncüdür. Bu şehirler, enerji

tasarrufu sağlayacak teknolojileri kullanarak, ulaşım konusunda yenilikçi çözümler geliştirmekte ve bu sayede şehir yaşamının daha sürdürülebilir hale gelmesine katkı sağlamaktadır (Çetin ve Çiftçi, 2019: 140).

Türkiye’den Akıllı Şehir Uygulamaları

Türkiye’de de birçok şehirde akıllı şehir uygulamaları hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

2000 yılında Yalova’da başlatılan eco-tech yerleşim yeri projesi, Türkiye’nin ilk akıllı şehir uygulaması olarak kabul edilen Bilişim Vadisi Projesi’ne ilham vermiştir. Bilişim Vadisi Projesi ise, bir teknoloji ve yazılım geliştirme merkezi olarak tasarlanmış ve özellikle yazılım ve bilişim sektörüne odaklanmış bir yaşam alanıdır. Projenin amacı, bilişim sektörünü geliştirmek, gençleri teknolojiye yönlendirmek, işsizliği azaltmak ve yeni iş olanakları yaratmaktır. Bilişim Vadisi Projesi’nin başarısı, diğer şehirlerin de benzer projeler geliştirmesine ilham vermiştir. Bursa, Kocaeli ve Ankara gibi büyük şehirlerde de Bilişim Vadisi benzeri projeler başlatılmıştır. Bu projeler, şehirlerin bilişim sektöründeki potansiyelini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Fatih ve Beyoğlu gibi İstanbul’un merkezi ilçelerinde de belediye bazlı projeler geliştirilmiştir. Bu projeler arasında, Google Earth programı ile uyumlu çalışan üç boyutlu sokak görüntüleme projeleri de yer almaktadır. Bu projeler, turistlerin ve yerel halkın şehrin sokaklarını daha kolay keşfetmelerini ve yönlendirmelerini sağlamak için tasarlanmıştır (Xsight, 2016: 38’den akt. Örselli ve Akbay, 2019: 235).

İstanbul, son yıllarda akıllı şehir uygulamalarında ilerleme kaydetmiştir. Bu uygulamalar, şehri daha çevreci, sürdürülebilir ve akıllı hale getirmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin başlattığı “Akıllı Şehir Vizyonu” ile teknoloji ve inovasyona dayalı insan odaklı dönüşüm hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda birçok farklı alanda çalışmalar yürütülmektedir. Bunlar arasında çöp toplama sistemleri, trafik ölçüm ve yönetim sistemleri, toplu ulaşım bilgilendirme sistemleri ve sosyal alarm hizmetleri gibi farklı alanlardaki projeler yer almaktadır. Kanal İstanbul Projesi ise İstanbul’un kentsel dönüşümü ve akıllı şehir uygulamalarına yönelik önemli bir adım olabilir. Projede tarihi Türk mimarisine uygun bir tasarım kullanılması, Türkiye’nin tarihi ve kültürel mirasını korumak açısından önemlidir. Ancak, projenin sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesi, İstanbul’un çevresel ve sosyal yapısının korunması için önemlidir (Mangır, 2016: 28; T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019: 35-53; Acar, 2019: 38-39).

Ankara Belediyesi’nin sürdürülebilirlik ve akıllı şehir gelişimi için yaptığı çalışmalar oldukça önemlidir. Bu çalışmalar arasında entegre katı atık yönetimi sistemi, akıllı ulaşım sistemleri, mobil uygulamalar, elektrik enerji takip sistemleri, Harikalar Diyarı Akıllı Park Projesi ve ANSAGA yer almaktadır.

Bu uygulamalar, çevre kirliliğini azaltmak, geri dönüşümü teşvik etmek, trafik sıkışıklığını azaltmak, enerji tasarrufu sağlamak, yeşil alanları artırmak ve şehir yönetimine destek sağlamak için tasarlanmıştır. Ayrıca Ankara genelinde belirli noktalarda trafik yoğunluğu ölçümü yapıldığı ve akıllı kavşak uygulamaları başlatıldığı görülmektedir. Çöp toplama ile ilgili ilçe belediyelerinin bir kısmında ayrıştırma ve takip sistemleri yer almaktadır. Otomatik itfaiye komuta merkezi sistemi kurulmuştur ve EGO genel müdürlüğü, mobil uygulamalar ile otobüs kullanıcılarına otobüslerin nerede olduğunu, yaklaşık kaç dakika sonra durağa geleceğini, durak ve hat bilgilerini sunmaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019: 55-65; Varol, 2017: 53-56).

Konya Büyükşehir Belediyesi'nin akıllı şehir uygulamaları ve teknolojik belediyeçilik alanındaki altyapısı Türkiye'de örnek gösterilen bir başarı öyküsü olarak dikkat çekiyor. Belediye, toplu ulaşımda temassız banka kartlarının kullanımı, akıllı toplu ulaşım ve kavşak sistemleri, şehir bilgi sistemi, mezarlık bilgi sistemi ve akıllı bisiklet sistemi gibi akıllı sistemleri başarıyla uyguluyor. Ayrıca, sosyal, kültürel ve mobil belediyeçilik alanlarında da yatırımlar yaparak, katı atıktan elektrik üretimi, yenilenebilir enerji kaynaklarıyla park aydınlatması, atık su arıtmasından biyogaz ve elektrik üretim tesisi kurulumu, doğalgazlı toplu ulaşım ve katanersiz tramvay sistemleri gibi projelerle sürdürülebilir kalkınma hedeflerine de katkı sağlıyor (Erkek, 2017: 10). Konya'da Akıllı Toplu Taşıma Sistemi (ATUS) trafiğin azaltılmasına yardımcı olarak şehir trafiğini daha verimli hale getirebilir. Merkezi bir trafik yönetim sistemi, trafiği yönlendirmek ve şehirdeki trafiği yönetmek için de önemli bir adım olabilir. Bisiklet şeritleri ve Akıllı Bisiklet Sistemi, insanların şehirde daha rahat ve güvenli bir şekilde bisiklet sürmesini sağlayan çevre dostu bir ulaşım aracı olan bisikletin yaygınlaştırılması için önemli bir adım olabilir. Park Yeri Bul, araç sahiplerinin şehirdeki park yerlerini bulmalarına ve park etme sorunlarını azaltmalarına yardımcı olur. E-Desen, E-Pati ve E-Hemşerim gibi uygulamalar vatandaşların kamu hizmetlerine daha kolay erişmesini sağlayarak zamandan ve emekten tasarruf edilebilmektedir. Bir katı atık tesisinde metan gazından elektrik üretilmesi, çevre dostu bir enerji kaynağı olan biyogaz kullanılarak enerji üretimi artırılabilir. Mevlana ve Mesnevi mobil uygulaması, Konya'nın önemli kültürel miraslarından biri olan Mevlana ve eserleri hakkında insanları bilgilendirmek ve kültür turizmini tanıtmak için önemli bir adım olabilir. Bu girişimler, Konya'nın örnek bir şehir haline gelmesini sağlamıştır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019: 67-79).

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin, çevre dostu ulaşım araçlarına yatırım yaparak ve güneş enerjisi santralleriyle elektrikli otobüs filosu için enerji sağlayarak karbon salınımını azaltma çabası oldukça olumlu bir adımdır. Çevreci gemiler, tramvay, metro, banliyö trenleri ve elektrikli otobüsler, fosil

yakıtlı araçlara göre daha çevre dostu olmaları nedeniyle, kentteki hava kalitesi ve insan sağlığı için önemli bir katkı sağlayacaktır. ESHOT'un Buca'daki atölye binalarının çatısına kurduğu güneş enerjisi santrali, elektrikli otobüslerin kullanımını daha sürdürülebilir hale getirirken, bölgedeki elektrik tüketimini de azaltacaktır. Bu şekilde, hem enerji tasarrufu sağlanacak hem de karbon salınımı azaltılmış olacaktır. Bu tarz yenilenebilir enerji projeleri, çevre için faydalı olanaklar sunarken aynı zamanda bölgesel ekonomik kalkınmaya da katkı sağlar. Güneş enerjisi santralleri, yeşil işlerin oluşturulmasına ve yerel ekonomiyi canlandırmaya yardımcı olabilir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin çevreci ulaşım araçlarına yatırım yaparak ve güneş enerjisi santralleriyle elektrikli otobüs filosu için enerji sağlayarak karbon salınımını azaltma çabası, sürdürülebilir kentleşme ve yeşil ekonomi için önemli bir adımdır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017).

Çanakkale'de 2008 yılında başlayan ve 2017 yılında "Akıllı Fikrim Çanakkale Projesi" ile birlikte tüm kurumlarıyla geliştirilen akıllı şehir uygulamalarının devam ettiği ifade edilmektedir. Şehir, bisiklet kullanımının yaygınlaştırılması ve kentteki ulaşım sistemlerine entegre edilmesi gibi Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto'nun bazı maddeleriyle de paralellik göstermektedir. Şehrin akıllı şehir öğeleri arasında en fazla akıllı ulaşım, akıllı şebeke ve akıllı çevre ile ilişki kurulabilecek öğeleri bünyesinde taşıdığı belirtilmektedir. Ayrıca, Çanakkale'nin akıllı toplum öğeleri açısından bütünleşik çalışmalar gerçekleştireceği öngörülmektedir. Üniversitenin hızla büyümesi ve öğrenci sayısının artmasıyla birlikte, yeni teknolojileri kullanan ve takip eden nüfusun yüzdesinin artacağı ve akıllı yaşam ögesinin de üniversite ile birlikte ivme kazanacağı ifade edilmektedir. Çanakkale'nin akıllı şehir öğeleri açısından Avrupa örneklerine paralellik gösterdiği ve Barselona'da bulunan binalarda enerji verimliliği adına yapılan uygulamalar ile Çanakkale'nin ÇABİS projesi arasında da paralellik gösterdiği belirtilmektedir (Gül ve Atak Çobanoğlu, 2017: 20-21).

Antalya Büyükşehir Belediyesi ve Türksat arasında imzalanan "Akıllı Kent Projesi Sözleşmesi" kapsamında sunulan çeşitli hizmetler, kentteki teknolojik gelişmelere ve dijitalleşmeye dair bir örnek teşkil etmektedir. Bu hizmetler; kamuya açık alanlarda (park, plaj vb.) ücretsiz internet erişimi (wi-fi), kronik hasta takibi hizmeti, panik butonu hizmeti, kent bilgilendirme ekranları, kiosk cihazları, akıllı kavşak, akıllı sulama ve akıllı aydınlatma sistemleridir (Seyfettinoğlu ve Akın, 2019: 47).

Gaziantep'te hayata geçirilen akıllı şehir uygulama örnekleri, şehrin çeşitli alanlarına hizmet ederek insanların günlük yaşamlarını kolaylaştırmaya ve şehrin sürdürülebilirliğini artırmaya yardımcı oluyor. Örneğin, Akıllı Duraklar, yolcuların toplu taşıma hizmetlerini daha kolay ve verimli bir şekilde

kullanmalarına olanak tanıyor. Trafik Sinyalizasyon Sistemi ise trafik akışını düzenleyerek, trafik kazalarını azaltmaya ve şehir trafiğini daha akıcı hale getirmeye yardımcı oluyor. Ayrıca, Su SCADA Sistemi su kaynaklarının daha verimli kullanılmasına ve su yönetimi konusunda daha etkili bir planlama yapılmasına katkı sağlıyor. Akıllı Şebeke ve Yenilenebilir Enerji Sistemleri ise şehrin enerji kaynaklarının daha verimli kullanılmasına ve çevreyi koruyarak sürdürülebilir bir enerji üretimine katkı sağlıyor. Bu sayede, şehrin enerji ihtiyacı karşılanırken aynı zamanda doğal kaynakların korunmasına da destek olunuyor. Gaziantep'teki Atıkmatik projesi ise, atıkların toplanması ve geri dönüştürülmesi konusunda önemli bir adım atıyor. Bu sayede, şehrin çevre kirliliği azaltılırken, atık malzemelerin geri dönüşümü ile de kaynakların daha verimli kullanılması hedefleniyor. Sonuç olarak, Gaziantep'teki akıllı şehir uygulama örnekleri, şehrin sürdürülebilirliğine ve insanların yaşam kalitesine katkı sağlamak için önemli bir rol oynamaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019: 107-109).

Bursa şehri akıllı yönetim kapsamında bir dizi teknolojik yeniliği hayata geçirmiş. Bu yenilikler arasında e-belediye uygulamaları, CBS uygulamaları ile bütünleşik dijital veri tabanı, 3 boyutlu turizm atlası, akıllı kavşak uygulamaları, şehir ve trafik kamera sistemleri, akıllı çevrecilik uygulamaları, hafriyat takip sistemi ve daha pek çok uygulama yer almaktadır. Bursa Cepte Şehir uygulaması, şehirle ilgili güncel verilere, ulaşım seçeneklerine, e-belediye uygulamalarına, şehir rehberine ve kentteki kameralar hakkında bilgi sağlamaktadır. Bu uygulamanın yanında, fiber optik ağ, sevgi çipi, akıllı otopark, akıllı durak, akıllı ulaşım haritası, Bursa 3D mobil turizm atlası, ücretsiz wifi ve akıllı tabela uygulamaları da şehirde mevcuttur. Tüm bu teknolojik yenilikler, şehir yönetiminde verimliliği arttırmak, çevreye duyarlılık göstermek, şehir güvenliğini sağlamak, turizm sektörünü canlandırmak ve hizmetlerin vatandaşlara daha hızlı ve etkili bir şekilde ulaştırılmasını amaçlamaktadır (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2023; Gürsoy, 2019: 171-172).

Kayseri'deki projeler, şehrin daha akıllı, sürdürülebilir ve modern bir şehir olması için atılmış önemli adımlar arasında yer alıyor. Akıllı Şehir Kayseri mobil uygulaması, vatandaşların günlük yaşamlarını kolaylaştırarak, şehirdeki hizmetlere erişimlerini daha hızlı ve kolay bir hale getirebilir. Akıllı kavşaklar ve trafik kontrol merkezi gibi trafik yönetimi teknolojileri, trafik sıkışıklığını azaltabilir ve trafik kazalarını önleyebilir. Akıllı duraklar ve QR kodlu kapı numaraları, şehirdeki toplu taşıma hizmetlerinin daha etkili bir şekilde kullanılmasına yardımcı olabilir. Turistik kameralar ise şehrin turistik yerlerinin takip edilmesine, ziyaretçilerin güvenliği ve şehirdeki güvenliği arttırmaya yardımcı olabilir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019: 93-97).

Malatya Belediyesi, çevre dostu ve sürdürülebilir projeler ile şehrin geleceği için önemli adımlar atmaktadır. Akıllı kavşaklar ve trambüs projesi gibi ulaşım projeleri, trafik sıkışıklığını azaltırken çevreye de fayda sağlamaktadır. Yeşil Hizmet Binası, kendi elektriğini üretirken aynı zamanda karbondioksit salınımını da azaltmaktadır. Çöp Gaz Elektrik Santrali ile atıkların enerjiye dönüştürülmesi hem çevre kirliliğini azaltmakta hem de belediyeye gelir sağlamaktadır. Akıllı Bisiklet Dönemi, bisiklet kullanımını teşvik ederek şehir içi ulaşımında sürdürülebilir bir seçenek sunmaktadır. Diğer projeler de bu yönde devam etmektedir ve Malatya Belediyesi, şehir için daha yaşanabilir ve çevre dostu bir gelecek için önemli çalışmalar yürütmektedir (Aksoğan ve Çalış Duman, 2018: 196-197).

Sonuç olarak akıllı şehir uygulamaları, insanların hayatını kolaylaştırmanın yanı sıra, sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesini de hedeflemektedir. Dünyada birçok örnek uygulama bulunmakta ve Türkiye bu alanda önemli adımlar atmaktadır. Bu uygulamaların yaygınlaşması, küresel çevre sorunlarıyla mücadelede önemli rol oynamakta, şehirlerimizi daha modern ve yaşanabilir kılmaktadır. Akıllı şehir uygulamaları ve sürdürülebilirlik hedefleri dünya çapında giderek önem kazanmakta ve bu şehirler geleceğin sürdürülebilir şehirlerine örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle akıllı şehir uygulamalarının yaygınlaşması sürdürülebilir kentleşme adına önemli bir adımdır.

AKILLI ŞEHİRLERDE AFET YÖNETİMİ

Doğal Afet (Deprem) ve Alınması Gereken Önlemler

Son yıllarda, küresel ölçekte meydana gelen doğal afetlerin sayısı ve etkisi artmaktadır. Bu doğal afetlerden biri de depremlerdir. Deprem, yer kabuğunda oluşan ani hareketler sonucu meydana gelen bir doğal afettir. Bu hareketler sırasında enerji açığa çıkar ve bu da şiddetli sarsıntılara neden olur (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD, 2019). Depremler, dünyanın her yerinde meydana gelebilmekte ve ciddi can ve mal kayıplarına neden olabilmektedir. Depremlerin önlenmesi ve verdiği zararları asgari düzeye indirebilmek için deprem öncesi önlemler, deprem anında ve deprem sonrasında yapılması gerekenlerin tespit edilmesi ve bu yönde kamuoyu nezdinde farkındalık oluşturulması gerekmektedir. Özellikle deprem öncesi alınması gerekli önlemler çerçevesinde binaların inşa edileceği alanların zemin etütlerinin doğru yapılması, riskli bölgelerden uzak alanların tercih edilmesi ve depreme karşı dayanıklı malzemeler kullanılarak binaların inşa edilmesi alınacak önlemlerin başında gelmektedir (AFAD, 2018). Binaların depremlere karşı dayanıklılığını artırmak için son yıllarda pek çok teknolojik gelişmeler meydana gelmiştir. Bunlar; deprem yalıtımı, darbe emiciler, sarkaç gücü, sismik görünmezlik pelerini, çelik levhalar ile güçlendirilmiş perde duvarlar,

çelik çapraz çerçeveler ve diyaframlar, yenilenebilir deprem “sigortaları”, şekil hafızalı alaşımlar, karbon-fiber sargı ve mukavva tüplerdir (Sezer, 2020: 35-40). Bu yapı malzemelerine ilişkin teknolojik gelişmelerin yanı sıra depremin etkilerini azaltmaya yönelik akıllı teknolojilerin kullanımı da son yıllarda artmaktadır.

Sonuç olarak depremler dünya çapında ciddi can ve mal kayıplarına neden olabilen doğal afetlerdir. Ancak uygun önlemler alınarak bu kayıplar en aza indirilebilir. Binaların depreme karşı güçlendirilmesi ve emniyete alınması, acil durum planları ve deprem tatbikatları, kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve sismik risk analizlerinin yapılması gibi önlemler depreme karşı alınabilecek etkili önlemlerden bazılarıdır. Akıllı şehirlerde kullanılan teknolojilerin depremleri önleme potansiyeli çok yüksektir ve bu teknolojilerin yaygınlaşmasıyla deprem kaynaklı kayıpların en aza indirilmesi umulmaktadır.

Afet Yönetiminde Akıllı Şehir Uygulamaları

Afetlerin insan yaşamı ve çevre üzerindeki etkileri, afet ve kalkınma arasındaki yakın bağı vurgulamaktadır. Afetler, bir yandan kalkınmayı durdurarak diğer yandan geçim kaynaklarına zarar vererek onları yok edebilirler. Afetler, yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmaya yönelik sosyal ve ekonomik yatırımları da etkileyerek, eğitime, içme suyuna ve güvenli barınmaya erişim sağlamak, çevreyi korumak, istihdamı ve geliri güvence altına almak gibi konularda da olumsuz etkilere neden olabilirler. Öte yandan, sürdürülebilir olmayan kalkınma uygulamaları da afet risklerini artırmaktadır. Bu tür uygulamalar arasında hızlı kentleşme, güvenli olmayan barınakların inşası, kirlilik, biyolojik çeşitliliğin kaybı, arazi tahribatı ve sosyal ayrımcılık yer almaktadır. Afetlerin hızlı veya yavaş başlangıçlı olması da önemli bir ayrımdır. Hızlı başlangıçlı afetler arasında depremler, volkanik patlamalar, yangınlar, kasırgalar, tsunamiler ve ani seller yer alırken, yavaş başlangıçlı afetler haftalar, aylar ve hatta yıllar içinde oluşan afetlerdir. Bu tür felaketlerin bir örneği kuraklık sonucunda ortaya çıkabilir. Tehlikelerin belirsizliği de önemli bir faktördür. Eğer tehlikenin sıklığı düşükse ve kesin bir oluşum modeli belirlenemiyorsa, o zaman belirsizliğin yüksek olduğu kabul edilir (UNDP, 2004).

Şehirlerin nüfusları arttıkça, yerel yönetimler vatandaşlara daha iyi hizmet sunmak için altyapıya ve uygulamalara yatırım yapmaya başlamışlardır. Bu yatırımların amacı, akıllı şehir altyapısını oluşturmak ve vatandaşların güvenli ve dayanıklı bir şehirde yaşamasını sağlamaktır. Akıllı şehir altyapısı, toplu taşıma, iletişim, enerji ve su dağıtımı, hastaneler ve okullar gibi temel hizmetlerin kesintisiz bir şekilde sağlanmasına olanak tanıyan bir sistemdir. Bu sistem, vatandaşların yaşadıkları şehirdeki güvenlik duygusunu artırarak, onların hayat kalitesini ve refahını iyileştirmeyi hedeflemektedir (Elvas vd., 2021).

Afet yönetimi, doğal afetlerin zararlarını en aza indirmeyi amaçlayan bir süreçtir. Akıllı şehir uygulamaları, şehirlerdeki farklı altyapı sistemlerinin entegrasyonu ve veri analizi sayesinde şehirlerin daha verimli, sürdürülebilir ve yaşanabilir hale getirilmesi için kullanılan teknolojik uygulamalardır. Bu nedenle, afet yönetimi ve akıllı şehir uygulamaları arasındaki bağlantı oldukça önemlidir.

Afet yönetimi sürecinde akıllı şehir uygulamalarının kullanımı, afet zararlarının azaltılmasına ve afet sonrası toparlanma sürecinin hızlandırılmasına katkı sağlayabilmektedir. Ayrıca, afet öncesi risk analizlerinin yapılması ve afet öncesi hazırlık sürecinin daha etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi de akıllı şehir uygulamaları ile mümkün olabilmektedir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2020: 30). Akıllı şehir uygulamalarının afet yönetimi sürecinde kullanımı, farklı alanlarda gerçekleştirilebilmektedir. Bunlar (Bruneau vd., 2003: 3-4);

Akıllı ulaşım sistemleri: Afet sırasında trafik akışının düzenlenmesi ve kurtarma ekiplerinin hızlı bir şekilde olay yerine ulaşmasına yardımcı olması açısından önemlidir. Bu sistemler sayesinde trafik yoğunluğu azaltılabilir, alternatif güzergahlar belirlenebilir ve kurtarma ekiplerinin acil durumlar için öncelikli olarak kullanabilecekleri yollar açılabilir

Akıllı bina sistemleri: Afet sırasında binaların zarar görmesini önlemek ve binalarda meydana gelebilecek hasarın azaltılması için önemlidir. Bu sistemler sayesinde binalarda otomatik yangın alarmı, otomatik su kesme sistemi, akıllı aydınlatma sistemleri, akıllı ısıtma ve soğutma sistemleri gibi önlemler alınabilir. Bu önlemler, afet sırasında binaların güvenliğini ve dayanıklılığını artırarak can kayıplarını azaltabilir.

Akıllı enerji yönetimi: Afet sırasında elektrik kesintilerinin önlenmesi ve elektrik ihtiyacının yönetilmesi açısından önemlidir. Bu uygulamalar sayesinde enerji tasarrufu yapılabilir ve afet sonrası enerji ihtiyacının karşılanması için gerekli önlemler alınabilir.

Akıllı su yönetimi: Afet sırasında su kaynaklarının yönetimi ve su kaynaklarının kullanımının optimize edilmesi açısından önemlidir. Bu uygulamalar sayesinde su kaynakları daha etkili bir şekilde kullanılabilir ve su kaynaklarının afet sonrası onarımı daha hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilecektir.

Akıllı iletişim ve haberleşme sistemleri: Akıllı iletişim ve haberleşme sistemleri, afet sırasında insanların haberleşmesini sağlamak ve kurtarma ekiplerinin olay yerine ulaşmasını kolaylaştırmak açısından önemlidir. Bu sistemler sayesinde afet sırasında iletişim ağları daha etkili bir şekilde kullanılabilir ve insanların haberleşmesi daha kolay hale gelecektir

Günümüzde akıllı cihazlar sayesinde insanlar her an her yerde internete bağlı kalabiliyor ve geniş bir yelpazedeki bilgiye erişebiliyorlar. Akıllı

cihazların donanımları da, afet ve acil durum yönetimi için birçok faydalı veri toplama aracı sunuyor. Örneğin, GPS cihazlar sayesinde kişilerin konumları tespit edilebiliyor ve bu bilgi afet ve acil durum yönetimi için kullanılabilir. Kameralar, yıkılan binalar veya zarar görmüş araçların resimlerini çekerek afet veya hasarın boyutu hakkında bilgi sağlayabilirler. Sensörler ise, afetlerin etkisini ölçmek için kullanılabilirler. Örneğin, depremlerin şiddetini ölçmek için yer çekimi sensörleri kullanılabilir veya nem ve sıcaklık sensörleri, hava koşullarını ölçmek için kullanılabilir. Akıllı kentlerde, afet ve acil durum yönetimi için faydalı bir kaynak olabilirler. Bu kentler, birçok sensör, kamera ve diğer cihazlar kullanarak çevrelerindeki değişiklikleri tespit edebilirler ve bu bilgileri afet ve acil durum yönetimi için kullanabilirler. Örneğin, bir sel durumunda, akıllı şehirler, su seviyesi sensörleri kullanarak sel baskını tehlikesini tespit edebilirler veya trafik akışını yönlendirmek için trafik kameralarını kullanabilirler. Afet ve acil durum yönetimi, hızlı ve doğru bilgi akışına bağlıdır. Akıllı cihazların ve akıllı şehirlerin sunduğu veri toplama ve iletişim araçları, afet ve acil durum yönetimi için çok faydalı olabilirler. Bu teknolojiler sayesinde afetlerin önlenmesi, etkilerinin azaltılması ve hızlı bir şekilde müdahale edilmesi mümkün hale gelir (Yaman, 2017: 1130).

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) gibi teknolojiler, kentsel mekana bağlı verilerin entegre edilmesine ve uzaktan erişimine imkan tanıyarak önemli bir rol oynamaktadır. Bu veriler, afetlere hazırlık aşamasında hazırlık planlarının yapılması, sığınak yerlerinin belirlenmesi, tahliye planlarının ve eğitimlerinin gerçekleştirilmesi, acil durum iletişim sistemleri ve kamunun bilgilendirilmesi gibi konularda kullanılabilir. CBS yazılımları ve insan kaynakları, afet yönetim sisteminin işlerliğinin sağlanması için önemlidir. Uzaktan algılama yöntemleri, erken uyarı sistemleri, önlem ve kurtarma çalışmaları için veri elde edilebilmesine olanak tanıyan teknolojiler arasındadır (Demirci ve Karakuyu, 2004). Ayrıca, insansız hava araçları, haritalama yapılabilmesi için kullanılabilir. Afet gerçekleşikten sonra, doğru bilgi aktarımı ve hızlı iletişim sağlanması oldukça önemlidir. Bu nedenle, IoT odaklı teknoloji tabanlı uygulamaların kullanımı, ihtiyaçların tespit edilmesi ve yardımların yapılabilmesi için faydalı olabilir. Tüm bu teknolojilerin kullanımı, afet risklerinin belirlenmesi, önlem alınması ve zararların azaltılması için etkili bir afet yönetim sisteminin oluşturulmasına katkı sağlayabilir (Memiş ve Babaoğlu, 2020).

Afet ve acil durumlarda sosyal medyanın kullanımı, toplumun bilinçlendirilmesi ve deneyimlerin aktarılması için oldukça faydalı bir araçtır. Bu nedenle, sosyal medya platformları, felaket durumlarına hazırlık, acil durum uyarıları, koordinasyon ve yardım sağlama amacıyla kullanılabilir. Sosyal medya platformları, özellikle Twitter ve Facebook, acil durum haberlerinin yayılması ve toplumun bilgilendirilmesi için etkili bir araçtır. Bu platformlar,

hızlı bir şekilde güncellenen ve güvenilir bilgi paylaşımı sağlamak için kullanılabilir. Ayrıca, toplumun afetlere hazırlanması ve afet sırasında kendini koruma konusunda bilgilendirilmesi için de sosyal medya kullanılabilir. Bu amaçla, afetlere hazırlık, acil durum planlaması, acil durum malzemelerinin hazırlanması, tahliye planları, acil durum ekipleri gibi konularda faydalı bilgiler paylaşılabilir. Sosyal medya, afet sırasında yardım taleplerinin ve yardım faaliyetlerinin koordinasyonu için de kullanılabilir. Özellikle, afetzedelerin ve yardım ekiplerinin ihtiyaçları hakkında bilgi paylaşımı, yardım taleplerinin koordinasyonu ve yardım faaliyetlerinin planlanması ve organize edilmesi açısından faydalı olabilir. Ayrıca, sosyal medya aracılığıyla afetzedelere moral ve psikolojik destek sağlanabilir. Sonuç olarak, sosyal medya platformları, afetlerde ve acil durumlarda hızlı ve etkili bir şekilde bilgi paylaşımı, koordinasyon ve yardım sağlama amacıyla kullanılabilir. Ancak, sosyal medyanın kullanımıyla ilgili belirli riskler de bulunmaktadır. Bu nedenle, sosyal medyanın etkili bir şekilde kullanımı için belirli kurallar ve yönergeler oluşturulmalıdır (Zincir ve Yazıcı, 2013).

SONUÇ

Akıllı şehirler ve depremler arasındaki ilişki oldukça önemlidir. Akıllı şehirlerin gelişmesi ile birlikte, depremlerden kaynaklanan zararların azaltılması ve hatta önlenmesi için yeni teknolojiler geliştirilmektedir. Akıllı şehirler, sensör ağları, akıllı ulaşım sistemleri, uzaktan izleme sistemleri ve diğer teknolojik yeniliklerle donatılmıştır. Bu teknolojiler, deprem sırasında insanların hayatını kurtarmak ve acil durum müdahale ekiplerinin daha hızlı ve etkili bir şekilde hareket etmesine yardımcı olmak için kullanılabilir. Örneğin, bir akıllı şehirde, deprem öncesi sensörler kullanılarak yapıların güçlüğüle baş edebileceği bir deprem sırasında belirlenerek, yapıların güçlendirilmesi için çalışmalar yapılabilir. Bu sayede, deprem sırasında insanların güvenliği sağlanabilir. Ayrıca, akıllı şehirlerdeki uzaktan izleme sistemleri ve acil durum yönetim merkezleri, deprem sırasında hızlı ve koordineli bir şekilde hareket etmek için kullanılabilir. Bu sayede, acil durum müdahale ekipleri, deprem sonrası kurtarma çalışmalarına daha hızlı bir şekilde başlayabilir.

Doğal afetlerin kentsel alanlarda yarattığı riskler ve tehlikeler, afet ve acil durum yönetiminde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, afet ve acil durum yönetimi için geliştirilen akıllı uygulamaların kullanımı, kamu kurumları ile vatandaşlar arasında etkileşim sağlayarak, afet öncesinde, sırasında ve sonrasında bilgilendirmelerin yapılmasına olanak tanımaktadır. Ancak, mevcut akıllı uygulamaların, mobil cihazlar üzerinde çalışmakta ve sınırlı bir veri kullanımını içermektedir. Bu noktada, akıllı şehirlerin topladığı daha geniş bir veri kullanımı ile afet ve acil durum yönetimi için daha işlevsel ve kapsamlı akıllı uygulamalar geliştirilebilir. Akıllı şehirlerin topladığı verilerin

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, sivil toplum kuruluşları veya özel sektörler ile paylaşılması, daha iyi bir kurumlararası iş birliği ile daha işlevsel akıllı afet ve acil durum uygulamalarının geliştirilmesine olanak tanıyacaktır. Akıllı afet ve acil durum uygulamaları, afet yönetimi sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Akıllı şehirlerin topladığı verilerin paylaşımı ile daha işlevsel ve kapsamlı uygulamalar geliştirilebilir ve afet öncesi, sırası ve sonrasında halkın daha iyi bilgilendirilmesi sağlanabilir (Yaman, 2017: 1136).

Sonuç olarak akıllı şehir uygulamalarının kullanımı afet yönetim sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu uygulamaların afet yönetiminde rolü, afetlerin etkilerini en aza indirmek, iyileştirme sürecini hızlandırmak ve insan hayatı kayıplarını azaltmak için oldukça önemlidir. Bu nedenle afet yönetim sürecinde akıllı şehir uygulamalarının kullanılması şehirlerin afetlere daha iyi hazırlanmasına yardımcı olur. Akıllı şehirler ve depremler arasındaki ilişki, yeni teknolojilerin geliştirilmesine yol açmaktadır. Bu teknolojiler, depremlerden kaynaklanan zararları azaltmak ve insanların güvenliğini sağlamak için kullanılabilir. Bu nedenle, akıllı şehirlerin deprem riski olan bölgelerde yaygınlaştırılması, deprem zararlarını azaltmak için önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2019). Akıllı Şehir Çözümleri Uygulamalarında Hayata Geçirilen İş Modelleri ile Değer Önerilerinin İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. Bahçeşehir Üniversitesi.
- AFAD (2018). “Deprem Öncesi, Anı ve Sonrası Alabileceğiniz Önlemleri Biliyor Musunuz?”, <https://www.afad.gov.tr/deprem-oncesi-ani-ve-sonrasi-alabileceginiz-onlemleri-biliyor-musunuz>, (E.T.: 25.05.2023).
- AFAD. (2019). “Deprem Nedir?”. <https://www.afad.gov.tr/deprem-nedir>, (E.T.: 25.05.2023).
- Ajuntament de Barcelona (2023). Barcelona Dijital City, Urban Technology, <https://ajuntament.barcelona.cat/digital/en/digital-transformation/urban-technology>, (19.05.2023).
- Akıllı Kentler (2016). Geleceğin Kentlerinde Mobilite, <https://www.akillikentler.org/gelecegin-kentlerinde-mobilite-257.html>, (E.T.: 01.05.2023).
- Aksoğan, M. ve Çalış Duman, M. (2018). Akıllı Şehir Uygulamaları: Malatya Örneği. İçinde M. Talas (Editör). 1. Uluslararası Battalgazi Multi Disiplinler Çalışmalar Kongresi, Cilt 1, (183-202). Malatya: 7-9 Aralık 2018.
- Bruneau, M., Chang, S.E., Eguichi, R. T., Lee, G. C., O'Rourke, T. D., A. M., Shinozuka, M., Tierney, K. T., Wallace, W. A. ve Von Winterfeldt, D. (2003). A Framework to Quantitatively Asses and Enhance the Seismic Resilience of Communities. *Earthquake Spectra*, 19(4), 733-752.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi, (2023). Akıllı Şehir Bursa. <https://akillishir.bursa.bel.tr/akillishir/>, (E.T.: 23.05.2023).
- Çetin, M. ve Çiftçi, Ç. (2019). Literatüre Göre Dünya ve Ülkemizden Örneklerle Akıllı Şehir Kavramının İrdelenmesi. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2(3), 134-143.
- Demirci, A. ve Karakuyu, M. (2004). Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Teknolojilerinin Rolü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(12), 67-100.
- EdenStrategyInstitute. (2018). Top50SmartCityGovernments. https://www.edenstrategyinstitute.com/wp-content/uploads/2018/07/Eden-OXD_Top50SmartCityGovernments.pdf, (E.T.: 15.05.2023).
- Eden Strategy Institute. (2021). Top 50 Smart City Governments. https://static1.squarespace.com/static/5b3c517fec4eb767a04e73ff/t/6063814af4d39b693379597d/1617133979623/Eden_Top+50+Smart+City+Governments+2020-21_DIGITAL.pdf, (E.T.: 15.05.2023).
- Elvas, L.B., Mataloto, B.M., Martins, A.L. ve Ferreira, J.C. (2021). Disaster Management in Smart Cities. *Smart Cities*, (4), 819-839.
- Erkek, S. (2017). Akıllı Şehircilik Anlayışı ve Belediyelerin İnovatif Uygulamaları. *Medeniyet ve Toplum*, 1(1), 55-72.
- Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Piichler-Milanovic, N. ve Meijers, E. (2007). Smart Cities: Ranking of European Medium-Sized Cities. *Final Report*, 1-170.
- Gül, Ş. ve Atak Çobanoğlu, Ş. (2017). Avrupa’da Akıllı Şehir Uygulamalarının Değerlendirilmesi ve Çanakkale’nin Akıllı Kente Dönüşümünün Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, Kayfor 15 Özel Sayısı, 1543-1565.
- Gürsoy, O. (2019). Akıllı Şehir Yaklaşımı ve Türkiye’deki Büyükşehirler için Uygulama İmkanları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Hashem, I. A. T., Chang, V., Anuar, N. B., Adewole, K., Yaqoob, I., Gani, A., Ahmed, E., & Chiroma, H. (2016). The role of big data in smart city. *International Journal of Information Management*, 36(5), 748-758.
- Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up?: Intelligent, progressive or entrepreneurial? *City*, 12(3), 303-320.
- İzmir Büyük Şehir Belediyesi (2017). “ESHOT’ta “güneş enerjisi” devrimi”, <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/eshotta-gunes-enerjisi-devrimi/23491/156>, (E.T.: 17.05.2023).
- Karadağ, T. (2013). An Evaluation of the Smart City Approach. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

- Köseoğlu, Ö. ve Demirci Y. (2018). Akıllı Şehirler ve Yerel Sorunların Çözümünde Yenilikçi Teknolojilerin Kullanımı. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 2528-9969.
- Lange, M. (2013). The Smart City You Love to Hate Exploring the Role of Affect in Hybrid Urbanizm. *Media and Culture Studies the Mobile City*, Amsterdam: Utrecht University.
- Lee, J. (2018). "Seoul Smart City Initiatives & Cases". https://oascities.org/wp-content/uploads/2018/01/Seoul-Smart-City-Initiatives-Cases-_Dr.-Jungwoo-Lee.pdf, (ET: 15.05.2023).
- Mangır, F. (2016). Yerel Yönetimler için Akıllı Şehir Stratejileri: Konya Türkiye Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 41. yıl özel sayısı, 17-36.
- Memiş, L., ve Babaoğlu, C. (2020). Acil durum ve afet yönetiminde süreç yaklaşımı ve teknoloji. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 776-791.
- Örselli, E. ve Akbay, C. (2019). Teknoloji ve Şehir Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 228-241.
- Reddy, K. H. K., Goswami, R. S., ve Roy, D. S. (2023). An Artificial Intelligence Approach to Enabled Smart Service Towards Futuristic Smart Cities, İçinde Brojo Kishore (Editör), *Handbook of Research on Applications of AI, Digital Twin, and Internet of Things for Sustainable Development* (12-29). India: IGI Global.
- Seyfettinoğlu, Ü. K. ve Akın, B. (2019). Kent 4.0. İçinde M. Ş. Erdem, S. Çağatay ve M. S. Sekreter (Editörler), *ANTALYA 4.0 Antalya Geleceğini Konuşuyor* (27-87). Antalya: Antalya Ticaret ve Sanayi Odası.
- Sezer, İ. Ç. (2020). Depreme Dayanıklı Yapılara Yönelik Yeni Teknolojiler, *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/system/files/makale/30_deprem.pdf, (E.T.:19.05.2023).
- Şengül, R. ve Altıntaş, H. Y. (2020). Akıllı Şehrin Bir Bileşeni Olarak Akıllı Ulaşım Uygulamalarının İncelenmesi: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 487-502.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2019). Akıllı Şehirler Beyaz Bülteni, https://webdosya.csb.gov.tr/db/cbs/menu/akillisehirler-kitap_20190311022214_20190313032959.pdf, (E.T.: 15.05.2023).
- UNDP (2004). Reducing Disaster Risk, A Challenge for Development. <https://www.undp.org/publications/reducing-disaster-risk-challenge-development>, (E.T.: 20.05.2023).
- Varol, Ç. (2017). Sürdürülebilir Gelişmede Akıllı Şehir Yaklaşımı: Ankara'daki Belediyelerin Uygulamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 26(1), 43-58.
- XSIGHTS (2016), "Akıllı Kentler Masabaşı Araştırması-Kamu Teknoloji Platformu", <https://www.xsights.co.uk/tr/xsights-akilli-sehir-cozumleri-5668/>.
- Yaman, M. ve Çakır, E. (2018). Dijitalleşen Dünyada Akıllı Afet ve Acil Durum Uygulamaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1124-1138.
- Zincir, O. ve Yazıcı, S. (2013). Kriz Yönetimi ve Afetlerde Sosyal Medya Kullanımı. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 49, 65-82.

DEPREMLERDE BESLENME VE SONRASINDA OLUŞAN BESLENME ALIŞKANLIKLARI

Erkan AKGÖZ¹, Saliha ÇIKI², Kartal Doğukan ÇIKI³

GİRİŞ

Antik çağlardan modern çağa kadar gelişen süreci sürekli meydana gelen depremler insanoğlunu olumsuz etkileyen doğal afetlerin başında gelmektedir (Şalcıoğlu and Başoğlu, 2008). Deprem en basit haliyle, yerkabuğunda yaşanan kırılmalar sonucu meydana gelen titreşimlerin yayılarak ortaya çıkardığı sarsıntılar şeklinde tanımlanabilir. Depremler her yıl 10.000'den fazla insanın ölümüne neden olmakta ve bunların çoğu gelişmekte olan ülkelerde (Baytiyeh ve Naja, 2016) meydana gelmektedir. Deprem sonrası yaşanan can kayıplarıyla birlikte yaşam alanı kaybı, su kıtlığı ve kirliliği, gıda kıtlığı, enerjiye ulaşımın güçleşmesi gibi yaşamı doğrudan etkileyen ciddi problemler ortaya çıkmaktadır (Satriano vd. 2011). Depremler ayrıca kırsal altyapısının ve tarımın tahrip olması, mahsul ve hasat kaybı ve hayvan ölümleri gibi nedenlerle ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir (Maayeshi ve Salehi-Abargouei, 2018).

Sık aralıklarla ve şiddetli gerçekleşen deprem bölgeleri sismik bölgeler olarak ifade edilmektedir. Mevcut konumunun getirdiği özelliklerden dolayı Türkiye, depremler de dahil olmak üzere çok çeşitli doğal afetlere maruz kalan gelişmekte olan ülkelere bir tanesidir (İşçi, 2008). Tarih boyunca deprem kaynaklı sorunlardan olumsuz etkilenmiş olan ve neredeyse her gün deprem olan Türkiye, dünyanın en etkili deprem kuşaklarından biri olan Alp-Himalaya Deprem Kuşağı üzerinde yer almaktadır (Uslu ve Uzun, 2014). Meydana gelen depremler sonucu açığa çıkan enerjinin önemli bir kısmı Pasifik Çevresi Deprem

1 Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, Orcid: 0000-0001-6723-0271, E-posta: eakgoz@selcuk.edu.tr

2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0002-6317-5313, E-posta: salihayurduseven.27@gmail.com

3 Arş. Gör. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Turizm Rehberliği, Orcid: 0000-0002-8307-8561, E-posta: kdciki@gelisim.edu.tr

Kuşağı ve Türkiye'nin de altında bulunan Alp-Himalaya Kuşağı bölgelerinde görülmektedir (Pampal, 2000; Tsuboyama-Kasaoka ve Purba, 2014).

Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü verilerine göre deprem eğilimli bir ülke olan Türkiye'de son 100 yılda 10'un üzerinde 7 ve üzeri şiddette deprem yaşanmıştır. Meydana gelen bu ve diğer etkili depremler sonucunda binlerce insan ölmüş, binlerce yaşam alanı ve tarımsal alan kullanılamaz hale gelmiş, büyük miktarlar maddi kayıplar yaşanmıştır (Avdar ve Avdar, 2021). Tüm bu kayıpların yanı sıra insanlar psikolojik ve sosyal açılardan da büyük çöküntüler yaşamak zorunda kalmıştır. Bu çalışmada depremin ortaya çıkardığı sorunlardan biri olan deprem sonrası beslenme konusu ele alınmıştır.

DEPREM VE BESLENME

Doğal afetlerin insan yaşamı için birçok zorluğu ortaya çıkardığı yaygın olarak kabul edilmektedir (Ni ve ark., 2015). İnsan iradesi dışında gerçekleşen söz konusu doğal afetlerden bir tanesi de depremdir ve depremler insanların yaşamında büyük olumsuzluklara neden olmaktadır (Farooqui ve ark., 2017). Depremlerin olumsuz etkileri sadece gerçekleştiği süreyle sınırlı değildir ve yaşamın deprem bölgesinde sağlıklı bir şekilde devam edebilmesini sağlamak için belirli unsurlar gerekmektedir.

Su ve besin gibi temel ihtiyaçlar deprem bölgesinde karşılanması gereken en önemli ihtiyaçların başında gelmektedir (Kızılay, 2021). Deprem ve diğer doğal afetler sonrası bölgedeki bireylerin yaşamını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için başta su olmak üzere protein, enerji ve suda çözünebilir besin ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir (Güden ve Borlu, 2023). Bu sayede besin eksikliğinden kaynaklanan sağlık problemlerinin görülmesinin önüne geçilmektedir. Gıda maddelerinin temini ile bu maddelerin hijyen bir ortamda tutulması ve korunması gerekmektedir. Kolay bozulabilecek gıda ürünlerinin zehirlenmelere yol açabileceği için bu tür ürünlerin tercih edilmemesi, mevcut ise de dikkatli kullanımı gerekmektedir.

Şiddetli depremlerin meydana geldiği ülkelerde tedarik zincirinde aksamalar yaşanmaktadır. Bu aksamalar deprem bölgesindeki bireylerin beslenme sorunları yaşanmasına neden olmaktadır. Depremlerin sık ve şiddetli yaşandığı ülkelerden bir tanesi olan Japonya'da 2011 yılında gerçekleşen depremde gıda tedarik zincirinde sorunlar yaşanmış ve bu yüzden Tohoko deprem bölgesinde yiyeceğe ulaşmak oldukça zorlaşmıştır (Nakazawa ve Beppu, 2012). Deprem bölgesindeki bireylerin besin ve su ihtiyacına ulaşmasını sağlamak için beslenme desteğinin yönetimi oldukça önemlidir. Etkin bir besin ulaştırma stratejisiyle birlikte, depolama şartları gibi faktörlerin iyi değerlendirilmesi amaçlanmalıdır.

Depremin şiddeti ve diğer faktörlere göre deprem bölgesindeki bireylere beslenme desteğinin yönetimi farklılık göstermektedir. Yaşanan deprem

sonrasında etkilenen bireylerin sağlıklı besin alımını sağlamayı amaçlayan popülasyon yaklaşımı ve dezavantajlı grupların besin ihtiyaçlarını erkenden sağlamayı amaçlayan riskli popülasyon yaklaşımı olmak üzere beslenme ihtiyacının yönetimi bağlamında iki farklı yaklaşım olduğu söylenebilir.

Deprem Bölgesinde Beslenme Tehlikeleri

Deprem bölgesinde yaşayan insanlar için sağlıklı beslenme, acil durumlarda daha fazla önem arz etmektedir. Ancak, bir deprem felaketinde besin kaynaklarına erişim ve gıda güvenliği, ciddi bir problem haline gelebilir. Bu nedenle, deprem bölgesinde beslenme ile ilgili bazı tehlikeler ortaya çıkabilir (Selen, 2018).

Öncelikle, su kaynaklarındaki kirlilik, deprem sonrasında sağlıklı koşulların yaygınlaşmasına neden olabilir. Deprem sırasında su kaynaklarına giren toprak ve çöp parçaları, suyun içindeki bakteri sayısını artırabilir. Bu durumda, suyun kaynatılması veya su arıtma cihazları kullanarak temizlenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, insanlar su kaynaklarından kaynaklanan enfeksiyonlara maruz kalabilirler.

İkinci olarak, gıda kaynaklarına erişim, bir deprem felaketinde önemli bir endişe kaynağıdır. Deprem sonrasında, gıda üretimi ve tedarik zinciri çöküşe geçebilir ve sonucunda insanlar açlıkla karşılaşabilir. Ayrıca, depolama ve taşıma koşullarının bozulması nedeniyle, gıdaların bozulması ve tehlikeli hale gelmesi de olasıdır. Son olarak, açıkta kalan gıdaların çektiği böcekler ve diğer hayvanlar, deprem bölgesinde beslenme ile ilgili bir diğer tehlike oluşturabilir. Bu durum, insan sağlığını etkileyebilen ciddi hastalıkların ortaya çıkmasına neden olabilir (Oral ve ark., 2017).

Depremlerde Beslenmenin Önemi

Depremler, doğal afetler arasında insan hayatını ve sağlığını en çok tehdit edenlerden biridir. Deprem sonrası hayatta kalmak ve sağlıklı kalmak için temel ihtiyaçların başında beslenme gelmektedir. Bu nedenle, depremde beslenme konusunda bilinçli olmak oldukça önemlidir.

Deprem sonrası hayatta kalmak için yeterli ve dengeli beslenme sağlamak hayati önem taşır. Deprem sonrasında birçok insanın su ve gıda kaynaklarına ulaşımı zorlaşabilir. Bu durumda, sağlıklı bir beslenme düzeni sürdürmek enfeksiyon riskini azaltabilir ve sağlık durumunu koruyabilir. Yeterli miktarda su tüketmek dehidrasyon riskini azaltabilir ve vücudun normal fonksiyonlarını sürdürmesine yardımcı olabilir (Doğru ve Ede, 2020).

Deprem sonrasında uygun besin kaynaklarını tespit etmek önemlidir. Bu besin kaynakları depremedelerin ihtiyaç duyduğu enerjiyi sağlamalı ve vücudun temel besin gereksinimlerini karşılamalıdır. Yeterli miktarda protein,

karbonhidrat, vitamin ve mineral içeren besinlerin tüketilmesi, vücudun bağışıklık sistemini güçlendirebilir ve enfeksiyonlara karşı direnci artırabilir.

Deprem sonrası beslenme alışkanlıklarının planlanması da oldukça önemlidir. Deprem öncesi hazırlık yaparak acil durum gıda stokları oluşturmak ve düzenli olarak tazelemek, deprem sonrasında yeterli gıda kaynağına sahip olmak açısından önemlidir. Ayrıca, depremzedelere beslenme desteği sağlanması, beslenme programları oluşturulması ve depremzedelere sağlık hizmetleri sunulması da hayati önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, depremlerde beslenmenin önemi oldukça büyüktür ve deprem öncesinde ve sonrasında alınacak önlemlerle sağlıklı beslenme düzeni sürdürülmelidir. Bu sayede, depremzedelerin sağlığı korunabilir ve enfeksiyon riski azaltılabilir. Bu nedenle, depremlerde beslenmenin önemi hakkında bilinçli olmak ve doğru bilgilendirme yapmak oldukça önemlidir.

DEPREMLERDE BESLENME HİZMETİ

Deprem ve benzeri doğal afetlerde mağdur olan bireylere sunulan beslenme hizmetleri genel olarak iki gruba ayrılmaktadır: erken dönem ve uzun dönem beslenme hizmetleri.

Erken Dönem Beslenme Hizmetleri

Afetlerde ilk 72 saat büyük bir önem arz etmektedir. Beslenme hizmetlerinin erken dönem olarak ifade edilen şekli, afetin ilk anından başlayarak 72 saate kadar sunulan hizmettir. İlk saatler depremden veya diğer afetlerden etkilenen bireyler için oldukça kritik saatler olduğu için öncelikli olarak tedarik edilmesi ve tüketimi kolay, herhangi bir işletme tabii tutulmadan tüketilebilen, dayanıklı olan gıdalar kullanıma hazırlanmaktadır. Bölgeye beslenmeyi kolaylaştıran mobil mutfak ve alt sistemlerin kullanılması için sevk edilmektedir (Kızılay, 2021).

Sıcak yemeğin afetzedelere sunulması oldukça önemlidir ve sıcak yemek hizmeti gerçekleşene kadar geçen sürede acil beslenme kiti bireylere sunulmaktadır. Acil beslenme kiti beslenme ihtiyacını kolay ve hızlı bir şekilde karşılamak amacıyla hazırlanır ve içerisinde genel olarak su, meyve suyu, tatlı ve tuzlu bisküvi gibi malzemeler yer almaktadır (Selen, 2018). Acil beslenme kitiyle birlikte enerjisi yüksek besinlerden oluşan kumanyalar da ilk 72 saat içerisinde bireylerin beslenme ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır (Oral ve ark., 2017). İçerisinde ise ekme, peynir, meyve, helva ve su bulunmaktadır. Ayrıca ilk 72 saat süresince sıcak ve soğuk içecekler ile mineral ve vitamin değerleri yüksek besin ihtiyacını karşılamak amacıyla bölgedeki bireylere sunulmaktadır (Doğru ve Ede, 2020).

Uzun Dönem Beslenme Hizmetleri

Gerçekleşen deprem sonrası ihtiyaçların belirlenmesi ve tamamlanmasının ardından bireylerin geçici veya kalıcı olarak barınacağı alanlarda kalmaya başladığı dönemdir. Bu süreç 72 saat ve sonrasında devam etmektedir. Sıcak yemeğin bölgedeki bireylere sağlanması İl/İlçe Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi ile organize bir şekilde gerçekleştirilir. Ayrıca besin güvenliği ve hijyen ön plandadır (Aycan ve ark., 2002). Sıcak yemek hizmeti sonrasında ise bölgedeki bireylerin normal yaşamlarına dönebilmesi ve beslenme ihtiyaçlarını karşılayabilmesi adına kuru gıda yardımıyla birlikte mutfak seti yardımı yapılmaktadır. Bu süreçte, gıda yardımının doğru bir şekilde planlanması ve uygulanması önemlidir, çünkü yeterli ve dengeli beslenme sağlanamayan durumlarda sağlık sorunları ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, hijyen koşullarının sağlanması da önemlidir, çünkü sağlıklı koşullar enfeksiyon ve hastalık riskini arttırabilir (Kızılay, 2021).

DEPREMLERDE TOPLUM BESLENME PLANI

Toplumun günlük olarak yaklaşık 53 gram protein tüketmesi önerilmektedir. Protein, vücut dokularının yapısını oluşturmak, bağışıklık sisteminin güçlenmesini desteklemek ve enerji sağlamak için önemli bir besin ögesidir. Günlük enerji ihtiyacı, 2100 kilokalori olarak belirtilmiştir. Bu enerji, vücut fonksiyonlarının sürdürülmesi, fiziksel aktivitelerin gerçekleştirilmesi ve metabolizmanın düzenli çalışması için gereklidir. Ancak bireysel faktörlere göre enerji ihtiyacı değişebilir. Günde yaklaşık 40 gram yağ tüketimi önerilmektedir. Yağlar, enerji kaynağı olarak kullanılırken aynı zamanda yağda çözünen vitaminlerin emilimine de yardımcı olurlar. Ancak sağlıklı yağ kaynaklarının tercih edilmesi önemlidir.

Tablo 1. Toplumun Minimum Seviyede İhtiyaç Duyduğu Enerji ve Besin Ögeleri

Enerji ve Besin Ögeleri	Toplumun Minimum İhtiyaç Duyduğu Değerler
Protein	53g
Enerji	2100 kkal
Yağ	40g
A vitamini	550µg retinol aktivite eşdeğeri (RTE)
D vitamini	6.1µg
E vitamini	8.0mg
K vitamini	48.2µg
B1 vitamini	1.1mg
B2 vitamini	1.1mg
B3 vitamini	13.8mg niasin eşdeğeri
B6 vitamini	1.2mg
B12 vitamini	2.2µg
C vitamini	41.6mg

Pantotenik asit	4.6mg
Demir	32mg
Folat	363c
Bakır	1.1mg
Çinko	12.4mg
İyot	138µg

Kaynak: Tsuboyama-Kasoka ve Purba, 2014)

A, D, E, K, B vitaminleri ve C vitamini, vücudun sağlıklı bir şekilde fonksiyon görmesi için gereklidir. Örneğin, A vitamini göz sağlığı için önemlidir, C vitamini bağışıklık sistemini destekler ve B vitaminleri enerji üretiminde rol oynar. Her bir vitaminin belirtilen miktarlarına uygun bir şekilde beslenme planı oluşturulmalıdır. Demir, bakır, çinko ve iyot gibi mineraller, vücutta çeşitli işlevleri yerine getirir. Örneğin, demir, oksijen taşıma kapasitesini artırırken, çinko bağışıklık sistemini destekler. Bu minerallerin önerilen miktarlarına uyulması sağlıklı bir beslenme için önemlidir.

Sonuç olarak, sağlıklı bir beslenme için yeterli miktarda protein, enerji, yağ, vitamin ve mineral alınmasına dikkat etmek gerekmektedir. Bireysel ihtiyaçlar ise yaş, cinsiyet, fiziksel aktivite düzeyi ve sağlık durumu gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Depremler ve diğer afetlere karşı müdahalenin organizasyonu, sorumluluğu ve beslenme hizmetleri ülke genelinde Türkiye Afet Müdahale Planı'na göre Kızılay'a verilmiştir.

HASSAS GRUPLAR İÇİN ÖZEL BESLENME PLANI

Yaşanan bir depremden etkilenen afetzedelerin kaynağı, bireysel özellikleri ve benzeri diğer unsurları farklılık göstermektedir. Normal yaşamlarında da hassas bir konumda olan bireyler bu noktada yaşanan depremden daha ağır etkilenebilmektedir. Bu bireylerin öncelikli ve eşit olarak beslenme hizmetlerine ulaşması gerekmektedir. Söz konusu hassas gruplar genellikle aşağıdaki gibi ayrılmaktadır:

- Yaşlılar
- Bebekler ve çocuklar
- Hamileler ve emziren kadınlar
- Engelliler

Yaşlılara Yönelik Beslenme Hizmeti

Normal yaşamlarında da metabolizma hızı düşük olan yaşlı bireyler (Yerli, 2017), deprem ve benzeri afetler sonrasında ihtiyaçlarını giderme konusunda zorlanacağı düşüncesiyle beslenmelerine yardım edilmesi gerekmektedir. Kas kaybı gerçekleşen yaşlılar geçirdiği afetle birlikte daha da güçten düşmektedir (Çakır ve Aydoğmuş, 2020). Yaşlıların bedenlerinin ihtiyaç duyduğu enerji ve besinlerin karşılanması için tüketimi besinlerin tercih edilmesi önem arz

etmektedir. Normal hayatlarındaki diyetlerine ek olarak süt ve süt ürünlerin yanı sıra meyve tüketmeleri gerekmektedir. Ancak yaşlıların deprem sonrası mevcut fiziksel durumu da dikkate alınarak beslenme planlaması yapılması gerekmektedir (Zhao ve ark., 2010). Yaşlı bireylerin normal yaşamlarında da çiğneme ve yutma konularında zorluk yaşaması muhtemeldir. Bu durum göz önünde bulundurularak yaşlıların beslenme planında sıvı gıdalara ağırlık verilmesi ve temel besin ve protein ihtiyaçlarının karşılanması için katı gıdalar püre haline getirilerek yaşlı bireylere sunulması gerekmektedir (Doğru ve Ede, 2020). Ayrıca yaşlıların mevcut hastalıkları öğrenilerek bu doğrultuda bir beslenme planlaması yapılması gerekmektedir.

Bebeklere ve Çocuklara Yönelik Beslenme Hizmeti

Yaşlılar gibi bebekler ve çocuklar da hassas gruplardan bir tanesidir. Deprem ve diğer doğal afetler beslenme konusunda olumsuz yönde değişikliklerin yaşanmasına neden olmaktadır (Amitani ve ark., 2014). Ortaya çıkan yetersiz beslenme, bebek ve çocuklarda gelişimin yavaşlamasına ve kilo kaybına neden olmaktadır (Etiler, 2012). Yaşanan afet sonrası bebek ve çocukların karşılaşılabileceği beslenme sorunlarını önleyebilmek için yaş açısından dönemlere ayırmak oldukça elzemdir. Bu dönemlerin genelde dörde ayrıldığı bilinmektedir (Güden ve Borlu, 2023):

- 0-6 aylık bebekler,
- 6-12 aylık bebekler,
- 1-6 yaş okul öncesi dönem,
- 7 yaş ve üzeri çocuklar.

Bebekler için anne sütü oldukça önemlidir ve ilk altı aylık süre içerisinde şartlar ne olursa olsun emzirilmesi gerekmektedir (Kramer ve Kakuma, 2012). Anne sütü antiviral unsurlar ve antibakteriyel ögeler içerdiği için besin ve sıvı yoluyla bulaşan hastalıklara karşı kalkan görevi görmektedir. Normal yaşamda dahi anne sütü bebekler için elzem durumdayken deprem sonrasında emziren kadının fizyolojik ve psikolojik sebeplerden dolayı sütünün azalması veya kesilmesi söz konusu olabilir ve bu durum bebek için büyük risk teşkil etmektedir. Anne sütünü alamayan 0-6 aylık bebeklerin besin ihtiyacı süt, yoğurt, meyve püreleri ve benzeri gıdalarla desteklenmesi gerekmektedir. 6-12 aylık bebeklere ise bu gıdalara ek olarak yumurta ve kuru baklagiller verilmesi gerekmektedir (Yılmaz ve Arslan, 2018). Yaşanan deprem sonrası 1 yaşından 7 yaşına kadar çocukların yaşadığı beslenme sorunları genel olarak oluşan koşullar nedeniyle çocukların beslenmesinin ihmal edilmesinden kaynaklanmaktadır (Güden ve Borlu, 2023). Beslenme ihmaline neden olan en önemli unsur, çocukların ebeveynlerin vefatıdır ve bu doğrultuda çocukların ailelerine ulaşmak ve çocuklara gerekli sağlık taramalarının yapılması gerekmektedir.

Deprem sonrası iyi beslenmeyen çocukların beyin gelişimi olumsuz etkilenebilir. Beslenme yetersizliği, çocukların büyüme ve gelişme sürecinde önemli bir faktördür ve yeterli beslenemeyen çocuklar, bilişsel ve motor becerilerinde gelişme geriliği yaşayabilirler. Ayrıca, yetersiz beslenme, çocukların bağışıklık sistemini zayıflatarak enfeksiyonlara ve diğer sağlık sorunlarına yakalanma riskini artırabilir (Benton, 2010).

Özetle, deprem sonrası çocukların sağlıklı beslenmesi için temiz içme suyu kaynakları, taze meyve ve sebzeler, tam tahıllı ürünler ve protein kaynaklarına öncelik verilmeli, bebekler mümkün olduğunca anne sütüyle beslenmeli, hazır mamalar uygun şekilde saklanmalı ve vitamin takviyeleri doktor veya diyetisyen tarafından önerilmesi gerekmektedir.

Hamile ve Emziren Kadınlara Yönelik Beslenme Hizmeti

Emzirme döneminde olan anneler ile gebelik aşamasında olan annelerin sağlıklı ve kararında beslenmeleri bebeklerinin gelişimi için oldukça önemlidir. Bir kadının hamilelik döneminde ihtiyaç duyduğu besin ve enerji emzirme dönemine geçildiğinde artmaktadır. Hayatın normal akışta seyrettiği dönemlerde dahi sağlıklı ve yeterli beslenmesi gereken hamilelerin ve emziren kadınların deprem ve benzeri afetlerden aylar hatta yıllar sonra dahi ciddi sorunlarla karşılaşmaması adına (Brunson, 2017) beslenmelerine bu dönemde çok daha fazla dikkat etmesi gerekmektedir.

Deprem sonrasında anne beslenmesi, bebeğin enfeksiyonlara ve bulaşıcı hastalıklara karşı korunabilmesi için oldukça önemlidir ve bu yüzden emzirmenin desteklenmesi gerekmektedir. Hamilelik dönemi ve emzirme dönemlerinde kadınların enerji, protein ve mikro besin ihtiyaçları ciddi bir artış göstermektedir (Kızılay, 2021). Hamilelik döneminde artan enerji ihtiyacı, emzirme döneminde tekrar artış gösterir ve bu dönemde ortalama 285 ile 500 kkal enerji alımı gerekmektedir (Yılmaz ve Arslan, 2018). Ayrıca a vitamini, iyot, folik asit ve demir içeren besinler hem anneler hem de bebekler için önemlidir. Yaşanan deprem sonrasında hamilelerin günde 2 bardak düzeyinde süt veya yoğurt tüketimi sağlanması gerekmektedir (Güden ve Borlu, 2023). Temiz ve taze meyvenin tüketilmesi de önerilmektedir.

Engeli Olan Bireylere Yönelik Beslenme Hizmeti

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre hareket kısıtlılığı, işitme bozukluğu ve sağırılık, görme kaybı veya kısmi görmenin yanı sıra bilişsel bozukluk, psikiyatrik rahatsızlıklar, destek sistemleriyle hareket etme, çevresel veya kimyasal maddelere karşı hassasiyet ve yaşlılığın getirdiği rahatsızlıklar engellilik kapsamına girmektedir (WHO, 2010). Engeli olan bireyler, normal hayatlarında yaşadıkları sorunlara ek olarak yaşanan deprem ve benzeri afetler sonucu yetersiz beslenme gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Kelman ve Stough, 2018). Bu durum engeli olan bireyler için yeni zorluklara

ve engellere neden olabilmektedir. Dolayısıyla diğer hassas gruplarda olduğu gibi bu bireylere yönelik beslenme ve diğer tüm planlamalar yapılırken daha dikkatli olunması gerekmektedir (AFAD, 2013). Öncelikle yaşanan deprem sonrası engeli olan bireyler yakınlarından ayrı kalma durumları söz konusudur ve bu doğrultuda diğer hassas gruplarda olduğu gibi engelli bireyler için de bu durum netleştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda engelli bireylerin gıdaya ulaşımını kolaylaştıracak şekilde hareket edilmesi gerekmektedir. Ek olarak bu bireyler magnezyum, d vitamini, çinko ve demir gibi eksikliklere bağlı olarak sorunlar yaşama ihtimali yüksektir (Oral ve ark., 2017) ve bu yüzden beslenme planlaması yapılırken bu durumun dikkate alınması önem arz etmektedir (Kızılay, 2021).

TÜRKİYE'DE DEPREM SONRASI BESLENME HİZMETLERİ

Depremler, insanların yaşamlarını ve sağlıklarını etkileyen birçok soruna neden olabilir. Deprem sonrasında beslenme de bu sorunlardan biridir. Türkiye, dünyanın en tehlikeli fay hatlarından birine sahip olduğundan, sık sık şiddetli depremler yaşanmaktadır. Bu depremler sonrasında yapılan incelemeler, gıda tedarik zincirindeki aksamaların beslenme sorunlarına yol açtığını ortaya koymuştur. Deprem sonrası ortaya çıkan beslenme sorunları ve diğer acil ihtiyaçların karşılanması için acil eylem planlarının oluşturulması zorunlu hale gelmiştir. Özellikle Marmara Depremi gibi büyük ölçekli depremler, ülkemizde birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların başında, beslenme hizmetlerinde yaşanan aksamalar gelmektedir. Bu aksamalar, acil eylem planlarının oluşturulmasını zorunlu kılmıştır.

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrasında, Kızılay önderliğindeki kurumlar ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, acil beslenme hizmetlerinin önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu çalışmalar sayesinde, Van Depremi'nden sonra kurulan 13 çadır kentte, yemek ve su gibi temel ihtiyaçların yanı sıra sosyal hizmetler de başarıyla yerine getirilmiştir (Araç ve Duru, 2021). Bu gelişmeler, acil hizmetlerin gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Deprem sonrası beslenme hizmetlerinin sağlanması, hayatta kalmak ve sağlıklı kalmak için son derece önemlidir. İnsanlar, deprem sonrasında yaşadıkları stresli ve belirsiz ortamda sağlıklı beslenme eğiliminde olabilirler. Bu nedenle, beslenme hizmetlerinin yanı sıra diğer acil hizmetlerin de etkili bir şekilde planlanması ve uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Doğal afetlerin yaşandığı bir coğrafyada yer alan Türkiye'nin afetlere müdahale etmek için kuruluşlara ihtiyacı vardır ve bu amaçla kurulan kuruluşları mevcuttur. Bu kuruluşların başında, afet müdahale faaliyetlerini yürüten Kızılay yer almaktadır. Kızılay, deprem gibi afet dönemlerinde, depremzedelerin beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için önemli bir rol oynamaktadır. Bu doğrultuda, 2017 yılında, Kızılay tarafından Acil Durum

Afet Yönetiminde Yerel Düzey Beslenme Hizmet Grubu Operasyon Planları oluşturulmuştur. Söz konusu planlar, afetlerde görev alan Kızılay çalışanlarına, beslenme hizmetlerinin nasıl yürütüleceği konusunda yol göstermektedir. Ayrıca, Kızılay'ın Beslenme Hizmetlerindeki Yeri, Kızılay'ı Beslenme Hizmet Modeli, Besin Güvenliği ve Hassas Grupların Beslenmesi gibi konuları içeren kitapçıklar dağıtılmaktadır.

Kızılay, afet müdahale faaliyetleri sırasında beslenme hizmetlerinin yanı sıra, diğer acil ihtiyaçları da karşılamak için çalışmaktadır. Bunlar arasında, barınma, sağlık hizmetleri, psikososyal destek gibi hizmetler de yer almaktadır. Ancak, beslenme hizmetleri, afetzedelerin hayatta kalması ve iyileşmesi için son derece önemlidir. Ayrıca Kızılay, afet müdahale faaliyetleri sırasında, gıda yardımı yapan kuruluşlarla işbirliği yaparak, acil durumlarda gıda güvencesi sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Kızılay, Türkiye'deki doğal afetlerde deprem sonrasında beslenme hizmetleri sağlayarak, afetzedelerin hayatta kalması ve iyileşmesine yardımcı olmaktadır. Bu konuda yapılan planlamalar ve alınan önlemler, afetlere müdahale sürecinde daha etkili ve verimli bir şekilde hareket etmeyi mümkün kılmaktadır.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Deprem sonrasında, insanların beslenme alışkanlıkları genellikle değişir çünkü normal beslenme kaynakları zarar görebilir veya ulaşılamaz hale gelebilir. Ayrıca, deprem sonrasında stres, kaygı ve diğer psikolojik faktörler de beslenme alışkanlıklarını etkileyebilir. Deprem sonrasında, bireylerin sağlıklı beslenme düzenine sahip olması, fiziksel ve zihinsel sağlığını koruması anlamına gelmektedir. Kötü beslenme durumu bağışıklık sisteminin işleyişini bozar ve dolayısıyla tüberküloz, ishal veya sıtma gibi bulaşıcı hastalıklardan kaynaklanan ölüm oranlarının artmasına neden olur. Bu durumda beslenme tedavisi ve tıbbi bakım eksikliği, sonuçta ölüme bile yol açabilir (Maayeshi ve Salehi-Abargouei, 2018).

Bireylerin beslenme alışkanlıkları, gıda kıtlığı, yüksek kalorili işlenmiş gıda tüketimi ve dehidrasyondan etkilenme ihtimali deprem vb. felaketler sonrası değişebilmektedir. Gıda kaynaklarına erişimin zorlaşması veya tamamen kesintiye uğraması gibi olumsuzluklar birçok bireyin açlık, yetersiz beslenme ve susuz kalma yani gıda kıtlığı riski ile karşı karşıya kalmasına neden olabilir. İnsanlar stresli ve belirsiz bir durumla karşı karşıya oldukları için normal beslenme alışkanlıklarından uzaklaşarak yüksek kalorili, işlenmiş ve hazır gıdalar tüketme eğilimi gösterebilirler. Ancak bu tür gıdaların tüketimi normal hayatta dahi çok fazla önerilmemektedir. Ayrıca temiz su kaynaklarına erişim zorlaşması veya kesilmesi toplumda dehidrasyon riskini artırabilir.

Deprem gibi büyük felaketler sonrası insanların sağlıklı bir şekilde beslenmesi için bazı tedbirlerin alınması büyük önem taşımaktadır. Deprem öncesinde alınacak her önlem ve tedbir, deprem sonrasında yaşananları kolaylaştırmaya katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla deprem öncesinde, evde yeterli miktarda gıda, su ve ilaç stoğu hazırlamak oldukça önemlidir. Hazırlanan stoklar depremin ardından kullanılabilir olması gerekmektedir. Deprem sonrasında bireylerin işlenme düzeyi düşük olan, taze ve besleyici gıdalar tüketmeye özen göstermesi gerekmektedir. Bu tür gıdalar sağlıklı beslenme için gerekmektedir. Su kaynaklarına erişim zorlaşabileceği veya kesilebileceği için insanları deprem sonrası su tüketimine dikkat etmesi gerekmektedir. Deprem sonrasında, gıdaların uygun bir ortamda depolanması önem arz etmektedir. Yiyeceklerin taze kalmasını ve güvenli bir şekilde tüketilebilmesini sağlamak için, yiyecekleri uygun sıcaklıkta depolamak gerekmektedir.

Felakete maruz kalan bireylerin stres ve kaygı seviyeleri artabilmektedir. Yoganın beslenmeyle doğrudan bir ilişkisi olmasa da stresi azaltmaya yardımcı olarak sağlıklı bir beslenme alışkanlığı geliştirmeye yardımcı olabilir. Deprem sonrasında yaşanan stres, kaygı ve travma, insanların normal beslenme düzenlerini bozabilir ve sağlıksız besin seçimlerine yol açabilir. Yoga, meditasyon ve diğer rahatlama teknikleri, stres seviyelerini azaltmaya yardımcı olarak insanların daha sağlıklı beslenme seçimleri yapmalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, yoga ve meditasyon, insanların vücutlarına daha fazla bağlanmalarına ve doğru besinleri seçmelerine yardımcı olabilir. Bununla birlikte, sağlıklı bir beslenme alışkanlığı, sadece yoganın değil, genel olarak stres yönetiminin de bir parçasıdır.

Deprem sonrasında protein, karbonhidrat, yağ, vitamin ve mineral içeren dengeli bir beslenme alışkanlığı korumak da önemlidir. Deprem sonrasında, çoğu insan hareketli olacağından daha fazla kalori yakabilir ve bu nedenle yeterli miktarda besin alınması önemlidir. Ayrıca, kalsiyum, demir ve C vitamini gibi besinleri içeren gıdaların da tüketilmesi önemlidir, çünkü bu besinlerin eksikliği, sağlık sorunlarına yol açabilmektedir.

Sonuç olarak, deprem sonrası beslenme alışkanlıkları hakkında bilinçli olmak, depremzedelerin sağlığı için oldukça önemlidir. Yeterli ve dengeli beslenme sağlamak, enfeksiyon riskini azaltmak ve su kaynaklarını tasarruflu kullanmak için doğru besin seçimleri yapmak gerekir. Bu nedenle, deprem öncesi hazırlıklı olmak ve acil durum gıda stokları oluşturmak ve düzenli olarak tazeleyerek deprem sonrasında yeterli gıda kaynağına sahip olmak önemlidir. Ayrıca, beslenme programları oluşturulması ve depremzedelere beslenme desteği sağlanması da önemlidir. Bu desteğin sağlanması için uluslararası yardım kuruluşları ve hükümetler arasındaki işbirliği büyük önem taşımaktadır. Deprem sonrası beslenme alışkanlıkları hakkında farkındalığın artırılması ve doğru bilgilendirmenin yapılması, depremzedelerin sağlığının korunmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- AFAD (İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı). (2013). Türkiye Afet Müdahale Planı. Erişim: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2419/files/Afet_Mud_PI_ResmiG_20122013.pdf.
- Amitani, Y., Sudo, N., Tsuboyama-Kasaoka, N., Ishikawa, F. and Sako, K. (2014). Restructuring of The Disaster Countermeasures about Meal Services at Nursery Schools in a Metropolitan Area after The Great East Japan Earthquake. *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*, 57, 192-200.
- Araç, F. Ö. ve Duru, Ö. A. (2021). Doğal Afetlerde Gıda İhtiyaç Durumunun Değerlendirilmesi ve Beslenme Müdahaleleri: Deprem Örnekleri Açısından İncelenmesi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(4), 337-341.
- Avdar, R. ve Avdar, R. (2021). Türkiye’de Yaşanan Doğa Kaynaklı Afetlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri. *Journal of Disaster and Risk*, 5(1), 1-12.
- Aycan, S., Toprak, İ., Yüksel, B., Özer, H. ve Çakır, B. (2002). Afet Durumlarında Beslenme Hizmetleri. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Baytiyeh, H., and Naja, M. (2016). The Effects of Fatalism and Denial on Earthquake Preparedness Levels. *Disaster Prevention and Management*, 25(2), 154–167.
- Benton, D. (2010). The Influence of Dietary Status on The Cognitive Performance of Children. *Molecular Nutrition & Food Research*, 54(4), 457-70.
- Brunson, J. (2017). Maternal, Newborn, and Child Health after The 2015 Nepal Earthquakes: An Investigation of The Long-Term Gendered Impacts of Disasters. *Matern Child Health Journal*, 21(12), 2267-2273.
- Çakır, Ö. ve Aydoğmuş Atalay, G. (2020). Afetlerde Özel Gerekli Grup Olarak Yaşlılar. *Dirençlilik Dergisi* 4(1), 169-186.
- Doğru, S. ve Ede, G. (2020). Afet Durumlarında Besin ve Beslenme Desteğinin Planlaması. *Sağlık Bilimlerinde Güncel Yaklaşımlar*, 1(1), 25-34.
- Etiler, N. (2012). Afetlerde Sık Karşılaşılan Sorunlar. M. Karaböcüoğlu, H. L. Yılmaz, ve M. Duman (Eds.), *Çocuk Acil Tıp* (s. 1–15). İstanbul, İstanbul Tıp Kitabevi. ISBN:978-605-7874-83-2
- Farooqui, M., Quadri, S. A., Suriya, S. S., Khan, M. A., Ovais, M., Sohail, Z., Shoaib, S., Tohid, H. and Hassan, M. (2017). Posttraumatic Stress Disorder: A Serious Post-Earthquake Complication. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 39(2), 135–143.
- Güden, R. A. ve Borlu, A. (2023). Afetlerde Toplum Beslenmesi ve Hassas Gruplara Yönelik Beslenme Planı. *Food and Health*, 9(1), 61-68.
- İşçi, C. (2008). Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz? *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(9), 959-983.
- Kelman, I. and Stough, L. (2018). Disability and Disaster: Explorations and Exchanges. *Journal of Exceptional People*, 2(13).
- Kramer, M. S. and Kakuma, R. (2012). Optimal Duration of Exclusive Breastfeeding. *Co-chrane Database Systematic Review*, 8, doi:10.1002/14651858.CD003517.pub2
- Maayeshi, N. and Salehi-Abargouei, A. (2018). Nutrition Support in Earthquakes: A Comprehensive Program is Needed for Iran. *Journal of Disaster and Emergency Research*, 1(2), 51-54.
- Nakazawa, T. and Beppu, S. (2012). Shifting from Emergency Food to Disaster Preparation Food to Help Disaster Survivors. *Science & Technology Trends. Quarterly Review*. 44, 36-52. Available from: [http:// data. nistep.go.jp/dspace/bitstream/11035/2892/1/NISTEPSTT044E-36.pdf](http://data.nistep.go.jp/dspace/bitstream/11035/2892/1/NISTEPSTT044E-36.pdf)
- Ni, C., Chow, M. C. M., Jiang, X., Li, S. and Pang, S. M. C. (2015). Factors Associated with Resilience of Adult Survivors Five Years after The 2008 Sichuan Earthquake in China. *PLoS ONE*, 10(3), 0121033.

- Oral, İ., Bozbey, M. M., Özcan, G. G., Özdemir, A., Güler, A., Coşar, A. E., Aslan, S., Soylu, F. ve Hatipoğlu, Ç. (2017). Türk Kızılayı Beslenme Hizmet Modeli. İ. Öztürk ve Ç. Koçak (Eds.), *Türk Kızılayı Beslenme Hizmetleri Klavuzu* (s. 29-54). Ankara.
- Pampal, S. (2000). *Depremler* (2. Baskı). İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Satriano, C., Wu, Y.-M., Zollo, A. and Kanamori, H. (2011). Earthquake Early Warning: Concepts, Methods and Physical Grounds. *Soil Dynamics and Earthquake Engineering*, 31(2), 106–118. doi:10.1016/j.soildyn.2010.07.007
- Selen, H. (2018). Sosyal Afetlerin Beslenme Açısından Çocukların Fiziksel Gelişimi Üzerine Etkileri; Bitlis İli Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitlis.
- Şalcıoğlu, E. ve Başoğlu, M. (2008). Psychological Effects of Earthquakes in Children: Prospects for Brief Behavioral Treatment. *World Journal of Pediatrics*, 4(3), 165–172.
- Tsuboyama-Kasaoka, N. and Purba, M. B. (2014). Nutrition and Earthquakes: Experience and Recommendations. *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*, 23(4), 505-513.
- Uslu, G. ve Uzun, B. (2014). Kentsel Dönüşüm Projelerinde Deprem Etkisi. *Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 6(2), 1-11.
- World Health Organization. (2010). *International Classification of Functioning, Disability and Health*.
- Yerli, G. (2017). Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. *Journal of International Social Research*, 10(52):1278-1287.
- Yılmaz, H. Ö. ve Arslan, M. (2018-22-24 Ekim). Acil Durum ve Afetlerde Beslenme. 1. Uluslararası Afet Yönetimi Kongresi, 84-90.
- Zhao, X., Yin, S., Zhao, L., Fu, P., Zhang, J. and Ma, G. (2010) The Nutritional Status among Children Under 60 Months Year-Old after OneYear of the Earthquake in Wenchuan. *Chinese Journal of Preventive Medicine*, 44(8), 691-695.

DEPREM SONRASI TÜRKİYE TURİZMİNİN GELECEĞİ

Seda ÖZDEMİR AKGÜL¹, Necdet HAZNEDAR²

GİRİŞ

Krizler; beklenmedik anda ortaya çıkan, işletmelerin her kademesini etkileyen ve mevcut değerlerini tehdit eden, stres yaratan, alınacak önlemler konusunda zamanın çok kısa olduğu, öncesinde düşünilemeyen durumlardır. Belirsizlik ve zamanın kısıtlı olmasıyla birlikte yaratmış olduğu olumsuz sonuçlar işletmeleri maddi ve manevi zarara sokabilmektedir. Bu noktada turizm sektörü de diğer sektörlerden farklı olarak emek yoğun olması ve kırılğan yapısı nedeniyle krizlere daha savunmasız durumdadır. Olası krizler turizm sektörüne olan talebi olumsuz yönde etkilemektedir. Göral (2014: 90)'a göre turizm talebi; siyasi gelişmeler, savaş, terör, doğal afetler, salgın hastalıklar, turistlerin can ve mal güvenliğini tehdit eden olaylara karşı duyarlı bir yapıya sahiptir. Bu durumlar neticesinde turistlerin seyahat talepleri önemli ölçüde düşmektedir.

Turizm sektöründe yaşanan krizler turistik ürüne olan talebi negatif yönde etkilemektedir. Sektörde yaşanan krizlerin etkilerini anlayabilmede talep üzerindeki etki şiddeti, bölgelere yayılma durumu, krizin etki süresi gibi farklı açılardan değerlendirilmelidir (Pizzam, 1999: 34). Örneğin savaş ve terör olaylarında turistler seyahat ertelemelerine ya da iptallerine yönelik eğilim gösterirken, salgın hastalıklar da ülke, bölge ya da tüm dünyayı etkilediğinden seyahat akışı bu noktada da değişkenlik göstermekte ve turizm sektörü için çok fazla tehdit oluşturarak sektörü olumsuz yönde etkilemektedir. Turizm sektörünün ülke ekonomisine büyük katkısı düşünüldüğünde bu tür krizler sektörde gelirlerin düşmesine büyük çapta ülke ekonomisinin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmaktadır (Feichtinger, 2001: 284).

1 Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, Orcid: 0000-0003-4482-4119, E-posta: sedaozdemir8@gmail.com

2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0009-0006-0101-5951, E-posta: necdethaznadar@gmail.com

Doğal afetlerden biri olan deprem bölgede turistik hareketleri olumsuz etkileyen diğer bir kriz türüdür. Bölgenin eski haline gelmesi uzun bir süreç gerektirmektedir (Köroğlu, 2004: 18). Doğal afet krizleri sadece bulunduğu bölgeyi etkilemez aynı zamanda komşu bölgelerin turistik faaliyet akışını da olumsuz etkilemektedir (Ritchie ve Campiranon, 2014: 3). Deprem sonrasında merkez üssü ve yakın bölgelerde birbirini tetikleyen farklı ve artçı depremler meydana gelebilmektedir. Dolayısıyla deprem sonrası kriz yaratıcı etkilerinin ne kadar süreceği tahmin edilemez. Bu afetler sonrasında ise meydana gelen hasar ve maddi zarar işletmeleri ve devleti ciddi kayıplara uğratmaktadır. Faulkner (2001:136)'de doğal afet krizlerinin dışsal ve öngörülemeyen olduğunu savunmaktadır. Doğal afetler turizm endüstrisini farklı açılardan sarsıcı bir etkiye sahiptir. Krizle beraber afetin gerçekleştiği destinasyon ve çevresinde turizm elverişsiz hale gelmekte, turistik talep ise düşüş göstermektedir.

Turizm sektörü krizden çok daha büyük oranda etkilenen sektörlerden biriyken bazı zamanlarda ülke ekonomisine fırsat sağlayabilecek bir sektör durumundadır. Bu noktada krize hazırlık süreci sektör açısından önem arz etmektedir. Krize hazırlık sürecinden kriz esnası ve kriz sonrasında olumlu-olumsuz yönlerin tespitlerine kadar olan süreçte kriz yönetiminin iyi planlanması olası muhtemel benzer krizlere hazırlık açısından önemlidir. Bu noktadan hareketle bu bölümde Türkiye turizmi mevcut durumu ortaya koyulup, turizm sektöründe krizlerin etkileri ve kriz yönetimi, doğal afetlerin, salgın hastalıkların, terör olaylarının turizme etkileri tespit edildikten sonra deprem sonrası turizm paydaşlarının uygulaması gereken stratejileri ve sorumlulukları ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

TÜRKİYE TURİZMİ MEVCUT DURUMU VE İSTATİSTİKİ BİLGİLER

Türkiye'nin coğrafi konumu, kültürü ve tarihi yapısı, doğal kaynaklar, farklı iklim tiplerini aynı anda deneyimleyebilme ve birçok medeniyetin ev sahibi olması nedeniyle turizm potansiyeli en zengin ülkelerden biridir. Bunun yanı sıra Türkiye'de turizm; cari açık, işsizlik vb. ekonomik sorunların çözümünde önemli sektörlerden biridir (Aslan, 2014:433). Turizm sektörü özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ivme kazanmıştır. Turizm sektörü gün geçtikçe gelişmekte ve ekonomik bir güç haline gelmektedir. Ülkelerin ekonomileri açısından can simidi ve önemli bir gelir kaynağıdır. Bunun yanı sıra ülkelere istihdam sağlaması, ödemeler dengesine döviz girdisi sağlaması ile dış ticaretteki açıkları kapatması, yabancı sermayeyi artırması, sosyo-kültürel getirileri gibi birçok pozitif rolü ile ülkeler için son yıllarda gözde duruma gelmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bir gelir kaynağı olan turizm sektörü, talep elastikiyeti yüksekliği nedeniyle ülkeler arası rekabet ortamı yaratmaktadır. Bunun farkında olan ülkeler sektörden elde edeceği gelirlerin ekonomiye katkısını düşünerek çeşitli gayretler göstermektedir. Turizm

sektörü elastiki yapısıyla, kriz dönemlerinde istihdam ve ekonomiye sağlamış olduğu katkıyla, ülkelerin krizlerden başarıyla çıkmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Ülkeye sağlamış olduğu gelirler açısından değerlendirildiğinde 2013-2022 yılları arasında gelir oranları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. 2013-2022 Yılları Arası Türkiye Turizm Geliri ve Ziyaretçi Sayısı Dağılımı

Yıllar	Toplam Turizm Geliri (\$)	Toplam Ziyaretçi Sayısı
2013	32 Milyar	39 Milyon
2014	34 Milyar	41.4 Milyon
2015	31 Milyar	41.6 Milyon
2016	22.1 Milyar	31.3 Milyon
2017	26.2 Milyar	38.6 Milyon
2018	29.5 Milyar	46 Milyon
2019	34.5 Milyar	51.7 Milyon
2020	12 Milyar	15.9 Milyon
2021	24.4 Milyar	30 Milyon
2022	46.2 Milyar	51.3 Milyon

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Tablo 1’de yer alan Tük 2022 verilerine göre 2016-2017 yıllarında hem turizm gelirlerinde hem de gelen turist sayısında düşüş olduğu görülmüştür. Bunun nedeni 2016 yılında meydana gelen darbe olaylarıdır. Turizm sektörü yapısı gereği kırılgan bir sektör olduğundan doğal afetler, savaş, terör olayları, salgınlardan olumsuz etkilenmektedir. Yine tablo incelendiğinde 2020 yılında turizm gelirleri ve toplam ziyaretçi sayısında ciddi düşüş gözlemlenmektedir. Sonraki yıl (2021) ise yine çok artış almadan yılı tamamlamıştır. Covid-19 salgını nedeniyle meydana gelen seyahat kısıtlamaları turizm sektöründe hem talebi düşürmüştür hem de ekonomik boyutta kayıplara neden olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021) verilerine göre pandeminin başladığı 2019 Mart ayından sonraki bir yıllık süreçte gelirden ve doluluk oranlarında %50 düşüş yaşanmıştır. Tablo’ya bakıldığında 2022 yılı verilerine bakıldığında 46,2 milyar dolar gelir ve 51,3 milyon ziyaretçi sayısı ile turizm sektörünün canlandığı görülmektedir. Ancak darbe ve Covid-19 kriz sürecinde gerçekleşen düşüşlerin 6 Şubat 2023 yılında gerçekleşen büyük deprem sonrası yaşanılması da kaçınılmazdır.

TURİZM SEKTÖRÜNDE KRİZ YÖNETİMİ

Turizm sektöründe kriz yönetimi, kuruluşların ve destinasyonların turizm sektörünü olumsuz etkileyebilecek beklenmedik olayların etkisini en aza indirmesine yardımcı olan kritik bir süreçtir (Tüfekçi, 2010). Bu krizler; deprem, kasırga veya sel gibi doğal afetler, salgın hastalıklar veya salgınlardır.

gibi acil sağlık durumları, terör saldırıları, siyasi istikrarsızlık veya ekonomik gerilemeler olabilir.

Turizm sektörü, destinasyonun emniyet, güvenlik ve istikrar algısına büyük ölçüde bağlı olduğundan özellikle krizlere karşı savunmasızdır. Bir kriz meydana geldiğinde, turizm gelişmelerinde önemli bir düşüşe yol açabilir, destinasyonun itibarına zarar verebilir ve yerel toplulukta ekonomik kayıplara neden olabilir (Seymen, 2004). Bu nedenle, turizm endüstrisinin aşağıdaki temel adımları içeren iyi tasarlanmış bir kriz yönetimi planına sahip olması çok önemlidir:

Hazırlık: Kriz yönetiminin ilk adımı olası krizlere hazırlanmak. Bu, potansiyel tehditleri ve güvenlik açıklarını belirlemek için bir risk değerlendirmesi yapmayı, acil durum planları ve prosedürleri geliştirmeyi ve krizlere etkili bir şekilde yanıt vermeye hazır olduklarından emin olmak için personele eğitim vermeyi içerir. Plan ayrıca turistlere, paydaşlara ve medyaya doğru ve zamanında bilgi yaymak için net bir iletişim stratejisi içermelidir.

Müdahale: Bir kriz durumunda, hızlı ve etkili bir şekilde müdahale etmek önemlidir. Bu, acil durum planının etkinleştirilmesini, etkilenen turistlere yardım sağlanmasını ve krizi yönetmek için ilgili makamlar ve paydaşlarla yakın çalışmayı içerir (Başer ve İnce, 2022). Bu aşamada turistleri ve paydaşları durum ve alınan önlemler hakkında bilgilendirmek için iletişim de kritik öneme sahiptir (Yılmaz, 2004).

İyileşme: Kriz sona erdikten sonra turizm sektörü toparlanma çabalarına odaklanmalıdır. Bu, krizin destinasyon üzerindeki etkisinin değerlendirilmesini ve turizm endüstrisini eski haline getirmek için stratejilerin uygulanmasını içerir. Örneğin, destinasyonun ziyaretçileri bölgeye geri çekmek için pazarlama kampanyalarına yatırım yapması, turizm işletmelerini yeniden açılmaya teşvik edecek teşvikler sağlaması veya destinasyonun cazibesini artırmak için altyapı iyileştirmeleri uygulaması gerekebilir.

Değerlendirme: Son olarak, iyileştirme alanlarını belirlemek ve gelecekteki yanıtları iyileştirmek için gerekli değişiklikleri yapmak için kriz yönetimi sürecini değerlendirmek önemlidir. Bu, acil durum planının etkinliğinin analiz edilmesini, iletişim stratejisinin değerlendirilmesini ve iyileştirilecek alanları belirlemek için turistlerden, paydaşlardan ve personelden geri bildirim alınmasını içerir.

Özetle, kriz yönetimi, beklenmedik olayların etkisini en aza indirmek, destinasyonun itibarını korumak ve turistlerin ve yerel toplulukların güvenliğini ve esenliğini sağlamak için turizm endüstrisi için temel bir süreçtir. Kriz yönetimine proaktif ve stratejik bir yaklaşım benimseyen turizm endüstrisi, krizlerden daha güçlü ve daha dirençli çıkabilir.

Krizlerin Olumlu Etkileri

Krizler işletme için tehdit ya da fırsat oluşturduğu kriz yönetimi değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkmaktadır (Okumuş, 2003). Krizler, turizm endüstrisi ve yerel topluluklar üzerinde önemli ölçüde olumsuz etkilere sahip olabilse de aşağıdakiler de dahil olmak üzere bazı olumlu etkilere de yol açabilir:

Artan farkındalık ve hazırlık: Krizler, turizm endüstrisinde acil durumlara hazırlık ve müdahalenin önemi hakkında farkındalık yaratabilir. Bu, gelişmiş kriz yönetimi planlarına, personel için daha iyi eğitime ve turizm işletmeleri, yerel makamlar ve acil servisler arasında daha güçlü ortaklıklara yol açabilir (Dallaryan ve Kahraman, 2006).

Turizm ürününün çeşitlendirilmesi: Krizler, destinasyonlar için turizm ürünlerini çeşitlendirmek ve yeni pazarlar çekmek için fırsatlar yaratabilir. Örneğin, doğal afetlerden etkilenen destinasyonlar, daha az geleneksel destinasyonları keşfetmekle ilgilenen ziyaretçileri çekmek için ekoturizmi, macera turizmini veya kültürel turizmi teşvik edebilir.

Altyapı iyileştirmeleri: Krizler, etkilenen bölgelerde altyapı iyileştirmelerine de yol açabilir. Örneğin, bir doğal afetten sonra yollar, havaalanları ve kamu hizmetleri gibi altyapının onarılması veya yükseltilmesi gerekebilir, bu da genel turizm ürününü geliştirebilir ve ziyaretçi deneyimini geliştirebilir.

Toplum direnci: Krizler, toplum direncini güçlendirebilir ve yerel sakinler arasında bir dayanışma duygusu geliştirebilir. Bu, ziyaretçiler için sıcak ve samimi bir atmosfer yaratarak turizm endüstrisi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilecek, destinasyonda daha büyük bir topluluk ruhu ve gurur duygusuna yol açabilir.

İnovasyon ve yaratıcılık: Krizler aynı zamanda turizm endüstrisinde inovasyonu ve yaratıcılığı besleyebilir. Örneğin, COVID-19 salgını sırasında birçok turizm işletmesi sanal deneyimler sunarak, temassız hizmetler geliştirerek ve fiziksel mesafeye izin veren açık hava etkinliklerini teşvik ederek yeni gerçekliğe uyum sağladı. Geleneksel yönetim araçlarının değişimini hızlandırarak farklı bir krizle karşılaşıldığında etkilerin en az zararlı atlatılmasına yardım eder (Çiçek, 2017: 98).

Tüm bunların yanı sıra örgütün zayıf yönlerinin ortaya çıkması, Takım ruhunun oluşturulması ve yeni yeteneklerin keşfedilmesi (Turgut, 2015), etkin stratejilerin geliştirilmesi, geleneksel yönetim araçlarının değişiminin hızlanması (Çiçek, 2017) şeklinde de krizlerin olumlu etkileri görülmektedir.

Genel olarak, krizler turizm endüstrisi üzerinde önemli bir olumsuz etkiye sahip olsa da destinasyonlar için turizm ürünlerini yenilemek, çeşitlendirmek ve geliştirmek için fırsatlar da yaratabilir. Direnç, hazırlık ve yaratıcılığa

odaklanarak, turizm endüstrisi krizlerden daha güçlü ve gelecekteki zorluklara daha uyumlu bir şekilde çıkabilir.

Krizlerin Olumsuz Etkileri

Krizler, kriz geçtikten sonra da uzun süre devam edebilen bir dizi olumsuz etki ile turizm endüstrisi ve yerel topluluklar üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olabilir (Köşker, 2017).

Krizlerin turizm endüstrisi üzerindeki en önemli etkilerinden biri, destinasyonu ziyaret eden turist sayısındaki azalmadır, bu da turizm işletmeleri ve yerel ekonomi için daha az gelirle sonuçlanabilir. Bu, geçim kaynakları için turizme güvenenler için iş kayıplarına ve ekonomik zorluklara yol açabilir.

Ekonomik etkiye ek olarak, krizler destinasyonun imajına zarar verebilir ve gelecekte turistler için daha az çekici hale gelebilir. Destinasyonun imajını eski haline getirmek ve potansiyel ziyaretçilerin güvenini yeniden kazanmak zaman alabileceğinden, bunun turizm endüstrisi üzerinde kalıcı bir etkisi olabilir. Krizlerin turizm işletmeleri üzerindeki olumsuz etkileri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Krizlerin Turizm İşletmeleri Üzerinde Neden Olduğu Olası Olumsuz Etkiler

Etki Türü	Açıklama
Talepte Daralma	Rezervasyon iptalleri, pazar payı küçülmesi, komisyon giderlerinde düşüş, hedef satışlara ulaşamama.
Maliyetler	Finansman, ürün, hizmet maliyetleri yükselmesi
Finansal Yapı	Dış finansman, oto finansman kaynağı bulmakta zorluklar, likidite riski, öz kaynakların azalması, alacakların alınmasında güçlükler, tazminat ödeme zorunluluğu, duran varlıklar elden çıkarılabilir.
Rekabet Gücünde Zayıflama	Rekabet etmenin zorlaşması, pazar payının azalması
Çalışanların etkilenmesi	İş gören devir hızının ve devamsızlığın artması, stres düzeyi artabilir, verimlilik azalabilir, fiziksel yaralanmalar veya ölümler olabilir.
Yönetsel Etkiler	Karar almada zorluklar, sorunlarla mücadele, örgüt iklimi bozulması
Dış Çevre ile Olan İlişkiler	Alacaklılarla ve dağıtım kanalı üyeleri ile olan ilişkiler bozulabilir, İmaj sorunu olabilir.
İç Çevre ile Olan İlişkiler	İş görenler arasında, iş görenler ile yönetim arasında, örgütler arasında çatışma yaşanabilir
Hizmet Kalitesinde Düşme	Müşteri şikâyetleri artarken pazar payı düşebilir

Kaynak: (Tanrısevdi, 2004.)

Krizler, yerinden edilme, evlerini veya işlerini kaybetme veya diğer olumsuz etkilerle karşılaşabilecek yerel sakinlerin günlük yaşamlarını da kesintiye uğratabilir. Bu, etkilenenler için önemli zorluklara neden olabilir ve yerel toplulukta bir istikrarsızlık ve belirsizlik duygusu yaratabilir.

Doğal afetler veya diğer krizler de destinasyonun doğal güzelliğini ve cazibesini etkileyebilecek şekilde çevreye önemli zararlar verebilir. Bu, çevreye uzun vadeli hasara ve değerli ekosistemlerin ve habitatların kaybına yol açabilir.

Son olarak krizler, kriz sonucunda stres, travma veya kaygı yaşayabilen hem turistlerin hem de yerel halkın ruh sağlığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Bunun, etkilenenlerin refahı üzerinde uzun vadeli etkileri olabilir ve ele alınması için destek ve kaynak gerektirebilir.

DOĞAL AFETLERİN, SALGINLARIN, TERÖR OLAYLARININ TURİZME ETKİSİ

Turizm sektörü kırılgan yapısından dolayı krizlerden olumsuz etkilenmektedir. Deprem, tsunami, sel felaketleri, orman yangınları gibi doğal afet kaynaklı çok sayıda turizmden bağımsız olarak krizler ortaya çıkmaktadır. Doğal afetlerden biri olan orman yangınlarının turizm sektörü üzerinde etkisi çok boyutludur. Bunlardan en önemlisi, yangınların turizm işletmelerine, insanların konakladığı yerlere, yönlendirme levhaları, yollar vb. altyapılara verdiği zararlardır (Cioccio ve Michael, 2007). Yaşanan bir felakette altyapının yenilenmesi uzun zaman aldığından kurtarma maliyetleri artarak gelir kaybı meydana gelmektedir. Bu noktada orman yangınlarının turizm sektörü üzerinde birkaç yıl boyunca kalıcı etkiye sahip olduğu görülmektedir (Boustras vd., 2021). Turizm sektörü üzerindeki etkilerinden biri ise, bölgeye gelen turistlerin bölgeyi terk etmeleri, varışlarını ertelemeleri ya da iptal etmeleri gibi tutumlar sergiledikleri görülmektedir (Hystad ve Keller, 2008). Doğal afetlerden biri olan depremler de turizmi olumsuz etkileyen yıkıcı durumlardır. 21 Eylül 1999'da 7.3 şiddetinde gerçekleşen Tayvan depremi ekonomiyi ciddi etkilemiş, can ve mal kaybına sebep olmuştur. Tayland'da bulunan birçok turizm tesisi zarar görmüş, turizm faaliyetleri olumsuz etkilenmiştir. Deprem sonrası bölgeye yönelik turizm taleplerinde düşüş yaşanmış ekonomik anlamda büyük kayıplar meydana gelmiştir. 1999 yılında Türkiye'de ve 1995'de Japonya'da meydana gelen depremler sonucunda da turizmde benzer etkiler görülmüştür (Huang ve Min, 2002: 146). 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan ve 10 ili etkileyen depreminde turizme geçmişte yaşanan olası sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Turizm sektörünü terör olayları, suç teşkil eden olaylar, savaş, politik meseleler gibiolumsuz etkileyebilecek güvenlik durumları bulunmaktadır (Pizam ve Mansfeld, 2006: 17). Bunlardan en sık olan terör olaylarının olduğu zamanlarda ülkeye gelen turist sayısı ve turizm gelirlerinde azalma meydana gelmektedir. Bu olaylar hem toplumu yıldırma hem de ülke ekonomisini olumsuz etkilemeyi amaçlamaktadır. Terör eylemlerinin yaşandığı yıllarda turizm talebinde düşüş meydana gelirken sonraki yıllarda artışa neden olabilmektedir. Yani bu olayların etkisinin kısa süreli olduğu görülmektedir

(Acar ve Çetin, 2017). Terör eylemlerinin arttığı dönemlerde talepte düşüş yaşanmış ve rezervasyonlar iptal edilmiştir. Güven ortamından uzaklaşmak ülke açısından turizm ve sektörde çalışan yatırımcıları olumsuz etkilemektedir. Turistler açısından güvenlik son derece önemli bir nokta olduğundan bölgenin güvenli olması talep üzerinde etkili bir faktördür (Seçilmiş ve Ünlüöner, 2009). Terör sonrası ölü ve yaralı sayıları, eylemin vermiş olduğu tahribat görüntüleri turistlerin güvenlik ile ilgili algılamalarını olumsuz etkilemektedir. Eğer bu eylemler süreklilik arz ediyorsa turizme olan talep yine olumsuz etkilenmektedir (Pizam ve Fleischer, 2001, s. 8-9). Kırlar Can (2009)'a göre de turistler terör olayları sonrasında seyahat uyarılarını dikkate almakta bu uyarıların şiddetine göre planladığı seyahate devam etme, iptal etme, erteleme veya daha güvenli bir destinasyonu tercih etme gibi davranışlar sergilemektedir.

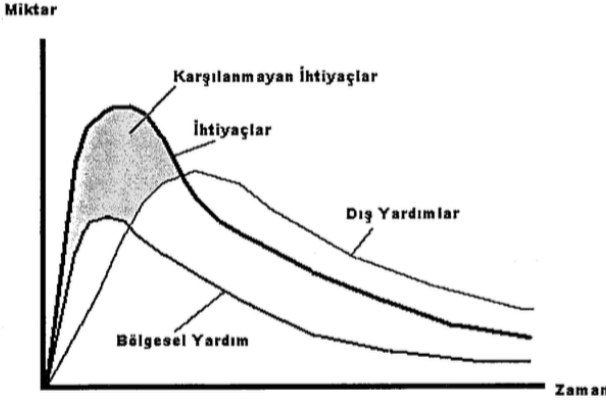
Dünya'da yaşanan salgın hastalıklar turizm sektöründe imaj ve ekonomiyi negatif yönde etkilemiştir. 2003 yılında Sars virüsünün ortaya çıkmasıyla başta Çin, Hong Kong, Tayvan ve Singapur olmak üzere 27 ülkede zorunlu seyahatler hariç uluslararası seyahatler yasaklanmıştır (Kuo vd., 2008: 918). Çeti ve Ünlüöner (2019)'e göre salgın hastalıkların ülkelerin turizm taleplerinde etkisi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte salgının başladığı yıl ya da bir yıl sonrasında gelen turist sayılarında düşüş yaşandığı görülmüştür. 2020 yılında Covid-19 salgını ile birlikte turizm sektörü ciddi bir şekilde etkilenmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı sektör temsilcileri ile iş birliği sağlayarak krizin atlatılmasında çok sayıda hayata geçirmiştir. Çoban (2020)'nın otel yöneticileri ile yaptığı bir araştırmada Covid 19 krizi için otelin büyüklüğü, personel sayısı ve departmanlara göre kriz yönetim ekibi oluşturulmuştur. Ayrıca otellerin kriz öncesi hazırladıkları senaryolar ve acil durum planlarında belirtilen şartlar doğrultusunda olası krizde ekipte görev alan personelin görev ve sorumluluklarını yerine getirdiği, otel yöneticilerinin senaryoları güncellediği ve personelin krizler için gerekli eğitimleri aldıkları görülmüştür.

Turizm sektöründe Covid-19'un olumsuz etkilerini azaltmak için bazı önlemler alınmıştır. Bu önlemler arasında; KDV oranlarında indirim yapılması, belirli bir zaman dilimi içerisinde ödemelerin ertelenmesi, sigorta primlerinin ödenmesinin ertelenmesi ya da ödemede kolaylık sağlanması, işletmelere kısa çalışma ödeneği verilmesi, finansman desteği ve işe devam kredisi verilmesi gibi yardımlar sağlanmıştır (Demir vd., 2020: 84). Menegaki (2020)'ye göre Covid-19 sonrası toparlanma sürecinde de normalleşmeye dönebilmek için bazı uygulamaların fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu uygulamalar; insanların tekrar seyahat edebilmelerini sağlamak için doğru bilginin verilmesi gerekliliği, seyahat etmenin güvenli olduğu bilgisinin kabul görmesi, vizelerin kolaylaştırılması, seyahat vergilerinin kaldırılması, iptal edilmesi ya da ertelenmesi şeklinde ifade edilebilir.

DEPREM SONRASINDA TURİZM PAYDAŞLARININ UYGULAMASI GEREKEN STRATEJİLERİ SORUMLULUKLARI

Yaşanılan bir afet sonrasında kriz yönetim merkezleri afet yönetiminde afet kaynaklı ve müdahale kaynaklı ihtiyaçları karşılamak zorundadır. Afet kaynaklı ihtiyaçlar afetin türüne uygun olup müdahale kaynaklı ihtiyaçlar gönüllü olarak yardım faaliyetlerine katılan kişilerin barınma ve gıda ihtiyaçlarıdır (Alexander, 2002).

Şekil 1. Afet Sonrasında Ortaya Çıkan İhtiyaçlar ve Karşlanması

Kaynak: (Alexander, 2002)

Şekil 1’de görüldüğü üzere afet (deprem) sonrası ihtiyaçlar afetin geldiği andan itibaren artış göstermektedir. Dış yardımlar gelene kadar acil ihtiyaçlara ağırlık verilmektedir. Birincil öncelikli ihtiyaçlarda hayat kurtarma, ulaşımı sağlama, haberleşmeyi sağlama, arama kurtarma faaliyetlerini gerçekleştirme, acil tıbbi yardımların bölgeye ulaşımını en kısa sürede gerçekleştirme bulunmaktadır. İkinci öncelikli ihtiyaçlarda yeme, içme, barınma, ısınma, aydınlatma gibi bu tür ihtiyaçlar önceden koordine ve devamlılık gerektiren ihtiyaçlardır. Malzemelerin dağıtımını, nerede toplanıp nasıl yapılacağına önceden planlanması gerekmektedir. Üçüncü öncelikli ihtiyaçlar ise; altyapı hizmetlerinin onarılması, enkazların kaldırılması, ölümlerin defnedilmesi şeklinde yaşamın normale dönmeye yönelik ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçların karşılanması öncelikle bölgesel olarak gerçekleştirilmekte ve dış yardımlardan destek alınmaktadır. Birçok otel işletmesi de dayanışma içerisinde olup kapılarını deprem sonrası depremzedelere açarak destek olmaktadır. Valilik koordinasyonu ile oteller deprem bölgesinden gelen kişilere 24 saat hizmet vermektedir. Sağlık hizmetinin yanı sıra çocuklar için oyun yerleri de gibi faaliyetler de hazırlanmaktadır.

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremden etkilenen 10 il için ihtiyaçların (yıkılan binaların yapımı, kısa ve uzun vadeli barınma, yeme-içme

ihtiyaçları, altyapı ve üstyapının yeniden inşası) karşılanmasında milyarlarca dolarlık harcama gerekmektedir. O bölgelerdeki üretimin durma noktasında olduğu düşünüldüğünde depremin ekonomiye olumsuz yönde zarar vereceğine işaret etmektedir. Bu noktadan hareketle depremin turizme olası etkileri olarak; sektördeki işletmelerin önceki yıllara göre talepte düşüş yaşaması, rezervasyon sayılarının düşmesi, turizm gelirlerinde pazar payının düşmesi, işletmelerin karlılık düzeylerinin düşmesi, yerli-yabancı sermayenin duraksaması, hizmet kalitesinin düşüp istihdamın azalması sıralanabilir. Turizm sektöründe krizlerin sağlıklı bir şekilde atlatılabilmesi için maksimum önlem alınmalıdır. Felaketleri en az hasarla atlatabilmek için doğal çevreden kaynaklı olaylar, ekonomik belirsizlikler, teknolojik gelişmeler, politik ve hukuki etmenler süreç içerisinde takip edilerek örgütler bu doğrultuda stratejiler geliştirmelidir. Tüm bu noktadan hareketle sektörün kısa sürede canlanabilmesi için turizm paydaşlarının belli başlı sorumlulukları yerine getirmesi öncelik olmalıdır.

Toparlanma sürecinde kriz yönetim planı ve ekibi oluşturulmalı, üye ve yöneticilerin görev tanımları belirlenmeli, çeşitli kampanyalarla tanıtım ve imaj çalışmaları yürütülmeli, olası afetlere karşılık önlemlerin alınması ve kimin nasıl davranacağına belirlenmesi sağlanmalıdır (Taner, 2000, s. 96). Kültür ve Turizm Bakanlığının bünyesinde acil kriz masaları oluşturularak tanıtım stratejileri oluşturulmalıdır. Bu tarz krizlerde tanıtımı yapabilecek birimlerin önceden oluşturulması önem arz etmektedir. Ön görülmeyen krizlere karşı bütçe ayrılarak paket programlar oluşturulmalı ve bu programlar dijital araçlar kullanılarak kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Bunun yanı sıra krizler için uygulanabilecek stratejiler oluşturulmalıdır (Aymankuy, 2001: 114-115):

- Ülke tanıtımı için bütçe kaynağı ayrılmalıdır.
- Tanıtım harcamaları Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yatırım olarak kabul edilmelidir.
- Sektörde KDV oranı düşürülerek talep artışı sağlanmalıdır.
- Sektör yatırımcılarının uluslararası kredilerinde ipotek karşılığı teminat mektubu olanağı sağlanmalıdır.
- Kur farkı kayıplarının en aza indirilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.
- Türkiye'nin siyasi kimliği, insan hakları, laiklik, sosyal adalet ve barış konularını uluslararası çerçevede anlatarak imajı netleştirmek gerekir.

Benzer şekilde Washington eyaletinde yer alan yönetim 11 Eylül ABD'de yaşanan saldırılar sonrasında kriz yönetiminde turizmle ilgili bazı stratejileri uygulamaya koymuştur (Yavaş ve Aydoğdu, 2004):

- Turizmle ilgilenen tüm toplulukların internet sitelerinde ve resmi eyalet sitelerinde doğru bilgi akışı sağlayarak gelişmelerden medya haberdar edilmiştir.

- Washington yetkilisi, turizm sektöründe yer alan kuruluşların yöneticileri, turizm ile ilgili işbirliği içerisinde olan yetkililer ile görüşerek bölgenin güvenli olduğunu bildirmişlerdir.
- Saldırı sonrası Reagan Havaalanı'nın faaliyete açılması için hızlı bir şekilde çalışmalar yapılmıştır.
- Washington Otelciler Birliği bünyesinde yer alan otel yöneticilerine bilgi aktarabilmek için bir birim oluşturulmuştur.
- Saldırı sonrası turizmde talebin düşeceği düşünülerek iç turizmin canlanmasına yönelik kampanyalar yapılmıştır.
- Tanıtım için online web sitelerinde kampanya ve reklam çalışmaları gerçekleştirilmiştir.
- Oteller saldırıdan etkilenen kişilerin ailelerine ücretsiz konaklama hizmeti vermişlerdir.

Tablo 3. Konaklama İşletmelerinde Acil Eylem Planı (AEP) Örneği

ACİL EYLEM PLANI	
BÖLÜM 1	<ul style="list-style-type: none"> • Ortaya çıkan kriz durumu sonrası, yaralılara yardım etmek • Müşterileri güvenli bir yere yerleştirmek • İşletme yönetimine kriz durumunu haber etmek
BÖLÜM 2 (Krizi kontrol altına alma amacıyla)	<ul style="list-style-type: none"> • Operasyon merkezi oluşturmak • İletişime sağlamak • Acil durum güvenliği oluşturmak • Konaklama işletmesinin ısı, elektrik ve su sistemini kontrol altına almak, yapısal birliği kontrol altında tutmak • Basınla iletişim kurmak için düzenlemeler yapmak
BÖLÜM 3	<ul style="list-style-type: none"> • Acil durum olayının oluşmasına ilişkin detaylı araştırmalar yapmak • Kamuyla ilgili aksaklıkları düzeltmek için yönetimi tekrar ele almak • Acil durum planını gözden geçirmek • Sonuçları yayınlamak

Kaynak: (Tavmergen ve Meriç, 2002: 142)

Tablo 2'nin yanı sıra AEP'nin bir başka özelliği ani gelişen kriz durumlarında çalışanların ve müşterilerin binayı nasıl terketmeleri gerekliliğinin aşamalarını içermesidir. AEP ile herhangi bir alarm durumunda işletmede bulunan bireylerin kullanacağı çıkış noktaları, kriz anında ve sonrasında neler yapılacağı maddeler halinde bulunmaktadır.

Krizler panik, korku, endişe gibi olumsuz duygular içermektedir. Bu duygular insanların turizm hareketlerini kısıtlamaktadır. Turistik bir faaliyete

katılabilmek için doğal afetler, salgın hastalıklar, terör olayları, savaş vb. birçok alanda güvenlik endişesinin olmaması gerekmektedir. Bu nedenle olası krizlerde güvenlik konusunda önlemlerin neler olduğunun bilinmesi ve bu noktada gerekli planlar yapılarak tedbirler alınması gerekmektedir (Sönmez, 1998: 441). Turizm sektörü hassas bir yapıya sahip olduğundan krizlere karşı hazırlıklı olmayabilir. Kriz öncesi hazır olabilmek için bir plan, ön çalışma ve maliyet gerekir. Krizlere önceden hazırlık yapan, kriz yönetim süreçlerini işleme koyan işletmeler olası krizlerin olumsuz etkilerinden rakiplerine oranla daha az etkilenecek ve avantajlar sağlayacaktır. Bu noktadan hareketle deprem sonrası turizm sektöründe krize yönelik stratejiler şu şekilde olmalıdır:

- Yaşanan depremler eski uygarlıklara ait tarihi yapılarında onarılamaz hasalar meydana getirmiştir. Kültürel mirasın yok olmaması için yeniden yapılandırma da görev alacak birimlerin kurulması gerekmektedir.
- Kriz yönetim planı ve birimi oluşturulmalı,
- Kriz dönemlerinde talepten maliyete kadar ne gibi sorunların olacağını ortaya koyup, önlemler alınmalı,
- Tüm paydaşları birleştirici çatı bir kriz birimi oluşturulmalı. Olası bir durumda ortak hareket planı ve izlenecek yol ve politikalar belirlenmelidir.
- Kriz dönemlerinde Özel Tüketim Vergilerinde (ÖTV) indirim yapılmalı,
- Kültür ve Turizm Bakanlığının öncülüğünde her yıl sektör temsilcileri ile toplantı yapılarak olası durumlar ve alınması gerekli önlemler ile ilgili görüşmeler yapılmalı,
- Turizm sektöründe yer alan işletmeler için acil durumlarda kullanılmak üzere Acil Durum Fonu oluşturulmalı,
- Tanıtım bütçesi yeterli düzeyde sağlanmalı ve pazar payı oranına göre bölgesel dağıtılmalıdır,
- Krizle ilgili gelişen olaylar anında kamuoyu ile sosyal medya aracılığı ile paylaşılmalı, bunun için hızlı ve şeffaf bilgi akışı sağlanmalı, kamuoyuna yapılan açıklamalarda manipülatif açıklamaların yapılması engellenmeli, yapılan açıklamalar ülkenin güvenli olduğuna yönelik olmalı, ülke imajına zarar verecek haberlerden kaçınılmalıdır.
- Tüm turizm paydaşları olası kriz durumlarına karşı eğitim almalıdır,
- Turizm sektörüne çeşitli ekonomik destek paketleri sağlanmalıdır.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Doğal afetlerden biri olan depremler uzun dönemli etkiye sahip olan önceden tespit edilememesi nedeniyle belirsizliğin yoğun olduğu felaketlerdir. Bu afetler birçok sektörde ekonomik krizlere sebep olduğu gibi turizm sektöründe ise bunun yanı sıra bölgenin tekrar canlanması noktasında uzun sürece neden

olmaktadır. Deprem vb. doğal afetler sonrasında meydana gelen krizlerde süreci başarılı yönetebilmek adına turizm sektöründe yer alan işletmeler sürecin adımlarını doğru bir şekilde belirleyip uygun medyayı kullanarak kişilere doğru bilgi vermek zorundadır. Başarılı bir kriz yönetimi birbirleriyle uyum içerisinde olmalıdır. İşletmeler yaşanan krizlerde mevcut konularını korumak adına farklı stratejilerle kriz yönetimine geniş yer ayırmalıdır. Teknolojik olanaklar düşünüldüğünde işletmelerin kriz süreçlerini nasıl yönettiklerine ilişkin bilgiyi kriz iletişim kanallarıyla gerçekleştirmesi önem arz etmektedir. Bu iletişim kanalları ile kamuoyunun bilgilendirilmesi, ülkelerin imaj ve itibarının korunmasına yönelik kriz yönetim süreçleri sağlanabilir.

Olası bir afet durumunda turizm sektöründe yer alan paydaşlar için yönetim ve eğitim süreci bir yönetmelik ya da genelge olarak düzenlenmelidir. Bu yönetmelik içeriğinde hangi yönetim ekibi hangi işi yapmalı, acil durum alarm sistemlerinin oluşturulması, çevresel faktör analizlerinin gerçekleştirilmesi, kriz senaryolarının oluşturulup türlerine göre sürecin düzenlenmesi, kriz anında hangi iletişim ağlarının kullanılacağı belirlenmesi, personelin krizlere yönelik eğitimle hazırlanması yer almalıdır. Kriz dönemi sonrasında turizm sektöründe ürün geliştirmeye, talep artırmaya ve pazar payının hızlı şekilde kazanılmasına yönelik önlemler alınmalıdır.

Turizm sektöründe afetlerin ekonomik etkilerinin yanı sıra personel ve müşterilerin can güvenliği de risk altındadır. Sektörde krizlerin önlenmesinde çeşitli önlemler içerisinde; farklı alarm sistemleri kurulmalı, kriz anı için iletişim kanallarının iyi kurulması, yangın merdivenlerinin inşa edilmesi, bilgilendirme levhalarının oluşturulması, acil durum birimleriyle (polis, itfaiye, cankurtaran) zamanında haberleşme sağlanması için planın yapılması, kriz yönetim birimlerinin oluşturulması, yangın, su baskını alarm sistemlerinin kurulması gibi konular yer almaktadır. Bu noktada deprem sonrası turizm sektörünün canlanabilmesi açısından kurum ve kuruluşların yapması gerektiği süreçler, uygulaması gerekli stratejiler, paydaşların kriz yönetim birimlerinin görev ve sorumlulukları ile ilgili konular bu bölümde açıklanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Acar A. ve Çetin G. (2017). Terör ve Turizm Arasındaki Ekonomik İlişki. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 4(1), 255-274.
- Alexander, D. E. (2002). *Principles of emergency planning and management*. Oxford University Press on Demand Newyork.
- Aslan, F. (2014). “Avrupa Birliğinin Turizm Politikası ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C: VII, No:31, 427-438.
- Aydın, A. (2010). İzmir’deki beş yıldızlı otel işletmelerinde kariyer yönetimi uygulamaları ve ekonomik krizin otel çalışanlarının kariyer planlarına etkisi (Doctoral dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Başer, M. Y. ve İnce, E. (2022). Turizmi Etkileyen Küresel Krizler ve Kriz Döneminde Uygulanan Stratejiler: 2000-2021 Dönemi. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(9), 1312-1331.
- Boustras, G. ve Boukas, N. (2021). Orman Yangınlarının Turizmin Gelişimi Üzerindeki Etkisi: Yunanistan ve Kıbrıs Örneğinde Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 32(2), 249-260.
- Cioccio, L. ve Michael, E.J. (2007). Hazard or Disaster: Tourism Management for the Inevitable in Northeast Victoria, *Tourism Management*, 28 (1), 1-11.
- Çeti, B. ve Ünlüönen, K. (2019). Salgın hastalıklar sebebiyle oluşan krizlerin turizm sektörü üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi. *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(2), 109-128
- Çiçek, E. (2017). *Pazarlama ve Rekabette Başarımın Anahtarı Müşteri İlişkileri Yönetimi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Çoban, E. (2020). Eskişehir’deki otel yöneticilerinin koronavirüs (covid-19) salgını boyunca uyguladıkları kriz yönetimi stratejilerinin belirlenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Dallaryan, S. ve Kahraman, N. (2006). Turizm’de Kriz Yönetimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Kriz Yönetiminin Ülke Turizminin Gelişimine Etkileri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, E. Ö. (2010). Turizm sektöründe kriz ve kriz yönetimi. Uzmanlık tezi. Milli Kütüphane, yer no. 2010 BD 7188, sıra no.378.242, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara
- Faulkner, B. (2001). Towards a Framework For Tourism Disaster Management - *Tourism Management*, C:22, ss: 135- 147
- Feichtinger, G., Hartl, R., Kort, P. ve Novak, A. (2001). Terrorism control in the tourism industry. *Journal Of Optimization Theory And Applications*, 108(2), 283–296.
- Göral, R. (2014). Turizm sektöründe stratejik kriz yönetimine ilişkin bütünsel. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 89-101.
- Huang, J.-H. ve Min, J. C. H. (2002). Earthquake devastation and recovery in tourism: The Taiwan case. *Tourism Management*, 23(2), 145-154.
- Hystad, P. ve Keller, P. (2008). Towards a Destination Tourism Disaster Management Framework: Long-term Lessons From a Forest Fire Disaster, *Tourism Management*, 29 (1), 151-162.
- Kırlar Can, B. (2018). Terör riskine yönelik seyahat uyarıları: Türkiye’ye en fazla turist gönderen ülkelerin yaklaşımları. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 21-33.
- Köşker, H. (2017). Krizlerin Turizm Sektörüne Etkileri Üzerine Bir Araştırma: 2016 Yılı Türkiye Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 216-230.
- Kuo, H. I., Chen, C. C., Tseng, W. C., Ju, L. F. ve Huang, B. W. (2008). Assessing impacts of SARS and Avian Flu on international tourism demand to Asia. *Tourism Management*, 29(5), 917–928.
- Okumuş, F. (2003). İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Krizlerin İşletmeler Üzerinde Olası Etkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1-2, 199-212.
- Pizam, A., ve Fleischer, A. (2002). Severity versus frequency of acts of terrorism: Which has a larger impact on tourism demand?. *Journal of Travel research*, 40(3), 337-339.

- Pizam, A. ve Mansfeld, Y. (2006). Toward a theory of tourism security. Mansfeld, Y. ve Pizam, A. (Der.) *Tourism, security and safety* içinde (ss. 1-32). USA: Elsevier Butterworth-Heinemann
- Ritchie, W. B. ve Campiranon, K. (2014). Major Themes and Perspectives, içinde ed: Ritchie, W. B., Campiranon, K., *Tourism Crisis And Disaster Management In The Asia – Pacific*, Cabi Press, UK
- Seçilmiş, C. ve Ünlüönen, K. (2009). İstanbul’u Ziyaret Eden Turistlerin Güvenlik Algılamaları Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 65- 84.
- Seymen, O. A., Bolat, T. ve Çeken, H. (2004). Turizm İşletmelerinde Krizler, Etkileri ve Krizden Çıkış: Kriz Yönetimi. *Verimlilik Dergisi*, (2).
- Sönmez, S. F. (1998). Tourism, Terrorism and Political Instability. *Annals of Tourism Research*, 25 (2), 416-456.
- Tanrısevdi, A. (2004). Yönetici Bakışı ile Seyahat Acentalarında Dışsal Kaynaklı Kriz Olgusu: Kuşadası’nda Nitel Bir İnceleme. *Seyahat Ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 1(1), 39-40
- Tavmergen, I. ve Meriç, P.Ö. (2002). Turizmde Tanıtma ve Halkla İlişkiler. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Turgut, M. (2015). Şikayet Yönetimi ve Müşteri Bağlılığının İşletme Ekonomilerindeki Döngüleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36):903-909.
- Tüfekçi, N. D. (2010). Türkiye’de Turizm Sektöründe Kriz Yönetimi ve Bu Alanda Bir Uygulama (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- URL-1: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). Turizm istatistikleri: Turizm-geliri-2018-2021. tarihinde <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> (E.T.: 6.03.2023).
- URL-2: Menegaki, A. N. (2020, 30 Nisan). Hedging feasibility perspectives against the COVID-19 for the International Tourism Sector. <https://www.preprints.org/manuscript/202004.0536/v1> (E.T.: 6.03.2023).
- URL-3: TÜİK (2022). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralik-ve-Yillik,-2022-49606> (E.T.: 05.03.2023).
- Yavaş, A. ve Aydoğdu, Ö. (2004). Küreselleşen Terör ve Devletlerin Turizm Sektöründe Uyguladığı Yönetim Stratejileri. Antalya: Amforth Dünya Turizm Forumu.
- Yılmaz, Ö. D. (2004). Turizm işletmelerinde kriz yönetimi ve konaklama işletmeleri yöneticilerinin krizlere ilişkin yaklaşımlarına yönelik bir araştırma (Doctoral dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü).

TURİZM İŞLETMELERİNDE KALAN MİSAFİRLERE YÖNELİK DEPREM TATBİKATLARI VE ALINAN ÖNLEMLER

Filiz Özlem ÇETİNKAYA¹

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden beri yaşamını devam ettirirken birçok risk faktörüyle baş etmek durumunda kalmıştır. Bu riskler kimi zaman diğer canlılardan kaynaklanırken kimi zaman da doğaı olaylardan kaynaklanmaktadır. Doğal afet olarak da ifade edilen doğaı olaylar, büyük oranda ne zaman gerçekleşeceği tam olarak bilinmeyen, kişilerin nerelerde, hangi koşullarda olacağının öngörülmediği olaylardır. Bununla birlikte afet riski taşıyan bölgelerde yaşayan yerel halkın ve yönetimin her an karşılaşılabilecek bir durum olduğu için diğer bölgelere oranla hazır oldukları ya da en azından önlem aldığı varsayılabilir.

Her ne kadar afetlere yönelik önlemler alınsa da, depremlerin, başta, buldukları bölgedeki turistik tesislere olumsuz yansımaları olurken, dolaylı ve çarpan etkisiyle de ülke ekonomisi üzerinde istenmeyen sonuçlara neden olmaktadır. 6 Şubat 2023'teki depremler sonucunda deprem bölgelerindeki altyapı sorunlarını çözmenin zaman alması, tarihi eserlerin hasar görmesi, konaklama işletmelerinin yakın zamanda kullanıma sokulamaması, yerli ve yabancı turistlerin bölgeye güvenlik şüphesiyle bakması ihtimalleri dâhilinde turizm gelirlerinde kayıplar yaşanacağı, 2023 yılı cari işlemler dengesinde yaklaşık 5 milyar dolarlık bir bozulmaya sebep olabileceği öngörülmektedir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023:122).

Afetler, can ve mal kayıplarına neden olurken, teknolojik ve ekonomik varlıkların sürdürülebilirliğini ve gelişmişliğini de etkilemektedir (Ak, 2022:431; Urgan, Atar ve Erdoğan, 2021:31). Özellikle depremler, diğer

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Çiçekdağı Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik, Orcid: 0000-0002-2509-8011, E-posta: filyozum@gmail.com

afetlere nazaran ülkemizde en fazla kayba neden olması, nüfusun çoğunu olumsuz etkilemesi ve çok sayıda yerleşim birimine zarar vermesi dolayısıyla üzerinde durulması gereken bir konudur (Arkış, 2012:6). Bu nedenle, depremin etkilerinin hafifletilmesi amacıyla afet yönetimi modelleri geliştirilmektedir.

ABD, Japonya, Fransa gibi gelişmiş ülkelerin, afetle baş etmede, afet yönetim modelleri göz önüne alındığında bazı ortak noktalarının olduğu görülmüştür. Bunlar şu şekildedir (Arkış, 2012:16):

- Ülkeler, afet yönetiminin birçok disiplini ilgilendirdiğinin farkındadır ve bu durum büyük önem arz etmektedir.
- Afet yönetim sistemi; afetin bütün evrelerinde (afet öncesi, esnası ve sonrası) yapılacak bütün uygulamaları önemli görmektedir.
- Yerel yönetimler kadar sivil toplum örgütleri ve gönüllüler de afet yönetim döngüsünde önemli roller üstlenmektedir.
- Afet yönetim sisteminin oluşturulması, yönetilmesi ve desteklenmesi yalnızca bir kuruluşa aittir.
- Afetlerle ilgili yapılması gerekenler ve bunlardan kimlerin sorumlu tutulacağı konuları için ulusal stratejiler hazırlanmaktadır.
- Bilişim teknolojileri bu süreçte önemli görülmektedir.

Ülkemizde de önemle üzerinde durulan bir husus olan afet yönetimiyle ilgili ülke çapında, yerel ve işletme bazında çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar afet öncesi, afet esnası ve afet sonrasını kapsayıcı niteliktedir. Bu doğrultuda hazırlanan afet planlarında güvenlik sistemleri, prosedürler, acil durum desteği, kurum kültürü, ekipmanlar, çalışma ortamı, nitelik ve kabiliyetler ile eğitim konuları dikkat edilecek hususlar arasında yer almaktadır (Özbay ve Kuzucuoğlu, 2018:226-227). Ancak afetlere yönelik planların hazırlanması tek başına yeterli olmayıp tatbikatlar yapılarak, neticesinde eksiklikler ve yanlışlıklar fark edilip düzeltilme yoluna gidilmesi büyük önem arz etmektedir (Yüksel, 2018:31).

İnsan yoğunluğunun fazlaca olduğu turizm işletmelerinde can ve mal güvenliğinin sağlanması özellikle afet durumlarında ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur. İşletmelerin aldıkları önlemler, güvenliğin sağlanmasının yanında destinasyon imajı üzerinde de etkili olacaktır. Hele ki turizm gelirlerinin ülke ekonomisi içindeki payı düşünüldüğünde turizm işletmelerinin afet yönetimine ilişkin çalışmaları göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Bu durum göz önünde bulundurularak turizm işletmelerinin afet riskine, özellikle yakın zamanda (6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler) birçok cana mâl olan depreme, karşı misafirleri için ne tür hazırlıklar yaptığı bu bölümün konusunu oluşturmaktadır.

Turizm İşletmelerine Yönelik Riskler

Turizm talebi, işletmenin içindeki ve dışındaki birçok faktöre oldukça duyarlı bir yapıdadır. İnsan kaynaklı ya da diğer değişkenlerin etkisiyle meydana gelebilecek her türlü olay, olgu işletmeler için birer risk faktörüdür. Bu noktada risk, genel olarak bir afet sonucu ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçların tümünü ifade eden bir kavramdır (Güler, 2008:43). Turizm işletmelerine yönelik bu risk unsurları işletmeler için kriz niteliği taşımaktadır. Kriz ise, genellikle beklenmeyen, olağandışı ve sınırlı bir zamanı kapsayan, istenmeyen bir süreç şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Glaesser, 2006:14).

Karşılaşılan kriz durumlarıyla baş edebilmek için krizlerin yönetilmesi gerekir. Henüz bir kriz durumu yokken, her şey durağanken yapılması ideal olan olsa da (Luecke, 2015:3); kriz yönetimi, hâlihazırdaki kriz durumunu atlatmak, olası kriz durumlarına yönelik koruma ve önleme süreçlerinin geliştirilmesi ile kriz anında krizin olumsuz etkilerini minimum düzeye indirme faaliyetlerini içeren bir süreç şeklinde tanımlanabilmektedir (Aytekin ve Açıkgöz, 2011:4). Turizmde kriz yönetimi için *“beklenmedik bir anda ortaya çıkan, bir ürünün, kuruluşun, ülkenin ya da bölgenin imajını olumsuz etkileyen ve sonuçta sosyal ve ekonomik pahalara/kayıplara yol açan bir olay veya olaylar dizininin etkilerini bertaraf etmek için gerçekleştirilen bilgi toplama, değerlendirme, eylem planlaması, uygulama ve kontrol işlevleri”* (Köroğlu, 2004:71) şeklinde bir tanım yapmak mümkündür.

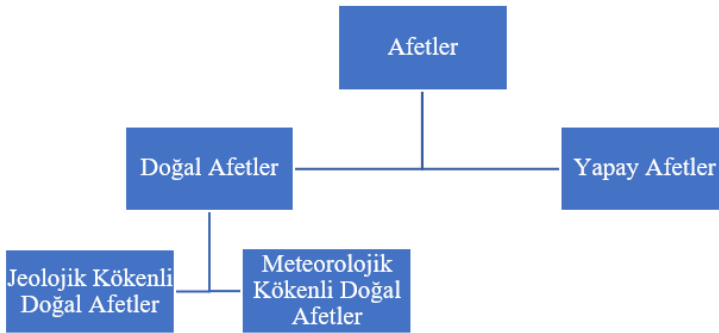
Beklenmedik anlarda ortaya çıkarak krizlere neden olan, konaklama işletmeleri için olası felaketlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir (Barton, 1994:61; Göral, 2014:403):

- Yangın, kasırga, gelgit dalgası, kar fırtınası, sel ve deprem gibi doğal afetler,
- Çete şiddeti,
- Otelin inşaat sahasında gerçekleşebilecek endüstriyel kazalar,
- Zehirli madde sızıntıları (gaz, kimyasal madde, vb.)
- Çalışanlara veya misafirlere karşı işlenen şiddet, tecavüz veya cinayet gibi suçlar,
- Uygunsuz yapılan sanitasyon uygulamalarından kaynaklanan E.coli (memeli hayvanların kalın bağırsağında yaşayan bir bakteri türü) veya diğer başka bakteri enfeksiyonları,
- Şirket fonlarının ilgili kişilerden (çalışan, denetçi, vb.) biri tarafından zimmete geçirilmesi,
- Medyada otel işletmesiyle ilgili olumsuz haberlerin (taciz suçlaması gibi) duyurulması,

- Çalışanların yasa dışı faaliyetler, uyuşturucu ticareti gibi nedenlerle tutuklanması,
- Özel verilerin sabote edilmesi,
- İşletme yönetimi ya da konuklar tarafından gerçekleştirilebilecek büyük bir soygun,
- Bombalama, terörist eylemleri ya da savaş durumları,
- İşletmede kritik önemi olan bir personelin hastalanması veya ölümü,
- Herhangi bir nedenden ötürü işletmeden tazminat talepleri gibi nedenlerdir.

Yukarıda bahsedilen risk faktörlerinden tahmin edilmesi en güç olan, geliş zamanı belirsiz olan ve önlenmesi mümkün görülmeiyeni *doğal afetler*dir (Ersoy, Börühan ve Esmer, 2016:106). Afet başlığı altında yer alan doğal afetler de kendi içerisinde *jeolojik kökenli* ve *meteorolojik kökenli* doğal afetler olarak ikiye ayrılabilir (Şekil 1). Jeolojik kökenli afetlere; deprem başta olmak üzere, yanardağ patlamaları, toprak kayması, tsunami vb.; meteorolojik kökenli doğal afetlere ise; su taşkını, sel, fırtına, çığ, kuraklık, orman yangını, hortum, iklim değişiklikleri vb. örnek verilebilir (Sancakdar, 2016:40).

Şekil 1: Afetler

Kaynak: Sancakdar, 2016:40

Turizm işletmeleri açısından bakıldığında; dışsal kaynaklı doğal çevre faktörlerinden kaynaklanan kriz durumlarından birisi olarak değerlendirilen (Bulgan ve Aktel, 2017:208) ve jeolojik kökenli oluşuyla zamansız ve öngörülmesi kısıtlı olan depremler, bu bölümde turizm işletmelerinde kalan misafirlere yönelik alınan önlemler ve tatbikatlar açısından ele alınmıştır.

Depremin Turizm İşletmelerine Etkileri

Turizm sektörü ülkelerin birbirleriyle yoğun etkileşim içerisinde olduğu, en yoğun alışverişin yapıldığı sektörlerden birisidir. Beklenmeyen kriz durumlarında (afetler, salgınlar, ekonomik krizler gibi) sektörel düzeyde

özellikle konaklama işletmeleri fazlasıyla etkilenmektedir (Bulgan ve Aktel, 2017:215). Bunun sebepleri arasında; konaklama işletmelerinin kolaylıkla ürün çeşitlendirmeye gidememesi, hizmet standartlarında ani değişiklikler yapılamaması, yapacağı her değişiklik için büyük bir bütçeye ihtiyaç duyması gibi nedenler sayılabilir.

Turizm talebi, turizm sektörünün ürettiği ve sunduğu ürünlerin kendine has özellikleri nedeniyle muhtemel bir kriz durumundan çok çabuk etkilenmekte ve bu durumlarda ilk vazgeçilecek talep niteliği taşımaktadır (Akıncı, 2011:133). Turizm sektörü, afet sonucu iptal edilen organizasyonlar ve turlar ile afet korkusu sebebiyle ülkede bulunan turistlerin ülkelerine geri dönmesi gibi durumlardan ötürü dolaylı olarak olumsuz yönde etkilenmektedir (Şahin ve Yavuz, 2014:303). Ayrıca doğal afetlerden biri olan deprem, yapısal hasarlara yol açtığından işletmelere ek maliyet çıkararak onları ekonomik kayıplara uğratmakta böylece bu durum, ülke ekonomisini de olumsuz yönde etkilemektedir (Şahin, 2019:183).

“İyi haberin ayağı yoktur, kötü haberin ise kanatları vardır” şeklinde Çin atasözünde de olduğu gibi; ulusal ya da uluslararası risk faktörleri (afetler, ölümcül hastalıklar, vb.) küresel olarak çok çabuk duyulmaktadır. Bu riskler uluslararası turistleri; ulaşım maliyetleri, hava değişiklikleri, döviz kurları, ekonomik krizler gibi durumlardan daha fazla etkilemektedir. Sonuç olarak turizm talebi, olumlu haberlere nazaran olumsuz haberlerden kolaylıkla ve süratli bir şekilde etkilenmektedir (Wang, 2009:81). Örneğin; 21 Eylül 1999 Tayvan depreminin ardından Tayvan’a ve 17 Ağustos 1999 Marmara depreminin ardından ülkemize olan turistik talebin düşmesi (Aymanıkuy, 2001:113; Huang ve Min, 2002:146; Wang, 2009:75; Bulgan ve Aktel, 2017:213), depremlerin turizm üzerindeki olumsuz etkilerini gözler önüne sermektedir. 1999 Marmara depremi ele alındığında boyutlarının çok yönlü olduğu görülmektedir. Etkilenen bölgenin ve makro açıdan bakıldığında ülkemizin, hasarı telafi etmek amacıyla ekonomik yönden etkilenmiş olmasının yanında, ülkemizin bacasız sanayisi durumundaki turizmin bu durumdan olumsuz etkilenmesiyle de döviz girdisi bu dönemde gerilemiştir.

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen ve 11 ilde (Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa) büyük yıkımlara sebep olan deprem sonucunda “*Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*” hazırlanmıştır. Rapora göre Mart 2023 başlarında yapılan hasar tespitinde turizm tesislerine ilişkin toplam maliyet 2.156.990.185 TL (114.247.361\$) olarak hesaplanmıştır. Bu maliyetin içinde; **yıkılan** ve **ağır** hasar gören turizm tesislerinin toplam maliyeti 1.413.285.418 TL (74.856.219\$), **orta** hasarlı turizm tesislerinin toplam maliyeti 199.082.617

TL (10.544.630\$) ve **az** hasarlı turizm tesislerinin toplam maliyeti 544.622.448 TL'dir (28.846.527\$) (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023:101).

Depreme yönelik önlemlerin alınması, turizmin alt dallarından biri olan ve bireylerin sağlıklarını korumak amacıyla, ulaşım sektöründe yaşanan gelişmelere paralel olarak, ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerini, buldukları ülkenin dışındaki ülkelere almaya istekli olmaları sonucu gelişen sağlık turizminin (Çetiner ve Atar, 2021: 186) gelişimi ve sürdürülebilirliği açısından da önem teşkil etmektedir. Zira 16 Şubat depremi sonrasında yaşanan güvensizlik sonucunda en büyük turizm geliri kalemlerinden biri olan sağlık turizmine yönelik yurt içi ve yurt dışında rezervasyon iptalleri ve ertelemelerin olduğu, Özel Hastaneler ve Sağlık Kuruluşları Derneği tarafından yapılan açıklamaya göre de sağlık turizminin %40 oranında düşüş yaşadığı görülmüştür (TurizmGüncel.com, 2023).

Gerçekleşen afetler sonrasında, olumsuz imajlara karşı koymak amacıyla, mevcut ve potansiyel turistlerin destinasyonda kendilerini güvende hissedebilmeleri için turizm bölgeleri süreçle ilgili şeffaf davranıp bilgi iletişim kanallarını iyi kullanmalıdır (Durocher, 1994:66). Ayrıca turist nazarında destinasyon imajı ve itibarını korumak için; afet yönetim planlamalarının gözden geçirilerek eksiklerin giderilmesi, paydaşların birbiriyle iletişimi, medyayla sıkı ilişki içerisinde olma, etkili pazarlama stratejileri belirleme ve verilmiş istenen mesajın özenli bir şekilde hazırlanması konuları da önem taşımaktadır (Mair, Ritchie ve Walters, 2014:22).

Turizm işletmelerinin kurulacağı bölgeler ilk kez imara açılan bir bölge ise önceki depremler göz önünde bulundurularak; yüzey kırılmalarının oluşup oluşmadığı, alanın yer altı yapısının jeofizik yöntemlerle modellenmesi, alanda diri fayların olup olmadığı, depreme bağlı olarak diğer afet (tsunami, su baskını, çığ, heyelan, kaya düşmesi gibi) tehlikeleri ve baraj yıkılmaları gibi tehlikelerden etkilenip etkilenmeyeceği gibi unsurlar dikkate alınmalıdır (Ergünay, 2008:74-75). Bunların yanında deniz ve göl kenarları doldurularak üzerine inşa edilen yapılara bakıldığında, yer sarsıntısı sonucunda doldurulmuş zemin, kaymak suretiyle su içerisine yayılarak zemin üzerindeki yapıyı kullanılamaz hale getirmektedir. Bu duruma 17 Ağustos 1999 Kocaeli depremi sonrasında Sapanca Otelinin bulunduğu zemin örnek verilebilir (Kocaman, 2008:131).

Yaşanan depremler sonucunda can ve mal kayıplarının yanında birçok değer, tarihi ve kültürel miras, hatıralar ve daha sayamadığımız yok oluşlar, çoğu zaman turizm faaliyetlerini olumsuz etkilese de, yaşanan bu felaketler sonucunda ilgili destinasyon bir çekim merkezi haline gelebilmektedir. İnsanoğlunu ve dolayısıyla turizm işletmelerini etkileyen birtakım felaketler aynı zamanda turizmin de bir aktivitesi haline gelmiş ve bu aktiviteler "*Felaket*

Turizm” olarak anılmaya başlanmıştır. Çok tartışılan bu turizm aktivitesi için yaklaşık 2 bin kişinin ölümüne neden olan Katrina Kasırgası sonrasında harabeye dönmüş kentlerin turistik merkezler haline getirilmesi örnek olarak gösterilebilir. Her ne kadar bu felaket büyük bir yıkımla son bulsa da Katrina Turları'nın başlamasıyla turistik bir merkez haline getirilmesinin önüne geçilememiştir (Göral, 2014:407). Bu duruma benzer şekilde 1999 Marmara depremi sonrasında depremden etkilenen bölgeler hüzün turizmi kapsamında ziyaret edilmeye başlanmıştır (Alili, 2017:45). Geçmişte kalmış trajik olayların izlerinin sonraki kuşaklara aktarılması noktasında (Alili, 2017:38) ve trajik geçmişin izlerini görme ve o duyguları yeniden hissedebilme motivasyonu (Varol, 2015:148) gerçekleştirilen turizm faaliyetleri “*Hüzün Turizmi*” (dark turizm) olarak anılmaktadır.

Afet sonrasındaki bilanço değerlendirilirken çoğunlukla ölen ve yaralı sayısı ile ekonomik zararlar ön plana çıkarılmaktadır (Şahin ve Sipahioğlu, 2003:8). Ancak büyük felaketler sonrasında ortaya çıkan ve hızlı bir şekilde minimize edilmesi veya kontrol altına alınması gereken durumlardan birisi de çalışan personelin psikolojik durumudur. Dinamik bir örgüt yapısına sahip olmasına rağmen büyük felaketlerden sonra turizm sektörü personeli de psikolojik olarak kendini yeni yaşam şartlarına ve standartlarına ayak uyduramama durumuyla karşı karşıya kalabilir. İnsan temelli bir sektör olması dolayısıyla turizm işletmelerinin sağlıklı bir şekilde devamlılığını sağlayabilmesi için burada önemli olan, işletme yöneticilerinin etkin liderlik süreci ile personellerinde deprem sonrası iş hayatlarında meydana gelebilecek olan stres, depresyon, anksiyete gibi durumlarını ortadan kaldırıp (Erdoğan, Urgan ve Atar, 2020:443) psikolojik olarak rahatlamasını sağlamak, uzun vadede psikolojik iyi oluş süreçlerini olumlu yönde geliştirmektir (Atar ve Konaklıoğlu, 2018:47; Atar, 2022:593). Zira turizm sektöründe unutulmaması gereken en önemli konulardan biri “*mutlu personel, mutlu turist*” mantığıdır.

Türkiye’de Deprem ve Afet Yönetimi

Ülkemiz deprem kuşağı üzerinde bulunan bir coğrafyada yer almaktadır. Dönem dönem hissedilen sarsıntılar sonucu yıkımlara, yok oluşlara neden olan depremden kaçmak mümkün olmamaktadır. Ancak, deprem gerçeğini kabullenip önlemler alarak zararın boyutuna müdahale edilebilir. Olumsuz sonuçları çok fazlaca hissedilen depremin tanımına bakıldığında; yer kabuğundaki kırılmalar sonucunda aniden meydana gelen titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak, yer yüzeyini ve geçtikleri yerleri sarsma olayı şeklinde ifade edilmektedir (Erkoç, Bardan ve Hamzaçebi, 2000:1). Başka bir tanıma göre; yer kabuğundaki enerjinin ani bir şekilde ortaya çıkması sonucunda vuku bulan yeryüzü sarsıntısıdır (Özdikmen, 2014:24).

Geçmiş tecrübelerden de anlaşılacağı üzere ülkemiz büyük bir deprem riski ile karşı karşıyadır. Depremın yıkıcı sonuçları neredeyse tüm sektörlerde kendini göstermektedir. Bundan dolayı depremden kaynaklanacak tehlike ve riskleri en düşük seviyede tutabilmek için başta kalkınma planları olmak üzere, yürürlüğe sokulan çok sayıda ulusal stratejik belgeyle birlikte depremin olası olumsuz sonuçlarının önüne geçecek hedef ve öncüller ortaya konulmaktadır (Bozkurt ve Çiçekdağı, 2022:139).

Afetin sebep olabileceği olumsuz etkileri en aza indirmek için yönetilmesi gerekmektedir. Buna göre 2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planı'nda afet yönetiminin amacı; "Afetlere karşı toplumsal bilincin artırılması, afetlere dayanıklı ve güvenli yerleşim yerlerinin oluşturulması ve risk azaltma çalışmaları yapılarak afetlerin neden olabileceği can ve mal kaybının asgari düzeye indirilmesi" şeklinde belirtilmiştir (100. Yıl Türkiye Planı, 2019:171).

Afet yönetimi; afeti önleme, afete hazırlanma ve karşılık verme, afetin etkilerini azaltma ve sonrasında yeniden iyileştirme süreçlerini kapsayan (Köseoğlu, 2015:15); afetin öncesinde, esnasında ve sonrasında meydana gelebilecek can ve mal kayıplarını en az seviyede tutabilmek ve afetten en az zararla sıyrılıp normal yaşama geçişe yönelik oluşturulan tüm politika, yönetsel süreç ve faaliyetler bütünüdür (Demirci ve Karakuyu, 2004:73).

Depremlerin büyük hasarlara yol açtığı ülkemizde afet yönetimi, merkeziyetçi bir yapıda olup afet sonrasında sorun çözmeye odaklı, etki-tepkiye dayalı bir süreç şeklinde gelişmiştir (Toprak Karaman, 2016:6). Ancak 1999 Marmara depremi bir dönüm noktası olmuş, zaman içerisinde edinilen bilgi ve tecrübelerle afet yönetim sistemi birçok evreden geçerek günümüzdeki şekline evrilmiştir. Bu sisteme göre "afet önleme, zarar azaltma, müdahale ve afet sonrasında iyileştirme" aşamalarının yer aldığı "*Bütünleşik Afet Yönetimi*" yaklaşımı benimsenmiştir (Batal ve Çakıcı, 2022:146). Bütünleşik afet yönetim sisteminde; sivil toplum kuruluşları, merkezi ve yerel yönetimler, özel sektör, uluslararası kaynaklar gibi paydaşların birlikte hareket etmesi, bu süreci birlikte yürütmeleri büyük önem taşımaktadır (Kadioğlu, 2008:3).

Şekil 2: Bütünleşik Afet Yönetimi Döngüsü

Kaynak: Yontar, 2016:281

Bütünleşik afet yönetimi, var olan ya da olması muhtemel afet tehlike ve riskleri ile afet yönetiminin temel evrelerinin tümünü içeren; kamu, özel, sivil ve akademik tüm sektörleri içine alan kurum ve kuruluşlar ile toplumun afet yönetimi aşamalarında yer almasını ve kaynakların tümünün seferber edilmesini öne süren bir yaklaşımdır (Yüksel, 2018:28). Bütünleşik afet yönetimi temelde dört aşamadan oluşan bir döngü şeklinde Şekil 2’de gösterilmiştir. Buna göre:

Risk ve zarar azaltma aşaması: Bir afet gerçekleşikten sonra bir sonraki afete kadar olan süre zarfında, olası afet etkilerinden korunabilmek amacıyla alınması gereken idari, teknik ve sosyal önlemlerle ilgili çalışmalar ve ardından gerçekleştirilecek afet için yapılan hazırlık çalışmalarının tümü “zarar azaltma” şeklinde ifade edilmektedir (Güler, 2008:35). Afet bilincinin geliştirilmesi ve verilen eğitim faaliyetleri afete hazırlık için yapılan çalışmaların temelini oluşturmakla birlikte, zarar azaltma kültürünün gelişmesini de desteklemektedir (Güler, 2008:36). Bu aşamada aşağıdaki hususlar gerçekleştirilmektedir (Yontar, 2016:281; Kadioğlu, 2008:9-18):

- Tehlike analizi
- Risk analizi
- Risk azaltma
- **Önleme**
- Sakınım
- Risk ve zarar azaltma

- Risk transferi
- Risk iletişimi

Afet öncesinde alınması gereken önlemler, esas olarak afet riskini en aza indirmeye yönelikken afetle karşı karşıya kalındığında ise hızlı ve bilinçli bir şekilde müdahale edilerek afetten ez az zararla çıkmayı sağlamaya yöneliktir (Kadioğlu, 2008:15).

Hazırlık aşaması: İdarenin afet yönetimi hususunda, alınması gereken sorumlulukların koordinasyonunu sağlamak için plan ve projelerin geliştirilmesi ve rutin olarak güncelleştirilmesi; gerçekleşen afetten bir sonraki gerçekleşecek afete kadarki sürede can ve mal güvenliğinin en az düzeyde etkilenmesini ve olası afetlere hazırlıklı olmayı hedefleyen süreçler bütünüdür (Özkaya, 2016:211). Bu aşamada aşağıdaki hususlar gerçekleştirilmektedir (Yontar, 2016:281; Kadioğlu, 2008:18-23):

- Olay komuta sistemi
- Planlama
- Tahmin ve erken uyarı
- **Tatbikatlar**
- Eğitim

Bütünleşik afet yönetimi aşamalarından hazırlık aşamasının en temel bileşeni olan tatbikatlar sayesinde olası afet senaryoları hazırlanarak bunun masa başında ve sahada test edilmesiyle afetlere karşı ne derece hazır olunduğunun görülmesi mümkün olacaktır (Yontar, 2016:279). Bir afet gerçekleşmeden afete karşı birey, işletme ve yönetim bazında hazır bulunulması can ve mal kayıplarının önüne geçebileceği gibi, afetin hemen ardından daha büyük kayıpların önlenmesi için de bazı hazırlıkların yapılması önem taşımaktadır. Gerçekleşen bir depremin ardından bölgeye ulaşımın rahatlıkla sağlanabilmesi için kapanması muhtemel ana ulaşım hatlarına alternatif yolların belirlenmesi, haberleşme sistemleri için hâlihazırda başka olasılıkların değerlendirilmesi; çadır alanları, geçici sağlık sistemleri, aş evlerinin kurulabileceği alanların belirlenmesi ve buralara ulaşım, elektrik ve suyun nasıl sağlanacağına yönelik planların alternatifleriyle birlikte oluşturulması yapılabilecek hazırlıklara örnek olarak verilebilir (Demirci ve Karakuyu, 2004:79).

Müdahale aşaması: Afetin gerçekleştiği andan itibaren afet büyüklüğüne göre 3 gün ile 1-2 aylık süreçte yapılan (Kadioğlu, 2008:23); afetler ve acil durumlarda can ve mal kurtarma, güvenlik, sağlık, sosyal ve psikolojik destek gibi hizmetlerin verilmesine yönelik çalışmaların olduğu aşamadır (Toprak Karaman, 2016:10). Bu aşamada aşağıdaki hususlar gerçekleştirilmektedir (Yontar, 2016:282; Kadioğlu, 2008:23-28):

- Etki ve ihtiyaç analizleri
- Olay yeri yönetimi
- Erken iyileştirme
- Geçici barınma
- Bağış ve gönüllü yönetimi

Gerçekleştirilen müdahale faaliyetleriyle mümkün olduğunca çabuk ve çok sayıda insanı kurtarmak, yaralıları tedavi etmek ve afetten etkilenen herkesin hayati ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmaktadır (Kadioğlu, 2008:23). Etkin bir afet yönetiminde; bir taraftan afetin gerçekleştiği alanda fiziki yapı, nüfus özellikleri gibi konularla ilgili detaylı çalışmalar yapılırken diğer taraftan da ileriye dönük farklı afet senaryoları, afet öncesi ve sonrası planlamaları ve acil afet müdahale stratejileri yapılmaktadır (Demirci ve Karakuyu, 2004:80).

Ülkemizde afetlere yönelik etkin müdahalenin sağlanabilmesi ve “afet ve acil durumlara ilişkin müdahale çalışmalarında görev alacak çalışma grupları ve koordinasyon birimlerine ait rolleri ve sorumlulukları tanımlamak, afet öncesi, sırası ve sonrasında müdahale planlamasının temel prensiplerini belirlemek” amacıyla 2014 yılında AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) tarafından “Türkiye Afet Müdahale Planı” (TAMP) hazırlanmıştır (AFAD, 2022:3). TAMP, taktik bir yaklaşımla afet ve acil durumlarda müdahale ekibinde yer alacakların rolleri ve sorumluluklarını tanımlayacak şekilde hazırlanmıştır.

İyileştirme aşaması: Bu aşamanın amacı, afetten etkilenen bölgelerde temel ihtiyaçlar, ulaşım, haberleşme, elektrik, eğitim, kalıcı konut yapımı gibi çalışmalarla, bölgedeki sosyal ve ekonomik hayatın normal sürece dönmelerini sağlamaktır (Şahin, 2019:191). Bu aşamada aşağıdaki hususlar gerçekleştirilmektedir (Yontar, 2016:282; Kadioğlu, 2008:23-28):

- Orta ve uzun vadeli iyileştirme
- Yeniden inşa

Afet sürecini hızlı bir şekilde, en az kayıpla atlatabilmeyi amaçlayan müdahale aşamasından farklı olarak iyileştirme aşamasında; müdahale sonrası planlama, malzeme tedariki ve bakımı, atık yönetiminin yanında izleme, değerlendirme ve raporlama konuları kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır (Ersoy vd., 2016:111).

Afet yönetimine yönelik çalışmalar yapılmaya devam etse de yaşanan kayıpların azaltılması noktasında henüz istenilen aşamaya gilememiştir. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında ülkemizde daha fazla can kaybı yaşanmasının nedenleri olarak (Demirci ve Karakuyu, 2004:90);

- Yüksek sivilleşme potansiyeline sahip alanlara inşaatların yapılması,
- Bölgeye uygun kat sayısı olmayışı,

- Yapı tarzı ve inşaatla kullanılan malzemelerin uygun kalite standartlarında olmaması,
- Deprem bilincinin toplum geneline yayılmaması,
- Yasaların caydırıcı olmayışı,
- Deprem sonrası yapılan arama-kurtarma çalışmalarının yetersiz olması gibi birçok faktör gösterilebilir.

1999'da yaşanan Marmara depreminden sonra etkin afet yönetimine yönelik coğrafi bilgi sistemlerinden faydalanılarak, veri tabanında afet öncesi ve sonrası ile ilgili planlamaların yapılması olumlu bir gelişme olarak görülmektedir (Demirci ve Karakuyu, 2004:92). Afet yönetimiyle ilgili yapılan diğer bir çalışma ise, afetlerle ilgili politikaların belirlenmesi ve yasalarla yaptırıma bağlanmasıdır.

Afetlere müdahale edebilmek için ülkemizde ilgili ilk politikalar, 1939 Erzincan depreminden sonra geliştirilmeye başlanmıştır. Konuyla ilgili yasal boşluğun giderilmesi amacıyla 1959'da 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun" çıkarılmıştır. Bunu, afet bölgesine hızlı bir şekilde ulaşım ve afetten etkilenen vatandaşlara etkili ilk müdahalelerin devletin tüm imkânlarıyla yapılmasını sağlamak amacıyla 1988 yılında çıkarılan "Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik" izlemiştir. Ülkemizde afet yönetimi konusu, büyük can kayıplarına ve büyük çaplı hasara neden olan 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nin ardından tekrar masaya yatırılmıştır. Öncesinde afet yönetiminden sorumlu; İçişleri Bakanlığı'na bağlı *Sivil Savunma Genel Müdürlüğü*, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na bağlı *Afet İşleri Genel Müdürlüğü* ve Başbakanlık'a bağlı *Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlükleri* kapatılarak afetle ilgili tüm yetki ve sorumlulukların tek merkezde toplanması amacıyla 2009'da 5902 sayılı kanunla Başbakanlık'a bağlı *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı* kurulmuştur. Son olarak; afet ve acil durumlardaki tek yetkili kurum olan ve afet durumunun boyutuna göre birçok kamu kurumu ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde faaliyetlerine devam eden *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı* (AFAD), Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne ilişkin düzenlemeler doğrultusunda 15 Temmuz 2018'de yayınlanan 4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır (AFAD, 2023).

Bunun yanında ülkemizde depremin yol açtığı zararların azaltılmasına yönelik stratejileri belirlemek üzere araştırmalar yapmak amacıyla, 21 Mart 2000'de Başbakanlık genelgesiyle, içinde 20 bağımsız bilim insanı ve araştırmacının yer aldığı *Ulusal Deprem Konseyi* de kurulmuştur. TÜBİTAK bünyesinde yer alan konsey, yaptıkları çalışmaları ve 2002'de "yerleşim yerlerinde ve yapılarda deprem güvenliğinin sağlanması, toplum genelinde eğitim ve örgütlenme, zarar

azaltma için kullanılabilir kaynaklar ve gereken yasal düzenlemeler, deprem zararlarının azaltılmasında bilimsel araştırmaların önemi” başlıklarını içeren “Deprem Zararlarını Azaltma Ulusal Strateji Raporu”nu kamuoyu ile bir web sayfası üzerinden paylaşmıştır. Ancak yine Başbakanlık genelgesiyle Ocak 2007’de konsey lağvedilmiştir (Güler, 2008:46).

Görüldüğü üzere depremle ilgili önlemleri almak ve depremin yol açtığı zararları gidermeye çalışmak amacıyla ülkemizde devlet eliyle ve sivil toplum kuruluşları yardımıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalar, kişilerin veya işletmelerin kendi önlemlerini almalarına engel değildir. Elbette ki güven, kontrole mani olmamakla birlikte işletme veya birey bazında alınan önlemler de üst otoritelerin aldıkları kararlara engel teşkil etmemektedir.

Misafirlere Yönelik Deprem Tatbikatları ve Önlemler

Turizm işletmeleri, misafirlerinin can ve mal güvenliğinden yasal olarak sorumlu olmakla beraber, afet durumlarında onların bu durumdan etkilenme düzeylerini minimal düzeyde tutmaya yönelik tedbirleri de almakla yükümlüdür. Bu nedenle turistik işletmeler gerekli önlemleri henüz kuruluş aşamasındayken almaya başlamalıdır. Öncelikle inşaatın gerçekleşeceği alanın zemin etüdü yapılmalıdır. Bunun dışında depremin sebep olabileceği su taşkınlıkları da göz önünde bulundurularak kurulum aşamasına geçilmelidir. Her ne kadar bu durumlar göz önüne alınarak bir yapılaşmaya gidilse de gerçekleşen depremlerden sonra zamanla yapılarda hasarlar görülebilir. Muhtemel her deprem durumu için yapının hasar tespit çalışmaları yapılarak buna göre yapıya dair güçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Depremde binanın kendisinden kaynaklanan kolon, taşıyıcı duvar, kiriş, çatı, perde duvar ve temelden kaynaklanan yapısal tehlikelerin yanında; bunların dışında kalan merdiven, pencere, asma tavan, kapı, eşya, vb.nden kaynaklanan yapısal olmayan tehlikelerden bahsetmek mümkündür (Durukal vd., 2008:158). Buna göre turizm işletmelerinin yapı sağlamlığının tek başına yeterli olmadığı aşikârdır. Bundan başka yaralanmalara ve can kayıplarına neden olabilecek işletme içindeki eşyalar sabitlenmeli, geçiş yolları üzerinde hareketli eşya bırakılmamalıdır. Ayrıca tesisten acilen çıkabilmek için acil çıkışa yönelik bilgilendirmelerin yeterli olduğundan ve çıkış yollarını kapatacak unsurların bulunmadığından emin olunmalıdır.

Dünyanın birçok yerinde afetlerle ilgili yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanılan, çeşitli analizler ve sorgulamalar yapılarak belirli bir alana ait harita şeklinde görüntüleme olanağı sağlayan Coğrafi Bilgi Sistemleri, depremle ilgili yapılacak araştırmalarda kullanılabilir önemli bir teknolojik gelişmedir (Demirci ve Karakuyu, 2004:82). Dolayısıyla depremin boyutu, etkileri, şiddeti gibi bilgileri ortaya koyacak bilgi teknolojilerinin takip edilmesi ve onlardan faydalanılması tedbir anlamında gerekli adımlardan biri olarak görülmektedir.

Turizm işletmelerinin uzmanlık gerektiren konularda dış kaynak kullanımına yöneldiği bilinmektedir. Coğrafi bilgi sistemlerinden doğrudan faydalanmak uzmanlık, maliyet, iş gücü gibi birçok faktöre bağlı olduğundan, buldukları bölgelerdeki yerel yönetimlerin faydalandıkları sistemleri takip etmeleri, önlem almada etkili bir husus olarak görülmektedir.

Turizm sektöründe bazı doğal olaylar veya insan eylemlerinden kaynaklanan afetler meydana geldiğinde turizm afet planlaması ve yönetimine ihtiyaç duyulmaktadır (Ritchie, 2008:318). Konaklama işletmelerinde “afete hazırlık planları”nın yapılması da bu anlamda önemli bir husus olarak görülmektedir. Bu planların her altı ayda bir üzerinden geçilmeli ve belirli periyotlarla plana uygun olarak çalışanların ve misafirlerin tatbikatlara katılması sağlanarak, planın işlerliği kontrol edilmelidir. Bunun dışında acil bir durumda kendi içlerinde ve dışarıyla iletişimin nasıl ve kim tarafından sağlanacağı ile acil toplanma ve alternatif buluşma noktaları belirlenmelidir (AFAD, 2018).

Yapılan bir çalışmaya göre (Sahadev, Malhotra, Kannangara ve Ritchie, 2023:14) afetlere yönelik olarak yapılan planlamalarda genel olarak turizm işletmeleri yöneticileri, ancak riskli bir durum algıladıklarında ve afet planlama davranışını olumlu olarak değerlendirdikleri takdirde afete yönelik hazırlık yapma eğilimine girmektedirler. Bununla birlikte geçmiş afet deneyimleri stratejik karar vericilerin risk algılarını geliştirmiş olup afetler sonucunda oluşacak zararlı etkilerin boyutlarını daha iyi anlamalarını sağlamıştır. Böylece afet planlamasının önemini anladıkları ve afet planlamasına yönelik olumlu bir tutum içinde oldukları sonucuna varılmıştır.

29.12.2012 tarih ve 28512 sayı ile Resmi Gazetede yürürlüğe giren “İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği”nde 20.06.2012 tarih ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamına giren iş yerlerinin uymaları gereken usul ve esaslar belirlenmiştir. Bu esaslar göz önünde bulundurulurken Ankara’da faaliyet gösteren 5 yıldızlı dört otel işletmesinin acil durumlara yönelik aldıkları önlemlerin karşılaştırıldığı bir çalışmada, acil durumlara ilişkin alınan önlemler çoğunlukla yeterli bulunmuştur (en düşük oran %72, en yüksek oran %90). Buna göre olası bir deprem durumu için aşağıdaki çıkarımlarda bulunulmuştur (Yamurluklu, 2016:62-64):

- Odalarda acil durumlarda tahliye için plan bulunmaktadır.
- Acil durumlar için sesli ve ışıklı uyarı sistemleri bulunmaktadır.
- Örnekleme olarak alınan otellerin çoğunda acil durum tatbikatı yapılmakta ve tatbikat raporu hazırlanmaktadır.
- Otellerde acil durum planları bulunmaktadır.
- Otellerde acil durum ekipleri oluşturulmuş olup her 20 çalışan için 1 tane sertifikalı ilkyardımcı görevlendirmesi yapılmaktadır.

- Acil durumlar için toplanma noktası belirlenmiştir.

Ayrıca ilgili çalışmada konaklama işletmeleri için tehlike arz eden durumlar için risk değerlendirmesi yapılmıştır. Burada bahsedilenlerden, olası deprem anında risk oluşturacak tehlikeler şunlar olabilir (Yamurluklu, 2016:100-122):

- Zeminlerin ıslak bırakılması,
- Mutfakta bulunan raflara yuvarlanabilir veya ağır malzemelerin konulması,
- Ağır malzemelerin üst raflara konulması,
- Mutfakta malzemelerin düzensiz bir şekilde ve fazla istiflenmesi,
- Personele acil durumlarla ilgili eğitim verilmemesi,
- Yangın söndürme tütünün önünde malzeme bulundurulması,
- Kat hizmetlerinin kullanımındaki malzeme arabalarının yangın güvenlik hollerinde ve acil durum için kullanılacak kaçış yollarının üzerinde bırakılması,
- Kat hizmetleri malzeme deposunda bulunan ek yatakların sabitlenmemiş olması,
- Kat hizmetleri malzeme deposunda malzemelerin konulduğu raflarda korkulukların olmaması,
- Dekor amacıyla barın arka tarafında bulunan içki şişelerini sabitlemeye yönelik bir önlemin alınmamış olması,
- Havuz kenarında zeminin kaygan olması,
- Merdivenlerde kaydırmaz bantların bulunmaması,
- Koridorlara duman kesicilerinin konulmaması,
- Acil durum kaçış yolları ile acil durum için gerekli malzemeleri gösteren planların personelin çalıştığı katlarda bulunmaması,
- Acil bir durumda uyarının yapılmasını sağlayacak alarm butonlarının önüne raf konulması,
- Acil durum toplanma noktasının personel tarafından bilinmemesi,
- Acil durum için belirlenen toplanma noktasının uygun olmaması,
- Acil durum çıkış kapısı önünü kapatacak eşyaların (oturma bankı gibi) konulması,
- Tesiste 1/20 oranında olması gereken ilkyardımcı personelin bulunmaması,
- Personele, işe girişte, iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin verilmemiş olması,

- İşletmenin genelinde bulunan (odalar, genel kullanım alanları, ofisler gibi) hareketli eşyaların sabitlenmemiş olması.

Yine ilgili çalışmada bir otel işletmesi için acil durum planı hazırlanmıştır. Plana göre deprem için alınan önleyici bir tedbir bulunmazken, sınırlandırıcı tedbirler ise şu şekilde sıralanmıştır (Yamurluklu, 2016:127):

- Zeminin güçlendirilmesi,
- İşletme içinde bulunan devrilebilecek her türlü eşyanın sabitlenmesi,
- Deprem ve yaratacağı etkiler göz önünde bulundurularak tesis planlamasının yapılması,
- Otel binasının deprem dayanıklılığının kontrolünün yapılması,
- Personelin tümünün deprem anında yapılacaklarla ilgili eğitilmesi,
- Acil çıkışların yer aldığı tahliye planlarının herkesin kolaylıkla görebileceği yerlere asılması,
- Arama, kurtarma ve tahliye ekiplerinin oluşturulması ve bu ekibin deprem hakkında eğitilmesi,
- Deprem tatbikatlarının yapılması.

Turizm işletmeleri için gerçekleştirilecek en büyük kriz durumlarından biri olarak değerlendirilen doğal afet durumları, sonuçları itibarıyla en maliyetli ve etkileri çok uzun bir süreyi kapsayan niteliğe sahiptir. Bu nedenle afet henüz gerçekleşmeden gerekli tedbirlerin alınması çok önemli olmakla birlikte, kayıpların en düşük seviyede tutulması için de işletmeler bazı önlemler almalıdır. Bu önlemlerden bazıları şunlar olabilir:

- Konaklama tesisi alanı içerisinde tesisin büyüklüğü göz önünde bulundurularak bir veya daha fazla, depremden zarar görmeyecek açık alanlar belirlenerek, buralar acil toplanma merkezleri haline getirilmelidir.
- Acil toplanma alanlarına yakın birimlerde olası deprem felaketi esnasında ve sonrasında acilen ihtiyaç duyulabilecek tıbbi yardım malzemeleri, pil, su, konserve yiyecekler gibi malzemeler bulundurulmalı ve belirli periyotlarla söz konusu malzemelerin son kullanım tarihleri ve kullanım durumları denetlenmelidir.
- Özellikle deprem bölgesine yakın veya bu bölgede faaliyet gösteren işletmeler, müşterilerinin odalarında depreme yakalanma olasılığını göz önünde bulundurarak, hayat üçgeni yapılabilecek noktaları belirttikleri bir tanıtım broşürü hazırlayabilirler. Ayrıca oda içerisinde hayat üçgeni olarak belirlenen bölümler *hayat üçgeni* sembolü ile etiketlenerek olası deprem anında misafirlerin o alanlara gönül rahatlığı ile ulaşmaları sağlanabilir.

- Bir deprem çantasının odaya konulması ve bu konuyla ilgili müşterilerin bilgilendirilmesi hem müşterinin kendisini güvende hissetmesine yardımcı olacak hem de muhtemel deprem riskine yönelik önlemlerin alınması sağlanmış olacaktır.
- Deprem sonrasında, yaralanmalar ve ölümlerin çoğunlukla devrilen, kayan cisimlerden kaynaklandığı ve bir kısım eşyanın çıkış yollarını kapattığı gözlemlenmiştir (Durukal, 2008:158). Turizm işletmeleri bu durumu göz önünde bulundurarak oda içerisindeki eşyaları mümkün olduğunca sabitlemeli, çıkış yollarını kapatmayacak şekilde eşya yerleştirmeye özen göstermelidir.
- Deprem anında yapılması gerekenlerin yazılı bulunduğu bir afiş ve kapalı devre televizyon kanalında depremle ilgili bilgilendirmeleri yapan videoların oynatılması farkındalığı artıracaktır.
- Yaşanılan depremlerle birlikte, göçük altında kalanların kendilerini duyurabilmeleri için özellikle düdüğün etkili olduğu görülmüştür. Tesis içerisinde özellikle kapalı alanlarda düdük bulundurulmaya dikkat edilmesi de önemli bir diğer husustur.
- Turizm sektöründe yer alan, çocuk sevgisi ve sahiplenme duygusunun farkında olan eğitimli turizm personeli aracılığıyla (Silik, Silik ve Atar, 2022:459) çocuklara yönelik olarak, çocuk kulübü aktivitelerinde oyun içinde deprem tatbikatı (çök-kapan-tutun) yaptırılarak çocukların bilinçlenmesi sağlanabilir.

Depreme yönelik alınan önlemler içerisinde üzerinde önemle durulması gereken bir husus da tatbikatlardır. Bütünleşik afet yönetiminin hazırlık aşamasının alt bileşenlerinden biri olan tatbikat, plan üzerinde düşünülmüş olayların gerçekte işleyip işlemediğini ortaya koymaktadır (Yontar, 2016:285). İşletmelerin yılda en az bir kez acil durumlar için tatbikat yapması; çalışanlarda risk algısı oluşmasına, koordinasyonun etkinliğinin denetlenmesine, oluşturulan acil durum ekiplerinin sorumluluklarını gerçekleştirmedeki başarısının görülmesinde faydalı olacaktır (Özbay ve Kuzucuoğlu, 2018:228).

Turizm işletmelerinde afetlere karşı tepki gücünün artırılması için yapılacak tatbikatlar; tüm çalışanlar, yöneticiler ve misafirlerin aktif katılımıyla gerçekleştirilmelidir. Tatbikatlar, olabildiğince gerçeğe yakın, tüm aktörleri kapsayan ve en kötü senaryonun çizildiği haliyle olmalı ve idare tarafından takibi ve denetimi yapılmalıdır. Ayrıca bu tatbikatlarda gerçeğe uygun olarak engelli bireyler, çocuklar ve evcil hayvanlar için de önlemlerin alınmış olmasına dikkat edilmelidir (Ekşi, 2016:80).

“Kültür Mirasının Teknik ve Örgütsel Kaynak Yönetimi Yoluyla Korunması (STORM) Projesi” kapsamında Efes Antik Kenti’nde, proje ortağı olan Kandilli Rasathanesi, Boğaziçi Üniversitesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün proje paydaşı olarak katılımıyla bir deprem tatbikatı gerçekleştirilmiştir. Büyük şiddette bir depremin antik tiyatrodaki sebep olabileceği yaralanmalar ve tarihi eserlerde hasarlar yaratacağı senaryosu üzerinden; gerçek zamanlı uyarı bilgisi aktarılması, sahaya acil müdahalenin gerçekleştirilmesi, yaralılara ilk yardım yapılması, alandaki insanların tahliyesi ve depremden hasar gören kültür miraslarına müdahale yöntemlerinin yer aldığı uygulamalar gerçekleştirilmiştir (Boğaziçi Üniversitesi, 2019). Turizm işletmeleri de çeşitli deprem senaryolarına uygun olarak yapacakları arama-kurtarma tatbikatları ve turistlerin tahliyesi için ihtiyaç duyulacak malzemeleri hazırda bulundurmalı, personeller arasında görev dağılımlarını yapmalı, zaman zaman deprem tatbikatları yaparak personelin ve misafirlerin duruma hazırlıklı olması sağlanmalıdır. Personel görevlendirmesi yapılırken işletmedeki vardiya sistemi göz önünde bulundurularak planlama yapılmasına dikkat edilmelidir.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Turizm sektörü, afetler karşısında en savunmasız sektörlerden biri olarak görülmektedir (Sahadev vd., 2023:1). Bunun nedenleri arasında; afet yönetimi konusunda eğitilmiş, deneyim sahibi personelin işten ayrılması (turizmde personel devir hızının yüksek olması özelliği), turist profilinin değişken olması, turizm işletmelerinin küresel bazdaki bütün olaylardan kolaylıkla etkilenmesi gibi sebepler sayılabilir. Ancak turizm işletmeleri afetin farkında olarak ve gerekli önlemleri alarak kendini koruma kapasitesini geliştirebilir.

Doğal afetlerden en vurucu olan depremlerin sebep oldukları zararların boyutları; nüfus yoğunluğuna, yapıların dayanıklılığına, doğru yerleşim yeri seçimine, erken uyarı sistemlerine, kurtarma ve yardım faaliyetlerinin etkili bir şekilde yürütülmesine bağlı insani boyutlu faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Arkış, 2012:8). Belirtilen bu hususlardan başka alınan önlemler de zararın boyutu üzerinde etkili olmaktadır.

Tehlikeli bölgelerde oluşabilecek zararlara karşı alınacak önlemlerle ilgili olarak toplum, doğru ve sürekli bir şekilde bilgilendirilmelidir (Kadıoğlu, 2008:11). Turizm işletmeleri de buldukları coğrafya nedeniyle sahip olduğu risk faktörlerine yönelik olarak oluşabilecek zararlardan korunmak için alınan önlemler konusunda misafirlerini yönlendirmelidir. Alınan bu önlemlerin hayata geçirilmesi noktasında yeterliliğinin görülmesi açısından düzenli aralıklarla idareciler, personel ve misafirlerin tamamının katılımıyla tatbikatlar yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak turizm işletmelerinin kurulum aşamasından faaliyet gösterdiği aşamaya kadar her aşamada afete yönelik bahsi geçen önlemleri alması, personelini bu doğrultuda eğitmesi hayati önem taşımaktadır. Ayrıca afet riskleri çerçevesinde hazırlanmış afet planlarına uygun olarak, olası deprem senaryolarına uygun tatbikatların yapılması; personelin ve misafirlerin deprem durumlarına hazırlıklı olmalarını sağlayacaktır. Sahadev vd.nin (2023:5) çalışmasında da senaryolarla yapılan eğitim faaliyetlerinin hem yöneticilerin hem de personelin afetlere daha hazır olmaları hususunda faydalı olduğu sonucuna varılmıştır.

Mustafa Kemal ATATÜRK'ün de söylediği gibi “Felaket başa gelmeden evvel önleyici ve koruyucu tedbirleri düşünmek lazımdır, geldikten sonra dövünmenin yararı yoktur”.

KAYNAKÇA

- AFAD (05.03.2018). “Deprem Öncesi, Anı ve Sonrası Alabileceğiniz Önlemleri Biliyor musunuz?” <https://www.afad.gov.tr/deprem-oncesi-ani-ve-sonrasi-alabileceginiz-onlemleri-biliyor-musunuz> (E.T.:29.03.2023).
- AFAD (2022). *TAMP-Türkiye Afet Müdahale Planı*. T.C. İçişleri Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- AFAD (2023). “AFAD ve Tarihçesi” <https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda> (E.T.:29.03.2023).
- Ak, T. (2022). Afetlere Müdahalede Jandarmanın Katkısı: 2020 Yılı Elazığ-Sivrice Depremi Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(2), 430-447.
- Akıncı, Z. (2011). Konaklama İşletmelerinde Kriz Sürecinde İnsan Kaynakları Yönetiminin Rolü ve Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (4), 132-152.
- Alili, M. (2017). Avrupa’daki ve Türkiye’deki Hüzün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırılması Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 37-50.
- Arkiş, E. (2012). Ülkemizde Yapılan Deprem Master Planlarının Performans Analizinde İzmir Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Atar, A. (2022). Kıyı ve Şehir Otelciliği Kapsamında Personelin Psikolojik İyi Oluş Algısı: Kim Daha Mutlu?. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 591-606.
- Atar, A. ve Konaklıoğlu, E. (2018). Konaklama işletmelerindeki Liderlik Davranış Türlerinin Örgütsel Sessizlik, Örgütsel Sinizm ve Psikolojik İyi Oluşa Etkisi: Türkiye ve İtalya Üzerine Bir Çalışma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 45-65.
- Aytekin, F. ve Açıkgoz, İ. (2011). Konaklama İşletmelerinin Kriz Döneminde Uyguladıkları Pazarlama Stratejileri. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz (27), 1-21.
- Barton, L. (1994). Crisis Management: Preparing for and Managing Disasters. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 35(2), 59-65.
- Batal, S. ve Çakıcı, K. (2022). 1999 Marmara (Gölcük) Depremi Sonrası Yerel Yönetimlerde Afet (Deprem) Politikasının Gelişimi: Yalova İli Örneği. İçinde A. Arvas (Editör). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Konferansı (SADAB)* (ss. 144-165). Antalya: 10-12 Haziran 2022.
- Boğaziçi Üniversitesi (26 Mart 2019). “Efes Antik Kenti’nde Deprem Tatbikatı” <https://haberler.boun.edu.tr/tr/haber/efes-antik-kentinde-deprem-tatbikati> (E.T.: 20.04.2023).
- Bozkurt, Ö. ve Çetinkaya H. İ. (2022). Deprem Özelinde 2010 ve 2021 Yıllarında Yayımlanan Meclis Araştırma Komisyon Raporlarının Karşılaştırmalı Analizi. *Turkish Journal of Earthquake Research*, 4(1), 137-154.
- Bulgan, G. ve Aktel, M. (2017). Antalya’daki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Kriz Yönetimine Yönelik Bir Araştırma. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 18(2), 205-232.
- Çetiner, N. ve Atar, A. (2021). Sağlık Turizminde Lider-Üye Etkileşimi. İçinde S. Urgan ve P. Erdoğan (Editörler), *Sağlık Perspektifinden Örgütsel Psikoloji* (s. 175-197). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Demirci, A. ve Karakuyu, M. (2004). Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Teknolojilerinin Rolü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(12), 67-100.
- Durocher, J. (1994). Recovery Marketing. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 35(2), 66-70.
- Durukal, E., Erdik, M., Sungay, B., Türkmen, Z. ve Harmandar, E. (2008). Yapısal Olmayan Deprem Risklerinin Azaltılması. İçinde M. Kadioğlu ve E. Özdamar (Editörler), *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri* (s. 157-174). Ankara: JICA Türkiye Ofisi, Yayın No:2.
- Ekşi, A. (2016). Afet Yönetiminde Temel Etik İlkeler ve İlkeler. İçinde Z. Toprak Karaman ve A. Altay (Editörler), *Bütünleşik Afet Yönetimi* (s. 75-100). İzmir: İlkem Yayınları.

- Erdoğan, P., Urgan, S. ve Atar, A. (2020). The Relationship Between Working Anxiety, Stress and Depression with Positive Psychological Capital at 2020 Covid-19 World Pandemic. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Ek Sayı), 441-472.
- Ergünay, O. (2008). Mikrobölgeleme Çalışmaları ve Afet Senaryoları. İçinde M. Kadioğlu ve E. Özdamar (Editörler), *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri* (s. 73-77). Ankara: JICA Türkiye Ofisi, Yayın No:2.
- Erkoç T., Baran B. ve Hamzaçebi G. (2000). Deprem Nedir?. T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ersoy, P., Börühan, G. ve Esmer, S. (2016). Afet Lojistiği. İçinde Z. Toprak Karaman ve A. Altay (Editörler), *Bütünleşik Afet Yönetimi* (s. 101-124). İzmir: İlkem Yayınları.
- Glaesser, D. (2006). *Crisis Management in the Tourism Industry*. Burlington: Elsevier.
- Göral, R. (2014). *Turizm İşletmelerinde Stratejik Yönetim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Güler, H. H. (2008). Zarar Azaltmanın Temel İlkeleri. İçinde M. Kadioğlu ve E. Özdamar (Editörler), *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri* (s. 35-50). Ankara: JICA Türkiye Ofisi, Yayın No:2.
- Huang, J. H. ve Min, J. C. H. (2002). Earthquake Devastation and Recovery in Tourism: The Taiwan Case. *Tourism Management*, 23, 145-154.
- Kadioğlu, M., (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. İçinde M. Kadioğlu ve E. Özdamar (Editörler), *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri* (s. 1-34). Ankara: JICA Türkiye Ofisi, Yayın No:2.
- Kocaman, C. (2008). Depreme Dayanıklı Olmayan Binalar. İçinde M. Kadioğlu ve E. Özdamar (Editörler), *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri* (s. 125-142). Ankara: JICA Türkiye Ofisi, Yayın No:2.
- Köseoğlu, A. M. (2015). *Afet Yönetimi İnsani Yardım-Lojistik Süreçler ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Luecke, R. (2015). *Kriz Yönetimi – Felaketleri Önleme Becerinizi Geliştirin* (Çev. Ö. Sarıkaya). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mair, J., Ritchie, B. W. ve Walters, G. (2014). Towards a Research Agenda for Post Disaster and Post-Crisis Recovery Strategies for Tourist Destinations: A Narrative Review. *Current Issues in Tourism*, 1-26.
100. Yıl Türkiye Planı (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Dairesi Başkanlığı, Temmuz 2019, Ankara.
- Özbay, O. ve Kuzucuoğlu, A. H. (2018). Acil Durum Kriz Yönetim Sistemi. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 29, 213-234.
- Özdikmen, T. (2014). *Afet ve Acil Durum Yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özkaya, Y. (2016). Bütünleşik Afet Yönetimi Sürecinde Başarı Göstergesi Olarak Yoksulluk. İçinde Z. Toprak Karaman ve A. Altay (Editörler), *Bütünleşik Afet Yönetimi* (s. 201-220). İzmir: İlkem Yayınları.
- Ritchie, B. (2008). Tourism Disaster Planning and Management: From Response and Recovery to Reduction and Readiness. *Current Issues in Tourism*, 11(4), 315-348.
- Sahadev S., Malhotra, N., Kannangara, L. N. ve Ritchie, B. W. (2023). Disaster Planning Intentions of Tourism Accommodation Managers: Understanding the Influence of Past Disaster Experience and Disaster Management Training. *Journal of Travel Research*, 1-20.
- Sancakdar, O. (2016). Afet Mevzuatı ve Afet Hukukuna Giriş. İçinde Z. Toprak Karaman ve A. Altay (Editörler), *Bütünleşik Afet Yönetimi* (s. 37-73). İzmir: İlkem Yayınları.
- Silik, D. D., Silik, C. E. ve Atar, A. (2022). Turizm Sektöründe Çalışanların “Çocuk” Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 459-476.

- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Şahin, S. (2019). Türkiye’de Afet Yönetimi ve 2023 Hedefleri. *Turkish Journal of Earthquake Research* 1(2), 180-196.
- Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş. (2003). *Doğal Afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, İ. ve Yavuz, Ö. (2014). Afetlerin Ekonomik Etkilerinin Analizi. 12. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi (ss. 301-306). Kırgızistan: 30 Ağustos-6 Eylül 2014.
- Toprak Karaman, Z. (2016). Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye’de Örgütlenme. İçinde Z. Toprak Karaman ve A. Altay (Editörler), *Bütünleşik Afet Yönetimi* (s. 1-35). İzmir: İlkem Yayınları.
- TurizmGüncel.com (2023). “Deprem Sağlık ve Kongre Turizmüne Büyük Darbe Vurdu” <https://www.turizmguncel.com/haber/deprem-saglik-ve-kongre-turizmine-buyuk-darbe-vurdu> (E.T.: 25.04.2023).
- Urgan, S., Atar, A. ve Erdoğan, P. (2021). Afet ve Salgınlarda Çalışanlar: Dünya Covid-19 Pandemisi Örneği. *Pearson Journal*, 6(10), 31-46.
- Varol, F. (2015). Hüzün Turizminin Türkiye’de Var Olan Potansiyeli Üzerine Kuramsal Bir Araştırma. İçinde I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, and Indicators (ss.147-160). Konya: 28-30 Mayıs 2015.
- Yamurluklu, Y. (2016). Otel İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliğinin Değerlendirilmesi. İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanlık Tezi. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü.
- Yontar, İ. G. (2016). Afetlerin Yönetilmesinde Tatbikatların Önemi. İçinde Z. Toprak Karaman ve A. Altay (Editörler), *Bütünleşik Afet Yönetimi* (s. 279-303). İzmir: İlkem Yayınları.
- Yüksel, A. (2018). İş Sağlığı ve Güvenliğinde Hastane Afet Planlarının Yeri ve Önemi. *Sağlık Hizmetleri ve Eğitimi Dergisi*, 2(1), 25-32.
- Wang, Y. S. (2009). The Impact of Crisis Events and Macroeconomic Activity on Taiwan’s International Inbound Tourism Demand. *Tourism Management*, 30, 75-82.

TURİZM İŞLETMELERİ AÇISINDAN DEPREM ÖNCESİ VE SONRASI İMAJ YÖNETİMİ

Mehmet SAĞIR¹, Ayşegül GÜDÜL², İzel Yıldız AKYOL³

GİRİŞ

Turizm sektörü dinamik yapısı sebebiyle çevresinde meydana gelen olumlu ve olumsuz her türlü durumdan etkilenmektedir. Turizm sektörünü olumsuz etkileyen olaylar arasında yer alan doğal afetler (deprem, sel, fırtına, heyelan vb.) hem insan hem de bölge üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Doğal afetlerin yarattığı olumsuz etkilerden en çok etkilenen sektörler arasında bulunan turizm sektörünün afet sonrasında eski dinamikliğine dönmesi bazen uzun zaman alabilmektedir. Doğal afetler arasında yer alan depremler gerçekleşikten sonra uzun süre etkileri sürmekte, bölge halkı ve işletmelerini ekonomik, psikolojik vb. birçok yönden olumsuz etkilemektedir. Bu durumu en az hasarla atlatabilmek için deprem öncesi, anı ve sonrasında tüm işletmelerin etkili imaj yönetimi üzerine çalışmalar yapması gerekirken, turizm işletmeleri de buna yönelik çalışmalarda bulunmalıdır.

İmaj çalışmalarının öncelikli olarak hasar almış turizm işletmeleri ve turistik değerlerin onarılması ve iyileştirilmesiyle ilgili olması gerekirken, bunların devamında ulaşım kanalları, altyapı çalışmaları vb. ile ilgili çalışmalara ağırlık verilmesi ve bunların iyileştirilmesine yönelik tutundurma çalışmalarıyla ilgili olması gerekmektedir. Tüm iyileştirme çalışmalarının yapılması ve depremden etkilenen bölgenin turizme tekrar kazandırılması, turizm sektörüyle bağlantılı kamu kurum ve kuruluşları, meslek örgütleri vb. aktörlerin destekleriyle mümkündür.

1 Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği, Orcid: 0000-0002-7081-5462, E-posta: msagir@selcuk.edu.tr
2 Bilim Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı, Orcid: 0000-0002-7217-1947, E-posta: aysegulgudul@hotmail.com
3 Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0001-8231-481X, E-posta: akyolizel@gmail.com

Bu bölümde, turizm sektöründe imaj ve imaj yönetimi, depremin turizm sektörü üzerindeki etkileri ve deprem sonrasında bölgede bulunan turizm işletmelerinin olumlu bir imaj yaratmak için yapması gereken imaj yönetimi çalışmalarına değinilmiştir. Deprem sonrasında turizm sektöründe meydana gelen hasar durumundan, bu hasarların en kısa zamanda onarılması için yapılması gereken planlama ve uygulamalardan bahsedilmiş aynı zamanda bölge turizminin hareketliliğinin arttırılması için yapılması gerekenler ele alınmıştır.

İMAJ YÖNETİMİ

Turizmde İmaj ve İmaj Yönetimi

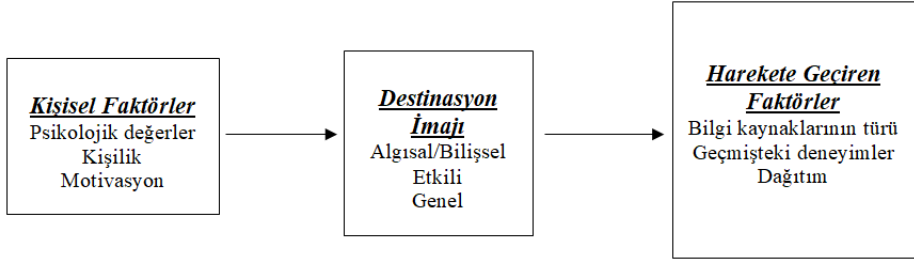
İmaj, bir birey, örgüt, marka, obje veya düşüncenin akılda bilinçli veya bilinçsiz olarak yarattığı fikir ve gözlemler olarak tanımlanmaktadır. İmaj, bireylerin aklında zamanla var olan imgelerden oluşan bir unsurken, sürdürülebilirliği sürekli olmamakla birlikte, zamanla kaybolabilen bir yapıya sahiptir (Öter ve Özdoğan, 2005: 129). Etkili bir imaj, destinasyonu başarılı bir noktaya getirmek için oldukça önemli olduğundan bireylerin seyahat niyeti oluşturma noktasında destinasyonla ilgili karar alırken o bölgeye ait veriler, önyargılar, izlenimler, beklentiler, duygu ve düşünceler öne çıkmakta alınan karar imajdan etkilenmektedir. Bu doğrultuda turistlerin algıladığı imaj, destinasyonun başarısının somut bir örneği olarak kabul edilmektedir (Üner vd., 2006: 191).

Turizm kendini güncelleyen, sürekli olarak gelişim ve değişim gösteren bir sektördür. Özellikle Türkiye gibi turistik arzın zengin olarak değerlendirildiği ülkeler için görmezden gelinemeyecek bir gelir kaynağı konumundadır (Göçen vd., 2011: 497). Dolayısıyla, turizm bölgesinin gelişmesi ve buna yönelik gerçekleştirilen pazarlama faaliyetleri için turizm bölgesinin imajı oldukça önemlidir (Grosspietsch, 2006: 226). İmaj kavramı ve oluşum süreci kendi yapısı içerisinde gerçekleştirebileceği gibi, dış müdahalelerle desteklenerek de oluşabilmektedir. Turizm bölgeleriyle alakalı hedeflenen kitlelerde algı yaratma, medya kurallarına uyumlu görüntü ve bu yönde davranış oluşturmaya kapsayan bir süreçtir (Ou vd., 2011: 466).

Günümüzde şehir imajı, marka şehirler oluşturmak için çalışmalar yapan yerel yönetimlerin ağırlık verdiği bir kavramdır. Örgütler gibi şehirler de reklam, pazarlama, halkla ilişkiler ve tanıtım çalışmalarıyla imajlarını yaratmaya, sürdürme ve yönetmeye önem göstermektedir. Bir şehrin olumlu imaja sahip olması, ona ekonomik avantaj, tanınırlık, potansiyel turist ve yeni yerleşimciler kazandırabilmektedir. Bu sebeple şehirlerin imajı ve nasıl algılandığı git gide daha fazla önemli hale gelmektedir (İlgın vd., 2018: 2). Buna bağlı olarak destinasyon imajının oluşmasında farklı düşünceler ifade edilmiş olsa da genel

olarak iki unsurdan söz edilmektedir. Destinasyon imajı, sosyal ve psikolojik dış uyarıcı, fiziksel obje ve bireysel unsurlardan etkilenecek oluşmaktadır. Destinasyon imajı oluştururken dikkate alınması gereken faktörler Şekil 1'deki gibi açıklanmaktadır (Baloğlu ve McCleary, 1999: 870):

Şekil 1. Destinasyon İmajı Oluşturulurken Dikkate Alınması Gereken Faktörler

Kaynak: Baloğlu ve McCleary, 1999: 870.

Turizm imajı konusunda çalışmalar yapılırken yalnızca bireylerin algılamalarına göre değil, bölgelerin niteliklerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Bölgenin diğer bölgelere göre hem güçlü hem de zayıf yönleri belirlenerek, imaj yapısının bölgenin niteliklerine uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bunu yapabilmek için ilk olarak imaj niteliklerinin, imaj oluşum sürecinin belirlenmesi ve bölgeyle ilgili olarak ziyaretçilerin geçmişteki deneyimleri araştırılarak, rekabete uyumlu ve pozitif bir imaj oluşturacak araştırmalarda süreklilik sağlanmalıdır. Pozitif bir imaja sahip turizm bölgesi ziyaretçilere en üst seviyede memnuniyet verdiği için, bir turizm bölgesinin imajı ne kadar pozitifse tercih edilme oranı da o kadar yüksek olur. Turistlerin bölgeyle ilgili deneyimlerini olumlu ya da olumsuz olarak diğer kişilerle paylaşması, turizm bölgesinin imajının belirlenmesinde önemli role sahiptir. İmaj, karar alma sürecini yönlendiren önceden tecrübe edilmiş olayları yansıtırken, karar alma süreci sonrasında da turizm bölgesini değerlendirmesi açısından memnuniyet düzeyi ve turistik ürünle ilgili ilerleyen zamanlarda tekrar tercih etme niyetini de etkilemektedir (Leisen, 2001: 49-50). Tüm bu sebepler, turizm işletmelerinin destinasyon imajını güçlendirmek ve bunun uzun vadede devamlılığının sağlanması için etkili bir imaj yönetimini gerekli kılmaktadır.

İmaj yönetimi, imajın katacağı ve kaybettireceği değerler için oldukça önemlidir. Turizm bölgelerinde imaj yönetimi çalışmalarında iletişim, kalite, müşteri ilişkileri, medya tepkileri, fiyatlandırma biçimleri ve müşteri memnuniyeti gibi faktörler dikkate alınmalıdır. Turizm bölgelerinde imaj kendi kendine ortaya çıkabilmekte fakat ortaya çıkan imajın tek başına değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır (İlban, 2007: 103). Turizm bölgelerinin etkili bir biçimde yönetilmesi için mevcut değerlerinin

korunması, geliştirilmesi ve geleceğe dönük planlamalarda bulunulabilmesi için sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Sürdürülebilir turizm kapsamında imaj yönetimi çalışmalarından öngörülen ya da engellenmek istenilen sorunların çözümü noktasında yararlanılmaktadır. Turizm bölgelerinde sürdürülebilirliği sağlamada ülkenin ekonomik, politik, sosyal, teknolojik ve uluslararası sistemleri direkt olarak etkili olmaktadır (Akyurt ve Atay, 2009: 12).

Olumlu imajın turizme kazandıracakları ve olumsuz bir imajın kaybettirecekleri göz önüne alındığında, imaj ne kadar olumluysa destinasyonlara katkısının da o kadar fazla olacağı göz önünde bulundurulmalı ve buna bağlı olarak da imaj yönetimi çalışmalarının şekillendirilmesi gerekmektedir. Aksi halde olumsuz bir imaja sahip destinasyonların tercih edilebilirlik düzeyleri de azalacaktır.

TURİZM SEKTÖRÜ VE DEPREM

Depremın Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri

Turizm, sürekli gelişmekte olan bir endüstri olmasının yanı sıra, ekonomik açıdan da büyük öneme sahiptir. Turizm anlayışı, ekonomik çözüm şekilleri bulmaya çalışırken aynı zamanda, farklı etnik kökene sahip kişiler arasında iletişim kurulmasını sağlamaktadır. Yeni destinasyonları ziyaret eden turistler, deneyimsel bir eğitimin yanı sıra, yeni bölgelerin kültürü, coğrafi yapısı ve tarihlerini öğrenmiş olacaklardır. Başarılı bir şekilde planlanmış bir turizm, ülkenin fiziksel, kültürel, sosyal ve ekonomik gelişmelerinde pozitif yönde katkı sağlamaktadır. Ancak turizm planlamasının başarılı yürütülememesi, destinasyonun fiziksel olarak gelişip kalabalık hale gelmesi ve fiziksel denetiminin yapılmasının güçleşmesine sebep olabilmektedir (Beerli ve Martin, 2004: 662).

Turizm talepleri turist taleplerinin karşılanması sonucunda ortaya çıktığından dolayı, oldukça hassas ve kırılgan özelliğe sahiptir (Thompson, 2011: 693; Kiper vd., 2020: 528). Turizm faaliyetleri gelir sağlama yönü ve yarattığı istihdam avantajlarından dolayı, bilgi ve iletişimden sonra dünyadaki en büyük hizmet sektörlerinden biridir. Turizm faaliyetleri gerçekleştirildiği bölgenin ekonomik büyüme ve kalkınmasına destek olan, dış borçların ödenmesine ve açıkların kapatılmasında önemli bir görev üstlenen endüstrilerdendir (Stork, 2002: 6; Bahar ve Kozak, 2015: 1).

Turizm, dinamik bir yapıya sahip olduğundan, çevresinde gerçekleşen her türlü durumdan etkilenmektedir. Bu durumlar doğal afet, biyo-güvenlik tehdidi, terör saldırısı, politik ve ekonomik düzensizlikler, iç sorunlar vb. şekilde olabilmekteyken, bunlardan herhangi birinin gerçekleşmesi turizm taleplerini doğrudan etkileyebilmektedir (Faulkner, 2001; Göçen vd., 2011:

498). Bunların en başında gelen ve öngörülemeyen doğal afetler, turizmi derinden etkilemektedir. Özellikle turizmin bölge kalkınmasına fayda sağladığı düşünüldüğünde, büyük kayıplar yaşanacağı öngörülmektedir.

Turizm işletmeleri homojen yapıları sebebiyle oldukça riskli bir konumda bulunmakta ve dünyada gerçekleşen olumlu veya olumsuz bütün olaylardan doğrudan etkilenmektedir. Doğal afetler, toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etkinliklerinin kayda değer biçimde azalmasına sebep olan, can ve mal kayıpları yaşatan doğa olaylarıdır. Dünyada yaşanan doğa olayları, bireylerin yaşamlarını önemli seviyede etkilediği takdirde doğal afet olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan deprem, çamur akıntısı, buzlanma, çığlar, çekirge istilaları, çölleşme, deniz ve göllerdeki su seviyesi değişimleri, hortumlar, orman yangınları, sel baskınları, tsunami, heyelan, salgın vb. doğal afetlere örnektir (Göçen vd., 2011: 498).

Doğal afetlerin sebep olduğu olumsuz durumlar şu şekilde sıralanmaktadır (Eclac, 1991: 17):

- Afet sebebiyle can kayıplarının olması,
- Eğitim, sağlık ve barınmada ortaya çıkan düşüş ve işsizlik oranlarında artış olması,
- Su, elektrik, ulaşım ve iletişim gibi temel hizmetlerin geçici süreyle verilememesi,
- Tarım ve endüstriyel ürünler için hammadde ve yiyeceklerde kıtlık sorunlarının yaşanması,
- Kurtarma ve yeniden yapılanma sürecinde kamu faaliyetlerinin çoğalması ve bu sebeple istihdam yapısının değişmesi,
- İhracat oranında düşüş, ithalat oranında artış ve kamu maliyesinde açık oluşması.

Tüm bunlara ek olarak turizm sektöründe yol açacağı olumsuzluklar incelendiğinde bireyler, problemlerin yaşandığı destinasyonlara yapacakları seyahatten vazgeçerek, kendilerini daha güvende hissedecekleri destinasyonları tercih etmektedir. Öncesinde rezervasyon ve planlamalarını yapmış olsalar bile, o yerde yaşanan olaylar ve problemler, planların değiştirilerek rezervasyonların iptal edilmesine neden olmaktadır (Ritchie, 2004: 670). Turistin ziyareti esnasında depreme tanık olması, saldırı ve diğer doğal afetlerle karşılaşma olasılığına göre daha düşük bir olasılığa sahiptir. Bir destinasyonun misafirlerinin güvenliğini sağlayabilmesi adına gerçekleştirebilecekleri şu şekilde açıklanmaktadır (WTO, 1998: 46-47):

- Deprem afetini kabullenme ve alınan önlemleri gösterme,
- Turistlerin bir konaklama işletmesine giriş yapmasıyla beraber, deprem ihtimaline karşı deprem anında yapması gerekenleri yazılı olarak sunma,

- Yaşanan deprem afeti sonrası turistleri artçı deprem olasılığına karşı bilgilendirme,
- Yaşanabilecek su kesintileri gibi ihtimaller sonucu doğabilecek salgın hastalıklara karşı turistleri o bölgeden uzaklaştırma,
- Turizm faaliyetlerinin süreklilik içermesi gerekmektedir. Bundan dolayı deprem sonrası, önceden rezervasyonlarını tamamlamış turistlerin seyahatlerini iptal etmemesi konusunda yapıcı ve ikna edici faaliyetlerde bulunulmalıdır. Coğrafi olarak seyahat edilecek/edilen ülke hakkında çok fazla bilgiye sahip olmayan turistlerin, depremden etkilenen bölge ile seyahat edeceği bölge arasındaki mesafenin ne kadar olduğunu bilemeyeceğinden, deprem bölgesine yakın olacağını düşünebilmektedir. O nedenle, özellikle yabancı turistlere bilgilendirme yapılması gerekmektedir.

Gerekli önlemler alındığı takdirde, depremin yarattığı tahribatı azaltmak mümkündür. Bununla birlikte depremin, terör olaylarına nazaran turizm faaliyetleri üzerinde oluşturduğu etki daha az olarak kabul edilmektedir. Depremi engellemek mümkün olmamakla beraber, sismologlar yaptıkları ölçümlerle depremin tahribat etkisini azaltabilecek bazı öngörülerde bulunmaya çalışmaktadır. Bu öngörüler, bölgesel olarak depremin oluşabileceği yerleri, toprak özelliği sebebiyle oluşabilecek zararları içermektedir. Topraktan yararlanmak depremin etkileri yönünden oldukça önemlidir. Risk barındıran yerlere konumlandırılmış hastane, otel, okul ve benzeri yapılar toprağın özelliğinden kaynaklanan olumsuz durumlar da dikkate alınmadığında, deprem sonrasında da oluşacak tahribatlar sürpriz olmamaktadır (WTO, 1998: 45).

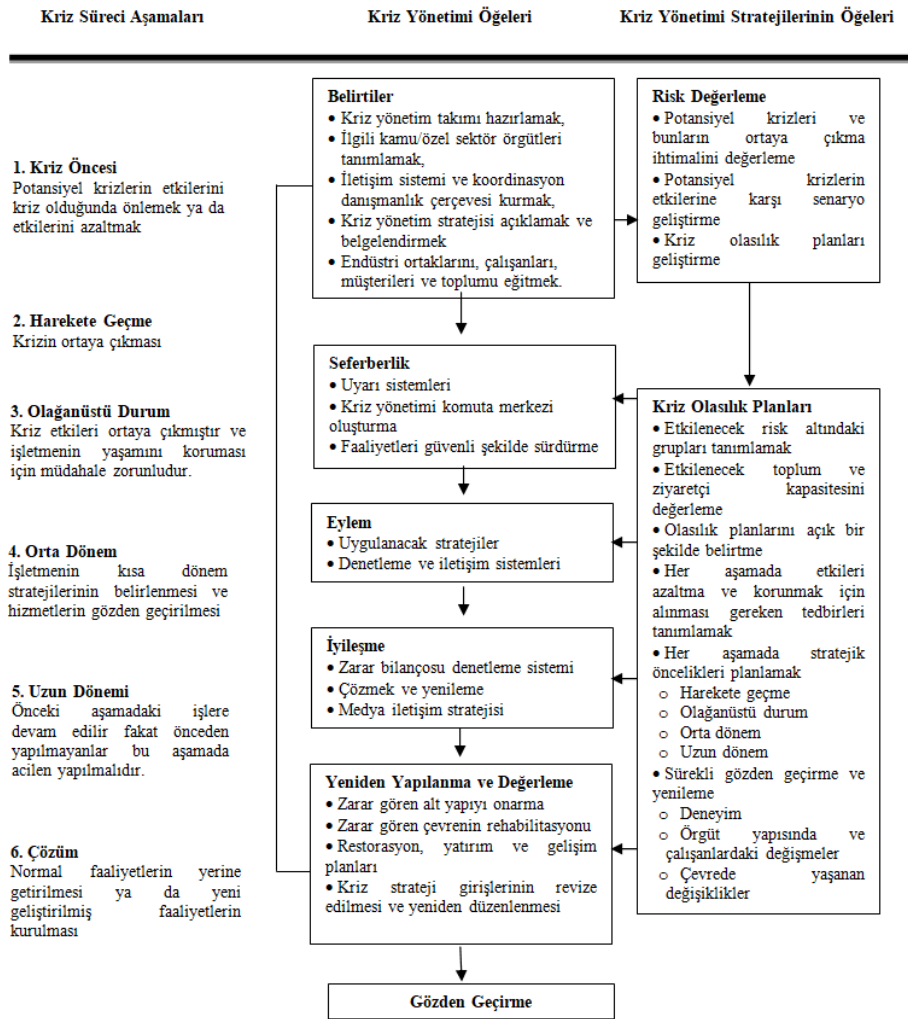
Alınan bütün önlemlere rağmen deprem doğal bir afet olduğundan dolayı, kaçınılmaz olarak ortaya çıktığında ülke ekonomisine vereceği zarardan turizm sektörü de etkilenmektedir. Örneğin 1999 senesinde Tayvan'da gerçekleşen ve 21 Eylül depremi olarak bilinen 7.3 büyüklüğündeki deprem, ülke ekonomisinde %5,3'lük, turizmdeyse %15'lik bir azalmaya neden olmuştur. Deprem afeti sonrasında turistlerin destinasyona karşı duydukları ilginin yeniden oluşması yıllar sürebilmektedir. Ürünün fiyatını düşürerek çekici kılmaktan ziyade, görsel ve yazılı medya aracılığıyla destinasyonun güvenli olduğu yönünde müşterilerin bilgilendirilmesi gerekmektedir. Tayvan hükümeti, depremin yarattığı etkiyi silebilmek adına, yerli ve yabancı basın mensuplarından oluşan 400 kişilik bir ekibi, depremden etkilenmiş ancak daha sonrasında iyileştirilmiş yerlere davet etmiştir. Ayrıca tüm dünya tarafından tanınan Johnnie Walker Golf Turnuvası'nın Tayvan'da gerçekleştirilmesi sağlanarak başta CNN olmak üzere Kuzey Amerika, Asya, Avustralya gibi ülkelerde kablolu yayınlarda reklamlar gösterilmiştir. İç turizmi yeniden hareketlendirmek içinse, Çin Merkez Bankası'ndan yerel halk için turizm hedefli kullanılmak adına kredi

alınmıştır (Huang ve Min, 2002: 145-146). Ülkemizde ise yaşanan en büyük depremlerden biri 1999 yılında Marmara bölgesinde meydana gelmiştir. Bu depremin en çok etkilediği sektörlerden biri turizm sektörü olmuş, sektörde 173 milyon dolar kayıp yaşanmıştır (Aktürk ve Albeni, 2002: 8).

Turizm sektörü, istihdam ve gelir olanakları açısından dünyadaki en büyük üçüncü sektör konumundadır (Stork, 2002: 6). Son zamanlarda dünyanın birçok yerinde yaşanan doğal afetler, salgın hastalıklar, iç çatışmalar, ekonomik ve politik istikrarsızlık gibi krizler incelendiğinde turizm talebi üzerinde oluşturan olumsuz etkileri gözlemlenmiştir (Scott ve Laws, 2005: 150). Turizm sektöründe kriz, sektörün rutin çalışmasında aksaklık oluşturan, durmasına sebep olan, turistleri destinasyonun güvenliği konusunda endişeye düşüren, turizm talebinin ve gelirlerinin düşmesine sebep olan karmaşık bir durum olarak açıklanabilir (Köşker, 2017: 218). Turizm faaliyetlerinin bu gelişmelerden olumsuz etkilenmesi sonucunda turistik seyahat kalıbı yeniden şekillenmekte ve sektörde problemlerle karşılaşabilmektedir (Ritchie, 2004: 670). Turizm açısından krizlerin etkileri “kontrol edilebilen kriz durumları ve kontrol edilemeyen kriz durumları” olarak iki şekilde açıklanmaktadır. Kontrol edilemeyen kriz durumları; küresel çapta siyasi gelişmeler, doğal afetler, uluslararası terör olayları, toplumsal değişimler olarak açıklanabilir. Kontrol edilebilen kriz durumlarıysa; siyasal terör olayları, siyasal gelişmeler, çevresel problemler, sağlık problemleri ve ekonomik krizler olarak açıklanabilir (Albeni ve Ongun, 2005:98). Kriz zamanlarında turizm talebi ve turizm harcamalarında ani değişiklikler ve aksaklıklar oluşabilmektedir. Bu sebeple turizm sektöründe kriz zamanında çabuk kararlar verilmelidir. Krizlerin etkilerini minimum düzeye indirecek, dahası avantaja çevirebilecek alternatif yollar bularak kriz zamanlarının doğru yönetilmesi gerekmektedir (Köşker, 2017: 218).

Kriz yönetimi uygulamaları Şekil 2’de kriz süreci aşamaları (kriz öncesi, harekete geçme, olağan üstü durum, orta dönem, uzun dönem ve çözüm), kriz yönetimi öğeleri (belirtiler, seferberlik, eylem, iyileşme, yeniden yapılanma ve değerlendirme ve gözden geçirme) ve kriz yönetimi stratejilerinin öğeleri (risk değerlendirme ve kriz olasılık planları) olmak üzere 3 başlıkta incelenmiştir (Hacıoğlu vd., 2004, s:44).

Şekil 2. Kriz Yönetimi Uygulamaları

Kaynak: Hacıoğlu vd., 2004, s:44

Kriz yönetimi terör, doğal afet, politik ya da ekonomik problemler gibi risk barındıran ve önceden tahmin edilmesi imkânsız olan ögelerin önlenmesi veya en az tahribatla atlatılmasını amaçlamaktadır. En küçük bir olumsuzluktan dahi etkilenebilen turizm sektöründe kriz yönetiminin yapılması önemlidir. Güvenlik gibi dikkat edilmesi gereken unsurlar, ziyaretçilerin ziyaret etmeyi planladıkları destinasyon bölgelerini değiştirmelerine sebep olabilmektedir. Kriz anında yapılması gereken uygulamalar önceden planlanmalı, kriz yaşandığında ise durumun kontrol altına alınması için çaba gösterilmelidir. Kriz yönetimi, öncelikle kriz ortamının gerçekleşmesiyle birlikte başta medya olmak üzere, hızlı bir şekilde bilgi transferi yapılmasını gerektirmektedir (Göçen vd., 2011: 494).

Günümüzde ülkeler birbirleriyle daha bağımlı hale gelmekte neredeyse bir bütün olmaya doğru yönelmekte ve bir ülkede yaşanan kriz durumu başka bir ülkeyi daha fazla etkileyebilmektedir. Ayrıca ekonomik yapısı turizm gelirlerine bağlı olan ülkeler, gelecekteki kriz ortamından turizm sektörü ve sosyal hayatı korumak zorundadır. Artık beklenen eylem kriz durumlarının yaşanma ihtimali değildir. Kriz durumlarının yaşanma ihtimali kesin olarak düşünülürken, özellikle turizmde krizin ne şekilde, nasıl ve ne büyüklükte yaşanabileceğini bilmek oldukça önemlidir (Ritchie, 2004: 670). Yaşanan krizlere rağmen krizlerin etkilerinin kalıcı olmayacağını bilincinde olunması gerekmektedir. Turizm talebi, kriz durumu atlatıldıktan sonra birkaç sene içerisinde iyileşebilecek ve eski konumunu dahi aşacak bir yapıya sahiptir (Wang, 2008:75).

6 Şubat 2023 tarihinde, Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremler, Doğu Anadolu Fay hattı veya Ölüdeniz Fay Hattı olarak adlandırılan fay hatlarında gerçekleşmiştir (URL-1). Bu depremler Hatay'dan başlayarak Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya ve Elazığ'a kadar uzanan ortalama 550 km uzunluğunda bir hat üstündeki yerleşim noktalarında büyük tahribata sebep olmuştur. Yaşanan depremlerden sonra 21 Şubat 2023'te gerçekleşen merkez üssü Hatay'ın Defne ilçesi olan 6.4 şiddetindeki artçı deprem, özellikle Hatay ilinde daha önce yaşanan depremlerin tahribat etkisini arttırmıştır (URL-1; URL-2). Gerçekleşen deprem bölgelerinde büyük bir yıkım oluşmuş ve bunun sonucunda da çok fazla sayıda insan bu durumdan etkilenmiştir. Bu birlikte kadar 50 bin 783 kişinin hayatını kaybettiği açıklanmıştır Depremden etkilenen bireylerin geçici barınma ve beslenme ihtiyaçlarının giderilmesi için ülke genelinde oteller, pansiyonlar, öğretmen evleri, yazlıklar ve bağ evleri gibi yerlerden yararlanılmıştır (URL-3). Depremden etkilenen yapılar arasında konaklama tesisleri de bulunurken, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan araştırmalarda 2023 yılı mart ayına kadar yapılan hasar tespit raporları doğrultusunda, elde edilen bilgilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. 63 turizm işletme belgeli, 179 basit konaklama turizm işletme belgeli olmak üzere toplam 242 işletmeye dair hasar tespit araştırmaları sürmektedir. (URL-4). Konaklama işletmelerinin yanı sıra, deprem bölgesinde bulunan birçok müze, tarihi eser vb. turistik ürün de hasara uğramış ve bu durum bölgenin turizm potansiyelinde ciddi düşüselere neden olmuştur. Deprem bölgesinde hasar gören turizm tesisleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Bölgedeki Turizm Tesislerinin Hasar Durumu

İl	Turizm İşletme Belgeli Tesisler					Basit Konaklama Turizm İşletme Belgeli Tesisler				
	Yıkılan	Ağır hasarlı	Orta Hasarlı	Az Hasarlı	Hasarsız	Yıkılan	Ağır Hasarlı	Orta Hasarlı	Az Hasarlı	Hasarsız
Adana	-	-	-	1	42	-	-	-	2	97
Adıyaman	7	-	1	5	4	5	1	-	4	5
Diyarbakır	-	-	-	4	28	-	4	-	13	46
Elâzığ	-	-	-	1	25	-	1	-	4	18
Gaziantep	-	-	-	13	26	-	-	-	7	7
Hatay	4	5	8	2	17	13	10	23	25	69
Kahramanmaraş	7	-	1	19	15	4	6	-	15	11
Kilis	-	-	-	-	1	-	-	-	1	2
Malatya	3	2	2	7	5	3	8	4	8	3
Osmaniye	-	-	1	4	-	1	-	-	5	1
Şanlıurfa	-	-	-	5	10	-	1	2	9	28
Bölge Toplamı	21	7	13	61	173	26	31	29	93	287

Kaynak: URL-5

2023 Mart ayına kadar yürütülen hasar tespit araştırmalarında, yıkılan ve ağır hasarlı turizm tesislerinin tahmin edilen toplam maliyeti 1.413.285.418 TL (74.856.219 dolar), orta hasarlı turizm tesislerinin toplam maliyeti, 199.082.617 TL (10.544.630 dolar) ve az hasarlı turizm tesislerinin toplam maliyeti 544.622.488 TL (28.846.527 dolar) olmak üzere turizm tesisleriyle ilgili toplam maliyet 2.156.990.185 TL (114.247.361 dolar) olarak hesaplanmıştır. Bölgede olan hasar görmüş turizm işletmeleriyle ilgili maliyet hesaplamalarında Bakanlık tarafından saptanan yatak başı birim maliyetleri, 5 yıldızla sahip oteller için 454.422 TL (24.069 dolar), 4 yıldızla sahip oteller için 314.022 TL (16.633 dolar), 3 yıldızla sahip oteller için 232.871 TL (12.334 dolar), 2 yıldızla sahip oteller, apartlar ve basit konaklama belgeli işletmeler için 97.578 TL (5.168 dolar) ve 1 yıldızla sahip oteller için 83.574 (4.427 dolar) olarak belirlenmiştir (URL-4). Bölgede bulunan turizm tesislerinin bu kadar büyük maliyete yol açacak bir hasara maruz kalması hem turizm işletmelerini büyük zarara uğratmış hem de bölgenin turizm potansiyelinin azalmasına yol açmıştır.

Tablo 2: Depremden Etkilenen Konaklama İşletmeleri

Alt Kalem	Yatak Sayısı	Birim Maliyeti (TL/birim)	Maliyet (TL)
1 Yıldızlı Tesis (az has.)	40	16.708	668.328
2 Yıldızlı Tesis	732	52.681	38.562.826
<i>Yıkılmış</i>	177	97.578	17.271.306
<i>Ağır Hasarlı</i>	108	97.578	10.538.424
<i>Orta Hasarlı</i>	104	39.031	4.059.245
<i>Az Hasarlı</i>	343	19.516	6.693.851
3 Yıldızlı Tesisi	3.155	108.899	343.577.873
<i>Yıkılmış</i>	572	232.871	133.202.212
<i>Ağır Hasarlı</i>	354	232.871	82.436.334
<i>Orta Hasarlı</i>	518	93.148	48.250.871
<i>Az Hasarlı</i>	1.711	46.574	79.688.456
4 Yıldızlı Tesis	3.670	150.730	553.180.855
<i>Yıkılmış</i>	1.052	314.022	330.351.144
<i>Ağır Hasarlı</i>	74	314.022	23.237.628
<i>Orta Hasarlı</i>	634	125.609	79.635.679
<i>Az Hasarlı</i>	1.910	62.804	119.956.404
5 Yıldızlı Tesis	3.618	189.355	685.086.607
<i>Yıkılmış</i>	476	454.422	216.304.872
<i>Ağır Hasarlı</i>	504	454.422	229.028.688
<i>Az Hasarlı</i>	2.638	90.884	239.753.047
Basit Konaklama Tesisi	8.744	51.112	446.926.756
<i>Yıkılmış</i>	1.734	97.578	169.200.252
<i>Ağır Hasarlı</i>	1.487	97.578	145.098.486
<i>Orta Hasarlı</i>	1.273	39.031	49.686.718
<i>Az Hasarlı</i>	4.250	19.516	82.941.300
Apart	471	26.145	12.314.344
<i>Yıkılmış</i>	40	97.578	3.903.120
<i>Az Hasarlı</i>	431	19.516	8.411.224
Özel Konaklama Tesisi	212	217.780	46.169.275
<i>Ağır Hasarlı</i>	50	454.422	22.721.100
<i>Orta Hasarlı</i>	96	181.769	17.449.805
<i>Az Hasarlı</i>	66	90.884	5.998.370
<i>Butik (yıkılmış)</i>	66	454.422	29.991.852
<i>Çiftlik evi (az has.)</i>	20	16.715	334.296
<i>Pansiyon (az has.)</i>	12	14.764	177.173
Toplam Maliyet		2.156.990.185	

Kaynak: URL-4

Depremden etkilenen illeri 2022 yılında 500 bin turist ziyaret etmiş, bu illerden en fazla turist ağırlayanlar Hatay, Adana ve Gaziantep olarak açıklanmıştır. Yaşanan deprem sadece deprem bölgelerini değil tüm ülkeyi etkileyerek turizm talebinin azalmasına sebep olmuştur (URL-6). Deprem sağlık turizmine de etkileyerek özellikle sektörün %80'lik payını karşılayan İstanbul'daki otellerin doluluk oranını %30 geriletmiştir. Türkiye'nin sağlık turizminden yıllık geliri 4 milyar dolar olmakla beraber, depremden dolayı 250 milyon dolarlık zarar yaşandığı tahmin edilmektedir. Sağlık turizminde son iki aydır düşüş yaşanırken estetik amaçlı ve zorunlu olmayan sağlık sorunu yaşayanların rezervasyonlarını iptal ettikleri belirtilmiştir. Güvenlik temalı vizyonla dünyaya tanıtım faaliyetleri yapılması planlanmaktadır (URL-7). Türkiye'nin deprem bölgesinde yer almasından dolayı, Kahramanmaraş merkezli olarak yaşanan bu depremden sonra bu durumun turistler tarafından tekrar hatırlanmış olması, sadece deprem bölgesinin değil, Türkiye genelinde turizm hareketliliğinin azalmasına neden olmuştur. Bundan dolayı, Türkiye genelinde olası depremlere karşı önlemler alındığına dair imaj çalışmalarının yapılması ve turistlerin bölgeye olan güveninin artırılması yönünde çalışmaların yapılması gerekmektedir. Deprem bölgesinde ise hasar gören turistik ürünlerin turizme geri kazandırılması, bölgede turizm faaliyetlerinin eski canlılığına geri dönmesi için çalışmalar yapılmalı ve bölgede güvenliğin sağlandığına dair bilgilendirmelerle potansiyel turistlerin bölgede gerçekleştirilen turizm faaliyetlerine katılmaları sağlanmalıdır.

Turizm sektörünün deprem sonrası normale dönmesi için deprem bölgelerine özel çalışmalar yapılmakta, bölgeleri canlı tutabilmek adına destinasyonlar ve programlar farklılaştırılarak özellikle Adıyaman, Kahramanmaraş ve Antakya'dan turların geçişi planlanmaktadır. Örnek olarak Urfa-Mardin-Diyarbakır turu sırasında Adıyaman'da Nemrut'a uğrayarak ziyaretçilerin bu bölgeyi keşfetmeleri ve ekonomiye katkıda bulunması hedeflenmektedir (URL-8). Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültür ve gastronomi turizmi için önemli konumda bulunan illeri geliştirebilmek adına turizm master planları oluşturmak üzere çalışmalarda bulunacağını açıklamıştır. Bu çalışmalar kapsamında, ulaştırma altyapısında gerekli iyileştirmelerin yapılması, bölgeye özgü turistik ürünlerin çeşitliliğinin artırılması ile ulaşılabilir olmasının sağlanması, bölgenin turizm potansiyelinin iyileştirilmesi ve artırılması noktasında turizm meslek örgütleriyle birlikte bölgenin desteklenmesine özen gösterileceği açıklanmıştır. Tanıtım materyallerinde ise kültür ve gastronomi turizmine odaklanarak güncelleme yapılarak tanıtımlara başlanacaktır (URL-9). Seyahatlerin gerçekleştirilmesi için tüm ulaşım kanallarının iyileştirilmesi direkt olarak turizm sektörüne katkı sağlayacaktır. Bu sebeple, şehirlerarası ve şehir içi yollar, havalimanları ve demiryollarında yapılması gereken onarım faaliyetleri oldukça önemlidir (URL-4). Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın

altyapıda iyileştirme yapılacağına dair açıklamasının yanı sıra, bölgenin daha ulaşılabilir olması adına, kara ve demir yollarında herhangi bir hasar meydana gelmesinin söz konusu olduğu durumlarda bölgeye uygun olan alternatif ulaşım kanallarının (deniz, havayolu vb.) geliştirilmesi, turistik gezilere elverişli hale getirilmesi bölge turizm potansiyelinin artmasını sağlayacaktır.

Deprem bölgesinde 1 Ocak 2024 tarihine kadar Turizm Yatırım Belgesi ve Turizm İşletme Belgesi'ne ilişkin belge ve plaket yenilenmesi dahil olmak üzere tüm işlemlerde başvuru ücreti ile belge ücreti alınmaması, geçmişte yapılan işlemlere dayanarak verilen tüm sürelerin ertelenmesi, seyahat acenteleriyle ilgili belge yenilenmesi de dahil olmak üzere tüm işlemlerde başvuru ücreti ve belge ücreti talep edilmemesine, talep ve şikayetler hariç tutularak illerde bulunan tesis ve acentelerin denetim faaliyetlerinin ertelenmesine karar verilmiştir (URL-10). Bu durum, bölgede hasar gören turizm işletmelerinin yaşayacağı ekonomik zorlukların en aza indirilmesi noktasında onlara destek sağlamakla birlikte, aynı zamanda bölgenin turizm hareketliliğinin daha kısa sürede eski haline dönmesine olanak sağlayacaktır.

Turizm sektörünün normale dönebilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kısa, orta ve uzun vadede olmak üzere politika önerileri bulunmaktadır. Bu öneriler şu şekildedir (URL-10):

Kısa vadede;

- Depremde hasar gören turistik işletmelerde hasar düzeyinin belirlenmesi ve kademeli bir biçimde işletmelerin kullanıma açılması,
- Turizm işletmelerinin iç ve dış pazarda deprem krizi sebebiyle karşılaşabileceği iptallere karşı kredi ödemelerinde erteleme yapılması,
- Seyahat acenteleri ve konaklama işletmelerinin ödemekle yükümlü olduğu vergilerle ilgili düzenlemeler yapılması,

Orta vadede;

- Turizmle ilgili master planının yapılması ve planın öncelikli hale getirilmesiyle peyzaj, otopark, yürüyüş yolu, servis yolu gibi turizm altyapısı hazırlanması,
- Mevcutta var olan turizm rotaları yeniden incelenerek, rotalarda bulunan veya turist çekme kapasitesi yüksek olan destinasyonlara öncelik verilerek hasar görmüş yapılar onarılacak, gerekli görüldüğü takdirde rotalarda bulunan turistik yerlerin durumuna göre yeniden tasarlanması,
- Konaklama işletmeleri başta olmak üzere ihtiyaç duyulabilecek turizmle ilgili diğer işletmeler tespit edilmesi ve yönlendirici bilgiler sağlanması,
- Turizm işletmelerinin yeniden inşa faaliyetleri için gerekli ekonomik destek verilmesi,

Uzun vadede;

- Turizm işletmelerinin onarım ve yeniden inşasında varılan noktada değerlendirme çalışmaları yapılması ve ihtiyaç duyulduğu takdirde özel sektörün gerekli finansmana ulaşmasının kolaylaştırılması,
- Bölgesel olarak, turizmin tüm dallarıyla birlikte ziyaretçilere sunulması ve etkin tanıtım faaliyetlerinin geliştirilmesi olarak açıklanmıştır.

Bölgede turizm faaliyetlerinin canlanması, yerli ve yabancı turistlerin bölgeye seyahat etme niyetinin olması ile bölgenin sahip olduğu turizm potansiyelini tekrar kazanmasıyla, ilişkilidir. Bu sebeple kültürel, tarihi ve doğal değerlerde meydana gelen tahribatların giderilmesinin yanı sıra, bu süreçte daha iyi bir altyapının sağlaması da önemlidir. Bölgede iş imkanlarının azalması, iş gücünün düşmesi sonucunda oluşan göçler ve özellikle turizm işletmelerinin hasar görmesine bağlı olarak destinasyon imajının iyileştirilmesi zaman alsa da özellikle depremde zarar gören tarihi ve kültürel miras için değer arz eden yapılarındaki zararların tespit edilmesi turizm faaliyetlerinin gelişmesine katkıda bulunacaktır (URL-4).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, afet bölgesine yönelik taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili yaptığı yardım duyurusunda, ülkemizin sahip olduğu zengin kültür mirasının korunması, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılması adına yoğun çalışmalar yürüttüğünü açıklamıştır. Deprem öncesinde 2005 yılından itibaren özel mülkiyette yer alan tescilli taşınmaz kültür varlıklarının korunması için proje hazırlanması ve onarım uygulamalarının yapılması amacıyla geri ödemesiz olarak 2005-2022 yılları arasında 4151 tane taşınmaza proje yardımı, 2793 tane taşınmaza uygulama yardımı olmakla beraber toplamda 6944 tane taşınmaza yardımda bulunulmuştur. 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan depremden sonra yardım kapsamı genişletilerek, afet bölgesinde hasar alan tescilli taşınmaz kültür varlıklarının onarımı için gerekli destekler sağlanmaya devam edilmektedir. Proje yardımı üst limit miktarı 5 katına, uygulama yardımı limiti ise 10 katına çıkarılarak finansal kapsamda da genişleme yapılmıştır. AFAD tarafından afet bölgesi kabul edilmiş 17 ili (Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa, Elâzığ, Batman, Bingöl, Kayseri, Mardin, Niğde ve Tunceli) ve Sivas'ın Gürün ilçesini kapsayacak biçimde yeni bir başvuru dönemi başlatılmıştır (URL-11).

Devlet Demiryolları Ankara-Kars-Ankara arasında sefer yapan Turistik Doğu Ekspresi'ni mücbir nedenler dolayısıyla 01.03.2023 tarihine dek durdurarak mevcut filo deprem bölgesine yönlendirilmiştir. Aynı zamanda acentelerin ödemiş olduğu ücretleri kesinti yapmadan iade edeceğini bildirmiştir (URL-4).

Medeniyetler beşiği ve hoşgörü şehri olarak bilinen Hatay'da, Kudüs'teki Yeruşalim Kilisesi'nden sonra bilinen eski merkez kilise olan Tarihi Antakya Rum Ortodoks Kilisesi bulunduğundan dolayı Hristiyanlar için oldukça önemli

bir şehirdir. Ana Kilise olarak da adlandırılan Antakya Patrikliği depremde hasar aldığından dolayı, Hristiyanlar düzenli olarak yapmış oldukları ayinlerini gerçekleştirememiştir. Hristiyanlar için en önemli 10 kutsal merkezden Kudüs ve Vatikan hariç olmak üzere 8 tanesi ülkemizde bulunmaktadır. Bu merkezlerin en önemli değerlerinden bazıları deprem afetinin yaşandığı Hatay'da yer almaktadır. Cami ve kiliselerle inanç turizmi için oldukça önemli bir şehir olan Hatay'da dünyanın ilk Katolik Kilisesi olan Saint Pierre Kilisesi bulunurken, ayrıca dört büyük patriklik merkezinden biridir. Saint Pierre Kilisesi, 1983 yılında Papa VI. Paul tarafından Hristiyanlar için hac yeri ilan edilmiştir. Her sene 29 haziranda Katolik Kilisesi tarafından ayin düzenlenmektedir. Hatay, Habib Neccar Cami, Şeyh Ahmet Kuseyri Cami ve Ulu Cami gibi Müslümanlar için önemli olan inanç merkezine ev sahipliği yaptığından dolayı Hristiyanlar için olduğu kadar Müslümanlar içinde oldukça önemli bir konumdadır. Hasar alan yapıların inşa ve onarım faaliyetleri titizlikle sürdürülmektedir (URL-12; URL-13). Saint Pierre Kilisesi depremi hasar almadan atlatsa da ulaşım kanallarında yaşanan sorunlar ve deprem bölgesinde yer almasından dolayı, turizm taleplerinin düşmesi beklenmektedir. Bu gibi durumların önüne geçilmesi için imaj çalışmalarında öncelikli olarak ulaşım ve altyapı sorunlarına önem verilmesi önerilmektedir.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Doğal afetler, yaşandığı bölgede yer alan tüm sektörleri olumsuz etkilediği gibi bu süreçten en çok etkilenen sektörlerden birinin ise turizm olduğu bilinmektedir. Turistlerin kendini afet bölgesinde güvende hissetmemesi bölgenin turizm hareketliliğini azaltmakta ve olumsuz bir imaja sahip olmasına neden olmaktadır. Turizm sektörünün eski dinamizmine en kısa sürede geri dönebilmesi için imaj yönetimi çalışmaları yapılması gerekmektedir. İmaj yönetimi kapsamında doğal afet sonrası turizm işletmelerinin etkin ve hızlı bir iletişim ağıyla müşteri ilişkilerini sağlıklı bir şekilde devam ettirmesi, doğal afete yönelik hem kriz yönetimi hem de stratejik planlamalarının bulunması, turizmle ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliklerinin yapılması, depremin etkileriyle baş edilmesine ve olumlu imaj yaratılmasına yardımcı olabilmektedir. Bunlara ek olarak, turizm işletmelerinin deprem sonrası süreçte şeffaf olması, onarım ve iyileştirme çalışmalarıyla ilgili bilgileri potansiyel turistlerle sürekli olarak paylaşması, saygınlık ve güven kazanması noktasında önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bundan dolayı, turizm işletmelerinin imaj yönetimi çalışmalarına önem vermesi ve bu çalışmalar aracılığıyla, doğal afetle ilgili olumsuz etkileri en aza indirmesi gerekmektedir.

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş meydana gelen deprem, 11 ili etkilemiş ve bölge büyük bir hasara uğramıştır. Yaşanan bu deprem neredeyse tüm dünyada duyulmuş ve depremin sonuçları bölgedeki turizm

hareketliliğinin azalmasına neden olmuştur. Bölgeye farklı turizm alanlarında büyük ekonomik gelir sağlandığı göz önüne alındığında, bölge turizminin en kısa sürede eski dinamikliğine dönmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar kapsamında öncelikli olarak hasar durumları tespit edilen turizm işletmelerinin ve zarar gören somut kültürel değerlerin onarılması ve turizme tekrar kazandırılması, rezervasyonlarını iptal eden kişilere ulaşarak bölgenin iyileştirildiğinin bilgisinin verilmesi, hatta gerekirse indirim, ekstra bir gün konaklama vb. imkânların sunulacağına bildirilmesi, altyapıyla ilgili çalışmaların yapılması, bölgeyle ilgili tutundurma çalışmalarının yapılması, bakanlık tarafından hazırlanan turizm master planıyla bölgenin iyileştirilmesine yönelik konu başlıkları kısa, orta ve uzun vadeye ayrılarak gerçekleştirilmelidir. Özellikle ulaşım kanallarıyla ilgili iyileştirme çalışmalarının yapılmasında en önemli husus, kara ve demiryollarının depremden daha çok etkileneceği düşünüldüğünde, bölgedeki ulaşım imkânlarına bağlı olarak turistlere alternatif ulaşım kanalları tercih etme olanağı sağlanabilmesi noktasında bu alternatif ulaşım kanallarının da iyileştirmesine yönelik çalışmaların da yapılması gerekmektedir. Tüm bu iyileştirme çalışmaları için hem kamu hem özel sektör iş birliğinin sağlanması, turizm işletmelerine vergi indirimi ve affı, kredi imkânı gibi kolaylıkların sağlanması, işletmelerin olumlu imaj yaratmak için yapacağı imaj yönetimi çalışmalarına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktürk, İ. ve Albeni, M. (2002). Doğal Afetlerin Ekonomik Performans Üzerine Etkisi: 1999 Yılında Türkiye’de Meydana Gelen Depremler ve Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-18.
- Akyurt, H. ve Atay, L. (2009). Destinasyonda İmaj Oluşturma Süreci. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Albeni, M. ve Ongun, U. (2005). Antalya turizminin Türk turizmi içindeki yeri ve krizlerin Antalya turizmi üzerindeki etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(2), 93-112.
- Bahar, O., ve Kozak, M. (2015). *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Baloğlu, S. ve McCleary, K. W. (1999). A model of destination image formation. *Annals of tourism research*, 26(4), 868-897.
- Beerli, A. ve Martin, J. D. (2004). Factors influencing destination image. *Annals of tourism research*, 31(3), 657-681.
- ECLAC, (1991). “Manual For Estimating The Socio-Economic Effects of Natural Disasters”, United Nations Economic Commission for Latin America and The Caribbean Programme Planning and Operations Division.
- Faulkner, B. (2001). Towards A Framework for Tourism Disaster Management. *Tourism Management*, 22(2), 135-147.
- Göçen, Ö. G. S., Yirik, Ş., & Yılmaz, Y. (2011). Türkiye’de krizler ve krizlerin turizm sektörüne etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 493-509.
- Grosspietsch, M. (2006). Perceived and projected images of Rwanda: visitor and international tour operator perspectives. *Tourism management*, 27(2), 225-234.
- Hacıoğlu, N., Avcıkurt, C., & Köroğlu, A. (2004). “Turizmde Kriz Yönetimi ve Otel İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama”, Amforth Dünya Turizm Forumu, Antalya, s.44.
- Huang, J. H. ve Min, J. C. (2002). Earthquake devastation and recovery in tourism: The Taiwan case. *Tourism Management*, 23(2), 145-154.
- İlgin, H. Ö., Ertekin, İ. ve Yengin, D. A. (2018). İmaj ve Kurumsal İmaj Bağlamında Kent İmajı. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 8(2), 203-215.
- İlban M. O., Köroğlu A. ve Bozok D. (2008), “Termal Turizm Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Gönen Örneği”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(13), 105 -129.
- Kiper, V. O., Saraç, Ö., Çolak, O. ve Batman, O. (2020). Covid-19 salgınıyla oluşan krizlerin turizm faaliyetleri üzerindeki etkilerinin turizm akademisyenleri tarafından değerlendirilmesi. *Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(43), 527-551.
- Köşker H. (2017). Krizlerin Turizm Sektörüne Etkileri Üzerine Bir Araştırma: 2016 Yılı Türkiye Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 216-230.
- Leisen, B. (2001), “Image segmentation: the case of a tourism destination”, *Journal of Services Marketing*. 15 (1), 49-66.
- Öter, Z. ve Özdoğan, O. N. (2005). Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 127-138.
- Qu, H., Kim, L. H. ve Im, H. H. (2011). A model of destination branding: Integrating the concepts of the branding and destination image. *Tourism management*, 32(3), 465-476.
- Ritchie, B. W. (2004), “Chaos, Crisis and Disasters: A Strategic Approach to Crisis Management in the Tourism Industry”, *Tourism Management*, 25, 669-683.
- Ritchie, B.W. (2004). Chaos, crisis and disaster: A strategic approach to crisis management in the tourism industry. *Tourism Management*, 25, 669-683.
- Scott, N. ve Laws, E. (2005). Tourism crises and disasters: Enhancing understanding of system effects. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 19(2-3), 149-158. Doi:10.1300/J073v19n02_12.

- Stork, U. E. (2002). *The Tourism Industry in the Third Millenium Is A Resillent*
- Thompson, A. (2011). Terrorism and Tourism in Developed Versus Developing Countries. *Tourism Economics*, 17(3), 693-700.
- Timothy, D. J. (2006). Safety and security issues in tourism. D. Buhalis ve C. Costa (Eds.), *Tourism Management Dinamics, Trend, Management and Tolls* içinde (ss.19-27). Elsevier Butterworth- Heinemann.
- Üner, M. M., Güçer, E. ve Taşçi, A. (2006). Türkiye turizmde yükselen destinasyon olarak İstanbul şehrinin imajı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 189-201.
- Wang, Y-S. (2009). The impact of crisis events and macroeconomic activity on Taivan's international inbound tourism demend. *Tourism Management*, 30, 75-82.
- WTO, (1998). *Handbook on Natural Disaster Reduction in Tourist Areas*, Madrid, Spain, 15-28.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1: http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/wp-content/uploads/2023/02/022023_Kahramanmaras-Gaziantep_Hatay_-BDTIM_On_degerlendirme_raporu.pdf (E.T.: 08.06.2023).
- URL-2: <https://www.cnnturk.com/turkiye/son-dakika-haberi-hatayda-hissedilen-bir-deprem-oldu> (E.T.: 06.06.2023).
- URL-3: <https://www.haberturk.com/son-dakika-haberleri-felaketin-uzerinden-3-ay-gecti-rakamlarla-6-subat-depremi-kahramanmaras-depreminin-bilancosu-3589109> (E.T.: 05.06.2023).
- URL-4: <https://www.sbb.gov.tr/2023-kahramanmaras-ve-hatay-depremleri-raporu/> (E.T.: 02.06.2023).
- URL-5: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaras-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> (E.T.: 08.06.2023).
- URL-6: <https://www.dunya.com/sectorler/depremin-turizm-tesislerine-zarari-22-milyar-tl-haberi-690652> (E.T.: 03.06.2023).
- URL-7: <https://www.analizgazetesi.com.tr/haber/deprem-sonrasi-turizm-sektorunu-ne-bekliyor-7366/> (E.T.: 05.06.2023).
- URL-8: <https://www.turizmajansi.com/haber/mete-var-dar-gunluk-satista-deprem-oncesine-ulas-tik-40-gunluk-acigi-da-kapatacagiz-h59905> (E.T.: 03.06.2023).
- URL-9: <https://www.turizmajansi.com/haber/deprem-bolgesindeki-iller-icin-yeni-turizm-rotalari-hazirlanacak-h59726> (E.T.: 03.06.2023).
- URL-10: <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremden-etkilenen-turizm-tesisleri-icin-finansmana-erisimin-kolaylastirilmasi-onerildi/2853602#> (E.T.: 01.06.2023).
- URL-11: <https://basin.ktb.gov.tr/TR-342512/afet-bolgesine-yonelik-tasinmaz-kultur-varliklarina-yardim-duyurusu.html> (E.T.: 04.06.2023).
- URL-12: <https://www.neredekal.com/blog/deprem-bolgesindeki-tarihi-ve-kulturel-degerlerimiz/> (E.T.: 03.06.2023).
- URL-13: <http://www.hatay.gov.tr/inanc-turizmi> (E.T.: 09.06.2023).

TURİZM İŞLETMELERİNİN DOĞAL AFET KRİZLERİNDEN SONRAKİ SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ: DEPREM ÖZELİNDE İNCELEME

Mehmet SAĞIR¹, Aslı Uğur AYDIN TAŞTEKİN², Levent Selman GÖKTAŞ³

GİRİŞ

Günümüzde dünyanın birçok bölgesi, depremler başta olmak üzere birçok doğal afetten etkilenmektedir. Deprem, sadece fiziksel altyapıda hasara yol açmakla kalmaz, aynı zamanda toplumların sosyal dokusunu da derinden etkilemektedir. Bu tür afetlerden etkilenen bölgelerde ekonominin bel kemiği olan turizm işletmeleri, deprem sonrasındaki toplumsal ihtiyaçlara yanıt verme ve sosyal sorumluluklarını yerine getirme noktasında önemli rol oynayabilmektedir. Özellikle çevreye ve topluma karşı sorumluluğunun bilincinde olan turizm işletmeleri sosyal sorumluluk faaliyetlerini acil durum yardımı, toplum iyileştirme projeleri, yerel halkın desteklenmesi, işgücü ve istihdam yaratma gibi farklı alanlarda gerçekleştirebilmektedir.

Deprem sonrasında turizm işletmelerinin ilk olarak acil yardım, kurtarma, barınma ve yeme içme konusunda destek sağlaması gerekmektedir. Buna ek olarak hem depremzedelerin bölgeden tahliyesi hem de gönüllerin bölgeye ulaşımı noktasında transfer ve ulaşım hizmetlerini halkın kullanımına açması gerekmektedir. Bölge halkının birincil ihtiyaçlarının karşılanması durumunda ise uzun vadeli yardım faaliyetlerini planlamalı ve uygulamaya geçirmelidir. Bu faaliyetlerin başında özellikle depremden etkilenen çocukların eğitimi ve işsiz kalan ailelerinin istihdamı gelmektedir. Buna ek olarak, yerel halkın yaşam şartlarını iyileştirmek ve turizm işletmelerini yeniden yapılandırmak için altyapı projelerine yatırım yapmak ya da beceri geliştirme projeleri ve yerel girişimcilerin desteklenmesi, bölgenin yeniden canlanmasına ve sürdürülebilir

1 Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği, Orcid: 0000-0002-7081-5462, E-posta: msagir@selcuk.edu.tr

2 Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0002-9354-2591, E-posta: asliaydin1710@outlook.com

3 Dr. Öğretim Üyesi, Harran Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, Orcid: 0000-0001-6675-3759, E-Posta: leventselmangoktas@gmail.com

bir turizm ekonomisi oluşturulmasına katkı sağlamak da turizm işletmelerinin sosyal sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, turizm işletmelerinin deprem sonrasındaki sosyal sorumluluk faaliyetleri, depremedelerin ihtiyaçlarına yanıt vererek bölgenin iyileşmesine yardımcı olabilecektir. Bu faaliyetler, işletmelerin yerel topluluklarla iş birliği yaparak sürdürülebilir bir turizm kalkınmasını teşvik etmesini sağlayacaktır. Turizm sektörü, deprem sonrası dönemde toplumun yeniden yapılanmasında önemli bir güç olarak hareket edebileceğinden dolayı, afetlerin etkilerini azaltacaktır.

Bu bölümde sosyal sorumluluk, turizm işletmelerinde sosyal sorumluluk, afet yönetimi ve turizm işletmelerinde afet sonrası yapılması gereken sosyal sorumluluk faaliyetlerine değinilmiştir. Daha sonra turizm işletmeleri ve paydaşları (turizm işletmelerinin bağlı olduğu kurum, kuruluş ve meslek örgütleri) ile birlikte yürüttükleri sosyal sorumluluk faaliyetleri kurtarma ve yardım çalışmaları, barınma ve geçici konaklama imkanları, gıda ve temel ihtiyaçların sağlanması, psikolojik destek ve rehabilitasyon, altyapı ve iyileştirme çalışmaları, eğitim ve bilinçlendirme programları, sürdürülebilirlik ve çevresel koruma şeklinde sınıflandırılmış ve bunlarla ilgili örnekler verilmiştir.

SOSYAL SORUMLULUK

İşletmeler ekonomik kazançlarını sağlarken aynı zamanda toplumsal değerlere de önem vermelidir. İşletmelerin ekonomik çıkarlarına fayda sağlarken yasalara uyma, etik davranış sergileme, iç ve dış paydaşların beklentilerine yönelik hareket etme gibi konularda sorumluluk sahibi olması gerekmektedir.

İşletmelerin var oluş amaçları genel ve özel olarak ikiye ayrılırken genel amacı, varlığını sürdürmek ve kar elde etmenin yanı sıra, toplumun ihtiyaçlarını karşılama noktasında toplumsal fayda sağlamayken, özel amacı ise müşteri ve tüketicilere kaliteli mal ve hizmet sunmak, çalışanlara eğitim ve geliştirme noktasında fayda sağlamaktır (Şimşek, 2006: 41-43). İşletmeler faaliyetlerini yürütürken iç paydaşlarına yönelik olaylarla ilgilendiği gibi aynı zamanda toplumsal olaylarla da ilgilenmesi işletmeler için bir sorumluluk olduğundan, işletmenin kendi çıkarları dışında toplumun çıkarlarını da gözetmesi gerekmektedir. Çünkü tüketiciler sadece mal ve hizmet üretimine değil aynı zamanda, işletmelerin toplum karşısında sergiledikleri tutumu da önemsemektedir (Sezgin, 2004: 138-139). Bu doğrultuda, bir işletmenin vergilerini ödemesi devlete karşı olan sosyal sorumluluğu ya da işletmelerin üretim süreçlerinde küresel ısınmaya karşı çevreyi koruma kapsamında projeleri hayata geçirmesi de günümüzde takdir edilen sosyal sorumluluk faaliyetlerine örnek olarak gösterilmektedir (Çelik, 2007: 49).

Dünya geneline bakıldığında işletmelerin sosyal paydaşlarını, özellikle Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nı sosyal sorumluluk projelerine dahil etmesi, toplumdaki eksiklikleri ve ihtiyaçları en iyi bilen onlar olması açısından gerekli görülmektedir. İşletmeler sosyal sorumluluk projelerini sürdürürken çeşitli alanlara yönelebildiği için bu süreci yürütürken STK'lardan da destek almaktadır (Öksüz ve Görpe, 2014: 245). Günümüzde işletmelerin başarılarını değerlendiren mecralara göre, sosyal medya hesaplarında, yürüttükleri veya tamamladıkları sosyal sorumluluk projelerini yayınlayan işletmelerin sektörlerindeki başarısını da arttırdığı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda, işletmelerin iş hedeflerini gerçekleştirirken artık sadece mal veya hizmet odaklı çalışmak yerine toplumun ihtiyaçlarına duyarlı olduğunu paydaşlarına gösterebilmenin de son derece önemli olduğu düşüncesi hâkimdir (Gürel, 2010: 112-115). İşletmelerin yaşamını devam ettirmesi adına yaptığı faaliyetler arasında yer alan sosyal sorumluluk, işletmelerin doğrudan sorumluluğu, varoluşu ve faaliyetlerinden ortaya çıkan sorumluluklarını içermektedir (Ateşoğlu ve Türker, 2010: 209).

Sosyal sorumlulukla ilgili olarak Carroll (1991)'in geliştirdiği sosyal sorumluluk piramidine göre; işletmenin yöneticileri, kurucuları ve hissedarlarının kar elde etmesini ifade eden ekonomik sosyal sorumluluk, işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerini yürütürken uymak zorunda olduğu yasal düzenlemelere uymayı ifade eden yasal sosyal sorumluluk, yasalar dışında kalan toplum üyelerince istenen ya da yasaklanan uygulamaları ifade eden etik sosyal sorumluluk, işletmenin ve çalışanlarının toplumsal fayda sağlama noktasında gerçekleştirdiği uygulamaları ifade eden gönüllü sosyal sorumluluktur. İşletmenin hissedar ve sermaye sahiplerine karşı sahip olduğu yükümlülükler, sağlanan istihdam olanakları, tüketici/müşterinin korunması, insanlığın devamı ve çevrenin korunması noktasındaki sorumlulukları, iş ahlakına dair konular sosyal sorumluluk alanlarını oluşturmaktadır. Özellikle insanlığın ve çevrenin korunması noktasında gerçekleştirilen sosyal sorumluluk faaliyetleri hem işletmeler hem de tüketici/müşteriler için büyük öneme sahiptir (Özkaya, 2010: 251).

TURİZM İŞLETMELERİNDE SOSYAL SORUMLULUK

Turizm işletmeleri doğal, yapay ve sosyo-kültürel kaynakları turizm ekonomisine kazandırmak için gerçekleştirmiş oldukları faaliyetler, turizm sektörünün temel faaliyetlerini oluşturmaktadır. Bu faaliyetlerle turizm işletmeleri sadece turistik aktivitelere katılan insanların ihtiyaçlarını karşılarken yaptıkları sosyal sorumluluk faaliyetleriyle de toplumun ihtiyaç ve beklentilerine karşılık vermektedir. İşletmelerin özellikle doğal, yapay ve sosyo-kültürel kaynakları koruma noktasında yürüttükleri sosyal sorumluluk faaliyetlerine ağırlık verdikleri bilinmektedir.

Turizm işletmelerinin sosyal sorumluluk faaliyetleri sürdürülebilir kalkınma noktasında ulusal turizm stratejik planlaması, birincil turizm cazibe merkezlerinin korunması ve ülke çapında uygulanabilir turizm geliştirme hizmetleri ile altyapı oluşturmaya odaklanması gerekmektedir. Turizm işletmeleri için sosyal sorumluluk faaliyetlerini yürütürken yeni pazar arayışı, potansiyel hedef kitleye hitap etme, doğal kaynakların kullanımının etkinleştirilmesi, ortaya çıkan atık miktarının azaltılması vb. konuları tercih etmesi sürdürülebilir turizme katkı sağlamanın yanı sıra, örgütsel imaja da katkı sağlayacaktır (Jucan ve Jucan, 2010: 662-663).

İşletmelerin sosyal sorumluluk alanları örgüt içi ve örgüt dışı olmak üzere iki şekilde incelenmektedir. Bu alanlardan çalışanlara, hissedarlara ve yöneticilere karşı sorumluluk örgüt içi sorumluluğu oluştururken, rakiplerine, tüketicilere, tedarikçilere, çevreye, topluma ve devlete karşı sorumluluklar ise örgüt dışı sorumluluklar olarak ayrılmaktadır (Aktan, 2008: 102). İşletmenin çalışanlarına önem vermesi onların işe uyum sağlaması, çalışma ortamının iyileştirilmesi, kişisel eğitim ve kariyerine odaklanması, yönetime katılma fırsatlarının sağlanması gibi konular işletme içi sosyal sorumluluk alanlarına girerken, işletme dışı sosyal sorumluluk ise işletmenin iş ahlak ve etiğine uyması, mal ve hizmetlerin tüketicilere sunulurken bilgilendirme yapılması, ürünlerin çevreye zarar verme/vermeme durumlarının açıklanması gibi konuları içermektedir (Erol vd., 2010: 60).

Konaklama işletmelerinin web siteleri ve yıllık raporlarının incelenmesi sonucunda konaklama işletmelerinde ağırlıklı olarak kullanılan sosyal sorumluluk konularını incelenmiş ve tabloda görüldüğü gibi sınıflandırmıştır (Holcomb vd., 2007).

Tablo 1: Konaklama İşletmelerinde Sosyal Sorumluluk Konuları

Topluma Yönelik	Çevreye Yönelik	Pazara Yönelik	Misyon ve Vizyona Yönelik	Çalışanlara Yönelik
Hayırseverlik ve gönüllülük Toplum refahı, Kurumsal bağlılık, Eğitim, Burs vb.	Doğa ve kültürel mirası koruma, Yeşil uygulamalar (atık yönetimi, enerji yönetimi, su tasarrufu, geri dönüşüm vb.).	Ürüne değer katma, Müşteri ilişkileri, Tedarikçi çeşitliliği ve tedarikçilerle ilişkiler, Hissedarlarla ilişkiler vb.	Sorumluluk, Sürekli değer yaratma, Sürdürülebilirlik, Etik davranışlar, Güven, Doğruluk vb.	Kariyer planlama, Eğitim, Ödül ve terfi, Eşit fırsat tanıma, Güçlü iletişim, Sağlık ve güvenlik vb.

Kaynak: Holcomb vd., 2007: 466

Topluma Yönelik Sosyal Sorumluluk: İnsan odaklı evrensel ahlak gereği eşitlik, özgürlük ve insan hakları gibi kavramlar öneme sahip olmuştur. Bundan dolayı, işletmelerin hem ulusal hem de uluslararası alanda toplumsal refahı

arttırmak için sosyal sorumluluk çalışmaları yapması gerekliliği doğmuştur. Ulusal bağlamda insan sağlığı ve güvenliği, üretimi destekleme ve kültür seviyesini artırma çalışmaları yapması gerekirken; uluslararası bağlamda ise gelişmekte olan ülkelere yatırım yaparak, refah ve mutluluk düzeyini arttırmaya yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir (Çelik, 2007: 52). Bunlara ek olarak doğal afetlerden etkilenen afetzedelere çeşitli yardımların (barınma, yeme-içme vb.) yapılması da örnek verilebilir.

Çevreye Yönelik Sosyal Sorumluluk: Doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilirlik noktasında, konaklama işletmelerinin çevresel sorumluluk anlayışında hareket etmesi gerekmektedir. Çevrenin temizlenmesi, ağaç dikimi, faaliyetlerinde doğal dengeyi tahrip etmemesi, çevre kirliliği başta olmak üzere birçok olumsuz etkilerin ortadan kaldırılmasıyla ilgili sorunlara karşı önlem alınması vb. şekilde örnekler verilebilir (Ateşoğlu ve Türker, 2010: 212).

Pazara Yönelik Sosyal Sorumluluk: İşletmelerin hem kendileri hem de ürünleriyle ilgili özellikler sosyal sorumluluk faaliyetlerine dahil olduğundan paydaşlar için marka sorumluluklarıyla beklentilerin karşılanması ve tüketiciler tarafından işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine ağırlık verilmesi önem taşımaktadır (Özdemir, 2009: 65).

Misyon ve Vizyona Yönelik Sosyal Sorumluluk: İşletmeler varlıklarını sürdürebilme noktasında misyon, vizyon ve sahip oldukları değerleriyle sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılabilmekte, marka ile sosyal sorumluluk faaliyetlerini bütünleştirerek marka değeri ve marka kişiliği oluşturabilmekte (Koçel, 2003: 128) ve markayı pazarda farklılaştırma stratejisi ile büyütebilmektedir (Özdemir, 2009: 65).

İşletme Çalışanlarına Yönelik Sosyal Sorumluluk: İşletmenin çalışanlarına karşı olan ilk sorumluluğu, sosyal sigorta olanakları sağlamaktır. Bunun yanında ise özel emeklilik ve hayat sigortası gibi ek imkânlar sağlamak bulunmaktadır. Kadın çalışanlarına özel olarak ise çocukları için bakımevi, kreş gibi olanaklar sağlaması da gerekebilir. Böyle imkânlar, çalışanların motivasyon ve moralini arttırdığı gibi, etkinlik ve verimliliğin artmasına da yardımcı olabilmektedir (Çelik, 2007: 52-53).

Turizm işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetleri üzerinde yapılan araştırmalar, sosyal sorumluluk faaliyetlerinin çoğunlukla çevreyi ve doğal kaynakları korumaya yönelik projeler, en az ise toplumsal, kültürel ve yerel halkın sorunlarıyla ilgili projeler olduğu söylenebilir (Ateşoğlu ve Türker, 2010: 224-225; Lund-Durlacher, 2015: 68). Böyle olmasının nedeni, turizm işletmelerinin çevreyle sürekli olarak etkileşim halinde olması ve diğer sektörlere nazaran daha fazla zarar vermesinden kaynaklanabilmektedir. Çevre ve doğal kaynaklara yönelik sosyal sorumluluk faaliyetleri yürüterek turizm işletmeleri, çevreye verdiği zararı en aza indirmek ve olumlu imaj yaratmak istemektedir.

Turizm işletmelerinde sosyal sorumluluk faaliyet alanları yer seçimi, mimari, inşaat, dış tesisler, enerji ve su temini, tek kullanımlık sistemler, temizlik, yiyecek-ıçecek, proje planlaması (misafir programları dahil), hareketlilik, iletişim, pazarlama ve müşteri hizmetleri noktaları (rezervasyon ve resepsiyon ofisleri) gibi unsurları içermektedir. Örneğin Avrupa'daki otellerde yapılan bir araştırmaya göre, konaklama işletmelerinin yaklaşık %85'i çevreye yönelik faaliyetlerde bulduklarını belirtmektedir. Bu faaliyetlerin başlıca alanları enerji ve su tasarrufu ile sorumlu atık yönetimi olmakla birlikte, bu uygulamalar önemli maliyet düşüşlerine yol açmaktadır. Sürdürülebilir konaklama yönetimiyle ilgili faaliyet alanları ise enerji ve su yönetimi, atık su ve atık yönetimi, kimyasalların kullanımı, biyoçeşitliliğe ve doğanın korunmasına katkı, bölgesel kalkınmaya katkı (yerel halkı istihdam etme, adil ve güvenli çalışma koşulları sağlama, eğitim programları sunma, yerel tedarikçilerden mal ve hizmet alımı, yerel tedarikçilerle işbirliği yapma, sosyal projeleri destekleme), işyerindeki sosyal konulara (çocuk işçiliği ve cinsel taciz gibi konuları önleme, adil ve eşit muamele, adil ücret sağlama, özellikle kadınlar ve yerli halk için) odaklanmaktadır. Seyahat acentaları ve tur operatörleri ise artan hem tüketici bilinci hem de çevresel sorumluluk duygusu nedeniyle sosyal sorumluluk faaliyetlerine daha fazla dâhil olmuştur. Seyahat paketleri oluşturulurken genellikle ulaşım, konaklama, saha ziyaretleri gibi unsurlar dikkate alınmakta ve bu süreçte değer zinciri boyunca sosyal sorumluluk faaliyetleri göz önünde bulundurulmaktadır (Lund-Durlacher, 2015: 68-69).

TURİZM SEKTÖRÜNDE DOĞAL AFET KRİZLERİ

Turizm sektörünün gelişebilmesi için turistlerin gidecekleri destinasyonda kendilerini güvende, huzurlu ve barış ortamında hissetmeleri büyük önem taşımaktadır. Kendilerini güvende ya da barış ortamında hissetmeyeceklerini düşündükleri anda ise planlarını iptal ederek başka destinasyonlar aramaya koyulmaktadır. Özellikle can güvenliğini hedef alan çeşitli krizler, turizm taleplerini bitirme noktasına kadar getirebilir. Meydana gelen kriz, çeşidi ve şiddet düzeyine göre turizm talebi ve harcamalarında ani dalgalanma ve bozulmalara neden olabilmektedir. Krizden etkilenen ülkeler yerine krizden etkilenmeyen ülkelerin tercih edilmesi de diğer ülkeler açısından krizin fırsata dönüştürülmesidir. Bu gibi durumlarda krizin çeşidinin bilinmesi geliştirilecek olan stratejilerin belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır (Köşker, 2017: 226). Özellikle geleneksel yönetim anlayışını benimseyen işletmelerin, modern yönetim anlayışını benimseyen işletmelere göre krizlerden etkilenme olasılıkları da artmaktadır. Buna rağmen kriz anında her zaman benimsenen yönetim anlayışının bir önemi olmaz. Bu durum krizin ne tür bir kriz olduğuyla alakalıdır. Özellikle turizm talebini etkileyen doğal afet krizlerine (sel, deprem,

yangın vb.) maruz kalan turizm işletmeleri için geçerli bir durumdur (Akgemci vd., 2020: 244).

Doğal afet krizleri, doğal afetler sonucunda meydana gelen krizlerdir. Doğal afetler sonrasında yaralanmalar, can kayıpları, hasarlar, sosyo-ekonomik kayıplar vb. olumsuz durumların yaşandığı bilinmektedir. Bu afetlerin büyüklüklerini gözlemleyen ana nedenler; fiziksel büyüklükler, yoğun yerleşim bölgelerindeki uzaklık, az gelişmişlik, hızlı nüfus artışı, denetimsiz kentleşme ve sanayileşme, doğal kaynakların tahrip edilmesi ve/veya yanlış kullanılması, bilgi ve eğitim eksikliği vb. şekilde değişiklik göstermektedir. Buna ek olarak sel, deprem, çığ, yangın, kasırga, tsunami vb. doğal afetler sonucunda iletişim ve ulaşım kanalları etkilendiği için turistlerin bölgeye ulaşımı da zorlaşmaktadır. Aynı zamanda bölgede tekrar deprem yaşanma ihtimalinin düşüncesinde olan turistlerin, bölgede güvenli hissetme düzeyleri de azalabileceğinden bölge turistik açıdan kötü etkilenebilir (Tse, 2006: 32-33; Erkal ve Değerliyurt, 2009: 149).

Belirtilen bu durumlar dikkate alındığında deprem gibi doğal afet sonrasındaki yaşananlar işletmelere de doğrudan bir etki yarattığından, bu durum işletmeler için bir kriz olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizin depremden etkilenme olasılığının yüksek olduğu düşünüldüğünde, her ne kadar günümüz teknolojisinde depremin önceden tespit edilmesi mümkün olmasa da depreme hazırlıklı olunması için gerekli önlem ve tedbirlerin alınmış olması, yasal düzenlemelere uyulmuş olması ve deprem sonrasında depremin etkilerini en aza indirmek için hareket edilmesi gerekmektedir (Demirtaş, 2000: 354).

Demirtaş (2000) çalışmasında 17 Ağustos Depremi ile ilgili şu şekilde açıklama yapmıştır:

“Türkiye’deki 17 Ağustos Gölcük Depremi ve sonrasında yaşananlar büyük bir felakete neden olmuştur. Deprem, can ve mal kayıplarına yol açarken, yönetim noktasında kriz yönetimiyle ilgili birçok eksiklikler ortaya çıkmıştır. Ardından iletişim, yardım organizasyonu, konut yapımı gibi depremlerde yaşananlar, yönetimdeki eksikliklerin açık bir göstergesidir. Krizin temel yapılarında ağır biçimler gözlenmiş, özellikle kriz müdahalesi ve kriz bölgesiyle iletişimde yaşananlar gerilimi yaratmıştır. Kriz yönetimi, yönetimin önemli bir organizmaları oluşturur ve krize hazır olmak ve krizi yönetebilmek gereklidir. Deprem doğal bir kaotik olay olmakla birlikte tahribatının önceden bilinmezliği ve kaotik bölgenin belirlenememesi gibi özellikler göstermiştir. Sonrasında yaşanan kaos durumu deprem felaketlerinin kriz düzeyini ağırlaştırmıştır. Ardından yapılan açıklamaların depremlerin karışıklığı ve belirlenmelerin yanlıtlılığı, kriz yönetimindeki zayıflıkları gösterildi. Deprem felaketi, merkez ve yerel yönetimlerin yaşadığı kriz durumuyla birlikte yüklü panik ve tehditler yarattı. Kriz yönetimi önemli bir boyutu olan bilgi yönetiminde kaos yaşanan ve yanlış bilgi yönetimi panik yaratmaya ve çözümsüzlüklere yol açtı. Depremin

yol açtığı kriz, doğallaştırmanın neden olduğu ve denetimin dışında kalan bir krizdir.”

Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremde can ve mal kayıpları oldukça fazla olmakla birlikte, özellikle deprem kaynaklı kara ve demir yollarının hasar görmesi nedeniyle uzun süre arama-kurtarma ve yardım yapılamaması, yaralıların sevk edilememesi, depremedelerin bölgeden ayrılamaması, gönüllülerin bölgeye ulaşamaması gibi birçok sorun yaşanmıştır. Bölgede yaşanan elektrik kesintileri ve internet hatlarında meydana gelen kopmaların iletişimde meydana getirdiği aksaklıklar uzun süreli kesintilerin yaşanmasına neden olduğu için enkaz altındaki yaralılara ve diğer şehirlerde yaşayan kişilerin yakınlarına ulaşmasına engel olmuştur. Gölcük Depremi ile benzer sorunların meydana geldiği bu depremde de kriz yönetimi konusunda birçok yönden eksik kalındığını ve doğal afet krizinin iyi yönetilmediği görülmüştür.

Doğal afetlerden dolayı yaşanan aksaklıklar nedeniyle, bölgede turizm faaliyetlerinin aksaması, bölgenin riskli konumda olması, turistlerin kendilerini bölgede rahat ve güvende hissetmemesi, bölgeye yapılan ziyaretlerin turistik gezi kategorisinde değerlendirilmesinin etik görülmemesi (Buluş ve İstanbullu-Dinçer, 2021: 46-47), bölgenin deprem anında zarar gören ulaşım kanallarının (kara ve demir yolları) onarılmaması ya da alternatif ulaşım kanallarının olmaması, konaklama imkânlarının kısıtlı olması vb. sorunların turizm sektörüne olumsuz etkileri gözlenebilir. Turizm sektörüne bağlı tüm kurum ve kuruluşların bölgedeki turizm hareketliliğini eski dinamikliğine kavuşturması için sorumluluk alması ve buna uygun faaliyetlerde bulunması gerekmektedir.

Tüm sektörler gibi turizm sektörü de dışarıdan aldığı girdilerle varlığını devam ettirdiğinden dolayı, sürekliliğini sağlayabilmesi için çevresel koşulları önemsemelidir. Ayrıca, turizm sezonunda özellikle konaklama işletmeleri odalarını satabilmek için aracı işletmelerle iş birliği içerisinde bulunması nedeniyle, bu işletmelerle olan birliğini de koruması gerekmektedir. Tüm bunlar düşünüldüğünde unutulmamalıdır ki afet öncesi, anı ve sonrasında gereksinim duyulan tüm çalışmalar, afet ve kriz yönetimi çalışmaları kapsamında değerlendirilmelidir (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 151).

TURİZM İŞLETMELERİNDE AFET SONRASI YAPILMASI GEREKEN SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ

Modern sosyal sorumluluk anlayışında sosyal baskı altında kalan işletme sahipleri, ortakları ya da yöneticileri işletmelerinin sosyal sorumluluk anlayışı noktasında bilinçli ve duyarlı olduğu imajını sergilemektedir. Bunun için ise sosyal sorumluluk faaliyetlerini gerek sosyal medya hesaplarından gerekse web sitelerinden duyurmaktadır. Örneğin, afet sonrasında depremden etkilenen kişiler için gıda, yeme-içme, sağlık vb. malzemelerin yer aldığı yardım

malzemeleri toplama, bölgeye ulaştırma ve ihtiyaç sahiplerine dağıtma gibi birçok sorumluluk üstlenmektedir (Çelik, 2007: 77). Turizm işletmelerinin doğal afetler sonrasında yaptıkları sosyal sorumluluk faaliyetleri örneklerle incelenmiş ve incelenen örnekler sonucunda belirli sınıflandırmalara ayrılmıştır. Turizm işletmelerinde afet sonrası yapılması gereken sosyal sorumluluk faaliyetlerinin sınıflandırılması şu şekildedir:

Kurtarma ve Yardım Çalışmaları: Kurtarma ekiplerine yiyecek, su, tıbbi malzemeler ve diğer acil ihtiyaçları sağlayarak, depremzedelerin can güvenliği ve yaşamlarının devamını sağlamaya yönelik çalışmaları içermektedir.

Barınma ve Geçici Konaklama İmkânları: Boş odaları kullanarak ya da acil durum barınakları oluşturarak evsiz kalan depremzedelere güvenli bir çatı ve temel konaklama imkânı sunulmasına yönelik çalışmaları içermektedir.

Gıda ve Temel İhtiyaçların Sağlanması: Depremzedelerin gıda ve diğer temel ihtiyaçlarını karşılamak için yardım dağıtımında lojistik destek verilmesine, yemek hizmeti veya ihtiyaç sahiplerine gıda, su, giysi, hijyen malzemeleri gibi temel ihtiyaçlarını sağlamaya yönelik çalışmaları içermektedir.

Psikolojik Destek ve Rehabilitasyon: Uzman psikolog ve danışmanlar aracılığıyla duygusal destek sağlamaya, grup terapisi ve danışmanlık oturumları düzenlemeye veya yerel toplumda psikolojik destek merkezleri kurmaya yönelik çalışmaları içermektedir.

Altyapı ve İyileştirme Çalışmaları: Turistik tesisler, yollar, su ve elektrik hatları ve iletişim sistemlerinin onarılması veya iyileştirilmesine yönelik çalışmaları içermektedir.

Eğitim ve Bilinçlendirme Programları: Yerel halka afetlere hazırlık, acil durum planlaması, ilk yardım eğitimi gibi konularda bilgi sağlamakta ve böylece toplumun afetlere karşı daha dirençli olmaya yönelik çalışmaları içermektedir.

Sürdürülebilirlik ve Çevresel Koruma: Yeniden yapılanma sürecinde çevreyi korumak için atık yönetimi, enerji verimliliği ve su tasarrufu gibi önlemlere yönelik çalışmaları içermektedir.

Turizm işletmeleri doğal afet durumlarında önemli bir role sahiptir. Özellikle depremzedelerin barınma ve yeme-içme sorunlarının çözümü noktasında konaklama işletmelerinin payı oldukça büyüktür. Konaklama işletmelerinin depremzedelerin barınma ihtiyaçlarını karşılanması hem konaklama işletmelerinin hem de restoranların depremzedelerin ve yardım ekiplerinin yeme-içme ihtiyaçlarını karşılama noktasında imkanlarını sunması, konaklayan depremzedelerin çeşitli ihtiyaçlarının (kıyafet, oyuncak vb.) karşılanması noktasında yardım masalarının kurulması, konaklama işletmelerinde bulunan buklet (hijyen ve kişisel bakım) ve linen (çarşaf, battaniye, yastık vb.) malzemelerin deprem bölgesine gönderilmesi,

özellikle depremden etkilenen çocukların rehabilite edilmeleri kapsamında uzman kişilerle yapılan iş birliklerinin gerçekleşmesi ve bunlara yönelik eğitim ve bilinçlendirme programlarının düzenlenmesi vb. şekilde destek vermesi önerilebilir. Seyahat acentalarının sahip olduğu tur otobüsleri ve ulaşım sektörüne bağlı tüm kurum ve kuruluşlar hem gönüllü hem de depremde transferleri gerçekleştirebilir. Son olarak turizm işletmeleri ile iş birliği halinde olan meslek örgütlerinin (örneğin Türkiye Turist Rehberleri Birliği) bölgeye önemli derecede katkı sağlamaları gerekmektedir. Örneğin bölgeye arama kurtarma çalışmalarına katılacak olan yabancı ekiplerin bölgede iletişim zorluğu çekmemesi adına Türkiye Turist Rehberleri Birliği (TUREB)'ne bağlı çalışma kartına sahip olan rehberlerin bölgede tercüman olarak görevlendirilmesi önemlidir.

TURİZM İŞLETMELERİNDE AFET SONRASI YAPILAN SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ

Turizm işletmeleri ve meslek örgütleri hem topluma hem de depremedelere destek olmasını sağlamakta ve depremlerin yol açtığı zorlukları en aza indirmeye yardımcı olmaktadır. Kurtarma ve yardım çalışmaları, barınma ve geçici konaklama imkanları, gıda ve temel ihtiyaçların sağlanması, psikolojik destek ve rehabilitasyon, altyapı ve iyileştirme çalışmaları, eğitim ve bilinçlendirme programları, sürdürülebilirlik ve çevresel koruma ile ilgili turizm sektöründe faaliyet gösteren tüm işletme ve meslek örgütlerinin örnek sosyal sorumluluk faaliyetleri şu şekildedir:

Depremzedelere hiçbir ücret talep etmeden barınma imkânı sağlayan konaklama işletmelerinden, bu süreç boyunca KDV ve Konaklama Vergisi'ne tabii tutulmaması ve gider olarak gösterildiğinde muaf tutulması imkânı tanınmıştır (URL-1).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü depremin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak amacıyla Malatya'daki depremde çocuklar için "*Altıneller Altın Kalplerle Buluşuyor Projesi*" kapsamında geleneksel el sanatları (ebru ve ahşap) ustalarıyla konteyner kentte atölye çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen projede çocuklara topaç ve geleneksel giysili bebek gibi oyuncaklar ile yapboz, boyama kitabı ve Karagöz eğitim setleri de hediye edilmiştir (URL-2).

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), İstanbul'daki seyahat acentaları çalışanlarına AKUT Enstitüsü iş birliği ile enstitü uzmanları tarafından nisan ayında "Deprem Bilinçlendirme Eğitimi" kapsamında (URL-3);

- Deprem öncesinde yapılması gereken hazırlık ve alınması gereken önlemler,
- İlk 72 saatlik süre içerisinde depreme maruz kalındığında neler yapılması gerektiğine dair bilgilendirmeler,
- Deprem esnasında izlenecek adımlar ve alınması gereken pozisyon,
- Tahliye işleminde izlenmesi gereken yollar,
- Deprem sonrasında yapılması gerekenler,
- İletişim ile ilgili prosedürler başlıklarının ele alınacağı eğitim verilmiştir.

TÜRSAB ve Turizm Seyahat Acentaları Vakfı (TURSAB) depremzedelerin ihtiyaçlarını giderme amacıyla yardım turları göndermekte ve bölgeye gitmek isteyen gönüllerin transferlerini de gerçekleştirmektedir. Ayrıca deprem bölgesinde faaliyet gösteren 725 seyahat acentası çalışanların THY ödemelerinin 3 aylığına askıya alınmasının yanı sıra, bu çalışanların barınma, temel ihtiyaçların karşılanması, işyerlerinin yeniden kurulması, üyelerin çocuklarının eğitimleri için Özel TURSAB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde burs ile okuma imkânı ve diğer eğitim kurulmasında öğrenim gören çocuklar için ise destek bursu sağlama adına “*Afetzede Üyelerimize Destek Kampanyası*”nı başlatmıştır. Buna ek olarak ikinci bir konuta sahip kişilerin depremzede vatandaşların barınma ihtiyaçlarını geçici olarak karşılamak amacıyla “*Afetzedeler Sokakta Kalmasın Projesi*” faaliyete geçirilmiştir (URL-4; URL-5). Benzer şekilde TUREB de depremde zarar gören çalışanlarına yardım kampanyası düzenlemiştir (URL-6).

TÜRSAB Türk Hava Yolları (THY), Pegasus Hava Yolları, Anadolu Jet ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) iş birliği ile seyahat acentalarına ve müşterilerine bilet iadesi ve/veya tarih değişikliği hakkı sunmuştur. Ayrıca bölgeden ayrılmak isteyen depremzedeler için bilet fiyatlarını sabit olarak 100 TL olarak satışa sunmuşlardır (URL-7; URL-8).

Görsel 1. THY'nin Deprem Bölgesindeki Faaliyetleri

**THY DEPREM BÖLGESİNE
80 UÇUŞ GERÇEKLEŞTİRDİ**

Türk Hava Yolları, depremden etkilenen şehirlere yapılan uçuşlar için kolaylık sağlıyor.

Adana, Diyarbakır, Şanlıurfa, Elazığ'a ek olarak Malatya, Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş'a giden insani yardım uçaklarının dönüş uçusları vatandaşların kullanımına açıldı.

Malatya, Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş'tan yapılacak uçuşlar **13 Şubat'a** kadar vergiler dahil 100 TL olarak belirlendi.

Havayollarına **rezervasyon yapılmadan** gidilmemesi gerekiyor.

Deprem bölgesinden yapılan uçuşların **fiyatları sabitlendi.**

Kaynak: URL-9.

Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı (EMITT) 2020 Elazığ Depremi'nde fuar döneminde elde ettiği kapı giriş ücretlerini depremzedeler adına Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'na bağışlamıştır (URL-10).

Görsel 2. EMITT Duyurusu

Emitt

24. Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı

a Hype event

Bu yıl 24. kez düzenlenen EMITT İstanbul, Elazığ ve Malatya'da gerçekleşen depremlerde zarar gören vatandaşlara yardım eli uzattı.

Fuar döneminde elde edilen kapı giriş ücretleri, Elazığlı ve Malatyalı vatandaşlarımıza destek amacıyla AFAD'a bağışlandı.

Kaynak: URL-10.

Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği (AKTOB), Alanya Turistik İşletmeciler Derneği (ALTİD), Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED) bölgedeki oteller depremzedelerin barınma, yeme-içme ve giyinme ihtiyaçlarını karşılamıştır. Çeşme Belediyesi ve Çeşme Turistik Otelciler Birliği (ÇEŞTOB) iş birliğiyle otellerde departmanlardaki ihtiyaçlara göre “Çeşme’de İşin Hazır” sloganı ile yaklaşık bin depremzedenin istihdam edilmelerine olanak sağlanmıştır (URL-11). Benzer şekilde Bodrum Otelciler Derneği (BODER) de bölgedeki otellerde barınan depremzedelere konaklama işletmelerinde istihdamlarını sağlamıştır (URL-12).

Delphin Hotel, 2007 yılında Van Depremi sonrasında bölgeye 1 tır yiyecek, giyecek ve barınmaya yönelik gerekli eşyalar göndermiştir (URL-13). Allium Bodrum Resort & SPA ve Türkiye Görme Engellileri Derneği (TÜRGED) iş birliği ile “Çocukların Mutluluğu Sorumluluktur” mottosu ile “Konuşan Kitaplar Projesi” kapsamında otel çalışanları deprem bölgesindeki depremzede çocuklar için 40 masal kitabını okuyup seslerini kaydetmiş ve Türkiye Görme Engelliler Derneği’ne ulaştırmışlardır (URL-14).

Jolly Tur, Obilet ve Gürsel Turizm işletmeleri evsiz insanlar için kurulmuş olan Çorbada Tuzun Olsun Derneği ile yaptıkları iş birliği sonucunda gönüllü kişilerin Hatay’a ulaşımını ve yolculuk boyunca tüm ihtiyaçlarını karşılamıştır (URL-15). Ayrıca, Jolly Tur’a ait 250 otobüs düzenli olarak deprem bölgesine giderek depremzedelerin diğer illere ulaşımını sağlamıştır (URL-16).

Obilet’in “DESTEK100” indirim koduyla 07.02.2023-14.02.2023 tarihleri arasında, varış ya da kalkış noktalarının deprem bölgesinde yer alan iller için olması koşulu ile otobüs bileti alımlarında 100TL indirim sağlanmıştır (URL-17).

Rixos Otelleri ve Crystal Otelleri Van Depremi’nin ardından hem çalışanları hem de misafirlerinin ve bölge halklarının yardımıyla bölgeye çadır, yorgan, yatak, gıda, temizlik ve sağlık malzemesi, kıyafet vb. yardım desteğinde bulunmuş ve Rixos Otelleri 155 depremzedeği ağırlayarak onlara rehabilitasyon hizmeti de vermiştir. Kahramanmaraş Depremi’nde ise Rixos Otelleri Hatay’da 900 çadır kurmuş, depremzedelere yemek ve sağlık hizmeti vermiş ve 1000 yatak kapasiteli otellerini depremzedelerin konaklamaları için tahsis etmiş ve otellerinde psikolog ve sağlık hizmeti de vermiştir. Ayrıca, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla kadın çalışanları adına depremzedelere bağış yapmışlardır (Can, 2013; URL-18; URL-19).

Deprem bölgesinde faaliyet gösteren Anemon Otelleri sosyal medya hesaplarında “#birlikteiyileşeceğiz” başlığı ile depremde etkilenen çalışanlarını ve tüm depremzedeleri depremde zarar görmeyen diğer tüm otellerinde konaklatacağını duyurmuştur. Mayıs ayı itibariyle bölgedeki çalışanlarını hala otellerinde ağırlamaktadır (URL-20).

Görsel 3. Anemon Otelleri Sosyal Medya Paylaşımı

Kaynak: URL-20.

Dedeman Holding 20 konaklama işletmesini depremzedelerin barınmaları için tahsis ederken Dedeman Madencilik ise arama kurtarma ekibi ve sağlık görevlileri ile birlikte deprem bölgesinde yardım çalışmalarına katılmış, yardım malzemelerinin dağıtımında rol oynamış ve Gizem Akademi iş birliği ile depremzedelere özel motivasyon seminerleri düzenlemiştir (URL-21).

Görsel 4. Dedeman Otelleri İstihdam Duyurusu

**Depremzedelere
İstihdam Önceliği!**

Otellerimizdeki açık pozisyonlara başvurularda depremzedelerimize öncelik veriyoruz.

Dedeman İstanbul	Güvenlik Görevlisi
Dedeman İstanbul	Resepsiyonist (Arapça Bilen)
Dedeman Bostancı	İnsan Kaynakları Şefi
Dedeman Bostancı	İnsan Kaynakları Görevlisi
Dedeman Bostancı	Garson
Dedeman Bostancı	Kat Görevlisi
Dedeman Bostancı	Genel Alanlar Görevlisi
Dedeman Konya	Pastane Demi Şefi
Dedeman Konya	Resepsiyonist
Dedeman Konya	Bulaşıkhaneye Görevlisi
Dedeman Konya	Elektrik Teknisyeni
Dedeman Konya	Garson
Dedeman Konya	Servis Komisi
Dedeman Konya	Genel Alanlar Görevlisi
Park Dedeman Trabzon	Bahçıvan
Park Dedeman Kastamonu	Genel Alanlar Görevlisi (Engelli)

Başvuruların hr.dedeman.com adresine yapılmasını rica ederiz.

Kaynak: URL-22.

Alanya’da faaliyet gösteren Rugged Hotels 175 depremzedeye konaklama imkânı sunmuş ve konaklattığı depremzedelere kadro vererek iş hayatları ve sosyal yaşantılarına devam etmelerine olanak sağlamıştır (URL-23). Jura Otelleri toplamda 427 depremzedeyi ECC Tur’a bağlı tur otobüsleri ile deprem bölgesinden alarak otellerine yerleştirerek okul dönemi bitene kadar barınma ve 6 yaş altı çocuklar için depremzedelerin konakladığı otellerde kreş imkânı da sunmuştur (URL-24).

Anex Turizm Grubu “*Türkiye Tek Yürek Kampanyası*” için depremzedelere bağışta bulunmuştur (Url-25). Erişilebilir Turizm Ağı (ENAT) ihtiyaç listesi hazırlayarak depremzedelere yardım paketi hazırlamış ve göndermiştir (URL-26).

Global Yatırım Holding kruvaziyer gemileri olan firmalarla iş birliği yaparak 26 limanda depremzedeler için yardım kampanyası düzenlemiş ve temel ihtiyaçlar başta olmak üzere yakıt, çadır, yaşam konteyneri vb. yardımda bulunmuştur. Ayrıca depremden etkilenen sokak hayvanlarına ve

evcil hayvanlara da destek olmuştur (URL-27). Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın iş birliği ile Miray Cruises işletmesine ait Bahama bayraklı temel ihtiyaç malzemeleri ile yüklenmiş "Gemini" adlı gemileri, daha sonra depremzedelerin konaklaması için tahsis edilmiştir (URL-28).

Turizm işletmeleri ve meslek örgütlerinin kurtarma ve yardım çalışmaları, barınma ve geçici konaklama imkanları, gıda ve temel ihtiyaçların sağlanması, psikolojik destek ve rehabilitasyon çalışmaları, eğitim ve bilinçlendirme programları, sürdürülebilirlik ve çevresel koruma konularından çeşitli örnekleri sunulmuş olsa da altyapı ve iyileştirme noktasında yetersiz kalmaktadır. Her ne kadar çeşitli bağış ve yardımlarla iyileştirme çalışmalarını gerçekleştirse de özellikle altyapı noktasında pek fazla ilerleme kaydedemeyecektir. Bu nedenle deprem bölgesindeki belediyelerin destek ve iş birliğine ihtiyaç duyulabilmektedir.

BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Deprem sonrasındaki sosyal sorumluluk faaliyetleri, turizm işletmelerinin toplumların iyileşmesine ve yeniden yapılanmasına katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Bu faaliyetler, acil yardım ve kurtarma çalışmalarıyla başlamakta ve daha sonra uzun vadeli iyileştirme projelerine odaklanmaktadır. Çalışmalar, turizm işletmelerinin deprem sonrasındaki sosyal sorumluluk faaliyetlerinin olumlu sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Turizm işletmeleri, acil durum yardımıyla afetzedelere destek sağlamak ve temel ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bunun yanı sıra, işletmeler yerel toplulukların sosyal ve ekonomik iyileşmesine katkıda bulunmak için altyapı projelerine ve istihdam yaratma girişimlerine yatırım yapmalıdır.

Turizm işletmelerinde deprem sonrası yapılan sosyal sorumluluk faaliyetleri Caroll (1991)'in sosyal sorumluluk piramidine göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 2. Deprem Sonrası Yapılan Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Sınıflandırılması

Kurum Adı	Sosyal Sorumluluk Faaliyeti	*Sosyal Sorumluluk Türü
Hazine ve Maliye Bakanlığı	Konaklama vergisi muafiyeti	Y
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü	Altıneller Altın Kalplerle Buluşuyor Projesi	G
TÜRSAB ve AKUT iş birliği	Deprem Bilinçlendirme Eğitimi	E-G
TÜRSAB ve TURSAV iş birliği Jolly Tur, Obilet ve Gürsel Turizm'in Çorbada Tuzun Olsun Derneği ile iş birliği	Gönüllü Arama Kurtarma Ekibi ve depremzede transferi	G
TÜRSAB ve TUREB	Afetzede Üyelerine Destek Kampanyası	Y-E-G

TÜRSAB ve ENAT	Yardım tırı gönderilmesi	G
TÜRSAB	Bölgedeki seyahat acetalarının ödemelerini erteleme	Y-E
	Acenta çalışanlarının çocuklarına Özel TURSAB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde burs ile okuma imkânı	Y-E-G
	Afetzedeler Sokakta Kalmasın Projesi	G
THY, Pegasus, Anadolu Jet, Obilet ve TCDD	İndirimli bilet uygulaması, bilet iade-değişim hakkı	Y-E-G
EMITT	AFAD'a bağış	G
AKTOB, ALTİD, TÜREFED, BODER, ÇEŞTOB, Dedeman Holding ve Rugged Hotels	Depremzedelere konaklama ve istihdam imkânı	Y-E-G
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Miray Cruises İşletmesi iş birliği, Delphin Hotel, Global Yatırım Holding,	İhtiyaç malzemesi (yakıt, çadır, gıda vb.) gönderimi ve konaklama ihtiyacı	E-G
Global Yatırım Holding	Sokak ve evcil hayvanlara yardım	G
Allium Bodrum Resort & SPA ve TÜRGED iş birliği	Konuşan Kitaplar Projesi	G
Anex Turizm Grubu	Türkiye Tek Yürek Kampanyası için bağış	G
Dedeman Holding	Arama kurtarma ekibi desteği	Y-E-G

*Y: Yasal, E: Etik, G: Gönüllü

Turizm işletmelerinin deprem sonrasında yaptığı sosyal sorumluluk faaliyet örnekleri incelendiğinde, depremzedelere geçici barınma imkanı sunması, barınma esnasında konaklama vergisinden muaf tutulması, depremzedelerin istihdamının sağlanması, turizm işletmeleri ve meslek örgütlerinin iş birliği ile devlet onaylı yardım kuruluşlarına yapılan destekler, ulaşım kanallarının indirimli bilet uygulaması ve biletlerde iade hakkı tanınması, madencilik sektöründe faaliyet gösteren işletmelerdeki işçilerin 10 kişiden az olmamak üzere en az %3'ünün gerektiğinde arama kurtarma faaliyetlerinde görevlendirilmek üzere önceden eğitilmesinin zorunlu tutulması vb. yasal sosyal sorumluluk faaliyetleri kapsamında değerlendirilmektedir. Turizm işletmeleri, meslek örgütleri ve STK'larla iş birliğinin yapılması, bu iş birlikleri ile geçici barınma ve istihdam sağlanması, ulaşım kanallarının indirimli bilet uygulaması ve biletlerde iade hakkı tanınması, maden işçilerinin arama kurtarma ekiplerine katılması vb. etik sosyal sorumluluk faaliyetleri kapsamında değerlendirilmektedir. Verilen tüm örnekler gönüllü sosyal sorumluluk faaliyetlerini kapsamakta birlikte,

genel olarak yerel ekonomiye destek, kültürel mirasın korunması, eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, çevrenin korunması ve toplumsal katılımın sağlanması noktalarında çeşitli şekillerde de yürütülmektedir. Turizm işletmelerinin gönüllü sosyal sorumluluk faaliyetleri başta olmak üzere, yasal ve etik sosyal sorumluluk faaliyetlerini yürütmeleri sadece işletmelerin itibarını artırmakla kalmaz, aynı zamanda hem toplumsal fayda hem de sektörün sürdürülebilirliği sağlamaktadır.

Turizm işletmeleri, afet durumlarında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu işletmeler, acil kurtarma ve yardım çalışmalarına katılarak afetzedelere destek sağlamakta ve geçici konaklama imkânı sunmaktadır. Ayrıca, gıda, su ve diğer temel ihtiyaçların karşılanması, psikolojik destek, altyapı iyileştirmeleri, eğitim ve bilinçlendirme programları gibi hizmetler de sunarak afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Turizm işletmelerinin aynı zamanda sürdürülebilirlik ve çevresel koruma çalışmalarına da odaklanması, afetlerin çevresel etkilerini azaltmaya yardımcı olabilmektedir. Turizm işletmelerinin deprem sonrasındaki sosyal sorumluluk faaliyetleri, yerel halkla iş birliği içinde gerçekleştirildiğinde daha etkili olmaktadır. Bu iş birliği, toplumun ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasını sağlar ve faaliyetlerin yerel kültür, değerler ve ihtiyaçlarla uyumlu olmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak, turizm işletmelerinin deprem sonrasındaki sosyal sorumluluk faaliyetleri, toplumların iyileşmesine katkıda bulunmakta ve sürdürülebilir turizm kalkınmasını desteklemektedir. Bu faaliyetler, toplumun acil ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamanın yanı sıra, uzun vadeli dönüşüm ve iyileştirme süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Turizm işletmelerinin bu faaliyetlere odaklanarak toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi hem yerel topluluklar hem de turizm sektörü için uzun vadeli sürdürülebilirlik ve toplumsal refahın sağlanmasına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgemci, T., Çelik, A. ve Aydın, A. U. (2020). Kriz Yönetimi, İçinde M. SAĞIR (Editör), *Yönetimde Değişen Çevreye Uyum Mekanizmaları* (235-248). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Aktan, C. C. (2008). Meslek Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk. *İş Ahlakı Dergisi*, 1, 99-121.
- Ateşoğlu, İ. ve Türker, A. (2010). Konaklama İşletmelerinin Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerine Yaklaşımı: Muğla İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(3), 207-226.
- Bulşu, Ç. ve İstanbullu-Dinçer, F. (2021). Doğal Afetlerin Yıkıcı Etkilerinin Giderilmesinin Gönüllü Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi. 19. Geleneksel Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı (37-51). Kocaeli: 29 Nisan 2021.
- Can, M. (2013). Zincir Otel İşletmelerinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Carroll, A. B. (1991) The Pyramid of Corporate Social Responsibility, Toward The Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 14, 39-48.
- Çelik, A. (2007). Şirketlerin Sosyal Sorumlulukları. İçinde Ç. C. AKTAN (Editör). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk* (43-58). İstanbul: İGİAD Yayınları.
- Demirtaş, H. (2000). Kriz Yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(23), 353-373.
- Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de Afet Yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.
- Erol, M., Elagöz, İ. ve Şahbaz, A. (2010). Sosyal Sorumluluk Anlayışının İşletmelerde Algılanma Düzeylerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 46, 58-65.
- Gürel, T. (2010). Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Yeni Yaklaşımlar ve Tartışılan Konular. *Selçuk İletişim*, 6(3), 111-122.
- Holcomb, J. L., Upchurch, R. S. ve Okumus, F. (2007). Corporate Social Responsibility: What are Top Hotel Companies Reporting?. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 19(6), 461-475.
- Jucan, C. N. ve Jucan, M. S. (2010). Social Responsibility in Tourism and Sustainable Development. *Wseas Transactions on Environment and Development*, 6(10), 677-686.
- Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Köşker, H. (2017). Krizlerin Turizm Sektörüne Etkileri Üzerine Bir Araştırma: 2016 Yılı Türkiye Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 216-230.
- Lund-Durlacher, D. (2015). Corporate Social Responsibility and Tourism. İçinde P. MOSCARDO ve G. BENCKENDORFF (Editör). *Education for Sustainability in Tourism - A Handbook of Processes, Resources, and Strategies* (59-73). Berlin: Springer.
- Öksüz, B. ve Görpe, S. (2014). The Role of Turkish Public Relations/Communication Professionals in Corporate Social Responsibility: A Research on Practices and Communications of CSR Programs in Turkey. *Global Media Journal*, 243-262.
- Özdemir, H. (2009). Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Marka İmajına Etkisi. İstanbul Ticaret Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 57-72.
- Özkaya, B. (2010). İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Anlayışının Uzantısı Olarak Yeşil Pazarlama Bağlamında Yeşil Reklamlar. *Öneri Dergisi*, 9(34), 247-258.
- Sezgin, M. (2004). İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve Halkla İlişkiler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 7(1-2), 137-152.
- Şimşek, M. Ş. (2006). *İşletme Bilimlerine Giriş*. Konya: Yelken Basım-Yayımlar Dağıtım.
- Tse, T. S. M. (2006). Crisis Management in Tourism. D. BUHALIS ve C. COSTA (Editör), *Tourism Management Dynamics, Trend, Management and Tolls* (28-38.). London: Routledge.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1: Hazine ve Maliye Bakanlığı (2023). Deprem Sonrası Devreye Alınan Destekler ve Tedbirler. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/03/Asrin-Felaketi-Sonrasi-Hazine-ve-Maliye-Bakanligi-Olarak-Atilan-Adimlar.pdf> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-2: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023). <https://basin.ktb.gov.tr/TR-342852/altin-kalpli-cocuklara-uzanan-altin-eller.html> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-3: TÜRSAB (2023). <https://www.tursab.org.tr/duyurular/tursab-ve-akut-is-birligi-ile-deprem-bilinclendirme-egitimi-hakkinda-duyuru> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-4: TÜRSAB (2023). <https://www.tursab.org.tr/duyurular/birlikte-ustesinden-gelecegiz-hayati-yeniden-kuracagiz-1> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-5: TÜRSAB (2023). <https://www.tursab.org.tr/duyurular/simdi-kapilarimizi-acma-zamani-afetzedeler-sokakta-kalmasin-projemiz-hakkinda-duyuru> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-6: Turizm Ajansı (2023). <https://www.turizmajansi.com/haber/tureb-den-rehberler-icin-yardim-kampanyasi-h56511> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-7: TÜRSAB (2023). <https://www.tursab.org.tr/duyurular/afet-bolgesinde-faaliyet-gosteren-uyelerimizin-thy-odeme-devrelerinin-son-odeme-tarihi-ertelemesi-hakkinda-duyuru> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-8: TÜRSAB (2023). <https://www.tursab.org.tr/duyurular/pegasus-havayollarinin-tcdd-ile-olusturulan-bilet-paketlerindeki-iptal-uygulamalari-hakkinda-duyuru> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-9: TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/thyden-deprem-bolgesinden-yapilacak-ucuslarda-rezervasyon-uyarisi-744157.html> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-10: Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı (EMITT) (2020). <https://emittistanbul.com/Haberler/hyve-group-elazigve-malatyada-depremden-zarar> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-11: Turizm Ajansı (2023). <https://www.turizmajansi.com/haber/otellerden-depremedeler-icin-istihdam-hamlesi-h56526> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-12: Turizm Ajansı (2023). <https://www.turizmajansi.com/haber/bodrumlu-otelcilerin-depremedeleri-istihdam-plani-h58542> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-13: Delpin Hotel (2023). <https://www.delphinhotel.com/home/detail/12876/sosyal-sorumluluk> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-14: Gerçek Fethiye Günlük Siyası Gazete (2023). <https://www.gercekfethiye.com/konusan-kitaplar-sosyal-sorumluluk-projesi/57269/> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-15: Çorbada Tuzun Olsun (2023). <https://corbadatuzunolsun.org/> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-16: Turizm Ajansı (2023). <https://www.turizmajansi.com/haber/mete-vardar-gunluk-satista-deprem-onesine-ulastik-40-gunluk-acigi-da-kapatacagiz-h59905> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-17: Obilet (2023). <https://yardim.obilet.com/hc/tr/articles/7654734448924-Deprem-B%C3%B6lgeleri-DESTEK100-%C4%B0ndirim-Kuponu-Kullan%C4%B1ms%C3%BCresi-sona-erdi-> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-18: Karar Gazetesi (2023). <https://www.karar.com/guncel-haberler/rixos-depremedeler-icin-seferber-1728069> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-19: Rixos Downtown Antalya Sürdürülebilirlik Raporu (2023). <https://www.rixos.com/sites/default/files/2023-04/Rixos%20Downtown%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20Raporu%202023.pdf> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-20: Anemon Otelleri Instagram Hesabı, <https://www.instagram.com/p/Com417SsdOX/> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-21: Turizm Ajansı (2023). <https://www.turizmajansi.com/haber/dedeman-dan-yardim-seferberligi-h56515> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-22: Turizm İşletme & Yatırım, <https://www.turizmisletmeyatirim.com/tr/haberler/dedeman-acik-pozisyonlarda-depremedelere-ocelik-verecek> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-23: Rugged Hotels (2023). <https://ruggedhotels.com/> (E.T.: 30.05.2023).

- URL-24: Turizm Ajansı (2023). <https://www.turizmajansi.com/haber/ercan-gundogdu-dan-ornek-davranis-depremedeleri-okul-kapanana-kadar-otelinde-misafir-edecek-h56533> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-25: Turizm Ajansı (2023). <https://www.turizmajansi.com/haber/kockar-ve-tamince-den-depremedelere-buyuk-bagis-h55497> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-26: Turizm Ajansı (2023). <https://www.turizmajansi.com/haber/enat-depremedelere-yardim-eline-uzatti-h55500> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-27: Turizm Ajansı (2023). <https://www.turizmajansi.com/haber/global-kruvaziyer-gemilerini-deprem-bolgesine-davet-etti-h57536> (E.T.: 30.05.2023).
- URL-28: Turizm Ajansı (2023). <https://www.turizmajansi.com/haber/1056-yatakli-yuzen-otel-depremedeleri-agirlamaya-basladi-h56517> (E.T.: 30.05.2023).

